ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

3

ΟΜΙΛΙΑΙ

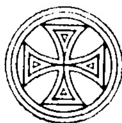
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΚΔ΄—ΜΑ΄)

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ
Θεολόγου

45 ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ 45

ΕΠΕ

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1980

ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 6, 10 - 11)

«Ἐγέννησε δὲ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ· ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας».

1. Οὐ τὰ τυχόντα ἡμᾶς ὠφέλησε ἡ τοῦ δικαίου Νῶε γενεαλογία. Καὶ γὰρ ἔγνωμεν θαυμαστὸν γενεαλογίας τρόπον καὶ εἴδομεν τὸν δίκαιον ἀνακηρυττόμενον οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν προγόνων περιφανείας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν οἰκείων τρόπων ἀρετῆς, δι' ἣν καὶ τοσαύτην ἐδέξατο μαρτυρίαν παρὰ τῆς θείας Γραφῆς· «Νῶε γάρ», φησίν, «ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε». Εἰς ταῦτα γὰρ βραχέα τὰ ῥήματα ἅπασαν διδασκαλίαν χθὲς κατηναλώσαμεν. Ἡ γὰρ τῶν θείων λογίων φύσις ἐν ὀλίγοις ῥήμασι πολὺν ἐπιδείκνυται τῶν νοημάτων τὸν πλοῦτον καὶ ἄφατον χαρίζεται τὸν θησαυρὸν τοῖς μετὰ ἀκριβείας τὴν ἔρευναν ποιεῖσθαι βουλομένοις.

Διὸ δή, παρακαλῶ, μηδὲν ἁπλῶς διατρέχωμεν τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων, ἀλλὰ κἂν ὀνομάτων κατάλογος ᾖ, κἂν ἱστορίας διήγησις, τὸν ἐγκεκρυμμένον ἀνιχνεύωμεν θησαυρόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς». Ἐπειδὴ οὐ πανταχοῦ ἐξ ἐπιπολῆς ἐστιν εὑρεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων, ἀλλὰ χρεία καὶ πολλῆς ἐρεύνης ἐστὶν ἡμῖν, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν τῶν ἐν τῷ βάθει κειμένων. Εἰ δὲ ἡ προσηγορία μόνη τῆς φύσεως, τὸ «Ἄνθρωπος» ὄνομα λέγω, τοσαύτην ἡμῖν ἔτεκε χθὲς ὠφελείας ὑπόθεσιν, πόσον οὐ καρπωσόμεθα κέρδος, εἰ ἕκαστον

1. Γεν. 6, 9.
2. Ἰω. 5, 39.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 6, 10 - 11)

«Ἐγέννησε δὲ ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χὰμ καὶ τὸν Ἰάφεθ. Καὶ διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίαν».

1. Δὲν μᾶς ὠφέλησεν ὀλίγον χθὲς ἡ γενεαλογία τοῦ δικαίου Νῶε. Καθ' ὅσον ἐγνωρίσαμεν ἕνα θαυμαστὸν τρόπον γενεαλογίας καὶ εἴδομεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐγκωμιάζεται ὄχι ἀπὸ τὴν λαμπρὰν καταγωγήν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῶν ἰδικῶν του τρόπων, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἔλαβε τόσον μεγάλην ἐπιβεβαίωσιν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν. Διότι λέγει· «ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος, τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀρεστὸς ὁ Νῶε»[1]. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους λόγους κατηναλώσαμεν χθὲς ὁλόκληρον τὴν διδασκαλίαν. Καθ' ὅσον ἡ φύσις τῶν θείων λόγων εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς ὀλίγους λόγους παρουσιάζει μεγάλον πλοῦτον νοημάτων καὶ χαρίζει ἀπερίγραπτον θησαυρὸν εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἐξετάζουν αὐτοὺς μὲ ἀκρίβειαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ νὰ μὴ προσπερνῶμεν χωρὶς προσοχὴν αὐτὰ ποὺ περιέχονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλ' εἴτε εἶναι κατάλογος ὀνομάτων, εἴτε διήγησις ἱστορίας, νὰ ἐρευνῶμεν τὸν θησαυρόν, ὁ ὁποῖος κρύπτεται εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Νὰ ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»[2]. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν αὐτὰ ποὺ περιέχονται εἰς τὰ κείμενα τῆς Γραφῆς ἀπὸ μίαν ἐπιφανειακὴν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν μετὰ προσοχῆς, ὥστε νὰ μὴ μᾶς διαφύγῃ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸ βάθος τῶν κειμένων. Ἐὰν δὲ μόνον ἡ προσηγορία τῆς φύσεως, τὸ ὄνομα 'ἄνθρωπος' ἐννοῶ, μᾶς ἐδημιούργησε χθὲς τόσον μεγάλην ἀφορμὴν ὠφελείας, πόσον κέρδος δὲν

τῶν ἐν τῇ Γραφῇ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀγρύπνου διανοίας ἐπίωμεν; Καὶ γὰρ φιλάνθρωπον ἔχομεν Δεσπότην καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ μεριμνῶντας ἡμᾶς καὶ πόθον πολὺν ἐπιδεικνυμένους πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων κατανόησιν, οὐκ ἀφίησιν ἑτέρου τινὸς δεηθῆναι, ἀλλ' εὐθέως φωτίζει τὸν ἡμέτερον λογισμὸν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἔλλαμψιν χαρίζεται καὶ κατὰ τὴν εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν ἐντίθησι τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ. Διὰ τοῦτο καὶ προτρέπων ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο καὶ προθυμοτέρους ἐργαζόμενος, μακαρισμῶν ἀξίους ἀπέφηνε τοὺς τὸν τοιοῦτον πόθον ἐπιδεικνυμένους, λέγων, «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται».

Ὅρα σοφίαν διδασκάλου· οὐ διὰ τοῦ μακαρισμοῦ μόνον προέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, «Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», ἐδίδαξε τοὺς ἀκούοντας μεθ' ὅσης προθυμίας προσήκει πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λογίων ἔρευναν ὁρμᾶν. Καθάπερ γάρ, φησίν, οἱ πείνης προηγησαμένης μετὰ προθυμίας ἀφάτου ἐπὶ τὴν τροφὴν ἐπείγονται καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ δίψους ἐκκαιόμενοι τῷ πόματι μετὰ σπουδῆς προσίασι, κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον προσήκει, καθάπερ πεινῶντας καὶ διψῶντας, οὕτω τῇ διδασκαλίᾳ τῇ πνευματικῇ προσιέναι. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον μακαρισμῶν ἄξιοι, ἀλλὰ καὶ τῶν σπουδαζομένων ἐπιτεύξονται. Καὶ γάρ «Χορτασθήσονται», φησί, τοῦτ' ἔστιν, ἐμπλησθήσονται· πληρώσουσιν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πνευματικήν. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον ἔχομεν Δεσπότην, οὕτως ἀγαθόν, οὕτω φιλότιμον, φέρε καὶ ἡμεῖς ἐπ' αὐτὸν καταφύγωμεν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπασώμεθα, ἵνα καὶ αὐτὸς τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος φωτίσῃ ἡμῶν τὸν λογισμόν, πρὸς τὸ κατοπτεύειν τῶν θείων Γραφῶν τὴν δύναμιν· καὶ ὑμεῖς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας, καθάπερ πεινῶντες καὶ διψῶντες, οὕτω τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν

---

3. Ματθ. 5, 6.

θὰ ἔχωμεν, ἐὰν ἐξετάζωμεν μὲ προσοχὴν καὶ μὲ ἄγρυπνον σκέψιν ὅλα ὅσα λέγονται εἰς τὴν Γραφήν; Καθ' ὅσον ἔχομεν φιλάνθρωπον Κύριον καὶ ὅταν ἴδῃ ἡμᾶς νὰ φροντίζωμεν καὶ νὰ ἐνδιαφερώμεθα πολὺ διὰ τὴν κατανόησιν τῶν θείων λόγων, δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ ἀμέσως φωτίζει τὴν σκέψιν μας καὶ μᾶς χαρίζει τὸ φῶς του καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν ψυχήν μας τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν πανσοφίαν του. Διὰ τοῦτο καὶ προτρέπων ἡμᾶς νὰ κάνωμεν αὐτὸ καὶ διὰ νὰ μᾶς κάμῃ προθυμοτέρους, ἀνέδειξεν ἀξίους μακαρισμῶν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιδεικνύουν τέτοιον πόθον μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, διότι αὐτοὶ θὰ χορτάσουν»[3].

Πρόσεξε τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου. Δὲν προέτρεψε μόνον μὲ τὸν μακαρισμόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του μὲ πόσην προθυμίαν πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν τοὺς πνευματικοὺς λόγους. Διότι λέγει, ὅπως ἀκριβῶς τρέχουν μὲ μεγάλην προθυμίαν πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως πεινοῦν, καὶ ὅπως σπεύδουν μὲ βίαν, διὰ νὰ πίουν νερὸ αὐτοὶ ποὺ καίονται ἀπὸ μεγάλην δίψαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν πρέπει νὰ προσέρχωνται πρὸς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ὡσὰν πεινῶντες καὶ διψῶντες. Καθ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν εἶναι ἄξιοι μόνον τῶν μακαρισμῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτύχουν αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα φροντίζουν. Διότι λέγει «θὰ χορτάσουν», δηλαδὴ θὰ εἶναι πλήρεις, θὰ ἱκανοποιήσουν τὴν πνευματικήν των ἐπιθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομεν τέτοιον Κύριον, τόσον ἀγαθόν, τόσον φιλότιμον, ἐμπρὸς ἂς καταφύγωμεν πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ λάβωμεν τὴν ἐξ αὐτοῦ βοήθειαν, οὕτως ὥστε καὶ αὐτός, κατὰ τὴν φιλάνθρωπον συνήθειάν του, νὰ φωτίσῃ τὴν σκέψιν μας, διὰ νὰ παρατηρῶμεν τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Καὶ σεῖς ἐξ ἄλλου νὰ δεχθῆτε τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν μὲ πολὺ μεγάλην προθυμίαν ὡς πεινῶντες καὶ

ὑποδέξασθε. Ἴσως γάρ, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐμήχανος Δεσπότης, κἂν ἡμεῖς εὐτελεῖς ὦμεν, καὶ μηδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν χορηγήσει λόγον ἡμῖν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ εἰς οἰκοδομὴν ὑμετέραν.

Εἰς τὴν ἄνωθεν τοίνυν χάριν τὸ πᾶν ἐπιρρίψαντες, κἀκεῖνον ἐπικαλεσάμενοι τὸν σοφίζοντα τοὺς τυφλοὺς καὶ τρανοῦντα τὰς γλώσσας τῶν μογιλάλων, ἁψώμεθα καὶ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων, ἵν' ἅπερ ἂν αὐτὸς χορηγήσῃ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ταῦτα παραθῶμεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Ἀλλὰ συντείνατέ μοι, παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις, πάντα βιωτικὸν λογισμὸν ἑαυτῶν ἀποστήσαντες, ἵνα καθάπερ εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγεων ἄρουραν, τῶν βοτανῶν καὶ τῶν ἀκανθῶν ἐκκεκαθαρμένων, οὕτω τὸν πνευματικὸν σπόρον καταβάλωμεν.

«Αὗται δέ», φησίν, «αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε». Ἄχρι τούτου τέλος ἔσχε τὰ τῆς διδασκαλίας χθές· διὸ χρὴ τὰ λειπόμενα εἰς μέσον προθεῖναι. «Ἐγέννησε δέ», φησί, «Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σάμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ». Οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν ἡ θεία Γραφὴ καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπεσημήνατο τῶν παίδων τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἡμῖν λανθανόντως παραδηλῶσαι βουλομένη τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. Ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα, ὅτι «Νῶε ἦν ἐτῶν πεντακοσίων», τότε ἐπήγαγε, «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς»· διδάσκουσα ἡμᾶς τῆς ἐγκρατείας αὐτοῦ τὸ ὑπεράγαν μέγεθος, καὶ ὅτι πάντων τῶν τότε ὄντων ἀνθρώπων τοσαύτῃ ἀκρασίᾳ κεχρημένων καὶ πολλὴν τὴν λαγνείαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ πάσης, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἡλικίας ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάσης. Ἠκούετε γὰρ τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης, «Ἰδὼν δὲ Κύριος ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ

4. Γεν. 6, 10.

διψῶντες. Ἴσως λοιπόν, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ πάνσοφος Κύριος, ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἡμεῖς εὐτελεῖς καὶ ἀνάξιοι λόγου, νὰ μᾶς δώσῃ λόγον πρὸς χάριν σας καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σας ὠφέλειαν, ὅταν θὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα μας πρὸς δόξαν αὐτοῦ καὶ οἰκοδομὴν ἰδικήν σας.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξηρτήσαμεν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω χάριν καὶ παρεκαλέσαμεν αὐτὸν ποὺ κάνει σοφοὺς καὶ τυφλοὺς καὶ λύει τὰς γλώσσας τῶν βραδυγλώσσων, ἂς παρακολουθήσωμεν καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν προσφάτως, οὕτως ὥστε νὰ παραθέσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτά, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς χορηγήσῃ αὐτὸς παρακινούμενος ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του. Παρακαλῶ ὅμως νὰ δυναμώσετε τὴν προσοχήν σας καὶ νὰ παρακολουθῆτε μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγομεν, ἀφοῦ πρῶτον ἐκδιώξετε κάθε βιωτικὴν μέριμναν, οὕτως ὥστε νὰ ρίξωμεν τὸν πνευματικὸν σπόρον εἰς γόνιμον καὶ εὔφορον γῆν, ἡ ὁποία εἶναι καθαρὰ ἀπὸ χόρτα καὶ ἀκάνθους.

«Αὐτὴ λέγει εἶναι ἡ γενεὰ τοῦ Νῶε. Ὁ δὲ Νῶε ἦτο τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Θεὸν ἦτο ἀρεστὸς ὁ Νῶε». Μέχρις ἐδῶ ἔφθασεν ἡ χθεσινή μας διδασκαλία καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὰ ὑπόλοιπα. «Ἐγέννησε δὲ ὁ Νῶε», λέγει ἡ Γραφή, «τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χὰμ καὶ τὸν Ἰάφεθ»[1]. Δὲν μᾶς ἐπεσήμανεν ἡ Γραφὴ χωρὶς λόγον καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν υἱῶν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἔκανε τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ μᾶς δείξῃ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀρετῆς του. Διότι ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, ὅτι «ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν», ἔπειτα προσέθεσε «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς», διὰ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἐγκρατείας του, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον πέσει τότε εἰς τόσον μεγάλην ἀκράτειαν καὶ ἔζων μὲ πολλὴν ἀκολασίαν καὶ ὅταν κάθε ἡλικία εἶχε στραφῆ πρὸς τὴν κακίαν. Διότι ἠκούετε τὴν ἁγίαν Γραφὴν νὰ λέγῃ, «Ὅταν εἶδεν ὁ Κύριος, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀνθρώπων εἰς

κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς τις διανοεῖται τὰ πονηρὰ ἐπιμελῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ νεότητος» καὶ σαφῶς ἡμῖν δεικνυούσης, ὅτι καὶ νέοι ἐνίκων τοὺς προβεβηκότας, καὶ οἱ γέροντες τῶν νέων οὐκ ἔλαττον ἐμάνησαν, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀπειρόκακος ἡλικία πρὸς τὴν κακίαν πολλὴν εἶχε τὴν ῥοπήν.

2. Ἵνα τοίνυν μάθωμεν, ὅπως τούτων ἁπάντων πολλὴν τὴν λύσσαν καὶ τὴν μανίαν ἐπιδεικνυμένων, ὁ δίκαιος οὗτος ἔμεινε μόνος τὸν τῆς σωφροσύνης ἆθλον μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς κατορθῶν, μέχρις ὅτε εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος ἔφθασε. Μετὰ τὸ εἰπεῖν γάρ, «Ἦν Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων», τότε φησί, «Καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱούς». Εἶδες, ἀγαπητέ, τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτειαν; Μὴ γὰρ δὴ ἁπλῶς αὐτὰ παραδράμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν ἐννοήσαντες ἐκεῖνον καὶ τὴν κακίαν τὴν κατὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους διὰ τὴν πολλὴν ῥαθυμίαν ἐπιπολάζουσαν, σκοπήσωμεν πόσης ἦν ἀρετῆς καὶ φιλοθέου γνώμης, ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου τῆς ἐπιθυμίας τὴν λύτταν χαλινῶσαι καὶ ἀπεναντίας τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλθεῖν, καὶ μὴ μόνον τῆς παρανόμου μίξεως ἀποσχέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς νενομισμένης, καὶ τῆς ἔξω τυγχανούσης ἐγκλημάτων. «Καὶ ἐγέννησε», φησί, «Νῶε τρεῖς υἱοὺς τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Ἐμοὶ δοκεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ ὑπηρετούμενον τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ νῦν τῆς μίξεως ἀνασχέσθαι, καὶ τοὺς παῖδας τούτους ἔχειν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τῆς κακίας μέγεθος καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν πονηρίαν πανωλεθρίᾳ ἤμελλε τὴν οἰκουμένην καταλήψεσθαι, ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεὸς καθάπερ ῥίζαν τινὰ καὶ ζύμην ἐβούλετο τὸν δίκαιον καταλιπεῖν, ἵνα ἀπαρχὴ γένηται μετὰ τὸν ἐκείνων ἀφανισμὸν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι· ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας, μετὰ πεντακόσια ἔτη τούτους τοὺς τρεῖς παῖδας ἐσχηκώς, μέχρι τούτων ἵσταται,

τὴν γῆν καὶ ὁ καθεὶς σκέπτεται τὰ πονηρὰ εἰς τὴν καρδίαν του μὲ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τότε ποὺ εἶναι νέος» καὶ νὰ δεικνύῃ εἰς ἡμᾶς σαφῶς, ὅτι καὶ οἱ νέοι ὑπερέβαινον τοὺς ἡλικιωμένους καὶ ὅτι οἱ γέροντες δὲν ἐξεμάνησαν ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς νέους καὶ ὅτι ἀκόμη αὐτὴ ἡ ἡλικία, ἡ ὁποία δὲν εἶχε λάβει πεῖραν τῆς κακίας, ἔρρεπε πρὸς τὴν κακίαν.

2. Διὰ νὰ μάθωμεν λοιπόν, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ἔμεινε μόνος καὶ μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀρετὰς κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἆθλον τῆς σωφροσύνης, μέχρις ὅτου ἔφθασεν εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἂν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχον ἐπιδείξει μόνον λύσσαν καὶ μανίαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν», ἔπειτα προσθέτει, «Καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς». Εἶδες, ἀγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου; Ἂς μὴ προσπεράσωμεν λοιπὸν αὐτὰ χωρὶς προσοχήν, ἀλλὰ ἀφοῦ κατανοήσωμεν καλῶς καὶ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν κακίαν, ἡ ὁποία εἶχε πλεονάσει εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας, νὰ ἐξετάσωμεν πόσον ἐνάρετος καὶ θεοσεβὴς ἦτο, ἀφοῦ κατώρθωσεν ἐπὶ τόσον χρονικὸν διάστημα νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν λυσσώδη σαρκικὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταθῇ ἀντιμέτωπος ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἀπέχῃ μόνον ἀπὸ τὴν παράνομον συνουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν νόμιμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε κακόν. «Καὶ ἐγέννησε», λέγει, «ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χὰμ καὶ τὸν Ἰάφεθ. Καὶ διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ὑπηρετεῖ τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν σαρκικὴν ἐπαφὴν καὶ νὰ ἔχῃ αὐτὰ τὰ τέκνα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ καταστραφῇ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς κακίας καὶ τῆς ὑπερβολικῆς πονηρίας, ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεὸς ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὸν δίκαιον ὡς ρίζαν καὶ ζύμην, διὰ νὰ γίνῃ, μετὰ τὸν ἀφανισμὸν ἐκείνων, ὁ πρῶτος αὐτὸς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γεννηθοῦν μελλοντικῶς, διὰ τοῦτο ἀπέκτησε μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη αὐτὰ τὰ τρία τέκνα καὶ ἐσταμάτησεν ἐδῶ, δει-

δεικνὺς δι᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι τῇ μελλούσῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἔσεσθαι ὑπηρετούμενος τοῦτο πεποίηκε.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἁπλῶς στοχασμός ἐστι ταυτὶ τὰ ῥήματα, σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἔσχεν ὁ δίκαιος τοὺς τρεῖς υἱούς, εὐθέως ἐπήγαγεν· «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Εἶδες ἐπὶ τῆς αὐτῆς φύσεως πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν διαφοράν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ δικαίου ἔλεγεν ἡ Γραφή, «Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ»· ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἁπάντων φησίν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Τῷ ὀνόματι τῆς γῆς τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ὀνομάζει. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσαι αὐτῶν αἱ πράξεις γήϊναι ἐτύγχανον, διὰ τοῦτο τῷ τῆς γῆς ὀνόματι τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν ἐμφαίνει, καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου, μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης τῆς πρότερον περιστελλούσης αὐτόν, τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ θανάτου αὐτὸν ὑπαγαγὼν ἔλεγε, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ πολλὴ τῶν κακῶν ἡ ἐπίτασις, φησίν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ». Καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ», ἀλλ᾽, «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Τῷ εἰπεῖν, «Ἐφθάρη», πᾶσαν τὴν κακίαν αὐτῶν ἐνέφηνεν. Οὐδὲ γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ἑνὶ καὶ δύο ἁμαρτήμασιν ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κατέστησαν, ἀλλὰ πάσας τὰς παρανομίας μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας διεπράττοντο· διὸ καὶ ἐπήγαγε, «Καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας». Οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε τὴν κακίαν ἐπετήδευον, ἀλλ᾽ ἑκάστην ἁμαρτίαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτάσεως ἐπεδείκνυντο.

Καὶ ὅρα πῶς λοιπὸν οὐδὲ μνήμης αὐτοὺς ψιλῆς ἀξιῶσαι ἀνέχεται, ἀλλὰ τῷ τῆς γῆς ὀνόματι αὐτοὺς καλεῖ, δεικνῦσα καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως τὸ

---

5. ἑ.ά. στ. 10-11. 6. Γεν. 3, 19.

κνύων μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι ἔκανεν αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν εἶναι ἁπλὸς στοχασμός, πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μόλις δηλαδὴ εἶπεν, ὅτι ὁ δίκαιος εἶχε τρεῖς υἱούς, ἀμέσως προσέθεσεν· «Διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Εἶδες τὴν μεγάλην διαφοράν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν; Διότι διὰ τὸν δίκαιον ἡ Γραφὴ ἔλεγεν, «Ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος, τέλειος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Διὰ δὲ τοὺς ὑπολοίπους ὅλους λέγει· «Διεφθάρη ἡ γῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίαν». Μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλαι αἱ πράξεις αὐτῶν ἦσαν γήϊναι, διὰ τοῦτο μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς φανερώνει τὴν μηδαμινότητα αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερβολικήν των κακίαν. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἰς τὸν πρωτόπλαστον μετὰ ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτόν, ἀφοῦ τὸν κατεδίκασε μὲ τιμωρίαν τὸν θάνατον, ἔλεγεν, «Γῆ εἶσαι καὶ εἰς τὴν γῆν θὰ ἐπιστρέψῃς»[5], κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ ἔντασις τῆς κακίας λέγει, «Διεφθάρη ἡ γῆ». Καὶ δὲν εἶπε μόνον, «Διεφθάρη ἡ γῆ», ἀλλὰ προσέθεσεν, «Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγέμισε μὲ ἀδικίαν». Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Διεφθάρη», ἐφανέρωσεν ὅλην τὴν κακίαν αὐτῶν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἔγιναν ὑπεύθυνοι ἑνὸς ἢ δύο ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ διέπραξαν ὅλας τὰς παρανομίας χωρὶς περιορισμόν. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν, «Καὶ ἐγέμισε ἡ γῆ ἀπὸ ἀδικίαν». Δὲν ἔπραττον τὴν κακίαν ἁπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ἔμφασιν.

Καὶ πρόσεξε, ὅτι δὲν ἀνέχεται οὔτε κἂν νὰ τοὺς μνημονεύσῃ, ἀλλὰ τοὺς ὀνομάζει μὲ τὸ ὄνομα τῆς γῆς, ἀποδεικνύουσα τὴν ὑπερβολικήν των κακίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀγα-

μέγεθος. «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ», φησίν, «ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστιν, ἀπεναντίας τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν ἅπαντα διεπράττοντο, καταπατοῦντες τοῦ Θεοῦ τὰς ἐντολὰς καὶ τὸν ἐν τῇ φύσει κείμενον τῇ ἀνθρωπίνῃ διδάσκαλον διὰ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας προδεδωκότες. «Καὶ ἐπλήσθη», φησίν, «ἡ γῆ ἀδικίας. Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον κακὸν ἁμαρτία, πῶς καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας, καὶ τοῦ ἀνθρώπους ὀνομάζεσθαι λοιπὸν ἀναξίους ἀπεργάζεται; Ἄκουε πάλιν καὶ τῶν ἑξῆς. Καὶ εἶδε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη». Ὅρα πάλιν γῆν αὐτοὺς ὀνομαζομένους. Εἶτα, ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γῆν αὐτοὺς ὠνόμασεν, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς ταῦτα εἰρῆσθαι, φησίν, «Ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐδὲ νῦν ἀνθρώπους αὐτοὺς καλέσαι κατηξίωσεν, ἀλλὰ τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι μόνον ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλεται, ὅτι οὐ περὶ τῆς γῆς ταῦτά φησιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν σάρκα περικειμένων καὶ ταῖς γηΐναις πράξεσιν ἑαυτοὺς καταναλωσάντων. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ, καθάπερ πολλάκις εἴπομεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τοὺς σαρκικὸν φρόνημα ἐπιδειξαμένους καὶ μηδὲν ὑψηλὸν φανταζομένους τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι προσαγορεύειν, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν· «Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται».

Τί οὖν; αὐτὸς ὁ ταῦτα λέγων οὐχὶ σάρκα περιέκειτο; Ἀλλ' οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι οἱ σάρκα περικείμενοι, οὐ δύνανται ἀρέσαι οὗτοι τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὅτι οἱ μηδένα τῆς ἀρετῆς λόγον ποιούμενοι, ἀλλὰ πάντα τὰ σαρκικὰ φρονοῦντες καὶ περὶ τὰς ταύτης ἡδονὰς κατασπώμενοι καὶ μηδεμίαν τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου καὶ νοερᾶς φροντίδα ποιούμενοι. Ἐπεὶ οὖν διὰ τῶν εἰρημένων ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφὴ τῶν ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος, τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς

7. Γεν. 6, 12.
8. ἔ.ἀ.
9. Ρωμ. 8, 8.

νακτήσεως τοῦ Θεοῦ. «Διεφθάρη ἡ γῆ», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», ὅλα δηλαδὴ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔκαμνον, ἦσαν ἀντίθετα μὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας κατεπάτουν καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς ἀνθρωπότητος ἐπρόδωσαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των. «Καὶ ἐγέμισεν ἡ γῆ», λέγει, «ἀπὸ ἀδικίαν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία καὶ πῶς κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀναξίους τοῦ ὀνόματός των; Ἄκουε πάλιν καὶ τὰ ἑπόμενα. «Καὶ ἐκοίταξεν ὁ Θεὸς τὴν γῆν καὶ αὐτὴ ἦτο διεφθαρμένη»[7]. Βλέπε πάλιν, ὅτι ὀνομάζει αὐτοὺς γῆν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ τοὺς ὠνόμασε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορὰς γῆν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανείς, ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τὴν αἰσθητὴν γῆν, λέγει· «Διότι κάθε σὰρξ ἐξετράπη ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν»[8]. Οὔτε καὶ τώρα τοὺς ἐθεώρησεν ἀξίους νὰ τοὺς ὀνομάσῃ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα σὰρξ θέλει νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς, ὅτι δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι περιβάλλονται μὲ σάρκα καὶ κατηνάλωσαν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὰς γηΐνας πράξεις. Διότι, ὅπως εἴπομεν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν ἀγάπην σας, ἡ Γραφὴ συνηθίζει νὰ ἀποκαλῇ μὲ τὸ ὄνομα τῆς σαρκὸς αὐτοὺς ποὺ ἐπέδειξαν σαρκικὸν φρόνημα καὶ δὲν ἐπεδίωξαν τίποτε ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτοὶ ποὺ περιβάλλονται μὲ σάρκα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν»[9].

Τί λοιπόν; Δὲν περιεβάλλετο μὲ σάρκα αὐτὸς ποὺ ἔλεγεν αὐτά; Ἀλλὰ δὲν λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ περιβάλλονται μὲ σάρκα, δὲν δύνανται νὰ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν καθόλου τὴν ἀρετὴν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σαρκικὰ καὶ παρασύρονται ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἀσώματον ψυχήν, αὐτοὶ δὲν ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Ἀφοῦ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξεν ἡ ἁγία Γραφὴ μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς εἶπε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων, διὰ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ

ἀγανακτήσεως τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι διὰ τὴν τῶν παρανόμων ἔργων ἐπιτήδευσιν καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γῆν αὐτοὺς ὠνόμασε, καὶ τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι προσηγόρευσεν, ἀποστερήσασα τοῦ τῆς κοινῆς φύσεως ὀνόματος, διὰ τῶν ἐπαγομένων τὴν ἄφατον ἡμῖν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐνδείκνυται, καὶ τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολήν. Τί γάρ φησι; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε».

3. Ὅρα ἀγαθότητος ὑπερβολήν. Καθάπερ γὰρ φίλος φίλῳ, οὕτω λοιπὸν κοινοῦται τῷ δικαίῳ περὶ τῆς τιμωρίας, ἣν ἐπάγειν μέλλει τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, καί φησι· «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ, ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ᾽ αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καταφθείρω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν». Τί ἐστι, «Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ»; Πολλήν, φησίν, ἐπιδειξάμην τὴν μακροθυμίαν, πολλὴν τὴν ἀνεξικακίαν, οὐ βουλόμενος ταύτην ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν, ἣν ἐπάγειν μέλλω· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πολλὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ἡ ὑπερβολὴ εἰς αὐτὸν ἤγαγεν αὐτοὺς τὸν καιρόν, καὶ τέλος δεῖ λοιπὸν ἐπιτεθῆναι, καὶ ἐκκοπῆναι αὐτῶν τὴν κακίαν, ὥστε μὴ περαιτέρω προβῆναι· «Καιρὸς γάρ», φησί, «παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ». Ὅρα καὶ ἐνταῦθα, πῶς καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγε, «Πᾶς τις διανοεῖται», οὕτω καὶ νῦν, «Παντὸς ἀνθρώπου». Πάντες γὰρ συμφωνοῦσι, πρὸς τὴν παρανομίαν ηὐτομόλησαν, φησί, καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐν τοσούτῳ πλήθει τινὰ τῆς ἀρετῆς λόγον ποιούμενον. «Καιρὸς γάρ», φησί, «παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ». «Καιρός», τοῦτ᾽ ἔστιν, ἔφθασεν ὁ καιρός, καθ᾽ ὃν δεῖ τὴν τομὴν ἐπιθεῖναι καὶ τὴν νομὴν τοῦ ἕλκους ἐπισχεῖν. Καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ· ὡσανεὶ μηδενὸς ἐφορῶντος καὶ μέλλοντος εὐθύνας ἀπαιτεῖν τῶν αὐτοῖς πεπλημμελημένων, οὕτω πρὸς τὰς παρανόμους πράξεις ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν οὐκ ἐννοοῦντες, ὅτι ἐμὲ λαθεῖν οὐχ οἷόν τε τὸν τὴν σύστασιν τῆς ζωῆς χαρι-

---

10. Γεν. 6, 13.

Θεοῦ καὶ ὅτι ὠνόμασεν αὐτοὺς γῆν καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φοράς, ἀφοῦ ἠσχολοῦντο μὲ παράνομα ἔργα καὶ τοὺς ὠνόμασεν μὲ τὸ ὄνομα τῆς σαρκός, ἀφοῦ τοὺς ἐστέρησε τὸ φυσικόν των ὄνομα, μᾶς φανερώνει μὲ τὰ ἑπόμενα τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολικήν του συγκατάβασιν. Τί λέγει λοιπόν; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε»[10].

3. Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα. Καθ' ὅσον ἀνακοινώνει εἰς τὸν δίκαιον ὡς φίλος πρὸς φίλον τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν σκοπεύει νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ λέγει· «Ἔφθασε τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ γῆ ἐγέμισεν ἀπὸ τὰς ἀδικίας αὐτῶν. Καὶ ἰδού, θὰ καταστρέψω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν αὐτῶν»[11]. Τί σημαίνει «Ἔφθασε τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων»; Πολλὴν μακροθυμίαν, λέγει, ἐπέδειξα καὶ πολλὴν ἀνεξικακίαν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ μὴ ἐπιβάλω τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐπιβάλω. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν των τοὺς ὡδήγησεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, πρέπει καὶ τέλος νὰ δοθῇ καὶ νὰ διακοπῇ ἡ κακία των, ὥστε νὰ μὴ συνεχίσουν περισσότερον. Διότι λέγει· «Ἔφθασε τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων». Βλέπε καὶ ἐδῶ ὅτι ὁμιλεῖ, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ προηγουμένως, «ἡ καρδία παντὸς ἀνθρώπου διανοεῖται», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὁμιλεῖ καὶ τώρα καὶ λέγει· «Ὅλων τῶν ἀνθρώπων». Διότι, λέγει, ὅλοι συμφωνοῦν, ὅτι μόνοι των ἐτράπησαν πρὸς τὴν κακίαν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τόσον πλῆθος νὰ εὑρεθῇ κάποιος, ὁ ὁποῖος νὰ ἦτο ἐνάρετος. Διότι λέγει, «Ἔφθασε τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων». «Καιρός», δηλαδὴ ἔφθασεν ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἐκτομὴ καὶ ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἕλκους. «Ἔφθασε τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων». Παρεδόθησαν εἰς τὰς παρανόμους πράξεις, ὡσὰν νὰ μὴ τοὺς ἔβλεπε κανείς, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν τὴν ἰδικήν μου προσοχήν, ὁ ὁποῖος

---

11. ἑ.ἀ.

ζόμενον, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν χαρισάμενον, καὶ τοσούτων ἀγαθῶν τὴν χορηγίαν παρεσχηκότα.

«Καιρὸς τοίνυν παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ». Εἶτα ὥσπερ ἀπολογούμενος τῷ δικαίῳ καὶ δεικνύς, ὅτι ἡ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ὑπερβολὴ εἰς ταύτην αὐτὸν ἐκκαλεῖται τὴν ἀγανάκτησιν, φησίν, «Ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν». Μὴ γὰρ παρέλιπόν τι, φησί, τῶν εἰς κακίαν συντεινόντων; Τοσοῦτον ἐπεδείξαντο τὸ μέγεθος, ὡς καὶ ὑπερβλύζειν λοιπὸν τὴν κακίαν καὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῆς κακίας ἐμπεπλῆσθαι. Διά τοι τοῦτο καὶ αὐτοὺς καταφθείρω, καὶ τὴν γῆν. «Καὶ ἰδού», φησίν, «ἐγὼ καταφθείρω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν». Ἐπειδὴ αὐτοὶ προλαβόντες διὰ τῶν παρανόμων πράξεων ἑαυτοὺς κατέφθειραν, διὰ τοῦτο παντελῆ πανωλεθρίαν ἐπάγω, καὶ ἀφανισμὸν ἐργάζομαι, καὶ αὐτῶν, καὶ τῆς γῆς, ἵνα καθαρμόν τινα δυνηθῇ δέξασθαι ἡ γῆ καὶ ἀποκαθήρασθαι τοῦ ῥύπου τῶν τοσούτων ἁμαρτημάτων.

Ἐννόει μοι λοιπὸν ποίαν εἰκὸς ἔχειν ψυχὴν τὸν δίκαιον τοῦτον ταῦτα ἀκούοντα παρὰ τοῦ Δεσπότου. Εἰ γὰρ καὶ πολλὴν ἀρετὴν ἑαυτῷ συνῄδει, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀναλγήτως ἐδέχετο τὰ λεγόμενα. Φιλόστοργον γὰρ τῶν δικαίων τὸ γένος, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας πάντα ἂν ἕλοιντο εὐκόλως ὑπομεῖναι. Πῶς τοίνυν εἰκὸς ἦν ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων συνέχεσθαι τὸν θαυμάσιον τοῦτον ὑπογράφοντα ἤδη τῷ λογισμῷ τὴν ἁπάντων ἀπώλειαν, καὶ τὴν τῆς κτίσεως ἁπάσης φθοράν, ἴσως οὐδὲ περὶ αὐτοῦ τι χρηστὸν ὑποπτεύοντα; Οὐδέπω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο φανερόν. Ἵν' οὖν μὴ διαταράττηται τὸν λογισμόν, ἀλλὰ μικράν τινα παραμυθίαν ἐν τῷ τοιούτῳ μεγέθει τῆς ἀθυμίας σχεῖν δυνηθῇ, ἐπειδὴ ἐδίδαξεν αὐτὸν τῆς κακίας αὐτῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι καιρὸς κατεπείγει λοιπὸν ἀπαιτῶν βαθεῖαν αὐτοὺς δέξασθαι τὴν τομήν, φησὶ πρὸς αὐτόν· ἐκείνους μὲν κοινὸς ὄλεθρος ἐκδέξεται· «Σὺ δὲ ποίησον σεαυτῷ κιβωτόν». Τί ἐστι, «Σὺ

ἐχάρισα τὴν ζωὴν καὶ ἐδημιούργησα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἔχω παραχωρήσει τόσα ἀγαθά.

Ἔφθασε λοιπὸν τὸ τέλος ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἔπειτα ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται πρὸς τὸν δίκαιον καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι αἱ ὑπερβολικαὶ ἁμαρτίαι αὐτῶν ὤθησαν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀγανάκτησιν, λέγει, «Ὅτι ἡ γῆ ἦτο γεμάτη ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». Διότι λέγει, μήπως παρέλειψαν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὴν κακίαν; Τόσην μεγάλην κακίαν ἐπέδειξαν, ὥστε νὰ ὑπερεκχειλίζῃ ἡ κακία καὶ ὅλη ἡ γῆ νὰ γεμίσῃ ἀπὸ αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν θὰ καταστρέψω καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ κατέστρεψαν τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτούς των μὲ τὰς παρανόμους ἐνεργείας των ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τοῦτο ἐπιφέρω ὁλοκληρωτικὴν καταστροφὴν καὶ ἑτοιμάζω τὸν ἀφανισμὸν καὶ αὐτῶν καὶ τῆς γῆς διὰ νὰ καθαρθῇ ἡ γῆ καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν δυσωδίαν τόσων ἁμαρτιῶν.

Σκέψου λοιπὸν πόσην ψυχικὴν δύναμιν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ὅταν ἤκουε τὸν Κύριον νὰ λέγῃ αὐτά. Διότι ἂν καὶ ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι ἦτο πολὺ ἐνάρετος, ὅμως δὲν ἤκουεν αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν ὁ Θεὸς χωρὶς πόνον. Διότι ὅλοι οἱ δίκαιοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀγάπην καὶ θὰ προετίμων νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατὸν μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς νὰ μὴ χάσῃ τὸ θάρρος του ὁ δίκαιος αὐτός, ὅταν ἔχῃ ὡς σίγουρη εἰς τὴν σκέψιν του τὴν καταστροφὴν τῶν πάντων καὶ τὴν φθορὰν ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως, χωρὶς νὰ σκέπτεται ἴσως τίποτε τὸ καλὸν οὔτε διὰ τὸν ἑαυτόν του; Διότι ποτὲ μέχρι τώρα δὲν εἶχε γίνει φανερὸν τοῦτο εἰς αὐτόν. Διὰ νὰ μὴ ταράσσεται λοιπὸν ὁ λογισμός του, ἀλλὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἔχῃ κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν εἰς τὴν τόσον μεγάλην στενοχωρίαν του, ἀφοῦ εἶπεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν αὐτῶν καὶ ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ δεχθοῦν τὴν τομήν, λέγει πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνοι μὲν θὰ ὁδηγηθοῦν εἰς κοινὴν καταστροφήν, «Σὺ ὅμως νὰ κατασκευάσῃς διὰ

δέ»; Ἐπειδὴ οὐκ ἐκοινώνησας αὐτοῖς τῆς κακίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀρετῆς τὸν βίον ὅλον διήνυσας, διὰ τοῦτό σοι προστάττω κιβωτὸν κατασκευάσαι. «Ἐκ ξύλων τετραγώνων, ἀσήπτων. Νοσσιὰς ποιήσεις τὴν κιβωτὸν καὶ ἀσφαλτώσεις ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν αὐτὴν τῇ ἀσφάλτῳ. Ἔστω δὲ τριακοσίων πηχῶν τὸ μῆκος, καὶ πεντήκοντα τὸ πλάτος, καὶ τριάκοντα τὸ ὕψος. Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κιβωτὸν καὶ εἰς πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν, τὴν δὲ θύραν ποιήσεις ἐκ πλαγίων, κατάγαια διώροφα καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτήν».

Σκόπει Θεοῦ συγκατάβασιν καὶ δύναμιν ἄφατον καὶ φιλανθρωπίαν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν. Ὁμοῦ καὶ τὴν περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐπιδείκνυται προστάττων αὐτῷ τὴν κιβωτὸν κατασκευάσαι, καὶ διαταξάμενος καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος, καὶ παραμυθίαν αὐτῷ χαρίζεται μεγίστην, ἐλπίδας αὐτῷ σωτηρίας ὑπογράφων διὰ τῆς κατασκευῆς, κἀκείνους τοὺς τοσαῦτα ἡμαρτηκότας βουλόμενος διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ εἰς ἔννοιαν ἐλθόντας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων καὶ μετάνοιαν ἐπιδειξαμένους τῆς ἀγανακτήσεως τὴν πεῖραν μὴ λαβεῖν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγος χρόνος πάλιν αὐτοῖς πρὸς μετάνοιαν παρεσχέθη διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πολὺς καὶ ἱκανός, εἰ μὴ σφόδρα ἦσαν ἀγνώμονες, καταπτῆξαι πρὸς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων. Εἰκὸς γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ὁρῶντα τὸν δίκαιον τεκταινόμενον τὴν κιβωτὸν τὴν αἰτίαν πυνθάνεσθαι τῆς κατασκευῆς, εἶτα μαθόντα τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγανάκτησιν εἰς αἴσθησιν ἐλθεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, εἴπερ ἐβούλοντο. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οὐδὲ ἐντεῦθεν ἐκέρδανάν τι πλέον, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἠδύναντο, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἠβουλήθησαν.

4. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ τῷ δικαίῳ διετάξατο, κοινοῦται αὐτῷ καὶ τῆς τιμωρίας τὸ

---

12. ἑ.ἀ. στ. 14.
13. ἑ.ἀ. 14-16.

τὸν ἑαυτόν σου κιβωτόν»[12]. Τί σημαίνει, «Σὺ ὅμως»; Ἐπειδὴ δὲν ἔλαβες μέρος εἰς τὴν κακίαν αὐτῶν, ἀλλὰ ἔζησες κατὰ ἐνάρετον τρόπον, διὰ τοῦτο σοῦ δίδω ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃς κιβωτὸν «Ἀπὸ ξύλα τετράγωνα, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ σαπίζουν. Νὰ χωρίσῃς τὴν κιβωτὸν κατὰ δωμάτια καὶ νὰ ἀλείψῃς αὐτὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν της μὲ πίσσαν. Τὸ μῆκος αὐτῆς νὰ εἶναι τρικοσίων πήχεων, τὸ πλάτος πεντήκοντα καὶ τὸ ὕψος τριάκοντα. Συναρμολογῶν τὰ ξύλα θὰ κατασκευάσῃς τὴν κιβωτὸν καὶ ἡ στέγη αὐτῆς νὰ ἔχῃ κλίσιν ἑνὸς πήχεως, ἡ δὲ εἴσοδος νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ πλάγια καὶ νὰ κάνῃς πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον ὄροφον»[13].

Πρόσεξε τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην λογικήν. Συγχρόνως λαμβάνει πρόνοιαν διὰ τὸν δίκαιον, μὲ τὸ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν καὶ μὲ τὸ νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος, καὶ τὸν παρηγορεῖ πολὺ μὲ τὸ νὰ τοῦ δίδῃ ἐλπίδας σωτηρίας μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ καὶ μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ μὴ δοκιμάσουν τὴν ἀγανάκτησίν του, ὅσοι εἶχον ἁμαρτήσει τόσον πολύ, ἀφοῦ συνειδητοποιήσουν τὰς πράξεις των μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ καὶ δείξουν, ὅτι μετανοοῦν. Καθ' ὅσον δὲν ἦτο ὀλίγος ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ μετανοήσουν μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ πολὺς καὶ ἀρκετὸς διὰ νὰ συνέλθουν καὶ νὰ διορθώσουν τὰ σφάλματά των, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν πολὺ ἀγνώμονες. Διότι ἦτο φυσικὸν ὁ καθεὶς νὰ βλέπῃ τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάζῃ τὴν κιβωτὸν καὶ νὰ ζητῇ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς κατασκευῆς καὶ ὅταν θὰ ἐμάνθανε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ νὰ συνειδητοποίει, ἐφ' ὅσον ἤθελε, τὰ ἁμαρτήματά του. Ἐκεῖνοι ὅμως οὔτε ἀπὸ ἐδῶ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε περισσότερον, ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἤθελον.

4. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτόν, ἀνακοινώνει εἰς αὐτὸν καὶ τὸ εἶ-

εἶδος, ἧς ἤμελλεν ἐπάγειν, καί φησι· σὺ μὲν ταύτην κατεσκεύασον καθὰ διεταξάμην, ἐγὼ δέ, ἐπειδὰν πληρώσῃς τὴν κατασκευήν, καὶ τὰ κατὰ σὲ ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσω. «Ἐγὼ δὲ ἰδοὺ ἐπάγω τὸν κατακλυσμόν, ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν, καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ᾗ ἐστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἂν ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς τελευτήσει». Ὅρα πῶς καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς δείκνυσι τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς τὸ μέγεθος, καί φησι· καὶ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ἐπάξω καὶ τοῖς λογικοῖς καὶ τοῖς ἀλόγοις. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν αὐτῶν προεδρίαν προδεδώκασι, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων μετέπεσον κακίαν, οὐδεμίαν διαφορὰν ἕξει ἡ τιμωρία. «Ἐπάγω γὰρ κατακλυσμὸν ὕδατος καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ᾗ ἐστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ». Καὶ τὰ κτήνη, φησί, καὶ τὰ πετεινά, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ τετράποδα, καὶ ὅσα ἐστὶν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, καταφθαρήσεται. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲν καταλειφθήσεται, φησί, «Καὶ ὅσα ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς τελευτήσει». Καὶ γὰρ καθαρσίου λοιπὸν δεῖται ἡ οἰκουμένη, ἀλλὰ τοῦτο μή σε ταραττέτω μηδὲ συγχείτω σου τὸν λογισμόν. Ὁρῶν γὰρ αὐτῶν τοῦ ἕλκους τὸ ἀνίατον, στῆσαι βούλομαι τὰ τῆς κακίας ῥεύματα, ἵνα μὴ μείζοσι τιμωρίαις ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καταστήσωσι.

Διὸ καὶ νῦν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν μιμούμενος καὶ ἀγαθότητι κεραννὺς τὴν ἀγανάκτησιν, τοιαύτην ἐπάγω τὴν τιμωρίαν, ὡς ἀνώδυνον αὐτοῖς γενέσθαι καὶ ἀνεπαίσθητον. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς μέγεθος ἀφορῶν, οὐδὲ τίνων ἄξιοι τυγχάνουσιν, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα προορῶν καὶ τούτοις βούλομαι τὴν ἁρμόττουσαν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν καὶ τοὺς ἑξῆς μέλλοντας ἔσεσθαι τῆς ἐκ τούτων ἀπαλλάξαι λύμης. Μὴ τοίνυν κατηφὴς ἔσο, μηδὲ θορυβοῦ ταῦτα ἀκούων. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνους ἀξία τῶν ἡμαρτημένων δίκη καταλήψεται, ἀλλὰ «Στήσω τὴν διαθήκην μου μετὰ

14. ἑ.ἀ. 17.
15. ἑ.ἀ.
16. ἑ.ἀ. 18.

δος τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλῃ καὶ λέγει. Ἐσὺ νὰ κάνῃς αὐτήν, ὅπως σὲ διέταξα καὶ ἐγώ, ὅταν τελειώσῃς τὴν κατασκευήν, θὰ ἀσφαλίσω ὅλους τοὺς ἰδικούς σου. «Ἐγὼ δὲ ἰδοὺ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ὕδατος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὥστε νὰ καταστραφῇ κάθε ζῶσα σὰρξ κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἀποθάνουν, ὅσα εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»[14]. Βλέπε λοιπὸν πῶς δεικνύει καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴν τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων των καὶ λέγει. Τὴν ἰδίαν τιμωρίαν θὰ ἐπιβάλω καὶ εἰς τὰ λογικά, δηλαδὴ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔχουν προδώσει οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀξίαν των καὶ μετέπεσαν εἰς τὴν κακίαν τῶν ἀλόγων. «Διότι θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ὕδατος διὰ νὰ καταστρέψω πᾶσαν σάρκα ζῶσαν εὑρισκομένην κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Καὶ τὰ κτήνη, λέγει, καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ τετράποδα καὶ ὅσα εὑρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν θὰ καταστραφοῦν. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι δὲν θὰ μείνῃ τίποτε, λέγει «Καὶ ὅσα εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν θὰ ἀποθάνουν»[15]. Καθ' ὅσον ἡ οἰκουμένη χρειάζεται κάθαρσιν, ἀλλὰ αὐτὸ νὰ μὴ σὲ ταράσσῃ οὔτε νὰ σοῦ προκαλῇ σύγχυσιν. Διότι βλέπων τὴν ἀνίατον πληγὴν αὐτῶν, θέλω νὰ σταματήσω τὴν κακίαν των, διὰ νὰ μὴ καταστοῦν ὑπεύθυνοι μεγαλυτέρας τιμωρίας.

Διὰ τοῦτο καὶ τώρα παρακινούμενος ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν μου καὶ κατευνάζων τὴν ἀγανάκτησίν μου μὲ τὴν ἀγαθότητά μου ἐπιβάλλω αὐτὴν τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ εἶναι ἀνώδυνος καὶ ἀνεπαίσθητος. Καὶ δὲν ἀποβλέπω πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων των, οὔτε ποίας τιμωρίας εἶναι ἄξιοι, ἀλλὰ προβλέπων τὰ μέλλοντα ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιβάλω εἰς αὐτοὺς τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν, ὥστε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τὸ μέλλον, νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν φθοράν, ἡ ὁποία θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτούς. Μὴ γίνεσαι λοιπὸν κατηφής, οὔτε νὰ θορυβῆσαι ἀκούων αὐτά. Διότι καὶ ἂν ἐκεῖνοι δεχθοῦν τιμωρίαν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων των, ὅμως «θὰ συνάψω μαζί σου συμφωνίαν»[16]. Ἐπειδὴ

σοῦ». Ἐπειδὴ πάντες οἱ προλαβόντες ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν καὶ οὐ γεγόνασιν εὐγνώμονες περὶ τὰς ἐμὰς ἐντολάς, μετὰ σοῦ λοιπὸν στήσω τὴν διαθήκην μου.

Καὶ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος, μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας ἀπάτην ὑπομείνας, παρέβη μου τὰς ἐντολὰς καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου πάλιν τεχθεὶς εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πυθμένα ὤλισθε. Διὸ καὶ διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο μετὰ τῆς κατάρας. Ἀλλ' οὐδὲ ταῖς τούτου τιμωρίαις οἱ μετ' αὐτὸν ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεδαψιλεύσαντο, ὡς καὶ τῆς γενεαλογίας αὐτοὺς ἀποδοκιμασθῆναι. Μετὰ δὴ ταῦτα εὑρὼν τὸν Ἐνὼχ τῆς ἀρετῆς τὴν εἰκόνα διασώζοντα, διὰ τὴν πολλὴν εὐαρέστησιν ζῶντα αὐτὸν μετέθηκα, δεικνὺς καὶ τοῖς τὴν ἀρετὴν μετιοῦσιν, ὅσων καταξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν καὶ βουλόμενος τοὺς ἐξῆς ζηλωτὰς ἐκείνου καταστῆσαι καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ βαδίσαι ὁδόν. Ἐπεὶ τοίνυν, πάντων λοιπὸν ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάντων, σὲ μόνον εὗρον ἐν τοσούτῳ πλήθει δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τοῦ προπάτορος τὴν παράβασιν, μετὰ σοῦ στήσω τὴν διαθήκην μου. Ἡ γὰρ τῶν βεβιωμένων σοι πρᾶξις ἀξιόπιστόν σε δείκνυσι πρὸς τὸ δέξασθαι τὰς παρ' ἐμοῦ ἐντολάς.

Εἶτα ἵνα μὴ καὶ ταῦτα ἀκούων ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἔτι ἀθυμῇ, ὡς μόνος μέλλων καταλειφθήσεσθαι, παραμυθούμενος αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, πάλιν φησίν· «Εἰσελεύσῃ δὲ εἰς τὴν κιβωτὸν σύ, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ». Εἰ γὰρ καὶ πολὺ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς ἐλείποντο, ἀλλ' ὅμως τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνων κακίας ἐκτὸς ἦσαν. Ἄλλως δὲ καὶ διὰ δύο ταύτας τὰς αἰτίας τῆς σωτηρίας ἀπολαύουσι, μίαν μέν, εἰς τιμὴν τοῦ δικαίου· ἔθος γὰρ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ τιμᾶν τοὺς αὐτοῦ δούλους καὶ χαρίζεσθαι αὐτοῖς πολλάκις τὴν ἑτέρων σωτηρίαν, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Παύλου πεποίηκε, τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας τῆς οἰ-

---

17. ἑ.ά.

ὅλοι οἱ προηγούμενοι ἀπεδείχθησαν ἀνάξιοι καὶ δὲν ἐξετέλεσαν μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς ἐντολάς μου, διὰ τοῦτο μαζί σου θὰ συνάψω συμφωνίαν.

Καὶ ὁ πρωτόπλαστος μετὰ ἀπὸ τόσας εὐεργεσίας ἐξηπατήθη καὶ παρέβη τὰς ἐντολάς μου καὶ αὐτὸς ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτὸν ἔφθασεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς κακίας καὶ ὡς ἐκ τούτου μαζὶ μὲ τὴν τιμωρίαν ἔλαβε καὶ τὴν κατάραν. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ ἀπόγονοί του ὄχι μόνον δὲν συνετίσθησαν οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συνέχισαν τὰς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ κατηγορηθῇ καὶ ὅλη ἡ γενεὰ αὐτῶν. Ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ εὗρον τὸν Ἐνὼχ νὰ διατηρῇ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἦτο εὐάρεστος, ἐν ὅσῳ ἔζη, διὰ τοῦτο τὸν μετέφερα ζῶντα εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ δείξω εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας τὴν ἀρετὴν πόσων ἀμοιβῶν γίνονται ἄξιοι καὶ ἐπειδὴ ἤθελον νὰ κάνω τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ζηλωτάς του, διὰ νὰ βαδίσουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἐκεῖνον. Ἐπειδὴ λοιπόν, ἐνῷ ὅλοι εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν κακίαν, εὗρον, ἀπὸ τόσον πλῆθος, ἐσὲ ἱκανὸν νὰ ἐπανορθώσῃς τὴν παράβασιν τοῦ προπάτορος, διὰ τοῦτο θὰ συνάψω μὲ σὲ συμφωνίαν. Διότι αἱ πράξεις τῆς ζωῆς σου σὲ καθιστοῦν ἄξιον νὰ δεχθῇς τὰς ἐντολάς μου.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ στενοχωρῆται ἀκόμη ὁ δίκαιος, καὶ ὅταν ἤκουεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀπομείνῃ μόνος του, ὡσὰν νὰ τὸν παρηγορῇ, λέγει πάλιν. «Θὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν κιβωτὸν σύ, οἱ υἱοί σου, ἡ σύζυγός σου καὶ αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν σου μαζὶ μὲ σέ»[17]. Αὐτοὶ ἂν καὶ δὲν ἦσαν ἐνάρετοι, ὅσον καὶ ὁ δίκαιος, ὅμως ἀπεῖχον πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἄλλωστε ἐπιτυγχάνουν τὴν σωτηρίαν των διὰ τοὺς ἑξῆς δύο λόγους. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τιμὴν τοῦ δικαίου. Συνηθίζει δηλαδὴ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος νὰ τιμᾷ τοὺς δούλους του καὶ νὰ χαρίζῃ πολλὰς φορὰς εἰς αὐτοὺς τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε παντοῦ τὰς ἀκτῖνας

κείας διδασκαλίας ἀφιέντος. Ἡνίκα γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνήγετο, χειμῶνος κατὰ τὴν θάλατταν πολλοῦ γενομένου, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ πλοίῳ περὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίας δεδοικότων, καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα χρηστὴν ἐχόντων διὰ τὸ τοῦ κλυδωνίου μέγεθος, καλέσας ἅπαντάς φησιν· «Εὐθυμεῖτε, ἄνδρες. Ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ἡμῶν πλὴν τοῦ πλοίου. Παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ τοῦ Θεοῦ, οὗ εἰμι καὶ λατρεύω, ἄγγελος, λέγων, μὴ φοβοῦ, Παῦλε, κεχάρισται γάρ σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ».

Εἶδες πῶς ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν σωτηρίαν ἐκείνοις προεξένησε; μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν διὰ μίαν μὲν αἰτίαν ταύτην· δι' ἑτέραν δέ, ἐπειδὴ ἐβούλετο ζύμην τινὰ καὶ ῥίζαν τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ ἑξῆς συνίστασθαι γένους καταλειφθῆναι· οὐκ ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν τῷ Θεῷ καὶ ἄνωθεν πάλιν διαπλάσαι καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου τὸ γένος αὐξῆσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἐδοκίμασε τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος.

5. Σκόπει δὲ καὶ διὰ τῶν ἑξῆς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ ἀπειλῇ τῆς τιμωρίας, μετὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἑρπετά, καὶ τὰ πετεινά, καὶ τὰ θηρία ἀπολέσθαι εἶπεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ τὸν δίκαιον καὶ ἐκ τούτων εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν ἀφ' ἑκάστου γένους προστάττει μίαν συζυγίαν, ὥστε σπέρμα καὶ ἀπαρχὴν γενέσθαι τοῦ μετὰ ταῦτα μέλλοντος ἔσεσθαι πλήθους. «Καὶ ἀπὸ πάντων», φησί, «τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων, καὶ ἀπὸ πάσης σαρκός, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτόν, ἵνα τρέφῃς μετὰ σεαυτοῦ· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔσονται. Ἀπὸ πάντων τῶν ὀρνέων τῶν πετεινῶν κατὰ γένος, καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, καὶ

18. Πράξ. 27, 22-24.

τῆς διδασκαλίας του. Διότι, ὅταν ὡδηγεῖτο εἰς τὴν Ρώμην καὶ συνέβη μεγάλη θαλασσοταραχή, ἐνῷ ὅλοι μέσα εἰς τὸ πλοῖον ἐφοβοῦντο διὰ τὴν ἰδίαν τῆς σωτηρίαν των καὶ δὲν εἶχον καμμίαν ἐλπίδα νὰ σωθοῦν λόγῳ τῆς μεγάλης τρικυμίας, ἐκάλεσεν ὅλους τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς εἶπεν· «Ἄνδρες, νὰ ἔχετε θάρρος. Διότι δὲν θὰ χαθῇ ἀπὸ ἡμᾶς καμμία ψυχή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλοῖον. Αὐτὴ τὴν νύκτα παρουσιάσθη εἰς ἐμὲ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκω καὶ τὸν ὁποῖον λατρεύω καὶ μοῦ εἶπε· Μὴ φοβεῖσαι, Παῦλε, διότι ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς ἐσὲ ὅλους, ὅσους πλέουν μαζί σου»[18].

Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἐξησφάλισε τὴν σωτηρίαν των εἰς ἐκείνους ἡ ἀρετὴ τοῦ Παύλου; Μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τώρα. Ἡ πρώτη αἰτία τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἦτο αὐτή, ἡ ἀρετὴ δηλαδὴ τοῦ δικαίου. Ἡ δευτέρα αἰτία εἶναι τὸ ὅ,τι ἤθελε νὰ ἀφήσῃ κάποιαν ζύμην καὶ ρίζαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἀνασυσταθῇ εἰς τὸ μέλλον. Ὄχι διότι ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸν Θεὸν νὰ δημιουργήσῃ καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ ἕνα μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἐνεργήσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκολουθῶν τὴν ἀγαθότητά του.

5. Πρόσεξε ὅμως τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰ ἑπόμενα. Ὅπως εἶπε κατὰ τὴν ἀπειλὴν τῆς τιμωρίας, ὅτι θὰ καταστρέψῃ μαζὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ ἄγρια θηρία, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τώρα χάριν τοῦ δικαίου διατάσσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κιβωτὸν ἓν ζεῦγος ἀπὸ κάθε εἶδος ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν τὸ σπέρμα καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ προέλθῃ μετὰ ἀπὸ αὐτά. «Καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ κτήνη», λέγει, «καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ ἀπὸ κάθε ζωντανόν, θὰ εἰσαγάγῃς εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ δύο, διὰ νὰ τὰ τρέφῃς μαζὶ μὲ σέ. Ἕκαστον ζεῦγος θὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ. Ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τῶν πτηνῶν, ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τῶν κτηνῶν

ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σέ, τρέφεσθαι μετὰ σεαυτοῦ, ἄρσεν καὶ θῆλυ». Τοῦτο μὴ ἁπλῶς παραδράμῃς, ἀγαπητέ· ἐννόησον γὰρ ὅσον ἔτικτε τῷ δικαίῳ τὸν θόρυβον, ἐννοοῦντι τὴν τούτων ὅλων ἐπιμέλειαν. Οὐ γὰρ ἤρκει αὐτῷ ἡ φροντὶς τῆς γυναικός, καὶ τῶν παίδων, καὶ τῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα τῶν τοσούτων ἀλόγων καὶ ἡ διατροφὴ προσετίθετο.

Ἀλλ' ἀνάμεινον μικρόν, καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, καὶ ὅπως ἐπικουφίζει τὴν ἐπικειμένην φροντίδα τῷ δικαίῳ. «Σὺ δὲ λήψῃ σεαυτῷ», φησίν, «ἀπὸ πάντων τῶν βρωμάτων ὧν ἔδεσθε, καὶ συνάξεις πρὸς σεαυτόν, καὶ ἔσται σοι καὶ ἐκείνοις φαγεῖν». Μὴ νομίσῃς, φησὶν ἀπρονόητόν σε καταλιμπάνεσθαι. Ἰδοὺ γὰρ προστάττω καὶ τὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν τροφὴν ἀρκοῦντα καὶ τὰ πρὸς διατροφὴν τῶν ἀλόγων ἅπαντα εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτόν, ὥστε μήτε ὑμᾶς λιμοῦ καὶ στενοχωρίας πεῖραν λαβεῖν, μήτε τὰ ἄλογα διαφθαρῆναι οὐκ ἔχοντα τὴν κατάλληλον τροφήν. «Καὶ ἐποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός, οὕτως ἐποίησεν». Ὅρα μοι πάλιν καὶ ἐνταῦθα ἐγκωμίου μέγεθος. «Ἐποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Οὐ τὸ μὲν τῶν ἐπιταχθέντων εἰς ἔργον ἤγαγε, τοῦ δὲ ἠμέλησεν, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐνταλθέντα ἐποίησε, καὶ «Οὕτως ἐποίησεν», ὥσπερ ἐνετείλατο αὐτῷ· οὐδὲν παρέλιπεν, ἀλλὰ πάντα ἐπλήρωσε, καὶ ἔδειξε καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων, ὅτι δικαίως ἠξιώθη εὐνοίας παρὰ τοῦ Δεσπότου. Πόσων στεφάνων οὐκ ἀξία ἂν γένοιτο ἡ μαρτυρία αὕτη, ἧς ἀπήλαυσε παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ὁ δίκαιος; Τίς ἂν γένοιτο μακαριστότερος τοῦ πάντα εἰς ἔργον ἀγαγόντος τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐνταλθέντα καὶ τοσαύτην

---

19. Γεν. 6, 19-20.
20. ἑ.ἀ. στ. 21.
21. ἑ.ἀ. στ. 22.

καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἑρπετῶν, τὰ ὁποῖα ἕρπουν εἰς τὴν γῆν, θὰ εἰσέλθουν μαζί σου ἀνὰ δύο, διὰ νὰ τρέφωνται μαζὶ μὲ σὲ καὶ θὰ εἶναι ἓν ἄρρεν καὶ ἓν θῆλυ»[19]. Νὰ μὴ προσπεράσῃς αὐτό, ἀγαπητέ, χωρὶς προσοχήν. Νὰ καταλάβῃς δηλαδὴ πόσον ἐταράσσετο, ὅταν ἐσκέπτετο τὴν φροντίδα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ δι' ὅλα αὐτά. Καθ' ὅσον δὲν ἔφθανεν ἡ φροντίς του διὰ τὴν γυναῖκα του, διὰ τὰ τέκνα του καὶ διὰ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του ἀλλὰ τοῦ ἐπεφορτίζετο ἡ μέριμνα καὶ ἡ διατροφὴ τόσων ἀλόγων ζώων.

Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θὰ ἴδῃς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἐλαφρύνει τὴν φροντίδα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ ὁ δίκαιος. «Σὺ θὰ πάρῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου», λέγει, «ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα τρώγονται καὶ θὰ τὰ συγκεντρώσῃς πλησίον σου, διὰ νὰ ἠμπορῇς νὰ τρέφεσαι καὶ σὺ καὶ ἐκεῖνα»[20]. Μὴ νομίσῃς, λέγει, ὅτι σὲ ἀφήνω χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῶ δι' ἐσέ. Διότι ἰδοὺ δίδω ἐντολὴν νὰ εἰσαγάγῃς μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἰδικήν σου διατροφὴν καὶ διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ἀλόγων ζώων, οὕτως ὥστε οὔτε σεῖς νὰ πεινάσετε καὶ νὰ εὑρεθῆτε εἰς δύσκολον κατάστασιν, οὔτε νὰ ἀποθάνουν τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχουν τὴν κατάλληλον τροφήν. «Καὶ ὁ Νῶε», λέγει, «ἔκανεν ὅλα ὅσα εἶχε προστάξει εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος ὁ Θεός. Καὶ τὰ ἔκανεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε διατάξει ὁ Κύριος»[21]. Βλέπε πάλιν καὶ ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸν ἐγκώμιον. «Ἔκανε», λέγει, «ὁ Νῶε ὅλα, ὅσα εἶχε προστάξει εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος ὁ Θεός». Δὲν ἐπραγματοποίησε τὴν μίαν καὶ νὰ ἀμελήσῃ διὰ τὴν ἄλλην ἐντολήν, ἀλλὰ ἔφερεν εἰς πέρας ὅλας τὰς ἐντολὰς καὶ ἔτσι τὰς ἐπραγματοποίησεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δώσει τὴν ἐντολὴν ὁ Κύριος. Δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀλλὰ τὰ ἐξεπλήρωσεν ὅλα καὶ ἔδειξε μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα, ὅτι δικαίως ἠξιώθη τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ. Πόσων ἐπαίνων δὲν θὰ ἦτο ἀξία αὐτὴ ἡ μαρτυρία, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν; Ποῖος θὰ ἦτο περισσότερον μακαριστὸς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἔφερεν εἰς πέρας

ὑπακοὴν περὶ τὰ ἐπιταχθέντα ἐπιδειξαμένου; Καὶ ἵνα μάθῃς ὅσης ἀξιοῦται διὰ τοῦτο τῆς προρρήσεως παρὰ τοῦ τῶν ἁπάντων δημιουργοῦ, ἄκουε τῶν ἑξῆς.

«Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε· εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν». Εἶτα ἵνα μάθωμεν, ὡς οὐ χάριτι μόνον σώζει τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ δίδωσι καὶ τῆς ἀρετῆς τὰς ἀντιδόσεις, φησί. Διὰ τοῦτό σε προστάττω εἰς τὴν κιβωτὸν εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ οἴκου σου, «Ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ». Μεγάλη καὶ ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία. Τί γὰρ ἂν γένοιτο ταύτης μεῖζον, ὅταν αὐτὸς ὁ δημιουργός, ὁ καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, τοιαῦτα ψηφίζηται περὶ τοῦ δικαίου; «Ὅτι σε», φησίν, «εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ». Ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ αὕτη, ὅταν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τις ταύτην ἐπιδείκνυται, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς ἐκεῖνος ἀπαραλόγιστος τὴν ψῆφον φέρῃ. Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἀπῄτει τότε παρὰ τοῦ δικαίου (οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον παρ' ἑκάστου βούλεται τῆς ἀρετῆς εἰσφέρεσθαι, ἀλλὰ τῇ διαφορᾷ τῶν χρόνων καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἀρετῆς ἐπιζητεῖ), φησίν, «Ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ» εἰς κακίαν ἀποκλινάσῃ τοσαύτην, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ, τὴν τοσαύτην ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξαμένῃ. Σὲ εἶδον δίκαιον, σὲ μόνον εὗρον εὐγνώμονα, σὲ εἶδον τῆς ἀρετῆς πολὺν ποιούμενον λόγον· σὺ μόνος ἐναντίον μου δίκαιος ὤφθης, τούτων ἁπάντων ἀπολλυμένων· σὲ προστάττω εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ οἴκου σου παντὸς εἰς τὴν κιβωτόν· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν κελεύω σε εἰσαγαγεῖν ἑπτὰ ἑπτά. Ἐπειδὴ προλαβὼν προσέταξεν ἀδιορίστως ἀπὸ πάντων μίαν συζυγίαν εἰσαχθῆναι,

22. Γεν. 7, 1.
23. ἑ.ά.

ὅλας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπέδειξε τόσην ὑπακοὴν εἰς ὅλα τὰ προστάγματα; Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πόσον μεγάλης ὑποσχέσεως γίνεται ἄξιος ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, ἄκουσε τὰ ἑπόμενα.

«Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Νῶε· νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν κιβωτὸν σὺ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά σου»[22]. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν σώζει τὸν δίκαιον μόνον μὲ τὴν χάριν του, ἀλλὰ ὅτι τοῦ ἀνταποδίδει τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του καὶ τῆς ἀρετῆς του, λέγει. Διὰ τοῦτο σὲ διατάσσω νὰ εἰσέλθῃς μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν σου εἰς τὴν κιβωτόν, «Διότι σὲ εὗρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν»[23]. Μεγάλη καὶ ἀξιόπιστος εἶναι ἡ μαρτυρία. Διότι ποῖον πρᾶγμα εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτήν, ὅταν ἀποφασίζῃ καὶ χαρακτηρίζῃ ἔτσι τὸν δίκαιον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργός, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τὴν ζωήν; «Διότι σὲ εὗρον», λέγει, «δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν». Ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ εἶναι αὐτή, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει κανεὶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ ποὺ χαρακτηρίζεται ἔτσι ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀλάνθαστος. Ἔπειτα διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖον ἐζήτει ἀπὸ τὸν δίκαιον τότε, (διότι δὲν θέλει νὰ προσφέρεται ἀπὸ τὸν καθένα τὸ ἴδιον εἶδος ἀρετῆς, ἀλλὰ ἀναλόγως μὲ τὴν ἐποχὴν ἀπαιτεῖ καὶ διαφορετικὴν ἀρετήν), λέγει. «Διότι σὲ εὗρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν», ἡ ὁποία ἐστράφη πολὺ πρὸς τὴν κακίαν, εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν τὴν πονηράν, ἡ ὁποία ἔχει ἐπιδείξει πολλὴν ἀχαριστίαν. Εἶδον, ὅτι σὺ εἶσαι δίκαιος, εὗρον, ὅτι σὺ μόνον εἶσαι εὐγνώμων, εἶδον, ὅτι σὺ ἐνδιαφέρεσαι πολὺ διὰ τὴν ἀρετήν. Μόνος σὺ εὑρέθης ἐνώπιόν μου δίκαιος, ἐνῷ ὅλοι αὐτοὶ εἶχον πάρει τὴν ὁδὸν τῆς καταστροφῆς. Σὲ διατάσσω νὰ εἰσέλθῃς μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειάν σου εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ νὰ πάρῃς μαζί σου ἀπὸ τὰ καθαρὰ ζῶα ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Ἐπειδὴ προηγουμένως ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ εἰσαχθοῦν ἀπροσδιορίστως ἕνα ζεῦγος ἀπὸ κάθε ζῶον, διὰ τοῦτο τώρα

διὰ τοῦτο νῦν φησιν, «Ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτά, ἀπὸ δὲ τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ». Εἶτα τὴν αἰτίαν διδάσκων ἐπήγαγε, «Διαθρέψαι σπέρμα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα διερευνῆσαι καὶ ἰδεῖν, πόθεν ᾔδει ὁ δίκαιος τίνα μὲν ἦν καθαρά, τίνα δὲ ἀκάθαρτα. Οὐδέπω γὰρ ἦν ἡ διαίρεσις αὕτη γεγενημένη, ἣν μετὰ ταῦτα ὁ Μωϋσῆς ἐνομοθέτησε τοῖς Ἰουδαίοις. Πόθεν οὖν ᾔδει; Οἴκοθεν, κινούμενος ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει ἐναποκειμένης διδασκαλίας, μετὰ δὲ ταύτης καὶ ὁ λογισμὸς ὑπηγόρευσεν. Οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένων. Πῶς γὰρ ἀκάθαρτον καλέσαιμέν τι τῶν δημιουργηθέντων, ἅπαξ τῆς ἄνωθεν ψήφου περὶ αὐτῶν γεγενημένης, καὶ εἰπούσης τῆς θείας Γραφῆς ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν»; Ἀλλὰ λοιπὸν ἡ φύσις ἀφ' ἑαυτῆς κινουμένη τὴν διάκρισιν ταύτην ἐπεδείξατο. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐννόησόν μοι ἔτι καὶ νῦν, ὅπως ἔν τισι μὲν τόποις τινῶν ἀπέχονται ἔνιοι ὡς ἀκαθάρτων καὶ μὴ νενομισμένων, ἔνιοι δὲν τούτων πάλιν τὴν μετάληψιν ποιοῦνται τῆς συνηθείας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο ἀγούσης. Οὕτως οὖν καὶ τότε αὐτὴ ἡ ἐναποκειμένη γνῶσις τῶν δικαίῳ ἐδίδασκε, τίνα μὲν ἦν πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια, τίνα δὲ ἀκάθαρτα, οὐκ ὄντα, ἀλλὰ νομιζόμενα. Τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, ὄνον ἀκάθαρτον ἡγούμεθα, καίτοι οὐδὲν ἕτερον σιτούμενον ἢ σπέρματα, ἕτερα δὲ τῶν τετραπόδων πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια νομίζομεν, καίτοι ἀκαθάρτου τροφῆς μεταλαμβάνοντα; Οὕτω ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ χορηγηθεῖσα τῇ φύσει γνῶσις τούτων διδάσκαλος ἐγίνετο. Ἑτέρως δέ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ ὁ προστάξας Θεὸς τὴν γνῶ-

24. ἔ.ά. στ. 2.
25. ἔ.ά. στ. 3.
26. Γεν. 1, 31.

λέγει, «Ἀπὸ μὲν τὰ καθαρὰ νὰ εἰσάγῃς ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ μὴ καθαρὰ ἀνὰ δύο καὶ θὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα ἄρρεν καὶ ἀπὸ ἕνα θῆλυ»[24]. Ἔπειτα ἐπιθυμῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν προσέθεσεν· «Διὰ νὰ γίνῃ ἡ διαιώνισις τοῦ εἴδους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Ἀξίζει ὅμως ἐδῶ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ νὰ ἴδωμεν, ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν ὁ δίκαιος, ποῖα ζῶα ἦσαν καθαρὰ καὶ ποῖα ἦσαν ἀκάθαρτα. Διότι δὲν εἶχε γίνει καμμίαν φορὰν αὐτὸς ὁ διαχωρισμός, τὸν ὁποῖον ἐθέσπισεν ὁ Μωϋσῆς εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν τὸ ἐγνώριζεν; Παρακινούμενος ἀπὸ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, ἀπὸ τὴν ἔμφυτον διδασκαλίαν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὸ ὑπηγόρευσε καὶ ἡ λογική. Καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τίποτε δὲν εἶναι ἀκάθαρτον. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ὀνομάσωμεν ἀκάθαρτον ἕνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε μίαν φορὰν δι' αὐτὰ καὶ ἀφοῦ ἡ ἁγία Γραφὴ εἶπεν, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα εἶχε δημιουργήσει καὶ ἰδοὺ ἦσαν πολὺ καλά»[26]; Ἑπομένως ἡ ἰδία ἡ φύσις παρακινουμένη ἀπὸ τὸν ἑαυτόν της ἔκανε αὐτὴν τὴν διάκρισιν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθινὸν πρόσεξέ με, πῶς ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μερικοὺς τόπους ὡρισμένοι ἄνθρωποι δὲν τρώγουν τὸ κρέας μερικῶν ζώων, ἐπειδὴ τὰ θεωροῦν ἀκάθαρτα, ἐνῷ μερικοὶ ἄλλοι τρώγουν αὐτό, ἐπειδὴ τὸ ἔχουν συνηθίσει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε ἡ ἔμφυτος γνῶσις ἐδίδασκεν εἰς τὸν δίκαιον, ποῖα ἦσαν κατάλληλα ὡς τροφὴ καὶ ποῖα ἐθεωροῦντο ἀκάθαρτα, ἐνῷ δὲν ἦσαν. Εἰπέ μου, διατί θεωροῦμεν τὸν ὄνον ἀκάθαρτον, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν τρέφεται μὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον μὲ σπόρους, ἐνῷ ἀντιθέτως μερικὰ ἄλλα τετράποδα τὰ θεωροῦμεν κατάλληλα πρὸς διατροφήν, ἂν καὶ χρησιμοποιοῦν τροφὴν ἀκάθαρτον; Ἔτσι καθωδήγησεν αὐτὸν ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν μας. Ἐξ ἄλλου ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποὺ τὸν διέταξεν, αὐτὸς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν

σιν αὐτῷ τούτων δήλην ἐποίησεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ἀρκούντως εἰρήκαμεν.

6. Πάλιν δὲ ἕτερον ἡμῖν ἀνακύπτει ζήτημα· τί δήποτε ἀπὸ μὲν τῶν ἀκαθάρτων δύο δύο, ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτά· καὶ πάλιν· τίνος ἕνεκεν οὐχ ἕξ, οὐδὲ ὀκτώ, ἀλλ' ἑπτά. Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἡμῖν ἐκτείνεται· ἀλλ' εἰ μὴ ἀπεκάμετε, καὶ βούλεσθε, συντόμως καὶ περὶ τούτων διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις χορηγήσῃ. Πολλοὶ γὰρ πολλὰ περὶ τούτων μυθολογοῦσι, καὶ ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμβάνοντες παρατηρήσεις ἀριθμῶν ἐπιδείκνυνται. Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι παρατήρησις, ἀλλ' ἡ ἄκαιρος φιλοπραγμοσύνη τῶν ἀνθρώπων ταῦτα ἀναπλάττειν ἐπιχειρεῖ, ὅθεν καὶ αἱ πλείους τῶν αἱρέσεων ἐτέχθησαν, αὐτίκα μάλα εἴσεσθε. Καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (ἵνα δόξωμεν ὡς ἐκ περιουσίας **ἐπιστομίζειν** *τοὺς τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισφέροντας) εὑρίσκομεν ἐν ταῖς Γραφαῖς μᾶλλον τὸν τῆς συζυγίας ἀριθμὸν σωζόμενον. Καὶ γὰρ ἡνίκα ἀπέστελλε τοὺς μαθητάς, δύο δύο αὐτοὺς ἀπέστελλε, καὶ αὐτοὶ δὲ πάντες δώδεκα ἦσαν, καὶ τὰ Εὐαγγέλια τέσσαρα τὸν ἀριθμόν ἐστιν. Ἀλλὰ ταῦτα περιττὸν κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, δεδιδαγμένης ἅπαξ τοῖς τοιούτοις ἀποφράττειν τὰς ἀκοάς.*

Ἀναγκαῖον δὲ λοιπὸν εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν ἑπτὰ ἑπτὰ ἀπὸ τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν προσέταξε. Τὸ μὲν πλείονα προστάξαι τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι, διὰ τὸ παραμυθίαν τινὰ ἔχειν καὶ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς ἐξ ἐκείνων ἀπολαύσεως μετέχοντας. Τὸ δὲ ἑπτὰ ἑπτά, καὶ τοῦτο πάλιν, εἰ τὴν αἰτίαν μάθοιτε, ἀπόδειξις ἂν εἴη μεγίστη τῆς φιλοθέου γνώμης τοῦ δικαίου. Ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ ὅτι

τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ αὐτὰ τὰ ζῶα. Διὰ τὰ καθαρὰ καὶ τὰ ἀκάθαρτα ὅμως ἔχομεν ὁμιλήσει πολύ.

6. Ἀνακύπτει ὅμως πάλιν δι' ἡμᾶς ἄλλο ζήτημα. Διατί δηλαδὴ διέιαξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ μὲν τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ καθαρὰ ἀνὰ ἑπτά. Καὶ πάλιν. Διατί δὲν λέγει ὀκτὼ ἢ ἓξ ζεύγη, ἀλλὰ λέγει ἑπτά. Ἴσως νὰ ἐπεκτείνεται πολὺ ἡ ὁμιλία μας, ἀλλὰ ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἐκουράσθητε, θὰ διδάξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας δι' ὀλίγων καὶ δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα αὐτὰ ποὺ θὰ μᾶς ἀξιώσῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Διότι πολλοὶ λέγουν πολλοὺς μύθους δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ ὁρμώμενοι ἀπὸ ἐδῶ παρουσιάζουν διαφόρους παρατηρήσεις ἀριθμῶν. Τὸ ὅτι ὅμως δὲν ὑπάρχει παρατήρησις, ἀλλὰ ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ δημιουργήσῃ αὐτὰ ἡ ἀνώριμος περιέργεια τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ ὅπου προῆλθον καὶ αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς αἱρέσεις, αὐτὸ θὰ τὸ μάθετε πολὺ καλῶς ἀμέσως. Καθ' ὅσον εἰς τὴν Γραφὴν κατ' ἐξοχὴν εὑρίσκομεν νὰ χρησιμοποιῆται περισσότερον ὁ ζυγὸς ἀριθμός, (διὰ νὰ φανῇ, ὅτι μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν Γραφήν, ἡ ὁποία εἶναι κτῆμα μας, κλείομεν τὰ στόματα αὐτῶν ποὺ ὁμιλοῦν καὶ βγάζουν αὐτὰ ἀπὸ τὸ μυαλό τους). Ὅταν δηλαδὴ ὁ Κύριος ἀπέστελλε τοὺς μαθητάς τους, τοὺς ἀπέστελλεν ἀνὰ δύο καὶ ἀκόμη ὅλοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν δώδεκα καὶ ἔπειτα καὶ τὰ Εὐαγγέλια εἶναι τέσσαρα εἰς τὸν ἀριθμόν. Εἶναι περιττὸν ὅμως νὰ σᾶς ἀπασχολοῦν αὐτά, ἀφοῦ ἐδιδάχθητε μίαν φορὰν νὰ μὴ ἀκοῦτε εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν, διατί διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Καὶ πρῶτον μὲν διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν περισσότερα καθαρὰ ζῶα, διὰ νὰ ἔχουν κάποιαν παρηγορίαν καὶ ὁ δίκαιος καὶ ἡ οἰκογένειά του, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐτρέφοντο ἀπὸ αὐτά. Ἔπειτα δέ, ἐὰν θὰ μάθετε, διατί διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, τοῦτο θὰ ἀποδείξῃ τὴν πολὺ μεγάλην εὐσέβειαν τοῦ Νῶε πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐγνώριζε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἀφοῦ ἦτο δίκαιος καὶ ἀφοῦ θὰ εἶχεν

δίκαιος ὤν, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας, καὶ τοῦ τοσούτου κλυδωνίου διαφυγὼν τὴν πεῖραν, ἤμελλε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, καὶ τὸ ἐλευθερωθῆναι τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγῆς, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι καὶ βούλεσθαι θυσίας ἀνενέγκαι ὑπὲρ εὐχαριστίας τῶν γεγενημένων καὶ ὑπηργμένων αὐτῷ, ἵνα μὴ τοῦτο ποιῶν ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας, διὰ τοῦτο προειδὼς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ εὐχάριστον κελεύει ἑπτὰ ἑπτὰ εἰσάγεσθαι ἀφ' ἑκάστου γένους τῶν ὀρνέων, ἵνα τῆς πανωλεθρίας παυσαμένης καὶ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἐπιδείξηται καὶ τῇ συζυγίᾳ τῶν πετεινῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὀρνέων μὴ λυμήνηται· ὃ δὴ καὶ προϊούσης τῆς διδασκαλίας μαθήσεσθε, ἐπειδὰν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον παραγενώμεθα. Ὄψεσθε γὰρ τὸν δίκααιον τοῦτον τοῦτο πεποιηκότα.

Ἐμάθετε τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἑπτὰ ἑπτὰ εἰσαγαγεῖν προσετάχθη. Μηκέτι λοιπὸν ἀνέχεσθε τῶν μυθολογεῖν ἐπιχειρούντων καὶ καταστοιχειουμένων τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ οἰκείου νοὸς ἐπεισφερόντων τοῖς θείοις διδάγμασιν. Ἐπειδὴ τοίνυν διετάξατο πάντα σαφῶς, καὶ περὶ τῶν ὀρνέων, καὶ περὶ τῶν καθαρῶν, καὶ περὶ τῶν ἀκαθάρτων, καὶ τῆς τούτων διατροφῆς, φησὶ πρὸς τὸν δίκαιον· «Ἔτι γὰρ ἡμερῶν ἑπτά, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐξαλείψω πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους». Σκόπει μοι καὶ ἐκ τῶν νῦν εἰρημένων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, πῶς μετὰ τὴν τοσαύτην μακροθυμίαν καὶ νῦν πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν προλέγει, βουλόμενος τῷ φόβῳ σωφρονεστέρους αὐτοὺς ποιῆσαι, καὶ εἰς μετάνοιαν ἀγαγεῖν.

---

27. Γεν. 7, 4.

ἀπολαύσει τόσην φιλανθρωπίαν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀφοῦ θὰ διέφευγε τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, θὰ ἐσκόπευε μετὰ τὴν διάσωσιν ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν εὐχαριστηρίους θυσίας, δι᾽ ὅσα εἶχε κάνει δι᾽ αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὁ Θεὸς τὴν εὐγνώμονα ψυχὴν τοῦ Νῶε διατάσσει νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη ἀπὸ κάθε εἶδος πτηνῶν, διὰ νὰ μὴ ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας καθὼς θὰ ἔκαμνεν αὐτό, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἐτελείωνε ἡ καταστροφικὴ νεροποντή, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν καλήν του διάθεσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὴν συζυγίαν τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀρνέων. Τοῦτο λοιπὸν θὰ μάθετε, ὅταν θὰ προχωρήσῃ ἡ διδασκαλία περισσότερον καὶ φθάσωμεν εἰς τὸ σχετικὸν μέρος. Καθ᾽ ὅσον θὰ ἰδῆτε, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δίκαιος νὰ ἔχῃ κάνει αὐτό.

Ἐμάθατε διὰ ποῖον λόγον διετάχθη ὁ Νῶε νὰ εἰσαγάγῃ τὰ ζῶα εἰς τὴν κιβωτὸν ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη. Εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ ἀνέχεσθε καθόλου αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν μύθους, ποὺ παρερμηνεύουν τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ ποὺ εἰσάγουν εἰς τὰ θεῖα διδάγματα τὰ ἀποκυήματα τῆς ἰδικῆς των φαντασίας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔδωσε σαφεῖς ἐντολὰς δι᾽ ὅλα, καὶ διὰ τὰ πτηνά, καὶ διὰ τὰ καθαρὰ καὶ διὰ τὰ ἀκάθαρτα, καὶ διὰ τὴν διατροφὴν αὐτῶν, λέγει πρὸς τὸν δίκαιον. «Διότι μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ θὰ ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου»[27]. Πρόσεχε, παρακαλῶ, τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητός του, τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπε τώρα, πῶς δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσην μακροθυμίαν προλέγει καὶ τώρα ἀκόμη, πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας, ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς συνετίσῃ περισσότερον μὲ τὸν φόβον καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν μετάνοιαν.

Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, ἐννόει μοι τοὺς Νινευΐτας καὶ βλέπε πόση ἡ διαφορὰ τούτων κἀκείνων. Μετὰ γὰρ τοσαῦτα ἔτη ἀκούσαντες ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ τὰ δεινά, οὐδὲ οὕτω τῆς κακίας ἔστησαν. Καὶ μὴν εἰώθαμέν πως μελλούσης μὲν τῆς τιμωρίας ῥαθυμεῖν καὶ διαναβάλλεσθαι· ἐπειδὰν δὲ πλησίον ὦμεν τῶν λυπεῖν δυναμένων, τότε συστέλλεσθαι καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν μεταβολήν, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν, ὅτι «Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται, οὐ μόνον οὐκ ἀπηγόρευσαν, ἀλλὰ καὶ διανέστησαν πρὸς τὸ ῥηθὲν καὶ τοσαύτην τῶν κακῶν τὴν ἀποχὴν ἐποιήσαντο, καὶ οὕτως ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν ἐπιδείξαντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων ἐπεκτεῖναι αὐτοὺς τὰ τῆς ἐξομολογήσεως· οὐχ ὅτι δὲ τὰ ἄλογα ἐξωμολογήσαντο· πῶς γὰρ τὰ λόγων ἔρημα; ἀλλ' ἵνα διὰ τούτων ἐπισπάσωνται εἰς τὴν περὶ αὐτοὺς φιλανθρωπίαν τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην. Κηρύξαντες γάρ, φησί, νηστείαν, προσέταξαν οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τοὺς βόας, καὶ πάντα τὰ ἄλογα μήτε νομῆς μετασχεῖν, μήτε ὕδατος, ἀλλὰ πᾶσα τότε ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις σάκκον περιβαλλομένη, καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος βασιλεύς, πολλὴν καὶ σύντονον τὴν ἐξομολόγησιν ἐποιήσαντο, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδότες, ὅτι διαφεύξονται τὴν τιμωρίαν. Ἔλεγον γάρ, «Τίς οἶδεν, εἰ ἄρα μετανοήσει ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ἢ ἐλάλησε ποιῆσαι ἡμῖν»;

7. *Εἶδες βαρβάρων εὐγνωμοσύνην; εἶδες πῶς οὐδὲ ἡ τῶν ἡμερῶν στενοχωρία αὐτοὺς ὀκνηροτέρους εἰργάσατο, οὐδὲ ἀπαγορεῦσαι πεποίηκεν; Ὅρα καὶ τούτους μετὰ το-*

---

28. Βλ. Ἰωνᾶ κεφ. 3.
29. ἐ.ἀ. στ. 9.

Καὶ τὸ ὅτι προλέγει τὸν κατακλυσμὸν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ δηλαδὴ τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναγγείλλει ἐκ τῶν προτέρων, ἐνθυμήσου τοὺς Νινευΐτας καὶ βλέπε πόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐκείνων. Διότι μετὰ ἀπὸ τόσα ἔτη, ὅταν ἤκουσαν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ κατεστρέφοντο, οὔτε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἔχομεν συνηθίσει βεβαίως νὰ ἀδιαφορῶμεν καὶ νὰ ἀναβάλλωμεν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἡμᾶς κάποια τιμωρία εἰς τὸ μέλλον. Ὅταν ὅμως εὑρισκώμεθα ἐμπρὸς εἰς μίαν κατάστασιν, ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς στενοχωρήσῃ, τότε συνηθίζομεν νὰ συγκρατῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην μετάνοιαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς Νινευΐτας[28]. Ὅταν δηλαδὴ ἤκουσαν, ὅτι ἀκόμη τρεῖς ἡμέρας καὶ θὰ καταστραφῇ ἡ Νινευΐ, ὄχι μόνον δὲν ἀδιαφόρησαν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγέρθησαν διὰ νὰ ὑπακούσουν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ τόσον ἀπέσχον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τόσον ἀκριβῆ μετάνοιαν ἐπέδειξαν, ὥστε ἐπεξετάθη αὐτὴ μέχρι καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Ὄχι ὅτι ἐξωμολογήθησαν τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι πῶς θὰ ἐξωμολογοῦντο αὐτὰ ποὺ δὲν ἔχουν ὁμιλίαν; Τοῦτο ἔγινε, διὰ νὰ προσελκύσουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Παναγάθου Κυρίου ἀκόμη καὶ μὲ αὐτά. Διότι λέγει, ὅταν ἀνηγγέλθη ἡ νηστεία, οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλέως διέταξαν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν τροφὴν καὶ τὸ ὕδωρ ἀκόμη καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ βοοειδῆ, καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ἀφοῦ ἐφόρεσαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σάκκον, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἐπέδειξαν πολλὴν καὶ εἰλικρινῆ μετάνοιαν καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζον, ἐὰν θὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρίαν. Διότι ἔλεγον· «Ποῖος γνωρίζει, ἐὰν μετανοήσῃ ὁ Θεὸς διὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰπεῖ ὅτι θὰ κάμῃ εἰς ἡμᾶς»[29];

7. Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν βαρβάρων; Εἶδες πῶς ἡ πίεσις τοῦ χρόνου δὲν τοὺς ἔκανεν, οὔτε νὰ ἀδιαφορήσουν περισσότερον, οὔτε νὰ ἀπελπισθοῦν; Βλέπε τώρα καὶ αὐ-

σοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν ἀκούσαντας, ὅτι ἔτι ἑπτὰ ἡμέραι, καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἐπάγεται, οὐδὲ οὕτως ἐπιστρεφομένους, ἀλλ' ἀναλγήτως διακειμένους, ὅθεν ὡμολογημένον ἂν εἴη, ὅτι ἡ προαίρεσις ἡ ἡμετέρα τῶν κακῶν ἁπάντων αἰτία. Ἰδοὺ γὰρ καὶ οὗτοι ἄνθρωποι, κἀκεῖνοι ἄνθρωποι, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. Διὸ οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἀπήλαυσαν, ἀλλ' οἱ μὲν διέφυγον τὴν καταστροφήν, τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἀρκεσθέντος αὐτῶν τῇ μετανοίᾳ διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, οἱ δὲ ὑποβρύχιοι γενόμενοι πανωλεθρίᾳ παρεδόθησαν. «Ἔτι γάρ», φησίν, «ἡμερῶν ἑπτά, ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶτα αὐξῆσαι τὸν φόβον βουλόμενός φησι· «Τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας. Τί γάρ; οὐκ ἦν αὐτῷ δυνατόν, εἴπερ ἐβούλετο, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάντα τὸν ὑετὸν ἐπαγαγεῖν; Τί δὲ λέγω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; ἐν μιᾷ ῥοπῇ. Ἀλλ' ἐπίτηδες τοῦτο ποιεῖ, βουλόμενος ὁμοῦ καὶ τὸν φόβον ἐπιτεῖναι, καὶ ἀφορμὴν αὐτοῖς παρασχεῖν τοῦ κἂν πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις γενομένους τὴν τιμωρίαν διαφυγεῖν.

«Καὶ ἐξαλείψω», φησί, «πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους». Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον προλέγει, καὶ οὐδὲ οὕτω καθικνεῖται. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποίει, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως αὐτοῖς τὴν τοσαύτην τιμωρίαν ἐπήγαγε καὶ μηδεὶς ἔχῃ μέμφεσθαι τῶν ἀνοήτων καὶ λέγειν, ὅτι εἰ ἐμακροθύμησεν, ἄρα ἂν μετέγνωσαν, ἄρα ἂν ἀπέσχοντο τῆς κακίας καὶ ἐπανῆλθον πρὸς τὴν ἀρετήν. Διὸ καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν δῆλον ἡμῖν ποιεῖ καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κατασκευὴν προστάττει. Καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα καὶ πρὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν προλέγει, ἵνα πάντων τῶν ἀπερισκέπτως φθέγγεσθαι βουλομένων ἐπιστομίσῃ τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν.

τούς, οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀπὸ τόσα ἔτη ἤκουσαν, ὅτι ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ γίνῃ ὁ κατακλυσμὸς εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν μετενόησαν οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ παρέμειναν ἀναίσθητοι. Ὁπότε θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἡ ἰδική μας ἡ διάθεσις εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Διότι ἰδού, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἄνθρωποι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ εἶχον τὴν ἰδίαν φύσιν, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν ἰδίαν διάθεσιν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀπήλαυσαν καὶ τὰ ἴδια ἀγαθά, ἀλλὰ οἱ μὲν Νινευῖται διέφυγον τὴν καταστροφήν, ἀφοῦ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του ἠρκέσθη εἰς τὴν μετάνοιάν των, ἐνῷ οἱ ἄλλοι καταποντισθέντες εἰς τὰ νερὰ ἐχάθησαν. Διότι λέγει, «Ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον αὐτῶν, λέγει· «Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Τί δηλαδή; Δὲν ἠδύνατο, ἐφ' ὅσον ἤθελε, νὰ ἐπιφέρῃ τὸν κατακλυσμὸν ὅλον ἐντὸς μίας ἡμέρας; Καὶ διατί λέγω ἐντὸς μίας ἡμέρας; Εἰς μίαν στιγμήν. Κάνει ὅμως αὐτὸ ἐπίτηδες, ἐπειδὴ ἤθελε μαζὶ καὶ νὰ τοὺς φοβίσῃ περισσότερον καὶ νὰ τοὺς δώσῃ κάποιαν ἀφορμὴν νὰ διαφύγουν τὴν τιμωρίαν, ἔστω καὶ ἂν εἶχον φθάσει εἰς τὰ πρόθυρα αὐτῆς.

«Καὶ θὰ ἐξαφανίσω», λέγει, «ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρις ζώου». Πρόσεχε πῶς καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς προλέγει αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ οὔτε πάλιν πραγματοποιεῖ αὐτά. Καὶ ἔκαμνεν ὅλα αὐτά, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως ἐτιμώρησεν αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ μὴν ἠμπορῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι, ἐὰν ἐπεδείκνυε μακροθυμίαν, θὰ μετενόουν, θὰ ἀπεῖχον ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καθιστᾷ εἰς ἡμᾶς φανερὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν καὶ διατάσσει τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προμηνύει, ὅσα θὰ συμβοῦν, πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας, οὕτως ὥστε νὰ σιωπήσῃ τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν ὅλων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ὁμι-

«Καὶ ἐποίησε», φησί, «Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Ὅρα πῶς καὶ νῦν ἀνακηρύττει τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοὴν ἡ θεία Γραφή, διδάσκουσα ὡς οὐδὲν τῶν ἐπιταχθέντων παρέλιπεν, ἀλλὰ πάντα πληρώσας, τῆς οἰκείας ἀρετῆς καὶ διὰ τούτου τὴν ἀπόδειξιν παρέσχετο.

8. Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τὸν δίκαιον, καὶ τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς ἡμῖν δεδομένας πληροῦν σπουδάζωμεν καὶ μὴ καταφρονῶμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν νόμων, ἀλλ' ἔναυλον ἔχοντες τούτων τὴν μνήμην, πρὸς τὴν τούτων κατόρθωσιν ἐπειγώμεθα καὶ μὴ ῥαθύμως τὰ κατὰ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν οἰκονομῶμεν, καὶ μάλιστα ὅτι πολλῷ μεῖζον μέτρον ἀρετῆς νῦν ἀπαιτούμεθα, ὅσῳ καὶ μειζόνων ἀπηλαύσαμεν. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Σκοπῶμεν τοίνυν καθ' ἑαυτούς, καὶ μὴ ἁπλῶς παρατρέχομεν τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ ἐννοήσωμεν ὅση κείσεται κόλασις τοῖς μὴ μόνον ὑπερβαίνειν ἐκείνους μὴ σπουδάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ἔλαττον αὐτῶν ἔχουσι καὶ μὴ ἀνεχομένοις μήτε ὀργὴν ἀφεῖναι τῷ πλησίον, μήτε καθαρὰν τὴν γλῶτταν διατηρεῖν ἀπὸ τῶν ὅρκων, μήτε τῷ ὀφθαλμῷ βουλομένοις ἀποτειχίζειν τὴν ἐπιβλαβῆ θέαν, καὶ τοῦ Δεσπότου προστάττοντος, μὴ μόνον ἀδικούμενον φέρειν γενναίως, ἀλλὰ καὶ ἐπιδαψιλεύεσθαι· «Τῷ θέλοντί γάρ σοι», φησί, «κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον». Ἡμεῖς δὲ πολλάκις καὶ ἀδικεῖν ἐπιχειροῦμεν τὸν πλησίον, ἢ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, καίτοι προστραττόμενοι μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπᾶν (Τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τελῶναι,

30. Γεν. 7, 5.
31. Ματθ. 5, 20.
32. ἑ.ἀ. στ. 40.

λοῦν ἀπερισκέπτως. «Καὶ ἔκανεν», λέγει, «ὁ Νῶε, ὅσα ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεός»[30]. Βλέπε πῶς ἡ ἁγία Γραφὴ ἐγκωμιάζει καὶ τώρα τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου, διδάσκουσα, ὅτι δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχε διαταχθῇ νὰ κάνῃ, ἀλλά, ἀφοῦ ἐπραγματοποίησε τὰ πάντα, ἀπέδειξε καὶ μὲ τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν τὴν ἀρετήν του.

8. Αὐτὸν τὸν δίκαιον λοιπὸν ἂς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἂς φροντίζωμεν νὰ ἐκπληρώνωμεν τὰς ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ νὰ μὴ περιφρονῶμεν τοὺς νόμους ποὺ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἔχοντες αὐτοὺς πάντοτε εἰς τὸ μυαλόν μας, νὰ σπεύδωμεν νὰ τοὺς ἐκτελοῦμεν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ νὰ ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν κατ' ἐξοχὴν τώρα ποὺ ἔχομεν ἀπολαύσει καὶ μεγαλυτέρας εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐὰν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ὑπερβάλῃ τὴν δικαιοσύνην τῶν Γραμματαίων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»[31]. Ἂς προσέχωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ νὰ μὴ παραβλέπωμεν αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, ἀλλὰ νὰ συνειδητοποιήσωμεν πόση τιμωρία θὰ ὑπάρξῃ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν φροντίζουν νὰ ὑπερβάλουν ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν ἀνέχονται, οὔτε νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν πρὸς τὸν πλησίον θυμόν των, οὔτε νὰ διατηροῦν καθαρὰν τὴν γλῶσσάν των ἀπὸ τοὺς ὅρκους, οὔτε νὰ διαφυλάξουν τοὺς ὀφθαλμούς των ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ θεάματα, ἂν καὶ ὁ Κύριος διατάσσει, ὄχι μόνον νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα, ὅταν ἀδικούμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωμεν εὐεργεσίας εἰς τοὺς ἀδικοῦντας ἡμᾶς. Διότι λέγει, «Εἰς αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ κριθῇ μαζὶ μὲ σὲ καὶ νὰ πάρῃ τὸν χιτῶνα σου, ἄφησε εἰς αὐτὸν νὰ πάρῃ καὶ τὸ ἱμάτιόν σου»[32]. Ἡμεῖς ὅμως πολλὰς φορὰς προσπαθοῦμεν νὰ ἀδικοῦμεν τὸν πλησίον μας, ἢ καὶ νὰ ἀμυνώμεθα ἐναντίον ἐκείνου ποὺ μᾶς ἀδικεῖ, ἂν καὶ ἔχομεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἀγαπῶμεν μόνον αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν (διότι, λέγει, αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ οἱ τελῶναι), ἀλλὰ καὶ

φησί, ποιοῦσιν), ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθραίνοντας γνησίως διακεῖσθαι, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἴσην ἀγάπην ἐπιδεικνύμεθα.

Διὰ ταῦτα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι ὁρῶν τῆς μὲν ἀρετῆς τοσαύτην ἐν ἡμῖν τὴν σπάνιν, τῆς δὲ κακίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ἐπίτασιν γινομένην, καὶ οὔτε τῆς γεέννης τὸν φόβον ἐκκόπτοντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμήν, οὔτε τῆς βασιλείας τὸν πόθον προτρεπόμενον ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν, ἀλλὰ πάντας, ὡς εἰπεῖν, βοσκημάτων δίκην ἀπαγομένους καὶ οὐδεμίαν ἔννοιαν λαμβάνοντας οὔτε τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ὥρας, οὔτε τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τεθέντων ἡμῖν νόμων, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν ἅπαντας ἐπτοημένους, καὶ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον θηρωμένους καὶ μηδὲ ἀκούειν τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος, «Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι δόξαν παρὰ ἀνθρώπου λαμβάνοντες, καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Ὥσπερ δὲ οἱ ταύτης ἐφιέμενοι, ἐκείνης παντελῶς ἐκπίπτουσιν, οὕτως οἱ ἐκείνης διηνεκῶς ἐξηρτημένοι, οὐδὲ ταύτης ἀποστεροῦνται. Καὶ γὰρ αὐτὸς προλαβὼν ἐπηγγείλατο λέγων, «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»· καὶ τῷ περὶ ἐκείνην ἔχοντι τὸν πόθον ταῦτα πάντα ἕπεται. Ὁ γὰρ ἐκεῖ πτερώσας αὐτοῦ τὴν διάνοιαν πάσης τῆς παρούσης εὐημερίας, ὡς οὐδὲ οὔσης, ὑπερορᾷ. Οἱ γὰρ τῆς πίστεως ὀφθαλμοὶ ὅταν ἐκεῖνα κατοπτεύωσι τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνουσι τῶν ὁρωμένων· τοσοῦτο τὸ μέσον ἐκείνων καὶ τούτων.

Ἀλλ' οὐδένα ὁρῶ προτιμῶντα τῶν ὁρωμένων τὰ μὴ ὁρώμενα. Διὸ λύπη μοί ἐστι, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου, ὅτι οὐδὲ ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων ἡμᾶς ἐπαίδευσεν, οὐδὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις, οὐδὲ τῶν δωρεῶν τὸ μέγεθος

33. Ἰω. 5, 44.
34. Ματθ. 6, 33.

πρὸς τοὺς ἐχθρούς μας νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ καλωσύνην. Ἀλλὰ ἡμεῖς οὔτε πρὸς αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν δὲν δεικνύομεν τὴν ἰδίαν ἀγάπην.

Διὰ τοῦτο λυποῦμαι καὶ πονῶ, ἀφοῦ βλέπω εἰς ἡμᾶς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν καθημερινὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς κακίας καὶ οὔτε ὁ φόβος τῆς τιμωρίας διακόπτει τὴν ὁρμήν μας πρὸς τὴν κακίαν, οὔτε ὁ πόθος τῆς βασιλείας μᾶς προτρέπει νὰ βαδίσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ὅλοι ὡς ἄλογα ζῶα βαδίζομεν καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν ἐνδιαφερόμεθα καθόλου οὔτε διὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ὥραν, οὔτε διὰ τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἐθέσπισεν ὁ Θεός. Ἀντιθέτως ὅλοι ἐνδιαφερόμεθα πολὺ διὰ τὴν ὑπόληψιν ποὺ ἔχομεν εἰς τοὺς συνανθρώπους μας καὶ ἐπιδιώκομεν τὸν ἔπαινον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ δὲν ἀκούομεν τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον λέγει. «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύσετε σεῖς, οἱ ὁποῖοι δοξάζεσθε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἐπιζητεῖτε τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ;»[33]. Διότι ὅπως ἀκριβῶς χάνουν τελείως τὴν δόξαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν κοσμικὴν δόξαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν δόξαν ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲν χάνουν οὔτε τὴν κοσμικὴν δόξαν. Καθ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς ὑπεσχέθη ἐκ τῶν προτέρων λέγων· «Νὰ ζητῆτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς σᾶς»[34]. Ὅλα αὐτὰ θὰ δοθοῦν εἰς αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς ποὺ θὰ πετάξῃ ὁ νοῦς του πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα ἀγαθά, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπάρχουν. Καθ' ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως, ὅταν βλέπουν πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ δὲν δίδουν σημασίαν πρὸς αὐτὰ τὰ ὁποῖα φαίνονται. Τόση μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐκείνων καὶ αὐτῶν.

Δὲν βλέπω ὅμως κανένα νὰ προτιμᾷ τὰ ἀόρατα ἀγαθὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φαίνονται. Διὰ τοῦτο λυποῦμαι καὶ ἡ καρδία μου πονᾷ, διότι δὲν μᾶς ἐδίδαξεν οὔτε ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων, οὔτε αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν μᾶς ἔκανε νὰ ποθήσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,

πρὸς τὸν τῆς βασιλείας πόθον μεταστῆναι παρεσκεύασεν, ἀλλ' ἔτι χαμαὶ συρόμενοι προτιμῶμεν τὰ γήϊνα τῶν οὐρανίων, τὰ πρόσκαιρα τῶν μελλόντων, τὰ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπτάμενα τῶν διαιωνιζόντων καὶ τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν τῆς διηνεκοῦς ἡδονῆς καὶ τὴν βραχεῖαν εὐημερίαν ταύτην τοῦ παρόντος βίου τῶν ἀτελευτήτων αἰώνων ἐκείνων. Οἶδα ὅτι δάκνει τὴν ἀκοὴν ταυτὶ τὰ ῥήματα, ἀλλὰ σύγγνωτε. Ἐπιθυμῶν τὴν ὑμῶν σωτηρίαν ταῦτα φθέγγομαι καὶ βουλόμενος ἐνταῦθα μικρὸν ὑμᾶς δηχθέντας τὴν αἰώνιον κόλασιν διαφυγεῖν, ἢ πρὸς ὀλίγον ψυχαγωγηθέντας διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ὑπέχειν. Εἰ γὰρ ἀνάσχησθε τῶν ἐμῶν λόγων, καὶ τὴν προλαβοῦσαν ἀθυμίαν ἀποσείσεσθε καὶ μάλιστα νῦν ὡς ἔτι ὁ βραχὺς οὗτος καιρὸς τῆς ἁγίας ὑμῖν ὑπολέλειπται τεσσαρακοστῆς, δυνήσεσθε καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπισπάσασθαι.

Οὐδὲ γὰρ πολλῶν ἡμερῶν δεῖται ὁ Δεσπότης, οὐδὲ χρόνου, ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν καὶ ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις ἑβδομάσι πολλὴν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων ἡμῖν ποιησόμεθα. Εἰ γὰρ τοὺς Νινευΐτας, ἐπειδὴ τριῶν ἡμερῶν τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο, τοσαύτης ἠξίωσε φιλανθρωπίας, πολλῷ μὴ μᾶλλον ἡμᾶς οὐ περιόψεται· μόνον ἐὰν τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν ἐπιδειξώμεθα καὶ τῆς κακίας ἀποστάντες ἁψώμεθα τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ. Καὶ γὰρ περὶ ἐκείνων, τῶν Νινευιτῶν λέγω, μαρτυροῦσα ἡ θεία Γραφή, τοῦτό φησιν, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς». Ἐὰν τοίνυν καὶ ἡμᾶς ἴδῃ μεταταξαμένους πρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ ἐκκλίναντας μὲν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν σπεύδοντας, δέξεται καὶ ἡμῶν τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τῶν φορτίων ἐλευθερώσας τῶν ἁμαρτημάτων παρέξει τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεάς. Οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς οὕτω τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῆς ἐπιθυμοῦμεν καὶ σωτηρίας ἐφιέμεθα, ὡς αὐτὸς σπεύδει καὶ ἐπείγεται κἀκεί-

---

35. Ἰωνᾶ 3, 10.

ἀλλὰ συρόμενοι ἀκόμη κάτω προτιμῶμεν ἀπὸ τὰ οὐράνια τὰ γήϊνα, ἀπὸ τὰ μέλλοντα τὰ πρόσκαιρα, ἀπὸ τὰ αἰώνια αὐτά, ποὺ πρὶν φανοῦν, χάνονται, ἀπὸ τὴν παντοτινὴν εὐχαρίστησιν τὴν ἐφήμερον καὶ ἀπὸ τὴν αἰωνίαν μακαριότητα τὴν παροδικὴν εὐτυχίαν τῆς παρούσης ζωῆς. Γνωρίζω, ὅτι αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν ἀκούγονται μὲ εὐχαρίστησιν ἀπὸ σᾶς. Λέγω αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν καὶ ἐπειδὴ θέλω, ἀφοῦ πονέσετε ἐδῶ ὀλίγον, νὰ ἀποφύγετε τὴν αἰώνιον τιμωρίαν, παρὰ νὰ ψυχαγωγηθῆτε ὀλίγον ἐδῶ καὶ νὰ τιμωρῆσθε αἰωνίως. Διότι, ἐὰν ἀνεχθῆτε τοὺς λόγους μου καὶ ἐκδιώξετε τὴν προηγουμένην ἀδιαφορίαν, τώρα μάλιστα ποὺ ὀλίγος καιρὸς μένει ἀκόμη, διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ Τεσσαρακοστή, θὰ ἠμπορέσετε καὶ νὰ καθαρισθῆτε ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ ἀποκτήσετε τὴν πλουσίαν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Κύριος δὲν ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἡμερῶν, οὔτε χρόνου μακροῦ, ἀλλὰ ἐὰν θελήσωμεν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς δύο ἑβδομάδας θὰ διορθώσωμεν πολλὰ παραπτώματα ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς μας. Διότι, ἐὰν ἠξίωσε τοὺς Νινευΐτας τόσης φιλανθρωπίας, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ περιφρονήσῃ ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ μόνον, ἐὰν ἐπιδείξωμεν πραγματικὴν μετάνοιαν, ἐὰν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον δι' ἐκείνους, ἐννοῶ τοὺς Νινευΐτας, ὅταν ὁμιλῇ ἡ ἁγία Γραφή, λέγει τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ὁδόν του ἡ ὁποία ὡδήγει εἰς τὴν κακίαν»[35]. Ἐὰν λοιπὸν ἴδῃ, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀποφεύγομεν τὴν κακίαν καὶ στρεφόμεθα πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ πράττομεν τὰ καλὰ ἔργα, θὰ δεχθῇ καὶ τὴν ἰδικήν μας τὴν ἐπιστροφήν, θὰ μᾶς ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰς δωρεάς του. Διότι ἡμεῖς δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ δὲν ἐπιζητοῦμεν τόσον τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον ἐκεῖνος σπεύδει καὶ βιάζεται καὶ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ

νων ἡμῖν τὴν ἀπαλλαγὴν δωρήσασθαι, καὶ τῆς σωτηρίας τὴν ἀπόλαυσιν παρασχεῖν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, διεγείρωμεν ἑαυτῶν τὸν λογισμὸν καὶ ἕκαστος ἐξεταστὴς ἑαυτῷ γινέσθω, εἴ τι πλέον αὐτῷ κατώρθωται ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, εἴ τινα ὄνησιν ἔσχεν ἐκ τῆς συνεχοῦς ταύτης διδασκαλίας, εἴ τι ἐκαρπώσατο εἰς τὴν τοῦ πλησίον κατάστασιν, εἴ τινα τῶν ἐλαττωμάτων διώρθωσε τῶν ἑαυτοῦ, εἴ τινα πρὸς φιλοσοφίαν προτροπὴν ἐδέξατο ἐκ τῆς καθημερινῆς ἡμῶν παραινέσεως· καὶ τοῖς μὲν ἤδη κατωρθωμένοις προσθήκην ἐπινοείτω καὶ μηδέποτε πανέσθω τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας. Εἰ δέ τις ἔτι ὑπὸ τῆς συνηθείας τῆς περὶ αὐτὸν κεκρατημένος ὁρᾷ ἑαυτὸν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα, βιασάσθω ἑαυτοῦ τὸν λογισμόν, δίκην ἀπαιτήσας τῆς τοσαύτης ῥᾳθυμίας, καὶ μὴ ἀνάσχοιτο περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου στήσας τὰ τῆς πονηρᾶς συνηθείας, ἐκκοπτέτω τὴν ὁρμήν, ἀναχαιτιζέτω τον λογισμόν, εἰς ἔννοιαν ἑαυτὸν ἀγέτω τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, ἀναλογιζέσθω τῆς φρικτῆς ταύτης τραπέζης τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐκπηδῶντος πυρὸς τὴν φαιδρότητα, καὶ τὴν καυστικὴν δύναμιν, καὶ οἵαν ἀπαιτεῖ τοῦ προσιόντος εἶναι τὴν διάνοιαν, παντὸς ῥύπου, πάσης κηλῖδος καθαρεύουσαν καὶ τῶν ἀτόπων λογισμῶν τὴν συνουσίαν ἐκτρεπομένην, ἵν᾽ οὕτως ἑαυτοὺς εὐτρεπίσαντες ταῖς μεταξὺ ταύταις ἡμέραις δυνηθῶμεν, καθ᾽ ὅσον οἷόν τε ἐκκαθάραντες ἑαυτούς, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσεως μετασχεῖν, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νὰ μᾶς προσφέρῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς σωτηρίας.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ διεγείρωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ ὁ καθεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἐὰν κατὰ τὸ παρελθὸν κατώρθωσε διὰ τὸν ἑαυτόν του κάτι ἐπὶ πλέον, ἐὰν εἶχε κάποιαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συνεχῆ αὐτὴν διδασκαλίαν, ἐὰν προσέφερε κάτι διὰ νὰ καλυτερεύσῃ ἡ κατάστασις τοῦ συνανθρώπου του, ἐὰν διώρθωσε κάποιο ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά του, ἐὰν ἐδέχθη ἀπὸ τὰς καθημερινάς μας συμβουλὰς κάποιαν προτροπὴν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ φιλοσοφίαν. Καὶ νὰ σκέπτεται νὰ αὐξήσῃ αὐτὰ ποὺ ἤδη ἐπέτυχε καὶ νὰ μὴ παύῃ ποτὲ αὐτὴν τὴν θεάρεστον πρᾶξιν. Ἐὰν ὅμως κάποιος παρασύρεται ἀπὸ τὴν συνήθειαν καὶ βλέπῃ τὸν ἑαυτόν του νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, νὰ πιέσῃ τὴν σκέψιν του, νὰ ἀπαιτήσῃ τιμωρίαν διὰ τὴν τόσην ἀδιαφορίαν καὶ νὰ μὴ ἀνεχθῇ νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, ἀλλὰ ἀφοῦ σταματήσῃ ἐδῶ τὰ ἔργα τῆς κακῆς συνηθείας, νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴν πρὸς τὴν κακίαν, νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν νοῦν καὶ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως. Νὰ ἀναλογισθῇ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπολαύσεως τῆς φρικτῆς τραπέζης τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον θὰ πηδᾷ ἀπὸ ἐκεῖ ὡς καὶ τὴν καυστικήν του δύναμιν καὶ ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ σκέψις αὐτοῦ ποὺ θὰ πλησιάζῃ, καθαρὰ ἀπὸ κάθε ρυπαρότητα, ἀπὸ κάθε κηλῖδα, καὶ θὰ ἀποφεύγῃ τὰς πονηρὰς σκέψεις. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ προετοιμάσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας κατὰ τὰς ἡμέρας ποὺ παρεμβάλλονται καὶ θὰ δυνηθῶμεν, ὅσον θὰ εἶναι δυνατόν, νὰ καθαρίσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας, ὥστε καὶ νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς τῆς τραπέζης καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ
(Γεν. 7,6)

«Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς».

1. Τῆς ὑποθέσεως βούλομαι πάλιν ἅψασθαι, περὶ ἧς πρῴην διελέχθην ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον Νῶε πάλιν ἱστορίαν εἰς μέσον ἀγαγεῖν. Πολὺς γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου πλοῦτος καὶ προσήκει ἡμᾶς κατὰ δύναμιν ἡμετέραν πάντα κατὰ μικρὸν διερευνησαμένους πολλὴν ὑμῖν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν παρασχεῖν. Ἀλλὰ συντείνατέ μοι, παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ὑμᾶς διαφύγῃ τῶν ἐγκειμένων νοημάτων. Ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνῆσαι ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μέχρι τίνος ἡμῖν πρῴην ἔληξε τὰ τῆς διδασκαλίας, ἵν' ἐκεῖθεν πάλιν ἀναλαβόντες σήμερον τὸν λόγον, οὕτως ὑφάνωμεν τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ νῦν μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. Οὕτω γὰρ ὑμῖν εὐσύνοπτα ἔσται καὶ τὰ νῦν λεγόμενα.

Ποῦ οὖν τὸ τέλος ἔσχεν ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας; «Εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσήγαγε πρὸς σὲ ἑπτὰ καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο. Ἔτι γὰρ ἑπτὰ ἡμερῶν, ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας καὶ ἐξαλείψω πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. Καὶ ἐποίησε Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον ἐνταῦθα κατεπαύσαμεν τὴν διδασκαλίαν. Μέμνησθε γὰρ ἴσως καὶ αὐτοί, ὅτε τὴν αἰτίαν εἰρήκαμεν

---

1. Γεν. 7, 1-5.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ
(Γεν. 7, 6)

«Ὁ Νῶε ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

1. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὴν ὁποίαν προηγουμένως ὡμίλησα εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ νὰ φέρω εἰς τὸ μυαλό σας τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ τὸν Νῶε. Διότι εἶναι πολὺς ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ πρέπει ἐμεῖς νὰ σᾶς προσφέρωμεν ἀπ' αὐτὸν μεγάλο κέρδος, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὰ πάντα κατὰ τὸ δυνατὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Παρακαλῶ ὅμως νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχήν σας, διὰ νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ κανένα ἀπὸ τὰ νοήματα τοῦ κειμένου. Πρῶτον πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας, εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταμάτησεν ἡ προηγουμένη διδασκαλία μας, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ ἀρχίσωμεν σήμερον τὸν λόγον ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ εἰποῦμεν μὲ αὐτὰ ποὺ εἴπομεν. Ἔτσι θὰ καταλάβετε καλύτερα αὐτὰ ποὺ λέγομεν τώρα.

Ποῦ λοιπὸν ἐσταμάτησεν ἡ διδασκαλία μας; «Εἶπεν»; λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· εἴσελθε μετὰ τῆς οἰκογενείας σου εἰς τὴν κιβωτόν, διότι σὲ εὗρον δίκαιον ἐνώπιόν μου εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν· ἀπὸ τὰ καθαρὰ δὲ κτήνη νὰ εἰσάγῃς μαζί σου ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη καὶ ἀπὸ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο. Διότι μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ θὰ ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ ἀνθρώπου μέχρι ζώου. Καὶ ἔκανεν ὁ Νῶε ὅλα ὅσα ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεός»[1]. Μέχρις ἐδῶ ἀφοῦ ἔφθασεν ὁ λόγος διεκόψαμεν τὴν διδασκαλίαν. Ἴσως θὰ ἐνθυμῆσθε καὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι· ὅταν

ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, τίνος ἕνεκεν ἀπὸ μὲν τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτὰ προσέταξεν εἰσαχθῆναι, ἀπὸ δὲν τῶν ἀκαθάρτων δύο δύο. Φέρε οὖν λοιπὸν σήμερον τοῖς ἑξῆς ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξέλθωμεν καὶ ἴδωμεν τί διηγεῖται ἡμῖν ἡ θεία Γραφὴ μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Νῦν γάρ, εἰ καί ποτε ἄλλοτε, μάλιστα πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι ἡμᾶς προσήκει τὴν σπουδήν, ὅτε διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν καὶ τῆς ἡδίστης ὑμῶν συντυχίας συνεχῶς ἀπολαύομεν καὶ τῆς περὶ τὴν τρυφὴν ἀδηφαγίας ἀπηλλάγμεθα, καὶ διεγηγερμένον ἔχοντες τὸν λογισμὸν δυνάμεθα μετὰ ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις.

Πόθεν οὖν ἡμῖν ἡ ἀρχὴ γέγονε τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων», φησί, «καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς». Προσέχετε, παρακαλῶ, καὶ μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένον, ἔχει γάρ τινα πλοῦτον ἐγκεκρυμμένον ταυτὶ τὰ βραχέα ῥήματα, καὶ ἐὰν συντείνωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου δυνησόμεθα καταμαθεῖν τῆς τε φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῆς τῶν τότε ἀνθρώπων κακίας τὴν πολλὴν ἐπίτασιν. «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν», φησίν, «ἑξακοσίων». Οὐχ ἁπλῶς ἡμᾶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἐδίδαξε τοῦ δικαίου, οὐδὲ ἵνα αὐτὸ τοῦτο μάθωμεν, πόσων ἦν ἐτῶν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐπειδὴ προλαβοῦσα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφὴ ἤδη εἰποῦσα, ὅτι «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν πεντακοσίων», καὶ μετὰ τὸ γνώριμον ἡμῖν ποιῆσαι τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμόν, τότε διηγήσατο τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν περὶ τὴν κακίαν ῥοπὴν καὶ ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος.

Διό φησιν ὁ Θεός, «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας», προμηνύων αὐτοῖς τῆς ἀγανακτήσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. Εἶτα ἵνα δῷ αὐτοῖς καιρὸν ἀρκοῦντα πρὸς τὸ μεταβαλέσθαι καὶ

---

2. Γεν. 5, 32.
3. Γεν. 6, 3.

εἴπομεν εἰς τὴν ἀγάπην σας τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ μὲν τὰ καθαρὰ ἀνὰ ἑπτὰ ζεύγη, ἀπὸ δὲ τὰ ἀκάθαρτα ἀνὰ δύο. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν σήμερον μὲ αὐτὰ ποὺ ἔπειτα ἀνεγνώσθησαν καὶ νὰ ἴδωμεν, τί μᾶς διηγεῖται ἡ θεία Γραφὴ μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Διότι πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολὺ μεγαλύτερον ζῆλον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν περισσότερον τώρα, ποὺ λόγῳ τῆς περιόδου τῆς νηστείας, καὶ ἀπολαμβάνομεν συνεχῶς τὴν τόσον εὐχάριστον συνάντησίν σας, καὶ ἔχομεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πολυφαγίας, καὶ ἔχοντες εἰς ἑτοιμότητα τὴν σκέψιν, ἠμποροῦμεν νὰ προσέχωμεν τὰ λεγόμενα μὲ ἀκρίβειαν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν ἀπὸ ποῦ ἤρχισεν ἡ ἀνάγνωσις σήμερον· «Ὁ Νῶε» λέγει «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Παρακαλῶ νὰ προσέχετε μήπως καὶ προσπεράσωμεν ἁπλῶς αὐτὰ ποὺ εἴπομεν προηγουμένως, διότι τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια ἔχουν μέσα τους κρυμμένον κάποιον πλοῦτον, καὶ ἂν ἐντείνωμεν τὴν προσοχήν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν καλῶς ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν μεγάλην ἔντασιν τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. «Ὁ Νῶε», λέγει, «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, οὔτε διὰ νὰ μάθωμεν τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτό, πόσων ἐτῶν δηλαδὴ ἦτο ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ θεία Γραφὴ μᾶς ὡμίλησεν ἤδη ἐνωρίτερον λέγουσα, ὅτι «ὁ Νῶε ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν»[2] καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐγνώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἔπειτα ὡμίλησε διὰ τὴν μεγάλην ῥοπὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν κακίαν καὶ ὅτι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ῥέπει σταθερῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀπὸ τὴν νεότητά του.

Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Θεός· «Δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ Πνεῦμα μου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, διότι εἶναι πλήρεις σαρκικῶν φρονημάτων»[3], προλέγων εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεώς του. Ἔπειτα, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς καιρὸν

τὴν πεῖραν διαφυγεῖν τῆς ἀγανακτήσεως, φησίν· «Ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι»· ἀντὶ τοῦ, «μακροθυμήσω ἔτι μετὰ τὰ πεντακόσια ἔτη». Οὐδὲ γὰρ ἐπαύσατο ὁ δίκαιος οὗτος ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔτεσι διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας πάντας αὐτοὺς ὑπομιμνήσκων καὶ ἐνάγων, εἴπερ ἐβούλοντο προσέχειν, ὥστε καὶ τῆς κακίας ἀποστῆναι καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μετατάξασθαι. «Ἀλλ' ὅμως», φησί, «καὶ νῦν ἔτι ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν ἀριθμὸν ὑπισχνοῦμαι μακροθυμήσειν, ἵνα τῷ μεταξὺ χρόνῳ εἰς δέον χρησάμενοι, καὶ τὴν κακίαν φύγωσι καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντιλάβωνται». Καὶ οὐ μόνον τῇ ὑποσχέσει τῶν ἐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τῷ δικαίῳ προστάττει κιβωτὸν τεκτήνασθαι, ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις τῆς κιβωτοῦ πάλιν ἀρκοῦσαν αὐτοῖς ὑπόμνησιν παράσχῃ καὶ μηδεὶς ἀγνοήσῃ τῆς μελλούσης τιμωρίας ἐπάγεσθαι τὸ μέγεθος. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸν δίκαιον ἐκεῖνον καὶ εἰς τὴν ἄκραν τῆς κορυφῆς φθάσαντα τοσαύτην ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τὴν τῆς κιβωτοῦ κατασκευήν, ἱκανὸν πάντας τοὺς νοῦν ἔχοντας εἰς ἀγωνίαν καὶ φόβον ἐμβαλεῖν καὶ πεῖσαι ἐξευμενίσασθαι τὸν οὕτως ἥμερον καὶ φιλάνθρωπον Δεσπότην. Εἰ γὰρ οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι οἱ Νινευῖται λέγω· πάλιν γὰρ αὐτοὺς ἀναγκαῖον εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα ταύτῃ καὶ μᾶλλον δειχθῇ καὶ τούτων ἡ ὑπερβάλλουσα κακία, κἀκείνων ἡ πολλὴ εὐγνωμοσύνη. Καὶ γὰρ ὁ Δεσπότης ἡμῶν τότε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ, τῇ τῆς κρίσεως λέγω, δούλους καὶ δούλους εἰς μέσον ἄγων, οὕτω τὴν κατάκρισιν ἐργάζεται, ὅταν δειχθῶσιν οἱ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσαντες καὶ τῶν αὐτῶν μετασχόντες μὴ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μετελθόντες· πολλάκις δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων ποιεῖται τὰς συγκρίσεις, ἵνα πλείονα τὴν κατάκρισιν τοῖς ἐρραθυμηκόσιν ἐπαγάγῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἔλεγεν· «Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ

4. Γεν. 6, 3.

νὰ μεταμεληθοῦν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν πεῖραν τῆς ἀγανακτήσεως, λέγει· «Ἡ ζωή των θὰ εἶναι ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη»[1], ἀντὶ νὰ εἰπῇ «θὰ μακροθυμήσω ἀκόμη ὕστερον ἀπὸ τὰ πεντακόσια ἔτη». Καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ ὁ δίκαιος αὐτὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν νὰ τοὺς ὑπενθυμίζῃ μὲ τὴν φιλικήν του συμπεριφορὰν καὶ νὰ τοὺς παροτρύνῃ, ἐὰν βεβαίως ἤθελον νὰ τὸν ἀκούσουν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακίαν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. «Καὶ τώρα ὅμως», λέγει, «ὑπόσχομαι νὰ μακροθυμήσω ἀκόμη ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, οὕτως ὥστε χρησιμοποιοῦντες, ὅπως πρέπει, τὸ ἐνδιάμεσον χρονικὸν διάστημα καὶ τὴν κακίαν νὰ ἀποφύγουν καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ δεχθοῦν». Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ κατασκευάσῃ κιβωτόν, διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίζῃ συνεχῶς καὶ πάλιν ἡ παρουσία τῆς κιβωτοῦ καὶ νὰ μὴ ἀγνοήσῃ κανεὶς τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐπακολουθήσῃ. Διότι τοῦτο μόνον, τὸ ὅτι δηλαδὴ τόσον ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτὸν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς, εἶναι ἀρκετὸν νὰ κάμῃ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀγωνιοῦν καὶ νὰ φοβηθοῦν καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν τόσον πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον Δεσπότην. Διότι, ἐὰν οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι, οἱ Νινευῖται ἐννοῶ, εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμεν πάλιν αὐτούς, διὰ νὰ τονισθῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον περισσότερον καὶ αὐτῶν ἡ ὑπερβολικὴ κακία καὶ ἐκείνων ἡ μεγάλη εὐγνωμοσύνη. Διότι ὁ Κύριός μας κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς κρίσεως ἐννοῶ, ὁδηγῶν ἐνώπιόν του τοὺς δούλους βγάζει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἰδίαν ἀρετὴν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀπήλαυσαν καὶ μετεῖχον τῶν ἰδίων ἀγαθῶν· Πολλὰς φορὰς δὲ συγκρίνει καὶ μεταξὺ ἀνίσων, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιβάλῃ βαρυτέραν τὴν τιμωρίαν εἰς τοὺς ἀδιαφορήσαντας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγει· «Ἄνδρες Νινευῖται θὰ ἀναστηθοῦν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως μαζὶ μὲ τὴν γενεὰν

τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε»· μονονουχὶ λέγων, ὅτι οἱ βάρβαροι οἱ μηδεμιᾶς ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες, οἱ μὴ προφητικῶν διδαγμάτων ἀκούσαντες, οἱ σημεῖα μὴ θεασάμενοι, οἱ θαύματα μὴ ἰδόντες, ἀλλ' ἑνὸς ἀνθρώπου ἐκ ναυαγίου διασωθέντος ῥήματα ἀκούσαντες πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἀπόγνωσιν παρασχεῖν δυνάμενα καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλεῖν, ὡς καὶ ὑπεριδεῖν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων οὐ μόνον οὐ κατεφρόνησαν τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τριῶν ἡμερῶν στενοχωρίαν ἀποληφθέντες, οὕτως ἀκριβῆ καὶ συντεταμένην τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο, ὥστε τὴν ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι τοῦ Δεσπότου.

Οὗτοι οὖν, φησί, κατακρινοῦσι ταύτην τὴν γενεάν, τὴν τοσαύτης ἀπολαύσασαν ἐπιμελείας, τὴν προφητικαῖς ἐντραφεῖσαν βίβλοις, τὴν σημεῖα καὶ τέρατα καθ' ἑκάστην ἡμέραν θεωμένην. Εἶτα ἵνα καὶ τούτων τῆς ἀπιστίας δείξῃ τὴν ὑπερβολήν, κἀκείνων τὴν ἄφατον εὐγνωμοσύνην, ἐπήγαγεν, «Ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε»· ἐκεῖνοι μέν, φησίν, εὐτελῆ ἄνθρωπον θεασάμενοι τὸν Ἰωνᾶν, καὶ ἐδέξαντο τὸ παρ' αὐτοῦ κήρυγμα καὶ ἀκριβεστάτην ἐπεδείξαντο τὴν μετάνοιαν· οὗτοι δὲ οἱ πολλῷ πλείω τοῦ Ἰωνᾶ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν ὁρῶντες σὺν αὐτοῖς συναναστρεφόμενον καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα θαυμάσια ἐφ' ἑκάστης ἐργαζόμενον, λεπροὺς καθαίροντα, νεκροὺς ἐγείροντα, τὰ πηρώματα τῆς φύσεως διορθούμενον, δαίμονας ἐλαύνοντα, νόσους ἰώμενον, μετ' ἐξουσίας πολλῆς ἁμαρτημάτων ἄφεσιν χαριζόμενον, οὐδὲ τὴν αὐτὴν τοῖς βαρβάροις πίστιν ἐπεδείξαντο.

2. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, ἵνα εἰδῇς καὶ τούτων τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ἐπίτασιν καὶ ἐκείνων

---

5. Ματθ. 12, 41.

αὐτὴν καὶ θὰ τὴν κατακρίνουν, διότι αὐτοὶ μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῷ ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἡ ἀλήθεια ἀπ' ὅτι εἰς τὸν Ἰωνᾶ»[5]. Διδάσκει συντόμως μὲ αὐτά, ὅτι οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔτυχον καμμίας φροντίδος, δὲν ἤκουσαν προφητικὰς διδασκαλίας, δὲν εἶδον σημεῖα, δὲν εἶδον θαύματα, ἀλλὰ ἤκουσαν τοὺς λόγους ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ ἐσώθη ἀπὸ ναυάγιον, λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς δημιουργήσουν μεγάλην ἀπόγνωσιν καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσουν εἰς ἀμηχανίαν, ὥστε νὰ περιφρονήσουν τοὺς λόγους του, οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν περιεφρόνησαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ προφήτου, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐλάχιστον διάστημα τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν, ἐπέδειξαν τόσον ἀκριβῆ καὶ ἔντονον μετάνοιαν, ὥστε ἀνεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότου.

Αὐτοὶ λοιπόν, λέγει, θὰ καταδικάσουν αὐτὴν τὴν γενεάν, ἡ ὁποία ἀπήλαυσε τόσης ἐπιμελείας, ποὺ ἐτράφη μὲ τὴν βίβλον τῶν προφητῶν καὶ βλέπει κάθε ἡμέραν σημεῖα καὶ τέρατα. Ἔπειτα διὰ νὰ δείξῃ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἄρρητον εὐγνωμοσύνην ἐκείνων, προσέθεσεν, «Διότι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωνᾶ, ἐνῷ ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἡ ἀλήθεια ἀπ' ὅτι εἰς τὸν Ἰωνᾶ». Ἐκεῖνοι μέν, λέγει, ὅταν εἶδον τὸν ἁπλὸν ἄνθρωπον, τὸν Ἰωνᾶ, καὶ τὸ κήρυγμά του ἐδέχθησαν, καὶ ἐπέδειξαν τελείαν μετάνοιαν· αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ βλέπουν πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸν Ἰωνᾶ, ἂν καὶ βλέπουν αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν δημιουργὸν νὰ συναναστρέφεται μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ πραγματοποιῇ καθημερινῶς τόσα καὶ τέτοιου εἴδους θαύματα, νὰ καθαρίζῃ δηλαδὴ λεπρούς, νὰ ἀνασταίνῃ νεκρούς, νὰ διορθώνῃ τὰς ἀτελείας τῆς φύσεως, νὰ ἐκδιώκῃ δαίμονας, νὰ ἰατρεύῃ ἀρρώστους, νὰ χαρίζῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν μὲ πολλὴν ἐξουσίαν, παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐπέδειξαν οὔτε τὴν ἰδίαν πίστιν μὲ τοὺς βαρβάρους.

2. Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας, διὰ νὰ μάθῃς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας αὐτῶν

τῆς εὐγνωμούνης τὸ ἐπίπονον· καὶ ὅτι κἀκεῖνοι μὲν ἐν τρισὶν ἡμέραις στενοχωρηθέντες, οὐδὲ οὕτως ἀπηγόρευσαν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μετάνοιαν σπεύσαντες καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπενίψαντο καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου ἀξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν. Οὗτοι δὲ αὐτοὶ ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν προθεσμίαν λαβόντες πρὸς μετάνοιαν οὐδὲ οὕτως ἀπώναντό τι πλέον. Διὸ καὶ ὁ Δεσπότης ὁρῶν αὐτῶν τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκείλαντας, ταχεῖαν αὐτοῖς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν, τῆς κακῆς αὐτῶν ζύμης τὴν πονηρίαν ἀφανίσας, καὶ ἐκποδὼν ποιήσας. Διὰ τοῦτό φησι· «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς». Τέως ἐμάθομεν, ὅτι ἡνίκα μὲν ἡ ἀγανάκτησις γέγονε τοῦ Δεσπότου, καὶ ἡ πρόρρησις, πεντακοσίων ἦν ἐτῶν. Ὅτε δὲ ἐπήχθη ὁ κατακλυσμός, ἑξακοσίων, ὡς ἑκατὸν ἔτη ἐν τῷ μέσῳ γενέσθαι καὶ μηδὲ ἐν τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι κερδᾶναι αὐτούς τι πλέον, τοσαύτης ἀπολαύοντας διδασκαλίας ἐκ τῆς κατασκευαζομένης ὑπὸ τοῦ Νῶε κιβωτοῦ.

Ἀλλ' ἴσως ἄν τις μαθεῖν ἐπιζητήσειε, τίνος ἕνεκεν εἰπών, «Ἑκατὸν εἴκοι ἔτη ἔσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν καὶ ἐπαγγειλάμενος τοσαῦτα μακροθυμήσειν, πρὸ τῆς τούτων συμπληρώσεως τὴν πανωλεθρίαν ἐπήγαγε. Καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας μέγιστον ἂν εἴη δεῖγμα. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνίατα ἁμαρτάνοντας καὶ οὐ μόνον οὐδὲν κερδαίνοντας ἐκ τῆς ἀφάτου μακροθυμίας, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνοντας τὰ ἕλκη, διὰ τοῦτο συνέτεμε τὸν χρόνον, ὥστε μὴ μείζονι τιμωρίᾳ ὑπευθύνους αὐτοὺς καταστῆναι. Καὶ ποία, φησί, μείζων ἦν ταύτης τιμωρία; Ἔστιν, ἀγαπητέ, καὶ μείζων, καὶ φοβερωτέρα, καὶ διαρκής, ἡ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

Ὅτι γὰρ κἂν ἐνταῦθα δίκην τινὲς ὑποσχῶσιν, οὐδὲ τὴν ἐκεῖ τιμωρίαν διαφεύξονται, ἀλλὰ κουφοτέραν ὑποστήσονται

6. Βλ. Α' Κορ. 5, 7-8.

καὶ τὴν μεγίστην εὐγνωμοσύνην τῶν Νινευιτῶν. Ἐκεῖνοι μὲν ἂν καὶ περιωρίσθησαν εἰς διάστημα τριῶν ἡμερῶν, δὲν ἄφησαν ἔτσι τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας των, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔσπευσαν πρὸς τὴν μετάνοιαν, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰ σφάλματά των καὶ ἔγιναν ἄξιοι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου. Αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ ἔλαβον προθεσμίαν ἑκατὸν εἴκοσιν ἡμερῶν διὰ νὰ μετανοήσουν, οὔτε ἔτσι ὠφελήθησαν ὀλίγον περισσότερον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος βλέπων τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἐξετράπησαν εἰς πολλὰ κακά, ἐπιφέρει εἰς αὐτοὺς ταχέως τὴν διόρθωσιν, μὲ τὸ νὰ ἐκδιώξῃ καὶ ἐξαφανίσῃ τὴν πονηρίαν τῆς κακῆς ζύμης αὐτῶν". Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Τελευταίως ἐμάθαμεν, ὅτι ἦτο πεντακοσίων ἐτῶν, ὅταν ὁ Κύριος ἠγανάκτησεν καὶ τοὺς προειδοποίησεν. Ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, διότι παρενεβλήθησαν ἑκατὸν ἔτη, καὶ ὅμως οὔτε ἀπὸ τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἐκέρδισαν κάτι περισσότερον, ἔστω καὶ ἂν ἐδιδάσκοντο πολλὰ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ποὺ κατεσκεύαζεν ὁ Νῶε.

Ἴσως ὅμως θὰ ἤθελε κάποιος νὰ μάθῃ, διατί ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν προτοῦ συμπληρωθοῦν τὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, ἀφοῦ εἶπεν «ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη θὰ διαρκέσῃ ἡ ζωή των» καὶ ἀφοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι τόσον θὰ μακροθυμήσῃ. Καὶ τοῦτο ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ἔπιπτον καθημερινῶς εἰς ἀσυγχώρητα σφάλματα, καὶ ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδιζον τίποτε ἀπὸ τὴν ἄπειρον μακροθυμίαν, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἐμεγάλωναν τὰς πληγάς, διὰ τοῦτο ἐσυντόμευσε τὸν χρόνον, ὥστε νὰ μὴ καταστήσῃ αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ ποία τιμωρία, θὰ εἴπῃ κάποιος, θὰ ἦτο μεγαλυτέρα ἀπ' αὐτήν; Ὑπάρχει ἀγαπητὲ καὶ μεγαλυτέρα καὶ φοβερωτέρα καὶ διαρκής, ἡ τιμωρία τῆς μελλούσης ζωῆς.

Τὸ ὅτι ὅμως θὰ ὑποστοῦν ἐκείνην τὴν τιμωρίαν, ὅσοι θὰ δοκιμασθοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν ἐλα-

διὰ τῶν ἐνταῦθα συμβάντων, τὸ μέγεθος τῶν ἐκεῖ κολαστηρίων ὑποτεμνόμενοι, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος καὶ ταλανίζοντος τὴν Βηθσαϊδᾶ· «Οὐαί σοι Χωραζείμ», φησίν, «οὐαί σοι Βηθσαϊδᾶ, ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. Διὸ λέγω ὑμῖν ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν».

Ὁρᾷς, ἀγαπητέ, πῶς τῷ εἰπεῖν, «Ἀνεκτότερον», ἔδειξεν, ὅτι καὶ οἱ τοσαύτην ἐνταῦθα δίκην δόντες καὶ τὸν ἐμπρησμὸν ἐκεῖνον τὸν καινὸν καὶ ξένον ὑπομείναντες, κἀκεῖ τινα τιμωρίαν ὑποστήσονται, κουφοτέραν δὲ ὅμως διὰ τὸ προλαβόντας ἐνταῦθα τοσαύτης πειραθῆναι τῆς ἀγανακτήσεως; Ἵν' οὖν μὴ καὶ οὗτοι ἐπιτείνοντες τὰ ἁμαρτήματα μείζονος τιμωρίας ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καταστήσωσιν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Δεσπότης ὁρῶν αὐτῶν τὸ ἀμετανόητον, ὃν ὑπέσχετο μακροθυμήσειν, χρόνον συνέτεμεν. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνυμένων διὰ τὴν παροῦσαν αὐτῷ ἀγαθότητα ἀνακελεῖται τὰς παρ' αὐτοῦ ἀποφάσεις, καὶ μεταβαλλομένους προσίεται καὶ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλάττει τιμωρίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὰν ἐπαγγέλληται ἢ ἀγαθά τινα παρέξειν, ἢ προθεσμίαν μετανοίας, ἴδη δὲ ἀναξίους γεγονότας καὶ τότε πάλιν ἀνακαλεῖται αὐτοῦ τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἔλεγε· «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, τοῦ ἀπολλύειν καὶ κατασκάπτειν· καὶ ἐὰν μετανοήσωσι, μετανοήσω κἀγώ, ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς»· καὶ πάλιν, «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, τοῦ ἀνοικοδομεῖν, καὶ ἐὰν ἁμάρτωσι, μετανοήσω κἀγὼ ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς».

Εἶδες πῶς παρ' ἡμῶν τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἧς περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυται, καὶ τῆς ἀγανα-

---

7. Λουκᾶ 10, 13-14.
8. Ἰερ. 18, 7-8.
9. Ἰερ. 18, 9-10.

φροτέραν τιμωρίαν, ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ συνέβησαν ἐδῶ, μετριάζοντες τὸ μέγεθος τῶν βασανιστηρίων τῆς μελλούσης ζωῆς, νὰ ἀκοῦς τὸν Χριστόν, ὅταν ὁμιλῇ καὶ θεωρῇ δυστυχισμένην τὴν Βηθσαϊδᾶ. Ἀλλοίμονον εἰς ἐσέ, Χωραζείμ», λέγει, «ἀλλοίμονον εἰς ἐσὲ Βηθσαϊδᾶ, διότι, ἐὰν ἐγίνοντο εἰς τὰ Σόδομα τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν εἰς ἐσᾶς, θὰ εἶχον μετανοήσει πρὸ πολλοῦ μὲ σάκκον καὶ σκόνην. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω· κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως πιὸ ἀνεκτὰ θὰ εἶναι τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα παρὰ σεῖς»[7].

Βλέπεις, ἀγαπητέ, πῶς ἔδειξε μὲ τὴν λέξιν «ἀνεκτότερον», ὅτι καὶ αὐτοὶ ποὺ ὑπέστησαν τόσον βαρεῖαν τιμωρίαν ἐδῶ καὶ ὑπέμειναν ἐκεῖνον τὸν πρωτοφανῆ καὶ ἄγνωστον ἐμπρησμόν, θὰ ὑποστοῦν καὶ ἐκεῖ κάποιαν τιμωρίαν, ἀλλὰ ἠπιωτέραν, διότι ἐπρόλαβον ἐδῶ καὶ ἔλαβον κάποιαν γεῦσιν τῆς ἀγανακτήσεως; Διὰ νὰ μὴ γίνουν λοιπὸν μόνοι ὑπεύθυνοι μεγαλυτέρας τιμωρίας μὲ τὸ νὰ αὐξάνουν τὰς ἁμαρτίας των, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς βλέπων τὸ ἀμετανόητον αὐτῶν ἐσυντόμευσε τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποσχεθῇ νὰ μακροθυμήσῃ. Διότι, ὅπως ἀνακαλεῖ τὰς ἀποφάσεις του δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς Αὐτόν, λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του, καὶ ὅταν μεταβάλλωνται τοὺς δέχεται καὶ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν, ἔτσι πάλιν ἀνακαλεῖ τὰς ὑποσχέσεις του, ὅταν ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ ἢ ἀγαθὰ ἢ προθεσμίαν μετανοίας καὶ ἴδῃ, ὅτι εἶναι ἀνάξιοι. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ στόματος τοῦ προφήτου ἔλεγεν: «Θὰ ἀναγγείλω τελικὰ εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν· καὶ ἐὰν θὰ μετανοήσουν, θὰ μετανοήσω καὶ ἐγὼ δι' ὅσα εἶπα, ὅτι θὰ τοὺς κάνω»[8]· Καὶ πάλιν· «Θὰ ὁμιλήσω εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν, καὶ ἐὰν ἁμαρτήσουν θὰ μετανοήσω καὶ ἐγὼ δι' ὅσα ὑπεσχέθην, ὅτι θὰ τοὺς κάνω»[9].

Εἶδες πῶς παίρνει τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐπι-

κτήσεως; Διά τοι τοῦτο καὶ νῦν ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει, συντέμνει τὸν καιρόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀναλγήτως διακειμένους καὶ τὴν διὰ τῆς μετανοίας δεδομένην ἡμῖν σωτηρίαν οὐ προσιεμένους· «Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ;».

Εἶδες πῶς καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος σαφῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ πρὸς μετάνοιαν ἡμῖν παρασχεθείσῃ μὴ χρώμενοι εἰς δέον, μείζονι δίκῃ καὶ τιμωρίᾳ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καθιστῶσι; Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς μονονουχὶ ἀπολογούμενος καὶ δεικνὺς τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν πρὸ τῆς τῶν καιρῶν συμπληρώσεως ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμόν, ἐπισημαίνεται ἡμῖν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμόν, καί φησι· «Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων». Οἱ γὰρ ἐν τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι μεταβαλέσθαι μὴ βουληθέντες, τί πλέον ἂν ἐκέρδαινον ἀπὸ τῶν εἴκοσι ἐτῶν, ἢ τὸ πλείονα τὴν προσθήκην ἐργάσασθαι; Δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος τὴν ὑπερβολὴν καὶ πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν μηνῦσαι αὐτοῖς τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ κατακλυσμοῦ οὐ παρῃτήσατο, ἵνα κἂν τῇ στενοχωρίᾳ τοῦ καιροῦ συσταλέντες τινὰ μεταβολὴν ἐπιδείξωνται.

3. Καὶ ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς διαφόρως καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος μεθώδευσεν αὐτῶν τὴν νόσον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνίατα ἦν αὐτῶν τὰ τραύματα, τοσοῦτον μῆκος αὐτοῖς προθεσμίας παρέσχετο, βουλόμενος κἂν διὰ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου εἰς αἴσθησιν αὐτοὺς ἐλθόντας ἀνακαλέσασθαι αὐτοῦ τῆς ἀγανακτήσεως τὴν ἀπόφασιν. Ἔθος γὰρ

10. Ρωμ. 2, 4-5.

δεικνύει; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τώρα συντομεύει τὸν χρόνον, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀναισθήτους καὶ μὴ δεχομένους τὴν διὰ τῆς μετανοίας παρεχομένην σωτηρίαν· «Ἢ καταφρονεῖς τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς μακροθυμίας, ἀγνοῶν ὅτι ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ σὲ ὁδηγεῖ εἰς μετάνοιαν; Μὲ τὴν σκληρότητά σου δὲ καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν συγκεντρώνεις ὀργὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ;»[10].

Εἶδες πῶς μᾶς ἐδίδαξε σαφῶς καὶ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν, ὅπως πρέπει, τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διὰ μετάνοιαν, καθιστοῦν τοὺς ἑαυτούς των ὑπευθύνους διὰ μεγαλυτέραν καταδίκην καὶ τιμωρίαν; Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς μᾶς φανερώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, σχεδὸν ἀπολογούμενος καὶ δεικνύων τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν προτοῦ συμπληρωθοῦν τὰ ἔτη καὶ λέγει· «ὁ Νῶε δὲ ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν». Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀλλάξουν ζωὴν εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν, τί θὰ ἐκέρδιζον ἀπὸ τὰ ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ προσθέσουν περισσοτέρας ἁμαρτίας; Καθιστῶν δὲ φανερὰν τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητά του, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς αὐτοὺς πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τὴν συμφορὰν τοῦ κατακλυσμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ δείξουν κάποιαν ἀλλαγὴν ἔστω καὶ πιεζόμενοι.

3. Καὶ πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς δηλαδὴ ἐρρύθμισε κατὰ διαφορετικὸν τρόπον, ὡσὰν ἄριστος ἰατρός, τὴν νόσον των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσαν ἀνίατα τὰ τραύματά των τοὺς ἔδωσε πολὺ μεγάλην προθεσμίαν, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀγανακτήσεώς του, ἐὰν συνήρχοντο ἕνεκεν τοῦ μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος. Συνηθίζει

αὐτῷ ἀεί, ἐπειδὴ κήδεται τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, προλέγειν, ἃς μέλλει ἐπάγειν τιμωρίας, διὰ τοῦτο μόνον, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ· ὡς εἴ γε ἐπαγαγεῖν ἐβούλετο, οὐκ ἂν εἶπεν· ἀλλ' ἐπίτηδες προλέγει, ἵνα ἡμεῖς μαθόντες καὶ τῷ φόβῳ σωφρονισθέντες μεταβάλωμεν αὐτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ ἀκύρους καταστήσωμεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως αὐτὸν εὐφραίνει ὡς ἡ ἐπιστροφὴ ἡ ἡμετέρα, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς κακίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἐπάνοδος.

Σκόπει οὖν πῶς καὶ τούτων τὴν νόσον ἐμεθόδευσε πρότερον μὲν τῷ τοσοῦτον δοῦναι χρόνον προθεσμίας πρὸς μετάνοιαν, ἔπειτα ἐπειδὴ εἶδεν ἀναισθήτως διακειμένους, καὶ οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου, κερδαίνοντας, καὶ πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις, ὡς εἰπεῖν, τοῦ κατακλυσμοῦ προλέγει οὐ πρὸ τριῶν ἡμερῶν, καθάπερ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν, ἀλλὰ πρὸ ἑπτά. Καὶ γὰρ θαρρῶν ἂν εἴποιμι διὰ τὸ εἰδέναι τοῦ Δεσπότου τοῦ ἡμετέρου τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν, ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις, εἰ ἐβουλήθησαν ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, διέφυγον ἂν τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν πεῖραν. Ἐπεὶ οὖν οὔτε ἡ παράτασις τοῦ τοσούτου χρόνου, οὔτε ἡ στενοχωρία τοῦ καιροῦ καθικέσθαι αὐτῶν τῆς κακίας ἠδυνήθη, ἐπήγαγε κατακλυσμὸν ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει τοῦ Νῶε. «Νῶε δέ», φησί, «ἦν ἐτῶν ἑξακοσίων, καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς».

Εἴδετε, ἀγαπητοί, πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γέγονε τὸ γνῶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου καὶ ὅσων ἐτῶν ἦν, ἡνίκα ὁ κατακλυσμὸς ἐπῆλθε; Φέρε δὴ καὶ τοῖς ἀκολούθως εἰρημένοις ἐπεξέλθωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤρξατο ὁ κατακλυσμός, φησίν, «Εἰσῆλθε δὲ Νῶε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὴν κιβωτόν, διὰ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν

ὁ Θεός, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, νὰ προλέγῃ τὰς τιμωρίας, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ ἐπιβάλῃ, μόνον διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ δηλαδὴ τὰς ἐπιβάλῃ· διότι ἐὰν ἤθελε νὰ τὰς ἐπιβάλῃ δὲν θὰ τὸ ἔλεγεν. Ὅμως ἐπίτηδες τὰς προλέγει οὕτως ὥστε ἐμεῖς, ἀφοῦ μάθωμεν αὐτὰς καὶ ἀφοῦ σωφρονισθοῦμεν ἀπὸ τὸν φόβον, νὰ μεταβάλωμεν τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀκυρώσωμεν τὰς ἀποφάσεις του. Διότι δὲν εὐχαριστεῖ τίποτε τὸν Θεὸν τόσον πολὺ ὅσον ἡ ἐπιστροφή μας καὶ ἡ ἐπάνοδος ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς κακίας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Πρόσεξε, λοιπόν, πῶς ἐμεθόδευσε τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν μὲ τὸ νὰ δώσῃ κατ' ἀρχὴν τόσον μεγάλην προθεσμίαν διὰ νὰ μετανοήσουν· ἔπειτα ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἦσαν ἀναίσθητοι καὶ δὲν ὠφελοῦντο καθόλου ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ χρόνου καὶ ἐνῷ ἔφθασαν εἰς τὴν θύραν τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅπως λέγει ὁ λόγος, προλέγει αὐτὸν ὄχι πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Νινευΐτας, ἀλλὰ πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν. Μὲ τόλμην δὲ θὰ ἔλεγον, ὅτι συνέβη τοῦτο, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας, διότι καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν θὰ διέφευγον τὴν δοκιμασίαν τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐὰν θὰ ἤθελον νὰ δείξουν πραγματικὴν μετάνοιαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ἡ μεγάλη παράτασις τοῦ χρόνου, οὔτε ἡ συντόμευσις αὐτοῦ, ἠδυνήθη νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν κακίαν αὐτῶν, ἐπέφερε τὸν κατακλυσμὸν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ Νῶε. «Ὁ Νῶε», λέγει, «ἦτο ἑξακοσίων ἐτῶν, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

Εἴδατε, ἀγαπητοί, πόσον ὠφελήθημεν μὲ τὸ νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου καὶ ποία ἦτο ἡ ἡλικία του, ὅταν ἔγινεν ὁ κατακλυσμός; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὅσα ἐλέχθησαν ἀκολούθως. Διότι, ὅταν ἤρχισεν ὁ κατακλυσμός, λέγει: «Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Νῶε, καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ αἱ σύζυγοι τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὴν κιβωτόν, λόγῳ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ. Καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὰ καθαρά, καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ τὰ μὴ καθα-

μὴ καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἁπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξήσῃ τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξατο ὁ Δεσπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο», φησίν, «ὁ Δεσπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμὸς γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατάδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα ἵνα τῇ διηγήσει τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεστέρους ἐργάσηται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγενημένων, φησίν· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντας νύκτας». Ὅρα πόσῃ κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία Γραφὴ τῇ συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συντρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα διαλέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Δεσπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας. Ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἂν ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονισθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήψεσθαι πανωλεθρίαν. Εἰκὸς γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑρπετὰ ἀνὰ ἓν ζεῦγος εἰσῆλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἁπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφανέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερον μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὅλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσην συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὄχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἁπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἡ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὅλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμὸς διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔστω καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφήν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

μὴ καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἁπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξήσῃ τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξατο ὁ Δεσπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο», φησίν, «ὁ Δεσπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμὸς γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατάδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα ἵνα τῇ διηγήσει τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεστέρους ἐργάσηται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγενημένων, φησίν· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντας νύκτας». Ὅρα πόσῃ κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία Γραφὴ τῇ συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συντρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα διαλέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Δεσπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας. Ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἂν ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονισθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήψεσθαι πανωλεθρίαν. Εἰκὸς γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑρπετὰ ἀνὰ ἓν ζεῦγος εἰσῆλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἁπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφανέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερον μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὅλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσην συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὄχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἁπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἡ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὅλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμὸς διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔστω καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφήν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

μὴ καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν δύο δύο. Ἀπὸ πάντων εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε». Οὐχ ἁπλῶς προσέθηκε τό, «Καθ' ἃ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Νῶε», ἀλλ' ἵνα πάλιν αὐξήσῃ τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξατο ὁ Δεσπότης καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ. «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο», φησίν, «ὁ Δεσπότης, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός».

Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν ὁ κατακλυσμὸς γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατάδηλον ἐποίησε καὶ τὴν ἡμέραν. Εἶτα ἵνα τῇ διηγήσει τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεστέρους ἐργάσηται καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγενημένων, φησίν· «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας». Ὅρα πόσῃ κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία Γραφὴ τῇ συγκαταβάσει καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται. Οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συντρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα διαλέγεται, μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ Δεσπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ καὶ πάντοθεν συρρέουσα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε.

Καὶ τὸν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶδος τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας. Ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἂν ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονισθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήψεσθαι πανωλεθρίαν. Εἰκὸς γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερόν τι μέρος

ρὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑρπετὰ ἀνὰ ἓν ζεῦγος εἰσῆλθον μετὰ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Δὲν προσέθεσεν ἁπλῶς τὸ «ὅπως διέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε» ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔπραξεν ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς διέταξεν ὁ Θεὸς καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. «Καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὅπως ὑπεσχέθη ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ ἔγινεν ὁ κατακλυσμὸς εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ μάλιστα τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνός».

Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, δὲν μᾶς ἀνέφερε μόνον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ κατακλυσμός, ἀλλὰ μᾶς ἐφανέρωσε καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς μεταγενεστέρους περισσότερον μὲ τὴν διήγησιν καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, δι' ὅσα συνέβησαν λέγει: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤνοιξαν ὅλαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεχεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας». Παρατήρησε, μὲ πόσην συγκατάβασιν ὁμιλεῖ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ πῶς διηγεῖται τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὄχι ὅτι ὑπάρχουν καταρράκται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ γνωστὰς εἰς ἡμᾶς λέξεις καὶ λέγει ἁπλῶς, ὅτι ὁ Κύριος διέταξε μόνον καὶ ἀμέσως ἡ φύσις τῶν ὑδάτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατέκλυσεν ὅλον τὸν κόσμον, ἀφοῦ συνέρρευσεν ἀπ' ὅλας τὰς κατευθύνσεις.

Καὶ τὸ ὅτι ὁ κατακλυσμὸς διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα καὶ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας του. Διότι ἤθελε λόγῳ τῆς μεγάλης ἀγάπης του, ἔστω καὶ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποφύγουν τὴν πλήρη καταστροφήν, ἂν σωφρονισθοῦν, βλέποντες μὲ τὰ μάτια τους καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ καταλάβῃ τοὺς ἰδίους. Διότι ἦτο φυσικὸν κατὰ τὴν πρώιην μὲν ἡμέραν νὰ κατακλυσθῇ κατὰ τρόπον ἐμφα-

ἐπικλυσθῆναι, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ προσθήκην τινὰ γενέσθαι· ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ τρίτῃ, καὶ ἐφεξῆς. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας παρέτεινε καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ἵνα πᾶσαν αὐτῶν ἀπολογίας πρόφασιν περικόψῃ. Εἰ γὰρ ἐβούλετο καὶ προσέταξεν ἠδύνατο καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ τὰ πάντα ἐπικλύσαι, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος καὶ τῇ τοσαύτῃ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἐχρήσατο. Εἶτά φησιν, «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ Σήμ, καὶ Χάμ, καὶ Ἰάφεθ, καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Νῶε, καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος, καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε». Ὅτε, φησίν, ἀρχὴν ἔλαβε τὰ τοῦ κατακλυσμοῦ κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν γυναικῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος. «Καὶ ἔκλεισε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν».

4. Σκόπει καὶ ἐνταῦθα λέξεως συγκατάβασιν. Ἔκλεισεν ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ κατέστησε τὸν δίκαιον. Τὸ δέ, «Ἔκλεισε», διὰ τοῦτο προσέθηκε, καὶ «Ἔξωθεν», ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῷ δικαίῳ ὁρᾶν τὴν πανωλεθρίαν γινομένην καὶ πλείονα καὶ αὐτὴν τὴν συντριβὴν ὑπομένειν. Εἰ γὰρ καὶ ἀναλογιζόμενος ἐν διανοίᾳ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο κλυδώνιον, καὶ ὑπογράφων τῷ λογισμῷ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, τῶν ἀλόγων ἁπάντων τὴν κοινὴν τελευτήν, καὶ ἀνθρώπων, καὶ κτηνῶν, καὶ αὐτῆς τῆς γῆς, ὡς εἰπεῖν, τὸν ἀφανισμόν, συνεχεῖτο καὶ διεταράττετο. Εἰ γὰρ καὶ πονηροὶ ἦσαν οἱ ἀπολλύμενοι, ἀλλ' αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ πολλὴν εἰώθασι τὴν συμπάθειαν ἐπιδείκνυσθαι, ἐπειδὰν ἴδωσι τιμωρουμένους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ εὑρήσεις ἕκαστον τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἱκετηρίαν τιθεμένους, καθάπερ ὁ πατριάρχης πεποίηκεν ἐπὶ τῶν Σοδόμων, καθάπερ οἱ προφῆται πάντες ποιοῦντες διετέλεσαν. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἔλεγεν· «Οἴ μοι, Κύριε, ἐξαλείφεις

νῇ ἕνα μέρος τῆς γῆς, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν νὰ γίνῃ κάποια προσθήκη, ὁμοίως καὶ τὴν τρίτην καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Δι' αὐτὸ λοιπὸν παρέτεινε τὴν διάρκειαν τοῦ κατακλυσμοῦ εἰς τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ δι' αὐτοὺς καμμία πρόφασις ἀπολογίας. Διότι, ἐὰν ἤθελε καὶ διέτασσεν, ἠδύνατο νὰ κατακλύσῃ τὰ πάντα μὲ μιᾶς ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε τὴν μεγάλην χρονικὴν διάρκειαν ἐπιδεικνύων τὴν φιλανθρωπίαν του. Ἔπειτα λέγει: «Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἰσῆλθεν ὁ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μαζὶ μὲ τὸν Σήμ, Χὰμ καὶ Ἰάφεθ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Νῶε μὲ τὰς τρεῖς συζύγους τῶν υἱῶν του, καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία κατὰ γένος, ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε». Ὅταν, λέγει, ἤρχισεν ὁ κατακλυσμός, συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Κυρίου, ὁ Νῶε εἰσῆλθεν εἰς τὴν κιβωτὸν μὲ τοὺς τρεῖς υἱούς του καὶ τὴν σύζυγόν του καὶ μὲ τὰς συζύγους τῶν υἱῶν του καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία κατὰ γένος. «Καὶ ἔκλεισεν», λέγει, ὁ Κύριος τὴν κιβωτὸν ἀπ' ἔξω».

4. Παρατήρησε καὶ ἐδῶ τὴν συγκατάβασιν τοῦ λόγου. Ἔκλεισεν ὁ Θεὸς ἀπ' ἔξω τὴν κιβωτόν του διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἠσφάλισε καλῶς τὸν δίκαιον. Καὶ προσέθεσε τὸ «ἔξωθεν» εἰς τὸ «ἔκλεισεν», διὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν δίκαιον νὰ βλέπῃ νὰ γίνεται ἡ πανωλεθρία καὶ νὰ ὑποφέρῃ καὶ αὐτὸς μεγαλυτέραν συντριβήν. Διότι ἔστω καὶ σκεπτόμενος τὴν τρομερὰν ἐκείνην θαλασσοταραχὴν καὶ φέρων εἰς τὴν σκέψιν του τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν κοινὸν θάνατον ὅλων τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀφανισμὸν ὁλοκλήρου τῆς γῆς, θὰ ἐσυγχίζετο καὶ θὰ ἐκλονίζετο. Διότι, ἔστω καὶ ἂν ἦσαν κακοὶ οἱ καταστρεφόμενοι, ὅμως αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων συνηθίζουν νὰ ἐπιδεικνύουν μεγάλην συμπάθειαν, ὅταν θὰ ἴδουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ τιμωροῦνται. Θὰ εὕρῃς δὲ κάθε ἕνα ἐκ τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν νὰ παρακαλοῦν ἱκετευτικῶς δι' αὐτούς, ὅπως ἔκανεν ὁ πατριάρχης διὰ τὰ Σόδομα καὶ ὅπως ἔκαμνον συνεχῶς ὅλοι οἱ προφῆται. Διότι ὁ ἕνας ἔλεγεν·

σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ;» ἕτερος δέ φησι· Ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντας ἡγούμενον;». Ἐπεὶ οὖν καὶ ἄνευ τούτου ὁ δίκαιος οὗτος διεταράττετο τὸν λογισμὸν καὶ συνεχεῖτο τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ θέα εἰς πλείονα αὐτὸν ἐμβάλῃ συντριβήν, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ κατακλείει αὐτὸν ἐν τῇ κιβωτῷ, ὥστε μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν τὰ γινόμενα μηδὲ εἰς δειλίαν καταστῆναι. Εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτὸν ὁρῶντα τῶν ὑδάτων τὴν πλημμύραν ἀγωνιᾶσαι μὴ καὶ αὐτὸς ὑποβρύχιος γένηται.

Κηδόμενος τοίνυν αὐτοῦ ὁ φιλάνθρωπος Θεός, οὐ συγχωρεῖ οὐδὲ θεάσασθαι τῶν ὑδάτων τὴν φοράν, οὔτε ἰδεῖν τὴν γινομένην ἀπώλειαν, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης πανωλεθρίαν. Ἐγὼ δὲ ὅταν λογίσωμαι τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ δικαίου τούτου διαγωγήν, ἐκπλήττομαι καὶ θαυμάζω, καὶ πάλιν τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ τὸ πᾶν λογίζομαι. Εἰ μὴ γὰρ ἐκείνη ἦν ἡ νευροῦσα αὐτοῦ τὸν λογισμόν, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα ἐργαζομένη, πῶς ἄν, εἰπέ μοι, ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη καθάπερ ἐν εἱρκτῇ τινι καὶ δεσμωτηρίῳ χαλεπῷ οὕτως αὐτόθι ἐγκεκλεισμένος; πῶς δὲ ἴσχυσεν, εἰπέ μοι, ἀντισχεῖν πρὸς τὸν τοσοῦτον πάταγον τῶν κυμάτων; Εἰ γὰρ ἐν πλοίῳ τυγχάνοντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἱστίῳ κεχρημένοι, καὶ τὸν κυβερνήτην ὁρῶντες ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενον, καὶ τῇ οἰκείᾳ τέχνῃ πρὸς τὴν τῶν ἀνέμων ῥύμην ἱστάμενον, ἐπειδὰν ἴδωσι κυμάτων σφοδρότητα, ἀποθνήσκουσι τῷ δέει, καὶ περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, σωτηρίας δεδοίκασι· τί ἂν εἴποι τις περὶ τοῦ δικαίου τούτου; Καθάπερ γὰρ ἐν δεσμωτηρίῳ, ὡς ἔφθην εἰπών, τυγχάνων ἐν τῇ κιβωτῷ, ὧδε κἀκεῖσε περιεφέρετο, οὐ τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν δυνάμενος, οὐχ ἑτέρωθί που τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνατεῖναι, ἀλλ' ἔνδον συνεχόμενος καὶ οὐδὲν ὅλως ἰδεῖν ἔχων ὃ παραμυθίαν αὐτῷ τινα φέρειν ἠδύνατο.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τὴν θάλατταν πλεόντων, κἂν τὰ κύμα-

«Ἀλλοίμονον, Κύριε, καταστρέφεις τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ἰσραήλ»; καὶ ὁ ἄλλος λέγει· «Θὰ κάνῃς τοὺς ἀνθρώπους ὡσὰν τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, νὰ μὴ ἔχουν ἀρχηγόν;» Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ χωρὶς τοῦτο ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐταράσσετο καὶ ἐσυγχίζετο καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν συντρίψῃ περισσότερον τὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς τὸν κλείει, ὡσὰν εἰς δεσμωτήριον, εἰς τὴν κιβωτόν, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ τὰ συμβαίνοντα καὶ λιποψυχῇ. Διότι ἦτο φυσικόν, ὅταν ἔβλεπε τὴν πλημμύραν τῶν ὑδάτων, νὰ ἀγωνιᾷ μήπως καὶ αὐτὸς καταποντισθῇ.

Ἐνδιαφερόμενος λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς δι᾽ αὐτὸν δὲν ἀφήνει νὰ ἴδῃ οὔτε τὴν τρικυμίαν, οὔτε τὴν γινομένην καταστροφὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν τῆς οἰκουμένης. Ἐγὼ δέ, ὅταν σκεφθῶ τὴν διαβίωσιν τοῦ δικαίου τούτου εἰς τὴν κιβωτόν, ἐκπλήσσομαι καὶ θαυμάζω καὶ καταλογίζω πάλιν τὸ κάθε τι εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐκείνη νὰ τοῦ δυναμώνῃ τὴν σκέψιν καὶ νὰ κάμνῃ τὰ δύσκολα εὔκολα, εἰπέ μου, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ νὰ εἶναι κλεισμένος εἰς αὐτὴν ἔτσι ὡσὰν εἰς κάποιαν φυλακὴν καὶ σκοτεινὸν δεσμωτήριον; Εἰπέ μου, πῶς ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν τόσην τρικυμίαν; Διότι, ἂν οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὸν φόβον των καὶ ἀμφιβάλλουν κατὰ ἕνα τρόπον διὰ τὴν σωτηρίαν των, ὅταν θὰ ἴδουν τὴν ὁρμητικότητα τῶν κυμάτων, καὶ ἐνῷ εὑρίσκονται μέσα εἰς τὸ πλοῖον καὶ χρησιμοποιοῦν τὸ ἱστίον καὶ βλέπουν τὸν κυβερνήτην νὰ κάθεται εἰς τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὴν τέχνην του νὰ ἀνθίσταται εἰς τὴν ὁρμητικότητα τῶν ἀνέμων, τί δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὸν δίκαιον τοῦτον; Διότι, ὅπως εἶπον καὶ προηγουμένως, εὑρισκόμενος εἰς τὴν κιβωτόν, ὡσὰν νὰ ἦτο εἰς φυλακήν, περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ βλέπῃ οὔτε τὸν οὐρανόν, οὔτε νὰ στρέψῃ κάπου ἀλλοῦ τὸ βλέμμα του, ἀλλὰ ἦτο περιωρισμένος ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἴδῃ τίποτε, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ τοῦ δώσῃ κάποιαν παρηγορίαν.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ταξιδεύουν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν

τα κορυφωθῇ, ἔξεστι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντα πολλάκις καὶ κορυφὴν ὄρους θεασάμενον καὶ πόλιν μακρὰν κατοπτεύσαντα μικράν τινα παραψυχὴν λαβεῖν. Εἰ δὲ πολὺς καὶ ἀφόρητος ὁ χειμὼν γένοιτο, ἐν δέκα ἢ ὀλίγῳ πλείοσιν ἡμέραις, καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς χειμῶνας ἐκείνους καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς τὴν γῆν ἐκριφέντες, καὶ μικρὸν ἀνέντες, πάντων ἐκείνων τῶν λυπηρῶν λήθην λαμβάνουσιν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτο, ἀλλ' ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον τὸ καινὸν καὶ ξένον ᾤκει δεσμωτήριον, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῦσαι δυνάμενος. Πῶς γάρ, πανταχόθεν ἠσφαλισμένης τῆς κιβωτοῦ; Πῶς ἀντέσχεεν, εἰπέ μοι; πῶς διήρκεσεν; Εἰ γὰρ ἀπὸ σιδήρου καὶ ἀδάμαντος αὐτοῖς συνειστήκει τὰ σώματα, πῶς ἂν ἠδυνήθησαν μήτε ἀέρος ἀπολαύοντες μήτε ἀνέμου, οἳ τοῦ ἀέρος οὐκ ἔλαττον τὰ σώματα ἡμέτερα ἀνακτήσασθαι πεφύκασι, μήτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑστιᾶσαι ἔχοντες πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν ἀνθῶν τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ποικιλίαν; Πῶς δὲ οὐχὶ καὶ ἀπετυφλώθησαν τὰς ὄψεις ἐπὶ τοσοῦτον οὕτω διάγοντες;

Καὶ εἰ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς ταῦτα βουληθείημεν καταμαθεῖν, κἀκεῖνο δεῖ ἐννοῆσαι, πόθεν ὕδατος ποτίμου χορηγίαν ἔσχον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντες. Καὶ ἵνα ταῦτα παρῶ, πῶς ἠδυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν γυναικῶν τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν λοιπῶν κτηνῶν ἀνασχέσθαι διαγωγήν; πῶς ἤνεγκε τὴν δυσωδίαν; πῶς ἠνέσχετο τὴν σὺν αὐτοῖς οἴκησιν; Καὶ τί ταῦτα λέγω; Πῶς αὐτὰ τὰ ἄλογα ἠδυνήθη ἀντισχεῖν καὶ μὴ διαφθαρῆναι ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου, μήτε ἀέρος σπάσαι δυνάμενα, μήτε κινούμενα, ἀλλ' ἐν ἑνὶ τόπῳ καθειργμένα; Ἴστε γάρ, ἴστε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀλόγων, κἂν ἀέρος ἀπολαύωμεν, κἂν τῶν ἄλλων ἁπάντων, διηνεκῶς δὲ ἐνὶ τόπῳ ὦμεν συγκεκλεισμένοι, οὐ-

ξεσπάση ἡ τρικυμία εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν θάρρος, ὅταν στρέφουν τὰ βλέμματά των συχνὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν βλέπουν μίαν βουνοκορφὴν καὶ ὅταν παρατηροῦν ἀπὸ μακρυὰ κάποιαν πόλιν. Ἐὰν δὲ ἡ κακουχία ἤθελε εἶναι μεγάλη καὶ ἀνυπόφορη, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἢ ὀλίγον περισσότερον, λησμονοῦν ὅλας ἐκείνας τὰς θλίψεις, ἀφοῦ βγοῦν ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀναπαυθοῦν ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὰς πολλὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους. Ἐδῶ ὅμως δὲν συνέβαινε τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος κατοικοῦσε εἰς τὴν νέαν καὶ παράξενον φυλακήν, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε τὸν ἀέρα νὰ ἀναπνεύσῃ. Πῶς θὰ ἠδύνατο ἀφοῦ ἡ κιβωτὸς ἦτο κλειστὴ ἀπὸ παντοῦ; Πῶς ἄνθεξεν; Εἰπέ μου· πῶς διετηρήθῃ; Διότι καὶ ἂν τὰ σώματά των ἦσαν ἀπὸ σίδηρον καὶ ἀδάμαντα, πῶς ἠδυνήθησαν νὰ ζήσουν χωρὶς νὰ ἀπολαμβάνουν οὔτε ἀέρα, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐκ φύσεως ἔχουν πλασθῆ νὰ ἔχουν ἀνάγκην μεγάλην, ὥστε τὰ ἀνθρώπινα σώματα νὰ ἀνανεώνουν τὸν ἀέρα; Καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρατηρήσουν τὴν θέαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθῶν τῆς γῆς; Πῶς δὲν ἐτυφλώθησαν, ἀφοῦ ἐζοῦσαν τόσον καιρὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν;

Ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ κατανοήσωμεν αὐτὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν πρέπει νὰ κατανοήσωμεν καὶ τοῦτο· ζῶντες εἰς τὴν κιβωτόν, ἀπὸ ποῦ ἐπρομηθεύοντο πόσιμο νερό; Καὶ διὰ νὰ ἀφήσω αὐτά, πῶς ἠδυνήθη ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τοὺς υἱούς του καὶ τὰς συζύγους των νὰ ἀνεχθῇ τὴν συμβίωσιν μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ὑπόλοιπα κτήνη; Πῶς ὑπέφερε τὴν δυσοσμίαν; Πῶς ἠνείχετο τὴν συγκατοίκησιν μὲ αὐτά; Καὶ διατί λέγω αὐτά; Πῶς ἠμπόρεσαν αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα νὰ ἀνθέξουν καὶ νὰ μὴ καταστραφοῦν, ὅταν ἦσαν φυλακισμένα εἰς ἕνα τόπον ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον χωρὶς νὰ δύνανται οὔτε νὰ κινηθοῦν, οὔτε νὰ ἀπολαύσουν καθαρὸν ἀέρα; Διότι γνωρίζετε καλῶς, γνωρίζετε, ὅτι καὶ τὴν ἰδικήν μας φύσιν καὶ τὴν φύσιν τῶν ζώων δὲν ἐμποδίζει τίποτε νὰ χαθῇ καὶ νὰ καταστραφῇ, ὅταν εἴμεθα

δὲν τὸ κωλῦον ἀπολέσθαι καὶ διαφθαρῆναι. Πόθεν οὖν ἠδυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ πάντων τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ τοσοῦτον διαρκέσαι χρόνον; Οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν ἢ ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς τῆς πάντα δυναμένης. Αὐτὸ γὰρ τὸ τὴν κιβωτὸν ὧδε κἀκεῖσε περιφερομένην μὴ καταποντισθῆναι ὑπὸ τῆς τοσαύτης τῶν ὑδάτων φορᾶς, οὐδενὸς ὄντος τοῦ κυβερνῶντος, οὐ τῆς ἄνωθεν γέγονε ῥοπῆς; Οὐδὲ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι ἐν πλοίου σχήματι ἦν, ὡς δύνασθαι τέχνῃ τινὶ ἡνιοχεῖν αὐτῆς τὴν πορείαν. Κιβωτὸς ἦν πάντοθεν πεφραγμένη, καὶ διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δημιουργοῦ, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὴν ἐλυμήνατο ἡ τῶν ὑδάτων φορά, ἀλλὰ καὶ ὑψηλοτέρα γενομένη ἐν πολλῇ ἀσφαλείᾳ καθίστη τοὺς ἐνοικοῦντας. Ὅταν οὖν ὁ Θεὸς ἐργάσηταί τι, ἀγαπητέ, μὴ βούλου λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐξετάζειν τὰ παρ᾿ αὐτοῦ γινόμενα, ὑπερβαίνει γὰρ τὴν ἔννοιαν τὴν ἡμετέραν, καὶ οὐκ ἄν ποτε δυνηθείη ἀνθρωπίνη διάνοια ἐφικέσθαι καὶ καταλαβεῖν τὸν λόγον τῶν ὑπ᾿ αὐτοῦ δημιουργηθέντων.

5. Διὸ προσήκει ἀκούοντας ἡμᾶς ὅτι ὁ Θεὸς προσέταξε, πείθεσθαι καὶ εἴκειν τοῖς παρ᾿ αὐτοῦ λεγομένοις. Δημιουργὸς γὰρ ὢν τῆς φύσεως κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἅπαντα μεταρρυθμίζει καὶ μεταπλάττει. «Καὶ ἔκλεισε Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν». Πολλὴ τοῦ δικαίου τούτου ἡ ἀρετὴ καὶ τῆς πίστεως ἡ ὑπερβολή. Αὕτη γάρ, αὕτη καὶ τεκτήνασθαι τὴν κιβωτὸν παρεσκεύασε καὶ τὴν οἴκησιν πράως ἐνεγκεῖν καὶ τῆς στενοχωρίας ἀνασχέσθαι καὶ τῆς μετὰ τῶν θηρίων διαγωγῆς καὶ τῶν ἀλόγων ἁπάντων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐλθὼν καὶ ἀνακηρύττων αὐτόν, ἐβόα λέγων· «Πίστει χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι᾿ ἧς κατέκρι-

διαρκῶς καὶ μαζὶ κλεισμένοι εἰς ἕνα τόπον, ἔστω καὶ ἂν ἀπολαμβάνωμεν τὸν ἀέρα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθά. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐπῆρε δύναμιν ὁ δίκαιος αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μαζί του μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ διετηρήθησαν τόσον χρόνον; Ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν, ἡ ὁποία κατορθώνει τὰ πάντα. Διότι τὸ γεγονὸς καὶ μόνον, ὅτι ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ δὲν κατεποντίσθη ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν κυμάτων, χωρὶς νὰ ἔχῃ μάλιστα κυβερνήτην, δὲν εἶναι ἔργον τῆς θείας δυνάμεως; Οὔτε ἠμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ὅτι εἶχε τὸ σχῆμα πλοίου καὶ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ κατευθύνῃ τὴν πορείαν αὐτῆς μὲ κάποιαν τέχνην. Ἡ κιβωτὸς ἦτο ἀπὸ παντοῦ κλεισμένη καὶ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἔβλαψεν ἡ ὁρμητικότης τῶν ὑδάτων ἀλλὰ καὶ παρεῖχε μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τοὺς εὑρισκομένους ἐντὸς αὐτῆς, ἀφοῦ ἔπλεεν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Ὅταν λοιπόν, ἀγαπητέ, πραγματοποιήσῃ κάτι ὁ Θεός, νὰ μὴ θέλῃς νὰ κρίνῃς μὲ τὸ ἀνθρώπινον μυαλὸ τὰ ὅσα γίνονται ὑπ' αὐτοῦ, διότι αὐτὰ ὑπερβαίνουν τὴν διανοητικήν μας ἱκανότητα καὶ οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ ἀνθρώπινον μυαλὸ νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν οὐσίαν τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ.

5. Διὰ τοῦτο ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς διέταξεν, πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς ἐντολάς του. Διότι ἐφ' ὅσον εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ρυθμίζει καὶ ἀλλάζει τὰ πάντα, ὅπως αὐτὸς θέλει. «Καὶ ἔκλεισεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπ' ἔξω τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ». Πολλὴ μεγάλη ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου τούτου καὶ ὑπερβολικὴ ἡ πίστις του. Διότι αὐτὴ κυρίως τὸν ἔκανεν ἱκανὸν καὶ κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν καὶ ὑπέφερε ἀγογγύστως τὴν συγκατοίκησιν μὲ τὰ ἄλλα ἄγρια θηρία καὶ ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν τὸν ἐνθυμῆται καὶ τὸν ἐγκωμιάζῃ, ἀναφωνεῖ λέγων· «Διὰ τῆς πίστεως ὁ Νῶε εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἀκόμη δὲν ἦσαν ὁρατά, ἐφοβήθη καὶ κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ οἴκου του, μὲ

νε τὸν κόσμον καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος».

Εἶδες πῶς ἡ πίστις ἡ εἰς τὸν Θεὸν καθάπερ ἄγκυρά τις ἀσφαλὴς παρεσκεύασεν αὐτόν, καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κατασκευὴν ποιήσασθαι, καὶ τῆς οἰκήσεως ἀνασχέσθαι; Αὕτη γὰρ αὐτῷ καὶ τῆς σωτηρίας ὑπόθεσις γέγονε, «Δι' ἧς», φησί, «κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος»· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς ἔκρινεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Δεσπότης συγκρίσεως τὴν κατάκρισιν ἐπάγει· τῶν γὰρ αὐτῶν ἀπολαύσαντες τῷ δικαίῳ, οὐ τὴν αὐτὴν αὐτῷ μετῆλθον τῆς ἀρετῆς ὁδόν· διὰ τῆς πίστεως μὲν οὖν, ἣν ἐπεδείξατο, κατέκρινεν ἐκείνους τοὺς πολλὴν τὴν ἀπιστίαν ἐπιδειξαμένους καὶ μὴ πιστεύσαντας τῇ προρρήσει.

Ἐγὼ δὲ μετὰ πάντων καὶ τοῦ δικαίου ἐκπλήττομαι τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ὅταν ἐννοήσω πῶς ἠδυνήθη μεταξὺ τῶν θηρίων διάγειν, τῶν λεόντων λέγω, καὶ τῶν παρδάλεων, καὶ τῶν ἄρκτων, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀγρίων καὶ ἀτιθάσσων. Ἀναμνήσθητί μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ,, τῆς ἀξίας ἧς ἀπήλαυσεν ὁ πρωτόπλαστος πρὸ τῆς παρακοῆς καὶ λογίζου τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ παράβασις ἐκείνου ἠκρωτηρίασε τὴν δεδομένην ἐξουσίαν, εὗρε δὲ ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης ἕτερον ἄνδρα δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα καὶ διασώζοντα τῆς ἀρετῆς τοὺς χαρακτῆρας καὶ πολλὴν περὶ τὰς ἐντολὰς τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνύμενον, πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τιμὴν αὐτὸν ἀνάγει, μονονουχὶ διδάσκων ἡμᾶς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀδὰμ τὸ μέγεθος, ἣν εἶχε πρὸ τῆς παρακοῆς.

Ἡ ἀρετὴ τοίνυν τοῦ δικαίου ἐπιλαβομένη τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἀνεκαλέσατο τὴν προτέραν ἀρχὴν καὶ πάλιν τὰ

---

11. Ἑβρ. 11, 7.

τὴν ὁποίαν κατέκρινε τὸν κόσμον καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης»[11].

Εἶδες πῶς ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίστις παρεσκεύασεν αὐτόν, ὡσὰν κάποια ἀσφαλὴς ἄγκυρα, ὥστε καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς κιβωτοῦ νὰ κατορθώσῃ καὶ τὴν παραμονὴν ἐντὸς αὐτῆς νὰ ὑπομείνῃ; Διότι αὐτὴ ἔγινεν ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας του. «Δι' αὐτῆς», λέγει, «κατέκρινε τὸν κόσμον καὶ ἔγινε κληρονόμος τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης». Τοῦτο συμβαίνει, ὄχι διότι ἔκρινε τὸν κόσμον ὁ Νῶε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τῆς συγκρίσεως ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν. Διότι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἂν καὶ ἀπήλαυσαν τὰ ἴδια ἀγαθὰ μὲ τὸν δίκαιον, ὅμως δὲν ἠκολούθησαν τὴν ἰδίαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς μὲ ἐκεῖνον. Μὲ τὴν πίστιν λοιπόν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν, κατέκρινεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπέδειξαν πολλὴν ἀπιστίαν καὶ δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὴν προειδοποίησιν τοῦ Θεοῦ.

Ἐγὼ δὲ μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ θαυμάζω καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἄρρητον φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ὅταν σκεφθῶ, πῶς ἠμπόρεσε νὰ ζήσῃ μεταξὺ τῶν ἀγρίων θηρίων, τῶν λεόντων, τῶν λεοπαρδάλεων, τῶν ἄρκτων καὶ τῶν λοιπῶν ἀγρίων καὶ ἀνημέρων θηρίων. Νὰ ἐνθυμηθῇς ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ πρωτόπλαστος πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν καὶ νὰ ἀναλογισθῇς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐφ' ὅσον ἡ παράβασις ἐκείνου κατέστρεψε τὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία εἶχε δοθῇ εἰς αὐτόν, εὗρεν ὁ Θεὸς ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα, νὰ διασώζῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ μεγάλην ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολὰς καὶ ἀποκαθιστᾷ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως κατάστασιν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀδάμ, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοήν.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου μαζὶ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποκατέστησε τὴν ἀρχικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ τὰ θηρία πάλιν ἐγνώριζον νὰ ὑποτάσσωνται

θηρία τὴν ὑποταγὴν ἐπεγίνωσκον. Ἔνθα γὰρ ἂν ἴδῃ θηρία δίκαιον, ἐπιλανθάνεται τῆς οἰκείας φύσεως, μᾶλλον δὲ οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς θηριωδίας, καὶ μένοντα ἐν τῇ φύσει τὴν θηριωδίαν εἰς τὴν ἡμερότητα μεταβάλλει. Καὶ ὅρα τοῦτο ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ γινόμενον. Ὑπὸ γὰρ τῶν λεόντων κυκλούμενος, ὥσπερ ὑπὸ προβάτων δορυφορούμενος, οὕτως ἀδεῶς διῆγεν· ἡ γὰρ τοῦ δικαίου παρρησία ἐχαλίνου τῶν θηρίων τὴν φύσιν καὶ οὐκ εἴα τὰ τῶν θηρίων αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ θαυμάσιος οὗτος τὴν μετὰ τῶν θηρίων διαγωγὴν μετ' εὐκολίας ἔφερε καὶ οὔτε ἡ στενοχωρία, οὔτε ἡ τοῦ χρόνου παράτασις, οὔτε τὸ οὕτως ἐγκεκλεῖσθαι καὶ μήτε τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν ναρκῆσαι αὐτὸν παρεσκεύασεν, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἅπαντα κοῦφα αὐτῷ ἐφαίνετο καὶ οὕτω διῆγεν ἐν τῷ χαλεπῷ ἐκείνῳ δεσμωτηρίῳ, ὡσανεὶ ἡμεῖς ἐν λειμῶσι καὶ δενδρικοῖς τόποις. Τὸ γὰρ ἐπίταγμα τοῦ Δεσπότου τὰ δυσχερῆ ῥάδια αὐτῷ φαίνεσθαι παρεσκεύασε. Τοιοῦτον γὰρ τῶν δικαίων τὸ ἔθος· ὅταν τι δι' αὐτὸν ὑπομένουσιν, οὐ τῇ ὄψει τῶν γινομένων προσέχουσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπόθεσιν λογιζόμενοι μετ' εὐκολίας ἅπαντα φέρουσιν.

Ἐπεὶ καὶ Παῦλος, ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος, τὰ δεσμωτήρια, τὰς ἀπαγωγάς, τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, τὰς πολλὰς ἐκείνας καὶ ἀφορήτους θλίψεις ἐλαφρὰς ἐκάλει, οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιαῦται ἦσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τῶν γινομένων τοσαύτην αὐτῷ τὴν γνώμην κατεσκεύαζεν, ὡς μηδὲ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς τὰ ἐπιόντα δεινά. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· «Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται». Ἡ προσδοκία, φησί, τῆς μελλούσης καταλήψεσθαι δόξης, καὶ τῆς διηνεκοῦς ἐκείνης ἀνέσεως κούφως ἡμᾶς ποιεῖ φέρειν τὰς ἐπαλλήλους ταύτας θλίψεις καὶ ἐλαφρὰς αὐτὰς ἡγεῖσθαι. Εἶδες ὅπως ὑποτέμνεται ὁ πρὸς

12. Β' Κορ. 4, 17-18.

εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι τὰ θηρία, ὅταν ἔβλεπον τὸν δίκαιον, ἐλησμόνουν τὴν ἰδικήν των φύσιν, μάλιστα δὲ ὄχι τὴν φύσιν των ἀλλὰ τὴν θηριωδίαν των, καὶ ἐνῷ παρέμεινον ἐντὸς τῆς φύσεώς των μετέτρεπον τὴν θηριωδίαν των εἰς ἡμερότητα. Παρατήρησε δὲ καὶ τοῦτο τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς τὸν Δανιήλ. Διότι, ἂν καὶ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς λέοντας τόσον θαρραλέος ἦτο, ὡσὰν νὰ ἦσαν γύρω του πρόβατα. Ἡ θαρραλέα ὁμολογία τοῦ δικαίου ἦτο χαλινὸς εἰς τὰ θηρία καὶ δὲν τὰ ἐπέτρεπε νὰ ἐκδηλώσουν τὴν θηριωδίαν των. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ὁ θαυμασιὸς Νῶε συναναστρέφετο εὐκόλως μὲ τὰ θηρία καὶ δὲν τὸν καθήλωσαν οὔτε ὁ στενὸς χῶρος, οὔτε ἡ παράτασις τοῦ χρόνου, οὔτε ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε κλεισθῆ ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται οὔτε ἀέρα νὰ παίρνῃ, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν ὅλα ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν εὔκολα καὶ ἔζοῦσεν εἰς ἐκεῖνο τὸ στενὸν δεσμωτήριον, ὅπως ζῶμεν ἐμεῖς εἰς τὰ λιβάδια καὶ τοὺς δενδροφυτευμένους τόπους. Τοῦτο συνέβη, διότι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔκανε τὰ δύσκολα νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν εὔκολα. Αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τῶν δικαίων. Ὅταν δηλαδὴ ὑποφέρουν κάτι διὰ τὸν Θεόν, δὲν προσέχουν τὴν φαινομένην δυσκολίαν τῶν συμβαινόντων, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν οὐσίαν ὑπομένουν τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν.

Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος ὠνόμαζεν ἐλαφρὰς ὅλας ἐκείνας τὰς δοκιμασίας, τὰ δεσμωτήρια, τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, ὄχι ἐπειδὴ ἦσαν ἐλαφραί, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τῶν γεγονότων τόσον ἰσχυροποιοῦσε τὸν χαρακτῆρα του, ὥστε δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰς ἐπερχομένας θλίψεις. Ἄκουε δὲ αὐτὸν ὁ ὁποῖος λέγει· «Διότι ἡ στιγμιαία καὶ ἐλαφρὰ θλῖψις μᾶς προετοιμάζει κατ' ἐξοχὴν αἰώνιον βάρος δόξης»[12]. Ἡ προσμονὴ τῆς δόξης, λέγει, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ μᾶς καταλάβῃ καὶ τῆς συνεχοῦς ἐκείνης ἀνέσεως μᾶς κάνει νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως τὰς συχνὰς αὐτὰς θλίψεις καὶ νὰ τὰς νομίζωμεν ἐλαφράς. Εἶδες πῶς ἡ

τὸν Θεὸν πόθος τὴν τῶν δεινῶν ἐπίτασιν καὶ οὐδὲ αἴσθησιν συγχωρεῖ λαβεῖν τῶν ἐπιόντων; Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος πάντα πρᾴως ἔφερε, τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος.

«Καὶ ἔκλεισε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν. Καὶ ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρετο ἡ κιβωτός». Σκόπει πάλιν πῶς τῇ διηγήσει αὔξει τὸν φόβον καὶ ἐξογκοῖ τὸ γεγενημένον. Ἐγένετο γάρ, φησίν, ὁ κατακλυσμὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐπληθύνθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπῆρε τὴν κιβωτόν, καὶ ὑψώθη ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ ἐπεκράτει τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπληθύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρετο ἡ κιβωτὸς ἐπάνω τοῦ ὕδατος· τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς.

6. Ὅρα πῶς ἀκριβῶς ἡμῖν διηγεῖται τὴν πολλὴν τῶν ὑδάτων φοράν, καὶ ὅτι ἐφ' ἑκάστης αὔξησιν ἐλάμβανεν ἡ πλημμύρα τῶν ὑδάτων. «Ἐπεκράτει γὰρ τὸ ὕδωρ», φησί, «σφόδρα σφοδρῶς, καὶ ἐπεκάλυψε πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. Δεκαπέντε πήχεις ἐπάνω ὑψώθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπέκλυζεν ἅπαντα τὰ ὄρη». Εἰκότως ᾠκονόμησεν ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης κλεισθῆναι τὴν κιβωτόν, ὥστε μὴ ὁρᾶν τὸν δίκαιον τὰ γινόμενα. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μετὰ τοσοῦτον ἐτῶν ἀριθμὸν καὶ μετὰ τοσαύτας γενεὰς ἀκούοντες μόνον τῆς Γραφῆς τὴν διήγησιν συστελλόμεθα καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ γινόμεθα, τί εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἐκεῖνον παθεῖν, εἴ γε τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρα τὴν ἄβυσσον ἐκείνην τὴν ἀφόρητον; Πῶς γὰρ ἂν ἠδυνήθη κἂν πρὸς βραχὺ ἀντισχεῖν; οὐχὶ δὲ εὐθέως ἐκ πρώτης ὄψεως ἂν ἐξέστη τῆς ψυχῆς ἀποστάσης καὶ μηκέτι δυνηθείσης ἐνεγκεῖν τῶν τοσούτων δεινῶν τὴν θέαν; Ἐννόει γάρ μοι, ἀγαπητέ, πῶς νῦν μικρᾶς ἐπομβρίας γενομένης ἐναγώνιοι γινόμεθα, περὶ τοῦ παντὸς δεδοίκαμεν, περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς ἀπαγορεύομεν.

ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν μετριάζει τὴν ἔντασιν τῶν συμφορῶν καὶ δὲν ἀφήνει νὰ αἰσθανθῶμεν καθόλου τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθα; Δι᾿ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Νῶε ὑπέφερε τὰ πάντα μὲ ἠρεμίαν τρεφόμενος μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν.

«Καὶ ἔκλεισε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ ἀπ' ἔξω. Καὶ συνέβη ὁ κατακλυσμὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερονύκτια καὶ ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο». Παρατήρησε πάλιν, πῶς μὲ τὴν διήγησιν αὐξάνει τὸν φόβον καὶ παρουσιάζει ζωντανὰ τὰ γεγονότα. Διότι, λέγει, «ὁ κατακλυσμὸς ἔγινεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ὁλόκληρα ἡμερόνυκτα, καὶ τὸ νερὸ ὑψώθη καὶ ἐσήκωσε τὴν κιβωτὸν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ τὸ νερὸ ἐπολλαπλασιάζετο ὑπερβολικῶς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἡ κιβωτὸς περιεφέρετο ἐπάνω εἰς αὐτό. Τὸ δὲ νερὸ ἐκυριαρχοῦσεν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν».

6. Πρόσεχε μὲ πόσην ἀκρίβειαν μᾶς διηγεῖται τὴν ὁρμητικότητα τῶν ὑδάτων καὶ ὅτι κάθε ἡμέραν ηὔξανεν ἡ πλημμύρα αὐτῶν. Διότι, λέγει, «Τὸ νερὸ ἐπικρατοῦσεν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἐσκέπασεν ὅλα τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπ' τὸν οὐρανόν. Τὸ νερὸ ὑψώθη δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη καὶ τὰ ἐσκέπασε». Εὐλόγως λοιπὸν ἐφρόντισεν ὁ Θεὸς νὰ κλεισθῇ ἡ κιβωτός, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ ὁ δίκαιος τὰ συμβαίνοντα. Διότι ἐὰν ἡμεῖς τρομάζωμεν καὶ εὑρισκώμεθα εἰς τέτοιαν ἀμηχανίαν, ὅταν ἀκούωμεν μόνον τὴν διήγησιν τῆς Γραφῆς, ὕστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια καὶ μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς, τί ἔπρεπε νὰ πάθῃ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἐὰν ἔβλεπε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια τὴν ἀνυπόφορον ἐκείνην κόλασιν; Πῶς θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνθέξῃ ἔστω καὶ δι' ὀλίγον; Δὲν θὰ ἀπέθνησκεν ἀμέσως μὲ τὴν πρώτην ματιάν, ἀφοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν θέαν τῶν τόσων συμφορῶν; Διότι, ἀγαπητέ, σκέψου πῶς καὶ ἡμεῖς ἀγωνιῶμεν, ὅταν γίνῃ μία μικρὰ καταιγίς, πῶς φοβώμεθα διὰ τὸ κάθε τι καὶ ἀπογοητευόμεθα λόγου χάριν διὰ

Τί τοίνυν εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἐκεῖνον τότε παθεῖν πρὸς τοσοῦτον ὕψος ὁρῶντα τὰ ὕδατα κορυφούμενα; Ἐπάνω γάρ, φησί, τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις ὑψώθη τὸ ὕδωρ. Ἀναμνήσθητί μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου ῥηθέντων, ὅτε ἔλεγεν· «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»· καὶ πάλιν· «Ἐφθάρη ἡ γῆ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ τῆς ἀδικίας»· καί, «Εἶδε Κύριος τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς».

Ἐπεὶ τοίνυν ὁλοκλήρου καθαρσίου ἐδεῖτο ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐχρῆν αὐτὴν ἅπαντα τὸν ῥύπον ἀποκαθάρασθαι, καὶ τὴν ζύμην ἅπασαν τῆς προλαβούσης πονηρίας ἀναιρεθῆναι, καὶ μηδὲ ἴχνος τῆς κακίας ἀπολειφθῆναι. Ἀλλ' ὥσπερ ἀναστοιχείωσίν τινα γενέσθαι, καθάπερ τεχνίτης ἄριστος, ἐπειδὰν λάβῃ σκεῦος ὑπὸ τοῦ χρόνου παλαιωθὲν καὶ καταδαπανηθέν, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ ἰοῦ, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλὼν καὶ παρασκευάσας πάντα τὸν ἰὸν ἀποθέσθαι, μεταπλάττει καὶ μετασκευάζει καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐμορφίαν ἐπανάγει. Οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἅπασαν τὴν οἰκουμένην διὰ τοῦ τότε κατακλυσμοῦ καθάρας, καὶ ὡς εἰπεῖν, ἐλευθερώσας τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ μολυσμοῦ, καὶ τῆς φθορᾶς τῆς πολλῆς, λαμπροτέραν αὐτὴν ἀπειργάσατο, ἄνωθεν ἡμῖν δείξας αὐτῆς φαιδρὸν τὸ πρόσωπον καὶ οὐ συγχωρήσας οὐδὲ ἴχνος τῆς προτέρας ἀμορφίας καταλειφθῆναι.

«Ὑψώμη», φησίν, «ἐπάνω τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις τὸ ὕδωρ». Οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν ταῦτα διηγεῖται ἡ Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἄνθρωποι, καὶ κτήνη, καὶ τετράποδα, καὶ ἑρπετὰ ὑποβρύχια γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὄρεσι διῃτᾶτο, θηρία λέγω καὶ ἕτερα ἄλογα ζῶα. Διὰ τοῦτό φησι, «Καὶ ὑψώθη

13. Γεν. 6, 3.
14. Γεν. 6, 11-12.

τὴν ζωήν μας. Τί ἦτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ πάθῃ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὅταν ἔβλεπε τὰ νερὰ νὰ φθάνουν εἰς τέτοιο ὕψος; Διότι, λέγει, «τὸ ὕδωρ ὑψώθη δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη». Ἐνθυμήσου ἐδῶ, ἀγαπητέ, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλεγεν· «Δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ πνεῦμα μου εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους αἰωνίως διότι εἶναι πλήρεις σαρκικῶν φρονημάτων»[13]· καὶ ἀλλοῦ πάλιν λέγει· «Διεφθάρη ἡ γῆ καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ ἀδικίας. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο ἡ γῆ διεφθαρμένη, διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον διαφθείρει τὴν ζωήν τους»[14].

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ οἰκουμένη ὁλόκληρος εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ γενικὴν κάθαρσιν καὶ ἔπρεπε νὰ καθαρίσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν, νὰ ἐξαφανίσῃ ὅλην τὴν ζύμην τῆς προηγουμένης πονηρίας καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ κανὲν ἴχνος κακίας. Καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ κάποια ἀνάπλασις τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος τεχνίτης, ὅταν θὰ πάρῃ ἕνα σκεῦος πεπαλαιωμένον καὶ ἐφθαρμένον ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀπὸ τὴν σκωρίαν, καὶ ἀφοῦ τὸ βάλῃ εἰς τὴν φωτιὰ καὶ ἀφοῦ τὸ ἑτοιμάσῃ νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλην τὴν σκωρίαν, τὸ μεταπλάττει καὶ τὸ ἀνακατασκευάζει καὶ τὸ ξαναδίδει τὴν ἀρχικὴν ὀμορφιάν του. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀφοῦ ἐκαθάρισε τότε ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην μὲ τὸν κατακλυσμὸν καὶ κατὰ κάποιον τρόπον, ἀφοῦ τὴν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὸν μολυσμὸν καὶ τὴν πολλὴν διαφθοράν, τὴν ἔκανε λαμπροτέραν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ προσώπου της ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μείνῃ κανὲν ἴχνος τῆς προηγουμένης ἀσχημίας της.

«Ἀνυψώθη», λέγει, «τὸ ὕδωρ δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη». Δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται ἡ Γραφὴ αὐτὰ τυχαῖα, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, πῶς ὄχι μόνον ἄνθρωποι καὶ κτήνη καὶ τετράποδα καὶ ἑρπετὰ ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τὰ νερά, ἀλλὰ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐζοῦσαν εἰς τὰ ὄρη, ἐννοῶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἄλλα ἄλογα ζῷα. Διὰ τοῦτο

ἐπάνω τῶν ὀρέων δεκαπέντε πήχεις», ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δεσπότου εἰς ἔργον ἐξῆλθεν. Ἔλεγε γάρ, ὅτι «Ἔτι ἑπτὰ ἡμέραι, καὶ ἐπάγω κατακλυσμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐξαλείψω ἅπασαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἀπὸ ἑρπετῶν ἕως πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ».

Οὐχ ἵνα τοίνυν ἁπλῶς τὴν εἰς ὕψος τῶν ὑδάτων κορυφὴν ἡμᾶς διδάξῃ, ἡ θεία Γραφὴ ταῦτα διηγεῖται, ἀλλ' ἵνα μετὰ τούτου συνιδεῖν δυνηθῶμεν, ὅτι οὐδὲν ὅλως, οὐ τῶν ἀλόγων, οὐ τῶν θηρίων, οὐ τῶν κτηνῶν ὑπελείφθη, ἀλλὰ πάντα ἐξηλείφθη μετὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Ἐπειδὴ δι' αὐτὸν ἅπαντα ταῦτα παρήχθη, τούτου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα συναπολαύει τῆς ἀπωλείας. Εἶτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰς ὅσον ὕψος ἐκορυφώθη τῶν ὑδάτων ἡ φύσις καὶ ὅτι ὑπερανέβη τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἑτέρους δέκα πέντε πήχεις, τὴν ἑαυτῆς ἀκρίβειαν μιμουμένη πάλιν φησί· «Καὶ ἀπέθανε πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πετεινῶν, καὶ τῶν θηρίων, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πνοὴν ζωῆς, καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέθανεν». Οὐχ ἁπλῶς ᾐνίξατο λέγουσα, «Καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς», ἀλλ' ἵνα σε διδάξῃ, ὅτι πάντες μὲν ἀπολώλασιν, ὁ δὲ δίκαιος μόνος μετὰ τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ πάντων διεσώθη. Ἐκεῖνοι γὰρ προλαβόντες, κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ διαταγὴν καταλιπόντες τὴν ξηράν, τὴν κιβωτὸν κατέλαβον.

«Καὶ ἐξήλειψε πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἦν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους καὶ ἑρπετῶν, καὶ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τῆς γῆς». Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις τὴν πανωλεθρίαν διδάσκει τὴν γεγενημένην, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων διέφυγεν, ἀλλὰ πάντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀπεπνίγησαν,

15. Γεν. 7, 4.

λέγει «Καὶ ἀνυψώθησαν τὰ ὕδατα δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη» διὰ νὰ μάθῃς καλά, ὅτι ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου. Διότι ἔλεγεν ὅτι, «ἀκόμη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ θὰ ἐπιφέρω κατακλυσμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ θὰ ἐξαφανίσω ὁλόκληρον τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἀπὸ ἄνθρωπον μέχρι κτῆνος καὶ ἀπὸ ἑρπετὰ μέχρι τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»[15].

Δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται λοιπὸν αὐτὰ ἡ Γραφή, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἁπλῶς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασαν τὰ νερά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν καλῶς μαζὶ μὲ αὐτό, ὅτι δὲν ἔμεινε τελείως τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, οὔτε ἀπὸ τὰ κτήνη, ἀλλὰ ὅλα ἐξηφανίσθησαν μαζὶ μὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐφ' ὅσον ἐδημιουργήθησαν ὅλα αὐτὰ δι' αὐτόν, ἦτο φυσικὸν νὰ συμμετέχουν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν καταστροφήν, ὅταν ἐπρόκειτο αὐτὸς νὰ ἀφανισθῇ. Ἔπειτα, ἀφοῦ μᾶς ἀνέφερεν εἰς ποῖον ὕψος ἔφθασαν τὰ νερὰ καὶ ὅτι αὐτὰ ὑπερέβησαν τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν κατὰ δέκα πέντε πήχεις, ἡ Γραφὴ μὲ τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν πάλιν λέγει· «Καὶ ἀπέθανε κάθε ζῶσα ὕπαρξις τῆς γῆς καὶ κάθε ἄνθρωπος, καὶ ὅλα τὰ ζωντανά, καὶ τὰ πτηνά, καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς, καὶ ὅλα ὅσα εὑρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐξωλοθρεύθησαν». Δὲν εἶναι τυχαία ἡ πληροφορία ὅτι «Ἀπέθανον ὅλοι, ὅσοι ἦσαν ἐπάνω εἰς τὴν ξηράν»· ἐλέχθη διὰ νὰ σὲ διδάξῃ, ὅτι οἱ πάντες κατεστράφησαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν δίκαιον Νῶε, ὁ ὁποῖος διεσώθη μὲ ὅλους, ὅσους ἦσαν μέσα εἰς τὴν κιβωτόν. Διότι ἐκεῖνοι ἐγκαταλείψαντες τὴν ξηρὰν εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἐξηφάνισεν ὁ Θεὸς κάθε ὕπαρξιν, ἡ ὁποία ἦτο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τὰ ζῶα, τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ». Πρόσεχε πῶς διδάσκει καὶ μία καὶ δύο φορὰς καὶ περισσότερον τὴν πανωλεθρίαν ποὺ συνέβη καὶ πῶς δὲν διέφυγε τὴν καταστροφὴν οὔτε ἕνα ἀπὸ τὰ ζωντανά, ἀλλὰ ὅλοι κατεπνίγησαν ἀπὸ τὰ νερὰ καὶ τὸ

καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ τὸ τῶν ἀλόγων. «Καὶ κατελείφθη», φησί, «μόνος Νῶε, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας». Ἐπὶ τοσαύτας, φησίν, ἡμέρας ἔμεινε κορυφούμενον τὸ ὕδωρ. Ἐννόει μοι πάλιν ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολήν. Τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ὑπογράφων τῇ διανοίᾳ καὶ ὁρῶν, ὡς εἰπεῖν, τῷ λογισμῷ τὰ σώματα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰ τῶν κτηνῶν, τῶν καθαρῶν καὶ τῶν ἀκαθάρτων, τὸν κοινὸν θάνατον ὑπομείναντα, καὶ ὁμοῦ πεφυρμένα, καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν γενομένην; Καὶ μετὰ τούτου πάλιν, ἐπειδὰν τὸ καθ' ἑαυτὸν ἀναλογιζόμενος, τὴν μόνωσιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν διαγωγὴν ἐκείνην τὴν ὀδυνηράν, καὶ οὐδεμίαν οὐδαμόθεν παραμυθίαν, οὐκ ἀπὸ συντυχίας, οὐκ ἀπὸ θέας, ἀλλ' οὐδὲ τὸν χρόνον εἰδὼς ἀκριβῶς, πόσον ἤμελλεν ἀνέχεσθαι τῆς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐκείνῳ διαγωγῆς;

Ἕως γὰρ ὁ κτύπος τῶν ὑδάτων καὶ ὁ πάταγος ἦν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντα αὐτῷ τὸν φόβον ἐνειργάζετο. Τί γὰρ ἦν εἰκὸς αὐτὸν χρηστὸν ὑποπτεῦσαι, ὁρῶντα ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς ταυτότητος τὰ ὕδατα μένοντα καὶ εἰς ὕψος ἐγειρόμενα καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν λήγοντα; Ἀλλ' ὅμως ἔφερε γενναίως, εἰδὼς τοῦ Δεσπότου τὸ εὐμήχανον, καὶ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως ἅπαντα ποιεῖ καὶ μετασκευάζει, πρὸς ὃ βούλεται καὶ οὐκ ἐδυσχέραινε πρὸς τὴν ἐκεῖσε διαγωγήν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴ συνεφαπτομένη ἐνεύρου αὐτοῦ τὴν προθυμίαν καὶ ἀρκοῦσαν παρεῖχε παραμυθίαν οὐκ ἀφιεῖσα καταπεσεῖν τοὺς λογισμούς, καὶ οὐδὲ ἀγεννές τι καὶ ἄνανδρον λογίσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε, τῆς ἀρετῆς τὴν ἀκρίβειαν, τῆς δικαιοσύνης τὴν ἐπίτασιν, τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου λοιπὸν αὐτῷ μετὰ δαψιλείας ἐχορηγεῖτο, ἡ ὑπομονή, ἡ ἀνδρεία, τὸ πράως ἅπαντα φέρειν, τὸ ἀνασχέσθαι τῆς οἰκήσεως τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ, τὸ

ἀνθρώπινον γένος καὶ τὸ γένος τῶν ζώων. «Καὶ ἔμεινε», λέγει, «εἰς τὴν ζωὴν μόνος ὁ Νῶε καὶ οἱ εὑρισκόμενοι μὲ αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἀνέβαινεν ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας. Ἐπὶ τόσας ἡμέρας, λέγει, ἀνέβαινε τὸ ὕψος τοῦ ὕδατος. Κατανόησε πάλιν ἐδῶ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνδρείαν του. Τί δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ σκεπτόμενος καὶ βλέπων μὲ τὴν φαντασίαν του τὰ ἀνθρώπινα σώματα καὶ τὰ σώματα τῶν ζώων, τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, νὰ ἔχουν θανατωθῆ, ὑποστάντα τὸν ἴδιον θάνατον καὶ νὰ εἶναι ἀναμεμειγμένα ὅλα μαζὶ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία διαφορά; Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ πάλιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν γεμάτην ἀπὸ πόνον ζωήν του, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν παρηγορίαν ἀπὸ πουθενά, οὔτε ἀπὸ συνάντησιν, οὔτε ἀπὸ τὴν θέαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τὸν χρόνον ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀνεχθῇ τὴν ζωήν μέσα εἰς ἐκεῖνο τὸ δεσμωτήριον;

Ἕως ὅτου ἠκούετο ὁ κτύπος καὶ ὁ θόρυβος τῶν ὑδάτων, αὐτὸ ἔκανε νὰ αὐξάνῃ ὁ φόβος του καθημερινῶς. Διότι τί καλόν, ἦτο φυσικόν, νὰ περιμένῃ αὐτός, ἀφοῦ ἔβλεπεν, ὅτι ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας τὰ νερὰ εἶχον σταθερὰν πορείαν, νὰ αὐξάνῃ τὸ ὕψος των καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου; Καὶ ὅμως τὰ ὑπέφερεν ὅλα μὲ γενναιοψυχίαν, ἀφοῦ ἐγνώριζε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι, ὡς δημιουργὸς τῆς φύσεως, τὰ πάντα κάνει καὶ μεταποιεῖ, ὅπως θέλει, καὶ δὲν ἐστενοχωρεῖτο δι' ἐκεῖνον τὸν τρόπον ζωῆς. Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν περιέβαλλε τοῦ ἐδυνάμωνε τὴν προθυμίαν καὶ τοῦ ἔδιδε παρηγορίαν καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἀπογοητευθῇ καὶ νὰ σκεφθῇ κάτι τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἄνανδρον. Ἐπειδὴ προηγουμένως ἐπέδειξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀρετῆς του, τὴν πολλὴν ἀρετήν του, τὴν ὑπερβολικήν του πίστιν, διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐδίδοντο εἰς αὐτὸν πλούσια ἡ ὑπομονή, ἡ γενναιοψυχία, ἡ δύναμις νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα μὲ πραότητα, νὰ ἀνέχεται τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν

μηδεμίαν λύμην ἐκεῖθεν δέξασθαι, τὸ μὴ διαφθαρῆναι, μηδὲ δυσχερᾶναι τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων διαγωγήν.

7. Τοῦτον οὖν παρακαλῶ, τὸν δίκαιον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν σπουδάζωμεν εἰσφέρειν, ἵνα ἀξίους ἑαυτοὺς κατασκευάσωμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀναμένει τὰς παρ' ἡμῶν ἀφορμάς, ἵνα πολλὴν ἐπιδείξηται τὴν φιλοτιμίαν. Μὴ τοίνυν διὰ ῥαθυμίαν ἀποστερῶμεν ἑαυτοὺς τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν, ἀλλὰ σπεύδωμεν, καὶ ἐπειγώμεθα τῆς ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἅψασθαι, ἵνα τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντες καὶ πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυνηθῶμεν. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τέ τι χρηστὸν ἡμᾶς ποτε κατορθῶσαι μὴ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύσαντας. Καθάπερ οὖν εἰς ἄγκυραν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἐξαρτήσαντες ἑαυτοὺς τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδος, οὕτως ὦμεν, καὶ μὴ πρὸς τὸν πόνον βλέπωμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τὴν μετὰ τὸν πόνον ἀμοιβὴν λογιζόμενοι κούφως ἅπαντα φέρωμεν. Ἐπεὶ καὶ ἔμπορος, ἐπειδὰν τὸν λιμένα ἐκβαίνῃ, καὶ τοῦ πελάγους ἐν μέσῳ γένηται, οὐ τοὺς πειρατάς, καὶ τὰ ναυάγια, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κατὰ θάλασσαν, καὶ τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολάς, καὶ τοὺς ἐπαλλήλους χειμῶνας, καὶ ἀποτυχίας λογίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τὸ διαφυγεῖν ταῦτα προσγινόμενα κέρδη, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος ἅπαντα μετ' εὐκολίας καταδέχεται τὰ προλαβόντα μοχθηρά, ἵνα πλείονα περιβάληται χρήματα καὶ οὕτω οἴκαδε ἐπανέλθῃ.

Καὶ ὁ γηπόνος δὲ οὐ τοὺς κατὰ τὴν γεωργίαν μόχθους ἐννοεῖ μόνον, καὶ τὰς ἐπομβρίας, καὶ τῆς γῆς τὴν ἀποτυχίαν, καὶ τῆς ἐρυσίβης τὴν ἔφοδον, καὶ τῶν ἀκρίδων τὴν λύμην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἅλω καὶ τὰ δράγματα ὑπογράφων τοῖς λογισμοῖς, ἅπαντα φέρει γενναίως, οὐδεμίαν τῶν πόνων αἴσθησιν λαμβάνων διὰ τὴν τῶν χρηστῶν προσδοκίαν, καίτοι ἀδήλου τῆς ἐλπίδος οὔσης, ἀλλ' ὅμως ταῖς χρηστοτέραις ἐλπίσι τρεφόμενος, οὐκ ἀπαγορεύει πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ πάντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρει, ἀναμένων τῶν

κιβωτόν, τὸ νὰ μὴ πάθῃ καμμίαν βλάβην ἐκεῖ, νὰ μὴ καταστραφῇ καὶ νὰ μὴ δυσκολεύεται νὰ ζῇ μαζὶ μὲ τὰ ἄλογα ζῷα.

7. Αὐτὸν τὸν δίκαιον λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μιμούμεθα καὶ ἐμεῖς καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν ὅ,τι ἠμποροῦμεν, διὰ νὰ γίνωμεν ἄξιοι νὰ δεχθοῦμεν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο περιμένει νὰ δώσωμεν ἀφορμήν, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην φιλοτιμίαν του. Ἂς μὴ στεροῦμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτούς μας ἀπὸ τὰς θείας δωρεὰς καὶ ἂς σπεύσωμεν μὲ βίαν νὰ κάμωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας ἐξασφαλίζοντες τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφιλίωσιν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ κατορθώσωμεν κάτι καλὸν χωρὶς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Ἀφοῦ λοιπὸν στερεώσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας μὲ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ὡσὰν μὲ ἄγκυρα ἀσφαλῆ καὶ ἀμετακίνητον, νὰ παραμείνωμεν ἔτοι καὶ νὰ ὑποφέρωμεν ὅλα εὐκόλως ἀποβλέποντες ὄχι πρὸς τὸν κόπον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν ἀμοιβὴν μετὰ ἀπὸ τὸν κόπον. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος, ὅταν βγαίνῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ φθάνῃ εἰς τὴν μέση τοῦ πελάγους δὲν συλλογίζεται μόνον τοὺς πειρατάς, τὰ ναυάγια, τὰ θηρία τῆς θαλάσσης, τὴν θύελλαν, τὰς συχνὰς κακοκαιρίας καὶ τὰς ἀποτυχίας, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη ποὺ θὰ ἀποκτήσῃ μετὰ ὅταν θὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτά, καὶ τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα, δέχεται ὅλας τὰς δοκιμασίας, διὰ νὰ κερδίσῃ περισσότερα χρήματα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ πλουσιώτερος εἰς τὴν πατρίδα.

Καὶ ὁ γεωργὸς δὲν σκέπτεται μόνον τοὺς κόπους τῆς γεωργίας καὶ τὰς πλημμύρας καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γῆς τὴν ἐρυσίβην καὶ τὴν ζημίαν τῶν ἀκρίδων, ἀλλ' ἀναλογίζεται καὶ τὴν συγκομιδὴν καὶ ὑποφέρει τὰ πάντα μὲ καρτερίαν χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τοὺς κόπους, διότι προσμένει τὴν καρποφορίαν. Καὶ ἂν καὶ εἶναι ἀβεβαία ἡ ἐλπὶς τῆς συγκομιδῆς, ὅμως δὲν ἀποφεύγει τοὺς κόπους, τρεφόμενος μὲ τὰς καλυτέρας ἐλπίδας καὶ προσφέρει κάθε θυσίαν, διότι περιμένει νὰ ἀμειφθοῦν

πόνων λαβεῖν τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ὁ στρατιώτης δὲ πάλιν ὅπλα περιτίθεται καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔξεισι καὶ οὐκ ἐννοεῖ μόνον τὰ τραύματα καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἐφόδους καὶ τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας, ἀλλὰ τὴν νίκην καὶ τὰ τρόπαια ἑαυτῷ ὑπογράφων, οὕτω τὴν τῶν ὅπλων πανευχίαν περιβάλλεται. Καὶ ἀδηλίας πολλῆς οὔσης καὶ ἀποτυχίας, πάντα τοιοῦτον ἀπωσάμενος λογισμόν, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἑαυτῷ ὑπογράφων, πάντα ὄκνον ἀποτίθεται, καὶ λαβὼν τὰ ὅπλα πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν ὁρμᾷ.

Εἰ τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἔμπορος, καὶ γηπόνος, καὶ στρατιώτης, ἔνθα καὶ ἄδηλος ἡ ἐλπίς, καὶ ἀποτυχίαι πλείους, καὶ τὰ κωλύματα, καθάπερ ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ ὅμως οὐδεὶς τούτων ἀπαγορεύων πρὸς τοὺς πόνους ἀφίσταται τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος, ποίας ἂν ἡμεῖς συγγνώμης τύχοιμεν ἀποκνοῦντες πρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ οὐχὶ πάντα πόνον αὐτομάτως καταδεχόμενοι, οὕτως ἀσφαλοῦς οὔσης τῆς ἐλπίδος, καὶ τοσούτων ἀποκειμένων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας νικώσης τῆς ἀμοιβῆς πάντα τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα;

Ἄκουε τοίνυν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας θλίψεις, καὶ τὰς ἀπαγωγάς, καὶ τὰ δεσμωτήρια, καὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινούς· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Κἂν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, φησί, θανάτοις ἑαυτοὺς ἐκδῶμεν, ὅπερ ἡ φύσις οὐ δέχεται, εἰ καὶ ἡ γνώμη νικῶσα τὴν φύσιν διὰ τὴν τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν στεφανοῦται, οὐδὲν ἄξιον ὑπομένομεν τῶν μελλόντων ἡμᾶς, φησί, διαδέχεσθαι τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς δόξης τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς.

Ὅρα πόσον τῆς δόξης τὸ μέγεθος, ἧς ἀπολαύουσιν οἱ τὴν ἀρετὴν μεταδιώκοντες, ὡς νικᾶν αὐτὴν πάντα, ὅσαπερ ἄν τις ἐπιδείξασθαι δυνηθῇ· κἂν γὰρ εἰς αὐτὴν τὴν κορυ-

οἱ κόποι του. Καὶ ὁ στρατιώτης πάλιν, παίρνει τὸν ὁπλισμόν του καὶ πηγαίνει εἰς τὸν πόλεμον καὶ δὲν σκέπτεται μόνον τοὺς τραυματισμοὺς καὶ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ἐχθρικὰς ἐφόδους καὶ τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας, ἀλλὰ καὶ τὴν νίκην καὶ τοὺς θριάμβους καὶ ἔτσι περιβάλλεται τὴν πανοπλίαν. Ἂν καὶ ὑπάρχει ἀβεβαιότης καὶ νὰ ἀποτύχῃ, ἀφοῦ διώξῃ τέτοιας σκέψεις καὶ ἐνισχυθῇ μὲ τὰς καλυτέρας ἐλπίδας, ἀφήνει κάθε ὀκνηρίαν καὶ ἀφοῦ πάρῃ τὰ ὅπλα ὁρμᾷ πρὸς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν.

Ἐὰν λοιπόν, ἀγαπητοί, καὶ ὁ ἔμπορος καὶ ὁ στρατιώτης, καὶ ὁ γεωργός, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐλπὶς εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ αἱ ἀποτυχίαι περισσότεραι καὶ τὰ ἐμπόδια, ὅπως ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, ἐὰν αὐτοὶ δὲν ἀπελπίζωνται καὶ δὲν ἀποφεύγουν τοὺς κόπους, ποίαν συγχώρεσιν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ μὴ δεχόμενοι αὐθορμήτως τοὺς κόπους, ἐνῷ εἶναι τόσον ἀσφαλὴς ἡ ἰδική μας ἐλπὶς καὶ ἐνῷ ὑπάρχουν τόσα ἀγαθὰ δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ ἔχωμεν μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν ἀπ' αὐτὰ ποὺ θὰ κάνωμεν;

Ἄκουε, λοιπόν, καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας καὶ τόσας θλίψεις καὶ τὰς τόσας ἀπαγωγὰς καὶ φυλακίσεις καὶ τοὺς καθημερινοὺς θανάτους, λέγει. «Δὲν συγκρίνονται καθόλου αὐτά, ποὺ ὑποφέρομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, μὲ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς». Καὶ ἐάν, λέγει, κάθε ἡμέραν παραδίδωμεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὸν θάνατον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν τὸ δέχεται ἡ φύσις, ἂν καὶ ἡ προαίρεσις βραβεύεται ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου νικῶσα τὴν φύσιν, ὅμως, λέγει, δὲν ὑπομένομεν τίποτε τὸ ἰσάξιον μὲ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ μᾶς δοθοῦν καὶ μὲ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς.

Πρόσεξε λοιπόν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουν, ὅσοι ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετήν, ὥστε νὰ ὑπερβαίνῃ αὐτὴ ὅλα, ὅσα θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατορθώσῃ,

φὴν φθάσῃ καὶ οὕτω λείπεται. Τί γὰρ τοσοῦτον ἄνθρωπος ἐπιδείξασθαι δύναται, ὡς ἐπαξίως ἀθλῆσαι τῆς τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας; Εἰ δὲ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἔλεγεν, «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς», ὁ λέγων, «Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω», καὶ πάλιν, «Περισσότερον πάντων ἐκοπίασα», τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ μηδὲ τὸν τυχόντα κάματον ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀναδέξασθαι βουλόμενοι, ἀλλ' ἀεὶ τὴν ἄνεσιν μεταδιώκοντες, καὶ τοῦτο περισκοποῦντες, ὅπως μηδεμίαν πεῖραν λάβωμεν τῶν λυπηρῶν, καὶ ταῦτα εἰδότες, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἑτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἑτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, μὴ πρότερον ἐνταῦθα τὸν διὰ τῆς ἀθλήσεως ποθήσαντας βίον; Αἱ γὰρ θλίψεις αὗται πρόξενοι γίνονται τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως, καὶ τὸ μικρὸν ἐνταῦθα κάμνειν πολλὴν ἡμῖν ἐκεῖ τὴν παρρησίαν χαρίζεται, μόνον ἐὰν βουλώμεθα κατὰ τὴν συμβολὴν τούτου τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου πορεύεσθαι. Ἐννόει, ἀγαπητέ, ὅτι κἂν λυπηρὰ ᾖ τὰ συμπίπτοντα, ἀλλὰ πρόσκαιρα· τὰ μέντοι ἐκεῖ διαδεξόμενα ἡμᾶς ἀγαθά, ἀθάνατα καὶ αἰώνια. Τὰ γὰρ βλεπόμενα, φησί, πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια.

Ἐνέγκωμεν τοίνυν γενναίως τὰ πρόσκαιρα καὶ μὴ ἀποκάμωμεν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν, καὶ ἀεὶ μενόντων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

διότι καὶ ἂν θὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα πάλιν θὰ ὑστερῇ. Διότι τί ἠμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ συναγωνισθῇ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν ὁ τόσον μεγάλος Παῦλος ἔλεγε, «Δὲν εἶναι ἄξια τὰ παρόντα παθήματα νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴν μέλλουσαν δόξαν, ἡ ὁποία θὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς», ἐνῷ αὐτὸς παρεδέχετο, «Καθημερινῶς ἀποθνήσκω» καὶ πάλιν «Ἐκοπίασα περισσότερον ἀπὸ ὅλους», τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴπουμεν ἡμεῖς, ποὺ δὲν θέλομεν νὰ ὑποβληθῶμεν οὔτε εἰς τὸν παραμικρὸν κόπον χάριν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιδιώκομεν τὴν καλοπέρασιν καὶ ἐνδιαφερόμεθα μόνον νὰ μὴ δοκιμάσωμεν τὴν λύπην καθόλου, ἂν καὶ γνωρίζομεν, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν ἄνεσιν, ἐὰν δὲν ἀγαπήσωμεν πρῶτα τὴν ἀσκητικὴν ζωήν; Μὲ τὰς θλίψεις αὐτὰς γινόμεθα ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ παραμικρὴ προσφορὰ ἐδῶ μᾶς χαρίζει μεγάλην παρρησίαν ἐκεῖ μόνον ἂν θέλωμεν νὰ ζῶμεν συμφώνως μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης. Νὰ καταλάβῃς καλά, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ συμβαίνοντα ἐδῶ, ἂν καὶ εἶναι λυπηρά, εἶναι ὅμως πρόσκαιρα. Τὰ ἀγαθὰ ὅμως ποὺ θὰ μᾶς δοθοῦν ἐκεῖ εἶναι ἀθάνατα καὶ αἰώνια. Διότι, λέγει, «ὅσα βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ὅσα ὅμως δὲν βλέπονται αἰώνια».

Ἂς ὑπομένωμεν, λοιπόν, μὲ καρτερίαν τὰ πρόσκαιρα καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια καὶ ἄφθαρτα ἀγαθά. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ
(Γεν. 8, 1 - 19)

«Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ».

1. Μεγάλη καὶ ἄφατος ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι δείκνυται ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἡ ὑπερβολή, ἣν οὐ μόνον περὶ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ἐπιδείκνυται, τὸν ἄνθρωπον λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων ζώων φύσιν. Δημιουργὸς γὰρ τῶν ἁπάντων τυγχάνων, εἰς πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα τὴν οἰκείαν ἐκτείνει ἀγαθότητα, διὰ πάντων ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ὅσην ποιεῖται πρόνοιαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ ὅτι πάντα ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπραγματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. Κἂν κολάζῃ τοίνυν, κἂν τιμωρῆται, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος καὶ ταῦτα κἀκεῖνα ποιεῖ. Οὐδὲ γὰρ πάθει καὶ ὀργῇ τὰς τιμωρίας ἐπάγει, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἐγκόψαι βουλόμενος, καὶ ὥστε μὴ πάνυ αὐτὴν προβῆναι. Ἐπεὶ καὶ νῦν, ὡς ἀκούετε, κατακλυσμὸν δι' οὐδὲν ἕτερον ἐπήγαγεν, ἀλλὰ κηδόμενος τῶν πρὸς τοσαύτην κακίαν ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότων.

Καὶ ποία, φησί κηδεμονία, τὸ πάντας ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀναιρεθῆναι; Μὴ ἀπερισκέπτως φθέγγου, ἄνθρωπε, ἀλλ' εὐγνώμονι διανοίᾳ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου γινόμενα δέχου, καὶ τότε γνώσῃ, ὅσης καὶ τοῦτο μάλιστα κηδεμονίας. Τὸ γὰρ τοὺς τὰ ἀνήκεστα ἁμαρτάνοντας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ τραύματα ἐπιτείνοντας, καὶ τὰ ἕλκη ἀνίατα ἐργαζομένους, ἐκ τῆς κακίας ἀπαλλάττειν, οὐχὶ κηδεμονίας ἦν τῆς μεγίστης;

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ
(Γεν. 8, 1 - 19)

«Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὅλα τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἑρπετὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἔστειλεν ὁ Θεὸς ἄνεμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ὑπεχώρησεν».

1. Μεγάλη καὶ ἄρρητος ἀποδεικνύεται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν προηγουμένως καθὼς καὶ ὑπερβολικὴ ἡ ἀγαθότης του, τὴν ὁποίαν δὲν δείχνει μόνον εἰς τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων ζώων. Ἀφοῦ εἶναι Δημιουργὸς τῶν πάντων ἁπλώνει τὴν ἀγαθότητά του εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά του διὰ νὰ μᾶς δείξῃ, πόσον ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ὅτι ἐκανόνισε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν. Καὶ ἂν κολάζῃ, λοιπόν, καὶ ἂν τιμωρῇ, τὰ κάνει αὐτὰ μὲ τὴν ἴδια ἀγαθότητά του. Διότι δὲν τιμωρεῖ μὲ πάθος καὶ ὀργήν, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κακίαν, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ πολύ. Καὶ τώρα, ὅπως ἀκούετε, δὲν ἔκανε τὸν κατακλυσμὸν διὰ κανένα ἄλλον λόγον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφρόντιζε δ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραδοθῇ εἰς τὴν κακίαν.

Καὶ ποία ἦτο ἡ φροντὶς τοῦ Θεοῦ, θὰ εἴπῃ κάποιος, μὲ τὸ νὰ καταστραφοῦν τὰ πάντα μὲ τὰ ὕδατα; Μὴ ὁμιλεῖς μὲ ἀπερισκεψίαν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ δέχεσαι μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ τότε κατ' ἐξοχὴν θὰ μάθῃς πόσης φροντίδος ἀπόδειξις εἶναι καὶ αὐτό. Διότι τὸ νὰ ἀπαλλάσσῃ ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν ἀνεπανορθώτως καὶ μεγαλώνουν καθημερινῶς τὰ τραύματά των καὶ κάνουν πληγὰς ἀνιάτους, δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπόδειξις μεγίστου

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῆς τιμωρίας τρόπος οὐ πάσης γέμει φιλανθρωπίας; Τὸ γὰρ τοὺς καὶ ἄνευ τούτου μέλλοντας τὸ τῆς φύσεως χρέος ἐκτίνειν, οὕτως ἀλύπως ἐν μέρει τιμωρίας τὴν ζωὴν ἀποθέσθαι, καὶ μήτε αἴσθησιν τοῦ γεγενημένου λαβεῖν, ἀλλ' ἀνωδύνως καὶ ἀναλγητὶ τὴν τιμωρίαν δέξασθαι, πόσης οὐκ ἂν εἴη σοφίας καὶ ἀγαθότητος; Καὶ αὐτὸ γὰρ πάλιν εἴ τις εὐσεβεῖ λογισμῷ καταμάθοι τὸ γεγενημένον, ὅτι οὐκ εἰς τοὺς τιμωρηθέντας μόνον τὰ τῆς εὐεργεσίας γέγονεν, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἑξῆς μέλλοντες ἔσεσθαι δύο τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν ἐκαρπώσαντο ἀγαθά, (τό τε μὴ ἁλῶναι ἐν τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὸ ἐκ τούτων τῶν γεγενημένων σωφρονεστέρους γεγενῆσθαι), πόσην οὐκ ὤφειλον τῷ Θεῷ χάριν ὑπὲρ τούτων ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνων καὶ τῷ δέει τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν σωφρονέστεροι γεγόνασιν οἱ μετὰ ταῦτα καὶ τῷ ἁπάσης τῆς κακίας καὶ πονηρίας τὴν ζύμην ἀναιρεθῆναι καὶ μηδένα καταλειφθῆναι διδάσκαλον αὐτοῖς τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας;

Εἶδες πῶς καὶ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι εὐεργεσίαι μᾶλλόν εἰσι καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ μάλιστα τὴν περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν δεικνύουσι; Καὶ εἴ τις βουληθείη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἀπαριθμήσασθαι, εὑρήσει ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἁπάσας τὰς τιμωρίας ἐπάγοντα τοῖς ἡμαρτηκόσιν. Ἐπεὶ καὶ τὸν Ἀδάμ, ἡνίκα παρέβη, οὐ κολάζων μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου. Καὶ ποία, φησίν, εὐεργεσία τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς; Μὴ ἁπλῶς τοῖς γινομένοις πρόσεχε, ἀγαπητέ, μηδὲ παρέργως τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καταμάνθανε, ἀλλὰ πρὸς τὸ βάθος κατόπτευε τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος καὶ εὑρήσεις ἅπαντα διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῦ γινόμενα. Εἰπέ γάρ μοι, εἰ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῶν αὐτῶν ἀπήλαυσεν ὁ Ἀδάμ, ποῦ οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθη; Εἰ γὰρ μετὰ τοσαύτας παραγγελίας

ἐνδιαφέροντος; Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας δὲν εἶναι πλήρης φιλανθρωπίας; Διότι δι' αὐτούς, ποὺ πρόκειται νὰ ἀποθάνουν καὶ χωρὶς κατακλυσμόν, νὰ ἀποτελειώσουν τὴν ζωήν των ἔτσι χωρὶς λύπην ἀντὶ ἄλλης τιμωρίας, καὶ οὔτε νὰ αἰσθανθοῦν καθόλου τὸ γεγονός, ἀλλὰ χωρὶς ἀγωνίαν καὶ πόνον νὰ δεχθοῦν τὴν τιμωρίαν, τοῦτο δὲν εἶναι μεγάλη σοφία καὶ ἀγαθότης; Καὶ πάλιν, ἂν κάποιος ἐξετάσῃ μὲ καλὴν διάθεσιν καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός, θὰ ἴδῃ, ὅτι δὲν εὐεργετήθησαν μόνον αὐτοὶ ποὺ ἐτιμωρήθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἀπεκόμισαν τὰ δύο μεγαλύτερα ἀγαθά, (τὸ νὰ μὴ γίνουν δηλαδὴ δοῦλοι τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων καὶ τὸ νὰ γίνουν σωφρονέστεροι ἐξ αἰτίας αὐτῶν, τὰ ὁποῖα συνέβησαν). Πόσην χάριν λοιπὸν δὲν ἐχρεωστοῦσαν εἰς τὸν Θεὸν δι' αὐτά, ἀφοῦ μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων καὶ μὲ τὸν φόβον μήπως πάθουν τὰ ἴδια ἔγιναν φρονιμώτεροι οἱ μετέπειτα ἄνθρωποι καὶ διότι κατέστρεψεν τὴν ζύμην τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας καὶ δὲν παρέμεινεν εἰς αὐτοὺς κανεὶς διδάσκαλος τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας;

Εἶδες πῶς καὶ αἱ ποιναὶ καὶ αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσότερον εὐεργεσίαι καὶ ἀποδεικνύουν κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν φροντίδα αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Καὶ ἂν ἤθελε κάποιος ἀπαριθμήσει αὐτὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, θὰ εὕρῃ, ὅτι ὅλας τὰς τιμωρίας ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν. Καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀκόμη ἐξεδίωξε ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὅταν παρέβη τὴν ἐντολήν, ὄχι μόνον διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν εὐεργετήσῃ. Καὶ ποία εἶναι ἡ εὐεργεσία, θὰ εἰπῇ κάποιος, μὲ τὸ νὰ στερηθῇ τὴν ζωὴν εἰς τὸν παράδεισον; Νὰ μὴ ἐξετάζῃς ἁπλῶς τὰ γεγονότα, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ μαθαίνῃς τυχαίως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ προσέχῃς τὸ βάθος τῆς ἀγαθότητός του, καὶ θὰ εὕρῃς, ὅτι ὅλα γίνονται ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν. Διότι, εἰπέ μου, ἐὰν ὁ Ἀδὰμ ἀπελάμβανε τὰ ἴδια ἀγαθὰ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ποῦ δὲν θὰ παρεσύρετο; Διότι ἐὰν ἐνέδωσεν εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ ὄφεως μετὰ ἀπὸ τόσας

ἀνασχέσθαι κατεδέξατο τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφεως καὶ τὴν ἐπιβουλὴν δέξασθαι τοῦ διαβόλου, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγε τῇ τῆς ἰσοθεΐας ἐλπίδι φυσήσας αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν τῆς παραβάσεως ἁμαρτίαν ἐμβαλών, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμενεν ἀξίας καὶ διαγωγῆς, πῶς οὐκ ἂν πολλῷ μᾶλλον ἀξιοπιστότερον ἡγήσατο τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ καὶ μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας πάλιν ἐφαντάσθη;

Καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις· ὅταν ἁμαρτάνουσα μὴ ἀναχαιτίζηται, ἀλλ' ἀδείας ἀπολαύει, περαιτέρω προϊοῦσα κατὰ κρημνῶν ἄπεισιν. Ἄλλως δὲ καὶ ἑτέρωθεν ἔχω δεῖξαι, ὅτι φιλανθρωπίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδεικνύμενος καὶ ἐξελθεῖν αὐτὸν τοῦ παραδείσου προσέταξε καὶ τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμίῳ ὑπεύθυνον κατέστησε. Τῇ μὲν ἐκβολῇ καὶ τῷ πλησίον κατοικίσαι σωφρονέστερον ἐργαζόμενος καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀσφαλέστερον καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν διδάσκων τοῦ ἀπατεῶνος τὴν ἐπιβουλήν. Τὸ δὲ τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον πάλιν διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἵνα μὴ λοιπὸν διὰ τῆς παρακοῆς τῇ ἁμαρτίᾳ ὑπεύθυνος γεγονὼς ἀθάνατα ἁμαρτάνῃ. Οὐ δοκεῖ οὖν σοι ταῦτα πάντα τῆς μεγίστης εἶναι φιλανθρωπίας, καὶ τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ τιμωρήσασθαι τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμίῳ; Ἔχω δὲ καὶ ἕτερόν τι προσθεῖναι. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπήγαγεν, οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον περιιστῶν τὰ τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑξῆς βουλόμενος διὰ τῶν εἰς ἐκεῖνον γεγενημένων σωφρονίσασθαι. Εἰ γάρ, καὶ τούτων γενομένων, ὁ ἐξ αὐτοῦ τεχθείς, ὁ Κάϊν λέγω, ὁρῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ πατρὸς τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἐκβολήν, τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου τὴν ἔκπτωσιν, τῆς κατάρας ἐκείνης τὸ μέγεθος τῆς λεγούσης, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθη, ἀλλὰ μείζοσι κακοῖς ἑαυτὸν περιέπειρεν, εἰ μὴ εἶδε τὰ

συμβουλὰς καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἐνέδραν τοῦ διαβόλου, τὴν ὁποίαν ἔστησεν αὐτὸς ὡς ὄφις καὶ ἔβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοθεΐας καὶ τοὺς ἔσπρωξεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐὰν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ εἶχε τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ ἔκαμνε τὴν ἰδίαν ζωήν, πῶς δὲν θὰ ἐθεωροῦσε περισσότερον ἔμπιστον τὸν δαίμονα ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων καὶ δὲν θὰ τὸν ἐθεωροῦσεν ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἀξίαν;

Τέτοιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὅταν ἁμαρτάνῃ καὶ δὲν ἐμποδίζεται, ἀλλὰ ἀφήνεται ἐλεύθερος νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, καταλήγει εἰς τὴν καταστροφήν. Ἄλλωστε καὶ ἀπὸ ἄλλου ἠμπορῶ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τοῦ ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του. Μὲ τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον κατὰ πρῶτον καὶ τὴν έγκατάστασίν του πλησίον αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν κάνῃ πιὸ φρόνιμον καὶ πιὸ σταθερὸν καὶ νὰ τὸν διδάξῃ μὲ τὰ ἔργα τὴν πανουργίαν τοῦ διαβόλου. Τὴν δὲ ποινὴν τοῦ θανάτου ἐπέβαλε, διὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνῃ αἰωνίως, ἀφοῦ μὲ τὴν παρακοὴν ἔγινεν αἴτιος τῆς ἁμαρτίας. Δὲν σοῦ φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔργα τῆς πολὺ μεγάλης φιλανθρωπίας του, καὶ ἡ ἐκδίωξις δηλαδὴ ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου; Ἔχω νὰ προσθέσω καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ὅτι τὸν ἔδωσε καὶ αὐτὴν τὴν θλῖψιν ὄχι μόνον νὰ εὐεργετήσῃ αὐτόν, ἀλλὰ ἐπιθυμῶν νὰ σωφρονισθοῦν καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ γεννηθεὶς ἀπ' αὐτόν, ὁ Κάϊν δηλαδή, μολονότι συνέβησαν αὐτά, καὶ ἂν καὶ ἔβλεπε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατέρα του τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τὴν ἄρρητον ἐκείνην δόξαν καὶ τὸ μέγεθος ἐκείνης τῆς κατάρας, ἡ ὁποία ἔλεγε, «Χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς», ἐὰν αὐτὸς ὁ Κάϊν δὲν ἐσωφρονίσθη οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ περιέπεσεν εἰς μεγαλύτερα κακά, εἰς ποῖον σημεῖον τρέλλας δὲν θὰ ἔφθανεν, ἐὰν δὲν

εἰς τὸν πατέρα γεγενημένα, ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἤλασε; Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκότα καὶ τῷ ἐναγεῖ φόνῳ τὴν δεξιὰν μολύναντα τιμωρούμενος, φιλανθρωπίᾳ τὴν τιμωρίαν ἐκέρασε.

2. Καὶ ἵνα μάθῃς ἐκ τῶν εἰς τοῦτον γεγενημένων τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ὕβρισε καὶ τὴν θυσίαν μέλλων προσάγειν πολλὴν τὴν καταφρόνησιν ἐπεδείξατο, οὐκ ὀρθῶς διελών, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν προσαγωγὴν ποιησάμενος, οὐδὲν πρὸς αὐτὸν εἶπε βαρὺ οὐδὲ ἐπαχθές, καίτοι γε τὸ ἁμαρτηθὲν οὐ τὸ τυχὸν ἦν ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα. Εἰ γὰρ ἀνθρώπους τοὺς ὁμογενεῖς οἱ τιμᾶν βουλόμενοι, τῶν πρωτείων καὶ τῶν ἐξαιρέτων αὐτοῖς παραχωροῦσι, κἀκεῖνα προσάγειν σπουδάζουσιν, ἃ μάλιστα πάντων αὐτοῖς τιμιώτερα εἶναι δοκεῖ, ἄνθρωπον δὲ ὄντα καὶ Θεῷ προσάγοντα πῶς οὐκ ἐχρῆν τὰ τιμιώτερα καὶ ἐξαίρετα προσάγειν; Τοσοῦτον τοίνυν αὐτοῦ ἁμαρτόντος καὶ τοσαύτην ἐπιδειξαμένου τὴν καταφρόνησιν, οὐκ ἀπήτησε δίκην, οὐδὲ τιμωρίαν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων εἰσεπράξατο, ἀλλ' ὡσανεὶ φίλος φίλῳ μετὰ πάσης ἡμερότητος διαλεγόμενος οὕτω διελέχθη λέγων· «Ἥμαρτες, ἡσύχασον»[1]*. Μόνον τὸ ἁμαρτηθὲν αὐτῷ ἔδειξε καὶ συνεβούλευσε μὴ περαιτέρω προβῆναι. Εἶδες ὑπερβολὴν ἀγαθότητος; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος οὐ μόνον οὐκ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς τοσαύτης ἀνεξικακίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς προλαβοῦσι μείζονα προσέθηκε καὶ ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἠπείχθη τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οὕτω μὲν πολλὴν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν μακροθυμίαν, πυνθανόμενος πρότερον καὶ διδοὺς αὐτῷ τόπον ἀπολογίας· ἐπειδὴ δὲ ἐνέμεινεν ἀναισχυντῶν, τότε τὴν τιμωρίαν ἐπάγει σωφρονισμοῦ ἕνεκεν, πολλὴν καὶ αὐτὴν ἔχουσαν μεμιγμένην τὴν παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίαν.*

Ὁρᾷς πῶς, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ἥμαρτε, καὶ ἁμαρτίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀπεπέμψατο· ὅτε δὲ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν

1. Γεν. 4, 7.

ἔβλεπεν αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν πατέρα του; Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστὸν εἶναι, τὸ ὅτι τιμωρῶν αὐτὸν ποὺ διέπραξε τέτοια ἁμαρτήματα καὶ ἐμόλυνε τὴν δεξιὰν μὲ τὸν κατηραμένον φόνον, ἐγέμισε τὴν τιμωρίαν μὲ φιλανθρωπίαν.

2. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκεῖνον πρόσεξε. Ὅταν ὕβρισε τὸν Θεὸν καὶ ἐπέδειξε πολλὴν καταφρόνησιν, ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ προσφέρῃ θυσίαν μὲ τὸ νὰ μὴ διαλέξῃ ὀρθῶς, ἀλλὰ νὰ προσφέρῃ τὴν θυσίαν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, δὲν εἶπε τίποτε πρὸς αὐτὸν βαρὺ καὶ δυσάρεστον, ἂν καὶ ἡ ἁμαρτία δὲν ἦτο τυχαία ἀλλὰ πολὺ σπουδαία. Διότι, ἐὰν οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ τιμήσουν τοὺς συνανθρώπους τους, προσφέρουν τὰ καλύτερα καὶ ἄριστα πράγματα εἰς αὐτοὺς καὶ φροντίζουν διὰ νὰ προσφέρουν αὐτά, τὰ ὁποῖα φαίνονται, ὅτι εἶναι τὰ πιὸ πολύτιμα εἰς αὐτούς, δὲν θὰ ἔπρεπε αὐτὸς ποὺ εἶναι ἄνθρωπος, ὅταν προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν νὰ προσφέρῃ τὰ πολυτιμώτερα καὶ καλύτερα; Ἂν καὶ διέπραξε λοιπὸν ἁμάρτημα τόσον μεγάλο καὶ ἐπέδειξε τόσον μεγάλην καταφρόνησιν, δὲν ἐζήτησεν ἀπ' αὐτὸν εὐθύνην, οὔτε τὸν ἐτιμώρησε, δι' ὅσα διέπραξεν, ἀλλὰ ὡς φίλος μὲ φίλον συνομιλῶν μὲ πᾶσαν γαλήνην ἔτσι συνωμίλησε λέγων· «Ἡμάρτησες, ἡσύχασες»[1]. Μόνον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ὑπέδειξε καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἁμαρτάνῃ. Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; Ἀλλὰ ἐκεῖνος ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν τόσην ἀνεξικακίαν, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν εἰς τὰ προηγηθέντα κακὰ καὶ χειρότερα καὶ ἔσπευσε καὶ ἔσφαξε τὸν ἀδελφόν του. Καὶ πάλιν ὅμως ἐπέδειξεν εἰς αὐτὸν πολλὴν μακροθυμίαν πληροφορούμενος ἐνωρίτερον τὰ συμβάντα καὶ δίδων εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ ἀπολογηθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενε νὰ εἶναι ἀναίσχυντος τότε τοῦ ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν χάριν σωφρονισμοῦ καὶ ἦτο γεμάτη πάλιν καὶ αὐτὴ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν του.

Βλέπεις, πῶς τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ὅταν ἡμάρτησε κατὰ τοῦ προσώπου του καὶ μὲ ἁμαρτίαν μάλιστα ὄχι τυ-

δεξιὰν ὥπλισε, τότε καὶ τὴν ἐπιτίμησιν καὶ τὴν κατάραν ἐδέξατο. Οὕτω νῦν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ μιμώμεθα τὸν Δεσπότην τὸν ἡμέτερον· καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτήματα παραπέμπωμεν καὶ συγχωρῶμεν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελοῦσιν· ὅταν δὲ εἰς τὸν Θεὸν συντείνῃ, τότε δίκας ἀπαιτῶμεν. Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπεναντίας ἅπαντα διαπραττόμεθα καὶ τὰ μὲν εἰς τὸν Θεὸν διαβαίνοντα ἁμαρτήματα οὐδὲ ὅλως ἐκδικεῖν σπουδάζομεν, ἂν δέ τι τῶν τυχόντων εἰς ἡμᾶς ἁμαρτηθείη, τούτου σφοδροὶ γινόμεθα ἐξετασταὶ καὶ κατήγηροι, οὐκ εἰδότες, ὅτι ταύτῃ καὶ μειζόνως καθ' ἡμῶν μᾶλλον παροξύνομεν τὸν φιλάνθρωπον Δεσπότην. Ὅτι γὰρ ἔθος τῷ Θεῷ τὰ μὲ εἰς αὐτὸν πολλάκις ἀποπέμπεσθαι, τὰ δὲ εἰς τοὺς πλησίον γινόμενα ἁμαρτήματα, τὰ δὲ εἰς τοὺς πλησίον γινόμενα ἁμαρτήματα, ταῦτα μετὰ πολλῆς ἐκδικεῖν τῆς σφοδρότητος, ἄκουε τοῦ μὲν μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Εἴ τις γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. Καὶ γυνὴ εἴ τις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν». Εἶδες πόση ἡ συγκατάβασις; Κἂν Ἕλλην ᾖ, φησί, κἂν ἄπιστος, καταδέχεται δὲ τὸ συνοικέσιον, μὴ παραιτήσῃ. Καὶ πάλιν· «Κἂν ἐθνικὴ τυγχάνῃ ἡ γυνή, κἂν ἄπιστος, βούλεται δὲ συνοικεῖν, μὴ ἀπώσῃ». Τί γάρ, φησίν, οἶδας, ὦ γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις, ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; Ὅρα πῶς οὐ κωλύει τὸν ἀπιστοῦντα αὐτῷ ἢ τὴν ἀπιστοῦσαν καταδέχεσθαι εἰς τὸν τοῦ συνοικεσίου νόμον.

Ἄκουε δὲ πάλιν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς; «Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι». Πολλὴ τῆς φιλανθρωπίας ἡ ὑπερβολή. «Κἂν ἄπιστος ᾖ», φησίν, «ἢ ἐθνική», καταδέχεται δέ, κάτεχε· ἂν δὲ εἰς σὲ ἁμάρτῃ,

2. Α' Κορ. 7, 12-13.
3. Α' Κορ. 7, 16.
4. Ματθ. 5, 32.

χαίαν. Ὅταν ὅμως ἐκτύπησε τὸν ἀδελφόν του μὲ ὡπλισμένην τὴν δεξιάν του χεῖρα, τότε ἐδέχθη καὶ τὴν κατηγορίαν καὶ τὴν κατάραν. Ἔτσι πρέπει νὰ κάμνωμεν καὶ ἐμεῖς καὶ νὰ μιμούμεθα τὸν Κύριόν μας. Καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος μας ἁμαρτήματα νὰ τὰ ἀφήνωμεν καὶ νὰ συγχωροῦμε τοὺς ἁμαρτάνοντας. Διὰ τὰ εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ ὅμως ἁμαρτήματα νὰ ἀπαιτοῦμεν εὐθύνας. Δὲν γνωρίζω ὅμως διατί ἐμεῖς κάμνομεν ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα καὶ τὰ μὲν εἰς βάρος τοῦ Θεοῦ ἁμαρτήματα δὲν ἐνδιαφερόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ὅμως γίνῃ κάποια ἁμαρτία εἰς βάρος μας, τότε γινόμεθα πολὺ αὐστηροὶ ἐξετασταὶ καὶ κατήγοροι χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξοργίζομεν περισσότερον ἐναντίον μας τὸν φιλάνθρωπον Θεόν. Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ συγχωρῇ πολλὰς φορὰς τὰ εἰς βάρος του ἁμαρτήματα, τὰ ἁμαρτήματα ὅμως εἰς βάρος τοῦ πλησίον μας τὰ ἐλέγχει καὶ τιμωρεῖ αὐστηρῶς, ἄκουσε τοῦτο ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐὰν κάποιος ἔχῃ ἄπιστον γυναῖκα καὶ αὐτὴ συμφωνεῖ νὰ ζῇ μαζί του νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψῃ. Καὶ ἐὰν κάποια γυναῖκα ἔχῃ ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς συμφωνῇ νὰ ζῇ μαζί της νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψῃ»[2]. Εἶδες πόσο μεγάλη εἶναι ἡ συγκατάβασις; Καὶ ἂν λέγῃ εἶναι εἰδωλολάτρης, καὶ ἂν εἶναι ἄπιστος καὶ θέλῃ ὅμως νὰ ζῇ μαζὶ νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείπῃ. Διότι λέγει· «Ποῦ γνωρίζεις, γυναῖκα, ἐὰν σώσῃς τὸν ἄνδρα, ἢ ἐσύ, ἄνδρα, ἐὰν σώσῃς τὴν γυναῖκα;»[3]. Ἴδε πῶς δὲν ἐμποδίζει αὐτὸν ποὺ εἶναι ἄπιστος εἰς αὐτὸν ἢ τὴν ἄπιστον νὰ παραμείνουν πιστοὶ εἰς τὸν συζυγικὸν νόμον.

Ἄκουσε δὲ πάλιν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του· «Διότι σᾶς λέγω, ὅτι κάθε ἕνας ποὺ θὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του διὰ ἄλλον λόγον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μοιχείαν, τὴν κάνει νὰ μοιχεύῃ»[4]. Ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ φιλανθρωπία. Καὶ ἄν, λέγει, εἶναι ἄπιστος ἢ ἐθνικὴ καὶ συμφωνῇ νὰ μένῃ κράτησέ την. Ἂν ὅμως ἁμαρτήσῃ καὶ λησμονήσῃ τὴν συμφωνίαν τοῦ γάμου καὶ προτιμήσῃ τὴν συμβίωσιν μὲ τοὺς ἄλλους, ἠμπορεῖς νὰ τὴν ἐκδιώξῃς καὶ νὰ τὴν

καὶ τῶν συνθηκῶν ἐπιλάθηται, καὶ τὴν ἑτέρων κοινωνίαν προτιμήσῃ, ἔξεστί σοι ἐκβαλεῖν καὶ ἀπώσασθαι. Ταῦτα λογιζόμενοι σπουδάζωμεν καὶ ἡμεῖς ἀμείβεσθαι τὸν Δεσπότην τῆς εἰς ἡμᾶς εὐνοίας, καὶ ὥσπερ αὐτὸς τὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἀποπέμπεσθαι καταδέχεται, τὰ δὲ ἡμέτερα ἐκδικεῖ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ αὐτοὶ ποιῶμεν· καὶ ὅσα μὲν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτάνουσιν οἱ πλησίον συγχωρῶμεν, ὅσα δὲ εἰς τὸν Θεὸν συντείνει, ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐκδικεῖν σπουδάζωμεν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς ὠφελήσει τὰ μέγιστα καὶ τοὺς τὴν διόρθωσιν δεχομένους οὐ τὰ τυχόντα ὀνίνησι.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ἐξετάθη σήμερον τὰ προοίμια. Καὶ τί πάθω; Οὐχ ἑκὼν τοῦτο ὑπέμεινα, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου παρασυρείς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ πᾶς ὁ λόγος ἐκινήθη ἡμῖν, ἀνάγκην ἔσχομεν δεῖξαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὅτι καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαι μᾶλλόν εἰσιν ἢ τιμωρίαι, ὥσπερ οὖν αὐτὸς ὁ κατακλυσμός. Καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόστοργος, κηδεμονίᾳ τῇ περὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν πάντα διαπράττεται. Ἵνα δὲ καὶ ἐκ τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἀκούσωμεν αὐτῶν τῶν τῆς θείας Γραφῆς ῥημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων ὅτι «Ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμέρας ἑκατὸν πεντήκοντα» (μέχρι γὰρ τούτου ἡμῖν ἐπληρώθη τὰ τῆς διδασκαλίας), σήμερόν φησι, «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ».

3. Θέα μοι πάλιν τῆς θείας Γραφῆς τὴν συγκατάβασιν. «Καὶ ἐμνήσθη», φησίν, «ὁ Θεός». Θεοπρεπῶς νοῶμεν, ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα καὶ μὴ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας φύσεως

5. Γεν. 7, 24.
6. Γεν. 8, 1.

απομακρύνης. Σκεπτόμενοι αυτά ας φροντίζωμεν και ημείς να ανταποδίδωμεν εις τον Θεόν την προς ημάς αγάπην του, και όπως ακριβώς αυτός καταδέχεται να παραβλέπη τα εις βάρος του αμαρτήματα, τα δε εις βάρος μας να εξετάζη με πολλήν αυστηρότητα, κατά τον ίδιον τρόπον να ενεργούμεν και ημείς, και τα μεν εις βάρος μας αμαρτήματα των πλησίον μας να τα συγχωρούμεν, τα εις βάρος όμως του Θεού να τα εξετάζωμεν και να ελέγχωμεν με πολλήν αυστηρότητα. Απ' αυτό θα ωφεληθούμε τα μέγιστα και ημείς, αλλά και αυτοί πού θα τους διορθώσωμεν.

Ίσως να επεκτείναμεν σήμερα πολύ την εισαγωγήν. Και τί να κάμω; Δεν έγινε με την θέλησίν μου αλλά παρασυρθείς από την συνέχειαν του λόγου. Επειδή δε κατ' εξοχήν ωμιλήσαμεν διά τον κατακλυσμόν, ενομίσαμεν, ότι ήτο ανάγκη να δείξωμεν εις την αγάπην σας, ότι αι τιμωρίαι του Θεού είναι περισσότερον φιλανθρωπίαι παρά τιμωρίαι, όπως ακριβώς και αυτός ακόμη ο κατακλυσμός. Διότι ωσάν φιλόστοργος πατήρ από φροντίδα διά την ανθρωπίνην φύσιν κάνει τα πάντα. Διά να μάθετε δε το μέγεθος της φιλανθρωπίας αυτού απ' αυτά πού προηγήθησαν πριν από λίγο και απ' αυτά πού ανεγνώσθησαν σήμερον, ας ακούσωμεν τους ιδίους τους λόγους της αγίας Γραφής. Αφού μας εδίδαξε χθες ο μακάριος Μωυσής λέγων ότι «Ανυψώθη το ύδωρ επάνω εις την γην επί εκατόν πεντήκοντα ημέρας»[5] (διότι μέχρις εδώ συνεπληρώθη η διδασκαλία μας), σήμερον λέγει· «Και ενεθυμήθη ο Θεός τον Νώε και όλα τα άγρια θηρία, και όλα τα κτήνη, και όλα τα πτηνά, και όλα τα ερπετά, όσα ήσαν μαζί του εις την κιβωτόν»[6].

3. Πρόσεξε πάλιν την συγκατάβασιν της αγίας Γραφής. «Και ενεθυμήθη ο Θεός» λέγει. Να εννοώμεν τα λεγόμενα, αγαπητοί, με τρόπον αρμόζοντα εις τον Θεόν και να μη λαμβάνωμεν υπ' όψιν μας τας παχυλάς λέξεις, αι οποίαι χρησιμοποιούνται λόγῳ αδυναμίας της φύσεώς μας. Διότι όσον αφορᾷ την άρρητον θείαν φύσιν το ρήμα είναι ακατάλληλον.

λογιζώμεθα τῶν λέξεων τὴν παχύτητα. Ὅσον γὰρ πρὸς τὴν ἄρρητον φύσιν ἐκείνην, ἀνάξιον τὸ ῥῆμα· ὅσον δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀκολούθως εἴρηται. «Ἐμνήσθη», φησίν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Ἐπειδὴ γὰρ διηγήσατο ἡμῖν ἐν τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι, καθάπερ προσλαβόντες ἐδιδάξαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην ὅτι ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ τοσαύταις νυξὶν ὁ ὑετὸς γέγονε, καὶ ἐν ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέραις ἐπὶ τῆς ταυτότητος διέμεινε δέκα πέντε πήχεις ὑψούμενον ἐπάνω τῶν ὀρέων, καὶ ὅτι τούτων γινομένων ὁ δίκαιος ἐν τῇ κιβωτῷ ἐτύγχανεν, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν δυνάμενος, συνόντων αὐτῷ καὶ τῶν ἀλόγων ἁπάντων, διὰ τοῦτό φησι, «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε».

Τί ἐστιν, «Ἐμνήσθη»; Ὤκτειρε, φησίν, ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντα ἠλέησεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ στενοχωρίᾳ τυγχάνοντα καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ καθεστῶτα καὶ οὐκ εἰδότα μέχρι τίνος στήσεται τὰ δεινά. Ἐννόει γάρ μοι ποίους ἀνεκίνει καθ᾽ ἑαυτὸν λογισμοὺς μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τὰς τεσσαράκοντα νύκτας, ἃς ἡ τῶν ὑδάτων φορὰ κατεφέρετο, ὁρῶν ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰ ὕδατα μένοντα, καὶ οὐδὲ ὅλως λήγοντα· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς εἶχεν ἰδεῖν τὰ γεγενημένα, ἀλλ᾽ ἐγκεκλεισμένος, καὶ οὐ δυνάμενός ποθεν τῇ ὄψει ὑποβαλεῖν τὰ κατειληφότα δεινά, μείζονα τὴν ὀδύνην ὑπέμενε καὶ βαρύτερα καθ᾽ ἑκάστην ἀνελογίζετο. Ἐγὼ δὲ καὶ θαυμάζω πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς οὐ κατεπόθη, εἰς ἔννοιαν ἐρχόμενος καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ τῆς μονώσεως τῆς οἰκείας, καὶ τῆς χαλεπῆς ἐκείνης διαγωγῆς. Ἀλλ᾽ ἡ αἰτία πάντων αὐτῷ τῶν ἀγαθῶν ἡ πίστις ἦν ἡ εἰς τὸν Θεόν, δι᾽ ἣν καὶ ἀντεῖχε καὶ πάντα γενναίως ἔφερε, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος οὐδενὸς ἀπήσθετο τῶν λυπηρῶν. Ἐπεὶ οὖν τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ παρέσχε καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο καὶ δαψιλῆ τὴν πίστιν εἰσήνεγκε, πολλὴν τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμε-

Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, ἐλέχθη καταλλήλως. «Ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε», λέγει. Ἐπειδὴ μᾶς διηγήθη εἰς τὰ προηγούμενα, ὅπως ἀκριβῶς ἐδιδάξαμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι ἡ καταρρακτώδης βροχὴ διήρκεσε τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα καὶ ὅτι τὸ νερὸ παρέμεινεν ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμερόνυκτα εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν, καὶ ὅτι, ὅταν συνέβαιναν αὐτά, ὁ δίκαιος εὑρίσκετο μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, χωρὶς νὰ ἠμπορῇ οὔτε ἀέρα νὰ ἀναπνεύσῃ τὴν στιγμὴν ποὺ ἦσαν ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα μαζί του, δι' αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε».

Τί σημαίνει «ἐνεθυμήθη»; Ἐλυπήθη ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον, ὁ ὁποῖος ἔζουσε μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, τὸν εὐσπλαχνίσθη, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ εἶναι εἰς δύσκολον θέσιν καὶ εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤξευρε μέχρι ποῦ θὰ συνεχίσουν τὰ δεινά. Διότι σκέψου ποῖαι σκέψεις ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ μυαλό του μετὰ τὰ τεσσαράκοντα ἡμερόνυκτα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔπιπτε τὸ νερό, βλέπων τὰ νερὰ νὰ παραμένουν εἰς τὸ ἴδιο ὕψος ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμερόνυκτα καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου. Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν δύσκολον ἦτο, τὸ ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἴδῃ μὲ τὰ μάτια του τὰ συμβαίνοντα, ἀλλὰ κλεισμένος ἀπὸ παντοῦ χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀντιληφθῇ ἀπὸ κάπου τὰ δεινά, ποὺ τὸν κατέλαβαν, καὶ ὑπέφερε περισσότερον, καὶ ἐσκέπτετο καθημερινῶς τὰ φοβερώτερα. Ἐγὼ ἀπορῶ, πῶς δὲν κατεβλήθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν λύπην σκεπτόμενος καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τὴν ἀπομόνωσίν του, καὶ τὴν δύσκολον ἐκείνην ζωήν. Ἀλλὰ ἡ αἰτία ὅλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἦτο ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀντεῖχε καὶ ὑπέφερε τὰ πάντα γενναίως καὶ δὲν ᾐσθάνετο τίποτε ἀπὸ τὰ φοβερὰ τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα. Ἐπειδὴ λοιπὸν προσέφερεν, ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτὸν καὶ ἐπέδειξεν ὑπομονὴν καὶ πολλὴν πίστιν μὲ

νος, σκόπει τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν.

«Καὶ ἐμνήσθη», φησίν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Οὐχ ἁπλῶς εἶπε, «Καὶ ἐμνήσθη»· ἀλλ' ἐπειδὴ προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφὴ τὴν μαρτυρίαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δήλην ἡμῖν ἐποίησε περὶ τοῦ δικαίου, λέγοντος, «Εἴσελθε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, διὰ τοῦτο νῦν φησι· «Καὶ ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε», τοῦτ' ἔστι, τῆς μαρτυρίας, ἣν περὶ αὐτοῦ ἐποιήσατο, ἀνεμνήσθη καὶ οὐ περιεῖδεν ἐπὶ πολὺ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου μακροθυμήσας, μέχρις ὅτε ἀντισχεῖν ἠδύνατο, τότε λοιπὸν τὴν παρ' ἑαυτοῦ δωρεῖται χάριν. Εἰδὼς γὰρ ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἐπειδὰν συγχωρήσῃ πειρασμόν τινα ἐπενεχθῆναι, μέχρι τοσούτου ἀφίησι, μέχρις ὅτε οἶδε δυναμένους ὑπενεγκεῖν, ἵνα καὶ ἡμῖν τῆς καρτερίας ἀρκοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν χαρίσηται καὶ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξηται· καθάπερ καὶ Παῦλός φησι· «Πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν».

Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο, πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ οἴκησιν ἀνασχόμενος, «Καὶ ἐμνήσθη», φησίν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε». Εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὴν ἄβυσσον, προσέθηκεν ἡ θεία Γραφή· «Καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ». Ὅρα πῶς ἅπαντα διὰ τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον τιμὴν ἐργάζεται. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀπολωλότων ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἀνθρώπων, μετ' ἐκείνων καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ζώων φύσιν ἅπασαν διέφθειρεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μέλλων τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὸν δίκαιον, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν τιμήν, καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν, καὶ τὰ θηρία,

7. Γεν. 7, 1.
8. Α΄ Κορ. 10, 13.

τὸ νὰ εἶναι πολὺ καρτερικός, πρόσεξε τὴν πολλὴν πρὸς αὐτὸν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἐνεθυμήθη», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς, «Καὶ ἐνεθυμήθη», ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐφανέρωσεν ἡ Γραφὴ προηγουμένως τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν δίκαιον λέγων, «Εἴσελθε εἰς τὴν κιβωτόν, διότι εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν ἐσὲ μόνον εὗρον δίκαιον»[7], διὰ τοῦτο τώρα λέγει· «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε», δηλαδὴ ἐνεθυμήθη αὐτὰ ποὺ εἶπε δι' αὐτὸν καὶ δὲν παρημέλησεν ἐπὶ πολὺ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀνέμενε μέχρις ὅτου θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀνθέξῃ καὶ τότε προσφέρει τὴν εὐεργεσίαν του. Διότι γνωρίζων τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεώς μας, ἐὰν ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχωμεν κάποιον πειρασμὸν μᾶς ἀφήνει ἀβοήθητους μέχρι τοῦ σημείου ποὺ γνωρίζει, ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ ὑποφέρωμεν, ὥστε καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ προσφέρῃ ἱκανοποιητικὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς καὶ τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν νὰ ἐπιδείξῃ. Ἔτσι ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Εἶναι ἔμπιστος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῆτε περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ἠμπορεῖτε, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν δοκιμασίαν θὰ προσφέρῃ καὶ τὴν λύσιν, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ τὴν ὑποφέρετε»[8].

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐπέδειξε καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν ἀνεχθεὶς τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν κιβωτόν, λόγῳ τῆς πίστεώς του πρὸς τὸν Θεόν, λέγει ἡ Γραφὴ «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγα βάθος τῆς φιλανθρωπίας του ἡ Ἁγία Γραφὴ προσέθεσεν· «Καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ πτηνά, καὶ ὅλα τὰ ἑρπετά, ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν». Βλέπε πῶς κάνει τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μὲ τοὺς καταστραφέντας κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀνθρώπους κατέστρεψε καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα, ἔτσι καὶ τώρα σκοπεύων νὰ ἐπιδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του εἰς τὸν δίκαιον, ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς, ἐπεκτείνει τὴν ἀγαθότητά του καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ ἄγρια θηρία

καὶ τὰ πετεινά, καὶ τὰ ἑρπετὰ ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα. «Καὶ ἐμνήσθη», φησίν, «ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν ἑρπετῶν, καὶ ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ». Μνησθείς, φησί, τοῦ Νῶε, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ὄντων ἐν τῇ κιβωτῷ προσέταξεν ἐπισχεθῆναι τῶν ὑδάτων τὴν φοράν, ἵνα κατὰ μικρὸν τὴν οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλανθρωπίαν καὶ λοιπὸν τὸν δίκαιον ἀναπνεῦσαι ποιήσῃ, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς ἐλευθερώσας εἰς γαλήνην αὐτὸν καταστήσῃ, χαρισάμενος καὶ τοῦ φωτὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τοῦ ἀέρος τὴν ἀναπνοήν.

«Καὶ ἐπήγαγεν ὁ Θεός», φησί, «πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ. Καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαι τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ». Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡμῖν ἅπαντα διαλέγεται. Ἐπεκαλύφθησαν γάρ, φησίν, αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, μονονουχὶ λέγουσα ὅτι ἔδοξε τῷ Δεσπότῃ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς οἰκείας χώρας τὰ ὕδατα ἔμεινε, καὶ οὐκ ἔτι πλεονασμὸς ἐγένετο, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἔληγε. Καὶ ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ πορευόμενον ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἠλαττοῦτο τὸ ὕδωρ μετὰ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡμέρας. Ποῖος λογισμὸς τοῦτο καταλαβεῖν ἂν δυνηθείη ποτέ; Ἔστω, ὁ ὑετὸς ἐπεσχέθη, αἱ πηγαὶ οὐκέτι πλεονασμὸν εἰργάσαντο καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἐπεσχέθησαν· τὸ ὕδωρ τὸ τοσοῦτον πῶς ἔληξε; Πάντα ἄβυσσος ἦν. Πῶς οὖν ἡ τοσαύτη τῶν ὑδάτων ῥύμη ἀθρόον ἐλάττων ἐγίνετο; Τίς ἂν τοῦτο ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ εὑρεῖν δυνηθείη ποτέ; Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; Τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα ἦν, τὸ ἐργαζόμενον τὰ πάντα.

4. Μὴ τοίνυν ἡμεῖς περιεργαζώμεθα τὸ πῶς, ἀλλὰ τοῦτο μόνον πιστεύωμεν, ὅτι ἐκέλευσε καὶ ὑψώθη ἡ ἄβυσσος· προσέταξε καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν ἐπέσχε φορὰν καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον ὑπανεχώρησεν, ὃν αὐτὸς οἶδε μόνος ὁ δημιουργή-

---

9. Γεν. 8, 2. 10. Γεν. 8, 3.

καὶ πρὸς τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἑρπετά. «Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός», λέγει, «τὸν Νῶε καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ ἔστειλεν ἄνεμον εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ». Ἐπειδή, λέγει, ἐνεθυμήθη ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ ὅσα ἦσαν μαζί του εἰς τὴν κιβωτόν, διέταξε νὰ ἀνακοπῇ ἡ φορὰ τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ ἐπιδείξῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ διὰ νὰ κάμῃ τὸν δίκαιον νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀφοῦ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ λογισμοῦ του καὶ τοῦ χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φωτὸς καὶ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ἀέρος.

«Καὶ ἔστειλε», λέγει, «ὁ Θεὸς ἄνεμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ. Καὶ ἐκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἐκλείσθησαν». Βλέπε πῶς ὁμιλεῖ εἰς ἡμᾶς μὲ ἀνθρωπίνας λέξεις. Διότι λέγει «Ἐκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου καὶ ἐκλείσθησαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔπαυσεν ἡ καταρρακτώδης βροχή»· λέγουσα σχεδόν, ὅτι ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐκλείσθησαν πάλιν εἰς τοὺς τόπους των καὶ δὲν ἐξεχείλησαν ἔκτοτε ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ περιωρίζοντο. «Καὶ ὑπεχώρει τὸ ὕδωρ ὁλονὲν καὶ περισσότερον καὶ ἠλαττοῦτο μετὰ ἀπὸ τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα ἡμέρας»[10]. Ποία σκέψις θὰ ἠμποροῦσε νὰ συλλάβῃ τοῦτο; Ἔστω ὅτι ἐσταμάτησεν ἡ βροχὴ καὶ ὅτι αἱ πηγαὶ δὲν ἔδωσαν ἄλλο νερὸ καὶ ἐκλείσθησαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ· πῶς ἔφυγε καὶ ἐχάθη τὸ τόσο νερό; Ὅλα ἦσαν μία ἄβυσσος. Πῶς λοιπὸν ἡ τόσον μεγάλη ὁρμὴ τῶν ὑδάτων ὑπεχώρησε σιγὰ - σιγά; ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ συλλάβῃ αὐτὸ μὲ ἀνθρωπίνην λογικήν; Τί λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπουμεν; Ἡ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ ἦτο αὐτή, ἡ ὁποία ἔκαμνε τὰ πάντα.

4. Ἂς μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν τὸ πῶς, ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ διέταξε καὶ ἡ ἄβυσσος ὑψώθη, ἔδωσεν ἐντολὴν καὶ συνεκράτησε τὴν ὁρμήν της καὶ ὑπεχώρησε εἰς τὸν τόπον της, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ δημιουρ-

σας αὐτὴν Δεσπότης. «Καὶ ἐκάθισε», φησίν, «ἡ κιβωτὸς ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνί, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ. Τὸ δὲ ὕδωρ ἠλαττοῦτο ἕως τοῦ δεκάτου μηνός· καὶ ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ἐν τῷ δεκάτῳ μηνί, τῇ πρώτῃ τοῦ μηνός». Σκόπει πῶς ἀθρόον ἡ μεταβολὴ γέγονε καὶ πόσον ἔληξεν ἡ τῶν ὑδάτων φύσις, ὡς ἐπὶ τὰ ὄρη τὴν κιβωτὸν καθίσαι. Ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα ἡ Γραφή, ὅτι δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω τῶν ὀρέων ὑψώθη τὸ ὕδωρ, νῦν φησιν, ὅτι ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραρὰτ καὶ κατὰ μικρὸν λοιπὸν μέχρι τοῦ δεκάτου μηνὸς ἠλαττοῦτο, καὶ τότε τῷ δεκάτῳ μηνὶ ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων. Ἐννόει μοι τοῦ δικαίου τὴν εὐτονίαν, πῶς διήρκεσεν ἐν τοσούτοις μησὶ καθάπερ ἐν σκότῳ κατακεκλεισμένος.

«Καὶ ἐγένετο», φησί, «μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ ἀνέῳξε Νῶε την θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ ἀπέστειλε τὸν κόρακα ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ». Ὅρα τὸν δίκαιον οὐδέπω τολμῶντα κατοπτεῦσαι δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸν κόρακα ἀπέστειλε, δι' ἐκείνου μαθεῖν βουλόμενος, εἴ τινά ἐστι προσδοκῆσαι χρηστὴν μεταβολήν. «Καὶ ἐξελθών», φησίν, «οὐκ ἀνέστρεψεν, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς». Οὐκ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἀνέτρεψε, τό, «Ἕως», προσέθηκε ἡ θεία Γραφή· ἀλλ' ἰδίωμα τοῦτό ἐστι τῆς θείας Γραφῆς. Καὶ πολλαχοῦ ἄν τις εὕροι ταύτην τὴν συνήθειαν, καὶ ἐνῆν πολλὰ τοιαῦτα εὑρεῖν καὶ παραγαγεῖν εἰς μέσον· ἀλλ' ἵνα μὴ πάντα παρ' ἡμῶν μανθάνοντες ῥαθυμότεροι γίνησθε, ὑμῖν καταλιμπάνομεν διερευνᾶσθαι τὴν Γραφήν, καὶ εὑρεῖν ὅπου τοῖς ἰδιώμασι τούτοις κέχρηται. Τέως δὲ ἡμᾶς ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐκ ἀνέστρεψε τὸ ὄρνεον. Ἴσως ληξάντων τῶν ὑδάτων ἀκάθαρτον ὂν τὸ ὄρνεον, καὶ σώμασιν ἐντυχὸν τοῖς τε ἀνθρωπίνοις, τοῖς τε τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν κατάλληλον εὑρὸν ἑαυτῷ τροφήν, ἐναπέμεινεν. Ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μικρὸν ἐγίνετο τῷ δικαίῳ τεκμήριον τῆς χρηστῆς

---

11. Γεν. 8, 4-5.
12. Γεν. 8, 6.
13. Γεν. 8, 7.

γὸς αὐτῆς γνωρίζει. «Καὶ ἐκάθισε, λέγει, ἡ κιβωτὸς τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην τοῦ ἑβδόμου μηνὸς εἰς τὸ ὄρος Ἀραράτ. Τὸ δὲ ὕδωρ ἠλαττώνετο μέχρι τὸν δέκατον μῆνα, καὶ ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ δεκάτου μηνός»[11]. Πρόσεχε, πῶς ἔγινε ἀμέσως ἡ μεταβολὴ καὶ πῶς τὰ ὕδατα ἀπεσύρθησαν, ὥστε ἡ κιβωτὸς νὰ καθίσῃ ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη. Ἀφοῦ εἶπεν ἡ Γραφὴ προηγουμένως, ὅτι τὸ νερὸ ὑψώθη δέκα πέντε πήχεις ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὄρη, τώρα λέγει, ὅτι ἡ κιβωτὸς ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Ἀραρὰτ καὶ ὑπεχώρει τὸ νερὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τὸν δέκατον μῆνα, καὶ τότε κατὰ τὸν δέκατον μῆνα ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων. Σκέψου τὴν ἀντοχὴν τοῦ δικαίου, πῶς διετηρήθη τόσους μῆνας κλεισμένος μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς κιβωτοῦ.

«Καὶ συνέβη», λέγει, «μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἤνοιξεν ὁ Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε κατασκευάσει, καὶ ἔστειλε τὸν κόρακα, διὰ νὰ ἴδῃ, ἐὰν ὑπεχώρησε τὸ νερό»[12]. Πρόσεξε πὼς ὁ δίκαιος δὲν ἐτολμοῦσε ἀκόμη νὰ παρατηρήσῃ μόνος του, ἀλλὰ ἔστειλε τὸν κόρακα, θέλων νὰ μάθῃ ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐὰν ὑπῆρχε περίπτωσις νὰ ἐλπίζῃ εἰς κάποιαν εὐχάριστον μεταβολήν. «Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν», λέγει, «δὲν ἐπέστρεψεν, ἕως ὅτου ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς»[13]. Δὲν προσέθεσεν ἡ ἁγία Γραφὴ τὸ «Ἕως ὅτου» ἐπειδὴ ἐπέστρεψεν ἀργότερα, ἀλλὰ εἶναι χαρακτηριστικόν της αὐτό. Καὶ εἰς ἄλλα μέρη θὰ εὕρῃ κανεὶς τὴν συνήθειαν αὐτὴν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσῃ πολλὰ τέτοια καὶ νὰ τὰ ἐξετάσῃ. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ γίνεσθε περισσότερον ὀκνηροὶ μαθαίνοντες τὰ πάντα ἀπὸ ἡμᾶς, ἀφήνομεν εἰς ἐσᾶς νὰ ἐρευνήσετε τὴν Γραφὴν καὶ νὰ εὕρητε ποῦ χρησιμοποιεῖ αὐτὰ τὰ ἰδιώματα. Τελευταίως πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπέστρεψεν ὁ κόρακας. Ἴσως ὅταν ὑπεχώρησαν τὰ νερὰ καὶ ἐπειδὴ τὸ πτηνὸν ἦτο ἀκάθαρτον νὰ εὗρεν εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων τὴν κατάλληλον τροφὴν καὶ νὰ παρέμεινεν. Τοῦτο ὅμως ἦτο διὰ τὸν δίκαιον μεγάλη ἀπόδειξις καλῆς ἐλπίδος.

ἐλπίδος. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ εὗρε μικράν τινα παραμυθίαν, ὑπέστρεψεν ἄν. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐντεῦθεν λοιπὸν τὴν χρηστὴν προσδοκίαν ἐσχηκὼς ὁ δίκαιος ἐκπέμπει τὴν περιστεράν, ὄρνεον ἥμερον καὶ φιλοσύνηθες καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἀνεχόμενον ἕτερόν τι σιτεῖσθαι ἢ σπέρματα, τῶν γὰρ καθαρῶν τυγχάνει. «Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστεράν», φησί, «παρ' αὐτοῦ, ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ μὴ εὑροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς».

Ἄξιον ἐνταῦθα διερευνήσασθαι πῶς ἀνωτέρω εἰποῦσα ἡ ἁγία Γραφή, ὅτι αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ὤφθησαν, νῦν φησιν, ὅτι οὐχ εὑροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν ὑπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι τὸ ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Μετὰ ἀκριβείας ἀναγνῶμεν τὸ εἰρημένον, καὶ εἰσόμεθα τὴν αἰτίαν. Οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, «Οὐχ εὑροῦσα ἀνάπαυσιν» ἀλλά, «Τοῖς ποσὶν αὐτῆς», προσέθηκεν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι, εἰ καὶ ἔληξεν ἐκ μέρους τὰ ὕδατα καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ὤφθησαν, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ τῆς πλησμονῆς τῶν ὑδάτων καὶ αὐταὶ τῶν ὀρέων αἱ κεφαλαὶ βορβορώδεις, ἢ τελματώδους ἰλύος ἦσαν πεπληρωμέναι. Διὸ οὐδὲ στῆναί που ἰσχύσασα ἡ περιστερά, οὐδὲ τροφὴν κατάλληλον εὑρεῖν δυναμένη, ὑπέστρεψε, διὰ τῆς ἐπανόδου διδάσκουσα τὸν δίκαιον, ὡς ἔτι πολλὴ τῶν ὑδάτων ἐστὶν ἡ φορά. «Καὶ ἐκτείνας», φησί, τὴν χεῖρα ἔλαβεν αὐτήν, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν κιβωτόν».

Εἶδες πόση τοῦ ὀρνέου ἡ εὐγνωμοσύνη, πῶς ἐπανελθοῦσα διὰ τῆς παρουσίας ἐδίδασκε τὸν δίκαιον ἔτι τινὰ μικρὰν μακροθυμίαν ἐνδείξασθαι; Διό, «Καὶ ἐπισχών», φησίν, «ἔτι ἑπτὰ ἡμέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν ἐκ τῆς κιβωτοῦ. Καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν ἡ περιστερὰ πρὸς ἑσπέραν καὶ εἶχε

14. Γεν. 8, 8-9.
15. Γεν. 8, 9.

Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ καὶ δὲν εὕρισκεν ἀνακούφισιν θὰ ἐπέστρεφεν. Καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸν αὐτὸ ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν ἔχων τὴν καλὴν ἐλπίδα ὁ δίκαιος ἀποστέλλει τὴν περιστεράν, πτηνὸν ἥμερον, φιλικὸν καὶ εὐγνῶμον, ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ τρέφεται μὲ τίποτα ἄλλο παρὰ μόνον μὲ σπέρματα, διότι ἀνήκει εἰς τὰ καθαρά. «Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστεράν», λέγει, «διὰ νὰ ἴδῃ, ἐὰν ἔπαυσαν τὰ νερὰ νὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εὗρεν αὐτὴ μέρος διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ἐπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, διότι τὸ νερὸ ἐκάλυπτεν ὁλόκληρον τὴν γῆν»[14].

Ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ διατί, ἐνῷ πιὸ ἐπάνω ἡ Γραφὴ εἶπε, ὅτι ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, τώρα λέγει, ὅτι ἡ περιστερὰ ἐπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτόν, ἐπειδὴ δὲν εὑρῆκε μέρος διὰ νὰ ἀναπαυθῇ. Ἂς διαβάσωμεν μὲ προσοχὴν τὸ λεχθὲν καὶ θὰ μάθωμεν τὴν αἰτίαν. Διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς, «Ἐπειδὴ δὲν εὑρῆκεν ἀνάπαυσιν», ἀλλὰ προσέθεσεν «εἰς τοὺς πόδας της», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμα ὑπεχώρησαν τὰ νερὰ καὶ ἐφάνησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ὅμως ἦσαν βορβορώδεις καὶ πλήρεις λάσπης λόγῳ τῶν πολλῶν ὑδάτων. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ σταθῇ κάπου ἡ περιστερὰ καὶ νὰ εὕρῃ τροφὴν κατάλληλον, ἐπέστρεψεν ἐξηγοῦσα μὲ τὴν ἐπιστροφήν της εἰς τὸν δίκαιον, ὅτι τὰ νερὰ ἦσαν ἀκόμη πολὺ ὁρμητικά. «Καὶ ἀφοῦ ἥπλωσε τὸ χέρι του τὴν ἐπῆρε μαζί του μέσα εἰς τὴν κιβωτόν»[15].

Εἶδες πόση μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ πτηνοῦ καὶ πῶς, ἀφοῦ ἐπέστρεψε, μὲ τὴν παρουσίαν της ἐδίδασκεν εἰς τὸν δίκαιον, ὅτι πρέπει νὰ κάνῃ ἀκόμη ὀλίγην ὑπομονήν; Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἀφοῦ ἐπερίμενε μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρας ἔστειλε πάλιν τὴν περιστερὰν ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ ἐπέστρεψεν ἡ περιστερὰ κατὰ τὴν ἑσπέραν καὶ εἶχεν εἰς τὸ

φύλλον ἐλαίας κάρφος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς». Οὐχ ἁπλῶς ἐνταῦθα οὐδὲ εἰκῇ κεῖται τό, «Πρὸς ἑσπέραν», ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι διὰ πάσης τῆς ἡμέρας διατραφεῖσα, καὶ εὑροῦσά τινα κατάλληλον δίαιταν, κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ στόματος φέρουσα κάρφος ἐλαίας. Τοιοῦτον γὰρ τὸ ζῶον, ἥμερον, καὶ ἀεὶ τὴν συνήθειαν ἐπιζητοῦν· διά τοι τοῦτο καὶ ὑπέστρεψε καὶ διὰ τοῦ κάρφους τῆς ἐλαίας πολλὴν παραμυθίαν ἐκόμισε τῷ δικαίῳ.

Ἀλλ' ἴσως ἄν τις εἴποι· καὶ πόθεν εὗρε τὸ φύλλον τῆς ἐλαίας; Τὸ μὲν πᾶν ἐγίνετο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, καὶ τὸ εὑρεθῆναι, καὶ τὸ τὴν περιστερὰν λαβοῦσαν ἐπὶ τοῦ στόματος ἐπανελθεῖν πάλιν πρὸς τὸν δίκαιον· ἄλλως δὲ καὶ τὸ δένδρον ἀειθαλές ἐστι, καὶ εἰκός, τῶν ὑδάτων ὑπονοστησάντων, ἔτι τὸ δένδρον τὴν τῶν φύλλων ἔχειν κόμην. «Καὶ ἐπισχών», φησίν, «ἔτι ἑπτὰ ἡμέρας ἑτέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστεράν, καὶ οὐ προσέθετο τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὸν ἔτι». Ὅρα διὰ πάντων τὸν δίκαιον ἱκανὴν παραμυθίαν λαμβάνοντα. Ὥσπερ γὰρ ἐπανελθούσης αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ στόματος φερούσης τὸ φύλλον τῆς ἐλαίας, χρηστὰς εἶχε τὰς ἐλπίδας, οὕτω καὶ νῦν τὸ ἐξελθοῦσαν μὴ ὑποστρέψαι πάλιν, δεῖγμα μέγιστον αὐτῷ παρεῖχε τοῦ πολλὴν αὐτὴν εὑρηκέναι τὴν ἄνεσιν καὶ λῆξιν γεγενῆσθαι τῶν ὑδάτων παντελῆ. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές ἄκουσον τῶν ἑξῆς. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «τῷ ἑνὶ καὶ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ πρώτου μηνός, ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ ἀπεκάλυψε Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ εἶδεν ὅτι ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

5. Πάλιν ἐνταῦθα ἔπεισί μοι θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. Πῶς γάρ, εἰπέ μοι, μετὰ τοσοῦτον χρόνον προσβαλὼν τῷ ἀέρι, καὶ τὰς ὄψεις ἀνατείνας εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν οὐκ ἀπετυφλώθη καὶ ἐπηρώθη τὰς ὄψεις; Ἴστε γάρ, ἴστε, ὅτι

16. Γεν. 8, 10-11.
17. Γεν. 8, 12.

ράμφος της μικρὸν κλάδον ἐλαίας»[16]. Δὲν εὑρίσκεται ἐντελῶς τυχαῖα ἐδῶ τὸ «κατὰ τὴν ἑσπέραν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ἀφοῦ ἐτράφη ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ εὑρῆκε κατάλληλον τροφήν, ἐπέστρεψε κατὰ τὴν ἑσπέραν φέρουσα εἰς τὸ ράμφος της μικρὸν κλάδον ἐλαίας. Διότι τέτοιο εἶναι τὸ πτηνόν, ἥμερον, καὶ ἐπιζητεῖ πάντοτε τὴν κατοικίαν του, διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ἐπέστρεψε καὶ μὲ τὸν κλάδον ἐλαίας ἔδωσε μεγάλην παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον.

Ἀλλὰ ἴσως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανείς· ἀπὸ ποῦ εὑρῆκε τὸν κλάδον ἐλαίας; Τὸ πᾶν συνέβαινε μὲ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ εὑρεθῇ καὶ τὸ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ περιστερὰ εἰς τὸν δίκαιον μὲ τὸν κλάδον εἰς τὸ στόμα της. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ δένδρον εἶναι ἀειθαλὲς καί, ὅταν ὑπεχώρησαν τὰ νερά, ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ τὰ φύλλα του. «Καὶ ἀφοῦ ἐπερίμενε, λέγει, ἀκόμη καὶ ἑπτὰ ἡμέρας, ἔστειλε τὴν περιστερὰν καὶ δὲν ἐπέστρεψεν ὅμως εἰς αὐτόν»[17]. Κοίταξε πῶς ὁ δίκαιος ἔπαιρνεν ἀρκετὴν παρηγορίαν ἀπὸ τὸ κάθε τι. Ὅπως δηλαδή, εὐελπιστοῦσεν ὅταν ἐπέστρεψε καὶ ἔφερεν εἰς τὸ ράμφος μικρὸν κλάδον ἐλαίας, ἔτσι καὶ τώρα τὸ νὰ φύγῃ χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ ἦτο πολὺ μεγάλη ἀπόδειξις δι' αὐτόν, ὅτι αὐτὴ εὑρῆκε πολλὴν ἄνεσιν καὶ ὅτι τὰ νερὰ ὑπεχώρησαν τελείως. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν ἄκουσε τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ συνέβη», λέγει, «κατὰ τὸ ἑξακοσιοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε καὶ τὸ νερὸ ἐχάθη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα. Καὶ ἤνοιξεν ὁ Νῶε τὴν στέγη τῆς κιβωτοῦ ποὺ κατεσκεύασε καὶ εἶδεν, ὅτι τὸ νερὸ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς»[18].

5. Παρακολούθησέ με πάλι ἐδῶ νὰ θαυμάσωμεν μὲ ἔκπληξιν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰπέ μου, πῶς δὲν ἐτυφλώθη καὶ δὲν ἔχασε τὰς αἰσθήσεις του, ὅταν μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον τὸν ἐκτύπησεν ὁ ἀέρας καὶ ἐκοίταξε πρὸς τὸν οὐρανόν; Διότι γνωρίζετε καλά,

---

18. Γεν. 8, 13.

μάλιστα τοῦτο πάσχειν ἔθος τοῖς ἀνθρώποις, κἂν πρὸς βραχὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ζοφωδεστέροις διάγοντες πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἀθρόον αὐγὴν ἀτενίσαι βουληθῶσιν. Ἀλλ' ὁ δίκαιος οὗτος ἐν ἐνιαυτῷ ὁλοκλήρῳ καὶ ἐν τοσούτοις μησί, καθάπερ ἐν σκότῳ, διάγων ἐν τῇ κιβωτῷ, καὶ νῦν ἀθρόον πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς αὐγὴν ἐπιδών, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπασχεν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ χάρις ἦν μετὰ τῆς παρασχεθείσης αὐτῷ ὑπομονῆς, ἡ καὶ τοῦ σώματος τὰς αἰσθήσεις ἰσχυρὰς ἀπεργαζομένη, καὶ ἀνωτέρας τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ταύτας ποιοῦσα. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐξηράνθη ἡ γῆ, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός. Οὐχ ἁπλῶς τὴν τοσαύτην ἀκρίβειαν ποιεῖται ἡ θεία Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μέχρι μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ἡ συμπλήρωσις γεγένηται, καθ' ὃν τοῦ δικαίου ἐδείχθη ἡ ὑπομονή, καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης τὸ καθάρσιον γέγονεν.

Εἶτα ἐπειδὴ καθάπερ τινὰ ῥύπον ἀπεπλύνατο ἡ κτίσις ἅπασα, ἀποθεμένη τὴν ἅπασαν κηλῖδα, ἣν ἡ τῶν ἀνθρώπων κακία ἐν αὐτῇ κατεσκεύασε, καὶ φαιδρὸν αὐτῆς γέγονε τὸ πρόσωπον, τότε λοιπὸν προστάττει τὸν δίκαιον ἐξελθεῖν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐλευθεροῖ αὐτὸν τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου δεσμωτηρίου, καί φησιν· «Εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· ἔξελθε σύ, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ· καὶ πάντα τὰ θηρία ὅσα ἐστὶ μετὰ σοῦ, καὶ πᾶσα σὰρξ ἀπὸ πετεινῶν ἕως κτηνῶν, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἐξήγαγε μετὰ σεαυτοῦ, καὶ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς».

Σκόπει Θεοῦ ἀγαθότητα, πῶς διὰ πάντων παραμυθεῖται τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ γὰρ προσέταξεν αὐτὸν ἐξελθεῖν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ τοὺς υἱούς, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰς γυναῖκας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ θηρία πάντα ἵνα μὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο πάλιν πολλὴν αὐτῷ κατασκεδάσῃ τὴν ἀθυμίαν καὶ ἐναγώνιον αὐτὸν καταστήσῃ λογιζόμενον, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἔσται, ἐν το-

19. Γεν. 8, 14.
20. Γεν. 8, 15-17.

ὅτι κατ' ἐξοχὴν οἱ ἄνθρωποι συνήθως τὸ παθαίνουν αὐτό, ἐὰν θελήσουν νὰ κοιτάξουν πρὸς τὸ φῶς, ἀφοῦ μείνουν πολὺ μικρὸν διάστημα τῆς ἡμέρας μέσα εἰς σκοτεινοὺς καὶ ζοφώδεις τόπους. Ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός, ἂν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ ἕνα ἔτος καὶ τόσους μῆνας μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, ὡσὰν εἰς τὸ σκότος, δὲν ἔπαθε τίποτε τέτοιο, ἂν καὶ ἐκοίταξε ἀμέσως πρὸς τὸ φῶς. Διότι μαζὶ μὲ τὴν ὑπομονήν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν, ἦτο καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἰσχυροποιοῦσε τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματος καὶ τὰς ἔκαμνε ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας. «Καὶ κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ δευτέρου μηνὸς ἡ γῆ ἐξηράνθη»[19]. Δὲν ἀκριβολογεῖ τόσον ἡ Γραφὴ χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι συνεπληρώθη ὁ χρόνος ἐκεῖνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπεδείχθη ἡ ὑπομονὴ τοῦ δικαίου καὶ ἔγινεν ὁ ἐξαγνισμὸς ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης.

Ἔπειτα ἀφοῦ ἐκαθαρίσθη ὅλη ἡ κτίσις, ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ρυπαρότητα, ἀφοῦ ἀπέβαλεν ὅλην τὴν ἀκαθαρσίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ πρόσωπόν της ἔγινε χαρούμενον, τότε λοιπὸν δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν δίκαιον νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φυλακὴν καὶ λέγει· «Εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ἐσὺ καὶ ἡ γυναίκα σου καὶ τὰ τέκνα σου καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τέκνων σου μαζί σου· μαζί σου νὰ βγάλῃς καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, ὅσα εἶναι μαζί σου καὶ κάθε ζωντανὸν ἀπὸ πτηνὰ μέχρι κτήνη καὶ κάθε ἑρπετὸν ποὺ σύρεται εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε εἰς ὅλην τὴν γῆν»[20].

Πρόσεξε τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πῶς μὲ τὸ κάθε τι παρηγορεῖ τὸν δίκαιον. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του, καὶ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, διὰ νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃ καὶ αὐτὸ πάλιν πολλὴν λύπην καὶ τὸν γεμίσῃ ἀγωνίαν μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐρημίαν κατοικῶν μόνος του εἰς τόσον μεγά-

σούτῳ πλάτει τῆς γῆς μόνος οἰκῶν, οὐδενὸς ὄντος ἑτέρου· εἰπών, ἔξελθε ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐξάγαγε ἅπαντα μετὰ σεαυτοῦ, προσέθηκε, «Καὶ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς». Ὅρα πῶς πάλιν ἄνωθεν ὁ δίκαιος οὗτος ἐκείνην δέχεται τὴν εὐλογίαν, ἣν πρὸ τῆς παραβάσεως ὁ Ἀδὰμ ἐδέξατο. Ὥσπερ γὰρ ἡνίκα ἐκεῖνος ἐδημιουργήθη, ἤκουσε· «Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς, οὕτω καὶ οὗτος νῦν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς». Ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος ἀρχὴ καὶ ῥίζα γέγονε πάντων τῶν γεγονότων πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, οὕτω καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ζύμη τις καὶ ἀρχὴ καὶ ῥίζα γίνεται πάντων τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμόν. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν τὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων συστάσεως ἀρχὴν λαμβάνει, καὶ ἡ κτίσις ἅπασα τὸν οἰκεῖον ἀπολαμβάνει κόσμον, ἥ τε γῆ πρὸς καρποφορίαν διεγειρομένη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα διὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρεσίαν ἐδημιουργήθη.

«Καὶ ἐξῆλθε Νῶε», φησί, «καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ· καὶ πάντα τὰ θηρία, καὶ πάντα τὰ κτήνη, καὶ πᾶν πετεινόν, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν ἐξῆλθον ἐκ τῆς κιβωτοῦ». Κατὰ τὸ τοῦ Δεσπότου, φησί, πρόσταγμα δεξάμενος τὴν εὐλογίαν τὴν λέγουσαν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων. Καὶ ἦν λοιπὸν ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὁ δίκαιος μόνος διάγων μετὰ τῆς γυναικός, καὶ τῶν παιδίων, καὶ τῶν τούτων γυναικῶν. Καὶ εὐθέως ἐξελθὼν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, καὶ ὑπέρ τε τῶν παρεληλυθότων, ὑπέρ τε τῶν μελλόντων τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ ἑαυτοῦ Δεσπότῃ.

Ἀλλ' εἰ δοκεῖ, ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσώμεθα τὰ κατὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, μέ-

21. Γεν. 8, 18-19.

λον πλάτος τῆς γῆς χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ἄλλος, ἀφοῦ τοῦ εἶπε, «νὰ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ μαζί σου νὰ βγάλῃς τὰ πάντα», προσέθεσεν, «Καὶ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Κοίταξε πῶς ὁ δίκαιος αὐτὸς πάλιν ἄνωθεν λαμβάνει τὴν εὐλογίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Ἀδὰμ πρὶν ἀπὸ τὴν πτῶσιν. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος, ὅταν ἐδημιουργήθη ἤκουσε τό· «Καὶ ηὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων, νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ καταλάβετε τὴν γῆν», ἔτσι καὶ τώρα αὐτὸς ἤκουσε τὸ «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε εἰς ὅλην τὴν γῆν». Ὅπως ἐκεῖνος ἔγινεν ἀρχὴ καὶ ρίζα ὅλων τῶν γεγονότων πρὶν ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς γίνεται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ζύμη καὶ ἡ ρίζα ὅλων τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γεγονότων. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν ἀρχίζει ἡ συγκρότησις τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁλόκληρος ἡ φύσις ἀποκτᾷ καὶ πάλιν τὴν ὀμορφιάν της καρποφοροῦσα καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα ἐδημιουργήθησαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου.

«Καὶ ἐξῆλθεν», λέγει, «ὁ Νῶε καὶ ἡ γυναίκα του καὶ τὰ τέκνα του καὶ αἱ γυναῖκες τῶν τέκνων του μαζί του· καὶ ἀκόμη ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ὅλα τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ πτηνά, καὶ ὅλα τὰ ἑρπετὰ ποὺ κινοῦνται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν κατὰ γένος ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν»[21]. Κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, λέγει, λαβὼν τὴν εὐλογίαν ποὺ ἔλεγε, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε», ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ἐζοῦσε λοιπὸν ὁ δίκαιος μόνος του ἐπάνω εἰς τὴν γῆν μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του καὶ τὰς γυναῖκας τῶν τέκνων του. Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν, ἐπιδεικνύει ἀμέσως τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ παρελθόντα καὶ διὰ τὰ μέλλοντα.

Ἀλλά, ἐὰν σᾶς φαίνεται καλόν, διὰ νὰ μὴ μακρολογοῦμεν, ἂς φυλάξωμεν διὰ τὴν ἑπομένην τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, ἀφοῦ σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον μας καὶ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας, νὰ ἔχετε πάντοτε εἰς τὸ μυαλὸ αὐτὸν τὸν δίκαιον καὶ νὰ μάθετε τὴν

χρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον καὶ παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην διηνεκῶς τοῦτον τὸν μακάριον ἐν διανοίᾳ περιστρέφειν καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ μετὰ ἀκριβείας τὴν εὐμορφίαν καταμανθάνειν καὶ ζηλωτὰς αὐτοῦ γίνεσθαι. Σκόπει γάρ μοι πόσος αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς ὁ πλοῦτος, ὅτι σήμερον ἐν τοσαύταις ἡμέραις τὰ κατ' αὐτὸν διηγούμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν τέλος ἐπιθεῖναι ἰσχύσαμεν τῇ κατ' αὐτὸν ὑποθέσει. Καὶ τί λέγω τέλος ἐπιθεῖναι; Ὅσα ἂν εἴπωμεν οὐ δυνάμεθα ἐφικέσθαι· ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς πολλὰ δυνηθῶμεν εἰπεῖν, κἂν οἱ μεθ' ἡμᾶς, οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυνησόμεθα· τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετή. Ἐὰν γὰρ βουληθῶμεν, ἅπασαν ἡμῶν τὴν φύσιν οὗτος παιδεῦσαι δυνήσεται καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ζῆλον ἐναγαγεῖν. Ὅταν γὰρ καὶ μεταξὺ τοσούτων πονηρῶν ἀναστρεφόμενος οὗτος ὁ δίκαιος, καὶ μηδένα ἔχων εὑρεῖν ὁμότροπον, πρὸς τοσοῦτον μέτρον εὑρέθη φθάνων τῆς ἀρετῆς, τίς ἡμῖν ἔσται ἀπολογία τοῖς μηδὲ τοσαῦτα κωλύματα ἔχουσι, καὶ ῥαθυμοῦσι πρὸς τὴν ταύτης κατόρθωσιν; Μὴ γάρ μοι τὴν ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔτεσι διαγωγὴν λέγε μόνον, ὅτι κωμῳδούμενος καὶ χλευαζόμενος διετέλει ὑπὸ τῶν τὴν κακίαν μετιόντων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διατριβήν. Ὁ γὰρ ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος ἀντίρροπος εἶναί μοι δοκεῖ τοῦ παντὸς χρόνου· τοσαύτην ἐκεῖ τὴν θλῖψιν ὑπομένειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο, ἐν στενοχωρίᾳ τοιαύτῃ τυγχάνων καὶ μηδὲ ἀναπνεῖν δυνάμενος καὶ τῆς μετὰ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἀλόγων διαγωγῆς ἀνεχόμενος καὶ διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ στερρόν, καὶ τὸ ἀκλινὲς τῆς προαιρέσεως, καὶ τὴν πίστιν ἣν περὶ τὸν Θεὸν ἐπεδείκνυτο, δι' ἣν πάντα πράως καὶ κούφως ἔφερε.

Διά τοι τοῦτο, ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα εἰσήνεγκε, καὶ τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ δαψιλείας ἀπήλαυσεν. Εἰ γὰρ καὶ στενοχωρίαν πολλὴν ὑπέμενεν ἐν τῇ διαγωγῇ τῆς κιβωτοῦ, ἀλλ' ὅμως τὸ κλυδώνιον τὸ φοβερὸν καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἐκείνην διέφυγε. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀφόρητον εἱρκτήν, καὶ ἀδείας καὶ ἀνέσεως ἀπήλαυε καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἠξιοῦτο καὶ πάλιν

ὀμορφιὰ τῆς ἀρετῆς του μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ γίνετε μιμηταὶ αὐτοῦ. Διότι πρόσεξε, πόσος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του, ἀφοῦ δὲν ἠμπορέσαμεν καὶ σήμερον μετὰ ἀπὸ τόσων ἡμερῶν διήγησιν νὰ δώσωμεν τέλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ. Καὶ τί λέγω νὰ δώσωμεν τέλος; Ὅσα καὶ νὰ εἴπωμεν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ πλησιάσωμεν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ εἰποῦμεν πολλά, καὶ ἂν εἰποῦν πολλὰ οἱ ἑπόμενοι ἀπὸ ἡμᾶς, οὔτε ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τελειώσωμεν. Τόσον μεγάλον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή. Ἐὰν θελήσωμεν, θὰ ἠμπορέσῃ αὐτὸς νὰ νουθετήσῃ ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας καὶ νὰ τὴν ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι, ἂν καὶ συναναστρέφετο μὲ τόσους κακοὺς αὐτὸς ὁ δίκαιος, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα ὅμοιον μὲ αὐτόν, ἐὰν παρ' ὅλα αὐτὰ αὐτὸς ἠμπόρεσε νὰ φθάσῃ εἰς τόσον μεγάλον ὕψος τῆς ἀρετῆς, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχομεν τόσα κωλύματα καὶ ἀδιαφοροῦμεν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀρετὴν αὐτήν; Μὴ μοῦ λέγῃς μόνον διὰ τὴν ζωὴν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν, ὅτι δηλεδὴ περιεπαίζετο καὶ ἐχλευάζετο ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὴν κιβωτὸν παραμονὴν αὐτοῦ. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ὁ χρόνος μοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι ἰσοδύναμος μὲ ὅλον τὸν προηγούμενον. Ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο ἐκεῖ νὰ ὑπομένῃ τόσην θλῖψιν, εὑρισκόμενος εἰς τόσην στενοχωρίαν χωρὶς νὰ ἠμπορῇ οὔτε νὰ ἀναπνεύσῃ, νὰ ἀνέχεται τὴν συμβίωσιν μὲ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ μὲ τὸ κάθε τι τὴν σταθεράν του γνώμην καὶ ἀμετακίνητον διάθεσίν του καὶ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ὑπέφερε τὰ πάντα πράως καὶ ἀδιαμαρτυρήτως.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπήλαυσε πλουσίως τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δηλαδὴ προσέφερε τὰ πάντα, ποὺ ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτόν. Διότι, ἂν καὶ ἐστενοχωρεῖτο πολὺ κατὰ τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅμως ἀπέφυγεν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ταραχὴν καὶ τὴν πανωλεθρίαν. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φυλακὴν ἀπήλαυσε

τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου· καὶ πανταχοῦ εὑρήσεις τὰς ἀρχὰς παρ' αὐτοῦ εἰσφερομένας. Ὥσπερ δὲ τὴν πρώτην ἅπασαν ἡλικίαν τὴν ἀρετὴν μεταδιώξας καὶ τῆς κακίας ἐκείνων ἐκτὸς γεγονώς, οὐ συναπήλαυσεν αὐτοῖς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ πάντων ὑποβρυχίων γινομένων αὐτὸς μόνος διεσώζετο, οὕτω πάλιν ἐπειδὴ πολλὴν τὴν πίστιν εἰσήνεγκε, καὶ μετ' εὐχαριστίας τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ οἰκήσεως ἠνέσχετο, πάλιν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἠκολούθησε μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας, καὶ ἐξενεχθεὶς τῆς κιβωτοῦ καὶ εἰς τὴν προτέραν διαγωγὴν ἀποκατασταθείς, εὐθέως εὐλογίας ἀξιοῦται καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ποιησάμενος, καὶ οὕτω μειζόνων ἀξιοῦται παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Καὶ γὰρ ἔθος τοῦτο τῷ Θεῷ, ἐπειδὰν μικρὰ καὶ εὐτελῆ παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῇ, ὅμως δ' οὖν εἰσενεχθῇ, πολλὴν ἡμῖν τὴν παρ' αὐτοῦ δωρεῖσθαι φιλοτιμίαν. Καὶ ἵνα μάθῃς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτελείας τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ Δεσπότου σου τὴν φιλοτιμίαν, σκόπει μοι ἐνταῦθα. Κἂν γὰρ βουληθῶμέν τι εἰσενεγκεῖν, τί τοσοῦτον δυνησόμεθα, ἢ ὅσον τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἐπιδείξασθαι; Τὰ μέν τοι παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων εἰς ἡμᾶς ἐκπληροῦται. Ποῦ οὖν ἂν ἴσον γένοιτο ἔργα καὶ λόγοι; Ἀνενδεὴς γὰρ ὢν ἡμῶν ὁ Δεσπότης, οὐδενὸς δεῖται τῶν παρ' ἡμῶν, εἰ μὴ τῶν ῥημάτων μόνον· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀπαιτεῖ, οὐχ ὡς ταύτης χρήζων αὐτός, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς παιδεύσῃ εὐγνώμονας εἶναι, καὶ ἐπιγινώσκειν τὸν τῶν ἀγαθῶν χορηγόν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων ἔλεγεν, «Εὐχάριστοι γίνεσθε». Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Δεσπότης, ὡς τοῦτο τὸ κατόρθωμα. Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα, μηδὲ δι' ἔργων εὐεργετούμενοι αὐτοί, ὀκνῶμεν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ· πάλιν γὰρ εἰς ἡμᾶς τὸ κέρδος περιίσταται. Ἐὰν γὰρ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐχάριστοι γενώμεθα, καὶ πρὸς τὸ τῶν

τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἄνεσιν καὶ κατέστη ἄξιος τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδείκνυε τὴν εὐγνωμοσύνην του πάλιν ἐμπράκτως. Καὶ θὰ εὕρῃς, ὅτι παντοῦ αὐτὸς κάμνει τὴν ἀρχήν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐπεδίωξε τὴν ἀρετὴν καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ζωήν του καὶ ἀπεῖχεν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι δὲν ἐτιμωρήθη μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ διεσώθη μόνος αὐτὸς ἐνῷ τὰ πάντα εἶχον πνιγῆ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πάλιν, ἐπειδὴ ἐπίστευσε πολὺ καὶ ἠνέχθη εὐχαρίστως τὴν κατοίκησιν εἰς τὴν κιβωτόν, ἠκολούθησαν πάλιν αἱ πλούσιαι δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν προηγουμένην ζωὴν ἀμέσως ἀξιώνεται τὴν εὐλογίαν. Καὶ πάλιν ἐπιδείξας τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν του, ἔτσι γίνεται ἄξιος μεγαλυτέρων δωρεῶν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι συνηθίζει ὁ Θεὸς νὰ χαρίζῃ τὴν ἄπειρον φιλοτιμίαν του εἰς ἡμᾶς, ὅταν τοῦ προσφέρωμεν μικρὰ καὶ εὐτελῆ πράγματα, ἀλλὰ τὰ προσφέρωμεν μὲ τὴν καρδίαν μας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀναξιότητος καὶ τοῦ Κυρίου σου τὴν φιλοτιμίαν, πρόσεχε ἐδῶ. Καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ προσφέρωμεν κάτι, τί περισσότερον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κάνωμεν ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν εὐχαριστίαν μὲ τὰ λόγια; Τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὅμως δίνονται εἰς ἡμᾶς ἐμπράκτως. Πῶς θὰ ἦσαν ἴσα τὰ λόγια μὲ τὰ ἔργα; Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι πλούσιος ἀγαθῶν ὁ Θεός, δὲν χρειάζεται τίποτα ἀπὸ ἡμᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λόγους μας μόνον. Καὶ αὐτὴν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαον ἀπαιτεῖ, ὄχι διότι τὴν ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς μάθῃ νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφεν, ἔλεγεν· «νὰ γίνεσθε εὐγνώμονες». Διότι τίποτε δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην. Νὰ μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀγνώμονες, οὔτε, ἐνῷ ἡμεῖς εὐεργετούμεθα μὲ τὰ ἔργα, νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ εὐχαριστοῦμεν μὲ λόγους τὸν Θεόν, διότι τὸ κέρδος πάλιν ἐπιστρέφει εἰς ἡμᾶς. Ἐὰν δηλαδὴ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν

μειζόνων τυχεῖν ἑαυτοῖς πολλὴν προευτρεπίζομεν τὴν παρρησίαν.

Μόνον, παρακαλῶ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, εἰ οἷόν τε, ἀναλογιζώμεθα καθ' ἑαυτοὺς μὴ τὰς κοινὰς μόνον εὐεργεσίας, ἃς πάσῃ τῇ φύσει ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς κεχάρισται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστον ἡμῖν παρεχομένας. Καὶ τί λέγω τὰς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστον παρεχομένας; Καὶ ὑπὲρ ὧν ἀγνοοῦντες εὐεργετούμεθα, καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχαριστῶμεν. Ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, πολλὰ καὶ μὴ εἰδότας ἡμᾶς εὐεργετεῖ καὶ πολλάκις καὶ κινδύνων ἐξαρπάζει καὶ ἑτέρας εὐεργεσίας εἰς ἡμᾶς κατατίθεται. Πηγὴ γάρ ἐστι φιλανθρωπίας, καὶ οὐδέποτε παύεται τὰ ἐκεῖθεν νάματα τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει προχέουσα. Ἂν τοίνυν ταῦτα λογιζώμεθα καὶ σπουδάζωμεν καὶ ὑπὲρ τῶν φθασάντων τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν ἑξῆς τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν, ὥστε μὴ ἀναξίους φανῆναι τῶν παρ' αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, δυνησόμεθα καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπιδείξασθαι, καὶ τῆς κακίας τὴν πεῖραν διαφυγεῖν. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν εὐεργεσιῶν ἱκανὴ διδάσκαλος ἡμῖν ἔσται τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας, οὐκ ἀφιεῖσά ποτε εἰς ῥαθυμίαν ἐμπεσόντας καὶ λήθην, πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολῆσαι. Ἡ γὰρ νήφουσα καὶ ἐγρηγορυῖα ψυχὴ οὐ τότε μόνον ἐπειδὰν κατὰ ῥοῦν φέρηται τὰ πράγματα, εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ κἂν ἐναντία τις πραγμάτων περίστασις παρακολουθήσῃ, καὶ τότε τὴν ἴσην εὐχαριστίαν ἀναφέρει, οὐδὲν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς χαυνουμένη, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον νευρουμένη, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν λογιζομένη, καὶ ὡς εὔπορος ὢν καὶ εὐμήχανος δύναται καὶ δι' ἐναντίων πραγμάτων, εἰ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν μὴ ἰσχύωμεν συνιδεῖν, τὴν ἑαυτοῦ κηδεμονίαν ἐπιδείξασθαι.

διὰ τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας του, δίδομεν τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἑαυτούς μας καὶ θάρρος νὰ ἐλπίζωμεν μεγαλύτερα ἀγαθά.

Παρακαλῶ μόνον κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναλογιζώμεθα ὄχι μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ὁ δημιουργὸς ἔχει χαρίσει εἰς ὁλόκληρον τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτάς, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὸν καθένα μας χωριστά. Καὶ διατί λέγω αὐτὰς ποὺ παρέχονται ἰδιαιτέρως καὶ πρὸς τὸν κάθε ἕνα; Πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν καὶ δι' αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν, ὅτι μᾶς παρέχει. Ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ τὸ γνωρίζωμεν μᾶς παρέχει πολλὰς εὐεργεσίας καὶ μᾶς σώζει πολλὰς φορὰς ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ ἄλλας εὐεργεσίας μᾶς προετοιμάζει. Διότι εἶναι πηγὴ φιλανθρωπίας καὶ δὲν παύει νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ἀπὸ ἐκεῖ νάματα. Ἂν λοιπὸν σκεπτώμεθα αὐτὰ καὶ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας ποὺ προσέφερεν καὶ δι' αὐτὰς ποὺ θὰ προσφέρῃ καὶ προετοιμάζωμεν ἔτσι τοὺς ἑαυτούς μας, ὥστε νὰ μὴ φανοῦν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν του, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν καὶ ἀρίστην διαγωγὴν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν θὰ εἶναι ἄξιος διδάσκαλος τῆς ἐναρέτου ζωῆς καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ περιπέσωμεν εἰς ἀδιαφορίαν καὶ λήθην καὶ νὰ φθάσωμεν μόνοι μας εἰς τὴν κακίαν. Διότι ἡ νηφάλιος καὶ ἄγρυπνος ψυχὴ δὲν προσφέρει εὐχαριστίαν μόνον, ὅταν τὰ πράγματα εἶναι εὐνοϊκά, ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ κάτι τὸ ἀνεπιθύμητον πάλιν προσφέρει τὴν ἰδίαν εὐχαριστίαν, χωρὶς νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐνδυναμοῦται μὲ αὐτὴν περισσότερον ἀναλογιζομένη τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς πλούσιος καὶ ἐφευρετικὸς δύναται καὶ μὲ ἀντίθετα πράγματα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του, ἂν καὶ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν ἀκριβῆ σημασίαν των.

6. Οὕτω τοίνυν ἅπαντα τὰ καθ' ἡμᾶς παραχωροῦντες, ὅπως ἂν φέρηται τὰ πράγματα, ἡμεῖς ἓν μόνον ἔργον ἔχωμεν, τὸ διηνεκῶς αὐτῷ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ ἁπάντων. Διὰ γὰρ τοῦτο λογικοί τινες γεγόναμεν, καὶ ταύτῃ τῶν ἀλόγων διεστήκαμεν, ἵνα τὰς εὐφημίας καὶ τοὺς ὕμνους καὶ διηνεκεῖς δοξολογίας ἀναφέρωμεν τῷ τῶν ὅλων δημιουργῷ. Διὰ τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡμῖν ἐνέπνευσε καὶ γλῶσσαν ἐχαρίσατο, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενοι, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπιγιγνώσκωμεν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρωμεν τῷ Δεσπότῃ. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι οἱ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντες, μικράν τινα πολλάκις καὶ εὐτελῆ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίαν καταθέμενοι, ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν, οὐ διὰ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐντεῦθεν λαμπρότεροι φαίνωνται· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦτο πλείω ποιεῖν ἡμᾶς χρή, τοῦ διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλειαν μόνον τοῦτο γίνεσθαι βουλομένου.

Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ γινομένη εὐχαριστία εἰς τοὺς εὐεργετηκότας, ἐκείνους λαμπροτέρους ἐργάζεται, οὕτως ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν ἑαυτοὺς λαμπροτέρους ἀπεργαζόμεθα· ἐπειδὴ οὐχὶ τῆς παρ' ἡμῶν δεόμενος εὐφημίας τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἵνα πάλιν εἰς ἡμᾶς περιστῇ τὸ κέρδος, καὶ μείζονος συμμαχίας ἑαυτοὺς ἀξίους καταστήσωμεν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ δυνάμεθα κατ' ἀξίαν ποτὲ τοῦτο ποιῆσαι· πῶς γάρ, τοσαύτῃ ἀσθενείᾳ φύσεως συνδεδεμένοι; καὶ τί λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; ἀλλ' οὐδὲ αὐταὶ αἱ ἀσώματοι καὶ ἀόρατοι δυνάμεις, καὶ αἱ ἀρχαί, καὶ αἱ ἐξουσίαι, καὶ τὰ Χερουβίμ, καὶ τὰ Σεραφὶμ τὴν κατ' ἀξίαν δοξολογίαν ἀναφέρειν εὐχαριστοῦντες δυνήσονται· ἀλλ' ὅμως τὴν κατὰ δύναμιν ἀνενεγκεῖν εὐχαριστίαν δίκαιον ἂν εἴη καὶ διηνεκῶς δοξάζειν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων εὐφημίας καὶ διὰ τῆς ἀρίστης

6. Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ πράγματα νὰ ἔλθουν, ὅπως θέλουν, ἡμεῖς διὰ ἕνα πρᾶγμα μόνον πρέπει νὰ ἐνδιαφερώμεθα, πῶς δηλαδὴ θὰ εὐχαριστοῦμεν πάντοτε Αὐτὸν διὰ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο καὶ εἴμεθα λογικοὶ καὶ διαφέρομεν ἔτσι ἀπὸ τὰ ἄλογα ὄντα, διὰ νὰ ἀποδίδωμεν δηλαδὴ ἐπαίνους, ὕμνους καὶ συνεχεῖς δοξολογίας εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων. Διὰ τοῦτο ἐπίσης μᾶς ἐχάρισε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν, ὥστε συναισθανόμενοι τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας καὶ τὴν κυριαρχίαν του νὰ ἀναγνωρίζωμεν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην νὰ ἐπιδεικνύωμεν καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν νὰ ἀναπέμπωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι, ποὺ εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μὲ ἡμᾶς, ἀπαιτοῦν εὐχαριστίαν, δι' ὅσα μᾶς προσέφεραν, ὅταν μᾶς προσφέρουν κάποιαν εὐτελῆ καὶ ἀναξίαν εὐεργεσίαν, ὄχι χάριν τῆς εὐγνωμοσύνης μας, ἀλλὰ διὰ νὰ φαίνωνται αὐτοὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περισσότερον ἔνδοξοι, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ κάμνωμεν ἐμεῖς αὐτὰ διὰ τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ γίνεται τοῦτο μόνον διὰ τὴν ὠφέλειάν μας.

Ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ εὐχαριστία πρὸς τοὺς εὐεργέτας καθιστᾷ ἐκείνους πιὸ ἐνδόξους ἔτσι καὶ τοὺς ἑαυτούς μας κάνομεν πιὸ ἐνδόξους, ὅταν κάνωμεν τοῦτο διὰ τὸν φιλάνθρωπον Θεόν. Θέλει δὲ ὁ Θεὸς νὰ γίνεται τοῦτο, ὄχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἰδικοῦ μας ἐπαίνου, ἀλλὰ διὰ νὰ περιέλθῃ τὸ κέρδος πάλιν εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ γίνωμεν ἄξιοι μεγαλυτέρας συμπαραστάσεως. Ἂν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν ποτὲ νὰ κάνωμεν αὐτὸ μὲ τὴν ἀξίαν μας. Διότι, πῶς εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ ἔχομεν τόσον ἀσθενῆ φύσιν; Καὶ διατί λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; Οὔτε καὶ αὐταὶ αἱ ἀόρατοι καὶ ἀσώματοι καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι καὶ τὰ Χερουβεὶμ, καὶ τὰ Σεραφεὶμ θὰ ἠμπορέσουν νὰ προσφέρουν, ὅταν εὐχαριστοῦν, τὴν ἀξίαν δοξολογίαν. Ἀλλὰ ὅμως θὰ ἦτο δίκαιον νὰ προσφέρωμεν τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν καὶ νὰ δοξάζωμεν συνεχῶς τὸν Θεόν μας καὶ μὲ τοὺς ἐπαινετικοὺς λόγους καὶ μὲ τὴν ἀρίστην διαγωγήν μας. Διότι αὐτὴ ἡ δοξολογία

πολιτείας. Αὕτη γὰρ μάλιστα καὶ λαμπροτέρα γένοιτο ἡ εὐφημία, ὅταν διὰ μυρίων γλωσσῶν τὴν δοξολογίαν ἀναφέρωμεν. Ὁ γὰρ ἐνάρετος ἕκαστον τῶν εἰς αὐτὸν ὁρώντων παρασκευάζει τὸν αὐτοῦ Δεσπότην ἀνυμνεῖν, καὶ ἡ παρ' ἐκείνων δοξολογία πολλὴν καὶ ἄφατον τῷ τὴν αἰτίαν παρέχοντι χαρίζεται τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου εὔνοιαν.

Τί οὖν ἂν ἡμῶν μακαριστότερον γένοιτο, εἰ μέλλοιμεν μὴ μόνον αὐτοὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης δοξάζειν τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ὁμογενεῖς διεγείρειν εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν δοξολογίαν; Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχύς, ὡς μυρίοις στόμασι δύνασθαι τὸν δημιουργὸν ἀνυμνεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἀρίστης πολιτείας ἴσον γένοιτο, ἀγαπητέ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Εἶδες πῶς καθάπερ τὸ φῶς φανὲν ἀπελαύνει τὸ σκότος, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ ὀφθεῖσα καὶ τὴν κακίαν φυγαδεύει, καὶ τῆς πλάνης τὸ σκότος ἀπελάσασα πρὸς δοξολογίαν κινεῖ τῶν ὁρώντων τὴν διάνοιαν;

Οὕτω τοίνυν σπουδάζωμεν ἡμῶν λάμπειν τὰ ἔργα, ὡς τὸν ἡμέτερον δοξάζεσθαι Δεσπότην. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χριστός, οὐχ ἵνα πρὸς ἐπίδειξίν τι πράττωμεν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα μετὰ ἀκριβείας καὶ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν πολιτευόμενοι μήτε βλασφημίᾳ τινὶ χώραν παρέχωμεν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως παρασκευάζωμεν τοὺς ὁρῶντας δοξάζειν τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Τότε γάρ, τότε καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν μειζόνως ἐπισπασόμεθα καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν δυνησόμεθα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

22. Ματθ. 5, 16.

θὰ γίνῃ ἡ κατ' ἐξοχὴν λαμπροτέρα, ὅταν ἀποδίδωμεν μὲ μυρίας γλώσσας τοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος παρακινεῖ αὐτόν, ποὺ τὸν βλέπει, νὰ δοξάζῃ καὶ αὐτὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἐκ μέρους ἐκείνων δοξολογία παρέχει πολλὴν καὶ ἄπειρον τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος γίνεται ἡ αἰτία τῆς δοξολογίας αὐτῆς.

Τί λοιπὸν θὰ ἤξιζε περισσοτέρου μακαρισμοῦ, ἐὰν πρόκειται νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν ὄχι μόνον οἱ ἴδιοι μὲ τὴν γλῶσσαν μας, ἀλλὰ καὶ νὰ παρακινῶμεν ὅλους τοὺς συνανθρώπους μας εἰς ἔπαινον καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ δυνάμεθα μὲ μύρια στόματα νὰ δοξάζωμεν τὸν Δημιουργόν. Διότι τίποτε, ἀγαπητέ, δὲν εἶναι ἰσάξιον τῆς ἐναρέτου ζωῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν «Ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν οὐράνιον Πατέρα σας»[22]. Εἶδες πῶς, ὅπως ἀκριβῶς τὸ φῶς, ὅταν φανῇ, ἐξαφανίζει τὸ σκότος, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετή, ὅταν ὑπάρχῃ, καὶ τὴν κακίαν ἀπομακρύνει, καὶ τὸ σκότος τῆς πλάνης, ἀφοῦ ἐξαφανίσῃ παρακινεῖ εἰς δοξολογίαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι στρέφονται πρὸς αὐτήν;

Ἂς φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ λάμπουν ἔτσι τὰ ἔργα μας, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας. Ἔλεγεν ὅμως αὐτὰ ὁ Χριστὸς ὄχι διὰ νὰ κάμνωμεν κάτι δι' ἐπίδειξιν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσωμεν εἰς οὐδένα τὸ δικαίωμα βλασφημίας συμπεριφερόμενοι ἀπολύτως κατὰ τὸ θέλημά του, καὶ μὲ τὰς καλὰς πράξεις μας νὰ προετοιμάζωμεν τοὺς προσέχοντας, διὰ νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν τῶν πάντων. Διότι τότε μόνον καὶ τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ θὰ ἀποκτήσωμεν ἀπολύτως καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ κεκρυμμένα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ συγχρόνως εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ
(Γεν. 8, 20)

«Καὶ ᾠκοδόμησε Νῶε θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνήνεγκεν ὁλοκάρπωσιν εἰς τὸ θυσιαστήριον».

1. Εἴδετε χθὲς τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα ὅπως τὸν δίκαιον ἐξήγαγεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, ἐλευθερώσας καὶ τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς, καὶ ἀπαλλάξας τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου καὶ ξένου δεσμωτηρίου, καὶ τῆς ὑπομονῆς αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδέδωκεν εἰπών· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Μάθωμεν σήμερον τοῦ Νῶε τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν εὐχάριστον ψυχήν, δι᾽ ἧς πάλιν πλείονα καὶ πολλῷ μείζονα ἐκαλέσατο τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν εὔνοιαν. Καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ Θεός· ἐπειδὰν ἴδῃ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐγνώμονας γεγενημένους, ἐπιδαψιλεύεται τὰς παρ᾽ ἑαυτοῦ δωρεάς.

Σπουδάζωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν ὑπαρξάντων ἡμῖν παρ᾽ αὐτοῦ ἀγαθῶν, ἵνα καὶ μειζόνων ἀξιωθῶμεν καὶ μηδέποτε ἐπιλανθανώμεθα τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων, ἀλλὰ ἀεὶ ταῦτα στρέφωμεν ἐπὶ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα ὑπὸ τῆς μνήμης συνωθούμενοι διηνεκῆ τὴν εὐχαριστίαν ποιώμεθα, εἰ καὶ τοσαῦται τὸ πλῆθός εἰσιν, ὡς μηδὲ ἀρκεῖν τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον ἐξαριθμήσασθαι τὴν εἰς ἡμᾶς φιλοτιμίαν αὐτοῦ γεγενημένην. Τί γὰρ ἄν τις λογίσαιτο τὰ ἤδη εἰς ἡμᾶς γεγενημένα, τὰ ἐπηγγελμένα, τὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν γινόμενα· ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ὅτι καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ
(Γεν. 8, 20)

«Καὶ ἔκτισεν ὁ Νῶε θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ πτηνὰ καὶ προσέφερεν αὐτὰ ὡς θυσίαν».

1. Εἴδατε χθὲς τὴν ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ἔβγαλε τὸν δίκαιον ἀπὸ τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν ἐκεῖ παραμονὴν καὶ τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸ δυσάρεστον καὶ παράξενον ἐκεῖνο δεσμωτήριον καὶ τὸν ἤμειψε διὰ τὴν ὑπομονήν του λέγων· «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε». Ἂς μάθωμεν σήμερον τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Νῶε καὶ τὴν πλήρην εὐχαριστίας ψυχήν του, μὲ τὴν ὁποίαν πάλιν ἐπροκάλεσεν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ περισσότερα καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἀγαθά. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Θεός. Ὅταν ἰδῇ, ὅτι προσφέρομεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ παραχωρηθέντα ἀγαθά, αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον τὰς δωρεάς του.

Ἂς φροντίζωμεν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, νὰ προσφέρωμεν τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα μᾶς προσέφερεν, διὰ νὰ ἀξιωθοῦμεν καὶ μεγαλύτερα καὶ νὰ μὴ λησμονοῦμεν ποτὲ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας μᾶς προσέφερεν ὁ Θεός, ἀλλὰ πάντοτε νὰ τὰς ἔχωμεν εἰς τὸ μυαλόν μας, οὕτως ὥστε παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐνθύμησίν των νὰ εὐχαριστοῦμεν πάντοτε αὐτόν, ἂν καὶ εἶναι ἀναρίθμηται, ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῇ τὸ ἰδικό μας τὸ μυαλὸ νὰ ἀπαριθμήσῃ τὴν φιλοτιμίαν, ποὺ ἔχει προσφέρει εἰς ἡμᾶς. Τί δηλαδή, θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ λογαριάσῃ τὰ ὅσα ἔκανε δι' ἐμᾶς, τὰ ὅσα μᾶς ὑπεσχέθη, τὰ ὅσα κάμνει καθημερινῶς; Ὅτι μᾶς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενός, ὅτι μᾶς

ἐχαρίσατο, ὅτι λογικοὺς ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, ὅτι τὸν ἀέρα τοῦτον ἀναπνεῖν ἐχαρίσατο, ὅτι τὴν κτίσιν ἅπασαν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν παρήγαγεν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβουλήθη ἐκ προοιμίων τῆς τοῦ παραδείσου διαίτης ἀπολαύειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀνώδυνον βίον ἔχειν καὶ μόχθου παντὸς ἀπηλλαγμένον καὶ μηδὲν ἔλαττον ἔχειν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀσωμάτων ἐκείνων δυνάμεων ἐν σώματι τυγχάνοντα, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερον εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν;

Εἶτα ἐπειδὴ διὰ ῥαθυμίαν ὑπήχθη τῇ ἀπάτῃ τοῦ διαβόλου τῇ διὰ τοῦ ὄφεως προσαχθείσῃ, οὐδὲ οὕτω διέλιπε τὸν ἡμαρτηκότα, τὸν παραβεβηκότα εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ὧν ἐτιμωρήσατο, καθάπερ καὶ χθὲς ἐλέγομεν, τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν ἐπεδείξατο, καὶ πολλὰ ἕτερα καὶ ἀναρίθμητα εὐεργεσιῶν εἴδη εἰς αὐτὸν κατέθετο. Καὶ λοιπὸν τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ τοῦ γένους αὐξανομένου, καὶ εἰς κακίαν ἀποκλίναντος, ἐπειδὴ ἑώρα ἀνίατα γινόμενα τὰ τραύματα, καθάπερ ζύμην τινὰ πονηράν, τοὺς τῆς κακίας ἐργάτας ἠφάνισε, καταλιπὼν τὸν δίκαιον τοῦτον, ῥίζαν καὶ ἀρχὴν γενέσθαι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.

Καὶ πάλιν σκόπει πόσην περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοτιμίαν. Ἀπὸ τοῦ δικαίου τούτου καὶ τῶν τούτου υἱῶν ἅπασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἐπιδιδόναι παρεσκεύασε καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς δικαίους ἐκλεξάμενος, τοὺς πατριάρχας λέγω, διδασκάλους ἐπέστησε τῷ λοιπῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἅπαντας ἐναγαγεῖν δυναμένους, καὶ καθάπερ ἰατρούς, τοὺς νενοσηκότας θεραπεύειν δυναμένους. Ποτὲ μὲν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ποτὲ δὲ εἰς Αἴγυπτον κατάγει, ὁμοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων ἐγγυμνάζων τὴν ὑπομονήν, καὶ τὴν οἰκείαν δύναμιν περιφανεστέραν δεικνύς· καὶ διηνεκῶς οὕτω διετέλεσε φροντίζων τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, προφήτας ἀνα-

---

1. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπονοεῖ τὴν φυγὴν τοῦ Ἀβραὰμ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξ αἰτίας τοῦ λιμοῦ ποὺ εἶχεν ἐνσκήψει εἰς τὴν Χαναάν.

ἔδωσε καὶ σῶμα καὶ ψυχήν, ὅτι μᾶς ἔκανε λογικὰ ὄντα, ὅτι μᾶς ἐχάρισε νὰ ἀναπνέωμεν αὐτὸν τὸν ἀέρα, ὅτι ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον τὴν κτίσιν διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ ἴδιος ἠθέλησεν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀπολαμβάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ζωὴν εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ ἔχῃ ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ κόπους καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε τὸ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰς ἀσωμάτους ἐκείνας δυνάμεις, ἂν καὶ ἐδημιουργήθη μὲ σῶμα, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας;

Ἔπειτα, ὅταν ἠπατήθη ἀπὸ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἦλθε μὲ μορφὴν ὄφεως, οὔτε τότε ἐγκατέλειψε τὸν ἁμαρτήσαντα καὶ παραβάτην ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας του, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ τὸν ἐτιμώρησεν, ὅπως ἐλέγομεν καὶ χθές, τοῦ ἐπέδειξε τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του καὶ προσέθεσεν εἰς αὐτὸν πολλὰς ἄλλας καὶ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας. Καὶ ὅταν παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ ἐπολλαπλασιάζετο τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐστρέφετο πρὸς τὸν κακὸν δρόμον, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι ἦσαν ἀθεράπευτοι, τοὺς ἐργαζομένους τὴν κακίαν ἐξηφάνισεν, ὡς κακὴν ζύμην, καὶ ἄφησε τὸν δίκαιον τοῦτον νὰ γίνῃ ἡ ρίζα καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Καὶ πάλιν πρόσεξε, πόσην φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτόν. Ἀπὸ τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ τοὺς υἱούς του τὸ ἀνθρώπινον γένος ηὔξησε καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς δικαίους ἐξέλεξεν, ἐννοῶ τοὺς πατριάρχας, τοὺς ἔχρησε διδασκάλους τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ καθοδηγήσουν τοὺς πάντας μὲ τὴν ἰδικήν των ἀρετὴν καὶ νὰ θεραπεύσουν τοὺς ἁμαρτωλούς, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἰατροί. Ἄλλοτε μὲν ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον[1] καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ὑπομονὴν τῶν δούλων του καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμίν του ἀκόμη πιὸ ἰσχυράν. Καὶ ἔτσι πάντοτε ἐφρόντιζε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν

δεικνύς, καὶ σημεῖα καὶ θαύματα δι' αὐτῶν ἐπιτελεῖσθαι ποιῶν.

Εἶτα, ἵνα συντεμὼν εἴπω· καθάπερ γὰρ τῆς θαλάττης τὰ κύματα, κἂν μυριάκις βιασώμεθα, οὐκ ἄν ποτε δυνηθείημεν ἐξαριθμεῖσθαι, οὕτως οὐδὲ τὸ ποικίλον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν περὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐπεδείξατο. Τὸ δὲ τελευταῖον, ἐπειδὴ εἶδε μετὰ τοσαύτην πρόνοιαν ἔτι πολλῆς καὶ ἀφάτου φιλανθρωπίας δεομένην τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ οὐδὲν πλέον ἰσχύσαντας, οὐ τοὺς πατριάρχας, οὐ τοὺς προφήτας, οὐ τὰ θαύματα ἐκεῖνα τὰ παράδοξα, οὐ τὰς τιμωρίας καὶ τὰς νουθεσίας τὰς καθ' ἕκαστον ἐπαγομένας καὶ τὰς αἰχμαλωσίας ἐκείνας τὰς ἐπαλλήλους, ὥσπερ οἰκτείρας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἰατρόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἐκ τῶν κόλπων ἀναστήσας, ὡς εἰπεῖν, τῶν πατρικῶν, δούλου μορφὴν ἀναλαβόντα παρεσκεύασεν ἐκ παρθένου τεχθῆναι καὶ σὺν ἡμῖν ἀναστραφῆναι καὶ πάντα ὑπομεῖναι τὰ ἡμέτερα, ἵνα τὴν ἡμετέραν φύσιν κάτω που κειμένην ὑπὸ τοῦ τῶν ἁμαρτημάτων πλήθους ἀναγαγεῖν δυνηθῇ ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ τοῦτο ἐκπληττόμενος ὁ τῆς βροντῆς υἱός, καὶ ἐννοῶν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπεδείξατο, ἐβόα καὶ ἔλεγεν· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον».

Ὅρα πόσου θαύματος γέμει ἡ λέξις· «Οὕτω», φησί, τὸ μέγεθος ἀναλογιζόμενος, ὅπερ ἤμελλεν ἐρεῖν· διὰ τοῦτο οὕτως ἤρξατο. Εἰπέ οὖν ἡμῖν, ὦ μακάριε Ἰωάννη· οὕτω, πῶς; εἰπὲ τὸ μέτρον, εἰπὲ τὸ μέγεθος, δίδαξον ἡμᾶς τὴν ὑπερβολήν. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Εἶδες τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Υἱοῦ παρουσίας ταύτην οὖσαν, ὥστε τοὺς μέλλοντας ἀπόλλυσθαι σωτηρίας ἀφορμὴν εὑρεῖν διὰ τῆς

---

2. Ἰω. 3, 16.

ἀνθρώπων, ἀναδεικνύων προφήτας καὶ δίδων δύναμιν εἰς αὐτοὺς νὰ κάμνουν θαύματα.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ μακρυγορήσω, ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν ποτὲ νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, καὶ ἂν προσπαθήσωμεν χιλιάδας φοράς, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς ποικίλας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐπέδειξεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ τέλος, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι μετὰ ἀπὸ τόσην φροντίδα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶχεν ἀνάγκην ἀκόμη πολλῆς καὶ μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ δὲν εἶχον κατορθώσει τίποτε, οὔτε οἱ πατριάρχαι, οὔτε οἱ προφῆται, οὔτε ἐκεῖνα τὰ παράδοξα θαύματα, οὔτε αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ νουθεσίαι, τὰς ὁποίας ἔστελνε πρὸς τὸν καθένα καὶ αἱ συνεχεῖς ἐκεῖναι αἰχμαλωσίαι, ὡσὰν νὰ ἐλυπήθη τὸ γένος μας, ἀνέστησεν τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ, ἐκ τῶν κόλπων του καὶ τὸν προητοίμασεν, ἀφοῦ λάβῃ μορφὴν δούλου, νὰ γεννηθῇ ἀπὸ παρθένον καὶ νὰ συναναστραφῇ μαζί μας καὶ νὰ ὑπομείνῃ, ὅ,τι καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν φύσν μας ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀφοῦ εὑρίσκετο κάτω ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ θαυμάζων τοῦτο ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐφώναζε καὶ ἔλεγεν· «Διότι τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον»[2].

Πρόσεξε πόσον ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ λέξις. «Τόσον» λέγει σκεπτόμενος τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ εἰπῇ. Διὰ τοῦτο ἤρχισεν ἔτσι. Εἰπέ μας λοιπόν, μακάριε Ἰωάννη, «τόσον», πόσον; εἰπέ μας τὸ μέτρον, εἰπέ μας τὸ μέγεθος, δίδαξέ μας τὴν ὑπερβολήν. «Διότι τόσον ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωσε τὸν υἱόν του τὸν μονογενῆ, οὕτως ὥστε ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν νὰ μὴ χαθῇ, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Εἶδες ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, νὰ εὕρουν δηλαδὴ ἀφορμὴν σωτηρίας μὲ τὴν πίστιν των πρὸς αὐτὸν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἀπολε-

εἰς αὐτὸν πίστεως; Τί ἄν τις λογίσαιτο εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τῆς φιλοτιμίας ἐκείνης τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς καὶ πάντα νικώσης λόγον, ἣν ἐχαρίσατο τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς, πάντων ἡμῖν τῶν πλημμελημάτων τὴν ἀπαλλαγὴν δωρησάμενος; Ἀλλὰ τί εἴπω; Οὔτε ἡ διάνοια ἐξαρκεῖ, οὐδὲ ὁ λόγος ἐξισχύει τὰ λοιπὰ ἐξαριθμήσασθαι. Ὅσα γὰρ ἂν εἴπω, τοσαῦτά ἐστι τὰ λείποντα, ὡς νικᾶν τῶν ἤδη ῥηθέντων τὴν ὑπερβολήν. Τί οὖν ἄν τις ἐννοήσειε τῆς μετανοίας τὴν ὁδόν, ἣν ἐχαρίσατο διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τῷ ἡμετέρῳ γένει καὶ μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος δωρεὰν τὰς ἐντολὰς τὰς θαυμαστάς, δι᾿ ὧν, εἰ βουληθείημεν, δυνησόμεθα τὴν παρ᾿ αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι;

2. Εἶδες, ἀγαπητέ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν; εἶδες πόσας ἀπαριθμησάμενοι, οὐδέπω οὐδὲ τὸ πολλοστὸν εἰπεῖν ἠδυνήθημεν; Πῶς γὰρ ἀνθρωπίνη γλῶττα δυνήσεται τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς γεγενημένα λόγῳ διελθεῖν; Τούτων τοίνυν τοσούτων καὶ τηλικούτων ὄντων, πάλιν πολλῷ μείζους καὶ ἀπορρητότεραί εἰσιν αἱ εὐεργεσίαι, ἃς μετὰ τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐπηγγείλατο τοῖς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζουσι. Καὶ ἵνα δι᾿ ὀλίγων ῥημάτων τοῦ μεγέθους αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστήσῃ, φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος· «Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Εἶδες δωρεῶν ὑπερβολήν; εἶδες πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαινούσας αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας; «Ἐπὶ καρδίαν γάρ», φησίν, ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ἐὰν τοίνυν βουλώμεθα ταύτας ἀναλογίζεσθαι, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν εὐχαριστίαν ποιῆσαι, δυνησόμεθα τὴν αὐτοῦ εὔνοιαν ἐπὶ πλέον ἐπισπάσασθαι, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μᾶλλον διεγερθῆναι. Ἡ γὰρ τῶν εὐερ-

---

3. Α΄ Κορ. 2, 9.

σθοῦν; Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς σκεπτόμενος τὴν μεγάλην καὶ ἀξιοθαύμαστον φιλοτιμίαν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς τὴν φύσιν μας μὲ τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος συγχωρῶν ὅλα μας τὰ ἁμαρτήματα; Ἀλλὰ τί νὰ εἰπῶ; Οὔτε ὁ νοῦς ἀρκεῖ, οὔτε ἡ λογικὴ ἠμπορεῖ νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ὑπόλοιπα. Διότι, ὅσα καὶ νὰ εἴπω, τόσα πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ παραλείπονται, ὥστε νὰ ὑπερνικοῦν τὸ μέγεθος τῶν ἤδη λεχθέντων. Τί λοιπόν, θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατανοήσῃ τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, τὴν ὁποίαν λόγῳ τῆς ἀπεριορίστου φιλανθρωπίας του ἐχάρισεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ βαπτίσματος τὰς ἀξιοθαυμάστους ἐντολάς του, μὲ τὰς ὁποίας, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειάν του;

2. Εἶδες, ἀγαπητέ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν; Εἶδες πῶς ἂν καὶ ἔχομεν ἀπαριθμήσει τόσας πολλάς, οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἠμπορέσαμεν νὰ εἴπωμεν; Διότι μὲ ποῖον τρόπον ἀνθρωπίνη γλῶσσα θὰ δυνηθῇ νὰ περιγράψῃ αὐτὰ ποὺ κάνει ὁ Θεὸς δι' ἐμᾶς; Ὅμως ἂν καὶ εἶναι τόσαι πολλαὶ καὶ τοιούτου μεγέθους, πάλιν εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι καὶ πολὺ περισσότερον ἄρρητοι αἱ εὐεργεσίαι, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθη, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ὁ μακάριος Παῦλος διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ ὀλίγα λόγια τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτῶν λέγει· «Αὐτὰ ποὺ ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρωπίνη λογικὴ δὲν συνέλαβεν, αὐτὰ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' αὐτούς, ποὺ τὸν ἀγαποῦν»[3]. Εἶδες ὑπερβολικὰς δωρεάς; Εἶδες, ὅτι ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι; Διότι, λέγει, ἀνθρώπινος νοῦς δὲν τὰς συνέλαβεν. Ἐὰν λοιπὸν θὰ θελήσωμεν νὰ ἀναλογισθῶμεν αὐτὰς καὶ νὰ προσφέρωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν εὐχαριστίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν ἀκόμη περισσότερον τὴν εὔνοιάν του καὶ νὰ ὠθηθῶμεν περισσότερον πρὸς τὴν ἀρετήν. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν

γεσιῶν μνήμη ἱκανὴ προτρέξασθαι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους καὶ παρασκευάσαι πάντων ὑπεριδεῖν τῶν παρόντων καὶ πρὸς τὸν τοσαῦτα εὐεργετηκότα κεχηνέναι καὶ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον ἀκμάζοντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιδείκνυσθαι.

Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τοσαύτης ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν εὐνοίας καὶ τῆς τιμῆς, ἐπειδὴ πολλὴν ὑπὲρ τῶν φθασάντων τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο. Ἀλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἀνεγνωρισμένων ἀναγκαῖον προθεῖναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, μετὰ τῶν υἱῶν, καὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικός, καὶ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων, καὶ πάντων τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν καὶ ἐδέξατο παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς ἐξόδου καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην τὴν πολλὴν αὐτῷ παραμυθίαν κομίζουσαν, τὴν λέγουσαν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», διδάσκουσα ἡμᾶς ἡ θεία Γραφὴ τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην φησί· «Καὶ ᾠκοδόμησε Νῶε θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνήνεγκεν ὁλοκάρπωσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον».

Σκόπει μετὰ ἀκριβείας, ἀγαπητέ, ἐκ τῶν νῦν ῥημάτων πάλιν, πῶς ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς ἐναπέθετο τὴν γνῶσιν ἡμῖν ἀκριβῆ τῆς ἀρετῆς. Πόθεν γάρ, εἰπέ μοι, τοῦτο τῷ δικαίῳ ἐπῆλθεν; Οὐδεὶς ἦν ἕτερος, πρὸς ὃν ἰδεῖν εἶχεν. Ἀλλὰ καθάπερ ἐν ἀρχῇ ὁ ὑπὸ τοῦ πρωτοπλάστου τεχθείς, Ἄβελ λέγω, οἴκοθεν κινούμενος τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας, οὕτω δὴ καὶ νῦν ὁ δίκαιος οὗτος ἐξ οἰκείας γνώμης καὶ προαιρέσεως ὑγιοῦς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὡς ἐνόμισε, διὰ τῶν θυσιῶν τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ Δεσπότῃ. Καὶ ὅρα αὐτὸν μετὰ πολλῆς φιλοσοφίας ἅπαντα διαπραττόμενον. Οὔτε γὰρ οἰκοδομῆς αὐτῷ ἐδέησε λαμπρᾶς, οὐ ναοῦ, οὐκ οἴκου τινὸς θαυμαστοῦ, οὐκ ἄλλου οὐδενός· ᾔδει γάρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι γνώμην ἐπιζητεῖ μόνον ὁ Δεσπότης· καὶ

εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς παρακινήσῃ πρὸς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ παραβλέψωμεν ὅλα τὰ παρόντα καὶ νὰ στραφῶμεν πρὸς αὐτόν, ποὺ μᾶς προσέφερε τόσα ἀγαθά, καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καθημερινῶς αὐξανομένην.

Ἐξ αἰτίας τούτου καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀπήλαυσε τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν καὶ τιμήν, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπέδειξεν ἐξαιρετικὴν εὐγνωμοσύνην, δι' ὅσα ἀγαθὰ εἶχε δεχθῆ. Ἀλλά, διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ἡ ὁμιλία μας, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναγνωσθέντων σήμερον. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς υἱούς του καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ μὲ τὰς γυναῖκας τῶν υἱῶν του καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ πτηνὰ καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ τὴν ἔξοδον καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία τοῦ ἔδιδε πολλὴν παρηγορίαν λέγουσα, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ θεία Γραφὴ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου λέγει· «Καὶ ἔκτισεν ὁ Νῶε θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ καθαρὰ πτηνὰ καὶ προσέφερεν αὐτὰ ὡς θυσίαν».

Πρόσεξε, ἀγαπητέ, καλὰ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια πάλιν, πῶς εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν μας ὁ δημιουργὸς ὅλων ἔθεσε τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἀρετῆς. Διότι, εἰπέ μου, ἀπὸ ποῦ ἐνεπνεύσθη τοῦτο ὁ δίκαιος; Δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἄλλος, τὸν ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον, ὁ Ἄβελ ἐννοῶ, παρακινούμενος μόνος του προσέφερε τὴν θυσίαν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, ἔτσι καὶ τώρα ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τὴν ἰδικήν του γνώμην καὶ τὴν ὑγιῆ προαίρεσίν του κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὅπως ἐνόμισε, μὲ τὰς θυσίας εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Καὶ βλέπε, πῶς ἐνεργεῖ τὸ κάθε τι μὲ πολλὴν διάθεσιν. Διότι δὲν ἐκοίταξε νὰ κάνῃ κάποιαν λαμπρὰν οἰκοδομήν, οὔτε ναόν, οὔτε κάποιαν ἀξιοθαύμαστον κατοικίαν, οὔτε τίποτε ἄλλο, διότι ἤξευρε, ἤξευρε καλά, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον διά-

ἐσχεδιασμένον οἰκοδομήσας τὸ θυσιαστήριον καὶ λαβὼν ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, τὰς ὁλοκαρπώσεις ἀνήνεγκε, καί, ὅσον εἶχε δυνάμεως, τῆς οἰκείας προαιρέσεως τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο· ἣν ἀποδεξάμενος ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ τὴν γνώμην ἐστεφάνωσε, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ πάλιν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται.

Φησὶ γὰρ ἡ Γραφή· «Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὀσμὴν εὐωδίας». Ὅρα πῶς ἡ γνώμη τοῦ προσάγοντος τὸν καπνόν, καὶ τὴν κνίσσαν καὶ πᾶσαν τὴν ἐντεῦθεν τικτομένην ἀηδίαν πολλῆς τῆς εὐωδίας ἐνέπλησε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε γράφων· «Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν». «Ὀσμὴν εὐωδίας». Μὴ τῇ παχύτητι τῆς λέξεως προσπταίῃς, ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ ἀσθενείᾳ τῶν ῥημάτων τὴν συγκατάβασιν λογισάμενος, νόει ἐντεῦθεν, ὅτι δεκτὴ γέγονεν ἡ προσαγωγὴ τοῦ δικαίου. Ἵνα γὰρ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰδέναι ἔχωμεν τὸ ἀνενδεὲς τοῦ Δεσπότου, καὶ ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον ταῦτα γίνεσθαι συνεχώρησεν, ἀλλ' ἵνα εἰς εὐγνωμοσύνην ἀγάγῃ τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο ἀφίησιν αὐτὰς τῷ πυρὶ καταναλίσκεσθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσάγοντες μάθωσιν ἐκ τῶν γινομένων, ὡς διὰ τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν ἅπαντα γίνεται. Τίνος δὲ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ ὅλως συγχωρεῖ ταῦτα γίνεσθαι; Καὶ τοῦτο πάλιν συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον κατὰ μικρὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς ῥαθυμίαν ἀποκλίνοντες καὶ θεοὺς ἑαυτοῖς ἐπιφημίζειν καὶ τούτοις τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, προλαβὼν καταδέχεται ἑαυτῷ ταῦτα προσάγεσθαι, ἵνα οὕτω γοῦν ἀποστήσῃ τῆς ὀλεθρίας πλάνης τοὺς μέλλοντας ὑποσύρεσθαι. Καὶ ὅτι διὰ συγκατάβασιν πάντα ταῦτα παρ' αὐτοῦ συνεχωρήθη, σκόπει τοῦ χρόνου προϊόντος, ὅτι καὶ περιτομὴν νομοθετεῖσθαι κατεδέξατο, οὐχ ὡς πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν συντελέσαι τι ταύ-

4. Γεν. 8, 21. 5. Β' Κορ. 2, 15-16.

θεσιν θέλει. Καὶ ἀφοῦ ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τὰ καθαρὰ κτήνη καὶ τὰ καθαρὰ πτηνὰ προσέφερε τὴν θυσίαν καί, ὅσον ἠδύνατο, ἐπέδειξε τὴν εὐγνώμονα διάθεσίν του, τὴν ὁποίαν ἀποδεχθεὶς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ τὴν διάθεσιν ἐπεβράβευσε καὶ δεικνύει καὶ πάλιν τὴν φιλοτιμίαν του.

«Καὶ ὠσφράνθη ὁ Κύριος τὴν ὀσμὴν τῆς εὐωδίας»[4], λέγει ἡ Γραφή. Βλέπε πῶς ἡ διάθεσις τοῦ θυσιάζοντος ἐγέμισε μὲ πολλὴν εὐωδίαν τὸν καπνὸν καὶ τὴν ὅλην ἀναθυμίασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος γράφων ἔλεγεν· «Διότι εἴμεθα εὐωδία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν μεταξὺ ἐκείνων ποὺ σώζονται καὶ ἐκείνων ποὺ χάνονται, καὶ εἰς ἐκείνους μὲν ὀσμὴ θανάτου ποὺ ὁδηγεῖ εἰς θάνατον, εἰς τούτους δὲ ὀσμὴ ζωῆς ποὺ ὁδηγεῖ εἰς ζωήν»[5]. «Ὀσμὴν εὐωδίας». Μὴ σκανδαλίζεσαι ἀπὸ τὴν συγκατάβασιν τῶν λέξεων, νὰ καταλάβῃς ἀπ' ἐδῶ, ὅτι ἡ θυσία τοῦ δικαίου ἔγινε δεκτή. Διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν δηλαδή, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ὅτι διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν δὲν ἄφησε νὰ γίνουν αὐτὰ παρὰ μόνον διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο ἀφήνει νὰ καίγωνται εἰς τὴν πυρὰν τὰ προσφερόμενα, διὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ καὶ οἱ προσφέροντες, ὅτι αὐτὰ ποὺ γίνονται, γίνονται πρὸς ὠφέλειαν ἰδικήν των. Εἰπέ μου, διατί ἀνέχεται νὰ γίνωνται αὐτά; Κατὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν πάλιν ἀνέχεται τοῦτο. Διότι, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπρόκειτο νὰ ἀποκλίνουν πρὸς ἀδιαφορίαν καὶ νὰ ὀνομάσουν τοὺς ἑαυτούς των θεοὺς καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας μεταξύ των προλαμβάνων αὐτοὺς δέχεται τὰς θυσίας διὰ τὸν ἑαυτόν του, οὕτως ὥστε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν πλάνην αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ παρασυρθοῦν. Καὶ ὅτι συγκαταβατικῶς ἐδέχθη αὐτά, πρόσεχε, ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐδέχθη καὶ τὴν περιτομὴν νὰ νομοθετήσῃ, ὄχι διότι θὰ ἠμποροῦσε αὐτὴ νὰ συντελέσῃ κάπως εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἔχουν

της δυναμένης, ἀλλ' ἵνα ὥσπερ σημεῖόν τι καὶ σφραγῖδα περιφέρωσι, δεῖγμα τῆς οἰκείας εὐγνωμοσύνης, οἱ τῶν Ἰουδαίων παῖδες καὶ μὴ ἐξῇ αὐτοῖς συναναφύρεσθαι ταῖς τῶν ἐθνῶν ἐπιμιξίαις.

3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σημεῖον αὐτὸ καλεῖ λέγων· «Καὶ σημεῖον ἔδωκε περιτομῆς, σφραγῖδα». Ὅτι γὰρ πρὸς τὴν δικαιοσύνην οὐδὲν αὐτὴ συντελεῖ, ἰδοὺ καὶ οὗτος ὁ δίκαιος μηδέπω τῆς περιτομῆς νομοθετηθείσης πρὸς τοσαύτην ἔφθασεν ἀρετήν. Καὶ τί λέγω; Αὐτὸς ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, πρὶν ἢ τὴν περιτομὴν δέξασθαι, ἀπὸ τῆς πίστεως μόνης ἐδικαιώθη. Πρὸ γὰρ τῆς περιτομῆς, φησί, καὶ «Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Τί τοίνυν μέγα φρονεῖς, ὦ Ἰουδαῖε, ἐπὶ τῇ περιτομῇ; Μάνθανε, ὅτι πρὸ ταύτης πολλοὶ δίκαιοι γεγόνασι. Καὶ γὰρ ὁ Ἄβελ ἐκ πίστεως τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· «Πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ». Καὶ Ἐνὼχ μετετέθη, καὶ ὁ Νῶε κατὰ τὴν πολλὴν δικαιοσύνην τὸ κλυδώνιον ἐκεῖνο τὸ χαλεπὸν διέφυγε, καὶ ὁ Ἀβραὰμ πρὸ ταύτης ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως ἀνεκηρύχθη. Οὕτως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ πίστεως τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος τῆς σωτηρίας ἐπέτυχε.

Διά τοι τοῦτο καὶ τὰς θυσίας συνεχώρησεν ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης αὐτῷ προσάγεσθαι, ἵνα ἐπειδὴ ἔτι ἀτελέστερον διέκειτο ἡ φύσις ἡ ἡμετέρα, ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἔχῃ ἐπιδείκνυσθαι καὶ τῆς πρὸς τὰ εἴδωλα θεραπείας πάντῃ διαφύγῃ τὴν λύμην. Εἰ γάρ, καὶ τοσαύτης γενομένης συγκαταβάσεως, ὅμως οἱ πολλοὶ οὐ διέφυγον τὸν ὄλισθον, εἰ μὴ τοῦτο γέγονε, πῶς ἄν τις τὴν ἐκεῖθεν διέφυγε βλάβην; «Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας». Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἀγνωμόνων Ἰουδαίων οὕτως· ἀλλὰ τί; Ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Θυμίαμα εἰς βδέ-

6. Ρωμ. 4, 11.
7. Ρωμ. 4, 3.
8. Ἑβρ. 11, 4.

οἱ Ἰουδαῖοι ὡσὰν σημεῖον καὶ σφραγῖδα, δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης των, καὶ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμειξίαν μὲ τοὺς ἐθνικούς.

3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μακάριος ὀνομάζει αὐτὸ σημεῖον, ὅταν λέγῃ· «Καὶ ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς σφραγῖδα»[6]. Ὅτι δηλαδὴ δὲν συντελεῖ καθόλου πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἰδοὺ καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ποὺ ἔφθασεν εἰς τόσον σημεῖον ἀρετῆς, ἂν καὶ ἡ περιτομὴ δὲν εἶχε νομοθετηθῇ. Καὶ τί λέγω; Ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, πρὶν δεχθῇ τὴν περιτομήν, ἐδικαιώθη καὶ μόνον ἀπὸ τὴν πίστιν. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομὴν λέγει· «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐθεωρήθη δι' αὐτὸν ὡς δικαιοσύνη»[7]. Διατί λοιπὸν ὑπερηφανεύεσαι, ὦ Ἰουδαῖε, διὰ τὴν περιτομήν; Μάθε, ὅτι πρὶν ἀπ' αὐτὴν πολλοὶ ἦσαν δίκαιοι. Διότι καὶ ὁ Ἄβελ μὲ πίστιν ἔκανε τὴν προσφοράν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Μὲ τὴν πίστιν ὁ Ἄβελ προσέφερε καλυτέραν θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ἀπ' ὅ,τι ὁ Κάϊν»[8]. Μὲ τὴν πίστιν ὁ Ἐνὼχ ἡρπάγη εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ὁ Νῶε λόγῳ τῆς μεγάλης δικαιοσύνης του διέφυγεν ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν κατακλυσμὸν καὶ ὁ Ἀβραάμ, πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομήν, ἀνεδείχθη μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν. Ἔτσι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπέτυχε τὴν σωτηρίαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν πίστιν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπέτρεψεν αἱ θυσίαι νὰ προσφέρωνται πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ ἠμπορῇ δηλαδὴ ἡ φύσις μας, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύναμος, νὰ ἐκφράζῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της, καὶ συγχρόνως νὰ ἀποφεύγῃ τὴν διαφθορὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν. Διότι, ἐὰν οἱ περισσότεροι δὲν διέφυγον τὴν πτῶσιν καὶ μετὰ ἀπὸ τόσην συγκατάβασιν, πῶς θὰ διέφευγε κανεὶς τὴν ζημίαν ἀπ' αὐτὴν τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐὰν θὰ συνέβαινεν αὐτό; «Καὶ ὠσφράνθη ὁ Κύριος τὴν ὀσμὴν τῆς εὐωδίας». Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους. Τί συνέβη; Ἄκουε τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Ἡ ὀσμὴ τῆς θυσίας μου εἶναι μισητή»,

λυγμά μοί ἐστι, μονονουχὶ δεικνύοντος τῆς προαιρέσεως τῶν προσαγόντων τὴν μοχθηρίαν. Καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα ἡ τοῦ δικαίου ἀρετὴ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν ὀσμὴν εὐωδίας εἰργάσατο, οὕτως ἐπ' ἐκείνων ἡ τῶν προσαγόντων πονηρία τὸ θυμίαμα τὸ εὐῶδες εἰς βδέλυγμα ὀσφρανθῆναι παρεσκεύασε.

Πανταχοῦ τοίνυν σπουδάζωμεν, παρακαλῶ, γνώμην ὑγιῆ ἐπιδείκνυσθαι. Αὕτη γὰρ αἰτία γίνεται πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς Δεσπότης οὐ τοῖς παρ' ἡμῶν γινομένοις προσέχειν εἴωθεν ὡς τῇ ἔνδοθεν διανοίᾳ, ἀφ' ἧς ὁρμώμενοι ταῦτα διαπραττόμεθα καὶ πρὸς ἐκείνην βλέπων ἢ προσίεται τὰ ὑφ' ἡμῶν γινόμενα, ἢ ἀποστρέφεται. Κἄν τε οὖν εὐχώμεθα, κἄν τε νηστεύωμεν, κἄν τε ἐλεημοσύνην ἐργαζώμεθα (αὗται γὰρ ἡμῶν αἱ πνευματικαὶ θυσίαι), κἄν τε ἕτερόν τι πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ὁρμώμενοι τοῦτο διαπραττώμεθα, ἵνα καὶ τῶν καμάτων ἄξιον τὸν στέφανον κομισώμεθα. Καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων τὸν μὲν πόνον ἡμᾶς ὑπομένειν, τῆς δὲ ἀμοιβῆς ἀποστερεῖσθαι, ὅταν μὴ κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους τὴν ἀρετὴν μετίωμεν.

Ἔστι γάρ, ἔστι διὰ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τὸ ἔργον μὴ ἐπιτελέσαντας, ἀπὸ τῆς γνώμης μόνον τὸν στέφανον κομίσασθαι· καὶ ἵνα μάθῃς, σκόπει μοι τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης· ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρριμμένον καὶ ἐσχάτῃ πενίᾳ κατεχόμενον, καὶ συναλγῇς, τείνας τε τὴν διάνοιαν εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστήσῃς τῷ Δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ σαυτόν, καὶ ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς τοῦ πένητος, κἂν μὴ δύναιο ἐπαρκέσαι καὶ λῦσαι τὸν λιμόν, ἀπὸ τῆς γνώμης ἀπηρτισμένον ἔλαβες τὸν μισθόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης ἔλεγεν· «Ὃς ἐὰν ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ». Μή τι ψυχροῦ ποτηρίου εὐτελέστερον; Ἀλλ' ἡ γνώμη τὸν μι-

---

9. Ματθ. 10, 42.

μόνον καὶ μόνον θέλων νὰ δείξῃ τὴν κακὴν διάθεσιν τῶν προσφερόντων. Ὅπως δηλαδὴ ἐδῶ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ἔκανε τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἀναθυμίασιν εὐώδη ὀσμήν, ἔτσι εἰς ἐκείνους ἡ πονηρία τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν ἔκανε τὴν εὐώδη ὀσμὴν μισητήν.

Ἂς φροντίζωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, πάντοτε νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὑγιῆ διάθεσιν. Διότι αὐτὴ γίνεται ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ βλέπῃ τόσον αὐτὰ ποὺ κάμνομεν, ὅσον τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρακινούμενοι κάμνομεν αὐτὰ καὶ προσβλέπων πρὸς ἐκείνην ἢ δέχεται τὰς πράξεις μας ἢ τὰς ἀποστρέφεται. Καὶ ἂν λοιπὸν προσευχώμεθα, καὶ ἂν νηστεύωμεν, καὶ ἂν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην (διότι αὐταὶ εἶναι αἱ πνευματικαί μας θυσίαι), καὶ ἂν κάποιο ἄλλο πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν, νὰ διαπράττωμεν τοῦτο παρακινούμενοι ἀπὸ καλὴν διάθεσιν, διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ τὸν ἄξιον στέφανον τῶν κόπων μας. Διότι θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πλέον ἄτοπα τὸ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς κόπους καὶ νὰ στερούμεθα τῆς ἀμοιβῆς, ὅταν δὲν ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετὴν κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔδωσεν.

Διότι εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν ἄρρητον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς νὰ ἐπιτελέσωμεν κανένα ἔργον μὲ τὴν διάθεσιν καὶ μόνον νὰ ἀποκομίσωμεν τὸν στέφανον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πρόσεξε τοῦτο τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Ὅταν δηλαδὴ ἰδῇς τὸν ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὴν ἀγοράν, τὸν πτωχότατον, καὶ τὸν συμπονέσῃς καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστήσῃς τὸν Θεόν, δι' ὅσα σοῦ ἐχάρισε καὶ διὰ τὴν ὑπομονὴν τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θὰ ἠμποροῦσες νὰ τὸν χορτάσῃς, θὰ πάρῃς τὸν μισθὸν μόνον, ἐπειδὴ τὸν ἐσκέφθης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Ὅποιος θὰ δώσῃ μόνον ἕνα ποτήρι κρύο νερὸ εἰς αὐτοὺς ἐπειδὴ εἶναι μαθηταί μου, ἀλήθεια σᾶς λέγω, δὲν θὰ χάσῃ τὴν ἀμοιβήν του»[9]. Μήπως ὑπάρχει τίποτε πιὸ εὐτελὲς ἀπὸ ἕνα ποτήρι δροσεροῦ νεροῦ; Ἀλλ' ἡ διάθεσις ἐπροκάλεσε τὴν

σθὸν αὐτῷ προεξένησε. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου εὑρήσομεν.

Ἀλλ' ἀναγκαῖον γοῦν ταῦτα κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τούτων τὴν ἀκρίβειαν εἰδότες πολλὴν τῆς εὐγνωμοσύνης ποιῆσθε τὴν ἀσφάλειαν. Ἄκουε γὰρ τί φησιν ὁ Χριστός· «Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ὁρᾷς καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀπὸ τῆς μοχθηρᾶς γνώμης καὶ τὴν κατάκρισιν ἑπομένην καὶ διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον ὄψιν, ὡς εἰς ἔργον τῆς μοιχείας ἐξελθούσης αὐτῷ, τὴν κόλασιν ἐπηρτημένην; Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες, πανταχοῦ τὴν γνώμην ἡμῶν ἀσφαλισώμεθα, ἵνα αὕτη τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα παρασκευάσῃ εὐπρόσδεκτα γίνεσθαι. Εἰ γὰρ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν ὀσμὴν εὐωδίας ἐποίησε, τί οὐκ ἂν ἐργάσηται τὰς πνευματικὰς ἡμῶν ταύτας λατρείας, καὶ πόσης ἡμᾶς οὐ παρασκευάσῃ ἀπολαῦσαι τῆς ἄνωθεν εὐνοίας; «Καὶ ὠσφράνθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας». Εἶδες τὰ παρὰ τοῦ δικαίου γεγενημένα, πῶς, ὅσον μὲν πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γεγονότων, εὐτελῆ τυγχάνει, ἀπὸ δὲ τῆς ὑγιοῦς αὐτοῦ γνώμης καὶ πάνυ μεγάλα δείκνυται; Σκόπει μοι λοιπὸν τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθείς· οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. Οὐ προσθήσω οὖν πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, ἔτι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς».

4. Πολὺς τῆς εὐεργεσίας ὁ ὄγκος, καὶ πολὺ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος καὶ ἄφατος τῆς ἀνεξικακίας ἡ ὑπερβολή. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοηθείς». Τό, «Διανοηθείς», πάλιν ἀνθρωπίνως, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν. «Οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου κατη-

---

10. Ματθ. 5, 28.
11. Γεν. 8, 21.

ἀμοιβήν του. Τὸ ἴδιον θὰ συναντήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἐναντίαν περίπτωσιν.

Εἶναι ἀναγκαῖον ὅμως νὰ ὑπενθυμίζωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας, οὕτως ὥστε γνωρίζοντες καλῶς αὐτὰ νὰ ἀποδίδεται τὴν εὐγνωμοσύνην ἀσφαλῶς. Διότι ἄκουσε, τί λέγει ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποὺ θὰ ἴδῃ γυναῖκα μὲ σκοπὸν νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του»[10]. Βλέπεις ἐδῶ πάλιν, ὅτι λόγῳ τῆς κακῆς διαθέσεως ἀκολουθεῖ ἡ κατάκρισις καὶ ἐπικρέμαται ἡ τιμωρία διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον θέαν, ὡσὰν νὰ ἔγινε πραγματικῶς ἡ μοιχεία ἀπ' αὐτόν; Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, νὰ φυλάγωμεν τὴν σκέψιν μας ἀπ' τὸ κάθε τί, οὕτως ὥστε νὰ προπαρασκευάσῃ τὰς πράξεις μας διὰ νὰ γίνουν εὐπρόσδεκτοι. Διότι ἐὰν ἔκανε τὸν καπνὸν καὶ τὴν ἀναθυμίασιν ὀσμὴν εὐωδίας, πῶς δὲν θὰ δεχθῇ τὰς πνευματικὰς αὐτὰς λατρείας καὶ δὲν θὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν τόσην πολλὴν εὔνοιάν του; «Καὶ ὠσφράνθη», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ὀσμὴν τῆς εὐωδίας». Εἶδες, πῶς αἱ πράξεις τοῦ δικαίου εἶναι εὐτελεῖς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέαν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ ἀποδεικνύονται πολὺ μεγαλύτεραι μὲ τὴν καλήν του διάθεσιν; Πρόσεξε λοιπὸν τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. «Καὶ σκεφθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς εἶπεν· δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Δὲν θὰ πατάξω πλέον κανένα ζωντανὸν ὀργανισμόν, ὅπως ἔκανα τώρα, ποτὲ πιά»[11].

4. Πολλὴ μεγάλη εἶναι ἡ εὐεργεσία καὶ πολὺ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀκόμη μεγαλύτερη ἡ ἀνεξικακία. «Καὶ σκεφθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς εἶπεν». Τὸ «σκεφθεὶς» λέγεται ἀνθρωπίνως καὶ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν μας. «Δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Καθ' ὅσον τὸν πρωτόπλαστον τὸν κατηράσθη εἰπών, «'Ακάν-

ράσατο εἰπών, «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ»· καὶ ἐπὶ τοῦ Κάϊν πάλιν ὁμοίως. Ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν τὴν τοσαύτην πανωλεθρίαν ἐπήγαγεν, ἵνα παραμυθήσηται τὸν δίκαιον καὶ θαρρεῖν παρασκευάση καὶ μὴ μέλλῃ λογίζεσθαι καθ' ἑαυτόν, τί τὸ κέρδος τῆς γεγενημένης εὐλογίας; καὶ τοῦ εἰπεῖν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», εἰ μέλλοιμεν πάλιν εἰς πλῆθος ἐπιδιδόντες ἀπόλλυσθαι; Καὶ γὰρ καὶ ἤδη εἶπεν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», καὶ ἐπήγαγε κατακλυσμόν. Ἵνα οὖν μὴ ταῦτα λογιζόμενος καὶ στρέφων ἐν διανοίᾳ διηνεκῶς τὴν ἀγωνίαν ἔχῃ, ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου. «Οὐ προσθήσω», φησίν, «ἔτι καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Ὅρα πῶς ἐπεσημήνατο, ὅτι διὰ τὴν τούτων μοχθηρίαν τὴν κατάραν ἐπήγαγε τῇ γῇ. Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἐπειδὴ ἐπὶ τὸ βέλτιον μετεβάλοντο, διὰ τοῦτο αὐτὸς ταύτην ἐποιήσατο τὴν ὑπόσχεσιν, φησίν· «Ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος». Ξένον φιλανθρωπίας εἶδος. Ἐπειδὴ ἔγκειται, φησίν, ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, διὰ τοῦτο, «Οὐκέτι προσθήσω τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν». Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, τὰ παρ' ἐμαυτοῦ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπιδειξάμην· ἐπειδὴ δὲ ὁρῶ τὴν κακίαν αὐξανομένην, ἐπαγγέλλομαι μηκέτι καταράσασθαι τὴν γῆν. Εἶτα δεικνὺς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἐπήγαγεν· «Οὐ προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, πάσας τὰς ἡμέρας».

Ὅρα μοι πῶς διὰ πάντων μεγίστην χαρίζεται τῷ δικαίῳ τὴν παραμυθίαν· μᾶλλον δὲ οὐ τῷ δικαίῳ, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ πάσῃ τῇ μελλούσῃ συνίστασθαι τῶν ἀνθρώπων φύσει. Τὸ γάρ, «Οὐ προσθήσω οὖν πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν», καὶ τό, «Καθὼς ἐποίησα», καὶ τό, «Πάσας τὰς ἡμέρας», τοῦτό ἐστιν ἐνδεικνυμένου, ὅτι οὐκέτι τοιοῦτον ἔσται κλυδώνιον, οὔτε τοσαύτη πανωλεθρία καταλήψεται τὴν οἰκουμένην. Εἶτα καὶ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ

12. Γεν. 4, 12.

θας καὶ τριβόλους θὰ βγάζῃ ἡ γῆ»[12]. Καὶ εἰς τὸν Κάϊν πάλιν τὸ ἴδιον. Εἶπεν αὐτά, ἐπειδὴ καὶ τώρα ἐπέφερε τόσην καταστροφήν, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν δίκαιον καὶ διὰ νὰ τὸν ὁπλίσῃ μὲ θάρρος καὶ διὰ νὰ μὴ σκέπτεται, ποῖον τὸ κέρδος τῆς δοθείσης εὐλογίας καὶ τοῦ λεχθέντος «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐὰν πρόκειται νὰ καταστραφῶμεν καὶ πάλιν ἀφοῦ αὐξηθοῦμεν; Διότι καὶ εἰς τὸν Ἀδὰμ εἶχεν εἰπεῖ, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε» ἀλλὰ ἐπέφερε τὸν κατακλυσμόν. Διὰ νὰ μὴ ἀγωνιᾷ λοιπὸν σκεπτόμενος αὐτὰ βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. «Δὲν θὰ προσθέσω», λέγει, «ἄλλας κατάρας εἰς τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Βλέπε πῶς ἐπεσήμανεν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς κακίας ἔστειλε τὴν κατάραν εἰς τὴν γῆν. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴ ἤλλαξαν πρὸς τὸ καλύτερον, λέγει· «Ἐπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει συνεχῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν». Θαυμαστὸν τὸ εἶδος τῆς φιλανθρωπίας. «Ἐπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει συνεχῶς πρὸς τὴν πονηρίαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν», διὰ τοῦτο, «Δὲν θὰ προσθέσω ἄλλας κατάρας πλέον εἰς τὴν γῆν». Διότι ἐγὼ μέν, λέγει, τὰς ἀποφάσεις μου τὰς ἐπραγματοποίησα καὶ μίαν καὶ δύο φοράς, ἐπειδὴ ὅμως βλέπω, ὅτι αὐξάνεται ἡ κακία, ὑπόσχομαι νὰ μὴ καταρασθῶ πλέον τὴν γῆν. Ἔπειτα δεικνύων τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του, προσέθεσεν· «Ποτὲ πλέον δὲν θὰ πατάξω κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν, ὅπως ἔκανα τώρα».

Πρόσεχε πῶς μὲ τὸ κάθε τι παρηγορεῖ τὸν δίκαιον; μᾶλλον ὅμως ὄχι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγαθότητά του καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῇ. Διότι τὸ «Δὲν θὰ ἐξαφανίσω πλέον κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν» καὶ τὸ «καθὼς ἔπραξα», καὶ τό, «Ὅλας τὰς ἡμέρας», ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πλέον τέτοιος κατακλυσμὸς καὶ δὲν θὰ ὑποστῇ ποτὲ τέτοιαν πανωλεθρίαν ἡ οἰκουμένη. Ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἡ παντοτινὴ εὐεργεσία του,

τὸ διηνεκές· «Ἐν πάσαις», φησί, «ταῖς ἡμέραις», τοῦτ' ἔστι, πάντα τὸν αἰῶνα ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀγανάκτησιν, οὐδὲ οὕτω σύγχυσιν ἐργάσασθαι τῆς τῶν ὡρῶν κράσεως καὶ τῆς τῶν στοιχείων θέσεως. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Σπέρμα καὶ θερισμός, ψῦχος καὶ καῦμα, θέρος καὶ ἔαρ ἡμέραν καὶ νύκτα οὐ καταπαύσουσιν». Ἀκίνητος, φησίν, ἔσται καὶ αὕτη ἡ διάταξις, καὶ οὔτε ἡ γῆ διαλείψει ποτὲ τὰ παρ' ἑαυτῆς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει χορηγοῦσα καὶ τῶν καμάτων καὶ τῆς γεωργίας ἀποδιδοῦσα τὰς ἀμοιβάς, οὔτε αἱ τροπαὶ μετακινηθήσονται, ἀλλὰ ψῦχος καὶ καῦμα, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καθ' ἕκαστον τοῦ ἐνιαυτοῦ κύκλον ἔσται. Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κατακλυσμοῦ καιρὸν ταύτης ὅλης τῆς διατάξεως σύγχυσίς τις γέγονε, καὶ καθάπερ ἐν μιᾷ νυκτί, οὕτως ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἐν τῇ κιβωτῷ διῆγεν ὁ δίκαιος οὗτος, διὰ τοῦτό φησι· νῦν οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ νὺξ τὸν οἰκεῖον ἐλλείψει δρόμον, ἀλλὰ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀκίνητος ἔσται τούτων ἡ λειτουργία.

Εἶδες παράκλησιν ἀρκοῦσαν καὶ δυναμένην ἀναστῆσαι τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα; εἶδες τῆς εὐγνωμοσύνης οἵαν δέχεται τὴν ἀμοιβήν; Ἄκουε καὶ ἐκ τῶν ἐπαγομένων πάλιν τὴν ἄφατον φιλοτιμίαν. «Καὶ εὐλόγησε», φησίν, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὑπὸ χεῖρας ὑμῖν πάντα δώδεκα. Καὶ πᾶν ἑρπετόν, ὅ ἐστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Ἄξιον ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ Δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα. Ὅρα γάρ μοι πάλιν τὸν δίκαιον τοῦτον τῆς αὐτῆς εὐλογίας ἀξιούμενον

13. Γεν. 8, 22.
14. Γεν. 9,1-4.

«Όλας τὰς ἡμέρας», λέγει, δηλαδὴ ὑπόσχομαι, ὅτι δὲν θὰ ἐπιδείξω τέτοιαν ἀγανάκτησιν ποτὲ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, οὔτε θὰ συγχύσω τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ τὸν νόμον τῶν φυσικῶν φαινομένων. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν, «Σπορὰ καὶ θερισμός, κρύο καὶ ζέστη, καλοκαίρι καὶ ἄνοιξις, ἡμέρα καὶ νύκτα δὲν θὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν»[13]. Ἀπαράβατος, λέγει, θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ νόμος καὶ ἡ γῆ ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ νὰ δίδῃ τὰ ἀγαθά της εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων τῶν γεωργῶν, καὶ οὔτε αἱ ἐποχαὶ θὰ ἀλλάξουν, ἀλλὰ κρύο καὶ ζέστη καὶ καλοκαίρι καὶ ἄνοιξις θὰ ὑπάρχῃ εἰς κάθε ἕνα ἔτος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ κατακλυσμοῦ ὑπῆρξε κάποια σύγχυσις εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν διάταξιν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἔμενε μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ὅλον τὸν καιρόν, ὡσὰν εἰς μίαν νύκτα, διὰ τοῦτο λέγει· τώρα οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ἡ νύκτα θὰ χάσῃ τὴν σειράν της, ἀλλὰ μέχρι τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος ἡ λειτουργία αὐτῶν θὰ εἶναι ἀμετάβλητος.

Εἶδες παρηγορίαν ἀρκετὴν καὶ δυνατὴν νὰ δώσῃ ἠθικὸν εἰς τὸν δίκαιον; Εἶδες, ποίαν ἀμοιβὴν λαμβάνει ἡ εὐγνωμοσύνη; Ἄκουε πάλιν τὴν ἄρρητον φιλοτιμίαν ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα. «Καὶ εὐλόγησεν», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε. Καὶ νὰ εἶσθε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς κάθε τι κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· ὅλα τὰ ἔχω δώσει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σας. Καὶ κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἔχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἐσᾶς διὰ νὰ τὰ τρώγετε, ὅπως τὰ χόρτα. Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε»[14]. Ἀξίζει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς καλωσύνης τοῦ Θεοῦ. Πρόσεξε δηλαδή, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀξιώνεται τῆς ἰδίας εὐλογίας μὲ τὸν

τῷ Ἀδὰμ καὶ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἀρχὴν ἀνακαλεσάμενον διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἄφατον τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν. Ὥσπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνου ἔλεγεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν ἑρπετῶν, καὶ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς»· οὕτω νῦν φησι· «Καὶ ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα. Καὶ πᾶν ἑρπετόν, ὅ ἐστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε».

Ὅρα τὸν αὐτὸν κανόνα ἑτέρως διασωζόμενον, τὸν ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖ μετὰ τὸ πάντων ἐγχειρίσαι τὴν ἀρχήν, καὶ τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ παρασχεῖν τὴν ἀπόλαυσιν, ἑνὸς ξύλου μόνον ἀπέχεσθαι ἐκέλευσεν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα μετὰ τὴν εὐλογίαν, καὶ τὸ φοβερὸν αὐτὸν καταστῆσαι τοῖς θηρίοις καὶ πάντα τὰ πετεινὰ καὶ τὰ ὄρνεα ὑπὸ χεῖρα ποιῆσαι, φησί· «Πᾶν ἑρπετὸν ζῶν ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν· ὡς λάχανα χόρτου ὑμῖν δέδωκα τὰ πάντα». Ἐντεῦθεν ἀρχὴ κρεωφαγίας γίνεται, οὐχ ἵνα εἰς γαστριμαργίαν αὐτοὺς ἀλείψῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤμελλον ἐξ αὐτῶν θυσίας ἀναφέρειν οἱ ἄνθρωποι καὶ εὐχαριστίας ποιεῖσθαι τῷ Δεσπότῃ, ἵνα μὴ δόξωσιν ὡς ἀφιερωμένων ἀπέχεσθαι, διὰ τοῦτο τῆς βρώσεως τὴν ἐξουσίαν χαρίζεται καὶ πολλὴν τὴν ἄδειαν παρέχει. «Ὡς λάχανα χόρτου, φησί, δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα». Εἶτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τοῦ ἑνὸς ξύλου ἐνετείλατο μετὰ τὴν πάντων ἀπόλαυσιν ἀπέχεσθαι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ πάντων ἀδεῶς ἐπιτρέψαι τὴν ἑστίασιν, φησί· «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Τί οὖν

Ἀδὰμ καὶ μὲ τὴν ἰδικήν του ἀρετὴν ἢ μᾶλλον ἐξ αἰτίας τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἀνακαλεῖ τὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον. Ὅπως δηλαδὴ εἶχεν εἰπεῖ εἰς ἐκεῖνον, «Νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε, καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε καὶ νὰ εἶσθε οἱ κυρίαρχοι τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς», ἔτσι καὶ τώρα λέγει· «Καὶ νὰ εἶσθε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνά. Καὶ κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἔχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἐσᾶς διὰ νὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα. Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε».

Πρόσεχε πῶς διασώζεται ὁ ἴδιος ὁ νόμος μὲ ἄλλον τρόπον ἀπ' αὐτὸν ποὺ ἐδόθη εἰς τὸν πρωτόπλαστον. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τῶν πάντων εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, τὸν διέταξε νὰ ἀπέχῃ μόνον ἀπὸ ἕνα δένδρον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Νῶε ὡς φοβεροῦ καὶ ὡς κυριάρχου ἔναντι τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, λέγει· «Κάθε ζῶντα ὀργανισμὸν θὰ ἠμπορῆτε νὰ τρώγετε. Ἔχω δώσει τὰ πάντα εἰς ἐσᾶς διὰ νὰ τὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα». Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ κρεωφαγία, ὄχι διὰ νὰ τοὺς παρακινήσῃ εἰς τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μὲ αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι νὰ προσφέρουν θυσίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν, διὰ νὰ μὴ φανῇ, ὅτι ἀπέχουν ἀπὸ ἀφιερώματα, διὰ τοῦτο τοὺς παραχωρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς βρώσεως καὶ τοὺς παρέχει πολλὴν ἐλευθερίαν. «Σᾶς ἔχω δώσει», λέγει, «τὰ πάντα διὰ νὰ τὰ τρώγετε ὅπως τὰ χόρτα». Ἔπειτα, ὅπως ἀκριβῶς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Ἀδὰμ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ ἕνα μόνον δένδρον μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν πάντων, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ ἐπέτρεψε τὴν βρῶσιν τῶν πάντων χωρὶς φόβον, λέγει· «Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγε-

βούλεται τὸ εἰρημένον; τί ἐστι, «Κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς»; Τοῦτ᾽ ἔστι, πνικτόν. Τοῦ γὰρ ἀλόγου ἡ ψυχὴ τὸ αἷμα τυγχάνει.

5. Ἐπεὶ οὖν τὰς θυσίας ἤμελλον ἐπιτελεῖν τὰς διὰ τῶν ἀλόγων, μονονουχὶ διδάσκει αὐτοὺς λέγων, ὅτι τὸ μὲν αἷμα ἐμοὶ ἀφώρισται, τὸ δὲ κρέας ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ποιεῖ, ἄνωθεν προαναστέλλων αὐτῶν τὴν ὁρμὴν τὴν περὶ τὴν ἀνδροφονίαν. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς καὶ εὐλαβεστέρους αὐτοὺς ἐντεῦθεν ποιῆσαι βουλόμενος ταῦτα διατάττεται, ἄκουε τῶν ἑξῆς. Καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον αἷμα, φησί, τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἐκζητήσω αὐτὸ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων, καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ ἐκζητήσω τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τί οὖν; ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αἷμα τυγχάνει; Οὐ τοῦτο λέγει· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ κέχρηται, ὡς ἄν τις εἴποι τινί, τὸ αἷμά σου βαστάζω ἐν ταῖς χερσί μου, ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐξουσίαν ἔχω τῆς ἀναιρέσεώς σου.

Ὅτι γὰρ οὐ τὸ αἷμά ἐστι τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχή, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι». Καὶ ὅρα τὴν διαφορὰν ὅσην ἐποιήσατο. «Ὁ ἐκχέων», φησίν, αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον». Ἐννόησόν μοι, ὅσον τὸν φόβον διὰ τοῦ ῥήματος ἐπετείχισεν. Εἰ καὶ τὸ ὁμογενές, φησί, μὴ γίνεταί σοι κώλυμα, οὐδὲ ἡ κοινωνία τῆς φύσεως ἀφίστησί σε τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειαν τὴν ἀδελφικὴν ἀπωσάμενος, ὅλος γίνῃ τοῦ μιαροῦ τούτου τολμήματος, ἐννόει ὅτι κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ δεδημιούργηται καὶ ὅσης ἠξίωται παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς προεδρίας καὶ ὅτι πάσης τῆς κτίσεως τὴν ἐξουσίαν ἀναδέδεκται καὶ παῦσαι τῆς μοχθηρᾶς γνώμης. Τί οὖν φησιν; Ἐὰν μυρίους τις ἐργάσηται φόνους, καὶ τοσαῦτα αἵματα ἐκχέῃ, πῶς τὴν ἀξίαν δώῃ δίκην, τοῦ αἵματος αὐτοῦ

---

15. Γεν. 9, 5.
16. Ματθ. 10, 28.
17. Γεν. 9, 6.

τε». Τί σκοπὸν ἔχει αὐτὸς ὁ λόγος; Τί σημαίνει «Κρέας μὲ αἷμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου»; Τοῦτο φανερώνει τὸ πνιγμένον. Διότι ἡ ζωὴ τοῦ ἀλόγου εἶναι τὸ αἷμα.

5. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ προσφέρουν τὰς θυσίας τῶν ἀλόγων ζώων, διδάσκει λέγων, ὅτι τὸ αἷμα προορίζεται δι' ἐμέ, τὸ δὲ κρέας διὰ σᾶς. Κανονίζει αὐτά, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια καὶ ὅτι ἐντέλεται αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ περισσότερον εὐλαβεῖς, ἄκουε καὶ τὰ ἀκόλουθα. «Διότι τὸ ἰδικόν σας αἷμα», λέγει, «τὸ αἷμα τῶν ψυχῶν σας, θὰ τιμωρήσω μὲ τὰ ἄγρια θηρία, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξαπολύσω ἐναντίον σας καὶ μὲ ἄλλον ἄνθρωπον θὰ τιμωρήσω ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀφαιρεῖ ἀνθρωπίνην ζωήν»[15]. Τί λοιπόν; Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ αἷμα; Δὲν λέγει τοῦτο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, ὅπως θὰ ἔλεγε κανείς, «κρατῶ τὸ αἷμα σου εἰς τὰ χέρια μου», ἀντὶ νὰ εἴπῃ «ἔχω τὴν δύναμιν νὰ σὲ φονεύσω».

Ὅτι δὲ δὲν εἶναι τὸ αἷμα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἄκουε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Μὴ φοβῆσθε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν καὶ νὰ φονεύσουν τὴν ψυχήν»[16]. Καὶ πρόσεχε πόσην διαφορὰν ἐχρησιμοποίησεν. «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος χύνει αἷμα ἀνθρώπου, λέγει, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ θὰ χυθῇ τὸ ἰδικόν του, διότι ἐδημιούργησα τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ»[17]. Κατανόησε πόσον φόβον ἐμβάλλει μὲ τὸ λεχθέν. Διότι, λέγει, ἐὰν δὲν σὲ ἐμποδίζῃ τὸ ἴδιον γένος, οὔτε ἡ φυσικὴ συγγένεια σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ κακὸν ἐγχείρημα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπωθήσῃς καὶ τὴν ἀδελφικὴν συμπάθειαν, παρασύρεσαι ἀπὸ τὸ μιαρὸν τοῦτο τόλμημα, σκέψου, ὅτι ἐδημιουργήθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ πόσην ὑπεροχὴν ἠξιώθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως, καὶ δίωξε τὴν κακήν σου ἀπόφασιν. Τί λοιπὸν λέγει; Ἐὰν κάνῃ κάποιος μυρίους φόνους καὶ χύσῃ τόσα αἵματα, πῶς θὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν τιμωρίαν, ἐὰν χυθῇ μόνον τὸν ἰδικόν του αἷμα; Μὴ σκέπτεσαι τοῦτο,

μόνου ἐκχυθέντος; Μὴ τοῦτο λογίζου, ἄνθρωπε, ἀλλ' ἐννόει ὅτι τοιοῦτον μετ' οὐ πολὺ δέξεται σῶμα ἄφθαρτον, τὸ δυνάμενον διηνεκῆ καὶ αἰώνιον κόλασιν ὑπέχειν.

Κἀκεῖνο δὲ σκόπει πῶς μετὰ ἀκριβείας διετάξατο. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου φησί, μὴ ἐκχέῃς αἷμα· ἐπὶ δὲ τῶν ἀλόγων οὐκ εἶπε, μὴ ἐκχέῃς, ἀλλά, «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Ἐκεῖ, μὴ ἐκχέῃς· ἐνταῦθα, μὴ φάγῃς. Εἶδες ὅσον τὸ ἀνεπαχθὲς ἔχουσιν αὐτοῦ αἱ νομοθεσίαι; πῶς κοῦφαι καὶ ῥᾴδιαι αἱ ἐντολαί; πῶς οὐδὲν βαρὺ οὐδὲ φορτικὸν ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως; Λέγουσι γάρ τινες βαρὺ καὶ γεῶδες καὶ νοσοποιὸν εἶναι τὸ τῶν ἀλόγων αἷμα. Ἀλλ' ἡμεῖς μὴ δι' ἐκεῖνον τὸν φιλοσοφώτερον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Δεσπότου νομοθεσίαν τὴν φυλακὴν ὀφείλομεν ἐκδείκνυσθαι. Εἶτα ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς τίνος ἕνεκεν τοσαύτην ταύτης τῆς ἐντολῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐποιήσατο, καὶ ὅτι ἀναχαιτίζων τῶν ἀνθρώπων τὴν φονικὴν γνώμην φησίν, «Ὑμεῖς δὲ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»· οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, Ὑμεῖς δέ, ἀλλὰ μονονουχὶ λέγων, ὑμεῖς οἱ ὀλίγοι, οἱ εὐαρίθμητοι πᾶσαν τὴν γῆν πληρώσατε, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀρχὴν ἔχετε, καὶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Ὅρα μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς πρότερον μεγάλας τὰς εὐεργεσίας δωρούμενος, τότε καὶ νόμον καὶ ἐντολὴν δίδωσι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, μετὰ τὸ ἐγκατοικῆσαι ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τὴν τοσαύτην ἀπόλαυσιν χαρίσασθαι, τότε τὴν ἀποχὴν τοῦ ξύλου ἐνετείλατο· οὕτω καὶ ἐνταῦθα μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι μηκέτι τοιαύτην ἐπάξειν πανωλεθρίαν, μηδὲ ἀγανάκτησιν τοιαύτην ἐπιδείξασθαι, ἀλλὰ ἀκίνητα μέχρι τῆς συντελείας ἐᾶν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα διαμένειν, ἕκαστον τὸν οἰκεῖον δρόμον καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ἀποπληροῦντα καὶ εὐλογίας αὐτοὺς ἀξιῶσαι καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐξου-

ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν θὰ ἀποκτήσῃ τέτοιο σῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ δύναται νὰ τιμωρῆται αἰωνίως.

Καὶ ἐκεῖνο νὰ προσέχῃς, πῶς δηλαδὴ τὰ ἐκανόνισε ἀκριβῶς. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, «νὰ μὴ χύσῃς αἷμα», διὰ τὰ ἄλογα ζῶα ὅμως δὲν εἶπε, «νὰ μὴ χύσῃς», ἀλλά, «πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε». Ἐκεῖ, «νὰ μὴ χύσῃς», ἐδῶ, «νὰ μὴ φάγῃς». Εἶδες πόσον αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δύσκολοι; Πῶς αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἐλαφραὶ καὶ εὔκολοι; Διατί δὲν ζητεῖ ἀπὸ μᾶς τίποτε τὸ βαρὺ καὶ τὸ δύσκολον; Διότι λέγουν μερικοί, ὅτι τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων ζώων εἶναι βαρύ, ἀπὸ χῶμα καὶ πρόξενον ἀσθενειῶν. Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ προσέχωμεν ὄχι δι' ἐκεῖνον τὸν περισσότερον πρακτικὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, διατί ὡμίλησε μὲ τόσην ἀκρίβειαν διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ ὅτι ἐδίδαξεν αὐτὰ διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς φονικὰς τάσεις τῶν ἀνθρώπων, λέγει· «Σεῖς δὲ νὰ αὐξηθῆτε καὶ νὰ πληθύνετε καὶ νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ κυριεύσετε αὐτήν». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς, «Σεῖς δέ», ἀλλὰ ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, σεῖς οἱ ὀλίγοι, οἱ μετρημένοι εἰς τὰ δάκτυλα, νὰ γεμίσετε τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν κατακυριεύσετε. Ἔχετε δηλαδὴ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδή, ἀφοῦ πρῶτα χαρίσῃ πολλὰς εὐεργεσίας ἔπειτα νομοθετεῖ καὶ ἐντέλλεται. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὸν παράδεισον καὶ τὴν δώρισιν τῆς ἀπολαύσεως, τότε δίδει τὴν ἐντολὴν τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὸ δένδρον, ἔτσι καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοιαν καταστροφήν, οὔτε θὰ ἐπιδείξῃ τέτοιαν ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ θὰ ἀφήσῃ πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα νὰ μείνουν ἀμετακίνητα μὲ τὸ νὰ ἀκολουθῇ τὸ καθὲν τὴν ὁδόν του καὶ τὴν τάξιν του καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐχάρισεν τὴν εὐλογίαν

σίαν δωρήσασθαι τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἁπάντων, καὶ τῆς κρεωφαγίας τὴν ἄδειαν παρασχεῖν, τότε φησί, «Πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε». Εἶδες πῶς πρότερον εὐεργετεῖ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἄφατον ἐπιδείκνυται καὶ τότε ἐπιτάττει; Καίτοι γε ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἄν ποτε τοῦτο γένοιτο. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρότερον βούλονται τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιταττόμενα εἰς ἔργον ἐκβῆναι, καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν εὔνοιαν τοὺς τὰ ἐπιτάγματα δεχομένους, καὶ τὴν τούτων ἐκπλήρωσιν ποιουμένους, καὶ τότε ἄρα ἀμείβεσθαι τοὺς πολλὴν τὴν ὑπακοὴν ἐπιδειξαμένους. Ἐπὶ δὲ τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότου τὸ ἐναντίον· πρότερον εὐεργετεῖ καὶ τῷ πλήθει τῶν εὐεργεσιῶν ἐφέλκεται τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ τότε κοῦφα καὶ ῥάδια ἐπιτάττει, ἵνα καὶ τῇ εὐκολίᾳ τῶν ἐπιταγμάτων καὶ ταῖς προλαβούσαις εὐεργεσίαις διεγηγερμένοι πρὸς τὴν τούτων ἐπειχθῶμεν ἐκπλήρωσιν.

Μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ ὀκνηρότεροι γινώμεθα περὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταχθέντων, καὶ τὰς προλαβούσας εὐεργεσίας λογιζόμενοι καὶ τῶν ἐπιταγμάτων τὴν εὐκολίαν, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἡμῖν τεταμιευμένων, ἀλλὰ νήφωμεν καὶ περὶ τὴν ἐργασίαν σπεύδωμεν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν ἐντολῶν καὶ τὰς ὁδούς, ἃς ἐχαρίσατο τῇ ἡμετέρᾳ φύσει πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν συντελούσας σωτηρίαν, μὴ ἀποπεμψώμεθα, ἀλλὰ τῷ ὑπολειπομένῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν χρόνῳ εἰς δέον χρησάμενοι καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονιψώμεθα, καὶ πολλὴν ἑαυτοῖς τὴν παρρησίαν προαποθώμεθα, καὶ μάλιστα νῦν, ὡς ἔτι ἐνέστηκε τὸ λειπόμενον τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς μέρος.

6. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς ὁ ὑπολειπόμενος, εἰ βουληθείημεν μικρὸν ἀνανῆψαι. Τοῦτο δὲ εἶπον, οὐκ ἐπειδὴ τοσούτου χρόνου μόνον δεῖται τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἡ διόρθωσις, ἀλλ' ἐπειδὴ Δεσπότην ἔχομεν φιλάνθρωπον καὶ ἥμερον, καὶ οὐ δεῖται χρόνου πολλοῦ· μόνον ἐὰν μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος καὶ τῆς νήψεως αὐτῷ προσίωμεν, ἀποστήσαντες ἑαυτοὺς τῶν βεβιωμένων ἁπάν-

καὶ τὴν παλαιὰν δύναμιν πρὸς ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὴν ἄδειαν τῆς κρεωφαγίας, τότε λέγει, «Πλὴν ὅμως κρέας μὲ αἷμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ζώου δὲν θὰ φάγετε». Εἶδες πῶς εὐεργετεῖ πρῶτα καὶ ἐπιδεικνύει τὴν ἄπειρον φιλοτιμίαν του καὶ τότε διατάσσει; Ἂν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ ἐγίνετο ποτέ. Διότι οἱ ἄνθρωποι πρῶτα θέλουν νὰ ἐκπληρωθοῦν αἱ διαταγαί των καὶ νὰ εὐνοήσουν τοὺς δεχομένους αὐτὰς καὶ τοὺς ἐκτελοῦντας αὐτὰς καὶ τότε νὰ ἀνταμείψουν τοὺς ἐπιδείξαντας ὑπακοήν. Εἰς τὸν Θεὸν ὅμως τὸν Κύριον ὅλων, συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Εὐεργετεῖ προηγουμένως καὶ προσελκύει μὲ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν τὴν ἰδικήν μας φύσιν, καὶ μετὰ διατάσσει ἠπίως καὶ εὐκόλως, οὕτως ὥστε νὰ σπεύσωμεν νὰ τὰς ἐκπληρώσωμεν παρακινούμενοι καὶ ἀπὸ τὴν εὐκολίαν τῶν διαταγῶν καὶ ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας ποὺ προηγήθησαν.

Ἂς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, οὔτε νὰ γινώμεθα πιὸ ὀκνηροὶ εἰς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν καὶ σκεπτόμενοι τὰς προηγουμένας εὐεργεσίας, καὶ τὴν εὐκολίαν τῶν ἐντολῶν καὶ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας κρατᾷ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διαταγῶν του, ἂς ἀγρυπνῶμεν καὶ ἂς σπεύδωμεν διὰ νὰ ἐπιτελέσωμεν αὐτὰ ποὺ ἐντέλλεται ὁ Θεὸς καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπωμεν τὰς ὁδούς, τὰς ὁποίας ἐχάρισεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, καὶ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς μας χρησιμοποιοῦντες, ὅπως πρέπει, καὶ τὰς ἁμαρτίας θὰ ἀπαλείψωμεν καὶ πολὺ θάρρος θὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας τώρα μάλιστα ποὺ ὑπολείπεται ἀκόμη χρόνος ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστήν.

6. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπολειπομένων ἡμερῶν, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ συνέλθωμεν ὀλίγον. Εἶπον δὲ αὐτὸ ὄχι ἐπειδὴ χρειάζεται μόνον τόσος χρόνος, διὰ νὰ διορθωθοῦν τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχομεν Θεὸν φιλάνθρωπον καὶ ἥμερον καὶ δὲν ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον. Μόνον νὰ πλησιάσωμεν αὐτὸν μὲ πολλὴν θερμότητα καὶ κατάνυξιν, ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἐγκόσμια καὶ

των, καὶ προσηλώσαντες τῇ ἄνωθεν ῥοπῇ. Καὶ γὰρ οἱ Νινευῖται τοσούτῳ πλήθει ἁμαρτιῶν βεβαρημένοι, ἐπειδὴ πολλῇ καὶ ἀκριβεῖ τῇ μετανοίᾳ ἐχρήσαντο, οὐκ ἐδεήθησαν πλέον ἢ τριῶν ἡμερῶν πρὸς τὸ ἐκκαλέσασθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἄκυρον ἀποφῆναι. Καὶ τί λέγω, οἱ Νινευῖται; Ὁ λῃστὴς ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἐδεήθη. Καὶ τί λέγω μιᾶς ἡμέρας; Οὐδὲ βραχείας ὥρας. Τοσαύτη ἐστὶν ἡ περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία. Ἐπειδὰν γὰρ ἴδῃ τὸν τόνον τῆς ἡμετέρας γνώμης καὶ πόθῳ ζέοντι προσιόντας ἡμᾶς, οὐ μέλλει, οὐδὲ ἀναβάλλεται, ἀλλὰ ταχεῖαν παρέχει τὴν παρ' ἑαυτοῦ φιλοτιμίαν, καὶ λέγει· «Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι».

Ἂν τοίνυν βουληθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ταύταις σπουδήν τινα ἐπιδείξασθαι, καὶ τῇ συμμαχίᾳ τῇ ἀπὸ τῆς νηστείας εἰς δέον χρήσασθαι καὶ τὴν ῥαθυμίαν ἀποτιναξάμενοι εὐχὰς ἐκτενεῖς ποιήσασθαι πρὸς τὸν Δεσπότην, δάκρυα θερμὰ προχέειν, κατηγορεῖν συνεχῶς τῶν ἡμῖν πεπλημμελημένων, προτιθέναι καθάπερ ἰατρῷ τὰ ἡμέτερα τραύματα, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἕλκη δεικνύναι, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἰατρείαν ἐπιζητεῖν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν, συντριβὴν διανοίας, κατάνυξιν ἀκριβῆ, ἐλεημοσύνην δαψιλῆ, τὰ λοιπὰ πάθη τὰ διαταράττοντα ἡμῶν τὸν λογισμὸν χαλινοῦν, καὶ ἐξορίζειν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καὶ μήτε ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, μήτε μνησικακεῖν πρὸς τοὺς πλησίον, καὶ ἐχθρωδῶς διακεῖσθαι πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, ὡς τὸν μνησικακοῦντα ἄνθρωπον καὶ τὴν ἔχθραν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐπὶ τῆς ψυχῆς διηνεκῶς φυλάττοντα. Τοσαύτη γὰρ ταύτης ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας ἡ λύμη, ὅτι καὶ φιλανθρωπίαν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο.

Καὶ ἵνα μάθητε, ὑπομνῆναι ὑμᾶς βούλομαι τῆς παραβολῆς τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένης, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τῶν

---

18. Ἡσ. 58, 9.

προσηλωθοῦμεν εἰς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Διότι καὶ οἱ Νινευῖται, ἂν καὶ ἦσαν ὑπὸ τὸ βάρος τόσων ἁμαρτιῶν, ἐπειδὴ ἐπέδειξαν μεγάλην καὶ ἀκριβῆ μετάνοιαν δὲν ἐχρειάσθησαν περισσοτέρας ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας, διὰ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀκυρώσουν τὴν ἐναντίον των ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν. Καὶ τί λέγω οἱ Νινευῖται; Ὁ ληστὴς εἰς τὸν σταυρὸν δὲν ἐχρειάσθη οὔτε μίαν ἡμέραν. Διατί λέγω μίαν ἡμέραν; Οὔτε ὀλίγην ὥραν ἐχρειάσθη. Τόση εἶναι ἡ πρὸς ἡμᾶς φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν ἴδῃ τὴν ἔντασιν τῆς θελήσεώς μας καὶ νὰ πλησιάζωμεν μὲ ζέοντα πόθον δὲν καθυστερεῖ, οὔτε ἀναβάλλει, ἀλλὰ χαρίζει ταχέως τὴν φιλοτιμίαν του καὶ λέγει· «Ἐνῷ σὺ ἀκόμη ὁμιλεῖς θὰ σοῦ εἰπῶ, ἰδοὺ εἶμαι παρών»[18].

Ἠμποροῦμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπιδείξωμεν κάποιαν σπουδὴν κατὰ τὰς ὀλίγας αὐτὰς ἡμέρας καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν δεόντως τὴν νηστείαν καὶ νὰ ἀναπέμψωμεν προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἀποφεύγοντες τὴν ἀδιαφορίαν, νὰ χύσωμεν θερμὰ δάκρυα, νὰ περιφρονήσωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, νὰ ἐκθέσωμεν ὡσὰν πρὸς ἰατρὸν τὰ τραύματά μας καὶ νὰ δεικνύωμεν τὰς πληγὰς τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ θεραπείαν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅλα, τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς, ἀκριβῆ κατάνυξιν, πλουσίαν ἐλεημοσύνην, χαλινὸν εἰς τὰ πάθη, ποὺ διαταράττουν τὴν σκέψιν μας, καὶ νὰ τὰ ἐκδιώκωμεν ἀπὸ τὴν ψυχήν μας καὶ νὰ μὴ μᾶς πολιορκῇ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, μήτε νὰ κρατῶμεν κακίαν πρὸς τοὺς πλησίον μας καὶ οὔτε νὰ διακείμεθα ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας. Διότι ὁ Θεὸς δὲν μισεῖ καὶ δὲν ἀποστρέφεται τίποτε τόσον, ὅσον τὸν μνησίκακον ἄνθρωπον καὶ αὐτὸν ποὺ φυλάττει τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν πλησίον πάντοτε μέσα εἰς τὴν ψυχήν του. Εἶναι δηλαδὴ τόσον μεγάλη ἡ ζημία αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ἀνακαλεῖ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διὰ νὰ μάθετε, θέλω νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὴν παραβολὴν τοῦ εὐαγγελίου, πῶς δηλαδὴ ἔλαβε τὴν συγχώρε-

μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος παρὰ τοῦ δεσπότου, ἐπειδὴ προσέπεσε, καὶ ἐδεήθη, καὶ ἱκέτευσε. «Σπλαγχνισθεὶς γάρ», φησίν, «ὁ κύριος αὐτοῦ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον συνεχώρησεν αὐτῷ». Εἶδες εὐσπλαγχνίαν δεσπότου; Ἐκεῖνος προσέπιπτεν ἱκετεύων προθεσμίαν αὐτῷ δοθῆναι. «Μακροθύμησον γὰρ ἐπ᾽ ἐμοί», φησί, «καὶ πάντα σοι ἀποδώσω». Ἀλλ᾽ ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ὁ κηδεμὼν καὶ φιλάνθρωπος, ἐπικαμφθεὶς τῷ ἱκέτῃ, οὐχ ὅσον ᾔτησε, τοσοῦτον παρέσχεν, ἀλλ᾽ ὅσον οὐδὲ ἐνενόησε. Τοιοῦτον γὰρ αὐτῷ ἔθος ἀεὶ νικᾶν καὶ προφθάνειν τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις. Ἐκείνου τοίνυν ἐνδοθῆναι παρακαλέσαντος καὶ ὑποσχομένου πᾶσαν ποιήσασθαι τὴν ἔκτισιν, ὁ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, σπλαγχνισθεὶς λοιπὸν ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

Εἶδες τί μὲν ὁ δοῦλος ᾐτήσατο, ὅσον δὲ ὁ δεσπότης ἐχαρίσατο; Ὅρα πάλιν αὐτοῦ τούτου τὴν ἀπόνοιαν. Δέον γὰρ κατὰ τὴν τοσαύτην φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄφατον εὐεργεσίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην συμπαθέστατον αὐτὸν καταστῆναι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἐπιδείκνυται. Ἐξελθὼν γάρ, φησίν, οὗτος αὐτός, ὁ τῶν μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος. Ἀκούετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας· τὰ γὰρ τούτῳ συμβάντα ἱκανὰ καθικέσθαι τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ πεῖσαι τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα ἐξορίσαι τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. «Οὗτος τοίνυν ἐξελθὼν εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια». Σκόπει πόσον τὸ μέσον. Ὧδε σύνδουλος ὁ ὀφείλων ἑκατὸν δηνάρια, ἐκεῖ δεσπότης ὁ ἀπαιτῶν, καὶ μύρια ἦν τάλαντα· καὶ ὅμως ἐπειδὴ εἶδεν ἱκετεύοντα καὶ παρακαλοῦντα, συνεχώρησεν· οὗτος δὲ «Κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις». Τί οὖν; «Πεσών», φησίν,

---

19. Ματθ. 18, 27.
20. Ματθ. 18, 26.
21. Ματθ. 18, 28.
22. Ματθ. 18, 28.

σιν ἐκεῖνος ὁ ὀφειλέτης τῶν μυρίων ταλάντων ἀπὸ τὸν Κύριόν του, ἐπειδὴ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας καὶ παρεκάλεσε καὶ ἱκέτευσε. «Καὶ ἀφοῦ τὸν εὐσπλαχνίσθη, λέγει, ὁ κύριός του τὸν ἄφησε ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος του»[19]. Εἶδες εὐσπλαγχνίαν κυρίου; Ἐκεῖνος ἔπιπτεν εἰς τοὺς πόδας του παρακαλῶν νὰ τοῦ δοθῇ προθεσμία. Διότι λέγει «Κάνε ὑπομονὴν καὶ ὅλα θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω»[20]. Ἀλλὰ ὁ καλὸς κύριος, ὁ φιλάνθρωπος κηδεμών, καμφθεὶς ἀπὸ τὸν δοῦλον, δὲν τοῦ παρεχώρησεν, ὅσα τοῦ ἐζήτησεν, ἀλλ' ὅσα δὲν ἐφαντάσθη. Διότι συνηθίζει νὰ ὑπερνικᾷ καὶ νὰ προλαμβάνῃ τὰ αἰτήματά μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος παρεκάλεσε νὰ ἐνδώσῃ ὁ κύριος καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ ὁλόκληρον τὴν ὀφειλήν, Αὐτὸς ποὺ νικᾷ τὰ ἁμαρτήματά μας μὲ τὴν ἀγαθότητά του, ἀφοῦ εὐσπλαγχνίσθη αὐτόν, τὸν ἄφησε ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος.

Εἶδες τί ἐζήτησεν ὁ δοῦλος καὶ πόσα τοῦ ἐχάρισε ὁ κύριος; Πρόσεξε πάλιν τοῦ δούλου τὴν ἀχαριστίαν. Ἐνῷ ἔπρεπε καὶ αὐτός, σύμφωνα μὲ τὴν τόσην φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄπειρον εὐεργεσίαν ποὺ τοῦ ἐδόθη, νὰ φανῇ καὶ αὐτὸς συμπαθὴς πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, ὅμως ἔκανε τὸ ἀντίθετον. Διότι λέγει, «Ἐξῆλθεν» αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ χρέος τῶν μυρίων ταλάντων. Ἀκούετε, παρακαλῶ μὲ προσοχήν, διότι αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς αὐτὸν εἶναι ἀρκετὰ νὰ ἐπιδράσουν εἰς τὴν ψυχήν μας καὶ νὰ μᾶς πείσουν νὰ βγάλωμεν ἀπὸ τὴν σκέψιν μας τὸ δυσάρεστον τοῦτο νόσημα. «Αὐτὸς λοιπὸν ἐξελθὼν συνήντησεν ἕνα ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, ὁ ὁποῖος τὸν ἐχρεωστοῦσε ἑκατὸν δηνάρια»[21]. Πρόσεχε πόσον εἶναι τὸ χάσμα. Ἐδῶ ὁ σύνδουλος, ὁ ὁποῖος ὀφείλει ἑκατὸν δηνάρια, ἐκεῖ ὁ κύριος ποὺ ἀπαιτεῖ τὰ μύρια τάλαντα. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι τὸν παρεκάλει καὶ τὸν ἱκέτευε τοῦ ἐχάρισε τὸ χρέος, αὐτὸς ὅμως, «ἀφοῦ τὸν ἔσφιξε εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἔλεγε· δῶσε μου, ὅ,τι μοῦ χρεωστᾷς»[22]. Τί λοιπὸν ἔγινε; «Ἔπεσε λέγει ὁ σύνδουλός του

«ὁ σύνδουλος αὐτοῦ». Ὅρα πῶς συνεχῶς στρέφει τὸ ῥῆμα τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, «Ὁ σύνδουλος αὐτοῦ», οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν μεταξὺ αὐτῶν τὸ μέσον. Καὶ ὅμως τὴν αὐτὴν ἱκετηρίαν πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο, ἣν καὶ οὗτος πρὸς τὸν δεσπότην, λέγων· «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοι ἀποδώσω». «Ὁ δέ», φησίν, «ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακήν, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ». Ὢ τῆς ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή· ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην τῆς τοσαύτης γενομένης φιλοτιμίας, οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετο συμπαθές τι λογίσασθαι· ἀλλὰ πρότερον μὲν ἔπνιγε, νῦν δὲ καὶ εἰς δεσμωτήριον ἐνέβαλεν.

7. Ἀλλ' ὅρα τί γίνεται. Ἰδόντες δέ, φησίν, οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἐλυπήθησαν· καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γινόμενα. Οὐκ ἐκεῖνος ὁ πεπονθὼς (πῶς γάρ, καθειργμένος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ;), ἀλλ' οἱ σύνδουλοι, οἱ μηδὲν ἠδικημένοι, ὡς ἀδικηθέντες, οὕτως ἠνιάθησαν, καὶ ἐλθόντες ἅπαντα ἐμήνυσαν. Ἀλλ' ὅρα τοῦ δεσπότου λοιπὸν τὴν ἀγανάκτησιν. «Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν», φησί, «λέγει· δοῦλε πονηρέ». Ἀληθῶς ἐντεῦθέν ἐστιν ἰδεῖν ὅσος τῆς μνησικακίας ὁ ὄλεθρος. Ἡνίκα γὰρ τὰ μύρια τάλαντα ἐμεθόδευεν, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν πονηρόν, ἀλλὰ νῦν, ὅτε περὶ τὸν σύνδουλον γέγονεν ἀπηνής, «Πονηρὲ δοῦλε», φησί «πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με». Ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν. Μὴ γὰρ πλέον τι ἐπεδείξω; φησίν. Οὐχὶ ῥήματα ψιλὰ ἐποιήσω, καὶ δεξάμενός σου τὴν ἱκεσίαν, πᾶσαν ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ ἀπόρρητον ὀφειλὴν συνεχώρησα; Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγώ σε ἠλέησα; Ποίας ἂν εἴης ἄξιος συγγνώμης, εἰ ἐγὼ μὲν ὁ δεσπότης σου τοσοῦτον ὄγκον ὀφειλημάτων διὰ τὰ ψιλὰ ἐκεῖνα ῥήματα συνεχώρησα, σὺ δὲ τὸν σύνδουλόν σου τὸν ὁμογενῆ οὐκ ἠλέησας,

---

23. Ματθ. 18, 19.
24. Ματθ. 18, 29-30.
25. Ματθ. 18, 31.
26. Ματθ. 18, 32.
27. Ματθ. 18, 33.

εἰς τοὺς πόδας του»[23]. Πρόσεχε πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς τὸν λόγον τοῦτον, «ὁ σύνδουλός του», ὄχι ἔτσι ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν. Καὶ ὅμως ἔκανε τὴν ἰδίαν παράκλησιν πρὸς αὐτόν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἔκανε πρὸς τὸν κύριον, λέγων· «Κάνε ὑπομονὴν καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα. Ἐκεῖνος δέ», λέγει, «τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακήν, ἕως ὅτου δώσῃ εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν ὀφειλήν»[24]. Πόσον τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας. Ἐνῷ εἶχε πρόσφατον τὴν μνήμην τῆς τόσον μεγάλης φιλοτιμίας, οὔτε καὶ ἔτσι ἠνέχθη νὰ δείξῃ κάποιαν συμπάθειαν, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν τὸν ἔπνιγεν, τώρα δὲ καὶ εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἔβαλεν.

7. Ἀλλὰ πρόσεχε τί γίνεται. «Ὅταν εἶδον, λέγει, οἱ σύνδουλοί του ἐλυπήθησαν καὶ ἐλθόντες ἐξήγησαν εἰς τὸν κύριόν των ὅλα ὅσα συνέβησαν»[25]. Δὲν ἦλθεν ὁ ἀδικηθείς, (διότι πῶς θὰ ἤρχετο, ἀφοῦ ἦτο φυλακισμένος;), ἀλλὰ οἱ σύνδουλοι, αὐτοὶ ποὺ δὲν ἠδικήθησαν καθόλου, ἐξανέστησαν ὡς ἠδικημένοι, καὶ ἐλθόντες κατήγειλαν τὰ πάντα εἰς τὸν κύριον. Βλέπε ὅμως καὶ τοῦ κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν. «Ἀφοῦ τὸν ἐκάλεσε, λέγει, τοῦ εἶπε· δοῦλε πονηρέ»[26]. Πράγματι ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς μνησικακίας. Διότι δὲν τὸν ἐκάλεσεν πονηρόν, ὅταν τὸν ἐξαπατοῦσε διὰ τὰ μύρια τάλαντα, ἀλλὰ τώρα ποὺ ἦτο σκληρὸς διὰ τὸν σύνδουλον· «Πονηρὲ δοῦλε», λέγει, «σοῦ ἐχάρισα ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρέος, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες». Πρόσεχε πῶς φανερώνει τὴν ὑπερβολικήν του κακίαν. Μήπως, λέγει, ἐπέδειξες τίποτε καλύτερον; Δὲν ὡμίλησες μόνον καὶ δεχθεὶς τὴν παράκλησίν σου σοῦ ἐχάρισα ἐκείνην τὴν μεγάλην καὶ ἀπεριόριστον ὀφειλήν; «Δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ ἐλεήσῃς τὸν σύνδουλόν σου, ὅπως καὶ ἐγὼ σὲ ἠλέησα;»[27]. Ποίας συγγνώμης θὰ εἶσαι ἄξιος, ἐὰν ἐγὼ ὁ κύριός σου σοῦ ἐχάρισα τόσον μεγάλον χρέος μὲ τοὺς ὀλίγους σου ἐκείνους λόγους, σὺ ὅμως δὲν ἠλέησες τὸν

οὐδὲ ἐπεκάμφθης, οὐδέ, εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν ὑπαρξάντων σοι παρ' ἐμοῦ, ἐπεδείξω τινὰ περὶ αὐτὸν συμπάθειαν, ἀλλ' ἀνελεὴς ἐγένου καὶ ὠμὸς καὶ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου οὐκ ἠθέλησας; Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα μαθήσῃ διὰ τῆς πείρας ὅσων κακῶν ἑαυτῷ αἴτιος κατέστης. «Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς».

Ὅρα καὶ νῦν αὐτὸν ὀργιζόμενον διὰ τὴν εἰς τὸν σύνδουλον ἀπανθρωπίαν, καὶ τοῖς βασανισταῖς παραδιδόντα· καὶ ὅπερ πρότερον οὐκ ἐποίησεν, ἡνίκα τοσούτοις τοῖς ὀφειλήμασιν ὑπεύθυνος ἦν· νῦν κελεύει γίνεσθαι. «Παρέδωκε γὰρ αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον»· ἕως οὗ, φησί, τὰ μύρια τάλαντα, ὧν τὴν συγχώρησιν ἤδη λαβὼν ἀπῆλθε, ταῦτα καταβάλλῃ. Μεγίστη καὶ ἄφατος ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· ἡνίκα μὲν γὰρ αὐτὸς ἐμεθόδευεν, ἐπειδὴ τὴν ἱκεσίαν ἐποιήσατο, συνεχώρησεν· ἐπειδὴ δὲ εἶδεν αὐτὸν περὶ τὸν σύνδουλον ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον γεγονότα, τότε λοιπὸν τὴν οἰκείαν ἀνακαλεῖται φιλοτιμίαν, δεικνὺς αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὡς οὐ τοσοῦτον ἐκεῖνον ἠδίκησεν, ὅσον ἑαυτόν. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνος εἰς φυλακὴν ἔβαλεν, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον, οὕτω καὶ αὐτὸς τοῖς βασανισταῖς παραδέδωκεν, ἕως οὗ ἅπασαν καταθῇ τὴν ὀφειλήν.

Ταῦτα δὲ οὐ περὶ ταλάντων καὶ περὶ δηναρίων ἁπλῶς εἴρηκεν ἀλλὰ περὶ ἁμαρτίας ὁ λόγος καὶ μεγέθους πλημμελημάτων, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἡμεῖς μὲν μυρίων πλημμελημάτων δίκας ὀφείλοντες τῷ Δεσπότῃ, διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ δεχόμεθα. Ἐὰν δὲ περὶ τοὺς ὁμοδούλους καὶ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντας ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι γενώμεθα καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμελούμενα μὴ διαλύσωμεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν εὐτελῶν τούτων πονηρευώμεθα (ὅσον γὰρ ἑκατὸν δηνάρια πρὸς μύρια τάλαντα, τοσοῦτον τὸν μέσον

28. Ματθ. 18, 34.

σύνδουλόν σου, τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ὑπεχώρησες, οὔτε ἐπέδειξες κάποιαν συμπάθειαν δι' αὐτὸν ἐνθυμούμενος αὐτά, ποὺ ἔκανα διὰ σέ, ἀλλὰ ἔγινες ἀνελεὴς καὶ σκληρὸς καὶ δὲν ἠθέλησες νὰ ἐλεήσῃς τὸν σύνδουλόν σου; Διὰ τοῦτο ἐδῶ θὰ μάθῃς μὲ τὴν πεῖραν, πόσων κακῶν αἴτιος ἔχεις γίνει διὰ τὸν ἑαυτόν σου. «Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς βασανιστάς»[28].

Βλέπε καὶ ἐδῶ, ὅτι ὀργίζεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀπανθρωπίας πρὸς τὸν σύνδουλον καὶ τὸν παραδίδει εἰς τοὺς βασανιστάς, καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔκανε προηγουμένως, ποὺ ἦτο ὑπεύθυνος τόσων χρεῶν, διατάσσει τώρα νὰ γίνῃ. Διότι, «παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ ὅλα ὅσα ὤφειλεν». Ἕως ὅτου, λέγει, ἐπιστρέψῃ τὰ μύρια τάλαντα, διὰ τὰ ὁποῖα ἤδη εἶχεν ἀπαλλαγῆ καὶ εἶχε φύγει. Πολὺ μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, διότι, ὅταν τὸν διηγεῖτο διὰ τὸ χρέος του, αὐτὸς τὸν συνεχώρησεν, ἐπειδὴ τὸν παρεκάλεσεν. Ὅταν ὅμως εἶδεν αὐτὸν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον πρὸς τὸν σύνδουλόν του, τότε ἀνακαλεῖ τὴν φιλοτιμίαν του, διὰ νὰ τοῦ δείξῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἠδίκησεν ἐκεῖνον τόσον, ὅσον τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακήν, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ τὸ χρέος του, ἔτσι καὶ αὐτὸς τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἕως ὅτου καταβάλῃ ὁλόκληρον τὴν ὀφειλήν.

Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπεν ἁπλῶς διὰ τὰ τάλαντα καὶ διὰ τὰ δηνάρια, ἀλλὰ ὁ λόγος γίνεται διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν παραπτωμάτων, διὰ νὰ μάθωμεν ἡμεῖς, ὅτι, ἂν καὶ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ὅμως συγχωρούμεθα ἐξ αἰτίας τῆς ἀπείρου φιλανθρωπίας του. Ἐὰν ὅμως γινώμεθα σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι πρὸς τοὺς συνδούλους καὶ συνανθρώπους τοὺς ἔχοντας τὴν ἰδίαν φύσιν μὲ ἡμᾶς καὶ δὲν συγχωροῦμεν τὰ εἰς βάρος μας παραπτώματα αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὰ εὐτελῆ αὐτὰ γινώμεθα κακοί, τότε θὰ ἐπισύρωμεν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κυρίου

τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Δεσπότην πλημμελημάτων, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γινομένων παρὰ τῶν ὁμογενῶν), τότε καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπισπασόμεθα τοῦ Δεσπότου, καὶ ὧν πρότερον τὴν συγχώρησιν ἐδεξάμεθα, τούτων πάλιν τὴν ὀφείλησιν μετὰ βασάνων ἀπαιτεῖσθαι κελευόμεθα. Ἵνα γὰρ μάθωμεν ἀκριβῶς ὅτι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων τὴν παραβολὴν ταύτην παρήγαγεν ὁ Δεσπότης, ἄκουε τοῦ ἐπαγομένου· «Οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν», φησίν, «ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν».

Μέγα τῆς παραβολῆς τὸ κέρδος, μόνον ἐὰν προσέχειν βουλώμεθα. Τί γὰρ τοσοῦτον ἀφεῖναι δυνάμεθα, ὅσον ἀφίεται ἡμῖν παρὰ τοῦ Δεσπότου; Καὶ ἡμεῖς μέν, ἐὰν τοῦτο βουληθῶμεν, ὁμοδούλους ἀφίεμεν· αὐτοὶ δὲ παρὰ τοῦ Δεσπότου τὴν συγχώρησιν δεχόμεθα. Καὶ ὅρα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν εἰρημένων. Οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, ἐὰν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλὰ τί; «Ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν». Σκόπει πῶς βούλεται αὐτὴν ἡμῶν τὴν καρδίαν ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τυγχάνειν, καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἀτάραχον, καὶ παντὸς ἀπηλλάχθαι πάθους, καὶ πολλὴν τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι τὴν φιλαγαθωσύνην. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐστὶν αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· «Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος». Μὴ τοίνυν νομίσωμεν ἕτερον εὐεργετεῖν, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν, ἢ μεγάλην τινὰ εἰς ἐκεῖνον κατατίθεσθαι χάριν. Αὐτοὶ γάρ ἐσμεν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύοντες, καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν προξενοῦντες· ὥσπερ ἐὰν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, πάλιν ἐκείνους μὲν οὐδ' ὅλως ἀδικῆσαί τι δυνησόμεθα, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἀφόρητον τῆς γεέννης κόλασιν προευτρεπίζομεν.

29. Ματθ. 18, 35. 30. Ματθ. 6, 14.

καί, δι' ὅσα συνεχωρήθημεν προηγουμένως, θὰ διαταχθῶμεν νὰ ἐξοφλήσωμεν αὐτὰ μὲ τιμωρίας, (διότι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἑκατὸν δηναρίων καὶ μυρίων ταλάντων, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἁμαρτημάτων τῶν συνανθρώπων μας). Διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν πρὸς ὄφελος τῶν ψυχῶν μας, ἄκουε καὶ τὸ ἑπόμενον· «Ἔτσι», λέγει, «καὶ ὁ οὐράνιος Πατήρ σας θὰ συμπεριφερθῇ εἰς ἐσᾶς, ἐὰν δὲν συγχωρῆτε ἐκ βάθους καρδίας τὰ παραπτώματα τῶν ἀδελφῶν σας»[29].

Πολὺ μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῆς παραβολῆς μόνον, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν. Διότι τί ἠμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ συγχωρήσωμεν τόσον, ὅσον συγχωρεῖ ἡμᾶς ὁ Θεός; Καὶ ἡμεῖς, πράττοντες αὐτό, συγχωροῦμεν συνανθρώπους μας. Οἱ ἴδιοι ὅμως λαμβάνομεν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν ποὺ ἐλέχθησαν. Διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς, «ἐὰν δὲν συγχωρῆτε τοὺς συνανθρώπους σας», ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ἐὰν δὲν συγχωρῇ ἐκ βάθους καρδίας ὁ καθεὶς τὰ παραπτώματα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ εἶναι ἡ καρδιά μας· νὰ εἶναι πλήρης γαλήνης καὶ ἡσυχίας καὶ ἡ σκέψις μας νὰ εἶναι ἤρεμος καὶ ἀπηλλαγμένη παντὸς πάθους καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς τοὺς πλησίον μας πολλὴν ἀγαθότητα. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσωμεν αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Διότι ἐὰν ἀφήσετε εἰς τοὺς συνανθρώπους σας τὰ παραπτώματα αὐτῶν, θὰ ἀφήσῃ καὶ τὰ ἰδικά σας ὁ Πατήρ σας ὁ οὐράνιος»[30]. Ἂς μὴ νομίζωμεν λοιπόν, ὅτι εὐεργετοῦμεν ἄλλον, ὅταν κάμνωμεν τοῦτο, ἢ ὅτι τοῦ κάμνομεν κάποιαν μεγάλην χάριν. Διότι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπολαμβάνομεν τὴν εὐεργεσίαν καὶ προσφέρομεν μεγάλο κέρδος εἰς τοὺς ἑαυτούς μας, ὅπως καὶ ἐὰν δὲν κάμνωμεν αὐτό, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν καθόλου νὰ ἀδικήσωμεν ἐκείνους, ἀλλὰ προετοιμάζομεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας τὴν ἀνυπόφορον τιμωρίαν τῆς κολάσεως.

Διό, παρακαλῶ, ταῦτα λογιζόμενοι μηδέποτε ἀνεχώμεθα τοῖς λελυπηκόσιν ἡμᾶς, ἢ ἑτέρως πως ἀδικήσασι μνησικακεῖν, ἢ ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι, ἀλλ' ἐννοοῦντες, ὅσης ἡμῖν εὐεργεσίας πρόξενοι καὶ παρρησίας παρὰ τῷ Δεσπότῃ γίνονται, καὶ πρὸ πάντων, ὅτι δαπάνη τυγχάνει τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἡ πρὸς τοὺς λυπήσαντας καταλλαγή, σπεύδωμεν καὶ ἐπειγώμεθα καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος ἐννοοῦντες τοσαύτην ἐπιδειξώμεθα περὶ τοὺς ἠδικηκότας θεραπείαν, ὡσανεὶ πρὸς εὐεργέτας ἀληθῶς. Ἐὰν γὰρ νήφωμεν, οὐχ οὕτως οἱ γνησίως περὶ ἡμᾶς διακείμενοι καὶ παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν σπουδάζοντες ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνήσονται, ὡς ἡ περὶ τούτους θεραπεία, ἀξίους ἡμᾶς τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπεργαζομένη καὶ τοῦ φορτίου τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἐπικουφίζουσα.

8. Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος ταύτης ἀπὸ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς ταύτην κατωρθωκόσιν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Εἰπὼν γάρ, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ἡμᾶς, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς»· ἐπειδὴ μεγάλα ἦν τὰ ἐπιτάγματα καὶ τῆς ἄκρας αὐτῆς ἀπτόμενα κορυφῆς, φησίν· «Ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Εἶδες κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην τίνι παρόμοιος γίνεται ὁ μὴ μόνον μὴ ἀμυνόμενος τοὺς λελυπηκότας, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν σπουδάζων; Μὴ τοίνυν ἀποστερῶμεν ἑαυτοὺς διὰ ῥαθυμίαν τοιούτων δωρεῶν καὶ τῶν ἐπάθλων τῶν πάντα λόγον ὑπερβαινόντων, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάζωμεν, καὶ βιασάμενοι τὸν λογισμὸν παιδεύσωμεν εἴκειν τῷ τοῦ Θεοῦ ἐπιτάγματι. Διὰ γὰρ τοῦτο κἀγὼ νῦν ἐποιησάμην ταύτην τὴν παραίνεσιν καὶ τὴν παραβολὴν εἰς μέσον

---

31. Ματθ. 5, 44.
32. Ματθ. 5, 45.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, σκεπτόμενοι αὐτὰ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ κρατῶμεν κακίαν εἰς τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς ἢ εἰς τοὺς ἀδικήσαντας κατὰ κάποιον τρόπον ἡμᾶς, ἀλλὰ σκεπτόμενοι πόσης εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς γίνονται πρόξενοι καὶ πόσης παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ πάντων, ὅτι ἡ συνδιαλλαγὴ μὲ τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς εἶναι ἀπαλλαγὴ ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἂς σπεύδωμεν καὶ ἂς ἐπειγώμεθα, καὶ σκεπτόμενοι τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὸ ἂς ἐπιδεικνύωμεν πρὸς τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς τόσην ἐκτίμησιν, ὅσην πρὸς πραγματικοὺς εὐεργέτας. Διότι, ἐὰν εἴμεθα ἔξυπνοι, δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ μᾶς ὠφελήσουν τόσον αὐτοὶ ποὺ μᾶς φέρονται καλὰ καὶ προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον νὰ μᾶς ὠφελήσουν, ὅσον θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καλὴ συμπεριφορά, ἡ ὁποία θὰ μᾶς προετοιμάσῃ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν καὶ θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μας.

8. Διότι σκέψου, ἀγαπητέ, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἔπαθλα, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς ποὺ τὴν ἐπιδιώκουν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐλογεῖτε αὐτούς, ποὺ σᾶς καταδιώκουν, προσεύχεσθε δι' ἐκείνους, ποὺ σᾶς κακομεταχειρίζονται»[31], ἐπειδὴ ἦσαν μεγάλαι αἱ ἐντολαὶ καὶ ἤγγιζαν αὐτὴν τὴν ἄκρην τῆς κορυφῆς, λέγει· «Διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα σας, διότι αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»[32]. Εἶδες μὲ ποῖον γίνεται ὅμοιος κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν αὐτός, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον δὲν ἀποκρούει αὐτοὺς ποὺ τὸ λυποῦν ἀλλὰ καὶ φροντίζει νὰ προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν; Ἂς μὴ στεροῦμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτούς μας ἀπὸ τοιαύτας δωρεὰς ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπὸ ἔπαθλα τοιαῦτα, ποὺ ὑπερβαίνουν κάθε σκέψιν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν νὰ κατορθώσωμεν αὐτὸ μὲ κάθε τρόπον καὶ ἀφοῦ πιέσωμεν τὴν σκέψιν μας, νὰ τὴν μάθωμεν νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἔδωσα αὐτὴν τὴν συμβολὴν καὶ συνεζήτησα τὴν παραβολὴν καὶ ἀπέδειξα τὸ μέ-

ἤγαγον καὶ τοῦ κατορθώματος ἔδειξα τὸ μέγεθος καὶ ὅσον ἡμῖν ἐκ τούτου κέρδος γίνεται, ἵνα, ὡς ἔτι καιρός, ἕκαστος ἡμῶν, εἴ τινα ἔχοι ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενον, σπουδὴν ποιήσηται διὰ τῆς πολλῆς θεραπείας καταλλάξαι αὐτὸν ἑαυτῷ. Καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον παρεκάλεσα, καὶ οὐ προσήκατο· εἰ ἀπὸ εἰλικρινείας τοῦτο πράττωμεν, μὴ πρότερον παυσώμεθα, μέχρις ἂν τῇ πολλῇ προσεδρίᾳ νικήσαντες, ἐφελκυσώμεθα αὐτόν, καὶ ἀποστήσωμεν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας. Μὴ γὰρ ἐκείνῳ τι χαριζόμεθα; Εἰς ἡμᾶς διαβαίνει τὰ τῆς εὐεργεσίας· τοῦ Θεοῦ τὴν εὔνοιαν ἐπισπώμεθα, τῶν ἁμαρτημάτων τὴν συγχώρησιν ἑαυτοῖς προαποτιθέμεθα, παρρησίαν πολλὴν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐκ τούτου λαμβάνομεν. Ἂν τοῦτο κατορθώσωμεν, δυνησόμεθα μετὰ καθαροῦ συνειδότος καὶ τῇ ἱερᾷ ταύτῃ καὶ φρικτῇ τραπέζῃ προσελθεῖν, καὶ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα τὰ τῇ εὐχῇ συνεζευγμένα μετὰ παρρησίας φθέγξασθαι. Ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. Διὸ τῷ ἑκάστου συνειδότι καταλιμπάνω εἰδέναι, πῶς μὲν κατωρθωκότες τὴν ἐντολὴν μετὰ παρρησίας προέσθαι ταῦτα δυνάμεθα κατὰ τον καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν. Εἰ δὲ ῥαθυμήσαιμεν, πόσης ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτο κατακρίσεως αἴτιον ἐναντία τοῖς ῥήμασι διαπραττομένοις, τολμᾶν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ προφέρειν τὰ τῆς εὐχῆς ῥήματα καὶ μεῖζον ἑαυτοῖς ἐπισωρεύειν τὸ πῦρ καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐκκαλεῖσθαι τοῦ Δεσπότου;

Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι ὁρῶν ὑμᾶς μεθ' ἡδονῆς ἀκούοντας τὰ λεγόμενα, καὶ διὰ τοῦ κρότου δεικνύντας, ὅτι ἕτοιμοι γενέσθαι σπουδάζετε καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν δεσποτικὴν ταύτην παραίνεσιν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἰατρεῖον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτο φάρμακον τοῖς ἡμετέροις τραύμασιν, αὕτη ἀρίστη ὁδὸς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως, τοῦτο μέγιστον δεῖγμα φιλοθέου ψυχῆς, τὸ διὰ τὸν τοῦ Δεσπότου νόμον πάντα καταδέχεσθαι καὶ μὴ ὑποσύρεσθαι ὑπὸ

γέθος τοῦ κατορθώματος καὶ πόσον κέρδος ἔχομεν ἐκ τούτου, οὕτως ὥστε, ἐνῷ εἶναι ἀκόμη καιρὸς ὁ καθείς μας, ἐὰν ἔχῃ κάποιον ἐχθρικῶς διακείμενον πρὸς αὐτὸν νὰ φροντίσῃ νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ αὐτόν. Καὶ ἂς μὴ μοῦ εἴπῃ κανείς, ὅτι παρεκάλεσα καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς καὶ δὲν συνεφώνησεν. Ἐὰν τὸ κάμνωμεν εἰλικρινῶς, νὰ μὴ παύσωμεν μέχρις ὅτου, ἀφοῦ τὸν νικήσωμεν μὲ τὴν ὑπομονήν μας, τὸν προσελκύσωμεν καὶ τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν. Διότι μήπως εἰς ἐκεῖνον κάμνομεν κάποιαν χάριν; Εἰς ἡμᾶς ἐπιστρέφει ἡ ἀμοιβὴ τῆς εὐεργεσίας, ἀποσπῶμεν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἐξασφαλίζομεν τὴν συγχώρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ λαμβάνομεν ἐκ τούτου πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν κατορθώσωμεν τοῦτο θὰ ἠμπορέσωμεν μὲ καθαρὰν συνείδησιν νὰ προσέλθωμεν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ φρικτὴν τράπεζαν καὶ νὰ εἰποῦμεν μὲ θάρρος τοὺς λόγους ἐκείνους, ποὺ εἶναι μαζὶ μὲ τὴν προσευχήν. Γνωρίζουν οἱ μεμυημένοι αὐτὸ ποὺ ἐννοῶ. Διὰ τοῦτο ἀφήνω τοῦ καθενὸς τὴν συνείδησιν νὰ γνωρίσῃ μὲ ποῖον τρόπον θὰ κατορθώσωμεν αὐτὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν, ἐὰν πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐντολήν. Ἐὰν ὅμως θὰ ἀδιαφορούσαμεν, πόσης κατακρίσεως δὲν θὰ ἤμεθα ἄξιοι ἐνεργοῦντες ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἐντολὰς ἐκείνου μὲ τὸ νὰ ἀποτολμοῦμεν νὰ λέγωμεν τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν καὶ νὰ ἐπισωρεύωμεν περισσότερον πῦρ διὰ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ νὰ προκαλῶμεν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κυρίου;

Χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι πολὺ βλέπων ἐσᾶς νὰ ἀκούετε μὲ πολλὴν προθυμίαν τοὺς λόγους μου καὶ νὰ ἀποδεικνύετε μὲ τὰ χειροκροτήματα, ὅτι φροντίζετε νὰ εἶσθε ἕτοιμοι νὰ ἐφαρμόσετε αὐτὴν τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι τοῦτο εἶναι τὸ ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν μας, τοῦτο εἶναι φάρμακον διὰ τὰ τραύματά μας, εἶναι ἡ ἀρίστη ὁδὸς τῆς εὐαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις φιλοθέου ψυχῆς, τὸ νὰ ὑπομένωμεν τὰ πάντα διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μὴ παρασυρώμεθα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς

τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, ἀλλ' ἀνωτέρους γίνεσθαι τῶν παθῶν, ἐννοοῦντας τὰς ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας γεγενημένας. Καὶ ὅσωπερ ἂν ἐπιδειξώμεθα, οὐδὲ τὸ πολλοστὸν φθάσαι μέρος δυνησόμεθα τῶν τε ἤδη παρασχεθέντων ἡμῖν, τῶν τε καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς ἡμᾶς γινομένων καὶ τῶν τεταμιευμένων ἡμῖν ἀγαθῶν, εἰ βουληθείημεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ παρ' αὐτοῦ προστεταγμένα. Ἕκαστος τοίνυν ἐντεῦθεν ἐξιὼν,, ἔργον τοῦτο ποιησάσθω καὶ ὡς ἐπὶ θησαυρὸν μέγιστον σπευδέτω καὶ μηδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλέσθω. Κἂν καμεῖν δέῃ, κἂν ζητῆσαι, κἂν μακρὰν ὁδὸν ἀπελθεῖν, κἂν δυσκολίαι τινὲς ὦσι, πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀνέλωμεν. Ἑνὸς μόνου γινώμεθα, πῶς τὸ παρὰ τοῦ Δεσπότου ἐπιταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν δυνηθῶμεν καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸν μισθὸν κομίσασθαι. Μὴ γὰρ οὐκ οἶδα, ὅτι βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς φαίνεται τὸ πρὸς τὸν ἐχθρωδῶς διακείμενον καὶ πολεμίως ἀπελθεῖν καὶ στῆναι καὶ διαλεχθῆναι; Ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσῃς τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ἀξίωμα καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι οὐκ εἰς ἐκεῖνον, ἀλλ' εἰς σὲ ἀνατρέχει τὰ τῆς εὐεργεσίας, πάντα σοι κοῦφα καὶ ῥάδια φανεῖται.

Ταῦτα τοίνυν στρέφοντες ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἡμετέροις, περιγινώμεθα τῆς συνηθείας καὶ εὐσεβεῖ λογισμῷ τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Χριστοῦ πληρωταὶ γινώμεθα, ἵνα καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσθενείας, ἀλλὰ νὰ γινώμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη μας, σκεπτόμενοι τὰς καθημερινὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσον καὶ νὰ προσπαθήσωμεν, οὔτε τὸ ἐλάχιστον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πλησιάσωμεν ἀπ' αὐτὰ ποὺ μᾶς παρέσχεν ἤδη, ἀπ' αὐτὰ ποὺ καθημερινῶς γίνονται δι' ἡμᾶς καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ προορίζονται δι' ἡμᾶς, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὰ διατασσόμενα ἀπ' αὐτόν. Ὁ καθεὶς λοιπόν, ὅταν φύγῃ ἀπ' ἐδῶ, ἂς ἐκτελέσῃ τοῦτο καὶ ἂς τρέξῃ ὡσὰν πρὸς ἀμύθητον θησαυρὸν καὶ νὰ μὴ τὸ ἀναβάλῃ μὲ τίποτε. Καὶ ἂν πρέπει νὰ κουρασθοῦμεν καὶ ἂν πρέπει νὰ τὸν ἀναζητήσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἂν πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς μακρὰν ὁδὸν καὶ ἂν ὑπάρχουν μερικαὶ δυσκολίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κωλύματα νὰ τὰ προσπεράσωμεν. Ἕνα μόνον νὰ ἔχωμεν σκοπόν, τὸ πῶς δηλαδὴ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λάβωμεν τὸν μισθὸν τῆς ὑπακοῆς. Μήπως δὲν γνωρίζω, ὅτι εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολον νὰ ἔλθωμεν πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ νὰ σταθῶμεν καὶ νὰ συνδιαλλαγῶμεν μετ' αὐτοῦ; Ἀλλὰ ἂν κατανοήσῃς τὴν ἀξίαν τῆς ἐντολῆς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀμοιβῆς, ὅτι εἶναι διὰ σὲ καὶ ὄχι δι' ἐκεῖνον τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας, θὰ σοῦ φανοῦν ὅλα ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα.

Αὐτὰ λοιπὸν στρέφοντες εἰς τὸ μυαλό μας ἂς νικήσωμεν τὴν συνήθειαν καὶ μὲ καλὴν διάθεσιν ἂς ἐκπληρώσωμεν τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ ἀμοιβὰς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκουν ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ
(Γεν. 9, 8 - 17)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς, καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπό τε ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς».

1. Τὴν εὐλογίαν εἰς τὸ μέσον προθέντες χθές, ἧς ὁ Νῶε ἠξιώθη παρὰ τοῦ Δεσπότου μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ θυσιαστήριον οἰκοδομήσας καὶ τὰς εὐχαριστηρίους θυσίας ἀναγαγὼν καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν καὶ παντὶ ἐπεξελθεῖν τῷ ἀναγνώσματι καὶ δεῖξαι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν συγκατάβασιν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐπεδείξατο. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξετάθη, ταχέως αὐτὸν συνεστείλαμεν, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, μηδὲ τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις λυμήνασθαι τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἁπλῶς ἐσπουδάσαμεν μόνον, τὰ πολλὰ εἰπεῖν, ἀλλὰ τοσαῦτα βουλόμεθα λέγειν, ὅσα δυνατὸν καὶ ὑμᾶς τῇ μνήμῃ παρακατασχεῖν, καὶ κερδάναντας ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν. Εἰ γὰρ δὴ μέλλομεν καὶ ἡμεῖς πλείονα τοῦ δέοντος λέγειν καὶ ὑμεῖς μηδὲν ἐκ τῶν λεγομένων καρποῦσθαι, τί τὸ ὄφελος;

Εἰδότες τοίνυν, ὅτι διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν τοῦτον ἀνεδεξάμεθα τὸν κάματον καὶ αὐταρκοῦσαν ἀμοιβὴν εἰληφέναι νομίζομεν, εἰ τὴν ὑμετέραν θεασοίμεθα προκοπὴν μετὰ ἀκριβείας κατέχουσαν τὰ λεγόμενα, καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑμετέρας διανοίας ἐναπόθεσθε συνεχῶς ταῦτα κινοῦντες καὶ ἀναμαρυκώμενοι. Ἡ γὰρ μνήμη τῶν ἤδη ῥηθέντων παρα-

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ
(Γεν. 9, 8 - 17)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱούς του ποὺ ἦσαν μαζί του· καὶ νά, ἐγὼ σήμερον συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποὺ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν καὶ μὲ κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν ποὺ ὑπάρχει μαζί σας καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς».

1. Εἴπομεν χθὲς διὰ τὴν εὐλογίαν, τὴν ὁποίαν ἠξιώθη ὁ Νῶε ἀπὸ τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ἀφοῦ ἔκτισε θυσιαστήριον καὶ ἀνέπεμψε τὰς εὐχαριστηρίους θυσίας καὶ ἐπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἀλλὰ δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν πιὸ κάτω καὶ νὰ διαπραγματευθῶμεν ὅλον τὸ ἀνάγνωσμα καὶ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν συγκατάβασιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ ὁ λόγος μας εἶχε λάβει ἔκτασιν τὸν ἐβραχύναμεν, διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὴν μνήμην σας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λόγων, οὔτε νὰ χάσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν λεχθέντων ἀπ' αὐτά, ποὺ θὰ λεχθοῦν μετὰ ἀπ' αὐτά. Οὔτε ἐφροντίσαμεν τοῦτο, τὸ νὰ εἴπωμεν δηλαδὴ πολλά, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἴπωμεν τόσα, ὅσα ἠμπορεῖ ἡ μνήμη σας νὰ κρατήσῃ καὶ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ μὲ κέρδος. Διότι ἐὰν ἡμεῖς πρόκειται νὰ εἴπωμεν περισσότερα τοῦ δέοντος καὶ σεῖς δὲν καρπωθῆτε τίποτε ἀπ' αὐτά, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος;

Γνωρίζοντες λοιπόν, ὅτι ἐδέχθημεν τοῦτον τὸν κόπον διὰ τὴν ἰδικήν σας ὠφέλειαν, νομίζομεν, ὅτι ἔχομεν λάβει ἀρκετὴν ἀμοιβήν, ἐὰν θὰ ἐβλέπομεν τὴν προκοπήν σας νὰ κατέχῃ μὲ ἀκρίβειαν τοὺς λόγους καὶ νὰ ἔχετε κρατήσει καλῶς εἰς τὴν σκέψιν σας αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἀνακινῆτε καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνετε συνεχῶς. Διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν ἤδη

σκευάσει μετὰ πλείονος εὐκολίας ὑμᾶς δέχεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι καὶ οὕτω τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ ἑτέροις διδάσκαλοι γενήσεσθε. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἡ πᾶσα ἀγρυπνία καὶ ἡ σπουδή, ὥστε πάντας ὑμᾶς καὶ ἀπηρτισμένους γενέσθαι καὶ μηδὲν ὑμᾶς λανθάνειν τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κειμένων. Ἡ γὰρ τούτων γνῶσις, εἰ βουληθείημεν νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ πρὸς τὴν ἀρίστην πολιτείαν τὰ μέγιστα ἡμῖν συμβαλεῖται καὶ προθυμοτέρους ἐργάσεται πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους. Ὅταν γὰρ παιδευθῶμεν ὅτι ἕκαστος τῶν δικαίων τὴν πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησαμένων, διὰ πειρασμῶν καὶ θλίψεων ὁδεύσας ἅπαντα τὸν βίον καὶ πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐπιδειξάμενος, οὕτω τῶν ἀμοιβῶν ἠξιώθη, πῶς οὐχὶ καὶ αὐτοὶ σπουδάσομεν τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδὸν ἐλθεῖν, ἵνα καὶ τῶν αὐτῶν αὐτοῖς τύχωμεν ἀμοιβῶν;

Διὸ παρακαλῶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσθήκην τινὰ ἐργάζεσθαι καὶ αὔξειν ὑμῶν τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομήν, καὶ τὰ μὲν ἤδη κατορθωθέντα μετὰ ἀσφαλείας καὶ πολλῆς τῆς φυλακῆς διατηρεῖν, τὰ δὲ λείποντα προστιθέναι, ἵνα οὕτως εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς φθάσητε, εἰς καύχημα ἡμέτερον, εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς δόξαν Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὁρῶν ὑμῶν τὸ ἀκόρεστον περὶ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, οὐ παύομαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καίτοι πενίαν πολλὴν ἐμαυτῷ συνειδώς, τὴν ἑστίασιν ὑμῖν τὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν παρατιθείς, καὶ ἅπερ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν χορηγήσῃ, ταῦτα ταῖς ὑμετέραις ἀκοαῖς παρατιθέμενος.

Φέρε οὖν καὶ σήμερον δείξωμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν, ἣν περὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπιδείκνυται, αὐτὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθέντα τῷ Νῶε εἰς μέσον προτιθέντες. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς

λεχθέντων θὰ σᾶς προετοιμάσῃ νὰ δεχθῆτε μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν καὶ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν καὶ ἔτσι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ γίνετε καὶ διδάσκαλοι τῶν ἄλλων. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ὅλη προσπάθεια καὶ ἡ φροντίς μας, τὸ νὰ γίνετε δηλαδὴ ὅλοι τέλειοι καὶ κατηρτισμένοι, ὥστε νὰ μὴ σᾶς διαφεύγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καθ' ὅσον ἡ γνῶσις αὐτῶν καὶ θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀρίστην ζωήν μας, καὶ θὰ μᾶς κάνῃ περισσότερον προθύμους νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετήν, ἐὰν βεβαίως θὰ ἠθέλομεν νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ γρηγορῶμεν. Διότι, ὅταν θὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δικαίους ποὺ ἀπέκτησαν μεγάλο θάρρος πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν ζωήν των ὅλην μὲ πειρασμοὺς καὶ θλίψεις καὶ ἐπέδειξε πολλὴν ὑπομονὴν καὶ εὐγνωμοσύνην, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἄξιος τῶν ἀμοιβῶν, πῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν θὰ φροντίσωμεν νὰ διέλθωμεν τὴν ἰδίαν ὁδόν, διὰ νὰ τύχωμεν καὶ ἡμεῖς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μὲ αὐτούς;

Ὡς ἐκ τούτου σᾶς παρακαλῶ κάθε ἡμέραν νὰ προσθέτετε κάτι καὶ νὰ αὐξάνετε τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομήν σας καὶ τὰ μὲν κατορθωθέντα νὰ τὰ διατηρήσετε μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ καλὴν φύλαξιν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα νὰ τὰ προσθέτετε, οὕτως ὥστε νὰ φθάσετε εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς πρὸς ἰδικόν μας καύχημα, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, πρὸς δόξαν Χριστοῦ. Ἐπειδὴ μάλιστα βλέπω τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν σας διὰ πνευματικὴν διδασκαλίαν, δὲν παύω καθημερινῶς νὰ σᾶς παραθέτω τὴν τροφὴν ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, ἂν καὶ γνωρίζω καλῶς τὴν μεγάλην πτωχείαν μου, καὶ νὰ φέρω εἰς τὰ αὐτιά σας αὐτὰ ποὺ μοῦ χαρίζει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σας ὠφέλειαν.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂς ἀποδείξωμεν καὶ σήμερον μὲ τὴν ἀγάπην σας τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ θέσω ὑπ' ὄψιν σας τοὺς λόγους ποὺ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Νῶε. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ».

τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ». Μετὰ τὸ εὐλογῆσαι αὐτὸν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἰπεῖν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἁπάντων ἐγχειρίσαι, καὶ τὴν ἐξουσίαν δοῦναι τοῦ, ὡς λάχανα χόρτου, οὕτω τούτων ποιεῖσθαι τὴν μετάληψιν, καὶ ἐντείλασθαι ὥστε κρέα ἐν αἵματι μὴ φαγεῖν, κηδόμενος ἔτι καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι καὶ φιλοτιμούμενος ἀεὶ ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἡμετέραν φύσιν, προστίθησι πάλιν εὐεργεσίας μείζους καί φησι· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ ἀνιστῶ τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς, καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅσα μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ πάντων τῶν ἐξελθόντων ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ· καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς· καὶ οὐκ ἀποθανεῖται πᾶσα σὰρξ ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ· καὶ οὐκ ἔτι ἔσται κατακλυσμὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν».

Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἔτι ἐναγώνιον εἶναι, καὶ τῷ δέει καταβεβλῆσθαι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ εἴ ποτε συμβαίη μικράν τινα ἐπομβρίαν γενέσθαι, ἔμελλεν ἂν ἀλύειν καὶ ἀναχαιτίζειν, ὡς πάλιν τοιούτου κλυδωνίου τὴν οἰκουμένην καταλαμβάνοντος, ἵνα καὶ αὐτὸς ἔχῃ θαρρεῖν καὶ οἱ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντες, ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης εἰδώς, ὅτι καὶ τὸ τυχὸν αὐτὸν λυποῦν θορυβῆσαι δυνήσεται· ἡ γὰρ πεῖρα τῶν παρελθόντων ἱκανὴ πολλὴν δειλίαν ἐμβαλεῖν· ἐπεὶ οὖν εἰκὸς ἦν τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἀπὸ τοῦ τυχόντος ὑετοῦ καταπλαγῆναι καὶ δειλιάσαι, διὰ τοῦτο ὁ ἀγαθὸς Θεὸς μονονουχὶ θαρρεῖν αὐτὸν παρασκευάζων καὶ παντὸς δέους αὐτὸν ἀπαλλάτων καὶ ἐν ἀδείᾳ πολλῇ καὶ εὐθυμίᾳ καθιστάς, ὑπισχνεῖται αὐτῷ μηκέτι τοιαύτην τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν.

2. Καὶ τοῦτο μὲν ἤδη καὶ πρὸ τῆς εὐλογίας ὑπέσχετο λέγων, καθάπερ ἠκούσατε, ὅτι «Οὐ προστιθῶ καταράσασθαι τὴν γῆν»· εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ τῆς κακίας ἐπιτεί-

1. Γεν. 9, 8-11. 2. Γεν. 8, 21.

Εὐλογήσας αὐτὸν καὶ τοὺς υἱούς του εἶπεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» καὶ τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν ἀλόγων ζώων καὶ τὴν δύναμιν νὰ τρώγουν αὐτά, ὅπως τὰ χόρτα, καὶ τοὺς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ μὴ τρώγουν κρέας μὲ αἷμα, φροντίζων διὰ τὸν δίκαιον καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του καὶ προσθέτει εὐεργεσίας εἰς τὴν φύσιν μας ἀκόμα μεγαλυτέρας καὶ λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱούς του ποὺ ἦσαν μαζί του· Ἰδοὺ ἐγὼ συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας σήμερον καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποὺ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν καὶ μὲ κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν ποὺ ὑπάρχει μαζί σας καὶ ἀπὸ τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὰ κτήνη καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, ὅσα μαζί σας ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ θὰ τηρήσω τὴν συμφωνίαν μου μὲ σᾶς καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ πλέον κάθε ζωντανὴ ὕπαρξις ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ πλέον κατακλυσμός, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὅλην τὴν γῆν»[1].

Ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν ὁ δίκαιος νὰ εἶναι ἀκόμη πλήρης ἀγωνίας καὶ νὰ ἔχῃ καταβληθῇ τὸ ἠθικόν του ἀπὸ τὸν φόβον καί, ἐὰν συνέβαινε νὰ γίνῃ μία μικρὰ ἀλλὰ δυνατὴ βροχή, νὰ παρέλυε καὶ νὰ ἐταράσσετο, ὅτι θὰ συμβῇ εἰς τὴν οἰκουμένην πάλιν τέτοιος κατακλυσμός, διὰ νὰ λάβῃ θάρρος καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του λέγει αὐτά, ἐπειδὴ ὁ καλὸς Θεὸς ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ ἡ τυχαία στενοχώρια θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν θορυβήσῃ. Καθ' ὅσον ἡ πεῖρα τῶν παρελθόντων εἶναι ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ πολὺν φόβον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο φυσικὸν ὁ δίκαιος αὐτὸς νὰ ἐκπλαγῇ καὶ νὰ δειλιάσῃ ἀπὸ τὴν παραμικρὰν καταιγίδα, διὰ τοῦτο ὁ καλὸς Θεὸς τοῦ ὑπόσχεται, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοιαν τιμωρίαν μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ τὸν ὁπλίσῃ μὲ θάρρος, διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε φόβον καὶ διὰ νὰ τὸν προσφέρῃ πολλὴν ἄνεσιν καὶ χαράν.

2. Καὶ τοῦτο τὸ εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῇ πρὶν ἀπὸ τὴν εὐλογίαν, ὅπως ἠκούσατε, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι «Δὲν θὰ καταρασθῶ πλέον τὴν γῆν»[2]. Ἂν καὶ αὐξάνεται ἡ κακία τῶν ἀνθρώ-

νουσιν, ἀλλ' ὅμως ἐγὼ οὐκέτι τοιούτῳ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλω τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν καὶ πάλιν τοῦτο ὑπισχνεῖται, ἵνα θαρρεῖν ἔχῃ ὁ δίκαιος καὶ μὴ λογίζεσθαι καθ' ἑαυτὸν καὶ λέγειν· καὶ ἤδη εὐλογίας ἀξιώσας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον καὶ εἰς πλῆθος ἐπιδιδόναι παρασκευάσας, τὴν πανωλεθρίαν ταύτην ἐπήγαγεν. Ἵν' οὖν πάντα θόρυβον ἐκβάλῃ ἐκ τῶν αὐτοῦ λογισμῶν καὶ πληροφορηθῇ ὡς οὐκέτι ἔσται τοῦτο· ὥσπερ γάρ, φησί, τὸν κατακλυσμὸν διὰ φιλανθρωπίαν ἐπήγαγον, ὥστε τὴν κακίαν ἐγκόψαι καὶ μὴ περαιτέρω αὐτοὺς προβῆναι, οὕτω καὶ νῦν διὰ τὴν ἐμαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοῦτο ποιήσειν, ἵνα πάσης ἀθυμίας ἐκτὸς διάγοντες, οὕτω τὴν παροῦσαν ζωὴν διανύητε. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἰδοὺ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου», τοῦτ' ἔστι, συνθήκας ποιοῦμαι. Καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπειδάν τις ἐπαγγέλληταί τι, συντίθεται καὶ πολλὴν παρέχει τὴν πληροφορίαν· οὕτω καὶ ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης φησίν· «Ἰδοὺ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου». Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἀνίστημι», ἀντὶ τοῦ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀνανεῶ τὴν ὑπὸ τῶν παραπτωμάτων πανωλεθρίαν αὐτῶν γεγενημένην, καὶ «Ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ἡμᾶς.

Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου· οὐ μόνον μέχρις ὑμῶν, φησίν, ἵστημι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μεθ' ὑμᾶς γινομένους ταύτας βεβαίας ἀποφαίνω. Εἶτα ἵνα τὴν οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλοτιμίαν, φησί· «Καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπὸ ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅσα μεθ' ὑμῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἐξελθόντων ἐκ τῆς κιβωτοῦ· καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται πᾶσα σὰρξ ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλυσμὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν». Εἶδες συνθηκῶν μέγεθος; εἶδες ὑποσχέσεων ἄφατον φιλοτιμίαν; Σκόπει πῶς πάλιν ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων, καὶ εἰκότως. Ὅπερ

πων, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ ἐπιβάλλω τέτοιαν τιμωρίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πάλιν ὑπόσχεται τοῦτο δεικνύων τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν του, διὰ νὰ λάβῃ θάρρος ὁ δίκαιος καὶ νὰ μὴ σκέπτεται καὶ λέγῃ· ἂν καὶ ηὐλόγησε τὸ ἰδικόν μας γένος καὶ τὸ ηὔξησε τόσον, ὅμως ἐπέφερεν αὐτὴν τὴν καταστροφήν. Διὰ νὰ τοῦ βγάλῃ κάθε ταραχὴν ἀπὸ τὴν σκέψιν του καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇ, ὅτι δὲν θὰ συμβῇ ποτὲ αὐτό. Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ἐπροκάλεσα τὸν κατακλυσμὸν ἀπὸ φιλανθρωπίαν, διὰ νὰ ἀνακόψω δηλαδὴ τὴν κακίαν καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περισσότερον, ἔτσι καὶ τώρα ὑπόσχομαι ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας μου, ὅτι δὲν θὰ κάνω ποτὲ πλέον αὐτὸ διὰ νὰ ζῆτε τὸν παρόντα βίον χωρὶς καμμίαν λύπην. Διὰ τοῦτο λέγει, «Ἰδού, συνάπτω συμφωνίαν μαζί σας», δηλαδὴ συνάπτω συνθήκην. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν κάποιος ὑπόσχεται κάτι, συνάπτει συμφωνίαν καὶ δίδει πολλὰς ἐξηγήσεις, ἔτσι καὶ ὁ καλὸς Θεὸς λέγει· «Ἰδού, συνάπτω τὴν διαθήκην μου». Καὶ καλῶς εἶπεν, «συνάπτω», ἀντὶ τοῦ, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπανορθώνω τὴν καταστροφήν, ποὺ ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ συνάπτω συνθήκην μαζί σας καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους σας ποὺ θὰ σᾶς διαδεχθοῦν.

Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ κρατήσω μόνον μέχρις ἐσᾶς τὴν συμφωνίαν, λέγει, ἀλλὰ τὴν κρατῶ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σας. Ἔπειτα διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλοτιμίαν του λέγει· «Καὶ μὲ κάθε ζῶσαν ὕπαρξιν, ποὺ ὑπάρχει μαζί σας, καὶ μὲ τὰ πτηνά, καὶ μὲ τὰ κτήνη, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, ὅσα μαζί σας ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν. Καὶ θὰ κρατήσω καλῶς τὴν συμφωνίαν μου μὲ σᾶς καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ ποτὲ ζωντανὴ ὕπαρξις ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ κατακλυσμός, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὴν γῆν». Εἶδες ἔκτασιν συνθηκῶν; Εἶδες ἄπειρον φιλανθρωπίαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις; Πρόσεξε, πῶς πάλιν ἐπεκτείνει τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ μέχρι τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ θηρία καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Αὐτὸ ποὺ

γὰρ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν φημι. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα παρήχθη, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα κοινωνεῖ νῦν τῆς εὐεργεσίας τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον γινομένης. Καὶ δοκεῖ μὲν κοινὴ γενέσθαι ἡ διαθήκη καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὰ ἄλογα, οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ τὴν αὐτοῦ παραμυθίαν γίνεται, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ πόσης ἀπολαύει τιμῆς, οὐ μόνον μέχρις αὐτοῦ τῆς εὐεργεσίας ἱσταμένης, ἀλλὰ δι' αὐτὸν καὶ τούτων ἁπάντων συναπολαυόντων τῆς φιλοτιμίας τοῦ Δεσπότου. «Καὶ οὐκ ἀποθανεῖται», φησί, «πᾶσα σὰρξ ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλυσμὸς καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν».

Εἶδες πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις ὑπισχνεῖται τοιαύτην μηκέτι ἐπαγαγεῖν πανωλεθρίαν, ἵνα τὸν θόρυβον τῶν λογισμῶν ἐκβάλῃ τοῦ δικαίου καὶ παρασκευάσῃ θαρρεῖν ὑπὲρ τῶν μελλόντων; Εἶτα οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν ἀφορῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν, οὐκ ἀρκεῖται τῇ διὰ τῶν λόγων ὑποσχέσει, ἀλλὰ τὴν περὶ ἡμᾶς συγκατάβασιν ἐπιδεικνύμενος καὶ σημεῖον παρέχει τὸ δυνάμενον παντὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτεινόμενον τοῦ τοιούτου δέους ἀπαλλάσσειν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἵνα κἂν πολὺς ὑετὸς κατενεχθῇ, κἂν σφοδρότερος ὁ χειμὼν γένηται, ἢ καὶ ἐὰν ἡ πλημμύρα τῶν ὑδάτων εἰς πλῆθος ἐπιδιδῷ, μηδὲ οὕτως ἔχωμεν δεδοικέναι, ἀλλὰ θαρρεῖν πρὸς τὸ δοθὲν σημεῖον ἀφορῶντες. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης ἧς ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ὅρα πόσῃ τιμῇ περὶ τὸν δίκαιον κέχρηται. Ὡσανεὶ γὰρ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ διαλεγόμενος, οὕτω καὶ πρὸς αὐτὸν ποιεῖται τὰς συνθήκας, καί φησι· «Τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης, ἥ ἐστι μεθ' ὑμῶν, εἰς γενεὰς αἰωνίους». Εἶδες πάσῃ τῇ ζωῇ τὸ μέλλον δίδοσθαι σημεῖον παρεκτεινόμενον εἰς γενεὰς αἰω-

---

3. Γεν. 9, 12.

εἶπον πολλὰς φορὰς λέγω καὶ τώρα. Ἐπειδὴ αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν διὰ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο καὶ τώρα συμμετέχουν εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ποὺ προσφέρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Φαίνεται, ὅτι ἡ συμφωνία ἔγινε κοινὴ καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῷα, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό. Καὶ τοῦτο γίνεται, διὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ καταλάβῃ πόσην τιμὴν ἀπολαμβάνει, ἀφοῦ ἡ συμφωνία δὲν σταματᾷ εἰς αὐτόν, ἀλλὰ χάρις αὐτοῦ προχωρεῖ, διὰ νὰ ἀπολαύουν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῷα. «Καὶ δὲν θὰ καταστραφῇ πλέον, λέγει, κάθε ζωντανὴ ὕπαρξις ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ πλέον κατακλυσμὸς διὰ νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὴν γῆν».

Εἶδες πῶς ὑπόσχεται καὶ μία καὶ δύο καὶ πολλὰς φοράς, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρῃ ποτὲ πλέον τέτοιαν καταστροφήν, διὰ νὰ βγάλῃ τὴν ταραχὴν ἀπὸ τὸ μυαλό του καὶ νὰ τὸν προετοιμάσῃ νὰ ἔχῃ θάρρος εἰς τὸ μέλλον; Ἔπειτα χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν ἰδικήν του φύσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς ὑποσχέσεις μὲ τοὺς λόγους, ἀλλὰ δεικνύων τὴν πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν παρέχει ἀπόδειξιν, ποὺ δύναται νὰ παραμένῃ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ νὰ ἀπαλλάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὸν φόβον αὐτόν, οὕτως ὥστε καὶ νὰ γίνῃ πολὺ δυνατὴ βροχὴ καὶ πολὺ σφοδρὰ κακοκαιρία ἢ καὶ μεγάλη πλημμύρα ὑδάτων, νὰ μὴ φοβηθῶμεν, ἀλλὰ προσβλέποντες εἰς τὴν δοθεῖσαν ἀπόδειξιν νὰ λαμβάνωμεν θάρρος. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Νῶε· αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας, ποὺ συνάπτεται μεταξύ μας». Πρόσεχε μὲ πόσην τιμὴν περιβάλλει τὸν δίκαιον. Διότι συζητῶν ὡς ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπον ἔτσι καὶ μὲ αὐτὸν συνάπτει τὰς συμφωνίας καὶ λέγει· «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς συμφωνίας, ποὺ συνάπτεται μεταξὺ ἡμῶν τῶν δύο καὶ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ κάθε ζώσης ὑπάρξεως, ἡ ὁποία θὰ ὑπάρχῃ μαζί σας πάντοτε»[3]. Εἶδες πῶς ἰσχύει δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἡ ἀπόδειξις, ποὺ πρόκειται

νίους; Οὐ μόνον κοινῇ πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ σημεῖον δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ διηνεκὲς καὶ διαιωνίζον τῇ τοῦ κόσμου συστάσει. Τί οὖν ἐστι τὸ σημεῖον; «Τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς». Ἰδοὺ μετὰ τῆς ὑποσχέσεως τῆς διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦτο δίδωμι τὸ σημεῖον, τὴν ἶριν λέγω, ἥν τινές φασι γίνεσθαι τοῦ ἡλίου πρὸς τὰ νέφη τὰς ἀκτῖνας ἀφιέντος. Εἰ ὁ λόγος μου, οὐκ ἀρκεῖ, ἰδοὺ καὶ σημεῖον δίδωμι τοῦ μηκέτι τιμωρίαν τοιαύτην ἐπάξειν. Τοῦτο τοίνυν ὁρῶντες τὸ σημεῖον τοῦ δέους ἀπαλλάττεσθε. «Καὶ ἔσται ἐν τῷ συννεφεῖν με», φησί, «νεφέλας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὀφθήσεται τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ μνησθήσομαι τῆς διαθήκης μου, ἥ ἐστιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί». Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφῆτα; Ἀναμνησθήσομαι, φησί, τῆς διαθήκης μου, τοῦτ' ἔστι, τῆς συνθήκης μου, τοῦτ' ἔστι, τῆς συνθήκης μου, τῆς ἐπαγγελίας, τῆς ὑποσχέσεως· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς δεῖται ἀναμνήσεως, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνο τὸ δοθὲν σημεῖον βλέποντες, μηδὲν ὑποπτεύωμεν χαλεπόν, ἀλλ' εὐθέως εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενοι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίας, θαρρῶμεν, ὡς οὐδὲν τοιοῦτο πεισόμεθα.

3. Εἶδες Θεοῦ συγκατάβασιν, ὅσην ποιεῖται κηδεμονίαν τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, πόσον μέγεθος φιλανθρωπίας ἐπεδείξατο, οὐκ ἐπειδὴ εἶδε τὴν τῶν ἀνθρώπων μεταβολήν, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς διδάξῃ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν; Καὶ οὐκ ἔσται ἔτι ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε ἐξαλεῖψαι πᾶσαν σάρκα· τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται. Ἐπειδὴ οἶδε τοῦτο δεδοικυῖαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅρα πῶς συνεχῶς ποιεῖται τὴν ὑπόσχεσιν, μονονουχὶ λέγων· κἂν ἴδητε πολλὴν τῶν ὄμβρων τὴν φοράν, μηδὲ οὕτω χαλεπόν τι ὑποπτεύσητε. «Οὐ γὰρ ἔσται τὸ ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν, ὥστε ἐξα-

4. Γεν. 9, 13.
5. Γεν. 9, 14-15.
6. Γεν. 9, 15.

νὰ δοθῇ εἰς κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν; Δὲν δίδει μόνον τὴν ἀπόδειξιν εἰς ὅλα τὰ ἔμψυχα μαζί, ἀλλὰ καὶ τὴν κάνει διαρκῆ καὶ αἰώνιον εἰς τὸν κόσμον. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ἀπόδειξις; «Τοποθετῶ τὸ οὐράνιον τόξον εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ εἶναι σημεῖον καὶ ὑπόμνησις τῆς συμφωνίας ποὺ συνάπτεται μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν κατοικούντων τὴν γῆν»[4]. Καὶ ἰδού, μαζὶ μὲ τὴν προφορικὴν ὑπόσχεσιν δίδω καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐννοῶ τὸ οὐράνιον τόξον, τὸ ὁποῖον μερικοὶ λέγουν, ὅτι γίνεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ὅταν αὐταὶ πίπτουν ἐπάνω εἰς τὰ νέφη. Ἐάν, λέγει, δὲν εἶναι ἀρκετὸς ὁ λόγος μου, νά, σᾶς δίδω καὶ ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιφέρω ποτὲ πλέον τέτοιαν τιμωρίαν. Βλέποντες λοιπὸν αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀπαλλάσσεσθε ἀπὸ τὸν φόβον. «Καὶ θὰ συμβαίνῃ, ὅταν θὰ συναθροίζω τὰ νέφη», λέγει, «εἰς τὴν γῆν, θὰ φανῇ τὸ τόξον εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ τὴν διαθήκην μου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξύ μας καὶ μεταξὺ κάθε ἄλλης ψυχῆς, ποὺ ὑπάρχει εἰς κάθε ζωντανὸν ὀργανισμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»[5]. Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφῆτα; Θὰ ἐνθυμηθῶ, λέγει, τὴν διαθήκην μου, δηλαδὴ τὴν συμφωνίαν μου, τὴν ὑπόσχεσίν μου, τὴν ἐπαγγελίαν μου. Ὄχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ὑπομνήσεως, ἀλλὰ ἡμεῖς βλέποντες πρὸς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, νὰ μὴ ὑποπτευώμεθα τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλὰ ἐνθυμούμενοι ἀμέσως τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐνθαρρυνώμεθα, ὅτι δὲν θὰ πάθωμεν τίποτε.

3. Εἶδες τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ; πόσον φροντίζει διὰ τὸ γένος μας, πόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν ἐπέδειξεν, ὄχι ἐπειδὴ εἶδε τὴν μεταστροφὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τὸ κάθε τι τὴν ὑπερβολικήν του ἀγαθότητα; «Καὶ δὲν θὰ πέσῃ ποτὲ πλέον ὕδωρ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ τὴν κατακλύσῃ, ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ κάθε ζῶσαν ὕπαρξιν»[6]. Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ. Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι αὐτὸ φοβεῖται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, πρόσεχε πῶς συνεχῶς ὑπόσχεται λέγων· καὶ ἂν ἴδητε καταρρακτώδη βροχήν, νὰ μὴ ὑποπτευθῆτε τίποτε δυσάρεστον. «Διότι ἡ βροχὴ δὲν θὰ

λεῖψαι πᾶσαν σάρκα»· τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται, τοιαύτης ἀγανακτήσεως οὐκέτι πειραθήσεται ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις. «Καὶ ἔσται», φησί, «τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ὄψομαι τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί». Σκόπει πῶς βουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, πόσῃ ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. Καὶ ὄψομαι, φησί, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. Ἡ ὄψις οὖν εἰς μνήμην αὐτὸν ἄγει; Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπτεύσωμεν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα ὅταν ἴδωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο θαρρεῖν ἔχωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε διαπεσεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, φησί, τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης σαρκός, ἥ ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλαβες, φησί, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκὸς τῆς οὔσης ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι ταράττου τὴν διάνοιαν, μηδὲ θορυβοῦ τὸν λογισμόν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς ἔχε χρηστὰς τὰς ἐλπίδας καὶ οἱ μετὰ σὲ πάντες τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας ἀπολαυέτωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω θαρρεῖν, ὡς οὐκέτι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην καταλήψεται Κἂν γὰρ ἐπιτείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἐγὼ ἅπερ ὑπεσχόμην ταῦτα πληρώσω καὶ οὐκέτι τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. Εἴδετε ἀγαθότητος ὑπερβολήν; εἴδετε συγκαταβάσεως μέγεθος; εἴδετε κηδεμονίας ἐπίτασιν; εἴδετε φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν; Οὐ γὰρ μέχρι δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν ἀλλὰ τῇ συστάσει τοῦ κόσμου ταύτην παρεκταθῆναι ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἑκατέρων σωφρονιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος τοιαύτην ἐπεδέξαντο τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπί-

7. Γεν. 9, 16.
8. Γεν. 9, 17.

εἶναι διὰ κατακλυσμὸν τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν». Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, τέτοιαν ἀγανάκτησιν δὲν θὰ δοκιμάσῃ πλέον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. «Καὶ θὰ ὑπάρχῃ», λέγει, «τὸ οὐράνιον τόξον μου εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ τὸ βλέπω, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν αἰώνιον συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ πάσης ψυχῆς, ποὺ ὑπάρχει εἰς ζωντανὸν ὀργανισμόν»[7].

Πρόσεχε μὲ πόσον ταπεινοὺς λόγους ὁμιλεῖ, ἀφοῦ θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ θὰ τὸ βλέπω, λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν διαθήκην μου. Ἡ θέα λοιπὸν τὸν ὑπενθυμίζει; Νὰ μὴ ὑποπτευθῶμεν τίποτε τέτοιο, μὴ γένοιτο, ἀλλά, ὅταν βλέπωμεν τοῦτο τὸ σημεῖον νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσουν αἱ συμφωνίαι τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Νῶε· αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σημεῖον τῆς συμφωνίας, ποὺ συνῆψα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὴν γῆν»[8]. Ἔμαθες, λέγει, τὸ σημεῖον, ποὺ ἔδωσα κατὰ τὴν συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωικοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὴν γῆν. Νὰ μὴ ταράσσῃς λοιπὸν τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸ νὰ εὐελπιστῇς καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ σὲ νὰ παρηγοροῦνται καὶ ἡ θέα τοῦ σημείου νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν οἰκουμένην ποτὲ πλέον τέτοια ταραχή. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐξηθοῦν τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ὅμως ἐγὼ θὰ τηρήσω τὰς ὑποσχέσεις καὶ δὲν θὰ ἐκδηλώσω ποτὲ πλέον τέτοιαν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν πάντων. Εἴδατε ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; εἴδατε μέγεθος συγκαταβάσεως; εἴδατε μεγίστην φροντίδα; εἴδατε ὑπόσχεσιν φιλοτιμίας; Διότι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργεσίαν του μέχρι δύο ἢ τριῶν ἢ δέκα γενεῶν, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, οὕτως ὥστε νὰ σωφρονιζώμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπ' αὐτά, ποὺ ἐκεῖνοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ὑπέστησαν τέτοιαν τιμωρίαν, καὶ ἀπ' αὐτά, ποὺ ἡμεῖς ἠξιώθημεν τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπε-

λεῖψαι πᾶσαν σάρκα»· τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται, τοιαύτης ἀγανακτήσεως οὐκέτι πειραθήσεται ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις. «Καὶ ἔσται», φησί, «τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ὄψομαι τοῦ μνησθῆναι διαθήκην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί». Σκόπει πῶς βουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, πόσῃ ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. Καὶ ὄψομαι, φησί, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. Ἡ ὄψις οὖν εἰς μνήμην αὐτὸν ἄγει; Οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπτεύσωμεν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα ὅταν ἴδωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο θαρρεῖν ἔχωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε διαπεσεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, φησί, τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης σαρκός, ἥ ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔλαβες, φησί, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκὸς τῆς οὔσης ἐπὶ τῆς γῆς. Μηκέτι ταράττου τὴν διάνοιαν, μηδὲ θορυβοῦ τὸν λογισμόν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς ἔχε χρηστὰς τὰς ἐλπίδας καὶ οἱ μετὰ σὲ πάντες τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας ἀπολαυέτωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω θαρρεῖν, ὡς οὐκέτι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην καταλήψεται· Κἂν γὰρ ἐπιτείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἐγὼ ἅπερ ὑπεσχόμην ταῦτα πληρώσω καὶ οὐκέτι τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. Εἴδετε ἀγαθότητος ὑπερβολήν; εἴδετε συγκαταβάσεως μέγεθος; εἴδετε κηδεμονίας ἐπίτασιν; εἴδετε φιλοτιμίας ἐπαγγελίαν; Οὐ γὰρ μέχρι δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν ἀλλὰ τῇ συστάσει τοῦ κόσμου ταύτην παρεκταθῆναι ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἑκατέρων σωφρονιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος τοιαύτην ἐπεδέξαντο τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπί-

7. Γεν. 9, 16.
8. Γεν. 9, 17.

εἶναι διὰ κατακλυσμὸν τῆς γῆς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ζωντανὴν ὕπαρξιν». Τέτοια βροχὴ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, τέτοιαν ἀγανάκτησιν δὲν θὰ δοκιμάσῃ πλέον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. «Καὶ θὰ ὑπάρχῃ», λέγει, «τὸ οὐράνιον τόξον μου εἰς τὰ νέφη καὶ θὰ τὸ βλέπω, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν αἰώνιον συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ πάσης ψυχῆς, ποὺ ὑπάρχει εἰς ζωντανὸν ὀργανισμόν»[7].

Πρόσεχε μὲ πόσον ταπεινοὺς λόγους ὁμιλεῖ, ἀφοῦ θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ θὰ τὸ βλέπω, λέγει, διὰ νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν διαθήκην μου. Ἡ θέα λοιπὸν τὸν ὑπενθυμίζει; Νὰ μὴ ὑποπτευθῶμεν τίποτε τέτοιο, μὴ γένοιτο, ἀλλά, ὅταν βλέπωμεν τοῦτο τὸ σημεῖον νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσουν αἱ συμφωνίαι τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Νῶε· αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σημεῖον τῆς συμφωνίας, ποὺ συνῆψα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὴν γῆν»[8]. Ἔμαθες, λέγει, τὸ σημεῖον, ποὺ ἔδωσα κατὰ τὴν συμφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ παντὸς ζωικοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὴν γῆν. Νὰ μὴ ταράσσῃς λοιπὸν τὴν σκέψιν σου, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸ νὰ εὐελπιστῇς καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ σὲ νὰ παρηγοροῦνται καὶ ἡ θέα τοῦ σημείου νὰ σᾶς ἐνθαρρύνῃ, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν οἰκουμένην ποτὲ πλέον τέτοια ταραχή. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐξηθοῦν τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ὅμως ἐγὼ θὰ τηρήσω τὰς ὑποσχέσεις καὶ δὲν θὰ ἐκδηλώσω ποτὲ πλέον τέτοιαν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν πάντων. Εἴδατε ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα; εἴδατε μέγεθος συγκαταβάσεως; εἴδατε μεγίστην φροντίδα; εἴδατε ὑπόσχεσιν φιλοτιμίας; Διότι δὲν ἐπεξέτεινε τὴν εὐεργεσίαν του μέχρι δύο ἢ τριῶν ἢ δέκα γενεῶν, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, οὕτως ὥστε νὰ σωφρονιζώμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπ' αὐτά, ποὺ ἐκεῖνοι διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ὑπέστησαν τέτοιαν τιμωρίαν, καὶ ἀπ' αὐτά, ποὺ ἡμεῖς ἠξιώθημεν τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπε-

αν τοιαύτης ἠξιώθημεν ὑποσχέσεως. Τοὺς γὰρ νοῦν ἔχοντας καὶ αἱ εὐεργεσίαι μᾶλλον ἢ αἱ τιμωρίαι ἐφέλκονται πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταγμάτων.

Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα. Εἰ γὰρ καὶ πρὶν ἤ τι ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐπιδείξασθαι, μᾶλλον δὲ καὶ κολάσεως ἄξια ἐργασαμένους τοσαύτης ἠξίωσε τῆς εὐεργεσίας εἰ εὐγνώμονες γενώμεθα καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐχαριστίαν ἐπιδειξώμεθα καὶ πολλὴν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν ποιησώμεθα, πόσης οὐκ ἂν πάλιν ἡμᾶς ἀξιώσῃ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλοτιμίας; Εἰ γὰρ ἀναξίους ὄντας εὐεργετεῖ καὶ ἡμαρτηκότας φιλανθρωπεύεται· εἰ τῆς κακίας ἀποστάντες τὴν ἀρετὴν μεταδιώξομεν, τίνων οὐκ ἐπιτευξόμεθα; Διὰ γὰρ τοῦτο προλαμβάνων πολλὰς εἰς ἡμᾶς τὰς εὐεργεσίας κατατίθεται, καὶ ἡμαρτηκότας πάλιν ἀξιοῖ συγγνώμης, καὶ τὰς τιμωρίας παρὰ πόδας οὐκ ἐπάγει, ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς ἐφελκύσηται, καὶ δι' ὧν εὐεργετεῖ, καὶ δι' ὧν μακροθυμεῖ. Πολλάκις δὲ καὶ δι' ὧν ἐνίους κολάζει, ἑτέρους ἐνάγειν βούλεται, ἵνα τῷ ἐκείνων φόβῳ σωφρονισθέντες τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν διαφύγωσιν. Εἶδες εὐμήχανον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν πῶς πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἓν τοῦτο μόνον γίνεται, διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν;

Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες, μὴ ῥαθυμῶμεν, μηδὲ ἀμελῶμεν ἀρετῆς, μηδὲ τοὺς παρ' αὐτοῦ τεθέντας νόμους παρατρέχωμεν. Ἐὰν γὰρ ἴδῃ ἐπιστρέφοντας ἡμᾶς καὶ ἡσυχάζοντας καὶ ὅλως ἀρχήν τινα ποιουμένους, καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρει, κοῦφα καὶ ῥάδια ἡμῖν ἅπαντα κατασκευάζων, καὶ οὐκ ἀφιεὶς οὐδὲ αἴσθησιν λαβεῖν τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων. Ὅταν γὰρ ψυχὴ πρὸς τὸν Θεὸν τείνῃ τὴν διάνοιαν, οὐκ ἔτι λοιπὸν ἀπατηθῆναι δύναται ὑπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὁρωμένων, ἀλλὰ πάντα παρατρέχουσα, ἀκριβέστερον τούτων τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν κειμένων ἐκεῖνα φαντάζεται τὰ μὴ βλεπόμενα τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ μεταβολὴν οὐκ ἐπι-

ριγράπτου φιλανθρωπίας του. Διότι αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μυαλὸ τοὺς ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν περισσότερον αἱ εὐεργεσίαι παρὰ αἱ τιμωρίαι.

Ἂς μὴ γνώμεθα λοιπὸν ἀχάριστοι. Διότι, ἂν καὶ προηγουμένως μᾶς ἐχάρισε τόσην εὐεργεσίαν, προτοῦ ἀκόμη ἐπιδείξωμεν κάτι καλὸν ἢ μᾶλλον ἐνῷ διεπράξαμεν ἔργα ἄξια τιμωρίας, ἐὰν γίνωμεν εὐγνώμονες καὶ ἐπιδείξωμεν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ προηγηθέντα καὶ κάνωμεν στροφὴν πρὸς τὸ καλύτερον, πόσης φιλοτιμίας δὲν θὰ μᾶς ἀξιώσῃ πάλιν; Διότι ἂν μᾶς εὐεργετῇ, ἐνῷ εἴμεθα ἀνάξιοι, καὶ ἂν εἶναι φιλάνθρωπος, ἐνῷ εἴμεθα ἁμαρτωλοί, ἂν ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετήν, τί δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν; Διὰ τοῦτο μᾶς προλαμβάνει καὶ πολλὴν εὐεργεσίαν μᾶς παρέχει καὶ ἐὰν πάλιν ἡμαρτήσαμεν μᾶς ἀξιώνει συγγνώμης καὶ δὲ μᾶς τιμωρεῖ, οὕτως ὥστε νὰ μᾶς προσελκύσῃ μὲ τὸ κάθε τί, καὶ μὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ μὲ τὴν μακροθυμίαν. Πολλὰς φορὰς δὲ μὲ τὴν τιμωρίαν μερικῶν θέλει νὰ καθοδηγήσῃ ἄλλους, οὕτως ὥστε σωφρονισθέντες μὲ τὸν φόβον ἐκείνων νὰ διαφύγουν τὴν πεῖραν τῆς τιμωρίας. Εἶδες τὴν ἐφευρετικήν του φιλανθρωπίαν, πῶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἕνα σκοπὸν μόνον γίνονται, διὰ τὴν ἰδικήν μας δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν;

Αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενοι, ἂς μὴ μᾶς καταλαμβάνῃ ἡ ὀκνηρία, μήτε νὰ παραμελοῦμεν τὴν ἀρετήν, μήτε νὰ παραβλέπωμεν τοὺς νόμους, ποὺ αὐτὸς ἐθέσπισεν. Διότι, ἐὰν ἴδῃ, ὅτι ἐπιστρέφομεν καὶ ἡσυχάζομεν καὶ κάμνομεν κάποιαν ἀρχήν, προσφέρει τὰ ἰδικά του μὲ τὸ νὰ κάνῃ τὰ πάντα εὔκολα καὶ εὐχάριστα εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφήνῃ νὰ αἰσθανθῶμεν καθόλου τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Διότι, ὅταν ἡ ψυχὴ προσβλέπει πρὸς τὸν Θεόν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπατηθῇ ἀπὸ τὴν ὄψιν τῶν βλεπομένων ἀλλά, ἀφοῦ παραβλέψῃ τὰ πάντα, φαντάζεται αὐτά, ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν, ἀπ' ὅ,τι αὐτὰ ποὺ εὑρίσκονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, αὐτὰ

στάμενα, ἀλλὰ διηνεκῶς μένοντα, καὶ πεπηγότα, καὶ ἀκίνητα τυγχάνοντα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς διανοίας ὀφθαλμοί· πρὸς τὴν ἐκείνων θέαν διηνεκῶς ἀφορῶσι καὶ ταῖς ἐκεῖθεν μαρμαρυγαῖς καταυγαζόμενοι πάντα τὰ τοῦ παρόντος βίου, ὡς ὄναρ καὶ σκιάν, παρατρέχουσιν, οὐκέτι ἀπάτην ὑπομένοντες, οὐδὲ παραλογισθῆναι δυνάμενοι, ἀλλὰ κἂν πλοῦτον ἴδωσιν, εὐθέως καταγελῶσιν, εἰδότες ὅτι δραπέτου παντὸς ἀγνωμονέστερον ἀπὸ τούτου εἰς ἐκεῖνον μεταπηδᾷ καὶ οὐδέποτε ἵσταται, ἀλλὰ καὶ μυρία κακὰ τοὺς κεκτημένους διατίθησι, καὶ εἰς αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, τῆς κακίας τὸν κρημνὸν αὐτοὺς ὤσας καταβάλλει. Κἂν σώματος εὐμορφίαν θεάσωνται, πάλιν οὐκ ἐπιστρέφονται, λογιζόμενοι τὸ ἐπίκηρον, τὸ εὐμετάβλητον, καὶ ὅτι ἀθρόον νόσος ἐπελθοῦσα πᾶσαν ἐκείνην τὴν εὐμορφίαν ἠφάνισε, καὶ πρὸ τῆς νόσου γῆρας καταλαβὸν ἀηδῆ καὶ ἀτερπῆ τὴν πρὸ τούτου εὔμορφον ὄψιν ἀπειργάσατο, καὶ θάνατος δὲ ἐπελθὼν ἅπασαν τὴν τοῦ σώματος ὥραν διέφθειρε. Κἂν δόξαν ἴδωσί τινα περιβεβλημένον, κἂν δυναστείαν, κἂν εἰς αὐτὴν τῶν ἀξιωμάτων τὴν κορυφὴν ἀνεληλυθότα καὶ πάσης εὐημερίας ἀπολαύοντα, καὶ τοῦτον παρατρέχουσιν ὡς οὐδὲν βέβαιον ἔχοντα, οὐδὲ ἀκίνητον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις μέγα φρονοῦντα τοῖς ποταμίων ῥευμάτων μᾶλλον παρατρέχουσι. Τί γὰρ τῆς δόξης ἁπάσης τοῦ παρόντος βίου εὐτελέστερον, ὅταν τῷ ἄνθει τοῦ χόρτου παραβάλληται; «Πᾶσα γὰρ δόξα ἀνθρώπου», φησίν, «ὡς ἄνθος χόρτου».

4. Εἴδετε, ἀγαπητοί, πῶς μετὰ ἀκριβείας ὁρῶσιν οἱ τῆς πίστεως ὀφθαλμοί, ἐπειδὰν πρὸς τὸν Θεὸν ᾖ τεταμένη ἡ διάνοια; εἴδετε πῶς ὑπ' οὐδενὸς τῶν ὁρωμένων παραλογισθῆναι δύναται, ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμάτων ἔχουσι κρίσιν, οὐδεμίαν ἀπάτην ὑπομένοντες; Ἀλλ', εἰ δοκεῖ, πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ὀλίγα προσ-

---

9. Ἠσ. 40, 6.

ποὺ μένουν ἀμετάβλητα, ποὺ μένουν συνεχῶς καὶ εἶναι σταθερὰ καὶ ἀκίνητα. Καθ' ὅσον οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς τέτοιοι εἶναι. Προσβλέπουν συνεχῶς πρὸς τὴν θέαν ἐκείνων καὶ καταυγαζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκεῖθεν λαμπερὰς ἀκτῖνας βλέπουν ὅλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ὡς ὄνειρον καὶ σκιὰν καὶ δὲν ἀπατῶνται, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ παρασυρθοῦν, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον νὰ ἴδουν τὸν περιγελοῦν, ἐπειδὴ γνωρίζουν, ὅτι μεταπηδᾷ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον, ὡς δραπέτης, καὶ δὲν παραμένει, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον μύρια κακὰ ἐπισωρεύει εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτὸν καὶ ἀφοῦ τοὺς σπρώξῃ εἰς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν ἔτσι, τοὺς καταστρέφει. Καὶ ἂν ἴδουν σώματος ὀμορφιὰν πάλιν δὲν μετανοιώνουν σκεπτόμενοι τὸ πρόσκαιρον, τὸ εὐμετάβλητον καὶ ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ αἰφνιδίως ἡ ἀσθένεια, ἀφανίζει ὅλην ἐκείνην τὴν ὡραιότητα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ὅταν φθάσῃ τὸ γῆρας θὰ κάνῃ τὴν προηγουμένως ὅμορφον ὄψιν ἀπεχθῆ καὶ ἄκομψον καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος αὐτὸς θὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὴν ὀμορφιὰν τοῦ σώματος. Καὶ ἂν ἴδουν κάποιον νὰ εἶναι περιβεβλημένος μὲ δόξαν καὶ ἐξουσίαν καὶ νὰ ἔχῃ ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ κάθε εὐημερίαν, καὶ τοῦτον τὸν παραβλέπουν, ὡσὰν νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε τὸ βέβαιον καὶ σταθερόν, ἀλλὰ παρέρχονται καὶ αὐτοὺς ποὺ ὑπερηφανεύονται δι' αὐτά, περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ. Διότι τί εὐτελέστερον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν δόξαν ὅλην τῆς ἐδῶ ζωῆς, ὅταν μάλιστα αὐτὴ παραλληλίζεται μὲ τὸ ἄνθος τῶν χόρτων; «Διότι ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, εἶναι ὡσὰν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»[9].

4. Εἴδατε ἀγαπητοί, πῶς βλέπουν ἀκριβῶς οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὸν Θεόν; Εἴδατε, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαπατηθοῦν ἀπὸ τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποὺ βλέπουν, ἀλλὰ κρίνουν ὀρθῶς τὰ πράγματα χωρὶς νὰ ὑφίστανται οὐδεμίαν ἀπάτην; Ἀλλά, ἐὰν κρίνετε καλόν, ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου

θέντες καταπαύσωμεν τὴν διδασκαλίαν, ὥστε καὶ τὴν μνήμην τῶν εἰρημένων ἐντεθῆναι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐτέλεσεν ἡ θεία Γραφὴ τὴν περὶ τοῦ θείου σημείου διήγησιν, βούλεται πάλιν διδάξαι ἡμᾶς τὰ κατὰ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς τούτου υἱούς, καί φησιν· «Ἦσαν δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε οἱ ἐξελθόντες ἐκ τῆς κιβωτοῦ, Σήμ, Χάμ, Ἰάφεθ. Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν. Τρεῖς οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Νῶε· ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἄξιον ἐνταῦθα ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε μνημονεύσασα ἡ θεία Γραφὴ ἐπήγαγε, «Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν». Μὴ νομίσητε, παρακαλῶ, ἁπλῶς τοῦτο προσερρῖφθαι· οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων, ὃ μὴ μετά τινος εἴρηται λόγου, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἐγκεκρυμμένην ἔχοντος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπεσημήνατο καὶ προσέθηκεν, ὅτι «Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν»; Βούλεται διὰ τούτου αἰνίξασθαι ἡμῖν τῆς ἀκρασίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐδὲ τῆς συμφορᾶς τὸ μέγεθος συσταλῆναι αὐτὸν πεποίηκεν, οὐδὲ ἡ τοσαύτη ἐν τῇ κιβωτῷ στενοχωρίᾳ, ἀλλὰ καίτοι τοῦ πρεσβύτου οὐδέπω καὶ νῦν τεκνοποιήσαντος, οὗτος τῇ ἀκρασίᾳ ἑαυτὸν ἐκδοὺς ἐν καιρῷ τοσαύτης ἀγανακτήσεως καὶ πανωλεθρίας τὴν οἰκουμένην καταλαβούσης, περὶ συνουσίαν ἠσχολεῖτο καὶ τὸ ἀχαλίνωτον τῆς ἐπιθυμίας οὐ κατέστελλεν, ἀλλ' ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων ἐκεῖνου τῆς γνώμης αὐτοῦ τὸ μοχθηρόν. Ἐπεὶ οὖν μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν ὕβριν τὴν εἰς τὸν γεγεννηκότα μέλλει τὴν κατάραν δέχεσθαι ὁ Χαναὰν ὁ τούτου παῖς, διὰ τοῦτο ἤδη προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφὴ ἐπεσημήνατο καὶ τοῦ παιδὸς ἡμῖν τὴν προσηγορίαν δήλην ἐποίησεν, ὁμοῦ καὶ τοῦ γεγεννηκότος τὸ ἀκρατές· ἵν', ὅταν μετὰ ταῦτα ἴδῃς αὐτὸν πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενον πρὸς τὸν γεγεννηκότα, εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος ἦν, ὥς γε οὐδὲ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς συνεστάλη. Ἱκανὴ γὰρ ἡ τοσαύτη ἀθυμία πᾶσαν σβέσαι ἡδονὴν καὶ οὐδὲν οὕτω ταύτην τὴν φλόγα καὶ τὴν μανίαν καταστεῖλαι δύναται, ὡς ἀθυμίας ἐπί-

καὶ ἀφοῦ προσθέσωμεν ἀκόμη ὀλίγα, νὰ σταματήσωμεν τὴν διδασκαλίαν, οὕτως ὥστε τὰ λεχθέντα νὰ γραφοῦν καλὰ εἰς τὸ μυαλό σας. Ἡ ἁγία Γραφὴ δηλαδή, ἀφοῦ μᾶς διηγήθη διὰ τὸ θεῖον σημεῖον, θέλει πάλιν νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς υἱούς του, καὶ λέγει· «Οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε, ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ἦσαν ὁ Σήμ, ὁ Χὰμ καὶ ὁ Ἰάφεθ. Ὁ Χὰμ ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε, ἀπὸ τοὺς ὁποίους διεσπάρησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Ἀξίζει νὰ ἐρευνήσωμεν ἐδῶ, διατί ἡ ἁγία Γραφή, μνημονεύσασα τοὺς τρεῖς υἱοὺς τοῦ Νῶε, προσέθεσεν, «ὁ δὲ Χὰμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν». Μὴ νομίσετε, παρακαλῶ, ὅτι τὸ ἀνέφερεν ἔτσι ἁπλῶς, διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν χωρὶς κάποιον λόγον, ὁ ὁποῖος κρύβει πολλὴν ὠφέλειαν. Διατί λοιπὸν ἐπεσήμανε καὶ προσέθεσεν, ὅτι ὁ Χὰμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν; Θέλει μὲ αὐτὸ νὰ ὑπαινιχθῇ εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερβολικήν του ἀκρασίαν καὶ ὅτι οὔτε τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς τὸν ἔκανε νὰ συσταλῇ, οὔτε ἡ τόση στενοχώρια μέσα εἰς τὴν κιβωτόν, ἀλλά, ἂν καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς δὲν εἶχε τεκνοποιήσει, αὐτὸς ἠσχολεῖτο μὲ τὴν συνουσίαν, παραδοθεὶς εἰς τὴν ἀκρασίαν τὴν στιγμὴν ποὺ εἶχε καταλάβει τὴν οἰκουμένην τόση ὀργὴ καὶ πανωλεθρία καὶ δὲν κατέστελλε τὴν ἀχαλίνωτον ἐπιθυμίαν του, ἀλλὰ ἐφανέρωνεν ἐξ ἀρχῆς ἀκόμη τὴν μοχθηράν του διάθεσιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον πρόκειται ὁ υἱός του ὁ Χαναὰν νὰ δεχθῇ τὴν κατάραν, διότι ἐξύβρισε τὸν πατέρα του, διὰ τοῦτο ἐπρόλαβε ἡ Γραφὴ καὶ μᾶς ἐπεσήμανε καὶ μᾶς ἐφανέρωσε τὸ ὄνομα τοῦ παιδὸς συγχρόνως μὲ τὴν ἀκρασίαν τοῦ πατρός του. Διὰ νὰ ἠμπορέσῃς νὰ μάθῃς, ὅταν μετὰ ἀπ' αὐτὰ ἴδῃς, ὅτι ἐπέδειξε πολλὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς τὸν πατέρα του, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ἦτο τέτοιος, ἀφοῦ δὲν συνεστάλη οὔτε ἀπὸ τὴν συμφοράν. Διότι ἡ τόση πολλὴ λύπη ἦτο ἱκανὴ νὰ κατασβήσῃ κάθε εἶδος ἡδονῆς καὶ δὲν δύναται νὰ καταστείλῃ τὴν φλόγα καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν

τασις καὶ συμφορᾶς ὑπερβολή. Ὁ τοίνυν ἐν τοσούτῳ μεγέθει τῶν κακῶν τοσαύτην ἐπιδειξάμενος τὴν λύτταν καὶ μανίαν περὶ τὴν παιδοποιΐαν, ποίας ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος;

Ἀλλ' ἐντεῦθεν ἡμῖν πάλιν ἕτερον τίκτεται ζήτημα, τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο καὶ πανταχοῦ περιφερόμενον, τίνος ἕνεκεν τοῦ πατρὸς ἁμαρτόντος ὁ υἱὸς τὴν κατάραν δέχεται; Ἀλλ' ἵνα μὴ νῦν μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, τοῦτο ταμιευσόμεθα πρὸς τὸ παρόν, ἵν' ἐπειδὰν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἀφικώμεθα, τότε καὶ τὴν λύσιν ἐπαγάγωμεν, ἣν ἂν ὁ Θεὸς παράσχῃ. Οὐδὲν γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων ἄνευ λόγου τινὸς καὶ αἰτίας ἐστὶν εὑρεῖν ἐγγεγραμμένον. Τέως οὖν τοῦτο ἔγνωμεν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, τῆς προσηγορίας τοῦ υἱοῦ ἐμνημόνευσεν ὁ Μωϋσῆς εἰπών, «Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν. Τρεῖς εἰσιν οὗτοι υἱοί», φησί, «Νῶε, καὶ ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ τὸ νῦν ῥηθέν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος. Τρεῖς, φησίν, ἦσαν οὗτοι υἱοὶ Νῶε, καὶ ἐκ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Πῶς ἀπὸ τῶν τριῶν τοσοῦτον πλῆθος ἐπέδωκε; πῶς ἠδυνήθησαν διαρκέσαι; πῶς ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἅπαξ ὁ κόσμος συνέστη; πῶς αὐτοῖς τὰ σώματα διέμεινεν; Οὐκ ἰατρὸς ἦν ὁ θεραπείαν προσάγων, οὐκ ἄλλη τις ἐπιμέλεια. Οὐδέπω γὰρ οὐδὲ πόλεις ἦσαν δειμάμενοι, ἀλλὰ μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν, καὶ τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγήν, ὡς τεταριχευμένοι καὶ κατειργασμένοι ἐξῆλθον, καὶ ἐν τοσαύτῃ μονώσει τυγχάνοντες καὶ ἐρημίᾳ ἀφάτῳ πῶς οὐ διεφθάρησαν; πῶς οὐκ ἀπώλοντο; Ὁ γὰρ φόβος, εἰπέ μοι, καὶ ἡ ἀγωνία οὐ κατέσειεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ διετάρασσε τὸν λογισμόν; Μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ· Θεὸς γὰρ ἦν ὁ πάντα ἐργαζόμενος, καὶ ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς ἦν

τόσον τίποτε, ὅσον ἡ ὑπερβολικὴ λύπη καὶ συμφορά. Αὐτὸς λοιπόν, ὁ ὁποῖος εἰς τόσα πολλὰ κακὰ ἐπέδειξε τόσην λύσσαν καὶ μανίαν διὰ τεκνοποίησιν, ποίας συγγνώμης θὰ ἦτο ἄξιος;

Ἀλλὰ ἀπ' ἐδῶ γεννᾶται πάλιν ἄλλο ζήτημα, ἐκεῖνο τὸ πολυθρύλλητον καὶ παντοῦ συζητούμενον, διατί δηλαδὴ ὁ υἱὸς δέχεται τὴν κατάραν, ἀφοῦ ὁ πατὴρ ἡμάρτησεν; Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μακρυγορῶμεν πρὸς τὸ παρόν, ἂς τὸ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, οὕτως ὥστε, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸ σχετικὸν σημεῖον, τότε νὰ δώσωμεν καὶ τὴν λύσιν, τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεός. Διότι, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον, τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃς εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ποὺ νὰ εἶναι γραμμένον χωρὶς λόγον. Τελευταίως λοιπὸν ἐμάθομεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς δὲν ἐμνημόνευσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Ὁ Χὰμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαναάν. Αὐτοὶ εἶναι», λέγει, «οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε καὶ ἀπ' αὐτοὺς διεσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Νὰ μὴ προσπεράσωμεν, ἀγαπητοί, χωρὶς προσοχὴν καὶ αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη τώρα, ἀλλὰ νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. «Αὐτοὶ εἶναι», λέγει, «οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε καὶ ἀπ' αὐτοὺς διεσκορπίσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν».

Πῶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἐβγῆκε τόσον μεγάλο πλῆθος; Πῶς ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσουν; Πῶς ὁ κόσμος συνεκροτήθη ἀπὸ τοὺς ὀλίγους αὐτούς; Πῶς διετηρήθησαν τὰ σώματά των; Οὔτε ἰατρὸς ὑπῆρχε, διὰ νὰ τοὺς θεραπεύῃ, οὔτε καμμία ἄλλη φροντίς. Δὲν εἶχον κτίσει βεβαίως πόλεις, ἀλλὰ μετὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν τόσην ταλαιπωρίαν καὶ τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν κιβωτόν, ἐξῆλθον ὡς ταριχευμένοι καὶ ταλαιπωρημένοι καὶ περιελθόντες εἰς τόσην ἀπομόνωσιν καὶ ἐρημίαν, πῶς δὲν κατεστράφησαν; Διότι, εἰπέ μου, ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία δὲν τοὺς ἐκλόνιζον τὸ ἠθικὸν καὶ δὲν τοὺς ἐτάρασσον τὴν σκέψιν; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, διότι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔκαμνεν ὅλα αὐτὰ καὶ ὁ δημιουρ-

ὁ πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀναιρῶν, καὶ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἐκεῖνο τὸ λέγον, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν», αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπίδοσιν ἐχαρίσατο. Ἐπεὶ καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἡνίκα εἰς Αἴγυπτον τῇ πλινθείᾳ καὶ τῷ πηλῷ κατειργάσθησαν, ταύτῃ πολλῷ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἐπέδωκαν, καὶ οὔτε τὸ ἀνηλεὲς ἐκεῖνο καὶ ὠμὸν ἐπίταγμα τοῦ Φαραῶ, τὸ κελεῦον τὰ ἄρρενα εἰς τὸν ποταμὸν ῥίπτεσθαι, οὐδὲ ἡ λοιπὴ κακουχία, ἣν ὑπὸ τῶν ἐργοδιωκτῶν ὑπέμενον, ἴσχυσεν ἐλαττῶσαι αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἐπεδίδουν. Ἡ γὰρ ἄνωθεν ῥοπὴ ἦν ἡ διὰ τῶν ἐναντίων ἅπαντα ἐργαζομένη.

5. Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελεύῃ, μὴ ζήτει κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος γὰρ ὢν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλυόντων τὰ πράγματα αὐξάνεσθαι παρασκευάζει. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν ἀπὸ τῶν τριῶν τούτων τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀνεπλήρωσεν. «Ἀπὸ τούτων γάρ», φησί, «τῶν τριῶν διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Εἶδες Θεοῦ δύναμιν; εἶδες πῶς, κἂν πολλὰ ἦν τὰ κωλύματα, οὐδέν ἐστι τὸ διακόπτον αὐτοῦ τὸ βούλημα; Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεώς ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, τοσούτων ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, καὶ βασιλέων, καὶ τυράννων, καὶ δήμων κατεξανισταμένων, καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σβέσαι τὸν σπινθῆρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλευόντων, διὰ τῶν κωλύειν βουλομένων, τοσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἡ φλόξ, ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀοίκητον.

Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, πανταχοῦ εὑρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν

---

10. Ἐδῶ γίνεται λόγος διὰ τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον καταδυνάστευσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τὴν παρὰ ταῦτα αὔξησιν τοῦ γένους των.

γὸς τῆς κτίσεως ἦτο αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐξηφάνιζεν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ τὸ πρόσταγμά του, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν», καὶ ποὺ ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν αὔξησιν. Καθ' ὅσον καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, ὅταν κατειργάσθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον[10] τὴν πλίνθον καὶ τὸν πηλόν, ηὐξήθησαν ἀκόμη περισσότερον καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἐλαττώσῃ οὔτε τὸ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἐκεῖνο πρόσταγμα τοῦ Φαραώ, τὸ ὁποῖον ἔλεγε νὰ ριφθοῦν τὰ ἄρρενα τέκνα εἰς τὸν ποταμόν, οὔτε ἡ ὑπόλοιπη κακουχία, τὴν ὁποίαν ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας, ἀλλὰ περισσότερον ηὐξάνοντο. Διότι ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις ἦτο αὐτή, ἡ ὁποία ἐπραγματοποίει τὰ πάντα μὲ τὰ ἀντίθετα.

5. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς διατάσσῃ, νὰ μὴ ζητᾷς νὰ ἐξετάζῃς τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Διότι ἀφοῦ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν φύσιν, δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ προετοιμάζει τὴν αὔξησιν τῶν πραγμάτων καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τώρα ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον μέσῳ αὐτῶν τῶν τριῶν. Διότι λέγει· «Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς οἱ ἄνθρωποι διεσπάρησαν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Εἶδες τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Εἶδες πῶς ἂν καὶ εἶναι πολλὰ τὰ κωλύματα, δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασίν του; Τὸ ἴδιο ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, ἂν καὶ ἦσαν τόσοι οἱ πολεμοῦντες αὐτήν, ἂν καὶ ἦσαν τόσοι οἱ κακῶς διακείμενοι πρὸς αὐτήν, καὶ βασιλεῖς, καὶ τύραννοι, καὶ λαοὶ ποὺ ἐγείροντο ἐναντίον της μὲ μανίαν καὶ τῆς πίστεως, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι προσκεκολλημένη εἰς τὸν ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ποὺ τὴν ἐπεβουλεύοντο, ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ποὺ ἤθελον νὰ τὴν ἐμποδίσουν, τόσον μεγάλη ἐσηκώθη ἡ φλόγα τῆς εὐσεβείας, ὥστε κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀκατοίκητον ἀκόμη περιοχήν.

Διότι καὶ ἂν μεταβῇς πρὸς τοὺς Ἰνδούς, καὶ ἂν ὑπάγῃς πρὸς τοὺς Σκύθας, καὶ ἂν πρὸς τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ὠκεανόν, θὰ εὕρῃς παντοῦ τὴν χριστιανι-

καταυγάζουσαν τὰς ἁπάντων ψυχάς. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ βάρβαρα ἔθνη μετερρύθμισεν ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος καὶ φιλοσοφεῖν ἔμαθον καὶ τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἀποστάντες πρὸς τὴν εὐσέβειαν μετετάξαντο. Καὶ καθάπερ διὰ τῶν τριῶν τούτων τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ἐπιδοῦναι παρεσκεύασεν ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως διὰ τῶν ἕνδεκα, τῶν ἁλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν ἰδιωτῶν, τῶν μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα τολμώντων, ἅπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι, καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἁλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἀπέφραξαν τὰ στόματα, καὶ καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διέδραμον κατασπείραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθη, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφυτεύοντες· καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾷ συνηθείᾳ προκατειλῆφθαι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνῄρει προοδοποιοῦσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μείζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν. Καὶ γάρ ποτε μὲν μαστιζόμενοι ἀνεχώρουν χαίροντες οὐ διὰ τὰς μάστιγας ἁπλῶς, ἀλλ' «Ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι»· ἄλλοτε δὲ εἰς δεσμωτήριον ἐμβληθέντες, ἐπειδὴ ὑπ' ἀγγέλου ἐξηνέχθησαν, πάλιν τῶν αὐτῶν εἴχοντο, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀφικνούμενοι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον κατέβαλον, σαγηνεύοντες τὰ πλήθη εἰς τὴν εὐσέβειαν· καὶ πάλιν κατεχόμενοι, οὐ μόνον οὐδὲ ἐντεῦθεν ὀκνηρότεροι ἐγίνοντο, ἀλλὰ καὶ πλείονα τὴν παρρησίαν ἐπεδείκνυντο, ἐν μέσῳ μαινομένου δήμου καὶ τοὺς ὀδόντας τρίζοντος ἑστῶτες καὶ λέγοντες, «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Εἶδες παρρησίας μέγεθος; εἶδες τοὺς ἰδιώτας, τοὺς ἁλιεῖς

11. Πράξ. 5, 41.
12. Πράξ. 5, 29.

κὴν διδασκαλίαν νὰ πλημμυρίζῃ τὰς ψυχὰς πάντων. Τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον εἶναι τὸ ὅτι καὶ αὐτὰς τὰς βαρβαρικὰς φυλὰς μετέβαλεν ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας καὶ ἔμαθον νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὰς παλαιὰς συνηθείας, μετεπήδησαν πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ηὔξησε μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀνθρώπων, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν πίστιν, μὲ τοὺς ἕνδεκα ἁλιεῖς, τοὺς ἀγραμμάτους, τοὺς ἰδιώτας, μὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐτολμοῦσαν οὔτε τὸ στόμα νὰ ἀνοίξουν, μὲ αὐτοὺς προσείλκυσεν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην εἰς τὴν πίστιν. Καὶ οἱ ἀγράμματοι αὐτοί, οἱ ἰδιῶται καὶ ἁλιεῖς ἔκλεισαν τὰ στόματα τῶν φιλοσόφων, καὶ ὡσὰν νὰ εἶχον πτερὰ διέτρεξαν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην σπείροντες τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, κόπτοντες τὰς ἀκάνθας, ἐκριζώνοντες τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ φυτεύοντες παντοῦ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ οὔτε ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὔτε τὸ ὅτι ἦσαν ὀλίγοι, οὔτε τὸ ὅτι ἦσαν ἰδιῶται, οὔτε οἱ αὐστηροὶ νόμοι, οὔτε ἡ προκατάληψις τῶν παλαιῶν συνηθειῶν, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξηφάνιζεν ἡ χάρις, ἡ ὁποία προώδευε καὶ ὅλα τὰ ἐπετύγχανον μὲ εὐκολίαν, ἡ δὲ προθυμία των ἐμεγάλωνεν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἐμποδίων. Καὶ ὅταν μάλιστα ἐμαστιγώνοντο ἔφευγον χαίροντες ὄχι ἁπλῶς, διότι ἐμαστιγώθησαν, ἀλλὰ «Διότι ἐκρίθησαν ἄξιοι νὰ κακοποιηθοῦν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»[11]. Ἄλλοτε πάλιν ριφθέντες εἰς τὴν φυλακήν, ἀφοῦ ἐλευθερώθησαν ὑπὸ Ἀγγέλου, ἐξηκολούθουν πάλιν τὰ ἴδια καὶ ἐπήγαινον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκον πάλιν προσελκύοντες τὰ πλήθη πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ὅταν συνελαμβάνοντο καὶ πάλιν, ὄχι μόνον δὲν ἐγίνοντο ὀκνηρότεροι, ἀλλὰ καὶ ἐδείκνυον περισσότερον θάρρος ἐν μέσῳ τοῦ μαινομένου ὄχλου, ποὺ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἔλεγον, «Πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν περισσότερον εἰς τὸν Θεὸν παρὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους»[12]. Εἶδες μέγεθος παρρησίας; Εἶδες, ὅτι οἱ ἁπλοϊκοὶ

ὑπερορῶντας τοσούτων δήμων μαινομένων καὶ πρὸς φόνους καὶ σφαγὰς ἑτοίμων;

Ἀλλὰ σὺ ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ τούτοις λογίζου τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν χάριτι τῇ νευρούσῃ καὶ ἀλειφούσῃ αὐτῶν τὴν προθυμίαν. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Πέτρος, ἡνίκα τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς χωλεύοντα ὄρθιον ἀποκατέστησε, πάντων ἐκπληττομένων καὶ θαυμαζόντων αὐτούς, ἐπιδεικνύμενος τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην φησίν· «Ἄνδρες, τί ἀτενίζετε ἡμῖν, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Τίνος ἕνεκεν, φησίν, οὕτω κατεπλάγητε καὶ ἐκπεπληγμένοι ἐστὲ ἐπὶ τῷ γεγονότι; Μὴ γὰρ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ τοῦτο ἐργασάμενοι, ἢ ἰδίᾳ δυνάμει πρὸς ὑγίειαν αὐτὸν ἐπαναγαγόντες, καὶ βαδίζειν παρασκευάσαντες; Τί ἡμῖν ἀτενίζετε; Οὐδὲν πλέον ἡμεῖς εἰσηνέγκαμεν, ἢ ὅτι τὴν γλῶτταν ἐδανείσαμεν· ὁ δὲ τὸ πᾶν ἐργασάμενος, ὁ Δεσπότης ἐστὶ καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος «Ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οὓς πατριάρχας ἐπιγράφεσθε», ἐκεῖνος «Ὃν ὑμεῖς παραδεδώκατε καὶ ἠρνήσασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν»· ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ταῦτα ἐργασάμενος· ὃν «Ὑμεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἠρνήσασθε, καὶ ᾐτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κατεκρίνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ἀπέναντι πάντων ὑμῶν.

6. Πολλὴ τῆς παρρησίας ἡ ὑπερβολή· μεγάλη καὶ ἄφατος τῆς ἄνωθεν αὐτοῖς παρασχεθείσης χάριτος ἡ δύναμις· σαφεστάτη τῆς ἀναστάσεως ἡ ἀπόδειξις ἡ τοῦ μακαρίου τούτου παρρησία γένοιτ' ἄν. Τί γὰρ ἂν τούτου μεῖζον σημεῖον

---

13. Πράξ. 3, 12.
14. Πράξ. 3, 13-16.

αὐτοὶ ἁλιεῖς παρέβλεπον τόσους ὄχλους μαινομένους καὶ ἑτοίμους νὰ κάνουν φόνους καὶ σφαγάς;

Ἀλλὰ σύ, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκοῦς αὐτὰ μὴ καταλογίζῃς εἰς αὐτοὺς αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο, ἀλλὰ εἰς τὴν ἄνωθεν θεῖαν χάριν, ἡ ὁποία ἐδυνάμωνε καὶ ἐσταθεροποιοῦσε τὴν προθυμίαν των. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Πέτρος, ὅταν ἀποκατέστησεν ὄρθιον τὸν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός του χωλόν, ὅταν ὅλοι ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον αὐτοὺς ἐπιδεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του ἔλεγεν· «Ἄνδρες τί βλέπετε πρὸς ἡμᾶς, ὡσὰν νὰ ἐκάναμεν αὐτὸν νὰ περπατῇ μὲ τὴν ἰδικήν μας δύναμιν καὶ εὐσέβειαν;»[13]. Διατί λέγει ἐξεπλάγητε καὶ εἶσθε ἔκθαμβοι δι' αὐτὸ ποὺ ἔγινε; Μήπως εἴμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ ποὺ ἐκάμαμεν αὐτό, ἢ μὲ τὴν ἰδικήν μας δύναμιν τοῦ ἐδώσαμεν τὴν ὑγείαν καὶ τὸν ἐκάμαμεν νὰ βαδίζῃ; «Διατί βλέπετε πρὸς ἡμᾶς»; Ἡμεῖς δὲν προσεφέραμεν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅ,τι ἐδανείσαμε τὴν γλῶσσαν μας εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὰ πάντα εἶναι ὁ Κύριος καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος «ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ», τοὺς ὁποίους ὀνομάζετε πατριάρχας, ἐκεῖνος «τὸν ὁποῖον ἐσεῖς παρεδώσατε καὶ ἠρνήθητε ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, ἂν καὶ εἶχε κρίνει νὰ τὸν ἀπολύσῃ». Ἐκεῖνος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔκανε αὐτά, τὸν ὁποῖον «ἐσεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἠρνήθητε καὶ ἐζητήσατε νὰ ἀθωωθῇ ἄνδρας δολοφόνος, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κατεδικάσατε, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀνέστησεν ἐκ τῶν νεκρῶν, τῆς ἀναστάσεως δὲ αὐτοῦ ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες. Καὶ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτόν, τὸν ὁποῖον βλέπετε καὶ γνωρίζετε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἡ πίστις, ἡ ὁποία ἐνεργεῖται δι' αὐτοῦ, ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν πλήρη ὑγείαν ἐνώπιον ὅλων σας»[14].

6. Πολὺ μεγάλο τὸ μέγεθος τοῦ θάρρους. Μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτος ἡ δύναμις τῆς χάριτος τῆς δοθείσης εἰς αὐτούς. Πολὺ σαφὴς ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως θὰ ἐγίνετο ἡ παρρησία τοῦ μακαρίου τούτου. Διότι ποῖον σημεῖον μεγα-

ἐπιζητήσειεν ἄν τις λαβεῖν, ὅταν ὁ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ κόρης εὐτελοῦς ἀπειλὴν μὴ δυνηθεὶς ἐνεγκεῖν, νῦν οὕτω κατεξανίσταται τοῦ τῶν Ἰουδαίων δήμου καὶ τοσαύτῃ παρρησίᾳ καὶ πρὸς τοσοῦτον πλῆθος, μόνος ὤν, οὕτως ἀτάκτως μεμηνός, ἐπαποδύεται καὶ τοιαῦτα φθέγγεται, ἃ τὴν μανίαν αὐτῶν ἐπὶ πλεῖον διεγείρειν δύναται; Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς, ὅπερ ἐν προοιμίοις ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν δείκνυται; Ἐπειδάν τις πυρωθῇ τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, οὐκέτι λοιπὸν ὁρᾶν ἀνέχεται τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτοις τοῖς σωματικοῖς ὑποπίπτοντα, ἀλλ' ἑτέρους ὀφθαλμοὺς κτησάμενος, τοὺς τῆς πίστεως λέγω, ἐκεῖνα διὰ παντὸς φαντάζεται καὶ πρὸς ἐκεῖνα τὴν διάνοιαν ἔχει τεταμένην, καὶ ἐν γῇ βαδίζων ὡς ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχων, οὕτω πάντα διαπράττεται, ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων ἐμποδιζόμενος πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν δρόμον. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐ τὰ λαμπρὰ τοῦ βίου λοιπὸν ὁρᾷ, οὐ τὰ δυσχερῆ καὶ ἐναντία, ἀλλὰ πάντα παρατρέχει, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπειγόμενος. Καὶ καθάπερ ὁ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου τὸν σωματικὸν τοῦτον δρόμον τρέχων οὐδένα τῶν ἀπαντώντων ὁρᾷ, κἂν μυριάκις αὐτῷ προσπταίσῃ, ἀλλὰ πρὸς τὸν δρόμον ἔχων τεταμένον αὐτοῦ τὸν λογισμόν, εὐκόλως ἅπαντα παραδραμὼν ἐπείγεται πρὸς τὸν προκείμενον αὐτῷ σκοπόν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τὸν κατ' ἀρετὴν δρόμον τρέχειν σπουδάζων καὶ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἐπιθυμῶν, πάντα τὰ ὁρώμενα κάτω ἀφίησι καὶ ὅλος τοῦ δρόμου γίνεται καὶ οὐ πρότερον ἵσταται, οὐδὲ κατέχεται ὑπό τινος τῶν ὁρωμένων, μέχρις ἂν εἰς αὐτὴν ἀνελθεῖν δυνηθῇ τὴν κορυφήν.

Τῷ γὰρ οὕτω διακειμένῳ καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι φοβερὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον, εὐκαταφρόνητα γίνεται, καὶ ὁ τοιοῦτος οὔτε ξίφος δέδοικεν, οὔτε κρημνόν, οὔτε θηρίων ὀδόντας, οὐ βασάνους, οὐ δημίων χεῖρας, οὐκ ἄλλο τι τῶν κατὰ

λύτερον ἀπ' αὐτὸ θὰ ἐζητοῦσε κανεὶς νὰ λάβῃ, ὅταν αὐτὸς ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου δὲν ἠμπόρεσε νὰ ὑπομείνῃ ἀπειλὴν εὐτελοῦς νεάνιδος, τώρα ὅμως ἐξανίσταται ἔτσι κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ μὲ τόσον θάρρος καὶ πρὸς τόσον πλῆθος, ἂν καὶ ἦτο μόνος, ὡσὰν νὰ ἐξεμάνῃ, ἵσταται ἀντιμέτωπος καὶ λέγει τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ διεγείρουν ἀκόμη περισσότερον τὴν μανίαν των; Εἶδες ἀγαπητέ, πῶς ἀποδεικνύεται τώρα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν; Ἐὰν κανεὶς ἔχῃ φλογερὰν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν δὲν ἀνέχεται πλέον νὰ βλέπῃ αὐτὰ ποὺ ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ ἀποκτήσας ἄλλους ὀφθαλμούς, ἐννοῶ τοὺς τῆς πίστεως, ἐκεῖνα φαντάζεται πάντοτε καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἔχει ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του, ἂν καὶ βαδίζει εἰς τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ζῇ ἐκεῖ καὶ κατορθώνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πάντα χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ κανένα ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἐνάρετον δρόμον. Καθ' ὅσον ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν βλέπει πλέον τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου, οὔτε τὰ δυσχερῆ καὶ ἀντίθετα, ἀλλὰ τὰ παραβλέπει ὅλα ἐπειγόμενος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ τρέχων τὸν ὑλικὸν δρόμον μὲ πολλὴν ἔντασιν καὶ δὲν βλέπει κανένα, καὶ ἂν ἀκόμη προσκρούσῃ πολλὰς φορὰς ἐπάνω τους, ἀλλὰ ἔχων τεταμένην τὴν προσοχήν του πρὸς αὐτόν, προσπερνᾷ εὐκόλως τὰ πάντα καὶ ἐπείγεται νὰ φθάσῃ πρὸς τὸν ὡρισμένον σκοπόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ φροντίζει νὰ διατρέξῃ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅλα ὅσα βλέπει τὰ παραμελεῖ καὶ ἀφιερώνεται εἰς τὸν δρόμον καὶ δὲν σταματᾷ ἐνωρίτερον, οὔτε σαγηνεύεται ἀπὸ κάτι ποὺ βλέπει, μέχρις ὅτου ἠμπορέσῃ νὰ ἀνεβῇ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφήν.

Εἰς αὐτὸν ποὺ σκέπτεται ἔτσι καὶ αὐτὰ ποὺ φαίνονται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν φοβερὰ εἰς αὐτὸν φαίνονται εὐκαταφρόνητα καὶ δὲν φοβεῖται οὔτε ξίφος, οὔτε κρημνόν, οὔτε ὀδόντας θηρίων, οὔτε βασάνους, οὔτε χεῖρας δημίων, οὔτε

τὸν βίον λυπηρῶν, ἀλλὰ κἂν ἄνθρακας ἴδῃ ὑπεστορεσμένους, ὡς λειμῶνας ὁρῶν καὶ παραδείσους, οὕτως ἐπιπηδᾷ· κἂν ἕτερόν τι τῶν κολαστηρίων εἶδος ἐπαγόμενον θεάσηται, οὐ ναρκᾷ πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲ ἐπιστρέφεται. Ὁ γὰρ τῶν μελλόντων πόθος μετέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ ὡς ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τὸ σῶμα περικείμενος, οὕτως ἀνώτερος γίνεται τῶν παθῶν καὶ τῇ ἄνωθεν χάριτι φρουρούμενος οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνει τὴν ἀλγηδόνα τῶν σωματικῶν.

Διὸ παρακαλῶ, ἵν' εὐκόλως τοὺς κατὰ τὴν ἀρετὴν πόνους ἐνεγκεῖν δυνηθῶμεν, πολὺν τὸν περὶ τὸν Θεὸν ἐπιδειξώμεθα πόθον, καὶ ἐκεῖ τὴν διάνοιαν ἡμῶν τείναντες ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πρὸς τὸν ἐκεῖσε δρόμον ὑποσκελιζώμεθα, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν διηνεκῆ ἀπόλαυσιν λογιζόμενοι, πάντα τὰ ἀλγεινὰ τοῦ παρόντος βίου πρᾴως φέρωμεν καὶ μήτε ἀδοξία ἡμᾶς λυπείτω, μήτε πενία πιεζέτω, μήτε νόσος σώματος τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα χαυνούτω, μήτε τὸ καταφρονεῖσθαι παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἐξευτελίζεσθαι ὀκνηροτέρους περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν ἀπεργαζέσθω, ἀλλὰ πάντα ταῦτα, ὥσπερ κόνιν, ἀποτιναξάμενοι, καὶ γενναῖον καὶ ὑψηλὸν φρόνημα ἀναλαβόντες, οὕτω πρὸς ἅπαντα πολλὴν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ καθάπερ χθὲς παρεκάλεσα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τὰς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καταλλαγὰς μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ποιησώμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ψυχῆς πάθη ἐξορίσωμεν τῆς ἡμετέρας· κἂν ἐπιθυμία ἄτοπος ἐνοχλῇ, ταύτην φυγαδεύωμεν· κἂν θυμὸς πρὸς ὀργὴν διεγείρῃ, καταστέλλωμεν τὴν φλεγμονὴν τῇ ᾠδῇ τῶν πνευματικῶν παραινέσεων, δεικνύντες τοῦ πάθους τὸν ὄλεθρον. «Ἀνὴρ γάρ», φησί, θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων»· καὶ πάλιν, «Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός». Κἂν χρημάτων

15. Παροιμ. 11, 25.
16. Ματθ. 5, 22.

τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἄνθρακας νὰ ἴδῃ ἐστρωμένους τοὺς βλέπει ὡς λειβάδια καὶ παράδεισον καὶ ἔτσι ὁρμᾷ πρὸς αὐτούς. Καὶ ἂν ἴδῃ, ὅτι πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ μὲ ἄλλον εἶδος βασανιστηρίων, δὲν δειλιάζει εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, οὔτε μετανοεῖ. Διότι ὁ πόθος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τοῦ ἰσχυροποίησε τὸν λογισμόν του καὶ ὡσὰν νὰ περιβάλλεται ἁπλῶς καὶ μόνον τὸ σῶμα, γίνεται ἔτσι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ πάθη καὶ φυλασσόμενος ἀπὸ τὴν ἄνωθεν χάριν δὲν αἰσθάνεται τοὺς σωματικοὺς πόνους.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς, ἂς ἐπιδείξωμεν πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ στρέψωμεν ἐκεῖ τὴν σκέψιν μας, νὰ μὴ ἐμποδιζώμεθα ἀπὸ κανένα πρᾶγμα τοῦ παρόντος βίου εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλὰ σκεπτόμενοι τὴν διαρκῆ ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγίστως ὅλα τὰ δυσάρεστα τοῦ παρόντος βίου, καὶ οὔτε ἡ ἔλλειψις δόξης νὰ μᾶς στενοχωρῇ, οὔτε ἡ πτωχεία νὰ μᾶς πιέζῃ, οὔτε σωματικὴ νόσος νὰ καταρρακώνῃ τὸ ἠθικόν μας, οὔτε ἡ καταφρόνησις τῶν πολλῶν, οὔτε ὁ ἐξευτελισμὸς νὰ σᾶς κάνῃ διστακτικοὺς κατὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως νὰ τὰ τινάσσετε ὡς σκόνην καὶ νὰ ἀναλαμβάνετε πολὺ καὶ μεγάλο θάρρος, διὰ νὰ ἐπιδείξητε ἔτσι πρὸς ὅλα πολλὴν γενναιοψυχίαν καί, ὅπως ἀκριβῶς παρεκάλεσα τὴν ἀγάπην σας, νὰ συνδιαλλαγῶμεν τάχιστα μὲ τοὺς ἐχθρούς μας καὶ νὰ ἐξαφανίσωμεν ἀπὸ τὴν ψυχήν μας ὅλα μας τὰ πάθη. Καὶ ἂν μᾶς ἐνοχλῇ κάποια ἐπιθυμία ἀνόητος νὰ τὴν διώκωμεν. Καὶ ἂν ὁ θυμὸς μᾶς διεγείρῃ νὰ ὀργισθῶμεν, νὰ καταστέλλωμεν τὴν ἔξαψιν μὲ μελωδίας τῶν πνευματικῶν συμβουλῶν τονίζοντες τὴν καταστρεπτικότητα τοῦ πάθους. Διότι λέγει· «Ἄνθρωπος ἐπιρρεπὴς πρὸς τὸν θυμὸν δὲν εἶναι σεμνοπρεπής»[15]. Καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς αἰτίαν, εἶναι ἔνοχος εἰς τὴν κρίσιν»[16]. Καὶ ἂν ταράσσῃ

ἐπιθυμία ταράσσῃ τὸν λογισμόν, φεύγειν σπουδάζωμεν τὴν ὀλεθρίαν ταύτην λύμην καὶ καθάπερ ῥίζαν τῶν κακῶν ἁπάντων ἐκτέμνωμεν. Καὶ ἕκαστον δὲ τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν παθῶν διορθοῦν σπουδάζωμεν, ἵνα καὶ τῶν βλαβερῶν ἀπεχόμενοι καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν λογισμόν μας ἐπιθυμία χρημάτων, νὰ φροντίζωμεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ καταστρεπτικὸν αὐτὸ πάθος καὶ νὰ τὸ κόπτωμεν ὡς ρίζαν πάντων τῶν κακῶν. Καὶ κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνοχλοῦντα ἡμᾶς πάθη νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ διορθώνωμεν, οὕτως ὥστε ἀπέχοντες ἀπὸ τὰ βλαβερὰ καὶ ἐπιδιώκοντες τὰς καλὰς πράξεις, νὰ δυνηθῶμεν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν νὰ ἀξιωθῶμεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ
(Γεν. 9, 20 - 26)

Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη.

1. Πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ἐφθάσαμεν τῆς κατὰ τὸν δίκαιον ὑποθέσεως· διό, παρακαλῶ, συντείνατέ μοι τὴν διάνοιαν καὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις. Οὐδὲ γὰρ μικρά, οὐδὲ τὰ τυχόντα ἐστὶ καρπώσασθαι καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀνεγνωσμένων· τὰ γὰρ τοῖς παλαιοῖς συμβεβηκότα, εἴ βουλοίμεθα νήφειν, μεγίστης ἡμῖν διδασκαλίας ὑπόθεσις γίνεται. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐ μόνον τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα τὰ μὲν φεύγωμεν, τὰ δὲ ζηλώσωμεν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ δείκνυσί σοι ἡ θεία Γραφὴ καὶ δικαίους πολλάκις σφαλέντας καὶ ἁμαρτωλοὺς πολλὴν μεταβολὴν ἐπιδειξαμένους, ἵνα ἑκατέρωθεν ἀρκοῦσαν δεξώμεθα τὴν ἀσφάλειαν, καὶ μήτε ὁ ἑστὼς θαρρῇ ὁρῶν καὶ δικαίους καταπεσόντας, μήτε ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν ὢν ἀπαγορεύῃ, ἰδὼν πολλοὺς ἀνενεγκόντας καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν κορυφὴν φθάσαι δυνηθέντας.

Μηδεὶς τοίνυν, παρακαλῶ, κἂν πολλὰ κατορθώματα ἑαυτῷ συνειδὼς ᾖ, θαρρείτω, ἀλλ' ἐναγώνιος ἔσται, καὶ ἀκουέτω τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος καὶ παραινοῦντος, «Ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»· μήτε ὁ πρὸς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας κατελθὼν ἀπελπιζέτω ἑαυτοῦ τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐννοῶν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν ἀκουέτω πάλιν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,

1. Α΄ Κορ. 10, 12.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ
(Γεν. 9, 20 - 26)

«Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν».

1. Ἐφθάσαμεν λοιπὸν πρὸς τὸ τέλος τῆς σχετικῆς μὲ τὸν δίκαιον ὑποθέσεως. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχήν σας καὶ νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα. Διότι οὔτε μικρὰ εἶναι οὔτε τυχαῖα, ὅσα θὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων, ἐπειδὴ αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τοὺς παλαιοτέρους, γίνονται εἰς ἡμᾶς αἰτία πολλῆς διδασκαλίας, ἐὰν βεβαίως θέλωμεν νὰ ἐπαγρυπνῶμεν. Ἐξ αἰτίας τούτου δὲν ἐγράφησαν μόνον τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, οὕτως ὥστε τὰ μὲν νὰ ἀποφεύγωμεν, τὰ δὲ νὰ ἐπιδιώκωμεν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ φανερώνει ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ δικαίους ποὺ πολλὰς φορὰς ἡμάρτησαν καὶ ἁμαρτωλούς, ποὺ ἐπέδειξαν μεγάλην μεταβολήν, διὰ νὰ γίνωμεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο προσεκτικοὶ καὶ ἀσφαλεῖς, ὥστε οὔτε ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐνάρετος νὰ ἐνθαρρύνεται, ἀφοῦ βλέπει δικαίους νὰ καταπίπτουν, οὔτε ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἀπελπίζεται, ἀφοῦ ἴδῃ, ὅτι πολλοὶ ἀνυψώθησαν καὶ ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πιὸ ἀκραίαν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς.

Κανεὶς λοιπόν, παρακαλῶ, ἂς μὴ ἐνθαρρύνεται καὶ ἂν ἀκόμη γνωρίζῃ, ὅτι πολλὰ κατώρθωσεν, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ ἀκούῃ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει καὶ συμβουλεύει. «Ὥστε ἐκεῖνος ποὺ νομίζει, ὅτι ἵσταται, ἂς προσέχῃ, μήπως πέσῃ»[1]. Οὔτε νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τῆς κακίας, ἀλλὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἂς ἀκούῃ πάλιν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ στό-

«Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει»; καὶ πάλιν, «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ ζῆν αὐτόν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἐγγεγραμμένων δι' οὐδὲν ἕτερον μνήμῃ παρεδόθη, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους; Ταῦτα δὴ λογιζόμενοι ἕκαστος ἡμῶν τὰ κατάλληλα φάρμακα ἐντεῦθεν ἑαυτῷ ἐπιτιθέτω. Διὰ γὰρ τοῦτο πᾶσιν ἐπ' ἀδείας πρόκειται καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ τὸ ἁρμόδιον τῷ ἐνοχλοῦντι πάθει φάρμακον ἐπιθέναι καὶ ταχίστην τὴν ὑγίειαν δέξασθαι, μόνον ἐὰν μὴ ἀποσείσηταί τις τὴν ἀπ τῆς ἰατρείας θεραπείαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται. Οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν συνεχόντων οὔτε ψυχικὸν οὔτε σωματικὸν πάθος, ὃ μὴ τὴν ἐντεῦθεν ἰατρείαν δέξασθαι δύναται. Τί γάρ, εἰπέ μοι; Εἰσέρχεταί τις ἐνταῦθα λύπῃ καὶ πραγμάτων περιστάσει πιεζόμενος καὶ διὰ τοῦτο καταχώννυται τῇ ἀθυμίᾳ, εἰσελθὼν καὶ εὐθέως ἀκούσας τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· σωτήριον τοῦ προσώπου μου, καὶ ὁ Θεός μου»· ἱκανὴν λαβὼν παραμυθίαν ἄπεισι, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀθυμίαν ἀποσεισάμενος. Ἕτερος πάλιν πενίᾳ πιεζόμενος ἐσχάτῃ δυσχεραίνει, καὶ ἀλύει ὁρῶν ἑτέρους πλούτῳ περιρρεομένους καὶ μέγα φυσῶντας καὶ πολλὴν τὴν φαντασίαν περιβεβλημένους. Ἀκούει καὶ οὗτος πάλιν τοῦ αὐτοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψαι»· καὶ πάλιν, «Μὴ φόβου, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα». Ἕτερος πάλιν ἐπιβουλὰς καὶ συκοφαντίας ὑπο-

---

2. Ἱερ. 8, 4.
3. Ἰεζ. 18, 23.
4. Ψαλμ. 43, 5.
5. Ψαλμ. 54, 23.
6. Ψαλμ. 48, 17-18.

ματος τοῦ προφήτου λέγει· «Μήπως ἐκεῖνος ποὺ πίπτει δὲν σηκώνεται, ἢ ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνεται δὲν ἐπιστρέφει;»[2]. Καὶ πάλιν, «Δὲν ἐπιθυμῶ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ»[3]. Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς τὸ καθὲν ποὺ εἶναι γραμμένον εἰς τὴν Γραφὴν δὲν παρεδόθη εἰς τὴν μνήμην μας διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἰδικήν μας καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Σκεπτόμενοι λοιπὸν αὐτὰ ἂς κρατήσῃ ὁ καθείς μας τὰ κατάλληλα φάρμακα διὰ τὸν ἑαυτόν του. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν ὅλων καὶ δύναται ὁ ἐπιθυμῶν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὴν ἀσθένειαν ποὺ τὸν ἐνοχλεῖ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ πολὺ γρήγορα τὴν ὑγείαν του, ἐφ' ὅσον δὲν ἀρνηθῇ τὴν ἰατρικὴν θεραπείαν, ἀλλὰ ἐπιδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Διότι δὲν ὑπάρχει οὔτε σωματικὸν οὔτε ψυχικὸν πάθος, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ταλαιπωροῦν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ θεραπευθῇ ἀπ' ἐδῶ. Τί δηλαδή, εἰπέ μου; Ἔρχεται ἐδῶ κάποιος καταπιεζόμενος ἀπὸ στενοχώριαν καὶ ἀπὸ τὰς περιστάσεις τῶν πραγμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου βυθισμένος εἰς τὴν μελαγχολίαν. Ὅταν εἰσέλθῃ καὶ ἀκούσῃ ἀμέσως τὸν προφήτην νὰ λέγῃ· «Διατί εἶσαι περίλυπος ψυχή μου καὶ διατί μὲ συνταράσσεις; Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου εἰς τὸν Θεόν, διότι θὰ προσευχηθῶ εἰς αὐτόν. Αὐτὸς εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ὑπάρξεώς μου καὶ ὁ Θεός μου»[4], ἀφοῦ λάβῃ ἀρκετὴν παρηγορίαν, θὰ φύγῃ, ἀφοῦ διώξῃ ὅλην ἐκείνην τὴν στενοχώριαν. Ἄλλος πάλιν εὑρίσκεται εἰς δύσκολον κατάστασιν πιεζόμενος ἀπὸ βαθεῖαν πτώχειαν καὶ στενοχωρεῖται βλέπων ἄλλους νὰ πλέουν εἰς τὸν πλοῦτον καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἔχουν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτόν τους. Ἀκούει καὶ αὐτὸς πάλιν τὸν ἴδιον προφήτην νὰ λέγῃ· «Ἀνάθεσε τὴν φροντίδα σου εἰς τὸν Κύριον καὶ αὐτὸς θὰ σὲ θρέψῃ»[5]. Καὶ πάλιν· «Μὴ φοβῆσαι, ὅταν πλουτίσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν αὐξηθῇ ἡ λαμπρότης τοῦ οἴκου του, διότι, ὅταν ἀποθάνῃ, δὲν θὰ παραλάβῃ τίποτε μαζί του»[6]. Ἄλλος πάλιν δυσανασχετεῖ, ἐπειδὴ ὑπομένει

μένων δυσχεραίνει, καὶ ἀβίωτον ἡγεῖται τὸν βίον, οὐδαμόθεν ἀνθρωπίνην βοήθειαν εὑρεῖν δυνάμενος. Διδάσκεται δὲ καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσι μὴ ἐπ' ἀνθρωπίνην συμμαχίαν καταφεύγειν· ἀκούει γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, «Αὐτοὶ ἐνδιέβαλόν με, ἐγὼ δὲ προσηυχόμην». Εἶδες ὅθεν τὴν συμμαχίαν ἐπιζητεῖ;

Ἕτεροι, φησί, δόλους ῥάπτουσι καὶ συκοφαντίας καὶ ἐπιβουλάς· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸ τεῖχος τὸ ἀκαταμάχητον καταφεύγω, ἐπὶ τὴν ἄγκυραν τὴν ἀσφαλῆ, ἐπὶ τὸν λιμένα τὸν ἀκύμαντον, ἐπὶ τὴν εὐχήν, δι' ἧς πάντα μοι τὰ δυσχερῆ κοῦφα καὶ ῥάδια γίνεται. Ἕτερος πάλιν ὑπὸ τῶν πρότερον θεραπευόντων καταφρονεῖται καὶ περιορᾶται καὶ ὑπὸ τῶν φίλων καταλιμπάνεται καὶ τοῦτο αὐτοῦ μάλιστα συγχεῖ καὶ ταράσσει τὸν λογισμόν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, εἰ βουληθείη, ἐνταῦθα παραγενόμενος ἀκούσει τοῦ μακαρίου τούτου λέγοντος· «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν, καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου· καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μου ἐλάλησαν ματαιότητας καὶ δολιότητας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν». Εἶδες μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὰς ἐπιβουλὰς ῥίπτοντας, καὶ διηνεκῆ τὸν πόλεμον ἐπιδεικνυμένους; Τὸ γάρ, «Ὅλην τὴν ἡμέραν», τοῦτο δηλοῖ, ὅτι διὰ πάσης τῆς ζωῆς.

Τί οὖν αὐτὸς ἐκείνων ταῦτα ἐπιβουλευόντων καὶ κατασκευαζόντων ἔπραττεν; «Ἐγὼ δέ», φησίν, «ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς». Εἶδες φιλοσοφίας ὑπερβολήν, πῶς διὰ τῶν ἐναντίων ὁδῶν οὗτος περιεγένετο; Ἐκεῖνοι δόλους ἔρραπτον, αὐτὸς καὶ τὰς ἀκοὰς ἔφραττεν, ὡς μηδὲ ἀκούειν· ἐκεῖνοι πάντα τὸν χρόνον οὐκ ἐπαύοντο καὶ τὴν γλῶτταν ἀκονοῦντες, καὶ ματαιότητας καὶ δολιότητας

7. Ψαλμ. 108, 4.
8. Ψαλμ. 37, 14-15.
9. Ψαλμ. 37, 14-15.

ἐπιβουλὰς καὶ συκοφαντίας καὶ θεωρεῖ τὸν βίον του ἀβίωτον, ἀφοῦ δὲν ἠμπορεῖ ἀπὸ πουθενὰ νὰ εὕρῃ ἀνθρωπίνην βοήθειαν. Ὅμως καὶ αὐτὸς διδάσκεται ἀπὸ τὸν μακάριον αὐτὸν προφήτην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συμπαράστασιν κατὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις, διότι ἀκούει αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Αὐτοὶ μὲ κατηγόρουν, ἐγὼ ὅμως προσηυχόμουν»[7]. Εἶδες ἀπὸ ποῦ ζητεῖ συμπαράστασιν;

Ἄλλοι, λέγει, ἐπινοοῦν δόλους, συκοφαντίας καὶ ἐπιβουλάς, ἐγὼ ὅμως καταφεύγω πρὸς τὸ ἀκαταμάχητον τεῖχος, πρὸς τὴν ἀσφαλῆ ἄγκυραν, πρὸς τὸν ἥσυχον λιμένα, πρὸς τὴν προσευχήν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ δυσχερῆ μοῦ γίνονται ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα. Ἄλλος πάλιν περιφρονεῖται καὶ παραβλέπεται ἀπὸ τοὺς πρώην ὑπηρέτας του καὶ ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν τὸν συγχύζει καὶ τὸν συνταράσσει. Ἀλλὰ καὶ αὐτός, ἐὰν θὰ ἤθελεν, ἀφοῦ ἔλθῃ ἐδῶ θὰ ἀκούσῃ τὸν μακάριον τοῦτον νὰ λέγῃ· «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐπλησίασαν καὶ ἐστάθησαν ἀπέναντί μου ἐχθρικῶς καὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο πλησίον μου, ἀπεμακρύνθησαν, καὶ ἦσαν βιαστικοὶ αὐτοί, ποὺ ἐζήτουν τὴν ψυχήν μου. Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπεθύμουν τὸ κακόν μου μὲ ἐσυκοφάντησαν καὶ ἐσχεδίαζον πανουργίας ὅλην τὴν ἡμέραν»[8]. Εἶδες, ὅτι μέχρις αὐτὸν τὸν θάνατον ἐσχεδίαζον τὰς ἐπιβουλὰς καὶ διαρκῆ ἔχθραν ἐδείκνυον; Διότι τό, «Ὅλην τὴν ἡμέραν», τοῦτο φανερώνει, ὅτι δηλαδὴ εἰς ὅλην τὴν ζωήν των ἐσχεδίαζον πανουργίας.

Ἐκεῖνος τί ἔκαμνεν, ὅταν ἐκεῖνοι τὸν ἐπεβουλεύοντο καὶ ἐσχεδίαζον αὐτά; «Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ὡς κωφὸς δὲν ἤκουον καὶ ἤμουν ὡς ἄφωνος, ποὺ δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του, καὶ ἔγινα ὡσὰν τὸν ἄνθρωπον, ποὺ δὲν ἀκούει καὶ ποὺ δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ στόμα του ἀντιλογίαι»[9]. Εἶδες μέγεθος φιλοσοφίας, πῶς μὲ τὴν ἀντίθετον ὁδὸν αὐτὸς ὑπερίσχυσεν; Ἐκεῖνοι ἐσχεδίαζον δόλους αὐτὸς ὅμως ἔφραττε τὴν ἀκοήν του διὰ νὰ μὴ ἀκούῃ τίποτε. Ἐκεῖνοι συνεχῶς δὲν ἔπαυον νὰ ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ λέγουν ματαιότητας καὶ

φθεγγόμενοι· οὗτος δὲ τῇ σιγῇ τὴν μανίαν ἐκείνων κατέστελλε. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὕτως ἑαυτὸν διετίθει, καίτοι ἐκείνων ταῦτα κατασκευαζόντων, καὶ ὡσεὶ κωφός, καὶ ἄλαλος, καὶ μήτε ἀκοὰς ἔχων, μήτε γλῶτταν, οὕτω διέκειτο; Ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος τὴν αἰτίαν τῆς τοσαύτης φιλοσοφίας· «Ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, Κύριε». Ἐπειδὴ ἐμαυτὸν ἐξήρτησα, φησί, τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, οὐδείς μοι λόγος τῶν παρὰ τούτων γινομένων. Ἡ γὰρ σὴ ῥοπὴ ἱκανὴ πάντα διασκεδάσαι καὶ ἀκύρους αὐτῶν ποιῆσαι, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ τὰς μηχανὰς καὶ μηδὲν ἀφεῖναι τῶν ὑπ' αὐτῶν κατασκευαζομένων εἰς ἔργον ἐλθεῖν.

2. Ἴδετε πῶς δυνατὸν ἑκάστης συμφορᾶς τῆς συνεχούσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατάλληλον ἐντεῦθεν φάρμακον λαβόντα ἀπελθεῖν καὶ πᾶσαν ἀπώσασθαι ἀθυμίαν βιωτικήν, καὶ ὑπὸ μηδενὸς συστέλλεσθαι τῶν συμπιπτόντων; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ συνεχῶς ἐνταῦθα βαδίζειν, καὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχῃ τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει, μὴ μόνον ἐπειδὰν ἐνταῦθα παραγίνησθε, ἀλλὰ καὶ οἴκαδε μετὰ χεῖρας λαμβάνειν τὰ θεῖα Βιβλία, καὶ μετ' ἐπιμελείας δέχεσθαι τῶν ἐγκειμένων τὴν ὠφέλειαν. Πολὺ γὰρ τὸ ἐντεῦθεν τικτόμενον κέρδος· πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, τὴν γλῶτταν ἀναπλάττεσθαι ποιεῖ διὰ τῆς ἀναγνώσεως· ἔπειτα καὶ ἡ ψυχὴ πτεροῦται καὶ μετάρσιος γίνεται, τῷ φωτὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου καταυγαζομένη, κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῆς τῶν πονηρῶν λογισμῶν λύμης ἀπαλλαττομένη, καὶ γαλήνης ἀπολαύουσα πολλῆς καὶ ἡσυχίας. Καὶ ὅπερ ἡ σωματικὴ τροφὴ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς ἡμετέρας ἰσχύος, τοῦτο ἡ ἀνάγνωσις τῇ ψυχῇ γίνεται. Τροφὴ γάρ ἐστι πνευματικὴ καὶ νευροῖ τὸν λογισμὸν καὶ ἰσχυρὰν ἐργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ εὐτονωτέραν καὶ φιλοσοφωτέραν, οὐκ ἀφιεῖσα λοιπὸν ἁλίσκεσθαι τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν, ἀλλὰ καὶ κοῦφον αὐτῇ τὸ πτερὸν ἐργαζομένη καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, τὸν οὐρανὸν μεθιστῶσα.

---

10. Ψαλμ. 37, 16.

δολιότητας, ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲ τὴν σιωπήν του κατέστελλε τὴν μανίαν των. Καὶ διατί ἐνήργει ἔτσι αὐτός, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐσχεδίαζον αὐτά, καὶ διατί ἐφέρετο ἔτσι, ὡσὰν κωφὸς δηλαδὴ καὶ ἄφωνος καὶ ὡσὰν νὰ μὴ ἔχῃ οὔτε ἀκοήν, οὔτε γλῶσσαν; Ἄκουε τὸ ἴδιον νὰ λέγῃ τὴν αἰτίαν τῆς τόσης φιλοσοφίας· «Διότι εἰς σὲ Κύριε ἤλπισα»[10]. Ἐπειδὴ ἐξήρτησα τὸν ἑαυτόν μου, λέγει, ἀπὸ τὴν ἐλπίδα μου εἰς σέ, δὲν συλλογίζομαι δι' αὐτὰ ποὺ κάνουν αὐτοί. Διότι ἡ δική σου βοήθεια εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πάντα καὶ νὰ ἀκυρώσῃ καὶ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰς μηχανορραφίας καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τίποτε, ἀπ' ὅσα προετοιμάζουν αὐτοί, νὰ πραγματοποιηθῇ.

2. Εἴδατε πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν ἀπ' ἐδῶ τὸ κατάλληλον φάρμακον κάθε συμφορᾶς, ποὺ πλήττει τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ γλυτώσωμεν, καὶ νὰ ἐκδιώξωμεν κάθε λύπην τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰ συμβαίνοντα; Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ διαρκῶς καὶ νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ὄχι μόνον, ὅταν ἔρχεσθε ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ κατ' οἶκον νὰ παίρνετε τὰ θεῖα βιβλία καὶ νὰ ὠφελῆσθε ἀπὸ τὸ περιεχόμενόν των μὲ μεγάλην φροντίδα. Διότι πολὺ εἶναι τὸ κέρδος ποὺ βγαίνει ἀπ' ἐδῶ. Πρῶτον τὸ ὅτι κάμνει τὴν γλῶσσαν νὰ γυμνάζεται μὲ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἔπειτα καὶ ἡ ψυχὴ ἀποκτᾷ πτερὰ καὶ πετᾷ ὑψηλὰ καὶ λαμπρύνεται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἀπαλλάσσεται ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀπὸ τὰς καταστροφικὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ ἀπολαμβάνει πολλὴν ἠρεμίαν καὶ γαλήνην. Καὶ ὅ,τι εἶναι ἡ ὑλικὴ τροφὴ διὰ τὴν σωματικήν μας ἰσχύν, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἀνάγνωσις διὰ τὴν ψυχήν. Διότι εἶναι πνευματικὴ τροφὴ καὶ δυναμώνει τὸ πνεῦμα καὶ κάνει τὴν ψυχὴν ἰσχυρὰν καὶ ἐντονωτέραν καὶ περισσότερον φιλοσοφικὴν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὴν καταλαμβάνουν τὰ παράλογα πάθη, ἀλλὰ κάνει τὰ πτερά της πιὸ ἐλαφρὰ καὶ τὴν ἀνεβάζει, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, εἰς τὸν οὐρανόν.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσούτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας σπουδάζωμεν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν Γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμενοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνοήτους ὁμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι᾽ ὃ παραγεγόναμεν, οὕτω συντείνωμεν ἑαυτοὺς καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρπωσάμενοί τι πλέον, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. Εἰ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα πάλιν εἰς ὁμιλίας ἀκαίρους καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν καταναλίσκειν καὶ μηδὲν πλέον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπιόντας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα κατατιθέντας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώμην συντεταμένην;

Ἵνα οὖν μὴ χείρους γενώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμβαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἵν᾽ ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐπιχορηγεῖν καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφοράν, πλὴν εἰ μή πού τις γνώμην συντεταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκόντισε τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε σή-

Ἂς μὴ ἀμελοῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸ τόσον μεγάλον κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν νὰ φροντίζωμεν νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ἐδῶ, ὅταν ἐρχώμεθα, νὰ μὴ καταναλίσκωμεν τὸν καιρόν μας μὲ φλυαρίας καὶ ἀνοήτους συζητήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν ποὺ ἤλθομεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τεταμένας τὰς δυνάμεις μας καὶ νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτά, ποὺ ἀναγιγνώσκονται, οὕτως ὥστε νὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποκομίσετε κάτι καλύτερον. Ἐὰν ἔρχεσθε ἐδῶ καὶ σκοπεύετε νὰ περνᾶτε τὴν ὥραν σας μὲ ἀκαταλλήλους καὶ ἀχρήστους συζητήσεις καὶ νὰ ἐπανέρχεσθε εἰς τὴν οἰκίαν σας χωρὶς νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς λόγους, ποῖον τὸ ὄφελος; Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον, ὅταν πηγαίνωμεν εἰς κοσμικὴν πανήγυριν νὰ φροντίζωμεν, ἀφοῦ ἀγοράσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γυρίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ μάλιστα, ἀφοῦ πληρώσωμεν μὲ χρήματα, καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν πανήγυριν ἐρχόμενοι νὰ μὴ φροντίζωμεν καθόλου νὰ ἀποκομίσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ νὰ τὸ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχήν μας καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν μάλιστα δὲν χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, ἀλλὰ μόνον προθυμίαν νὰ δείξωμεν καὶ καλὴν διάθεσιν;

Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πηγαίνουν εἰς τὰς κοσμικὰς πανηγύρεις, ἂς ἐπιδεικνύωμεν φροντίδα καὶ ἐπαγρύπνησιν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀπ' ἐδῶ ἐφόδια, ὥστε νὰ μὴ εἶνα ἀρκετὰ μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐχθρόν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ διδάγματα, νὰ εἶναι κοινὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς καὶ ἂν ὑπερτερήσῃ κανεὶς τοῦ πλησίον του κάπου, ἀφοῦ ἐπιδείξῃ τεταμένην προσοχὴν καὶ θερμὴν προθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μεγάλο τὸ κέρδος ἀπὸ τὰ ἐδῶ διδάγματα, ἂς συζητήσωμεν αὐ-

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσούτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας σπουδάζωμεν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν Γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμενοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνοήτους ὁμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι' ὃ παραγεγόναμεν, οὕτω συντείνωμεν ἑαυτοὺς καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρπωσάμενοί τι πλέον, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. Εἰ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα πάλιν εἰς ὁμιλίας ἀκαίρους καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν καταναλίσκειν καὶ μηδὲν πλέον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπιόντας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα καταιιθέντας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώμην συντεταμένην;

Ἵνα οὖν μὴ χείρους γενώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμβαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ἵν' ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐπιχορηγεῖν καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφοράν, πλὴν εἰ μή πού τις γνώμην συντεταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκόντισε τὸν πλησίον. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε σή-

Ἂς μὴ ἀμελοῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸ τόσον μεγάλον κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν νὰ φροντίζωμεν νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν καὶ ἐδῶ, ὅταν ἐρχώμεθα, νὰ μὴ καταναλίσκωμεν τὸν καιρόν μας μὲ φλυαρίας καὶ ἀνοήτους συζητήσεις, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν ποὺ ἤλθομεν, ἔτσι νὰ ἔχωμεν τεταμένας τὰς δυνάμεις μας καὶ νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτά, ποὺ ἀναγιγνώσκονται, οὕτως ὥστε νὰ φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποκομίσετε κάτι καλύτερον. Ἐὰν ἔρχεσθε ἐδῶ καὶ σκοπεύετε νὰ περνᾶτε τὴν ὥραν σας μὲ ἀκαταλλήλους καὶ ἀχρήστους συζητήσεις καὶ νὰ ἐπανέρχεσθε εἰς τὴν οἰκίαν σας χωρὶς νὰ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τοὺς λόγους, ποῖον τὸ ὄφελος; Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον, ὅταν πηγαίνωμεν εἰς κοσμικὴν πανήγυριν νὰ φροντίζωμεν, ἀφοῦ ἀγοράσωμεν τὰ πάντα ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γυρίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ μάλιστα, ἀφοῦ πληρώσωμεν μὲ χρήματα, καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴν πανήγυριν ἐρχόμενοι νὰ μὴ φροντίζωμεν καθόλου νὰ ἀποκομίσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ νὰ τὸ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν ψυχήν μας καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὅταν μάλιστα δὲν χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, ἀλλὰ μόνον προθυμίαν νὰ δείξωμεν καὶ καλὴν διάθεσιν;

Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν χειρότεροι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πηγαίνουν εἰς τὰς κοσμικὰς πανηγύρεις, ἂς ἐπιδεικνύωμεν φροντίδα καὶ ἐπαγρύπνησιν, διὰ νὰ ἔχωμεν ἀπ' ἐδῶ ἐφόδια, ὥστε νὰ μὴ εἶνα ἀρκετὰ μόνον δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τοὺς γείτονας, καὶ τὸν φίλον, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐχθρόν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικὰ διδάγματα, νὰ εἶναι κοινὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκτὸς καὶ ἂν ὑπερτερήσῃ κανεὶς τοῦ πλησίον του κάπου, ἀφοῦ ἐπιδείξῃ τεταμένην προσοχὴν καὶ θερμὴν προθυμίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι μεγάλο τὸ κέρδος ἀπὸ τὰ ἐδῶ διδάγματα, ἂς συζητήσωμεν αὐ-

μερον τὰ ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθῶμεν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν.

«Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη». Σκόπει πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γίνεται αὐτὸ τῆς ἀναγνώσεως τὸ προοίμιον. Ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ δίκαιος, ὁ τέλειος, ὁ τὴν ἄνωθεν μαρτυρίαν δεξάμενος ἔπιε καὶ ἐμεθύσθη, πῶς ἡμεῖς λοιπὸν οἱ τοσούτοις καὶ ἑτέροις ἁμαρτήμασι καταβεβαπτισμένοι οὐχὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου σπουδάσομεν φυγεῖν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην; Καίτοι γε οὐχ ὅμοιόν ἐστι τὸ τὸν δίκαιον τοῦτον ἁλῶναι τῷ πάθει καὶ ἡμᾶς τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. Πολλὰ γάρ ἐστιν, ἃ τὸν δίκαιον τοῦτον συγγνώμης ἄξιον ἀποφαίνει. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὸν ὑπὲρ τῆς μέθης λόγον ποιούμενος, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐξ ἀκρασίας ὁ δίκαιος ὑπεσκελίσθη, ἀλλ' ὑπὸ ἀγνοίας μᾶλλον. Καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς εὗρε τὴν οἰνοποσίαν, ἄκουε αὐτῆς τῆς Γραφῆς λεγούσης καὶ τὴν ἀπολογίαν ποιουμένης, δι' ὧν φθέγγεται· «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη». Αὐτὸ τοῦτο τὸ εἰπεῖν, «Ἤρξατο», δείκνυσιν ὅτι αὐτὸς τὴν ἀρχὴν εὗρε τῆς οἰνοποσίας, καὶ διὰ πολλὴν ἄγνοιαν καὶ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τῆς μεταλήψεως τὰ μέτρα εἰς τὴν μέθην ἐξεκυλίσθη. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀθυμίᾳ πολλῇ κατεχόμενος ἐβουλήθη τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν ἑαυτῷ ἐπινοῆσαι, καθάπερ καὶ τίς φησι σοφός· «Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπαις, καὶ μέθην τοῖς ἐν ὀδύναις»· δεικνὺς ὅτι οὐδὲν οὕτως ἀθυμίας φάρμακον γενέσθαι δύναται, ὡς ἡ τούτου χρῆσις· μόνον εἰ μή που ἡ ἀμετρία λυμήνηται τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν.

Ὅτι δὲ ἐν λύπῃ ἦν καὶ ἀθυμίᾳ ὁ δίκαιος οὗτος, ὁρῶν ἑαυτὸν ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνῳ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ἐρριμμένα καὶ μετὰ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ἀλόγων καὶ τάφον κοινὸν ἅπασι γεγενημένον, τίς

---

11. Παρ. 31, 6.

τὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν σήμερον καὶ ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν τὸ κέρδος ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας.

«Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, λέγει, ποὺ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν». Πρόσεξε, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλειά μας ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν πρόλογον. Διότι ὅταν ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ δίκαιος, αὐτὸς ὁ τέλειος, αὐτὸς ποὺ ἐδέχθη τὴν μαρτυρίαν ἐκ τῶν ἄνω, ὅτι ἔπιε καὶ ἐμέθυσε, πῶς λοιπὸν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα βυθισμένοι εἰς τόσα καὶ τόσα ἁμαρτήματα, δὲν θὰ φροντίσωμεν μὲ πολλὴν δύναμιν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐκ τῆς μέθης καταστροφήν; Ἂν καὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ κυριευθῇ ὁ δίκαιος ἀπὸ τὸ πάθος καὶ νὰ περιπέσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἴδιον. Διότι εἶναι πολλὰ αὐτά, ποὺ καθιστοῦν τὸν δίκαιον ἄξιον συγγνώμης. Καὶ λέγω αὐτά, ὄχι διὰ νὰ ὁμιλήσω διὰ τὴν μέθην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ὁ δίκαιος δὲν κατεβλήθη ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν. Καὶ ὅτι δὲν ἀνεκάλυψε τὴν οἰνοποσίαν τυχαίως ἄκουε τὴν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει καὶ κάνει τὴν ἀπολογίαν μὲ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρει. «Καὶ ἤρχισεν, λέγει, ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν». Αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ λέξις, «Ἤρξατο», ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς ἐφεῦρε τὴν οἰνοποσίαν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγνοίας καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὰ μέτρα τῆς πόσεως, παρεσύρθη εἰς τὴν μέθην. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἐπειδὴ κατείχετο ἀπὸ μεγάλην στενοχώριαν, ἠθέλησε νὰ ἐφεύρῃ ἀπ' ἐδῶ παρηγορίαν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅπως μάλιστα λέγει καὶ ἕνας σοφός· «Δώσατε οἶνον εἰς τοὺς λυπημένους, καὶ μέθην εἰς τοὺς στενοχωρημένους»[11], διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσον καλὸν φάρμακον τῆς λύπης, ὅσον ἡ χρῆσις αὐτοῦ, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ καταστρέψῃ ἡ ἀκρασία τὴν ὠφέλειαν ἐξ αὐτοῦ.

Ποῖος θὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ δίκαιος αὐτὸς κατείχετο ἀπὸ τόσην λύπην καὶ στενοχωρίαν βλέπων τὸν ἑαυτόν του εἰς τόσην ἐρημίαν καὶ τὰ πτώματα τῶν ἀνθρώπων ἐγκαταλελειμμένα μαζὶ μὲ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ νὰ ὑπάρχῃ

ἀντερεῖ; Ἔθος γὰρ τοῖς προφήταις καὶ τοῖς δικαίοις ἅπασι μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἴ τις ἐξαριθμῆσαι βούλοιτο, εὑρήσει πάντας ταύτην τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἀκούσει τοῦ μὲν Ἠσαΐου λέγοντος· «Μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με ἐπὶ τοῦ συντρίμματος τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου»· τοῦ δὲ Ἱερεμίου, «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων;» τοῦ δὲ Ἰεζεκιήλ, «Οἴμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ;». Καὶ τοῦ Δανιὴλ θρηνοῦντος καὶ λέγοντος, ὅτι «Ὀλιγοστοὺς ἡμᾶς ἐποίησας παρὰ πάντα τὰ ἔθνη»· καὶ τοῦ Ἀμώς, «Μετενόησον, Κύριε, ἐπὶ τούτῳ»· καὶ τοῦ Ἀββακούμ, «Ἵνα τί ἔδειξάς μοι κόπους καὶ μόχθους;»· καὶ πάλιν, «Καὶ ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης»· καὶ τοῦ μακαρίου δὲ αὐτοῦ τούτου Μωϋσέως ἀκούσει λέγοντος, «Εἰ μὲν ἀφίῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον». Καὶ πάλιν ἐπαγγελλομένου τοῦ Θεοῦ μείζονος ἔθνους ἡγεμονίαν αὐτῷ ἐγχειρίσαι, καὶ εἰπόντος, «Ἄφες με, καὶ ἐξαλείψω τοὺς ἀνθρώπους τούτους καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα», οὐδὲ τοῦτο ἑλέσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν προστασίαν αὐτῶν προτιμοτέραν ἡγήσασθαι. Καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν, «Ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα».

3. Ἴδετε πῶς ἕκαστος τῶν δικαίων πολλὴν τὴν συμπάθειαν περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπεδείκνυτο. Ἐννοεῖτε λοιπὸν καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τὸν δίκαιον, πόσα εἰκὸς ἦν πάσχειν καὶ πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατεργάζεσθαι, ὁρῶντα καὶ τῆς τοσαύτης ἐρημίας τὴν ἐπίτασιν, καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, τὴν πρότερον κομῶσαν τοῖς πολλοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένην, ἀθρόον ὥσπερ ἀποκειραμένην τὴν κόμην καὶ γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον τυγχάνουσαν. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη

---

12. Ἠσ. 22, 4.
13. Ἱερ. 9, 1.
14. Ἰεζ. 9, 8.
15. Δαν. 3, 37.
16. Ἀμ. 7, 3.
17. Ἀμβρ. 1, 3.
18. Ἀμβρ. 1, 14.
19. Ἐξ. 32, 32.

κοινὸς τάφος δι' ὅλα; Καθ' ὅσον συνηθίζουν οἱ προφῆται καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι νὰ μὴ στενοχωροῦνται μόνον διὰ τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ ἂν κάποιος ἤθελε τοὺς ἀπαριθμήσῃ θὰ εὕρῃ, ὅτι ὅλοι ἐπιδεικνύουν αὐτὴν τὴν συμπάθειαν καὶ θὰ ἀκούσῃ τὸν μὲν Ἠσαΐαν νὰ λέγῃ· «Μὴ ἀγωνίζεσθε νὰ μὲ παρηγορήσετε διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου»[12], τὸν δὲ Ἱερεμίαν, «Ποῖος θὰ δώσῃ ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλήν μου καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου πηγὴν δακρύων;»[13]· τὸν δὲ Ἰεζεκιήλ, «Ἀλλοίμονον, Κύριε, θὰ ἐξολοθρεύσῃς, ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ;»[14]· καὶ τὸν Δανιὴλ νὰ θρηνῇ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι «Ἔκανες ἡμᾶς ὀλιγωτέρους ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη»[15], καὶ τὸν Ἀμώς, «Μετανόησε, Κύριε, δι' αὐτό»[16], καὶ τὸν Ἀββακούμ, «Διατί μοῦ ἔδειξες κόπους καὶ ταλαιπωρίας;»[17] καὶ πάλιν, «Καὶ θὰ κάμῃς τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης»[18], καὶ αὐτὸν τὸν μακάριον Μωυσῆν θὰ ἀκούσῃς νὰ λέγῃ, «Ἐὰν μὲν θέλῃς νὰ συγχωρήσῃς εἰς αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν, συγχώρεσε· ἄλλως κατάστρεψε καὶ ἐμέ»[19]. Καὶ πάλιν, ὅταν ὑπέσχετο ὁ Θεός, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἡγεμονίαν μεγαλυτέρου ἔθνους καὶ τοῦ εἶπεν, «Ἄφησέ με νὰ καταστρέψω τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς καὶ θὰ κάνω σὲ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου ἔθνος μέγα»[20], οὔτε τοῦτο ἐδιάλεξε, ἀλλὰ ἐθεώρησε προτιμωτέραν τὴν προστασίαν αὐτῶν. Καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· «Ηὐχόμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ εἶμαι ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν μου συγγενῶν»[21].

3. Εἴδατε πῶς ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς δικαίους ἐδείκνυε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους του. Καταλαβαίνετε λοιπὸν καὶ τὰ περὶ τοῦ δικαίου τούτου, πόσα ἦτο φυσικὸν νὰ πάθῃ καὶ πῶς ἦτο φυσικὸν νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν, ὅταν ἔβλεπε τὴν τόσον μεγάλην ἐρημίαν καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, ποὺ προηγουμένως ἤνθιζεν καὶ ἦτο στολισμένη μὲ πολλὰ φυτὰ καὶ ἄνθη, νὰ εἶναι τώρα γυμνὴ καὶ ἔρημος, ὡσὰν νὰ εἶχε κοπῆ ἡ κόμη της. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο

20. Ἐξ. 32, 10. 21. Ρωμ. 9, 3.

τῆς ἀθυμίας ἦν ἡ ἐπίτασις, μικράν τινα ἑαυτῷ παραμυθίαν ἐντεῦθεν ἐπινοῶν, ἐπὶ τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν ἑαυτὸν ἐξέδωκε, διὰ τοῦτό φησι, «Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα».

Ἀλλ' ἄξιον ζητῆσαι εἰ νῦν αὐτὸς ἐξηῦρε τὸ φυτόν, ἢ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦν παραχθέν. Εἰκὸς μὲν τοῦτο ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν δεδημιουργῆσθαι ἡνίκα «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν («Κατέπαυσε γάρ», φησίν, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε»), μὴ μέντοι γνώριμον εἶναι τοῦ φυτοῦ τὴν χρῆσιν. Εἰ γὰρ ἦν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ φυτὸν γνώριμον γεγονός, ἢ ὁ ἐξ αὐτοῦ καρπὸς κατάδηλος, πάντως ἂν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄβελ τὰς θυσίας ἀνάγοντες καὶ οἶνον ἔσπεισαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγνόουν ἔτι τοῦ καρποῦ τὴν χρῆσιν, οὐκ ἐχρήσαντο τῷ φυτῷ. Οὗτος δὲ φιλότεχνος ὢν περὶ τὴν γεωργίαν, καὶ πολλῇ τῇ ἐπιμελείᾳ χρησάμενος, ἴσως καὶ τοῦ καρποῦ ἐγεύσατο, καὶ τοὺς βότρυας ἀποθλίψας καὶ τὸν οἶνον ποιήσας μετέβαλε τῆς χρήσεως. Καὶ ἐπειδὴ μήτε αὐτὸς ἐγεύσατο πρότερον, μήτε ἕτερον εἶδε μετειληφότα, οὐκ εἰδὼς πόσῳ δεῖ χρήσασθαι μέτρῳ, οὔτε ὅπως αὐτοῦ τῆς μεταλήψεως προσήκει μετασχεῖν, ὑπ' ἀγνοίας εἰς τὴν μέθην ἐξώλισθεν. Ἄλλως δέ, ἐπειδὴ ἡ κρεωφαγία εἰσηνέχθη εἰς τὸν βίον, λοιπὸν καὶ ἡ οἰνοποσία.

Ὅρα δέ μοι κατὰ μικρόν, ἀγαπητέ, πῶς ἡ τοῦ κόσμου σύστασις οἰκονομεῖται, καὶ ἕκαστος ὑπὸ τῆς παρὰ Θεοῦ σοφίας ἐγκειμένης τῇ φύσει εὑρετὴς ἐκ προοιμίων τέχνης τινὸς γέγονε, καὶ οὕτως εἰς τὸν βίον εἰσήνεγκε τὰ τῶν τεχνῶν ἐπιτηδεύματα. Ὁ γὰρ πρῶτος τὴν ἐργασίαν εὗρε τῆς γῆς, ὁ μετ' αὐτὸν τὴν ποιμαντικήν, ἕτερος τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ ἄλλος τὴν μουσικήν, ἕτερος τὴν χαλκευτικήν· οὗτος δὲ

---

22. Γεν. 1, 31.
23. Γεν. 2, 2.

τόσον μεγάλη ἡ στενοχωρία του, ἐπινοῶν ἀπ' ἐδῶ κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα».

Ἀλλὰ ἀξίζει νὰ ἐρευνήσωμεν, ἐὰν ἀνεκάλυψε τὸ φυτὸν τώρα ἢ ἐὰν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀπὸ παλαιότερον. Εἶναι φυσικὸν νὰ εἶχε δημιουργηθῆ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν, ὅταν «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα, ὅσα ἐδημιούργησε, καὶ ἦσαν ὅλα πολὺ καλά[22]»· (Διότι λέγει «ὁ Θεὸς κατέπαυσε κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν»[23]), ἀλλὰ δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη γνωστὴ ἡ χρῆσις τοῦ φυτοῦ. Διότι, ἐὰν εἶχε γίνει γνωστὴ ἡ χρῆσις τοῦ φυτοῦ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἢ γνωστὸς ὁ καρπός του, ὁπωσδήποτε καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄβελ προσφέροντες τὰς θυσίας θὰ προσέφερον καὶ οἶνον. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἠγνόουν τὴν χρῆσιν τοῦ καρποῦ, δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὸ φυτόν. Αὐτὸς ὅμως, ὁ Νῶε, ἐπειδὴ ἦτο περισσότερον ἔμπειρος εἰς τὰ περὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἐπειδὴ ἐφρόντισε περισσότερον, ἴσως νὰ ἐγεύθη τὸν καρπὸν καὶ ἀφοῦ συνέθλιψε τὴν σταφυλὴν καὶ ἔκανε τὸν οἶνον, ἴσως νὰ τὸν ἐχρησιμοποίησεν. Καὶ ἐπειδὴ οὔτε ὁ ἴδιος εἶχε γευθῆ προηγουμένως, οὔτε ἄλλον εἶχεν ἴδει νὰ πίνῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, πόσον ἔπρεπε νὰ πίνῃ, οὔτε πῶς ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτόν, ἀπὸ ἄγνοιαν δηλαδὴ παρεσύρθη εἰς τὴν μέθην. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἰσήχθη εἰς τὴν ζωὴν ἡ κρεοφαγία, ἦτο φυσικὸν νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ οἰνοποσία.

Πρόσεχε ὀλίγον, ἀγαπητέ, πῶς οἰκονομεῖται ἡ σύστασις τοῦ κόσμου ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ πῶς ὁ καθεὶς μὲ τὴν σοφίαν, ποὺ ἐδόθη εἰς τὴν φύσιν μας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔγινεν ἐφευρέτης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κάποιας τέχνης, καὶ ἔτσι εἰσήγαγεν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἐπαγγέλματα τῆς τέχνης. Διότι ὁ μὲν πρῶτος ἐφεῦρε τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ὁ μετὰ ἀπ' αὐτὸν τὴν ποιμενικήν, ἄλλος τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἄλλος τὴν μουσικὴν καὶ ἄλλος τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ χαλκοῦ. Ὁ δὲ

ὁ δίκαιος τὴν ἀμπελουργικὴν ἀπὸ τῆς ἐγκειμένης τῇ φύσει διδασκαλίας ἐπενόησε. «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη». Σκόπει πῶς τὸ τῆς ἀθυμίας φάρμακον, τὸ τῆς ὑγιείας ποιητικόν, ἐπειδὴ εἰς ἀμετρίαν ὑπερέβη διὰ τὴν ἄγνοιαν, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐλυμήνατο αὐτοῦ τῇ καταστάσει.

Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ τίνος ἕνεκεν τοσούτων γέμον κακῶν φυτὸν εἰς τὸν βίον εἰσηνέχθη; Μὴ ἁπλῶς τὰ ἐπιόντα φθέγγου, ἄνθρωπε. Οὐ γὰρ τὸ φυτὸν κακόν, οὔτε ὁ οἶνος πονηρόν, ἀλλ' ἡ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. Ὅτι γὰρ οὐ παρὰ τὸν οἶνον τὰ ἁμαρτήματα τὰ ὀλέθρια τίκτεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην καὶ τῷ τῇ ἀμετρίᾳ λυμαίνεσθαι τὴν ἐκ τούτου ἐγγινομένην ὠφέλειαν· διὰ τοῦτο νῦν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν δείκνυσί σοι τοῦ οἴνου τὴν χρῆσιν, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβάλλουσαν ἐξώκειλεν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ πολλὴν τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἐπίτασιν ἐπεδείξατο, καὶ ταῦτα οἴνου μηδαμοῦ φαινομένου· ἵνα καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν τοῦ οἴνου χρῆσιν, μὴ τῷ οἴνῳ τὸ πᾶν λογίσῃ, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῇ διεφθαρμένῃ καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολησάσῃ. Ἄλλως δὲ καὶ ἐννόησον ποῦ χρήσιμος γέγονεν ὁ οἶνος καὶ φρῖξον, ἄνθρωπε. Ἡ γὰρ ὑπόθεσις τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν διὰ τούτου τελεῖται. Ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον.

«Καὶ ἤρξατο Νῶε», φησίν, ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Δεινὸν γάρ, δεινόν, ἀγαπητέ, ἡ μέθη καὶ ἱκανὴ πηρῶσαι τὰς αἰσθήσεις καὶ καταβαπτίσαι τὸν λογισμόν. Τὸν γὰρ λογικὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἀναδεδεγμένον, καθάπερ νεκρὸν καὶ

δίκαιος αὐτὸς ἐπενόησε τὴν ἀμπελουργικὴν ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν μας. «Καὶ ἤρχισεν ὁ Νῶε, λέγει, ποὺ ἦτο ἄνθρωπος γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμέθυσεν». Πρόσεξε πῶς τὸ φάρμακον τῆς λύπης, αὐτὸ ποὺ διατηρεῖ τὴν ὑγείαν, ἐπειδὴ ὑπερέβη τὸ μέτρον ἐξ ἀγνοίας, ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατέστρεψε τὴν διάθεσιν.

Ἀλλὰ ἴσως καὶ νὰ εἴπῃ κανείς, διατί εἰσήχθη εἰς τὴν ζωὴν τέτοιον φυτὸν πλῆρες κακῶν; Μὴ λέγῃς, ἄνθρωπε, ὅτι εἰσήχθη χωρὶς λόγον. Διότι τὸ φυτὸν δὲν εἶναι κακόν, οὔτε ὁ οἶνος εἶναι πονηρός, ἀλλὰ κακὴ εἶναι ἡ παρὰ τὸ δέον χρῆσις. Διότι δὲν γεννῶνται ἀπὸ τὸν οἶνον τὰ καταστρεπτικὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἀπὸ τὸν διεφθαρμένον νοῦν καὶ ἀπὸ τὴν κατάχρησιν, ἡ ὁποία καταστρέφει τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο τώρα μετὰ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν σοῦ παρουσιάζει τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδή, ὅτι, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ οἴνου, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐξετράπη καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβολικήν, καὶ πολλὰ ἁμαρτήματα μεγάλα διέπραξε, καὶ μάλιστα, ἂν καὶ ἠγνοεῖτο ὁ οἶνος. Καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, νὰ μὴ καταλογίσῃς τὸ κάθε τι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἰς τὴν διεφθαρμένην προαίρεσιν, ἡ ὁποία αὐτομολεῖ πρὸς τὴν κακίαν. Ἐξ ἄλλου νὰ καταλάβῃς, ἄνθρωπε, ποῦ ἐχρησιροποιήθη ὁ οἶνος καὶ νὰ φρίξῃς. Διότι ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγαθῶν τῆς σωτηρίας μας δι' αὐτοῦ ἐπιτελεῖται. Ἀντιλαμβάνονται οἱ μεμυημένοι αὐτὸ ποὺ εἶπον.

«Καὶ ἤρχισε, λέγει, ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσεν καὶ ἐγυμνώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του». Πράγματι φοβερόν, ἀγαπητέ, φοβερὸν πρᾶγμα ἡ μέθη καὶ ἀρκετὴ νὰ ναρκώσῃ τὰς αἰσθήσεις καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν λογισμόν. Διότι τὸν λογικὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν πάντων, τὸν κάνει ὡς νεκρὸν καὶ ἄπραγον,

ἀνενέργητον, δεσμοῖς τισιν ἀλύτοις πεδήσασα κεῖσθαι παρασκευάζει· μᾶλλον δὲ καὶ νεκροῦ χεῖρον. Ὁ μὲν γὰρ καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνενέργητος τυγχάνει, οὗτος δὲ πρὸς μὲν τὰ καλὰ ἀνενέργητος, πρὸς δὲ τὰ κακὰ μᾶλλον ἐνεργεῖ, καὶ κοινὸς πᾶσι γέλως πρόκειται, καὶ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παιδίοις καὶ αὐτοῖς τοῖς οἰκέταις. Οἱ μὲν γὰρ φίλοι οἰκείαν τὴν αἰσχύνην λογιζόμενοι ἐγκαλύπτονται, καὶ αἰσχύνονται, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐφήδονται καὶ κωμῳδοῦσι καὶ ἐπαρῶνται, μονονουχὶ ταῦτα λέγοντες τὰ ῥήματα· τοῦτον δεῖ ὅλως ζῆν; τοῦτον δεῖ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα; τὸ βόσκημα, τὸν χοῖρον, καὶ ἔτι τούτων χαλεπώτερα φθεγγόμενοι. Τῶν γὰρ ἀπὸ τῶν πολέμων ἐπανελθόντων, καὶ τὰς χεῖρας ᾑμαγμένας ἐχόντων, καὶ φοράδην ἀγομένων χεῖρον οὗτοι διάκεινται. Ἐκείνους μὲν γὰρ ἴσως καὶ ἐγκωμιάζουσιν οἱ πολλοὶ διὰ τὰ τρόπαια, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ τὰς σφαγάς· τούτους δὲ ταλανίζουσιν, ἀθλίους ἀποκαλοῦσι, μυρία αὐτοῖς ἐπαρῶνται κακά. Τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον τοῦ τῇ μέθῃ προσηλωμένου καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν ἄκρατον ἐκχεομένου, καὶ τῶν λογισμῶν τὸ κριτήριον διαφθείροντος; Διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις παρῄνει λέγων· «Ἀρχὴ ζωῆς ἀνθρώπου ἄρτος καὶ ὕδωρ καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκος καλύπτων ἀσχημοσύνην», ἵνα κἂν ἁλῷ τις ὑπὸ τῆς μέθης, μὴ ἐκπορεύηται, μηδὲ δημοσιεύηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων περιστέλληται, καὶ μὴ προκέηται πᾶσι γέλωτος καὶ ἀσχημοσύνης ὑπόθεσις. «Καὶ ἤρξατο», φησί, «Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη».

4. Τὸ τῆς μέθης ὄνομα, ἀγαπητέ, ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς οὐ πανταχοῦ ἐπὶ τούτου εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλησμονῆς. Τοῦτο οὖν ἄν τις εἴποι περὶ τοῦ δικαίου τούτου, ὅτι οὐ δι' ἀκρασίαν εἰς τὴν μέθην κατέπεσεν, ἀλλ' ἡ πλησμονὴ τοῦ-

---

24. Σοφ. Σειρὰχ 29, 21.

ἀφοῦ τὸν δέσῃ μὲ κάποια ἄλυτα δεσμά, μᾶλλον δὲ τὸν κάνει χειρότερον ἀπὸ νεκρόν. Διότι ὁ μὲν νεκρὸς τυγχάνει ἄπραγος καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακά, ὁ δὲ μέθυσος δὲν ἐνεργεῖ τὰ καλά, διαπράττει ὅμως τὰ κακὰ καὶ γίνεται περίγελως τῶν πάντων καὶ τῆς συζύγου του καὶ τῶν παιδιῶν του καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὑπηρετῶν του. Διότι οἱ μὲν φίλοι θεωροῦντες ἰδικήν των τὴν ἐντροπὴν κρύπτονται καὶ ἐντρέπονται, οἱ ἐχθροὶ ὅμως εὐχαριστοῦνται καὶ τὸν διακωμωδοῦν καὶ τὸν καταρῶνται λέγοντες σχεδὸν αὐτά· πρέπει αὐτὸς νὰ ζῇ ἀκόμη; πρέπει αὐτὸς νὰ ἀναπνέῃ τὸν ἀέρα; τὸ κτῆνος, ὁ χοῖρος καὶ ἀκόμη χειρότερα κραυγάζοντες. Καθ' ὅσον αὐτοὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιστρέφουν ἀπ' τὸν πόλεμον καὶ ἔχουν αἱματωμένας τὰς χεῖρας καὶ βαδίζουν ὁρμητικῶς. Διότι ἐκείνους ἴσως νὰ τοὺς ἐγκωμιάζουν οἱ περισσότεροι διὰ τὰ τρόπαια, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ διὰ τὰς σφαγάς. Τούτους ὅμως τοὺς ἀποκαλοῦν ἐλεεινοὺς καὶ ἀθλίους καὶ τοὺς καταρῶνται μύρια κακά. Διότι τί ὑπάρχει ἀθλιώτερον ἀπὸ τὸν ἐπιρρεπῆ πρὸς τὴν μέθην καὶ πίνοντα τὸν γνήσιον οἶνον καὶ διαφθείροντα τὴν κρίσιν του; Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς συνεβούλευε λέγων· «Ἀρχὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ ἡ οἰκία, ἡ ὁποία καλύπτει τὴν ἀσχημοσύνην»[24], ὥστε ἂν κάποιος καταληφθῇ ἀπὸ τὴν μέθην νὰ μὴ διαπομπεύεται, οὔτε νὰ περιφέρεται δημοσίᾳ, ἀλλὰ νὰ συμμαζεύεται ἀπὸ τοὺς οἰκείους του καὶ νὰ μὴ γίνεται ἀντικείμενον τοῦ γέλωτος τῶν πάντων καὶ αἰτία κακολογίας. «Καὶ ἤρχισε», λέγει, «ὁ Νῶε, ποὺ ἦτο γεωργός, νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμέθυσεν».

4. Τὸ ὄνομα τῆς μέθης, ἀγαπητέ, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν μόνον διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴνου μέθην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πλησμονήν. Τοῦτο θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ κατέληξεν εἰς τὴν μέθην ὄχι λόγῳ τῆς ἀκρασίας, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τὸ ἔκα-

το αὐτῷ εἰργάσατο. Ἄκουε γὰρ τοῦ Δαυὶδ λέγοντος, «Μεθυσθήσονται ἀπὸ τῆς πιότητος τοῦ οἴκου σου, ἀντὶ τοῦ, πλησθήσονται». Ἄλλως δὲ οἱ τῇ μέθῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες οὐδέποτε κόρον λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὅσῳ ἂν ἐγχέωσιν ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον, τοσούτῳ μᾶλλον πρὸς τὸ δίψος ἐκκαίονται, καὶ ἡ μετάληψις ἀεὶ ὑπέκκαυμα γίνεται τοῦ δίψους· καὶ τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ἠμαύρωται λοιπόν, τὸ δὲ δίψος ἀκατάπαυστον γεγονὸς εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν τῆς μέθης κατάγει τοὺς ὑπ' αὐτῆς αἰχμαλώτους γεγενημένους. «Καὶ ἐφύτευσε», φησίν, «ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Ὅρα αὐτὸν οὐκ ἔξω που τοῦτο πάσχοντα, ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφὴ ὅτι «Ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ», ἵνα ἐκ τῶν ἐπαγομένων τὴν ἐπίτασιν ἴδῃς τῆς πονηρίας τοῦ τὴν γύμνωσιν ἐκπομπεύσαντος.

«Καὶ εἶδε», φησί, «Χὰμ ὁ πατὴρ Χαναὰν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλε τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω». Τάχα εἰ καί τινες ἕτεροι ἦσαν, κἀκείνους ἂν ἐμήνυσε τὴν τοῦ πατρὸς ἀσχημοσύνην· τοσαύτη ἦν τοῦ παιδὸς ἡ μοχθηρία. Διὰ γὰρ τοῦτο, ἵνα μάθῃς ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς διεφθαρμένος ἦν τὴν γνώμην, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ἡ Γραφή, «ὅτι εἶδε Χὰμ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ», ἀλλὰ τί; «Καὶ εἶδε Χὰμ ὁ πατὴρ Χαναάν». Τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ ἐνταῦθα τοῦ υἱοῦ λέγει τὴν προσηγορίαν; Ἵνα μάθῃς ὅτι ἀκρατής τις ἦν καὶ ἀκόλαστος καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς γνώμης, ἀφ' ἧς τοσαύτῃ καταστάσει παιδοποιεῖν ἠνέσχετο, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ νῦν εἰς τὸν γεγεννηκότα ἐξύβρισε. «Καὶ ἐξελθών», φησίν, «ἀνήγγειλε τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω». Ὅρα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει τὰ τῆς κακίας ἔγκειται, ἀλλ' ἐν τῇ γνώμῃ καὶ ἐν τῇ προαιρέσει. Ἰδοὺ γὰρ ἀμφότεροι τῆς αὐτῆς φύσεως, καὶ ἀδελφοί, τὸν αὐτὸν ἔσχον πατέρα, τῶν

---

25. Ψαλ. 35, 9. 26. Γεν. 9, 22.

νεν αὐτό. Διότι ἄκουσε τὸν Δαυίδ, ποὺ λέγει, «θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὸν πλοῦτον τοῦ οἴκου σου»[25], ἀντὶ τοῦ, «πλησθήσονται». Ἄλλωστε αὐτοὶ ποὺ παραδίδονται εἰς τὴν μέθην δὲν χορταίνουν ποτέ, ἀλλὰ ὅσον καὶ ἂν πίνουν τὸν γνήσιον οἶνον, τόσον περισσότερον καίγονται ἀπὸ τὴν δίψαν, καὶ ἡ πόσις του πάντοτε γίνεται ἡ ἀφορμὴ τῆς δίψας. Ἔτσι ἡ εὐχαρίστησις ἐξαφανίζεται καὶ ἡ δίψα, γενομένη ἀνυποχώρητος, σπρώχνει εἰς τὸν κρημνὸν τῆς μέθης αὐτούς, ποὺ ἔγιναν αἰχμάλωτοί της. «Καὶ ἐφύτευσεν», λέγει, «ἀμπελῶνα καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὸν οἶνον καὶ ἐμέθυσε καὶ ἐγυμνώθη ἐντὸς τῆς οἰκίας του». Πρόσεχε, ὅτι δὲν παθαίνει αὐτὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του. Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφὴ ἐπεσήμανεν «Εἰς τὴν οἰκίαν του», διὰ νὰ ἴδῃς δηλαδὴ ἐκ τῶν ἐπακολουθησάντων τὴν ὑπερβολικὴν πονηρίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος κατηγόρησε τὴν γύμνωσιν.

«Καὶ εἶδεν, λέγει, ὁ Χὰμ ὁ πατὴρ τοῦ Χαναὰν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός των καί, ἀφοῦ ἐξῆλθεν, ἐγνωστοποίησεν τὸ γεγονὸς εἰς τοὺς εὑρισκομένους ἔξω δύο ἀδελφούς του»[26]. Ἴσως ἐὰν ἦσαν καὶ ἄλλοι, καὶ εἰς ἐκείνους θὰ ἐγνωστοποίει τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ πατρός του. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ κακία τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδή, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἦτο διεφθαρμένος ὁ νοῦς του δὲν εἶπεν ἁπλῶς ἡ Γραφή, 'ὅτι εἶδεν ὁ Χὰμ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός του', ἀλλὰ τί εἶπεν; «Καὶ εἶδεν ὁ Χάμ, ὁ πατὴρ τοῦ Χαναάν». Εἰπέ μου, διατί λέγει καὶ ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἦτο κάποιος ἀκρατὴς καὶ ἀκόλαστος καὶ μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠνέχετο νὰ τεκνοποιήσῃ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, μὲ αὐτὴν καὶ τώρα ἐξύβρισε τὸν πατέρα του. «Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθε, λέγει, ἐγνωστοποίησε τὸ γεγονὸς εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς του, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο ἔξω». Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ κακὰ δὲν εὑρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν γνώμην καὶ τὴν προαίρεσιν. Διότι ἰδού, καὶ οἱ δύο εἶχον τὴν ἰδίαν φύσιν καὶ ἦσαν ἀδελφοί, εἶχον τὸν ἴδιον πατέρα, ἔνοιωσαν τοὺς ἰδίους πόνους,

αὐτῶν ἀπήλαυσαν ὠδίνων, τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας ἔτυχον, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐπεδείξαντο· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἐξώλισθεν, οἱ δὲ τὴν ὀφειλομένην τῷ πατρὶ τιμὴν ἀπένειμαν. Ἴσως δὲ καὶ ἐπεμβαίνων τῇ τοῦ πατρὸς ἀσχημοσύνῃ καὶ κωμῳδῶν τὸ γεγονὸς ἐξήγγειλε, καὶ οὐκ ἤκουσε σοφοῦ τινος λέγοντος· «Μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρός σου».

Ἀλλ' οἱ ἀδελφοὶ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τί; Ταῦτα ἀκούσαντες, «Λαβόντες», φησί, «Σὴμ καὶ Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέθεντο ἐπὶ τὰ δύο νῶτα αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπισθοφανῶς, καὶ συνεκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν· καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθοφανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον». Εἶδες εὐγνωμοσύνην παίδων; Ὁ μὲν καὶ ἐξεπόμπευσεν, οἱ δὲ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχονται, ἀλλ' ὀπισθοφανῶς βαδίζουσιν, ἵνα ὀρθῶς βαδίσαντες συγκαλύψωσι τοῦ πατρὸς τὴν γύμνωσιν. Καὶ ὅρα αὐτῶν μετὰ τῆς πολλῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Οὔτε γὰρ ἐπιτιμῶσιν, οὔτε ἐπιπλήττουσι τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ' ἀκούσαντες, ἑνὸς μόνου γίνονται, τοῦ τὴν διόρθωσιν ταχεῖαν ποιήσασθαι, καὶ τὰ εἰς τιμὴν τοῦ γεγεννηκότος συντείνοντα ἐπιδείξασθαι. «Καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν, φησίν, ὀπισθοφανές, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον». Πολλὴ τῶν παίδων ἡ εὐλάβεια, καὶ ταύτην ἡμῖν δείκνυσιν οὐ τὸ σκεπάσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀνασχέσθαι ἰδεῖν. Παιδευθῶμεν τοίνυν καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐξ ἀμφοτέρων κερδάνωμεν καὶ τούτους μὲν μιμώμεθα, ἐκείνου δὲ τὸν ζῆλον φεύγωμεν. Εἰ γὰρ γύμνωσιν αἰσθητὴν ὁ ἐκπομπεύσας, κατάρας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησε καὶ τῆς ὁμοτιμίας τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσὼν δουλεύειν αὐτοῖς κατεδικάσθη, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος, ἀλλ' οἱ ἐξ αὐτοῦ πάντες· τί πείσονται οἱ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν ἐκπομπεύοντες, καὶ οὐ μόνον οὐ περιστέλλοντες, ἀλλὰ καὶ μὴ μειζό-

---

27. Σοφ. Σειρὰχ 3, 12.
28. Γεν. 9, 23.

ἔτυχον τῆς ἰδίας φροντίδος, ὅμως δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἰδίαν διάθεσιν, ἀλλὰ ὁ μὲν ἐξώκειλε πρὸς τὴν κακίαν, οἱ δὲ ἀπένειμαν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν πατέρα. Ἴσως νὰ παρενέβη καὶ νὰ ἐγνωστοποίησε τὸ γεγονός, διὰ νὰ διακωμωδήσῃ τὴν ἀσχημίαν τοῦ πατρὸς καὶ δὲν ἤκουσε κάποιον σοφὸν ποὺ λέγει· «Νὰ μὴ δοξάζεσαι ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν τοῦ πατρός σου»[27].

Οἱ ἀδελφοί του ὅμως δὲν ἔκαναν τὸ ἴδιον. Τί ἔκαναν; Ὅταν ἤκουσαν αὐτά, «Ἔλαβον», λέγει, «ὁ Σὴμ καὶ ὁ Ἰάφεθ τὸ ἔνδυμα τοῦ πατρός των καὶ ἔθεσαν αὐτὸ εἰς τοὺς ὤμους των καὶ ὀπισθοβατοῦντες ἐκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός των. Καὶ τὸ πρόσωπόν των εἶχον πρὸς ἀντίθετον κατεύθυνσιν καὶ δὲν εἶδον τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός των»[28]. Εἶδες τὸν σεβασμὸν τῶν παίδων; Ὁ μὲν τὸν διέσυρεν, οἱ δὲ δὲν ἐπιτρέπουν τοὺς ἑαυτούς των οὔτε νὰ ἴδουν, ἀλλὰ βαδίζουν ἀντιθέτως βλέποντες, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ βαδίσουν ὀρθῶς νὰ καλύψουν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός. Καὶ βλέπε μαζὶ μὲ τὸν σεβασμόν των καὶ τὴν ἀγαθότητα. Διότι οὔτε ἐπιτιμοῦν, οὔτε ἐπιπλήττουν τὸν ἀδελφόν, ἀλλά, ὅταν ἤκουσαν, ἕνα μόνον σκέπτονται, νὰ διορθώσουν ταχέως τὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τιμὴν τοῦ πατρός. «Καὶ τὸ πρόσωπόν των», λέγει, «εἶχον πρὸς ἀντίθετον κατεύθυνσιν καὶ δὲν εἶδον τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός των». Πολλὴ εἶναι ἡ εὐλάβεια τῶν παίδων καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ἀποδεικνύει ὄχι μόνον τὸ ὅτι τὸν ἐκάλυψαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν ἠνέχθησαν νὰ ἴδουν. Ἂς διδαχθῶμεν λοιπὸν καὶ ἀπ᾽ ἐδῶ καὶ ἂς κερδίσωμεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο γεγονότα, καὶ νὰ γίνωμεν μιμηταὶ αὐτῶν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν τρόπον ἐκείνου. Διότι ἐὰν κατέστησε τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον κατάρας αὐτὸς ποὺ διεπόμπευσεν αἰσθητὴν γύμνωσιν καὶ ἔχασε τὴν ἰσοτιμίαν μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ κατεδικάσθη νὰ γίνῃ ὑπηρέτης αὐτῶν, ἂν καὶ ὄχι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του, τί θὰ πάθουν αὐτοὶ ποὺ διαπομπεύουν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν καὶ ὄχι μόνον δὲν καλύπτουν αὐτά, ἀλλὰ

νως αὐτὰ ποιοῦντες κατάδηλα καὶ πολλὰ ἐκ τούτου ἐργαζόμενοι τὰ ἁμαρτήματα; Ὅταν γὰρ δημοσιεύσῃς τοῦ ἀδελφοῦ τὸ πταῖσμα, οὐ μόνον ἐκεῖνον ἀναισχυντότερον καὶ ὀκνηρότερον εἰργάσω ἴσως πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας ῥαθυμοτέρους κατέστησας, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἤλειψας· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ βλασφημεῖσθαι τὸν Θεὸν παρεσκεύασας. Τοῦτο δὲ ὅσην προξενεῖ τὴν κόλασιν τοῖς τὴν αἰτίαν παρέχουσιν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ.

Φύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τοῦ Χὰμ τὸν ζῆλον, μιμησώμεθα δὲ τῶν εὐγνωμόνων τούτων παίδων τὴν αἰδῶ, ἣν περὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐπεδείξαντο· καὶ οὕτω τὰ τῶν ἀδελφῶν συσκιάζωμεν ἁμαρτήματα, οὐχ ἵνα εἰς ῥαθυμίαν αὐτοὺς παιδοτριβήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ταύτῃ μάλιστα πλείονα αὐτοῖς ἀφορμὴν παράσχωμεν τοῦ ταχέως τῆς λύμης ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον ἐπανελθεῖν. Ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ πολλοὺς ἔχειν μάρτυρας τῶν οἰκείων πλημμελημάτων εὐκολωτέραν κατασκευάζει τῷ νήφοντι τὴν ἐπάνοδον· οὕτως, ἐπειδὰν ἀπερυθριάσῃ ψυχὴ καὶ ἴδῃ, ὅτι οὐδένα λέληθε τὰ πονηρὰ διαπραττομένη, οὐκ εὐκόλως ἀποστῆναι ἀνέχεται, ἀλλὰ καθάπερ εἰς ὕλην τινὰ καὶ βυθὸν ἐμπεσοῦσα, καὶ ὑπὸ μυρίων κυμάτων κάτω παρελκομένης δυσκόλως ἀνανεῦσαι δυνήσεται εἰς ἀπόγνωσιν λοιπὸν ἐμπεσοῦσα καὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἀπαγορεύουσα.

5. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, μήτε ἐκπομπεύωμεν τὰ τῶν πλησίον σφάλματα, καὶ ἐπειδὰν παρ' ἑτέρων ταῦτα μάθωμεν, μὴ ἐπειγώμεθα ὥστε τὴν γύμνωσιν ἰδεῖν· ἀλλὰ καθάπερ οὗτοι οἱ εὐγνώμονες παῖδες, συγκαλύπτωμεν, συσκιάζωμεν, τῇ παραινέσει, ταῖς συμβουλαῖς καταπεπτωκυῖαν τὴν ψυχὴν ἀνορθοῦν σπουδάζωμεν, τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ

καὶ κάνουν αὐτὰ περισσότερον φανερὰ καὶ συσσωρεύουν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περισσότερα ἁμαρτήματα; Διότι, ὅταν κοινοποιήσῃς τὸ σφάλμα τοῦ ἀδελφοῦ, ὄχι μόνον ἐκεῖνον θὰ τὸν καταστήσῃς περισσότερον ἀναίσχυντον καὶ περισσότερον ὀκνηρὸν ἴσως διὰ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας θὰ κάνῃς περισσότερον ἀπροθύμους καὶ θὰ τοὺς φέρῃς εἰς ἀπόγνωσιν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ θὰ συντελέσῃς, ὥστε νὰ βλασφημῆται ὁ Θεός. Ὅλοι γνωρίζουν, πόσην τιμωρίαν προξενεῖ τοῦτο εἰς αὐτούς, ποὺ προκαλοῦν τὴν αἰτίαν.

Ἂς ἀποφεύγωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, τὸν ζῆλον τοῦ Χὰμ καὶ ἂς μιμηθῶμεν τὸν σεβασμὸν τῶν εὐγνωμόνων τούτων παίδων, τὸν ὁποῖον ἐπέδειξαν εἰς τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός των. Καὶ ἂς καλύπτωμεν ἔτσι τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν, ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἐξασκήσωμεν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτῆς νὰ τοὺς δώσωμεν μάλιστα μεγαλυτέραν ἀφορμήν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ταχέως ἀπὸ τὴν διαφθορὰν ἐκείνων καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ μὴ ἔχῃ κανεὶς πολλοὺς μάρτυρας τῶν ἁμαρτιῶν του τοῦτο τοῦ κάνει εὐκολωτέραν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ὅταν ἀποβάλῃ κάθε ἐντροπὴν καὶ ἴδῃ, ὅτι δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν οὔτε ἑνός, ἐνῷ ἔπραττε τὰ πονηρά, δὲν ἀνέχεται νὰ ἀπομακρυνθῇ εὐκόλως. Ἀντιθέτως ὡσὰν νὰ ἔχῃ παρασυρθῇ εἰς τὸν βορβορώδη βυθὸν ἀπὸ τὰ μύρια κύματα, δυσκόλως θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπανέλθῃ, ἀφοῦ θὰ ἀπογοητευθῇ καὶ θὰ ἀρνηθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ.

5. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, νὰ μὴ διαπομπεύωμεν τὰ σφάλματα τῶν πλησίον καὶ ἂν πληροφορηθῶμεν αὐτὰ ἀπ᾽ ἄλλους νὰ μὴ τρέχωμεν διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν γυμνότητά των. Ἀλλὰ ὅπως αὐτοὶ οἱ εὐγνώμονες παῖδες νὰ τὰ καλύπτωμεν καὶ μὲ τὴν συμβουλήν μας καὶ τὴν παραίνεσίν μας νὰ ἐπειγώμεθα νὰ ἀνορθώσωμεν τὴν ἁμαρτήσασαν ψυχήν, διδάσκοντες τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν

μέγεθος διδάσκοντες, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, τῆς εὐσπλαγχνίας τὸ ἄμετρον, ἵνα μείζονος, ἤπερ οὗτοι, εὐλογίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, τοῦ βουλομένου «Πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν», τοῦ μὴ βουλομένου «Τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Καὶ τὴν γύμνωσιν, φησί, τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον. Ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐν τῷ νόμῳ τῷ γραπτῷ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους νενομοθετημένα προλαβόντες ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει κειμένου νόμου ἐπλήρουν, καὶ ὅπερ ὁ νόμος ἔλεγε· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται»· καί, «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω»· τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων ἐπληροῦτο.

Εἶδες πῶς προλαβοῦσα ἡ φύσις ἀρκοῦσαν εἶχε διδασκαλίαν; «Ἐξένηψε δέ», φησί, «Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». «Ἐξένηψε δέ», φησίν. Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν τοῖς συμποσίοις διημερεύοντες τοῦ ὀλίσθου τὸ μέγεθος, καὶ φυγέτωσαν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην. «Ἐξένηψε δέ», φησίν. Τί ἐστιν, «Ἐξένηψεν»; Ὅπερ ἡμῖν ἔθος περὶ τῶν μεμηνότων λέγειν, ἐπειδὰν ἐν ἐκστάσει γένωνται, ὅτι ὁ δεῖνα ἐξένηψεν ἀπὸ τοῦ δαίμονος καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἐκείνου τυραννίδος, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἔφησεν ἡ Γραφή. Ἀληθῶς γὰρ ἡ μέθη αὐθαίρετός ἐστι δαίμων καὶ χαλεπώτερον ἐκείνου σκοτοῖ τὸν λογισμὸν καὶ πάσης εὐγνωμοσύνης ἀποστερεῖ τὸν ἁλόντα. Τὸν μὲν γὰρ δαιμονιῶντα πολλάκις ὁρῶντες καὶ ἐλεοῦμεν, καὶ συναλγοῦμεν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνύμεθα· ἐπὶ δὲ τοῦ μεθύσου τὸ ἐναντίον ἐργαζόμεθα· ἀγανακτοῦμεν, δυσχεραίνομεν, μυρία ἐπαρώμεθα. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐλαυνόμενος, ἄκων διαπράττεται, ἅπερ ἂν διαπράξηται· κἂν

---

29. Α' Τιμ. 2, 4.
30. Ἰεζ. 18, 23.
31. Ἐξ. 20, 12.
32. Ἐξ. 21, 16.
33. Γεν. 9, 24.

ὑπερβολικήν του ἀγαθότητα, τὴν ἀμέτρητον εὐσπλαγχνίαν του, οὕτως ὥστε νὰ τύχωμεν μεγαλυτέρας εὐλογίας ἀπ' ὅ,τι αὐτοί, ἀπὸ τὸν Θεὸν τοῦ παντός, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ, «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»[29] καὶ δὲν θέλει, «Τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ»[30]. «Καὶ τὴν γύμνωσιν, λέγει, τοῦ πατρός των δὲν εἶδον». Βλέπε πῶς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς προλαβόντες αὐτά, ποὺ ἐνομοθετήθησαν πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν γραπτὸν νόμον, τὰ ἐξεπλήρωσαν βάσει τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ ἐπραγματοποίησαν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ νόμος· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου διὰ νὰ εὐτυχήσῃς»[31], καὶ «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑβρίζει τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα, ἂς τιμωρῆται μὲ θάνατον»[32], τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων τὸ ἐξεπλήρωσαν.

Εἶδες πῶς ἡ φύσις ἐπρόλαβε καὶ διέθετε ἀρκετὴν διδασκαλίαν; «Ἀνένηψε», λέγει, «καὶ συνῆλθεν ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἔμαθεν, ὅσα ἔκανεν εἰς αὐτὸν ὁ υἱός του ὁ νεώτερος»[33]. «Ἀνένηψε», λέγει, «καὶ συνῆλθεν». Ἂς ἀκούσουν αὐτοί, ποὺ περνοῦν τὴν ἡμέραν των εἰς τὰ συμπόσια, τὸ μέγεθος τοῦ ὀλισθήματος καὶ ἂς ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν τῆς μέθης. «Ἐξένηψε», λέγει. Τί σημαίνει «ἐξένηψεν»; Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς συνηθίζομεν νὰ λέγωμεν διὰ τοὺς μανιακούς, ὅταν καταληφθοῦν ἀπὸ παραφροσύνην, ὅτι δηλαδὴ ὁ τάδε ἀνένηψεν ἀπὸ τὸν δαίμονα καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν τυραννίαν ἐκείνου, τοῦτο λέγει καὶ ἐδῶ ἡ Γραφή. Πράγματι ἡ μέθη εἶναι αὐτοπροαίρετος δαίμων καὶ συσκοτίζει τὸν νοῦν περισσότερον ἀπ' ἐκεῖνον καὶ στερεῖ τὸν καταληφθέντα ἄνθρωπον ἀπὸ κάθε εὐγνωμοσύνην. Διότι τὸν μὲν δαιμονισθέντα βλέποντες πολλὰς φορὰς τὸν ἐλεοῦμεν καὶ τὸν συμπονοῦμεν καὶ τοῦ ἐπιδεικνύομεν μεγάλην συμπάθειαν. Διὰ τὸν μέθυσον ὅμως κάνομεν τὸ ἀντίθετον, ἀγανακτοῦμεν, δυσαρεστούμεθα καὶ τοῦ λέγομεν μυρίας κακολογίας. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι, ἐκεῖνος μὲν παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα κάνει, ὅσα κάνει χωρὶς τὴν θέλησίν του. Καὶ ἂν

λακτίσῃ, κἂν διαρρήξῃ χιτωνίσκον, κἂν αἰσχρά τινα φθέγξηται, συγγνώμης ἀξιοῦται· ὁ δὲ μεθύων, καὶ ὅπερ ἂν ἐπιδείξηται, οὐκ ἂν ἔσται συγγνώμης ἄξιος, ἀλλὰ καὶ οἰκείους, καὶ φίλους, καὶ γείτονας, καὶ πάντας ἔχει σφοδροὺς κατηγόρους, ἐπειδὴ οἴκοθεν ἀπὸ προαιρέσεως τὴν κακίαν μετελήλυθε καὶ τῇ τυραννίδι τῆς μέθης ἑαυτὸν ἐξέδωκε.

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα τοῦ δικαίου κατηγορήσω, πολλὰ γὰρ ἦν τὰ τὴν συγγνώμην αὐτῷ παρέχοντα· καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὅπερ μέγιστον ἂν εἴη δεῖγμα καὶ τοῦ προτέρου ἁμαρτήματος, ὅτι ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ ῥαθυμίας τοῦτο ὑπέμεινεν. Εἰ γὰρ ἀπὸ ῥαθυμίας τοῦτο ὑπέμεινεν, ἐχρῆν ἄρα καὶ πάλιν αὐτὸν ἁλῶναι τῷ πάθει· ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο πέπονθεν. Εἰ γὰρ καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ὑπέμεινεν, οὐκ ἂν ἡ Γραφὴ παρεσιώπησεν, ἀλλ' ἐγνώρισεν ἂν ἡμῖν. Εἷς γάρ ἐστι σκοπὸς καὶ εἷς ὅρος τῆς θείας Γραφῆς, τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας ἡμᾶς διδάσκειν. Οὔτε γὰρ φθόνῳ τινὶ τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων παρατρέχει, οὔτε χάριτι πάλιν τὰ ἁμαρτήματα συσκιάζει, ἀλλ' ἅπαντα εἰς μέσον ἡμῖν προτίθησιν, ἵν' ὑπογραμμόν τινα καὶ διδασκαλίαν ἔχωμεν, καὶ ἐπειδὰν καὶ ἡμεῖς διὰ ῥαθυμίαν ἁλῶμέν τινι πταίσματι, ἀσφαλιζώμεθα μὴ πάλιν τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. Οὐ γὰρ οὕτω τὸ ἁμαρτεῖν χαλεπόν, ὡς τὸ ἁμαρτήματι ἐπιμένειν.

Μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἐμεθύσθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔτι τοῦτο πέπονθεν. Ἀλλ' ἐννόει μοι τοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς οἰνοφλυγίαις καταδαπανωμένους καὶ ἐφ' ἑκάστης σχεδὸν εἰπεῖν ἀποθνήσκοντας· καὶ ἐπειδὰν εἰς αἴσθησιν ἔλθωσιν, οὐδὲ οὕτω φεύγοντας τὴν ἐκεῖθεν λύμην, ἀλλ' ὡς ἔργον τι τοῦτο καὶ ἀνδρείαν μεταδιώκοντας. Πάλιν δὲ κἀκεῖνο ἄν τις ἐννοήσειεν, ὅτι δίκαιος οὗτος, εἰ καὶ ὑπὸ

λακτίσῃ κάποιον καὶ ἂν κλέψῃ χιτώνιον καὶ ἂν αἰσχρολογήσῃ, εἶναι ἄξιος συγγνώμης. Ὁ μέθυσος ὅμως ὅ,τι καὶ νὰ κάνῃ δὲν ἀξίζει τὴν συγγνώμην, ἀλλὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ οἱ οἰκεῖοι, καὶ οἱ φίλοι, καὶ οἱ γείτονες, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, διότι ἀπὸ μόνος του, μὲ τὴν θέλησίν του διαπράττει τὸ κακὸν καὶ παραδίδει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν τυραννικὴν μέθην.

Λέγω αὐτά, ὄχι διὰ νὰ κατηγορήσω τὸν δίκαιον, διότι εἶναι πολλὰ αὐτὰ ποὺ τοῦ δίδουν τὴν συγγνώμην. Καὶ μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων, τὸ ὅτι δὲν περιέπεσε ποτὲ ἄλλοτε εἰς τὸ ἴδιον ἁμάρτημα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις, ὅτι καὶ εἰς τὸ προηγούμενον ἁμάρτημα ὑπέπεσεν ἀπὸ ἄγνοιαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν του. Διότι ἐὰν ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ ἀδιαφορίαν, θὰ ἔπρεπεν, ὅπως εἶναι φυσικόν, νὰ καταληφθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ ἴδιον πάθος, ἀλλὰ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἔπαθε τοῦτο. Καθ' ὅσον, ἐὰν ἐπάθαινε πάλιν αὐτό, ἡ Γραφὴ δὲν θὰ τὸ ἐσιώπα, ἀλλὰ θὰ μᾶς τὸ ἐγνωστοποιοῦσε. Διότι ἕνας εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ὁ ὅρος τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸ νὰ μὴ σιωπᾷ δηλαδὴ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ νὰ μᾶς τὰ ἐκθέτῃ μὲ ἀλήθειαν. Οὔτε ἀπὸ κάποιον φθόνον παραβλέπει τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων, οὔτε διὰ κάποιαν χάριν καλύπτει τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ κοινοποιεῖ, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν κάποιο παράδειγμα καὶ διδασκαλίαν, καὶ ἂν τύχῃ καὶ ὑποπέσωμεν εἰς κάποιο σφάλμα ἀπὸ ἀδιαφορίαν, νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ κάνωμεν τὸ ἴδιον. Διότι δὲν εἶναι τόσον δυσάρεστον πρᾶγμα ἡ ἁμαρτία, ὅσον ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἂς μὴ βλέπῃς, λοιπόν, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐμέθυσεν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἐπανέλαβεν αὐτό. Νὰ σκέπτεσαι ὅμως καὶ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι κάθε ἡμέραν φθείρονται εἰς τὰς οἰνοποσίας καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀποθνήσκουν καθημερινῶς. Καὶ ὅταν συνέλθουν, αὐτοὶ δὲν ἀποφεύγουν τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὴν μέθην, ἀλλὰ τὴν ἐπιδιώκουν σὰν κάποιο μεγάλο πρᾶγμα καὶ ἀνδραγάθημα. Καὶ πάλιν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ σκεφθῇ καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ ὁ δίκαιος αὐτός,

ἀπειρίας καὶ τοῦ μὴ εἰδέναι τὰ μέτρα τῆς μεταλήψεως πιὼν ἐμεθύσθη, ἀλλ' ὅμως δίκαιος ὢν καὶ πολλὰ ἔχων κατορθώματα, συσκιάζειν ἠδύνατο τὸ συμβὰν ἁμάρτημα· ἡμεῖς δὲ ὅταν καὶ ὑφ' ἑτέρων μυρίων ὦμεν πολιορκούμενοι παθῶν καὶ μετ' ἐκείνων καὶ ὑπὸ τῆς μέθης ἑαυτοὺς καταβαπτίζωμεν, ποίαν ἕξομεν παραμυθίαν, εἰπέ μοι; τίς δὲ ἡμᾶς ἀξιώσει συγγνώμης οὐδὲ ὑπὸ τῆς πείρας αὐτῆς σωφρονιζομένους;

«Ἐξένηψε δέ», φησί, «Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Πόθεν ἔγνω; Ἴσως οἱ ἀδελφοὶ ἐγνώρισαν, οὐχὶ τὸν ἀδελφὸν διαβαλεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐγένετο διδάσκοντες, ἵνα κατάλληλον ἐκεῖνος τῷ τραύματι τὴν βοήθειαν δέξηται. «Καὶ ἔγνω», φησί, «Νῶε ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Τί ἐστιν, «Ὅσα ἐποίησεν»; Ἀντὶ τοῦ, μέγα καὶ ἀφόρητον. Ἐννόησον γάρ, ὅτι ἔσω ἐν τῇ οἰκίᾳ θεασάμενος τὴν ἀσχημοσύνην, δέον συγκαλύψαι, ὁ δὲ ἐξελθὼν ἐξεπόμπευσε καὶ εἰς κωμῳδίαν καὶ εἰς χλευασίαν τὸν πατέρα, ὅσον τὸ ἑαυτῷ ἧκον, ἐνέβαλε, καὶ ἐβούλετο καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς μοχθηρᾶς προαιρέσεως· καὶ δέον μέλλοντα ἐπαγγέλλειν κἂν ἔσω ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοὺς καλέσαι καὶ οὕτως ἐξειπεῖν τὴν γύμνωσιν, ὁ δὲ ἐξῆλθεν ἔξω, ἐξεῖπε τὴν γύμνωσιν· ὡς εἰ καὶ πλῆθος ἑτέρων παρῆν, κἀκείνους μάρτυρας ἂν ἐποιήσατο τῆς ἀσχημοσύνης τοῦ πατρός.

Διὰ τοῦτό φησιν, «Ὅσα ἐποίησε»· τουτέστι, τὴν ὕβριν εἰς τὸν πατέρα ἐπεδείξατο, ἐπελάθετο τῆς ὀφειλομένης τιμῆς παρὰ τῶν παίδων γίνεσθαι εἰς τοὺς γεγεννηκότας, ἐξεπόμπευσε τὰ ἁμαρτήματα, τοὺς ἀδελφοὺς ἠθέλησεν ὑποσῦραι καὶ κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς ὕβρεως. «Ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ», φησίν, «ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος». Καὶ μὴν οὐχ οὗτος ἦν ὁ νεώτερος· δεύτερος γὰρ ἦν, καὶ πρότερος τοῦ Ἰάφεθ· ἀλλ' εἰ καὶ

ἂν καὶ ἐμέθυσε λόγῳ τῆς ἀπειρίας του καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ μέτρου τῆς πόσεως, ὅμως ἠμποροῦσε νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ διαπραχθὲν ἁμάρτημα μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ πολλά του κατορθώματα. Ἡμεῖς ὅμως, ὅταν πολιορκούμεθα καὶ ἀπὸ μύρια ἀκόμη πάθη καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνα βυθιζώμεθα καὶ εἰς τὴν μέθην, εἰπέ μου, ποίαν παρηγορίαν θὰ ἔχωμεν; Ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ, ὅταν δὲν σωφρονιζώμεθα οὔτε ἀπ' αὐτὴν τὴν πεῖραν μας;

«Ἀνένηψε δέ», λέγει, «καὶ συνῆλθεν ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν μέθην καὶ ἔμαθεν, ὅσα ἔκανεν εἰς αὐτὸν ὁ υἱός του ὁ νεώτερος». Ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθεν; Ἴσως οἱ ἀδελφοὶ νὰ τὸ ἐγνωστοποίησαν εἰς αὐτόν, ὄχι ἐπειδὴ ἤθελον νὰ κατηγορήσουν τὸν ἀδελφόν των, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξιστορήσουν τὸ γεγονός, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινεν, οὕτως ὥστε νὰ θεραπευθῇ τὸ τραῦμα ἐκείνου μὲ τὴν κατάλληλον θεραπείαν. «Καὶ ἔμαθεν», λέγει, «ὁ Νῶε, ὅσα ἔκανεν εἰς αὐτὸν ὁ υἱός του ὁ νεώτερος». Τί σημαίνει, «Ὅσα ἔκαμεν»; Μεγάλα καὶ ἀνυπόφορα ἔπρεπε νὰ εἴπῃ. Διότι σκέψου, ὅτι ἰδὼν τὴν ἀσχημοσύνην μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἔπρεπε νὰ τὴν καλύψῃ, ἀλλ' αὐτὸς ἐξελθὼν τὴν διεπόμπευσε καὶ ἐγελοιοποίησε καὶ ἐχλεύασε τὸν πατέρα του, ὅσον ἠμποροῦσε, καὶ ἤθελε καὶ οἱ ἀδελφοί του νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτὴν τὴν κακήν του ἀπόφασιν. Καὶ ἐνῷ ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἐσκόπευε νὰ ἀναγγείλῃ τὸ γεγονός, νὰ τοὺς καλέσῃ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ τοὺς εἴπῃ ἐκεῖ διὰ τὴν γύμνωσιν, αὐτὸς ἐβγῆκεν ἔξω καὶ τὴν ἐκοινοποίησεν, ὥστε, καὶ ἂν παρευρίσκετο καὶ πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὺς νὰ ἔκαμνε μάρτυρας τῆς ἀσχημοσύνης τοῦ πατρός του.

Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, λοιπόν, λέγει, «ὅσα ἐποίησεν», δηλαδὴ ἐξύβρισε τὸν πατέρα, δὲν ἀπέδωσε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τῶν τέκνων πρὸς τὸν πατέρα, διεπόμπευσε τὴν ἁμαρτίαν, ἠθέλησε νὰ παρασύρῃ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ νὰ τοὺς κάνῃ μετόχους τῆς ἐξυβρίσεως. «Ὅσα ἔκανεν εἰς αὐτόν», λέγει, «ὁ υἱός του ὁ νεώτερος». Καὶ ὅμως δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ νεώτερος, ἦτο δεύτερος καὶ μεγαλύτερος τοῦ Ἰάφεθ. Ἀλλὰ καὶ ἂν

τὴν ἡλικίαν ἦν πρότερος ἐκείνου, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ νεώτερος καὶ ἡ προπέτεια αὐτὸν ἐξέβαλεν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐβούλετο εἴσω τῶν οἰκείων ὅρων μεῖναι, ἀπώλεσε τὴν παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ διδομένην τιμήν· καὶ ὥσπερ οὗτος, ὅπερ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, προύδωκε τῇ μοχθηρίᾳ τῆς προαιρέσεως, οὕτως ὁ Ἰάφεθ, ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, τοῦτο προσέλαβεν ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς γνώμης.

6. Εἶδες πῶς οὐδὲν ἁπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχέν ἐστιν εὑρεῖν κείμενον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ; «Ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ», φησίν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος. Καὶ εἶπεν· ἐπικατάρατος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ζήτημα τὸ πανταχοῦ περιφερόμενον. Πολλῶν γάρ ἐστιν ἀκοῦσαι λεγόντων· τίνος ἕνεκεν, τοῦ πατρὸς ἡμαρτηκότος καὶ τὴν γύμνωσιν ἐξαγγείλαντος, ὁ παῖς τὴν κατάραν δέχεται; Διό, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας ἀκούσατε καὶ δέχεσθε τὴν τούτου λύσιν. Ἐκεῖνα γὰρ ἐροῦμεν, ἅπερ ἂν ἡ θεία χάρις παρασχῇ διὰ τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν. «Καὶ εἶπεν· ἐπικατάρατος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦ παιδὸς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ διά τινα λόγον ἐγκεκρυμμένον. Βουλόμενος γὰρ ὁμοῦ καὶ καθάψασθαι αὐτοῦ διὰ τὸ πλημμεληθέν, καὶ τὴν ὕβριν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐπεδείξατο καὶ μήτε τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἤδη γεγενημένῃ εὐλογίᾳ λυμήνασθαι· «Εὐλόγησε γάρ», φησίν, «ὁ Θεὸς τὸν Νῶε ἡνίκα ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ». Ἵνα οὖν μὴ δοκῇ τὸν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς εὐλογίας τυχόντα καταράσασθαι, ἐκεῖνον μὲν τέως τὸν ὑβρικότα ἀφίησι, τῷ δὲ υἱῷ τὴν κατάραν ἐπάγει. Ναί, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μέν, φησί, δείκνυσιν, ὅτι διὰ τοῦτο οὐ κατηράσατο τὸν Χάμ, ἐπειδὴ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας ἀπήλαυσε· τίνος δὲ ἕνεκεν ἐκείνου ἁμαρτόν-

34. Γεν. 9, 25.

ἦτο μεγαλύτερος ἐκείνου εἰς τὴν ἡλικίαν, ἦτο ὅμως μικρότερος εἰς τὴν λογικὴν καὶ ἡ αὐθάδειά του τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φυσικὴν σειράν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤθελε νὰ κρατήσῃ τὴν φυσικήν του θέσιν, ἔχασε τὴν τιμήν, ἡ ὁποία τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ἐπρόδωσε μὲ τὴν κακήν του διάθεσιν αὐτό, ποὺ τοῦ ἐχάρισεν ἡ φύσις, ἔτσι καὶ ὁ Ἰάφεθ ἀπέκτησε μὲ τὸν καλόν του τρόπον αὐτό, ποὺ δὲν εἶχεν ἀπὸ τὴν φύσιν.

6. Εἶδες πῶς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εὕρωμεν εἰς τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς τίποτε τὸ ἁπλὸν καὶ τὸ τυχαῖον; «Ὅσα ἔκανεν», λέγει, «εἰς αὐτὸν ὁ νεώτερος υἱός του». «Καὶ εἶπεν· Κατηραμένος νὰ εἶναι ὁ υἱός μου Χαναάν, δοῦλος νὰ εἶναι εἰς τοὺς ἀδελφούς του»[34]. Καὶ ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖοι συζητεῖται παντοῦ. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσῃς πολλοὺς νὰ λέγουν. Διατί δέχεται τὴν κατάραν ὁ υἱός, ἐνῷ ἡμάρτησεν ὁ πατήρ, ποὺ ἀνήγγειλε τὴν γύμνωσιν; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, νὰ ἀκούσετε μὲ προσοχὴν καὶ θὰ μάθετε τὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτό. Καθ' ὅσον θὰ εἴπωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς παράσχῃ ἡ θεία χάρις διὰ τὴν ὠφέλειάν σας. «Καὶ εἶπεν· κατηραμένος νὰ εἶναι ὁ υἱὸς Χαναάν, νὰ εἶναι δοῦλος εἰς τοὺς ἀδελφούς του». Δὲν ἀνέφερεν ἁπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν τὸν υἱόν, ἀλλὰ διὰ κάποιον λόγον συγκεκριμμένον. Ἐπειδὴ ἤθελε δηλαδὴ συγχρόνως νὰ κατηγορήσῃ τὸν Χὰμ διὰ τὴν ἁμαρτίαν του καὶ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ κῦρος της ἡ εὐλογία, ἡ ὁποία εἶχε δοθῆ ἤδη ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι λέγει, «Εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱούς του, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κιβωτόν». Διὰ νὰ μὴ φαίνεται, λοιπόν, ὅτι καταρᾶται αὐτόν, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφήνει τελικῶς αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὕβρισεν ἐκεῖνον καὶ δίδει τὴν κατάραν εἰς τὸν υἱόν. Ναὶ μέν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, λέγει, ἀποδεικνύει, ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν κατηράσθη τὸν Χάμ, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Διατί, ἐνῷ ἡμάρτησεν ἐκεῖνος, τιμωρεῖται αὐτός;

τος οὗτος δίκην δίδωσιν; Οὐδὲ τοῦτο ἁπλῶς γίνεται. Καὶ γὰρ οὐκ ἔλαττον τοῦ παιδὸς ὁ Χὰμ τὴν κόλασιν ὑπέμενε, καὶ τῆς τιμωρίας τὴν αἴσθησιν ἐλάμβανεν. Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς πολλάκις ηὔξαντο πατέρες ὑπὲρ παίδων τιμωρίαν ὑποσχεῖν, καὶ ὅπως βαρύτερον αὐτοῖς ἐστιν εἰς κολάσεως λόγον, τὸ τοὺς παῖδας ὁρᾶν τιμωρουμένους, ἢ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους γεγονότας. Ἐγένετο τοίνυν τοῦτο, ἵνα καὶ οὗτος διὰ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν πλείονα τὴν ὀδύνην ὑπομείνῃ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ εὐλογία ἀκέραιος διαμείνῃ καὶ ὁ τὴν κατάραν δεξάμενος παῖς οἰκείων ἁμαρτημάτων τίνῃ δίκας. Εἰ γὰρ καὶ διὰ τὸ ἁμάρτημα τοῦ πατρὸς νῦν τὴν κατάραν λαμβάνει, ἀλλ' ὅμως εἰκὸς ἦν δι' οἰκεῖα πλημμελήματα διδόναι δίκην. Οὐ γὰρ διὰ τὸ ἁμάρτημα τοῦ πατρὸς μόνον τὴν κατάραν ἐδέξατο, ἀλλ' ἢ ἄρα ἵνα καὶ δι' αὐτοῦ ἐκεῖνος μείζονα δῷ τὴν τιμωρίαν. Ὅτι γὰρ οὔτε πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὔτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων δίκην διδόασιν, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλησε τὰς εὐθύνας ὑπέχει, πολλαχοῦ ἐστιν εὑρεῖν παρὰ τῶν προφητῶν τοῦτο εἰρημένον· ὥσπερ ὅταν λέγωσι, «Τοῦ φαγόντος τὸν ὄμφακα οἱ ὀδόντες αἱμωδιάσουσι»· καί, «Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτοῦσα, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται»· καὶ πάλιν, «Οὐκ ἀποθανοῦνται πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὔτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων».

Μηδεὶς τοίνυν ὑμῶν, παρακαλῶ, ἀγνοῶν τῆς θείας Γραφῆς τὸν σκοπόν, τολμάτω μέμφεσθαι τοῖς ἐγγεγραμμένοις, ἀλλ' εὐγνώμονι διανοίᾳ δεχέσθω τὰ λεγόμενα καὶ θαυμαζέτω τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν καὶ λογιζέσθω, ὅσον ἁμαρτία κακόν. Ἰδοὺ γὰρ τὸν ἀδελφόν, τὸν τῶν αὐτῶν ὠδίνων κοινωνήσαντα, τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς νηδύος ἐξελθόντα, τοῦτον ἐπεισελθοῦσα ἡ ἁμαρτία δοῦλον εἰργάσατο, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένη, εἰς τὴν ὑποταγὴν ἤγαγε· καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰ τῆς δουλείας ἀρχὴν ἐλάμβανε λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ τούτου ἡ βλακεία αὕτη καὶ τὸ οὕτω διαθρύπτεσθαι καὶ ἑτέρων

---

35. Ἰερ. 38, 30.
36. Ἰεζ. 18, 20.
37. Δευτ. 24, 16.

Οὔτε τοῦτο συμβαίνει χωρὶς λόγον. Καθ' ὅσον δὲν ἐτιμωρήθη ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν υἱὸν ὁ Χάμ. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι πολλὰς φορὰς οἱ πατέρες ηὐχήθησαν νὰ ὑποστοῦν τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν θέσιν τῶν υἱῶν καὶ ὅτι εἶναι βαρυτέρα εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία νὰ βλέπουν τοὺς υἱοὺς νὰ τιμωροῦνται εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τῶν ἰδίων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑπεύθυνοι. Συνέβη λοιπὸν αὐτό, διὰ νὰ ὑπομείνῃ περισσότερον πόνον λόγῳ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας καὶ διὰ νὰ παραμείνῃ ἀκεραία ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ νὰ τιμωρῆται διὰ τὰς ἰδικάς του ἁμαρτίας ὁ υἱός, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν κατάραν. Διότι ἐὰν δέχεται τώρα τὴν κατάραν διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πατρός του, ὅμως ἦτο φυσικὸν νὰ τιμωρῆται διὰ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα. Διότι δὲν ἐδέχθη τὴν κατάραν μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ πατρός του ἀλλὰ διὰ νὰ τιμωρηθῇ περισσότερον ὁ πατὴρ δι' αὐτοῦ. Τὸ ὅτι δὲ δὲν τιμωροῦνται οὔτε οἱ πατέρες διὰ τὰ τέκνα, οὔτε τὰ τέκνα διὰ τοὺς πατέρας, ἀλλ' ἔχει ὁ καθεὶς τὰς εὐθύνας τῶν σφαλμάτων του, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ εὕρῃ κανεὶς εἰς τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγουν, «Θὰ μουδιάσουν τὰ δόντια ἐκείνου, ποὺ θὰ φάγῃ τὰ ἄγορα σταφύλια»[35] καὶ «ἡ ψυχὴ ποὺ ἡμάρτησεν αὐτὴ καὶ θὰ ἀποθάνῃ»[36]. Καὶ πάλιν· «Δὲν θὰ ἀποθάνουν οἱ πατέρες χάριν τῶν τέκνων, οὔτε τὰ τέκνα χάριν τῶν γονέων»[37].

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, παρακαλῶ, νὰ μὴ ἀγνοῇ τὸν σκοπὸν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ μὴ τολμᾷ νὰ κατηγορῇ αὐτά, ποὺ ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ μὲ σεβασμὸν νὰ δέχεται τὰ λεγόμενα καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ σκέπτεται πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία. Διότι ἰδού, τὸν ἀδελφὸν ποὺ ἐγεννήθη μὲ τοὺς ἰδίους πόνους, ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν, τοῦτον εἰσαχθεῖσα ἡ ἁμαρτία τὸν ἔκαμε δοῦλον καὶ ἀφοῦ τοῦ ἀφήρεσε τὴν ἐλευθερίαν τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ ἀπ' ἐδῶ ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ χώραν ἡ δουλεία. Διότι δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως αὐτὴ ἡ ἀνοησία καὶ τὸ νὰ κομψευώμεθα καὶ νὰ ἔχω-

δεῖσθαι τῶν διακονουμένων, ἀλλ' ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτῷ διηκονεῖτο, καὶ πολλὴ ἦν ἡ ὁμοτιμία, καὶ πᾶσα ἀνωμαλία ἐκποδὼν ἦν. Ἐπειδὴ δὲ εἰσῆλθεν ἡ ἁμαρτία, ἐλυμήνατο τὴν ἐλευθερίαν καὶ διέφθειρε τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως δεδομένην ἀξίαν καὶ τὴν δουλείαν ἐπεισήγαγεν, ἵνα διηνεκὴς ᾖ διδάσκαλος καὶ νουθεσία τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, ὥστε φεύγειν μὲν τῆς ἁμαρτίας τὴν δουλείαν, πρὸς δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀρετῆς ἐπανιέναι. Ὅτι γὰρ ὁ δοῦλος καὶ ὁ δεσπότης διηνεκῆ ἔχουσι τὴν ἐντεῦθεν ἐγγινομένην ὠφέλειαν, εἰ βούλοιντο, ἐννοείτωσαν, ὁ μὲν δοῦλος, ὅτι διὰ τοῦτο εἴληφε τὴν δουλείαν, ἐπειδὴ ὁ Χὰμ εἰς τοσαύτην προπέτειαν ἐξώκειλε· καὶ ὁ δεσπότης πάλιν λογιζέσθω, ὅτι οὐχ ἑτέρωθεν ἡ ὑποταγὴ γέγονε καὶ ἡ δουλεία, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰν ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι γνώμην καὶ τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσεῖν.

7. Ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, ταῦτα τὰ διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον οὐδὲν ἡμᾶς λυμήνασθαι δύναται, μέχρι τῶν ὀνομάτων μόνον ἱστάμενα. Ἐπεὶ καὶ ὁ πρωτόπλαστος διὰ τὴν παράβασιν τοῦ θανάτου τὸ ἐπιτίμιον εἰσήγαγε καὶ τὸ ἐν λύπαις καὶ μόχθοις τὴν ζωὴν καταδαπανᾶσθαι· καὶ οὗτος τὴν δουλείαν· ἀλλὰ παραγενόμενος ὁ Δεσπότης Χριστὸς ταῦτα πάντα μέχρι τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἀφῆκεν εἶναι μόνον, ἐὰν βουλώμεθα. Οὔτε γὰρ ὁ θάνατος θάνατός ἐστι λοιπόν, ἀλλὰ ὄνομα μόνον ἔχει θανάτου· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀφῃρέθη. Οὐκέτι γὰρ οὐδὲ θάνατον αὐτὸν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον. Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγε, «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται»· Καὶ ὁ Παῦλος γράφων Θεσσαλονικεῦσι, φησί· «Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί». Καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως ὄνομά ἐστιν· ἐκεῖνος γάρ ἐστι δοῦλος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενος. Καὶ ὅτι καὶ ταύτην ἐξεῖλεν ὁ Χριστὸς παραγενόμενος, καὶ μέχρις ὀνόματος αὐτὴν

---

38. Ἰω. 11, 11.
39. Α' Θεσ. 4, 13.

μεν τὴν ἀνάγκην τῶν ὑπηρετῶν ἀλλὰ ὁ καθεὶς ὑπηρέτει τὸν ἑαυτόν του καὶ ὑπῆρχε μεγάλη ἰσότητα καὶ κάθε ἀνωμαλία ἀπεμακρύνετο. Ὅταν παρεισέφρυσεν ἡ ἁμαρτία κατέστρεψε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν φυσικήν της ἀξίαν καὶ εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, διὰ νὰ εἶναι διαρκὴς διδάσκαλος, καὶ νουθεσία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀρετῆς. Ὅτι δὲ ὁ δοῦλος καὶ ὁ κύριος ἔχουν διαρκῆ τὴν ἀπ' ἐδῶ προερχομένην ὠφέλειαν, ἐὰν θὰ ἤθελον, ἂς καταλάβουν, ὁ μὲν δοῦλος, ὅτι ἔγινε δοῦλος διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χὰμ παρεσύρθη εἰς τόσην κακίαν. Καὶ ὁ κύριος πάλιν ἂς σκεφθῇ, ὅτι ἡ ὑποταγὴ δὲν προῆλθεν ἀπὸ ἀλλοῦ πουθενὰ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπέδειξεν ἐκεῖνος τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην γνώμην, ὥστε νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν τῶν ἀδελφῶν.

7. Ἀλλά, ἐὰν ἐγρυπνῶμεν, αὐτὰ ποὺ εἰσῆλθον εἰς τὴν ζωήν μας ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τῶν προγόνων μας, δὲν δύνανται καθόλου νὰ μᾶς βλάψουν μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως εἰσήγαγε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου καὶ τὴν φθορὰν τῆς ζωῆς μὲ τὰς λύπας καὶ τοὺς κόπους. Καὶ αὐτὸς ὁ Χὰμ εἰσήγαγε τὴν δουλείαν. Ἀλλὰ ἐλθὼν ὁ Κύριος Χριστὸς ἐπέτρεψεν, ἐὰν θέλωμεν, αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα. Διότι οὔτε ὁ θάνατος εἶναι θάνατος ἀλλὰ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ θανάτου ἔχει, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀφῃρέθη. Διότι δὲν ὀνομάζομεν αὐτὸν πλέον θάνατον, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ὁ Λάζαρος ὁ φίλος μας ἔχει κοιμηθῇ»[38], καὶ ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, λέγει· «Ὅσον ἀφορᾷ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κοιμηθῇ, δὲν θέλω νὰ τοὺς ἀγνοῆτε, ἀδελφοί»[39]. Καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως μόνον ὄνομα εἶναι, διότι δοῦλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐπιτελεῖ τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ ὅτι τὴν κατήργησεν ὁ Χριστός, ὅταν ἦλθεν, καὶ τὴν ἄφησε νὰ ὑπάρχῃ μόνον κατ' ὄνομα, μᾶλλον δὲ κατήργισε καὶ

ἀφῆκεν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν ἐξήλειψεν, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν».

Ὁρᾷς πῶς ἐπεισελθοῦσα ἡ ἀρετή, εἰς τὴν τῆς ἀδελφότητος συγγένειαν ἤγαγε τοὺς πρότερον τῷ ὀνόματι τῆς δουλείας ὑπευθύνους ὄντας. «Καὶ ἔσται», φησί, «Χαναὰν παῖς, οἰκέτης τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Οὐκ ἐχρήσω, φησί, εἰς δέον τῇ τιμῇ, οὐδὲ ἤνεγκας τὴν εὐπραγίαν τὴν ἀπὸ τῆς ἰσοτιμίας· διὰ τοῦτο τῇ ὑποταγῇ σωφρονισθῆναί σε βούλομαι. Τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς γυναικὸς γέγονεν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁμότιμος τῷ ἀνδρὶ γενομένη οὐ καλῶς ἐχρήσατο τῇ δεδομένῃ τιμῇ, διὰ τοῦτο ἀφῃρέθη τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἤκουσε· «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Ἐπειδὴ οὐκ οἶσθα, φησί, καλῶς κεχρῆσθαι τῇ ἀρχῇ, μάθε καλῶς ἄρχεσθαι, ἢ κακῶς ἄρχειν. Διά τοι τοῦτο καὶ οὗτος νῦν σωφρονισμοῦ ἕνεκεν δέχεται τὸ ἐπιτίμιον καὶ διὰ τοῦ παιδὸς αὐτὸς τὴν κόλασιν ὑπομένει, ἵνα μάθῃς, ὅτι κἂν γηραλέος λοιπὸν ἦν, ἀλλ' ἡ τιμωρία εἰς τὸν υἱὸν διαβήσεται· ὅπερ πικρὰν καὶ ὀδυνηρὰν αὐτῷ τὴν ζωὴν εἰργάσατο ἐννοοῦντι, ὅτι καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ὁ παῖς ἤμελλε δίκας τίνειν ὑπὲρ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ παῖς οἴκοθεν μοχθηρὸς ὑπῆρχε καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου πάντες βδελυκτοὶ γεγόνασι πρὸς κακίαν ἀποκλίναντες, ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης ἐν τάξει κατάρας· «Ὁ πατήρ σου Ἀμορραῖος καὶ ἡ μήτηρ σου Χετταία». Καὶ πάλιν ἕτερός τις ἐνυβρίζων, «Σπέρμα Χαναὰν καὶ οὐκ Ἰούδα».

Ἀλλὰ γὰρ ἄξιον λοιπὸν ἀκοῦσαι μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, ἣν ἐδέξατο ὁ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐκπομπεύσας, τίνων ἀξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν οἱ τὴν τοσαύτην αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν ἀπονείμαντες τῷ πατρί. «Καὶ εἶπε», φησίν, «εὐλογητὸς Κύ-

---

40. Α' Τιμ. 6, 2.
41. Γεν. 3, 16.
42. Ἰεζ. 16, 3.

τὸ ἴδιον τὸ ὄνομα, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πιστοὺς κυρίους, ἂς μὴ καταφρονοῦν αὐτούς, διότι εἶναι ἀδελφοί»[40].

Βλέπεις, ὅταν εἰσήχθη ἡ ἀρετή, πῶς ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀδελφικὴν συγγένειαν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως ἦσαν ὑποχείριοι τῆς δουλείας. «Καὶ θὰ εἶναι», λέγει, «ὁ υἱὸς Χαναὰν δοῦλος εἰς τοὺς ἀδελφούς του». Δὲν ἐχρησιμοποίησες, λέγει, ὅπως ἔπρεπε, τὴν τιμήν, οὔτε ἐδέχθης καλῶς τὴν εὐτυχίαν τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν, διὰ τοῦτο θέλω νὰ σὲ σωφρονίσω μὲ τὴν ὑποταγήν. Τὸ ἴδιο ἔγινεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Διότι ἂν καὶ ἐδημιουργήθη ἰσότιμος μὲ τὸν ἄνδρα, ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησε καλῶς τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀφῃρέθη ἡ ἐξουσία καὶ ἤκουσε τό· «ὁ ἄνδρας σου θὰ εἶναι καταφύγιόν σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζῃ»[41]. Ἐπειδή, λέγει, δὲν γνωρίζεις νὰ χρησιμοποιῇς καλῶς τὴν ἀρχήν, μάθε νὰ ἐξουσιάζεσαι καλῶς, παρὰ νὰ ἐξουσιάζῃς κακῶς. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὸς τώρα δέχεται τὴν ποινὴν καὶ μέσῳ τοῦ υἱοῦ καὶ ὁ ἴδιος τιμωρεῖται, διὰ νὰ σωφρονισθῇ, ὥστε νὰ μάθῃς, ὅτι ἂν καὶ ἦτο εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν ἡ τιμωρία θὰ μεταβῇ εἰς τὸν υἱόν. Τοῦτο βεβαίως ἔκανε τὴν ζωήν του πικρὰν καὶ ὀδυνηράν, ἀφοῦ ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ υἱός του ἐπρόκειτο νὰ τιμωρῆται, δι' ὅσα αὐτὸς ἔπραξε καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν ἰδικόν του θάνατον. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ὁ υἱός του ἦτο καὶ μόνος του κακὸς καὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του ἔγιναν μισητοί, ἀφοῦ παρεξέκλιναν πρὸς τὴν κακίαν, ἄκουσε τὴν Γραφὴν νὰ λέγῃ ὡσὰν νὰ καταρᾶται· «Ὁ πατέρας σου ἦτο Ἀμορραῖος καὶ ἡ μητέρα σου Χετταία»[42]. Καὶ κάποιος ἄλλος πάλιν ὑβρίζων ἔλεγεν· «Ἀπόγονοι τοῦ Χαναὰν καὶ ὄχι τοῦ Ἰούδα».

Ἀλλὰ ἀξίζει νὰ ἀκούσωμεν μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη αὐτὸς ποὺ διεπόμπευσε τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρός του, ποίων ἀμοιβῶν ἀξιώνονται αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀπένειμαν τόσον σεβασμὸν καὶ τιμὴν πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ εἶπεν,

ριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Τοῦτο, ἴσως ἄν τις εἴποι, οὐκ ἔστι τὸν Σὴμ εὐλογῆσαι. Καὶ σφόδρα μὲν εὐλόγησεν αὐτόν. Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς εὐχαριστῆται καὶ εὐλογῆται διὰ τῶν ἀνθρώπων, τότε δαψιλεστέραν τὴν παρ' ἑαυτοῦ εὐλογίαν εἴωθε χορηγεῖν ἐκείνοις, δι' οὓς αὐτὸς εὐλογεῖται. Εὐλογήσας τοίνυν τὸν Θεόν, ὀφειλέτην αὐτὸν κατέστησε μείζονος εὐλογίας καὶ αἴτιος γέγονε τῷ Σὴμ πλείονος ἀμοιβῆς, ἧς αὐτὸς αὐτόν, εἰ δι' ἑαυτοῦ εὐλόγησεν. Ὥσπερ γὰρ ὅταν εὐλογῆται δι' ἡμᾶς, πολλῆς ἡμᾶς ἀξιοῖ τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὰν δι' ἡμᾶς ἕτεροι αὐτὸν βλασφημῶσι, μείζων ἐντεῦθεν ἡμῖν ἡ κατάκρισις γίνεται τοῖς τὴν αἰτίαν παρεχομένοις.

Σπουδάζωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, οὕτω βιοῦν καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίτασιν, ὡς τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας εὐλογίας ὕμνους ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ Θεῷ. Βούλεται γὰρ ἀγαθὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος δοξάζεσθαι δι' ἡμῶν, οὐκ ἐπειδὴ αὐτός τι προσλαμβάνει εἰς τὴν οἰκείαν δόξαν· ἀνενδεὴς γάρ ἐστιν· ἀλλ' ἵνα ἀφορμὰς αὐτῷ παράσχωμεν τοῦ πλείονος ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτῷ». Ὁρᾷς πῶς πατρικὴν ἐπιδείκνυται τὴν τιμωρίαν, σωφρονισμὸν οὖσαν μᾶλλον ἢ τιμωρίαν; Πατὴρ γὰρ ἦν, καὶ πατὴρ φιλόστοργος, καὶ οὐ τὴν ἀξίαν ἐβούλετο δίκην ἐπαγαγεῖν, ἀλλ' ὥστε τὴν εἰς τὸ πρόσω κακίαν ἐγκόψαι. Διὰ τοῦτο, φησί, δουλείᾳ σε καταδικάζω, ἵνα διηνεκῆ καὶ ἀνεξάλειπτον ἔχῃς τὴν ὑπόμνησιν. Εἶτά φησι, «Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ, καὶ γενηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ». Μεγίστη πάλιν αὕτη ἡ εὐλογία, τάχα τινὰ κεκρυμμένον ἔχουσα θησαυρόν. «Πλατύναι γάρ», φησίν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ».

---

43. Γεν. 9, 26.
44. Γεν. 9, 27.

λέγει, «Εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν θὰ εἶναι δοῦλος αὐτοῦ»[43]. Τοῦτο, ἴσως νὰ ἔλεγε κάποιος, δὲν εἶναι εὐλογία πρὸς τὸν Σήμ. Εἶναι, καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλη εὐλογία πρὸς αὐτόν. Διότι ὅταν εὐχαριστῆται καὶ εὐλογῆται ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τότε συνηθίζει νὰ παρέχῃ πλουσιωτέραν τὴν εὐλογίαν του εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐλογεῖται. Ἀφοῦ ηὐλόγησεν λοιπὸν τὸν Θεόν, τὸν ἔκανε νὰ τοῦ ὀφείλῃ μεγαλυτέραν εὐλογίαν καὶ ἔγινεν αἴτιος μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς εἰς τὸν Σὴμ ἀπ' αὐτὴν ποὺ θὰ ἠξίωνεν ὁ ἴδιος, ἐὰν ηὐλόγει τοῦτον μόνος του. Διότι ὅπως, ὅταν εὐλογῆται ἐξ αἰτίας μας, μᾶς ἀξιώνει τῆς πολλῆς του χάριτος, ἔτσι πάλιν, ὅταν ἐξ αἰτίας μας τὸν βλασφημοῦν, μεγαλυτέρα γίνεται ἀπ' ἐδῶ ἡ κατάκρισις εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δίδομεν τὴν αἰτίαν.

Ἂς φροντίζωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ ζῶμεν ἔτσι καὶ νὰ δεικνύωμεν τόσον μεγάλην ἀρετήν, ὥστε αὐτοὶ ποὺ μᾶς βλέπουν νὰ ἀναπέμπουν ὕμνους εὐλογίας πρὸς τὸν Κύριον Θεόν. Καθ' ὅσον ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, θέλει νὰ δοξάζεται ἀπὸ ἡμᾶς, ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προσθέτει κάτι εἰς τὴν δόξαν του, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ δώσωμεν ἀφορμήν, ὥστε νὰ μᾶς ἀξιώνῃ μεγαλυτέρας εὐνοίας του. «Εὐλογημένος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν θὰ εἶναι δοῦλος αὐτοῦ». Βλέπεις πῶς ἐπιβάλλει πατρικὴν τιμωρίαν, ἡ ὁποία εἶναι περισσότερον σωφρονισμὸς παρὰ τιμωρία; Διότι ἦτο πατήρ, καὶ μάλιστα φιλόστοργος πατήρ, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τιμωρίαν ποὺ ἤξιζεν, ἀλλ' αὐτὴν ποὺ θὰ ἐμπόδιζε τὴν πρόοδον τῆς κακίας. Διὰ τοῦτο, λέγει, σὲ καταδικάζω μὲ δουλείαν, οὕτως ὥστε νὰ τὴν ἐνθυμῆσαι διαρκῶς καὶ ἀδιαλείπτως. Ἔπειτα λέγει, «Ἂς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰάφεθ τὴν γενεὰν καὶ ἂς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σὴμ καὶ ὁ Χαναὰν ἂς γίνῃ δοῦλος αὐτοῦ»[44]. Μεγίστη πάλιν εἶναι ἡ εὐλογία αὐτή, ὡσὰν νὰ ἔχῃ κάποιον κρυμμένον θησαυρόν. Διότι λέγει «Ἂς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὴν γενεὰν τοῦ Ἰάφεθ».

Οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι εἰπὼν προφητείαν εἶναι τὰς εὐλογίας τοῦ δικαίου. Εἰ γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τὴν προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνόματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον· πολλῷ μᾶλλον ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ ἂν ἁπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσατο. Διὰ γὰρ τῶν εὐλογιῶν τούτων, τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο λαῶν αἰνίττεσθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλῆσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σήμ, τοὺς Ἰουδαίους· ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος· διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν. Ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν τοῦτο προμηνύουσαν· «Πλατύναι γάρ», φησίν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ». Τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον ἐκβεβηκὸς ὁρῶμεν. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ εἰπεῖν, «Πλατύναι», τὰ ἔθνη πάντα ἠνοίξατο»· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, Κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ», ὅτι τῶν τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέντων τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλαυσιν ἔσχε. «Καὶ γεννηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ».

8. Εἶδες οἵας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς ἀμοιβάς, καὶ πόσην ἐκεῖνος διὰ τῆς προπετείας ἑαυτοῦ κατεσκέδασε τὴν ἀτιμίαν. Ταῦτα διηνεκῶς ἔχωμεν ἐπιγεγραμμένα τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γενέσθαι δυνηθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης καὶ τῆς προπετείας τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔζησε», φησί, «Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τρικόσια πεντήκοντα· καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἐννακόσια πεντήκοντα ἔτη, καὶ ἀπέθανε». Μὴ νομίσῃς δὲ τοῦτο ἁπλῶς ἐκσημήνασθαι τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν, ὅτι οὔτε ἀδείας ἀνέσεως ἀπολαύσας καὶ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας ἠνέσχετο λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσεν ἡ Γραφή, ὅτι ἑτέρους ἔσχε παῖδας πλὴν τούτων τῶν τριῶν.

---

45. Γεν. 9, 28.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανείς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι προφητεία αἱ εὐλογίαι τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ὁ πατήρ του δὲν τοῦ ἔδωσεν ἁπλῶς, οὔτε τυχαίως τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ προφητεύσῃ μὲ τὸ ὄνομα τὸν κατακλυσμὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ, πολὺ περισσότερον ὁ δίκαιος αὐτὸς δὲν ἔδωσεν ἁπλῶς, οὔτε ματαίως τὰς εὐλογίας αὐτάς. Νομίζω, ὅτι μὲ τὰς εὐλογίας αὐτάς, τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, ὑπαινίσσεται τὴν κλῆσιν τῶν δύο λαῶν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Σὴμ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖνον προέρχεται ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ καὶ προέκοψε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦ Ἰάφεθ δὲ ἐννοεῖ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν. Διότι πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ εὐλογία αὐτὸ προαναγγέλλει, ἀφοῦ λέγει· «Ἂς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ καὶ ἂς κατοικήσῃ αὐτὸς εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σήμ». Τοῦτο βλέπομεν νὰ πραγματοποιῆται εἰς τὰ ἔθνη. Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Ἂς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ», ὑπενόησεν ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ δὲ «Ἂς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σὴμ» ἐτόνιζεν, ὅτι ἂν καὶ ἐστολίσθησαν καὶ προητοιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπήλαυσαν τὰ ἔθνη. «Καὶ ἂς γίνῃ ὁ Χαναὰν δοῦλος αὐτοῦ».

8. Εἶδες ποίας ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην των καὶ μὲ πόσην ἀτιμίαν περιέβαλεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτόν του λόγῳ τῆς αὐθαδείας του. Αὐτὰ νὰ τὰ ἔχωμεν συνεχῶς χαραγμένα εἰς τὸν νοῦν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν μὲν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μοχθηρὰν γνώμην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν αὐθάδειαν τοῦ ἄλλου. «Καὶ ἔζησεν», λέγει, «ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τριακόσια πεντήκοντα ἔτη· καὶ ἔζησεν ἐν συνόλῳ ἐννεακόσια πεντήκοντα ἔτη καὶ ἀπέθανεν»[45]. Μὴ νομίσῃς, ὅτι ἐπεσήμανεν αὐτὸ ἁπλῶς ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἔζησε τόσα πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὅμως δὲν ἠνέχθη νὰ τεκνοποιήσῃ. Διότι δὲν μνημονεύει ἡ Γραφὴ ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία.

Οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι εἰπὼν προφητείαν εἶναι τὰς εὐλογίας τοῦ δικαίου. Εἰ γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τὴν προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνόματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον· πολλῷ μᾶλλον ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ ἂν ἁπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσατο. Διὰ γὰρ τῶν εὐλογιῶν τούτων, τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο λαῶν αἰνίττεσθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλῆσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σήμ, τοὺς Ἰουδαίους· ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος· διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν. Ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν τοῦτο προμηνύουσαν· «Πλατύναι γάρ», φησίν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ». Τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον ἐκβεβηκὸς ὁρῶμεν. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ εἰπεῖν, «Πλατύναι», τὰ ἔθνη πάντα ᾐνοίξατο»· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, Κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ», ὅτι τῶν τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέντων τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλαυσιν ἔσχε. «Καὶ γεννηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ».

8. Εἶδες οἵας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς ἀμοιβάς, καὶ πόσην ἐκεῖνος διὰ τῆς προπετείας ἑαυτοῦ κατεσκέδασε τὴν ἀτιμίαν. Ταῦτα διηνεκῶς ἔχωμεν ἐπιγεγραμμένα τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γενέσθαι δυνηθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης καὶ τῆς προπετείας τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔζησε», φησί, «Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τριακόσια πεντήκοντα· καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἐννακόσια πεντήκοντα ἔτη, καὶ ἀπέθανε». Μὴ νομίσῃς δὲ τοῦτο ἁπλῶς ἐκσημήνασθαι τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν, ὅτι οὔτε ἀδείας ἀνέσεως ἀπολαύσας καὶ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας ἠνέσχετο λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσεν ἡ Γραφή, ὅτι ἑτέρους ἔσχε παῖδας πλὴν τούτων τῶν τριῶν.

45. Γεν. 9, 28.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε κανείς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι εἶναι προφητεία αἱ εὐλογίαι τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ὁ πατήρ του δὲν τοῦ ἔδωσεν ἁπλῶς, οὔτε τυχαίως τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ προφητεύσῃ μὲ τὸ ὄνομα τὸν κατακλυσμὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ, πολὺ περισσότερον ὁ δίκαιος αὐτὸς δὲν ἔδωσεν ἁπλῶς, οὔτε ματαίως τὰς εὐλογίας αὐτάς. Νομίζω, ὅτι μὲ τὰς εὐλογίας αὐτάς, τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, ὑπαινίσσεται τὴν κλῆσιν τῶν δύο λαῶν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Σὴμ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖνον προέρχεται ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ καὶ προέκοψε τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦ Ἰάφεθ δὲ ἐννοεῖ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν. Διότι πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ εὐλογία αὐτὸ προαναγγέλλει, ἀφοῦ λέγει· «Ἂς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς τὸν Ἰάφεθ καὶ ἂς κατοικήσῃ αὐτὸς εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σήμ». Τοῦτο βλέπομεν νὰ πραγματοποιῆται εἰς τὰ ἔθνη. Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Ἂς μεγαλώσῃ καὶ αὐξήσῃ», ὑπενόησεν ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ δὲ «Ἂς κατοικήσῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ Σὴμ» ἐτόνιζεν, ὅτι ἂν καὶ ἐστολίσθησαν καὶ προητοιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπήλαυσαν τὰ ἔθνη. «Καὶ ἂς γίνῃ ὁ Χαναὰν δοῦλος αὐτοῦ».

8. Εἶδες ποίας ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην των καὶ μὲ πόσην ἀτιμίαν περιέβαλεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτόν του λόγῳ τῆς αὐθαδείας του. Αὐτὰ νὰ τὰ ἔχωμεν συνεχῶς χαραγμένα εἰς τὸν νοῦν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν μὲν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν μοχθηρὰν γνώμην καὶ τὴν ὑπερβολικὴν αὐθάδειαν τοῦ ἄλλου. «Καὶ ἔζησεν», λέγει, «ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τριακόσια πεντήκοντα ἔτη· καὶ ἔζησεν ἐν συνόλῳ ἐννεακόσια πεντήκοντα ἔτη καὶ ἀπέθανεν»[45]. Μὴ νομίσῃς, ὅτι ἐπεσήμανεν αὐτὸ ἁπλῶς ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ εἶχεν ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἔζησε τόσα πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν κιβωτόν, ὅμως δὲν ἠνέχθη νὰ τεκνοποιήσῃ. Διότι δὲν μνημονεύει ἡ Γραφὴ ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα ἐκτὸς ἀπ᾽ αὐτὰ τὰ τρία.

Ἐντεῦθεν πάλιν λογίζου τοῦ Χὰμ τὴν πολλὴν ταύτην ἀκολασίαν, ὅτι οὔτε τὸν πατέρα ὁρῶν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενον ἐγκράτειαν ἐσωφρονίζετο, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τῷ γεγεννηκότι ἅπαντα διεπράττετο. Διὸ καὶ εἰκότως ἅπαν τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος τῇ δουλείᾳ κατεδικάζετο, ἵνα χαλινὸν ἔχῃ τῆς μοχθηρᾶς προαιρέσεως. Εἶτα ἐντεῦθεν διηγουμένη ἡ θεία Γραφὴ τοὺς ἐκ τῶν παίδων τεχθέντας, φησί· «Χὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Χοὺς»· καὶ πάλιν· «Χοὺς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. Οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. Οὗτος ἦν γίγας κυνηγὸς ἐναντίον Κυρίου». Καί τινες μέν φασι τὸ «Ἐναντίον Κυρίου», ἀντὶ τοῦ ἐναντιούμενος τῷ Θεῷ· ἐγὼ δὲ οὐχ ἡγοῦμαι τοῦτο αἰνίττεσθαι τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλ' ὅτι ἰσχυρός τις ἦν καὶ ἀνδρεῖος. Τὸ δὲ ἀπέναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὑπ' αὐτοῦ παραχθείς, ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενος τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογίαν, ἢ ὅτι ἤμελλεν ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ θαυμάζεσθαι, ὡς τοιοῦτον παραγαγὼν καὶ δείξας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν μιμούμενος τὸν πρόγονον, καὶ οὐκ εἰς δέον χρησάμενος τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασιν, ἕτερον δουλείας ἐφεῦρε τρόπον καὶ ἄρχων καὶ βασιλεὺς γενέσθαι ἐπεχείρησε. Βασιλεὺς γὰρ οὐκ ἂν γένοιτό ποτε μὴ ὄντων τῶν ἀρχομένων. Αὕτη δὲ δοκεῖ μὲν μᾶλλον ἐλευθερία εἶναι· δουλεία δέ ἐστι χαλεπωτάτη ἐν ἐλευθερίας τάξει, ὅσῳ καὶ τῶν ἐλευθέρων κρατεῖ. Καὶ ὅρα τὴν πλεονεξίαν, ὅσα ποιεῖ· ὅρα τοῦ σώματος τὴν ἰσχὺν οὐ μένουσαν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐφιεμένην, καὶ τῆς δόξης ὀρεγομένην. Οὐ γὰρ ὡς προϊστάμενος αὐτῶν, ὑπέταττεν, ἀλλὰ καὶ πόλεις ᾠκοδόμει, ἵνα ἄρχῃ τῶν πολεμίων. Ἐκεῖθεν γάρ, φησίν, ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης ἐξῆλθεν ὁ Ἀσσούρ, καὶ ᾠκοδόμησε τὴν Νινευί.

Σκόπει μοι πάλιν ἐνταῦθα, πῶς οὐδὲν λυμαίνεται τὴν ἡμετέραν φύσιν ἡ κακία τῶν προγόνων. Οὗτοι γὰρ οἱ Νινευῖται,

46. Γεν. 10, 6.
47. Γεν. 10, 8-9.
48. Γεν. 10, 11.

Ἀπ' ἐδῶ πάλιν νὰ σκέπτεσαι τὴν πολλὴν ἀκολασίαν τοῦ Χάμ, διότι δὲν ἐσωφρονίζετο, ἂν καὶ ἔβλεπε τὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἔκανε τὰ πάντα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁλόκληρον τὸ γένος του κατεδικάσθη εἰς τὴν δουλείαν, διὰ νὰ τὴν ἔχῃ ὡς χαλινὸν εἰς τὴν μοχθηράν του γνώμην. Ἔπειτα ἡ ἁγία Γραφὴ διηγουμένη ἐν συνεχείᾳ αὐτοὺς ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τοὺς παῖδας λέγει· «Χὰμ δὲν ἐγέννησε τὸν Χούς»[46]. Καὶ πάλιν· «Ὁ Χοὺς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος γίγας εἰς τὴν περιοχήν του. Αὐτὸς ἦτο ἀνδρεῖος κυνηγὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»[47]. Καὶ μερικοὶ μὲν λέγουν τὸ «Ἐναντίον Κυρίου» ἀντὶ τοῦ 'ἐναντιούμενος πρὸς τὸν Θεόν'. Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι δὲν ὑπαινίσσεται αὐτὸ ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλὰ ὅτι ἦτο κάποιος ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρεῖος. Τὸ δὲ «ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ», ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὑπ' αὐτοῦ ἐδημιουργήθη, ὅτι ἀπὸ τὸν Θεὸν ἔλαβεν τὴν εὐλογίαν, ἢ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ θαυμάζεται ὁ Θεὸς μέσῳ αὐτοῦ, διότι ἐδημιούργησε καὶ ἀνέδειξε τέτοιον ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἀλλὰ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ ἐμιμήθη τὸν πρόγονον καὶ δὲν ἐχρησιμοποίησε τὰ φυσικά του προσόντα, ὅπως ἔπρεπεν, ἐφεῦρεν ἄλλον τρόπον δουλείας καὶ ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ ἄρχων καὶ βασιλεύς. Καθ' ὅσον δὲν θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ βασιλεύς, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν οἱ ἐξουσιαζόμενοι. Αὐτὴ φαίνεται μᾶλλον ὡς ἐλευθερία, ἀλλὰ εἶναι χειρίστη δουλεία εἰς κατάστασιν ἐλευθερίας, διότι ἐξουσιάζει καὶ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Καὶ πρόσεξε πόσα κάνει ἡ πλεονεξία, πρόσεξε ὅτι ἡ δύναμις τοῦ σώματος δὲν περιορίζεται εἰς τὰ σύνορά της, ἀλλὰ πάντοτε ρέπει πρὸς τὰ περισσότερα καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν. Καθ' ὅσον δὲν ἐξουσίαζεν αὐτοὺς ὡς ἡγεμὼν ἀλλὰ καὶ πόλεις ἔκτιζε, διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τοὺς ἐχθρούς. Διότι λέγει· «Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἐκείνην ἀνεχώρησεν ὁ Ἀσσοὺρ καὶ ἔκτισε τὴν Νινευί»[48].

Πρόσεξε πάλιν ἐδῶ, πῶς εἰς τίποτε δὲν μᾶς βλάπτει ἡ κακία τῶν προγόνων. Διότι αὐτοὶ οἱ Νινευῖται ἀποκτήσαντες

οἱ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπισπασάμενοι, καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότου ἀνακαλεσάμενοι, οὗτοι μὲν πρότερον ἔσχον προπάτορα τὸν Χάμ, τὸν πατραλοίαν ἐκεῖνον· ἔπειτα τὸν Νεβρώδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ αὐθάδη, ἔγγονον ἐσχηκότα τὸν Ἀσσούρ. Λέγονται δὲ ἴσως καὶ ἕτεροι γεγενῆσθαι ἐν αὐτοῖς βλᾶκες καὶ διατεθρυμμένοι, καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαρρέοντα ζῶντες βίον, μέθῃ καὶ γέλωτι καὶ κώμοις καὶ χλευασίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἠβουλήθησαν ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, οὐδὲν αὐτοὺς ἐλυμήνατο τῶν προγόνων ἡ κακία, ἀλλὰ τοσαύτην ἐφελκύσαντο τὴν ἄνωθεν ῥοπήν, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ᾄδεσθαι αὐτῶν τὸ τῆς μετανοίας κατόρθωμα.

Τούτους τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μαθόντες ὡς οὔτε κακία προγόνων ἡμᾶς λυμαίνεται, ἐὰν νήφειν βουλώμεθα, οὔτε ἀρετὴ προγόνων ὠφελῆσαι ἡμᾶς τι δύναται, ἐὰν ῥᾳθυμῶμεν, πολλὴν σπουδὴν ποιώμεθα τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι καὶ εὐγνώμονα προαίρεσιν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τῆς αὐτῆς εὐλογίας τῷ Σὴμ καὶ τῷ Ἰάφεθ ἀπολαύσωμεν καὶ τῆς κατάρας καὶ τῆς δουλείας, ἣν ὁ Χαναὰν ἐδέξατο, ἐλευθερωθῶμεν καὶ μὴ γενώμεθα δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν κτησάμενοι, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας των καὶ ἀνακαλέσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, αὐτοὶ μὲν προηγουμένως εἶχον προπάτορα τὸν Χὰμ ἐκεῖνον ποὺ διέσυρε τὸν πατέρα του, ἔπειτα τὸν Νεβρώδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ ὑπερόπτην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔγγονον τὸν Ἀσσούρ. Ἀναφέρονται δέ, ὅτι ὑπῆρξαν ἴσως καὶ ἄλλοι μεταξὺ αὐτῶν ἀνόητοι καὶ κομψευόμενοι ποὺ ἔζων εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ εἶχον παραδοθῆ εἰς τὴν μέθην, τὸν γέλωτα, τὴν ἀσέλγειαν καὶ εἰς τοὺς χλευασμούς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠθέλησαν νὰ ἐπιδείξουν ἀκριβῆ μετάνοιαν, δὲν τοὺς ἔβλαψεν ἡ κακία τῶν προγόνων ἀλλὰ τόσην βοήθειαν ἔλαβον ἐκ τῶν ἄνω, ὥστε μέχρι τώρα νὰ ἐγκωμιάζεται τὸ κατόρθωμα τῆς μετανοίας των.

Αὐτοὺς λοιπὸν νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀφοῦ μάθωμεν, ὅτι οὔτε ἡ κακία τῶν προγόνων μας θὰ μᾶς βλάψῃ, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀγρυπνῶμεν, οὔτε ἡ ἀρετὴ τῶν προγόνων δύναται νὰ μᾶς ὠφελήσῃ, ἐὰν ἀδιαφορῶμεν, νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ πολὺν κόπον τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν καλὴν διάθεσιν, οὕτως ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἰδίαν εὐλογίαν μὲ τὸν Σὴμ καὶ τὸν Ἰάφεθ καὶ νὰ ἀπελευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν κατάραν καὶ τὴν δουλείαν ποὺ ἐδέχθη ὁ Χαναὰν καὶ νὰ μὴ γίνωμεν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν, νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ
(Γεν. 11, 1 - 19)

«Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν».

1. Ἰδοὺ πρὸς τὸ τέλος ἐφθάσαμεν λοιπὸν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ τῆς νηστείας διηνύσαμεν τὸν πλοῦν, καὶ πρὸς τὸν λιμένα λοιπὸν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κατηντήσαμεν. Ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦτο ῥαθυμήσωμεν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πολλῷ πλείονα τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξώμεθα. Ἐπεὶ καὶ οἱ κυβερνῆται, ἐπειδὰν μυρία διαβάντες πελάγη, πεπληρωμένων αὐτοῖς τῶν ἱστίων, καὶ τῶν φορτίων εἰς ὕψος ἐγκειμένων, εἰς λιμένα εἰσιέναι μέλλωσι, τότε μάλιστα πολὺν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν φροντίδα ἔχουσι, μήπου σκοπέλῳ τινὶ ἢ πέτρᾳ προσράξαν τινὶ τὸ πλοῖον ἀνόνητον αὐτοῖς τὸν προλαβόντα πόνον γενέσθαι παρασκευάσῃ. Οὕτω καὶ οἱ δρομεῖς ποιοῦσιν· ὅταν πρὸς τὸ τέλος τῶν σταδίων φθάσωσι, τότε μᾶλλον εὐτονώτερον τὸν δρόμον ἐπιδείκνυνται, ὥστε τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν, καὶ τῶν βραβείων ἀξιωθῆναι. Καὶ ἀθληταὶ δὲ μετὰ μυρία παλαίσματα καὶ τὰς νίκας, ὅταν τὴν περὶ τοῦ στεφάνου παλαίωσι πάλην, πλείονα τὸν ἀγῶνα ἐπιδείκνυνται, ἵνα τὸν στέφανον λαβόντες οὕτως ἐξέλθωσι.

Καθάπερ οὖν κυβερνῆται καὶ δρομεῖς καὶ ἀθληταί, τότε μᾶλλον τούτων ἕκαστος τὴν σπουδὴν ἐπιτείνει καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ὅταν πρὸς τῷ τέλει γένωνται, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμᾶς προσήκει, ἐπειδὴ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἑβδομάδα ἐφθάσαμεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, νῦν μάλιστα καὶ τῆς νηστείας τὸν δρόμον ἐπιτεῖναι καὶ τὰς εὐχὰς εὐτονωτέρας ποιεῖσθαι καὶ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἡμαρτημένων ἐπιδείξασθαι καὶ τὴν περὶ τὰς ἀγαθὰς πρά-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ
(Γεν. 11, 1 - 19)

«Καὶ μέχρι τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἓν στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν».

1. Καὶ ἰδοὺ λοιπόν, ποὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ ἐπλεύσαμεν τὴν διαδρομὴν τῆς νηστείας καὶ ἐφθάσαμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν λιμένα. Ἀλλὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσωμεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀντιθέτως νὰ φροντίσωμεν καὶ νὰ ἐπαγρυπνήσωμεν ἀκόμη περισσότερον. Διότι καὶ οἱ κυβερνῆται, ὅταν περάσουν ἀναρίθμητα πελάγη καὶ ἐνῷ τὰ πανιὰ εἶναι ἀνοιγμένα καὶ ἀρκετὸν τὸ ὕψος τῶν ἐμπορευμάτων καὶ πρόκειται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν λιμένα, τότε προσέχουν καὶ ἀγωνίζονται πολὺ περισσότερον, οὕτως ὥστε νὰ μὴ προσκρούσῃ τὸ πλοῖον εἰς κάποιον σκόπελον ἢ πέτραν καὶ κάνῃ τὸν προηγούμενον κόπον ἀνώφελον. Ἔτσι κάνουν καὶ οἱ δρομεῖς. Ὅταν φθάσουν πρὸς τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς, τότε τρέχουν ἀκόμη περισσότερον, οὕτως ὥστε νὰ φθάσουν πρῶτοι εἰς τὸ τέρμα καὶ νὰ ἀξιωθοῦν τῶν βραβείων. Καὶ οἱ ἀθληταὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ νίκας, ὅταν δίδουν τὴν μάχην διὰ τὸν στέφανον, διὰ νὰ τὸν κερδίσουν καὶ νὰ φύγουν ἐστεφανωμένοι, ἀγωνίζονται ἀκόμη περισσότερον.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ κυβερνῆται, οἱ δρομεῖς καὶ οἱ ἀθληταὶ φροντίζουν καὶ ἐπαγρυπνοῦν περισσότερον, ὅταν πλησιάζουν πρὸς τὸ τέρμα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἑβδομάδα, πρέπει τώρα κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐντείνωμεν τὴν νηστείαν καὶ νὰ αὐξήσωμεν τὰς προσευχὰς καὶ νὰ ἐξομολογηθῶμεν δι' ὅσα ἡμαρτήσαμεν μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ ἐκτελῶμεν ὅλας τὰς καλὰς πράξεις, τὴν πλουσίαν ἐλεημοσύνην,

ξεις ἐργασίαν, ἐλεημοσύνην δαψιλῆ, ἐπιείκειαν, πραότητα, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετήν, ἵνα μετὰ τούτων τῶν κατορθωμάτων εἰς τὴν κυρίαν φθάσαντες ἡμέραν τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίας ἀπολαύσωμεν.

Μεγάλην δὲ καλοῦμεν τὴν ἑβδομάδα, οὐκ ἐπειδὴ πλέον ἔχει τὸ μῆκος τῶν ὡρῶν, καὶ γάρ εἰσιν ἕτεραι πολλῷ μείζους ὥρας ἔχουσαι· οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους ἡμέρας ἔχει, καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς καὶ ταύτῃ καὶ ταῖς ἄλλαις πάσαις. Τίνος οὖν ἕνεκεν μεγάλην ταύτην καλοῦμεν; Ἐπειδὴ μεγάλα τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθά. Ἐν γὰρ ταύτῃ ὁ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, θάνατος ἐσβέσθη, κατάρα ἀνῃρέθη, τοῦ διαβόλου ἡ τυραννὶς κατελύθη, τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη, Θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώπους γέγονεν, οὐρανὸς βάσιμος γέγονεν, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις συνεμίγησαν, τὰ διεστῶτα συνήφθη, ὁ φραγμὸς περιῃρέθη, τὸ κλεῖθρον ἀνῃρέθη, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς εἰρηνοποίησε τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο τοίνυν μεγάλην τὴν ἑβδομάδα καλοῦμεν, ἐπειδὴ τοσοῦτον πλῆθος δωρεῶν ἡμῖν ἐν αὐτῇ κεχάρισται ὁ Δεσπότης. Διὰ τοῦτο πολλοὶ καὶ τὴν νηστείαν ἐπιτείνουσι καὶ ἀγρυπνίας καὶ παννυχίδας ἱεράς, καὶ ἐλεημοσύνας ἐπιδείκνυνται, δεικνύντες δι' ὧν πράττουσι τὴν τιμήν, ἣν περὶ τὴν ἑβδομάδα ἔχουσιν. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης τοσαῦτα ἐν αὐτῇ ἡμῖν ἀγαθὰ ἐδωρήσατο, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμᾶς προσήκει, δι' ὧν δυνάμεθα, τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν ἐπιδείκνυσθαι;

Καὶ γὰρ καὶ οἱ βασιλεῖς, δι' ὧν ποιοῦσι καὶ αὐτοί, δηλοῦσιν ὅσον ἔχουσι τὸ θαῦμα τούτων τῶν σεπτῶν ἡμερῶν, κελεύσαντες ἐκεχειρίαν ἅπαντας ἔχειν τοὺς τὰ πολιτικὰ οἰκονομοῦντας πράγματα καὶ τῶν δικαστηρίων τὰς θύρας ἀποκλείειν καὶ πᾶν εἶδος μάχης καὶ φιλονεικίας ἐλαύνεσθαι, ἵνα μετὰ πολλῆς ἡσυχίας καὶ γαλήνης ἐξῇ πρὸς τὴν τῶν

τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραότητα καὶ κάθε ἄλλην ἀρετήν, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ φθάσωμεν μαζὶ μὲ αὐτὰ τὰ κατορθώματα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου.

Ὀνομάζομεν τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν μεγάλην, ὄχι ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέρας ὥρας, διότι ὑπάρχουν ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν πολὺ περισσοτέρας ὥρας. Οὔτε ἐπειδὴ ἔχει περισσοτέρας ἡμέρας, διότι καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι καὶ αὐτὴ ἔχουν τὸν ἴδιον ἀριθμὸν ἡμερῶν. Διατί λοιπὸν ὀνομάζομεν αὐτὴν μεγάλην; Ἐπειδὴ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατ' αὐτήν, εἶναι δι' ἡμᾶς μεγάλα καὶ ἀνέκφραστα. Διότι κατ' αὐτὴν κατέπαυσεν ὁ μακροχρόνιος πόλεμος, ἐνικήθη ὁ θάνατος, ἡ κατάρα ἐξηφανίσθη, ἡ ἐξουσία τοῦ διαβόλου κατελύθη, ἡρπάγησαν οἱ αἰχμάλωτοί του, ἔγινεν ἡ συνδιαλλαγὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ οὐρανὸς ἔγινε κατοικήσιμος, οἱ ἄνθρωποι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὰ χωρισμένα ἡνώθησαν, ὁ φραγμὸς ἤρθη, ἡ κλεὶς ἀφῃρέθη, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἰρηνοποίησεν τὰ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ εἰς τὴν γῆν ὄντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὀνομάζομεν τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν μεγάλην, ἐπειδὴ δηλαδὴ κατ' αὐτὴν ὁ Κύριος μᾶς ἐχάρισεν πλῆθος ἀπὸ δωρεάς. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ ἐντείνουν τὴν νηστείαν, τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὰς ἱερὰς διανυκτερεύσεις καὶ ἐλεημοσύνην κάνουν, διὰ νὰ δείξουν μὲ τὰς πράξεις των τὴν τιμήν, ποὺ ἀποδίδουν εἰς τὴν μεγάλην ἑβδομάδα. Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς μᾶς ἐχάρισε κατ' αὐτὴν τόσα ἀγαθά, πῶς δὲν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποδείξωμεν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν μὲ ὅ,τι ἠμποροῦμεν;

Καθ' ὅσον καὶ οἱ βασιλεῖς μὲ τὰς πράξεις των φανερώνουν, πόσον θαυμάζουν αὐτὰς τὰς ἁγίας ἡμέρας μὲ τὸ νὰ διατάσσουν πρὸς τοὺς κρατοῦντας τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν νὰ ἔχουν ἀργίαν καὶ νὰ κλείουν τὰς θύρας τῶν δικαστηρίων καὶ νὰ ἀπομακρύνουν κάθε εἶδος διαφορᾶς καὶ φιλονεικίας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν μὲ πολλὴν ἡσυχίαν καὶ γαλήνην νὰ σπεύδωμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ πνευματικὰ ἀγαθά.

πνευματικῶν κατόρθωσιν ἐπείγεσθαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυνται. Τοὺς τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντας ἀφιᾶσι τῶν δεσμῶν καὶ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην μιμοῦνται τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην. Καθάπερ γὰρ αὐτός, φησί, τοῦ χαλεποῦ δεσμωτηρίου τῶν ἁμαρτημάτων ἡμᾶς ἀνίησι καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν παρέχει τὴν ἀπόλαυσιν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμᾶς, φησί, προσήκει οἷς δυνάμεθα μιμητὰς γενέσθαι τῆς τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας. Ἴδετε πῶς διὰ πάντων ἕκαστος ἡμῶν δείκνυσι τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμήν, ἣν περὶ τὰς ἡμέρας ἔχομεν τὰς τῶν τοσούτων ἀγαθῶν προξένους ἡμῖν γεγενημένας; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, νῦν μᾶλλον, εἰ καί ποτε ἄλλοτε, πάντα λογισμὸν βιωτικὸν ἀπωσάμενοι, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα καθαρὸν καὶ διεγηγερμένον ἔχοντες, οὕτως ἐνταῦθα παραγενώμεθα καὶ μηδεὶς εἰσιὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν βιωτικὰς ἐπισυρέσθω φροντίδας, ἵνα ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν λαβών, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθῃ.

Φέρε οὖν πάλιν τὴν συνήθη τράπεζαν ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ ἐκ τῶν πρόσφατον ἀναγνωσθέντων παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἑστιάσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, αὐτὰ τὰ ἀνεγνωσμένα εἰς μέσον ὑμῖν προθέντες, δεικνύντες τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. Ἐπειδὴ γὰρ τέλος ἐπέθηκε τῇ διηγήσει τῇ κατὰ τὸν Νῶε, ἐκ τοῦ Σὴμ λοιπὸν ἤρξατο τῆς γενεαλογίας, καί φησι, «Καὶ τῷ Σὴμ ἐγεννήθησαν καὶ αὐτῷ πατρὶ πάντων τῶν υἱῶν Ἕβερ, ἀδελφῷ Ἰάφεθ τοῦ μείζονος υἱοῦ. Εἶτα τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων ποιησάμενός φησι, «Καὶ τῷ Ἕβερ ἐγεννήθησαν δύο υἱοί· ὄνομα τῷ ἑνὶ Φαλέκ, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ διεμερίσθη ἡ γῆ». Σκόπει πῶς τῇ προσηγορίᾳ τοῦ τεχθέντος ἐναπέθετο τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι μετ' οὐ πολὺ σημείου τὴν πρόγνωσιν, ἵν' ὅταν ἴδῃς εἰς ἔργον τὸ πρᾶγμα ἐξελθόν, μηκέτι ξενισθῇς ὁρῶν ἄνωθεν τοῦτο τὴν προσηγορίαν τοῦ παιδὸς προμηνύουσαν. Μετὰ γὰρ

1. Γεν. 10, 21.
2. Γεν. 10, 25.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμοῦνται ἀκόμη περισσότερον. Αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς ἀποφυλακίζουν καὶ μιμοῦνται, ὅσον ἀνθρωπίνως εἶναι δυνατόν, τὸν Κύριόν των. Ὅπως δηλαδή, λέγει, ἐκεῖνος μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ φοβερὸν δεσμωτήριον τῆς ἁμαρτίας καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἀπόλαυσιν μυρίων ἀγαθῶν, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει ὅσον ἠμποροῦμεν νὰ μιμούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Εἴδατε πῶς μὲ τὸ κάθε τι ὁ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς ἀποδεικνύει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν δεικνύομεν πρὸς τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρόξενοι τόσων ἀγαθῶν πρὸς ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ τώρα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, ἀφοῦ ἐκδιώξετε κάθε βιωτικὴν σκέψιν καὶ ἔχοντες τὸν λογισμόν σας καθαρὸν καὶ ἄγρυπνον νὰ ἔλθετε ἔτσι ἐδῶ, καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μαζὶ μὲ τὰς βιωτικὰς φροντίδας, οὕτως ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀφοῦ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων του.

Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ παραθέσωμεν πάλιν τὴν συνήθη τράπεζαν καὶ νὰ προσφέρωμεν τροφὴν εἰς τὴν ἀγάπην σας ἀπ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσαμεν ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσῆν καί, ἀφοῦ συζητήσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν, ν' ἀποδείξωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτελείωσε τὴν διήγησιν τὴν σχετικὴν μὲ τὸν Νῶε ἤρχισε τὴν γενεαλογίαν ἀπὸ τὸν Σὴμ καὶ λέγει, «Καὶ ὁ Σήμ, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰάφεθ, ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ ἀνεδείχθη ὁ γενάρχης τῶν υἱῶν Ἔβερ»[1]. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἀναφέρει τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων, λέγει, «Καὶ ὁ Ἔβερ ἀπέκτησε δύο υἱούς· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς ἦτο Φαλέκ, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διεσπάρησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ὅλην τὴν γῆν»[2]. Πρόσεχε πῶς ἔκανε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ γεννηθέντος τὴν πρόγνωσιν τοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον θὰ συνέβαινεν μετὰ ἀπ' ὀλίγον, οὕτως ὥστε νὰ μὴ παραξενευθῇς, ὅταν αὐτὸ τὸ γεγονὸς πραγματοποιηθῇ, ἀφοῦ γνωρίζεις, ὅτι τοῦτο τὸ ὑπεδήλωνε τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου. Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε τὸν κατάλογον τῶν ἐκ τούτων γεν-

τὸ ποιήσασθαι τῶν ἑξῆς γεγεννημένων ἐκ τούτων τὸν κατάλογον, φησίν· «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν»· οὐ περὶ τῆς γῆς λέγουσα, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι μίαν γλῶσσαν ἅπασα ἡ τῶν ἀνθρώπων εἶχε φύσις. «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ», φησί, «χεῖλος ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι». Χεῖλος ἕν, τὴν λαλιάν φησι, καὶ φωνὴν πάλιν τὸ αὐτό, ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁμόφωνοι καὶ ὁμόγλωσσοι πάντες ἦσαν. Καὶ ὅτι περὶ λαλιᾶς εἴρηται τό, «Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν», ἄκουε τῆς Γραφῆς ἀλλαχοῦ λεγούσης, «Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν». Οὕτως οἶδεν ἡ Γραφὴ τῷ τοῦ χείλους ὀνόματι τὴν λαλιὰν προσαγορεύειν. «Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν γῇ Σενναάρ, καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ».

2. Ὅρα πῶς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐκ ἀνέχεται ἵστασθαι ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐφιεμένη ὀρέγεται τῶν μειζόνων. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα ἀπόλλυσι τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ μὴ βούλεσθαι τῆς οἰκείας φύσεως ἐπιγινώσκειν τὰ μέτρα, ἀλλ' ἀεὶ τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φαντάζεσθαι. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ περὶ τὰ τοῦ κόσμου ἐπτοημένοι πράγματα, ἐπειδὰν πολὺν περιβάλλωνται πλοῦτον καὶ δυναστείαν, ὥσπερ ἐπιλανθανόμενοι τῆς οἰκείας φύσεως, μέχρι τοσούτου εἰς ὕψος ἐπαίρεσθαι βούλονται, μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα κατενεχθῶσι. Καὶ τοῦτο ἴδοι τις ἂν ἐφ' ἑκάστης συμβαῖνον ἡμέρας καὶ οὐδὲ ταύτῃ τοὺς λοιποὺς σωφρονιζομένους, ἀλλὰ πρὸς βραχὺ μὲν συστελλομένους, ἀθρόον δὲ πάντων λήθην ποιουμένους καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδίζοντας ὁδὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν καταγομένους, ὅπερ καὶ νῦν ἐστιν ἰδεῖν ἐπὶ τούτων γεγονός.

«Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν γῇ Σενναὰρ καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ». Ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν ἡμᾶς διδάσκει τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ ἄστατον.

---

3. Ψαλμ. 139, 4.
4. Γεν. 11, 2.

νηθένιων λέγει· «Καὶ μέχρι τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἕνα στόμα καὶ ὡμίλουν μίαν γλῶσσαν». Δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον μίαν γλῶσσαν. «Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι», λέγει, «εἶχον ἕνα στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν». «Στόμα ἕν», ἐννοεῖ τὴν λαλιάν, καὶ «φωνὴν» πάλιν τὸ ἴδιον, διὰ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὅλοι ἦσαν ὁμόφωνοι καὶ ὁμόγλωσσοι. Καὶ ὅτι διὰ τὴν γλῶσσαν εἶπε τό, «Καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἕνα στόμα», ἄκουσε τὴν Γραφὴν ποὺ εἰς ἄλλο μέρος λέγει, «Δηλητήριον ἀσπίδων εἰς τὸ στόμα των»[3]. Ἔτσι γνωρίζει ἡ Γραφὴ νὰ λέγῃ διὰ τῆς λέξεως 'χείλη' τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν γλῶσσαν. «Καὶ ὅταν ἐξεκίνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ μέρη εὗρον πεδιάδα εἰς τὴν περιοχὴν Σεναὰρ καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ»[4].

2. Βλέπεις πῶς δὲν ἀνέχεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ παραμένῃ εἰς τὰ ὅριά της, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσα πάντοτε τὰ περισσότερα ζητεῖ τὰ μεγαλύτερα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ καταστρέφει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ νὰ μὴ θέλῃ δηλαδὴ νὰ γνωρίζῃ τὰ μέτρα τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ νὰ στρέφεται πάντοτε πρὸς τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ φαντάζεται τὰ ὑπεράνω τῆς φαντασίας του. Ἀπ' ἐδῶ καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ἐγκόσμια, ὅταν περιβάλλωνται μὲ πλοῦτον καὶ ἐξουσίαν, ὡσὰν νὰ λησμονοῦν τὴν φύσιν των, θέλουν νὰ φθάνουν εἰς τόσον ὕψος, διὰ νὰ καταλήξουν καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν βυθόν. Καὶ τὸ ἴδιο θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίνῃ καθημερινῶς καὶ νὰ μὴ σωφρονίζωνται οἱ ὑπόλοιποι, ἀλλ' ἀφοῦ συνέλθουν δι' ὀλίγον, ἀμέσως λησμονοῦν τὰ πάντα καὶ βαδίζουν τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ ἐκείνους καὶ πίπτουν εἰς τὸν ἴδιον κρημνόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίνῃ εἰς αὐτούς.

«Καὶ ὅταν ἀνεχώρησαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ μέρη εὗρον πεδιάδα εἰς τὴν περιοχὴν Σεναὰρ καὶ κατώκησαν ἐκεῖ». Βλέπε πῶς μᾶς διδάσκει ἡ Γραφὴ μὲ κάθε λεπτομέρειαν τὴν ἄστατον γνώμην των. Ἐπειδή, λέγει, εἶδον τὴν

Ἐπειδὴ εἶδον, φησί, τὸ πεδίον, μεταστάντες καὶ καταλιπόντες τὴν προτέραν οἴκησιν, ἐκεῖ κατῴκησαν. Εἶτά φησιν· Εἶπεν ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ· δεῦτε, πλινθεύσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. «Καὶ εἶπον· δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν, καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἡμᾶς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς». Ὅρα πῶς οὐκ εἰς δέον ἐκέχρηντο τῇ ὁμοφωνίᾳ, καὶ ὅτι ἡ ματαία τοῦ βίου τούτου βουλὴ γίνεται τῶν κακῶν ὑπόθεσις. «Δεῦτε», φησί, «ποιήσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός». Σκόπει πάσην ἀσφάλειαν ἐπινοῆσαι βούλονται τῇ οἰκοδομῇ, οὐκ εἰδότες ὅτι, «Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν». «Καὶ οἰκοδομήσωμεν», φησίν, «ἑαυτοῖς πόλιν», οὐχ ὅτι 'Θεῷ', ἀλλ' «Ἑαυτοῖς». Ὅρα πόση τῆς κακίας ἡ ἐπίτασις· ἔναυλον ἔχοντες τὴν μνήμην τῆς πανωλεθρίας ἐκείνης, ἐπὶ τοσαύτην μανίαν ἐξώκειλαν. «Καὶ οἰκοδομήσωμεν», φησίν, «ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ». Τῷ ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ ἡ θεία Γραφὴ τῆς τόλμης αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστῆσαι ἐβουλήθη. «Καὶ ποιήσωμεν», φησίν, 'ἑαυτοῖς ὄνομα'. Εἶδες τὴν ῥίζαν τῆς κακίας; Ἵνα, φησί, μνήμης διηνεκοῦς ἀπολαύσωμεν, ἵνα εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχωμεν μνημονεύεσθαι. Τοιαύτη ἡμῶν ἔσται ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἔργον, ὡς μηδέποτε λήθῃ παραπεμφθῆναι. Καὶ τοῦτο ποιήσωμεν «Πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς». Ὡς ἔτι, φησί, κατὰ ταὐτόν ἐσμεν, εἰς ἔργον ἀγάγωμεν τὸ δόξαν ἡμῖν, ἵνα ἀδιάλειπτον μνήμην καταλίπωμεν ταῖς εἰς τὸ ἑξῆς γενεαῖς.

---

5. Γεν. 11, 3-4.
6. Ψαλμ. 126, 1.

πεδιάδα, ἀφοῦ ἔφυγαν καὶ ἄφησαν τὰς προηγουμένας κατοικίας των κατώκησαν ἐκεῖ. Ἔπειτα λέγει· Εἶπεν ὁ καθεὶς πρὸς τὸν πλησίον του. Ἐλᾶτε νὰ κατασκευάσωμεν πλίνθους καὶ νὰ ψήσωμεν αὐτὰς εἰς τὴν πυράν. Ἐχρησιμοποίησαν τὰς πλίνθους ὡσὰν λίθους καὶ τὴν ἄσφαλτον ὡς λάσπην. «Καὶ εἶπον, ἐλᾶτε νὰ οἰκοδομήσωμεν διὰ τὸν ἑαυτόν μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ θὰ φθάνῃ ἕως τὸν οὐρανόν. Ἔτσι θὰ ἀφήσωμεν ἔνδοξον ὄνομα εἰς τοὺς ἀπογόνους μας πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν»[5]. Βλέπε πῶς δὲν ἐχρησιμοποίησαν ὅπως ἔπρεπε τὴν συμφωνίαν τῆς γλώσσης καὶ ὅτι ἡ ματαία ἀπόφασις αὐτῆς τῆς ζωῆς γίνεται αἰτία τῶν κακῶν. «Ἐλᾶτε, λέγει, νὰ κατασκευάσωμεν πλίνθους καὶ νὰ τὰς ψήσωμεν εἰς τὴν πυράν. Καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰς πλίνθους ὡς λίθους καὶ τὴν ἄσφαλτον ὡς λάσπην». Πρόσεξε πόσην ἀσφάλειαν θέλουν νὰ ἐπινοήσουν χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι «Ἐὰν δὲν οἰκοδομήσῃ ὁ Κύριος τὴν οἰκίαν, ματαίως ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομήσαντες αὐτήν»[6]. Καὶ θὰ οἰκοδομήσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, λέγει, πόλιν, ὄχι 'διὰ τὸν Θεὸν' ἀλλὰ «διὰ τοὺς ἑαυτούς μας». Βλέπε πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς κακίας. Ἂν καὶ εἶχον πρόσφατον τὴν μνήμην ἐκείνης τῆς καταστροφῆς, ὅμως ἔφθασαν εἰς τόσην κακίαν. «Καὶ νὰ οἰκοδομήσωμεν, λέγει, διὰ τοὺς ἑαυτούς μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ θὰ φθάνῃ ἕως τὸν οὐρανόν». Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἁγία Γραφὴ ἠθέλησε νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴν ὑπερβολικήν των τόλμην. «Καὶ νὰ ἀφήσωμεν», λέγει, «ἔνδοξον τὸ ὄνομά μας εἰς τοὺς ἀπογόνους μας». Εἶδες τὴν ρίζαν τῆς κακίας; Διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμῶνται πάντοτε, λέγει, διὰ νὰ μνημονευώμεθα αἰωνίως. Τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἔργον μας, ὥστε οὐδέποτε θὰ λησμονηθῶμεν, καὶ θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο «πρὶν διασκορπισθοῦμεν εἰς τὴν ἔκτασιν ὁλοκλήρου τῆς γῆς». Ἕως ὅτου, λέγει, θὰ εἴμεθα συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἂς πραγματοποιήσωμεν τὴν ἀπόφασίν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἀφήσωμεν ἀνεξάλειπτον μνήμην εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Εἰσὶ πολλοὶ καὶ νῦν τούτους μιμούμενοι, καὶ ἀπὸ τοιούτων πράξεων μνημονεύεσθαι βουλόμενοι, οἵ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομοῦντες οἰκίας, καὶ τὰ λουτρά, καὶ τὰς στοάς, καὶ τοὺς περιπάτους. Ἐὰν γὰρ καὶ τούτων ἕκαστον ἐρωτήσῃς τίνος ἕνεκεν πονεῖ καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυται χρημάτων δαπάνην εἰς οὐδὲν δέον, οὐδὲν ἕτερον ἀκούσῃ, ἢ ταῦτα τὰ ῥήματα, ὥστε τὴν μνήμην διηνεκῶς σώζεσθαι, καὶ ἀκούειν ὅτι τοῦ δεῖνος ἡ οἰκία καὶ τοῦ δεῖνος ὁ ἀγρός. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μνήμης ἀξιοῦσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον κατηγορίας. Εὐθέως γὰρ τοῖς λόγοις τούτοις ἐπεισέρχεται καὶ τὰ μυρίων κατηγοριῶν ἄξια ῥήματα· τοῦ δεῖνος τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ἅρπαγος, τοῦ χήρας καὶ ὀρφανοὺς γυμνώσαντος. Οὐκ ἔστι τοίνυν τοῦτο μνήμης ἀπολαύειν, ἀλλὰ κατηγορίαις διηνεκέσι βάλλεσθαι καὶ μετὰ θάνατον στηλιτεύεσθαι καὶ τὰς τῶν ὁρώντων γλώττας ἀκονᾶν εἰς βλασφημίαν καὶ κατηγορίαν τοῦ ταῦτα κτησαμένου. Εἰ δὲ ὅλως μνήμης ἐρᾷς διηνεκοῦς, ἐγώ σοι ὑποδείξω ὁδόν, δι' ἧς δυνήσῃ καὶ μνημονεύεσθαι διὰ παντός, καὶ μετ' εὐφημίας πολλῆς καὶ πολλήν σοι τὴν παρρησίαν ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ παρέξεις. Πῶς οὖν δυνήσῃ καὶ μνημονεύεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ τοῖς ἐγκωμίοις βάλλεσθαι καὶ μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετάστασιν; Εἰ ταυτὶ τὰ χρήματα εἰς τὰς τῶν πενήτων διανείμῃς χεῖρας, ἀφεὶς τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομάς, καὶ τοὺς ἀγρούς, καὶ τὰ βαλανεῖα. Αὕτη ἡ μνήμη ἀθάνατος, αὕτη ἡ μνήμη μυρίων σοι θησαυρῶν πρόξενος γίνεται, αὕτη ἡ μνήμη τοῦ φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων κουφίζουσα, πολλήν σοι τὴν παρρησίαν προξενεῖ παρὰ τῷ Δεσπότῃ. Ἐννόησον γάρ μοι καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα, ἅπερ ἕκαστος μέλλει λέγειν, τὸν ἐλεήμονα, καὶ φιλάνθρωπον, τὸν ἐπιεικῆ, τὸν χρηστόν, τὸν μετὰ πολλῆς δαψιλείας διανείμαντα. «Ἐσκόρπισε γάρ», φησίν, «ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Τοιοῦτον γὰρ ὁ τῶν χρημάτων πλοῦτος· σκορπι-

7. Ψαλμ. 111, 9.

Εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ καὶ τώρα θέλουν νὰ μνημονεύωνται μὲ τέτοιου εἴδους πράξεις μιμούμενοι ἐκείνους. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ κτίζουν λαμπρὰς οἰκίας, λουτρά, στοὰς καὶ τοὺς τόπους τῶν περιπάτων. Διότι καὶ ἂν ἐρωτήσῃς κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτούς, διατί κοπιάζει καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ δαπανᾷ χωρὶς νὰ πρέπει τόσα χρήματα, δὲν θὰ ἀκούσῃς τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτὰ τὰ λόγια, νὰ διατηρῆται δηλαδὴ συνεχῶς ἡ μνήμη καὶ διὰ νὰ ἀκούεται, ὅτι ἐκείνου εἶναι ἡ οἰκία καὶ ἐκείνου ὁ ἀγρός. Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἄξιον ἐνθυμήσεως, ἀλλὰ μᾶλλον κατηγορίας. Διότι ἀμέσως μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους προστίθενται καὶ ἄλλοι λόγοι πλήρεις κατηγοριῶν· τοῦ τάδε, τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ἅρπαγος, αὐτοῦ ποὺ ἐλήστευσε χήρας καὶ ὀρφανά. Δὲν εἶναι δυνατὸν λοιπὸν αὐτὸ ν' ἀπολαμβάνῃ ἐνθυμήσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως βάλλεται ἀπὸ διαρκεῖς κατηγορίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον στιγματίζεται καὶ ἀκονίζει τὰς γλώσσας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι βλέπουν νὰ βλασφημοῦν καὶ νὰ κατηγοροῦν αὐτὸν ποὺ ἀπέκτησεν αὐτά. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῇς διακαῶς νὰ μνημονεύεσαι πάντοτε θὰ σοῦ ὑποδείξω ἐγὼ τὴν ὁδόν, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσῃς καὶ νὰ μνημονεύεσαι αἰωνίως καὶ μάλιστα μὲ πολλὴν εὐφημίαν καὶ νὰ ἔχῃς πολὺ θάρρος κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωήν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃς καὶ νὰ μνημονεύεσαι καθημερινῶς καὶ νὰ δοξάζεσαι καὶ μετὰ τὸν θάνατον; Ἐὰν διανείμῃς ἀμέσως τὰ χρήματά σου εἰς τὰς χεῖρας τῶν πενήτων, ἀφοῦ ἀφήσῃς τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ λουτρά. Αὐτὴ ἡ μνήμη εἶναι ἀθάνατος, αὐτὴ ἡ μνήμη γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν θησαυρῶν διὰ σέ, αὐτὴ ἡ μνήμη ἀνακουφίζουσα τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων, σοῦ προξενεῖ πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Θεόν. Διότι σκέψου καὶ αὐτοὺς τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ εἰπῇ ὁ καθεὶς μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὁ ἐλεήμων, ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἐπιεικής, ὁ ἀγαθός, αὐτὸς ποὺ διένειμε πλουσίως τὴν περιουσίαν του. «Διότι ἐσκόρπισε», λέγει, «ἔδωσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ θὰ μένῃ αἰωνίως»[7]. Διότι τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ὁ πλοῦτος. Ὅταν διαμοιράζεται,

ζόμενος μᾶλλον παραμένει· συνεχόμενος δὲ καὶ ἔνδον ἀποκλειόμενος καὶ τοὺς κατέχοντας συναπόλλυσιν. «Ἐσκόρπισε γάρ», φησίν, «ἔδωκε τοῖς πένησιν». Ἀλλ' ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς· «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸν πλοῦτον ἐσκόρπισε, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ εἰς πάντα τὸν αἰῶνα διαμένει καὶ τὴν μνήμην ἀθάνατον ἐργάζεται.

3. Εἶδες μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινομένην; Εἶδες μνήμην μεγάλων καὶ ἀπορρήτων γέμουσαν ἀγαθῶν; Διὰ τοιούτων οἰκοδομῶν μνημονεύεσθαι σπουδάζωμεν. Αἱ γὰρ διὰ τῶν λίθων οὐ μόνον ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελῆσαι δύνανται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ στήλης διηνεκοῦς ἡμῶν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καταβοῶσι. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τούτων ἁμαρτήματα αὐτοὶ ἔχοντες ἄπιμεν, αὐτὰ δὲ καταλιπόντες ἐνταῦθα, οὐδὲ τῆς ψυχρᾶς ἐκείνης καὶ ἀνοήτου παρ' αὐτῶν μνήμης ἀξιούμεθα· ἀλλὰ ταῖς μὲν κατηγορίαις βαλλόμεθα, ἡ δὲ προσηγορία μεθίσταται εὐθέως εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ἀπὸ τούτου εἰς ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς ἄλλον πάλιν. Καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγετο τοῦ δεῖνος, αὔριον δὲ τοῦ δεῖνος καὶ μετὰ τὴν ἑξῆς πάλιν ἑτέρου. Καὶ ἀπατῶμεν ἑκόντες ἑαυτούς, νομίζοντες δεσποτείαν τινὰ κεκτῆσθαι, οὐκ εἰδότες ὅτι μόνον τῆς χρήσεως ἀπολαύομεν καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἑτέροις τούτων παραχωροῦμεν· ὅτι γὰρ καὶ οἷς οὐ βουλόμεθα, τοῦτο τέως παρίημι. Ὅλως δὲ εἰ μνήμης ἐπιθυμεῖς καὶ τοῦτό σοι περισπούδαστον, ἄκουε πῶς αἱ χῆραι ἐμέμνηντο τῆς Ταβιθᾶς, καὶ πῶς τὸν Πέτρον περιεστήκεισαν κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ Δορκάς. Εἶδες οἰκοδομὰς ἐμψύχους φωνὰς ἀφιείσας, καὶ τοσαύτην ἰσχὺν ἐχούσας, ὡς καὶ ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν ἐπαναγαγεῖν; «Ἐπειδὴ γὰρ περιέ-

8. Βλ. Πράξ. 9, 39-41.

τότε περισσότερον παραμένει. Όταν ὅμως κρατῆται καὶ φυλάσσεται καλὰ μέσα, καταστρέφει καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν κατέχουν. «Διότι ἐσκόρπισε», λέγει, «ἔδωσεν εἰς τοὺς πτωχούς». Ἀλλὰ ἄκουσε καὶ τὰ ἑπόμενα· «ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ παραμένει αἰωνίως». Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας διένειμε τὸν πλοῦτον ἀλλ' ἡ ἀρετή του παραμένει αἰωνίως καὶ κάνει τὴν μνήμην ἀθάνατον.

3. Εἶδες μνήμην ποὺ διαρκεῖ αἰωνίως; Εἶδες μνήμην ἡ ὁποία γεμίζει μὲ μεγάλα καὶ ἀπερίγραπτα ἀγαθά; Μὲ τέτοιου εἴδους οἰκοδομὰς νὰ φροντίζωμεν νὰ μνημονευώμεθα. Διότι αἱ οἰκοδομαὶ μὲ τοὺς λίθους ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου, ἀλλὰ καὶ μᾶς κατηγοροῦν μὲ κραυγαλέαν φωνὴν ἀντὶ νὰ εἶναι αἰώνιος στήλη. Καὶ ἂν ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τέτοιου εἴδους ἁμαρτήματα, νὰ φύγωμεν, ἀφοῦ τὰ ἐγκαταλείψωμεν ἐδῶ καὶ νὰ μὴ ἀξιώνωμεν τὴν ὑπ' αὐτῶν ψυχρὰν ἐκείνην καὶ ἀνώφελον ἀνάμνησιν. Τὸ μόνον ποὺ παραμένει εἶναι αἱ κατηγορίαι, μὲ τὰς ὁποίας βαλλόμεθα, οἱ δὲ τίτλοι κυριότητος μεταβαίνουν ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ πράγματι ἔτσι συμβαίνει. Μεταβαίνει ἀπὸ τοῦτον εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον εἰς ἄλλον πάλιν. Καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγετο ἡ οἰκία τοῦ τάδε, αὔριον θὰ λέγεται τοῦ ἄλλου καὶ μεθαύριον πάλιν ἄλλου. Καὶ ἀπατώμεθα μόνοι μας νομίζοντες, ὅτι ἀπεκτήσαμεν κάποιαν ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ μόνον ποὺ ἐπετύχαμεν εἶναι ἡ ἀπόλαυσις καὶ εἴτε τὸ θέλομεν, εἴτε ὄχι τὰ κληρονομοῦμεν εἰς ἄλλους. Τὸ ὅτι δὲ τὰ κληρονομοῦμεν καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλομεν τοῦτο τὸ ἀφήνω. Ἐὰν ὅμως ἐπιθυμῇς νὰ μνημονεύεσαι καὶ ἐνδιαφέρεσαι πολὺ δι' αὐτό, ἄκουσε πῶς αἱ χῆραι ἐνεθυμοῦντο τὴν Ταβιθᾶ καὶ πῶς εἶχαν περικυκλώσει τὸν Πέτρον καὶ ἔκλαιον καὶ ἐπεδείκνυον τοὺς χιτῶνας καὶ τὰ ἐνδύματα, ποὺ ἔκαμνεν, ὅταν ἦτο μαζί των ἡ Δορκάς[8]. Εἶδες οἰκοδομάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καὶ φωνὴν καὶ δύναμιν τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ ἐπαναφέρουν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωήν; Ἐπειδὴ δη-

στησαν τὸν Πέτρον καὶ τὰ δάκρυα θερμὰ ἐξέχεαν, τὴν τροφὴν καὶ τὴν χορηγίαν ἐπιζητοῦσαι, ἐκβαλὼν πάντας», φησίν, «ὁ Πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο καὶ ἀναστήσας αὐτὴν ἐφώνησε τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας καὶ παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν». Εἰ βούλει μνημονεύεσθαι, καὶ εἰ δόξης ἀληθοῦς ἐρᾷς, ταύτην μίμησαι καὶ τοιαύτας οἰκοδομὰς ἐργάζου, μὴ περὶ τὴν ἄψυχον ὕλην καταδαπανώμενος, ἀλλὰ περὶ τοὺς ὁμογενεῖς πολλὴν τὴν φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύμενος. Αὕτη ἡ μνήμη ἐπαινετὴ καὶ πολὺ τὸ κέρδος φέρουσα.

Ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν καὶ ἴδωμεν τῶν τότε ἀνδρῶν τὴν τόλμαν. Τὰ γὰρ ἐκείνων πάθη ἡμῖν, εἰ βουλοίμεθα νήφειν, σωφρονισμὸς γενήσεται. «Καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς», φησί, «πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ τῆς γῆς». Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ τῆς ἑαυτῶν γνώμης τὴν διαφθορὰν ἐπιδείκνυσι. «Καὶ οἰκοδομήσωμεν», φησίν, «ἑαυτοῖς πόλιν»· καὶ πάλιν· «Ποιήσωμεν» ἑαυτοῖς ὄνομα». Ἀλλ' ὅρα καὶ μετὰ τοσαύτην πανωλεθρίαν πάλιν πῶς οὐκ ἐλάττοσι κακοῖς ἐπιχειροῦσι. Τί οὖν ἵνα γενήσηται; πῶς ἵνα ἀναχαιτισθῶσι τῆς μανίας; Ὑπέσχετο μηκέτι ποιήσειν κατακλυσμὸν τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος· οὗτοι δὲ οὐδὲ ταῖς τιμωρίαις ἐσωφρονίσθησαν, οὔτε ταῖς εὐεργεσίαις βελτίους ἐγένοντο. Διὸ ἄκουε τῶν ἑξῆς, ἵνα μάθῃς τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύρος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμουν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡ Γραφὴ διαλέγεται. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θεός»· οὐχ ἵνα ἀνθρωπίνως νοήσωμεν, ἀλλ' ἵνα διὰ τούτου παιδευώμεθα μηδέποτε καταψηφίζεσθαι ἁπλῶς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων, μήτε ἐξ ἀκοῆς κατα-

9. Γεν. 11, 5.

λαδὴ περιεκύκλωσαν τὸν Πέτρον καὶ ἔχυσαν θερμὰ δάκρυα, ἐπιζητοῦσαι τὴν τροφὴν καὶ τὴν χορηγίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Δορκάδος, ἀφοῦ ἔβγαλεν ὅλους ἔξω, λέγει, ὁ Πέτρος ἐγονάτισε καὶ προσηυχήθη καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνέστησεν, ἐφώναξε τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας καὶ τὴν παρουσίασε ζωντανήν. Ἐὰν θέλῃς νὰ μνημονεύεσαι καὶ ἂν ἐπιθυμῇς διακαῶς τὴν ἀληθινὴν δόξαν, νὰ μιμῆσαι αὐτήν, καὶ νὰ κτίζῃς τέτοιου εἴδους οἰκοδομάς, χωρὶς νὰ φθείρεσαι ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἄψυχον ὕλην, ἀλλὰ νὰ δεικνύῃς πολλὴν φιλοτιμίαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους σου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπαινετὴ ἀνάμνησις, ἡ ὁποία φέρει καὶ πολὺ κέρδος.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας καὶ ἂς ἴδωμεν τὴν τόλμην τῶν τότε ἀνδρῶν. Διότι, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἀγρυπνῶμεν τὰ παθήματα ἐκείνων θὰ μᾶς σωφρονίσουν. «Ἂς οἰκοδομήσωμεν, λέγει, διὰ τοὺς ἑαυτούς μας πόλιν καὶ πύργον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ θὰ φθάνῃ ἕως τὸν οὐρανόν· οὕτω θὰ ἀφήσωμεν ἔνδοξον ὄνομα εἰς τοὺς ἀπογόνους μας, πρὶν διασκορπισθῶμεν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν». Βλέπεις πῶς δεικνύων παντοῦ τὴν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς των. «Ἂς οἰκοδομήσωμεν», λέγει, «διὰ τοὺς ἑαυτούς μας πόλιν»· καὶ πάλιν· «Ἂς ἀφήσωμεν ἔνδοξον τὸ ὄνομά μας». Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς μετὰ ἀπὸ τόσην καταστροφὴν ἐπιχειροῦν πάλιν ὄχι μικρότερα κακά. Τί νὰ γίνῃ λοιπόν; πῶς νὰ ἀναχαιτισθοῦν ἀπὸ τὴν μανίαν; Ὑπεσχέθη, ὅτι δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κατακλυσμὸν λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας του. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε μὲ τὰς τιμωρίας συνῆλθαν, οὔτε μὲ τὰς εὐεργεσίας ἔγιναν καλύτεροι. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀπεριγράπτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὰ ἑξῆς· «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἴδῃ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχον ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι»[9]. Πρόσεξε πῶς ἡ Γραφὴ μᾶς ὁμιλεῖ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός», ὄχι διὰ νὰ τὸ ἐννοήσωμεν ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ διὰ νὰ διδασκώμεθα νὰ μὴ καταδικάζωμεν ἔτσι εὐκόλως τοὺς ἀδελφούς

δικάζειν, ἐὰν μὴ πρότερον πολλὴν δεξώμεθα τὴν πληροφορίαν. Πάντα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο γίνεται, καὶ τοσαύτῃ κέχρηται τῇ συγκαταβάσει πρὸς διδασκαλίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον».

Ὅρα αὐτὸν οὐκ ἐκ προοιμίων ἀναστέλλοντα αὐτῶν τὴν μανίαν, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ κεχρημένον καὶ ἀναμένοντα εἰς ἔργον αὐτοὺς ἀγαγεῖν τὴν πονηρίαν ἅπασαν καὶ τότε ἐκκοπῆναι τὴν ἐπιχείρησιν. Ἵνα γὰρ μή τινι ἐξῇ λέγειν, ὅτι ἐβουλεύσαντο μέν, οὐκ ἤγαγον δὲ εἰς ἔργον τὰ δόξαντα, ἀναμένει πληρῶσαι αὐτοὺς τὰ βουλευθέντα, καὶ τότε δεῖξαι αὐτοῖς ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειροῦσι. «Καὶ κατέβη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν, καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Ὅρα φιλανθρωπίας ὑπερβολήν. Συνεχώρησε καμεῖν αὐτοὺς καὶ ταλαιπωρηθῆναι, ἵνα τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα διδάσκαλος αὐτοῖς γένηται. Καὶ ἐπειδὴ εἶδεν ἀκμάζουσαν τὴν κακίαν, καὶ τὴν νόσον ἐπιτεινομένην, οὐκ εἰς τέλος ἀφίησιν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐνδεικνύμενος ἀγαθότητα, καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, ὁρῶν αὐτῶν αὐξανομένην τὴν νόσον, καὶ τὸ ἕλκος ἀνίατον γινόμενον, ταχεῖαν ποιεῖται τὴν τομήν, ἵνα παντελῶς ἀφανίσῃ τὴν αἰτίαν τῆς νόσου. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεός· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων»· ἀντὶ τοῦ, φωνὴ μία καὶ γλῶσσα μία. Καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι, καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν.

4. Ὅρα Δεσπότου φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ μέλλει τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ἐκκόπτειν, ἀπολογίαν πρότερον συντίθησι, καὶ μονονουχὶ δείκνυσιν αὐτῶν τῆς ἁμαρτίας τὸ μέγεθος, καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι τῇ συμφωνίᾳ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο. «Ἰδοὺ γάρ», φησί, «γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων. Καὶ τοῦτο ἤρξατο ποιῆσαι, καὶ νῦν ἐκλείψει ἀπ'

---

10. Γεν. 11, 6.

μας, μήτε νὰ τοὺς καταδικάζωμεν μόνον ἐξ ἀκοῆς, ἐὰν δὲν πληροφορηθῶμεν πρῶτον καλῶς. Διότι πάντα τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ γίνονται καὶ ἔχουν πολλὴν συγκατάβασιν, διὰ νὰ διδάξουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῇ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι».

Βλέπε πῶς ὁ Θεὸς δὲν καταστέλλει ἀμέσως τὴν μανίαν των, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἀναμένει νὰ πραγματοποιήσουν τὴν πονηρὰν ἐπιδίωξιν καὶ μετὰ νὰ διακόψῃ τὴν ἐπιχείρησιν. Διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι μόνον ἐσκέφθησαν, δὲν ἐπραγματοποίησαν ὅμως τὰ σχέδιά των, περιμένει νὰ ἐκπληρώσουν τὰς σκέψεις των καὶ τότε ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπιχειροῦν ἀνόητα πράγματα. «Καὶ κατέβη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἰδῇ τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ποὺ εἶχον ἀρχίσει νὰ οἰκοδομοῦν οἱ ἄνθρωποι». Πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν. Ἐπέτρεψεν αὐτοὺς νὰ κοπιάσουν καὶ νὰ ταλαιπωρηθοῦν, οὕτως ὥστε ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων νὰ τοὺς γίνῃ διδάσκαλος. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδεν, ὅτι ἐμεγάλωνεν ἡ κακία των δὲν τοὺς ἀφήνει μέχρι τὸ τέλος, ἀλλὰ ἐπιδεικνύων τὴν ἀγαθότητά του, ὡς ἄριστος ἰατρός, ἐπειδὴ ἔβλεπε νὰ προχωρῇ ἡ ἀσθένειά των καὶ ἡ πληγή των νὰ γίνεται ἀνίατος, ἐκτελεῖ ἀμέσως τὴν ἐγχείρησιν, οὕτως ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τὴν ρίζαν της τὴν αἰτίαν τῆς νόσου. «Καὶ εἶπε», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ στόμα ἓν πάντων»· ἀντὶ νὰ εἰπῇ μία φωνὴ καὶ μία γλῶσσα. «Καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ ποὺ ἐσκέφθησαν καὶ τώρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάμουν»[10].

4. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ διακόψῃ τὴν ὁρμήν των κάμνει ἀπολογίαν προηγουμένως καὶ ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας των καὶ τὴν ὑπερβολικήν των ἀγνωμοσύνην καὶ ὅτι δὲν ἐτήρησαν καλῶς τὴν συμφωνίαν. «Διότι ἰδού, λέγει, ἕνας λαὸς εἶναι ὅλοι καὶ μίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν. Καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματο-

αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν». Τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτῷ, ἐπειδὰν μέλλῃ τιμωρίαν ἐπάγειν, πρότερον δεικνύναι τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος, καὶ ὥσπερ ἀπολογίαν τινὰ συντιθέναι, καὶ τότε ποιεῖσθαι τὴν διόρθωσιν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἡνίκα ἤμελλε τὴν ἀπειλὴν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ποιεῖσθαι, φησὶν ἡ Γραφή· «Ἰδὼν δὲ Κύριος ὁ Θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος». Εἶδες πῶς πρότερον ἔδειξε τῆς κακίας αὐτῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ τότε φησίν, «Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον; Οὕτω καὶ νῦν· «Ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων, καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι». Εἰ ὁμονοίας τοσαύτης ἀπολαύοντες καὶ ὁμοφωνίας πρὸς τοσαύτην ἐξώκειλαν μανίαν, τοῦ χρόνου προϊόντος πῶς οὐχὶ χείρονα διαπράξονται;

«Οὐκ ἐκλείψει γάρ», φησίν, ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν». Οὐδὲν αὐτῶν τὴν ὁρμὴν ἐπισχεῖν δυνήσεται, ἀλλὰ πάντα τα βουλευθέντα αὐτοῖς εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπουδάσουσιν, εἰ μὴ ταχέως ὑπὲρ τῶν ἤδη τολμηθέντων δίκην δώσουσι. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου γεγονὸς εὑρήσει τις. Καὶ γὰρ ἐκεῖ, ἡνίκα ἤμελλεν ἐκβάλλειν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, φησί· «Τίς ἀνήγγειλέ σοι, ὅτι γυμνὸς εἶ;». Καὶ πάλιν· «Ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. Καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου». Καὶ νῦν φησιν, «Ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων, καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι· καὶ νῦν οὐ μὴ ἐκλείψῃ ἐξ αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν. Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν

---

11. Γεν. 6, 5.
12. Γεν. 6, 7.
13. Γεν. 3, 11.
14. Γεν. 3, 22-23.

ποιοῦν αὐτὸ ποὺ ἐσκέφθησαν, καὶ τώρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάνουν». Τοῦτο συνηθίζει ὁ Θεός, ἐὰν δηλαδὴ πρόκειται νὰ τιμωρήσῃ, προηγουμένως δεικνύει τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται κατὰ κάποιον τρόπον, ἔπειτα ἐκτελεῖ τὴν διόρθωσιν. Διότι καὶ κατὰ τὸν κατακλυσμόν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἀπειλήν, λέγει ἡ Γραφή· «Ἐπειδὴ εἶδεν ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ηὐξήθησαν κατὰ πολὺ αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ὁ καθεὶς ἔχει ἀφιερώσει τὰς σκέψεις του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας του εἰς τὰς κακὰς πράξεις ἀπὸ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν»[11]. Εἶδες πῶς ἔδειξε προηγουμένως τὸ μέγεθος τῆς κακίας των καὶ μετὰ λέγει, «θὰ ἐξαφανίσω τὸν ἄνθρωπον»[12]; Ἔτσι καὶ τώρα· «Ἰδοὺ ἕνας λαὸς εἶναι ὅλοι καὶ μίαν γλῶσσαν ὁμιλοῦν, καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ ποὺ ἐσκέφθησαν». Ἐὰν παρεσύρθησαν εἰς τέτοιου εἴδους μανίαν, ἐνῷ εἶχον τόσην ὁμόνοιαν καὶ ὁμοφωνίαν, πῶς δὲν θὰ ἔκαμνον τὰ χειρότερα, ὅσον θὰ ἐπερνοῦσεν ὁ χρόνος;

«Καὶ δὲν θὰ τοὺς λείψῃ», λέγει, «τίποτε ἀπὸ ὅσα σκέπονται νὰ κάμουν». Τίποτε δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμήν των, ἀλλ' ὅλα, ὅσα ἀπεφάσισαν νὰ πραγματοποιήσουν, θὰ τὰ κάνουν, ἐὰν δὲν τιμωρηθοῦν ἀμέσως, δι' ὅσα ἐτόλμησαν νὰ κάμουν. Τὸ ἴδιον θὰ εὕρῃ κανεὶς νὰ ἔχῃ γίνει καὶ μὲ τὸν πρωτόπλαστον. Διότι ἐκεῖ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον, λέγει, «Ποῖος σοῦ ἀνήγγειλεν, ὅτι εἶσαι γυμνός;»[13]. Καὶ πάλιν· «ἰδοὺ ὁ Ἀδὰμ ἔγινεν ὡσὰν ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς, γνωρίζων τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Καὶ τώρα μὴ τυχὸν καὶ ἁπλώσῃ τὴν χεῖρα του καὶ λάβῃ καὶ φάγῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς καὶ ζήσῃ αἰωνίως. Καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν παράδεισον»[14]. Καὶ τώρα λέγει· «Ἰδοὺ ἕνα στόμα καὶ μίαν γλῶσσαν ἔχουν καὶ ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐσκέφθησαν καὶ τώρα νομίζουν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείψῃ τίποτε, ἀπὸ ὅσα σκέπτονται νὰ κάμουν. Ἐμπρὸς νὰ κατε-

ἐκεῖ τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον».

Ὅρα πάλιν τῶν λέξεων τὴν συγκατάβασιν. «Δεῦτε», φησί, «καὶ καταβάντες». Τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα; Συνεργείας δεῖται ὁ Δεσπότης πρὸς τὴν διόρθωσιν; ἀλλὰ συμμαχίας πρὸς τὴν τούτων καθαίρεσιν; Οὐχί, μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ καθάπερ ἤδη εἶπεν ἡ Γραφή, «Κατέβη Κύριος, διδάσκουσα ἡμᾶς διὰ τούτου, ὅτι μετὰ ἀκριβείας αὐτῶν εἶδε τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι, «Δεῦτε, καὶ καταβάντες». Ὡς πρὸς ὁμοτίμους δὲ πάντως ἐστὶ τουτὶ τὸ εἰρημένον· «Δεῦτε, καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον». Καθάπερ, φησί, στήλην τινὰ διηνεκῆ, τοιαύτην αὐτοῖς ἐπιτίθημι τὴν τιμωρίαν, καὶ ἵνα παντὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτείνηται, καὶ μηδεὶς χρόνος λήθην αὐτοῖς ἐμποιήσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεόντως ἐχρήσαντο τῇ ὁμοφωνίᾳ, διὰ τῆς ἑτεροφωνίας αὐτοὺς σωφρονισθῆναι βούλομαι. Καὶ γὰρ οὕτως ἑκάστοτε εἴωθε ποιεῖν ὁ Δεσπότης. Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐποίησεν· οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ δοθείσῃ τιμῇ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέταξεν αὐτὴν τῷ ἀνδρί. Καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ μὴ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς πολλῆς ἀνέσεως, καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαίτης, ἀλλὰ διὰ τῆς παραβάσεως τῷ ἐπιτιμίῳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησεν, ἐξέβαλε αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσου καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτῷ ἐπέθηκε διηνεκῆ, λέγων· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ».

Καὶ οὗτοι τοίνυν ἐπειδὴ τιμηθέντες τῇ ὁμοφωνίᾳ, εἰς κακίαν ἐχρήσαντο τῇ δοθείσῃ τιμῇ, διὰ τῆς ἑτεροφωνίας ἵστησιν αὐτῶν τῆς κακίας τὴν φοράν. Καὶ συγχέωμεν αὐτῶν, φησί, τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον· ἵνα ὥσπερ ἡ ὁμοφωνία τὴν συνοίκησιν

15. Γεν. 11, 6-7.
16. Γεν. 3, 18.

βῶμεν ἐκεῖ καὶ νὰ ἐπιφέρωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου»[15].

Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τῶν λεχθέντων. «Ἐμπρός», λέγει, «νὰ καταβῶμεν ἐκεῖ». Τί χρειάζονται αὐτὰ τὰ λόγια; Ἔχει ἀνάγκην συνεργασίας ὁ Θεὸς διὰ τὴν διόρθωσιν; Ἢ μήπως ἔχει ἀνάγκην συμμαχίας διὰ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν; Ὄχι, μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ ὅπως ἤδη εἶχεν εἴπει ἡ Γραφή, «Κατέβη ὁ Κύριος» ἐπιθυμοῦσα νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ αὐτό, ὅτι εἶδε μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὑπερβολικὴν κακίαν των, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει «Ἐμπρὸς ἂς καταβῶμεν». Πάντως αὐτὸ ἐλέχθη ὡσὰν πρὸς ἰσότιμους· «Ἐμπρὸς ἂς καταβῶμεν ἐκεῖ καὶ ἂς ἐπιφέρωμεν σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου». Ὡσὰν κάποιαν παντοτινὴν στήλην, λέγει, τέτοιαν τιμωρίαν ἐπιβάλλω εἰς αὐτούς, ὥστε νὰ τοὺς ἀκολουθῇ αἰωνίως καὶ νὰ μὴ λησμονηθῇ ποτὲ ἀπ' αὐτούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν ὁμοφωνίαν τῆς γλώσσης, ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς σωφρονίσω μὲ τὴν ἐπιβολὴν εἰς αὐτοὺς πολλῶν γλωσσῶν. Καθ' ὅσον ἔτσι συνηθίζει πάντοτε νὰ κάνῃ ὁ Κύριος. Τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἔκανε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησεν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τιμήν, διὰ τοῦτο τὴν ὑπέταξεν εἰς τὸν ἄνδρα. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τοῦ Ἀδὰμ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν πολλὴν ἄνεσιν καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐντὸς τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τὸν κατέστησεν ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας, τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τοῦ ἐπέβαλεν αὐτὴν τὴν παντοτινὴν τιμωρίαν λέγων· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους θὰ βλαστάνῃ εἰς σὲ ἡ γῆ»[16].

Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἠξιώθησαν νὰ τιμηθοῦν μὲ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τοῦτο τὸ δοθὲν προνόμιον μὲ κακίαν, τοὺς σταματᾷ τὴν ὁρμὴν τῆς κακίας των μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῆς χρησιμοποιήσεως διαφορετικῆς γλώσσης. «Καὶ ἂς ἐπιφέρωμεν», λέγει, «σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν των, διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ ὁ ἕνας τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου», οὕτως ὥστε ὅπως ἡ

εἰργάζετο, οὕτως ἡ διαίρεσις τῆς φωνῆς τὴν διασπορὰν αὐτοῖς κατασκευάσῃ. Οἱ μὴ τὴν αὐτὴν ἔχοντες φωνὴν καὶ διάλεξιν, πῶς ἂν ἠδύναντο κατὰ ταὐτὸ οἰκεῖν; Καὶ διέσπειρεν αὐτούς, φησί, Κύριος ὁ Θεὸς ἐκεῖθεν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Ὅρα Δεσπότου φιλανθρωπίαν, εἰς ὅσην αὐτοὺς ἐνέβαλεν ἀμηχανίαν. Καὶ γὰρ μαινομένοις λοιπὸν ἐοίκασιν. Ὁ μὲν ἐπέταττεν ἕτερον, ὁ δὲ ἕτερον ἐπεδίδου· καὶ ἀνόητος αὐτοῖς λοιπὸν ἦν πᾶσα ἡ ἐπιχείρησις. Διὸ «Καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτῆς, σύγχυσις· ὅτι ἐκεῖ συνέχεε Κύριος ὁ Θεὸς τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς· καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς».

Σκόπει πόσα γίνεται, ὥστε τὴν μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτείνεσθαι. Πρῶτον μὲν ἡ τῶν γλωσσῶν διαίρεσις, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτου ἡ τοῦ ὀνόματος προσηγορία· τὸ Φαλὲκ γὰρ ὄνομα, ὅπερ ὁ Ἔβερ ἐπέθηκε τῷ παιδί, μερισμὸν σημαίνει. Ἔπειτα ἡ τοῦ τόπου προσηγορία· σύγχυσις γὰρ ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ Βαβυλών. Ἔπειτα αὐτὸς ὁ Ἔβερ ἔμενε τὴν αὐτὴν ἔχων διάλεξιν, ἥνπερ καὶ πρότερον, ἵνα καὶ τοῦτο σημεῖον ἐναργὲς γένηται τῆς διαιρέσεως. Εἶδες διὰ πόσων ἠβουλήθη διηνεκῆ τὴν μνήμην διασώζεσθαι καὶ μηδέποτε λήθῃ παραδοθῆναι τὸ τότε γεγενημένον; Καὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν πατὴρ παιδὶ ἀνάγκην εἶχε τὴν αἰτίαν λέγειν τῆς ἑτεροφωνίας καὶ παῖς παρὰ πατρὸς μανθάνειν ἐζήτει τῆς τοῦ τόπου προσηγορίας τὴν αἰτίαν· Βαβυλὼν γὰρ διὰ τοῦτο ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ σύγχυσις, ὅτι ἐκεῖ συνέχεε Κύριος ὁ Θεὸς τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτούς. Ἀμφότερα ἡ τοῦ τόπου προσηγορία σημαίνειν μοι δοκεῖ, καὶ ὅτι τὰς γλώσσας συνέχεε, καὶ αὐτόθεν τὴν διασπορὰν ὑπέμειναν.

---

17. Γεν. 11, 8.
18. Γεν. 11, 9.

ὁμοφωνία τοὺς ἐχάρισε τὴν συνύπαρξιν, ἔτσι ἡ διαίρεσις τῆς φωνῆς νὰ προετοιμάσῃ τὴν διασπορὰν αὐτῶν. Αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συγκατοικοῦν εἰς τὸ ἴδιον μέρος; «Καὶ διεσκόρπισεν αὐτούς», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἔπαυσαν πλέον νὰ οἰκοδομοῦν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον»[17]. Βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς πόσην ἀμηχανίαν τοὺς ἔρριψεν, διότι τοὺς ἔκανε νὰ ὁμοιάζουν μὲ παράφρονας. Ὁ μὲν ἕνας ἄλλο ἐζήτει, ὁ δὲ ἄλλος ἔφερεν ἄλλο καὶ ἔτσι ὅλη ἡ ἐπιχείρησις ἦτο δι' αὐτοὺς ἀνώφελος. Διὰ τοῦτο «Καὶ ἔπαυσαν νὰ οἰκοδομοῦν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεκλήθη τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς αὐτῆς, σύγχυσις· διότι ἐκεῖ ἐπέφερε σύγχυσιν ὁ Θεὸς εἰς τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διεσκόρπισεν αὐτοὺς εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν»[18].

Πρόσεξε πόσα κάνει, ὥστε ἡ ἐνθύμησις αὐτοῦ τοῦ γεγονότος νὰ παραμένῃ αἰωνίως. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Διότι τὸ ὄνομα Φαλέκ, τὸ ὁποῖον ὁ Ἔβερ ἔδωσεν εἰς τὸν υἱόν του σημαίνει χωρισμόν. Ἔπειτα τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς, διότι ὁ τόπος ὠνομάσθη σύγχυσις, δηλαδὴ Βαβυλών. Ἔπειτα μόνον ὁ Ἔβερ ἔμεινε νὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ προηγουμένως, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ καθαρὸν σημεῖον τῆς διαιρέσεως. Εἶδες μὲ πόσα γεγονότα ἠθέλησε νὰ διασώσῃ τὴν ἀνάμνησιν καὶ νὰ μὴ λησμονηθῇ τὸ τότε συμβάν; Διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔπρεπεν ὁ πατὴρ νὰ λέγῃ τὴν αἰτίαν τῆς διαφορᾶς τῶν γλωσσῶν εἰς τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς ἐζητοῦσεν ἀπὸ τὸν πατέρα νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ τόπος ὠνομάσθη Βαβυλών, τὸ ὁποῖον σημαίνει σύγχυσις, διότι ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ διότι ἀπ' ἐκεῖ τοὺς διέσπειρεν. Καὶ τὰ δύο μοῦ φαίνεται πὼς σημαίνει ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου καὶ ὅτι ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ διεσκορπίσθησαν.

5. Ἠκούσατε, ἀγαπητοί, πόθεν αὐτοῖς ἡ τῆς διασπορᾶς ὑπόθεσις γέγονε, καὶ τῶν γλωττῶν ἡ διαίρεσις. Φύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν μίμησιν, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχεθεῖσιν ἡμῖν εἰς δέον χρησώμεθα, καὶ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην ἐννοοῦντες οὕτω βουλευώμεθα, ὡς εἰκὸς ἀνθρώπους βουλεύσασθαι θνητοὺς τυγχάνοντας· καὶ λογιζόμενοι τοῦ παρόντος βίου τὸ ἐπίκηρον, καὶ ὡς βραχὺς ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν χρόνος, πολλὴν ἑαυτοῖς παρρησίαν προαποθώμεθα διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίας· καὶ μὴ μόνον τῆς νηστείας τὴν ἐπίτασιν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπιδειξώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνης δαψίλειαν καὶ προσευχὰς ἐκτενεῖς. Καὶ γὰρ τῇ νηστείᾳ τὴν προσευχὴν ἀεὶ συνεζεῦχθαι δεῖ. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ». Καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, «Προσευξάμενοι γάρ», φησί, «καὶ νηστεύσαντες παρέθεντο τῷ Κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν». Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος, «Μὴ ἀποστερεῖτε», φησίν, «ἀλλήλους, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ». Εἶδες πῶς δεῖται τῆς ἐντεῦθεν συμμαχίας ἡ νηστεία; Τότε γὰρ μάλιστα καὶ μετὰ νήψεως αἱ προσευχαὶ γίνονται, κουφοτέρας τῆς διανοίας τυγχανούσης, καὶ οὐδενὶ βαρουμένης, οὐδὲ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τῆς τρυφῆς φορτίου πιεζομένης. Μέγα γὰρ ὅπλον ἡ εὐχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μέγας θησαυρός, μέγας λιμήν, ἄσυλον χωρίον· μόνον ἐὰν νήφοντες προσίωμεν τῷ Δεσπότῃ καὶ πανταχόθεν συνάγοντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, οὕτω τὴν πρόσοδον ποιώμεθα μηδεμίαν παρείσδυσιν διδόντες τῷ ἐχθρῷ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. Ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δυνάμεθα περὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς διαλεχθέντες καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἐξαγορεύσαντες καὶ τὰ τραύματα τῷ ἰατρῷ δείξαντες, πολλῆς ἐπιτυχεῖν τῆς θεραπείας, τότε μάλιστα ἐφίσταται καὶ

19. Ματθ. 17, 21.
20. Πράξ. 14, 23.
21. Α΄ Κορ. 7, 5.

5. Ἠκούσατε, ἀγαπητοί, ἀπὸ ποῦ ἔλαβε χώραν ἡ διασπορὰ καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν. Ἂς ἀποφύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν μίμησιν καὶ ἂς χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Θεὸς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μας νὰ σκεπτώμεθα, ὅπως ἁρμόζει νὰ σκέπτωνται αὐτοὶ ποὺ εἶναι θνητοί. Σκεπτόμενοι δὲ τὸ εὔφθαρτον τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ὅτι εἶναι ὀλίγος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας νὰ προσφέρωμεν πολὺ θάρρος εἰς τοὺς ἑαυτούς μας μὲ τὴν ἐπιτέλεσιν καλῶν ἔργων. Καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐντείνωμεν τὴν νηστείαν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὴν πλουσίαν ἐλεημοσύνην καὶ τὰς ἐκτενεῖς προσευχάς. Καθ' ὅσον ἡ προσευχὴ πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν νηστείαν. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀλήθεια, ἄκουσε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Τοῦτο τὸ γένος δὲν ἐξέρχεται παρὰ μόνον μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν»[19]. Καὶ πάλιν διὰ τοὺς ἀποστόλους λέγει· «Διότι ἀφοῦ ἐνήστευσαν καὶ προσηυχήθησαν ἀφιέρωσαν αὐτοὺς εἰς τὸν Κύριον εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον πιστεύσει»[20]. Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· «Μὴ στερεῖτε», λέγει, «ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, παρὰ μόνον διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν»[21]. Εἶδες πῶς ἡ νηστεία ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς συμπράξεως μὲ τὴν προσευχήν; Διότι τότε γίνονται αἱ προσευχαὶ μὲ προσοχήν, μὲ καθαρὰν τὴν συνείδησιν καὶ χωρὶς κανένα βάρος καὶ οὔτε νὰ πιέζεται ἀπὸ τὸ πονηρὸν φορτίον τῆς τρυφῆς. Διότι εἶναι πολὺ μεγάλο ὅπλον ἡ προσευχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μεγάλος θησαυρός, μεγάλος λιμήν, ἀπλησίαστος τόπος, μόνον ὅταν πλησιάζωμεν τὸν Κύριον μὲ νηφαλιότητα καὶ μὲ τεταμένην τὴν διάνοιαν, νὰ προσευχώμεθα δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν εἰς τὸν ἐχθρὸν δικαίωμα παρεμβάσεως εἰς τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γνωρίζει, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν πολλὴν θεραπείαν, ἀφοῦ συζητήσωμεν δι' αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν καὶ ἀφοῦ ἐξομολογηθῶμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας καὶ δείξωμεν εἰς τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν τὰ ψυχικὰ τραύματα, τότε κατ' ἐξοχὴν παρουσιάζεται καὶ κάνει

πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκροῦσαι ἡμᾶς καὶ εἰς ῥαθυμίαν ἐμβαλεῖν.

Διὸ νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ εἰδότες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς, μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον σπουδάζωμεν, ὡσαιεὶ παρόντα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἑστῶτα ὁρῶντες, οὕτως αὐτὸν διακρούεσθαι, καὶ πάντα λογισμὸν διαταράττοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἀπωθεῖσθαι καὶ ὅλους ἑαυτοὺς συντείνειν καὶ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, ἵνα μὴ μόνον ἡ γλῶττα φθέγγηται, ἀλλὰ καὶ ἡ διάνοια συμβαίνῃ τοῖς λεγομένοις. Ἐὰν γὰρ ἡ γλῶττα μὲν προσφέρῃ τὰ ῥήματα, ἡ δὲ διάνοια ἔξω ῥέμβηται, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν περισκοποῦσα, τὰ κατὰ τὴν ἀγορὰν φανταζομένη, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, τάχα δὲ καὶ πλείων ἡ κατάκρισις. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ προσιόντες τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδήν, ὡς μηδὲ τοὺς πλησίον παρεστῶτας πολλάκις ὁρᾶν, ἀλλὰ συντείνειν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, κἀκεῖνον μόνον φαντάζεσθαι, ᾧ προσίωμεν· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς χρή, καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ταῖς προσευχαῖς προσκαρτερεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων ἔλεγε, «Προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, προσεύχεσθαι καὶ ἐν πνεύματι· μὴ γλώσσῃ μόνον καὶ μετὰ ἀγρυπνίας διηνεκοῦς», φησίν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ, Ἐν πνεύματι. Πνευματικὰ γάρ, φησίν, ἔστω ὑμῶν τὰ αἰτήματα, νηφέτω ὁ λογισμός, συντεινέσθω ἡ διάνοια τοῖς λεγομένοις. Τοιαῦτα αἰτεῖσθε, οἷα εἰκὸς παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖν, ἵνα καὶ τῶν αἰτουμένων ἐπιτύχητε· καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνῆτε διεγηγερμένοι, νήφοντες, ἐγρηγορότες τὴν διάνοιαν, μὴ χασμώμενοι, καὶ κνώμενοι, καὶ ὧδε κἀκεῖσε τὸν λογισμὸν περιαγόμενοι, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. «Μακάριος γάρ», φησίν, «ὃς καταπτήσσει πάντα δι' εὐλάβειαν».

---

22. Ἐφ. 6, 18.
23. Παροιμ. 28, 14.

τὰ πάντα καὶ μηχανεύεται τὰ πάντα, ὥστε νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ καὶ νὰ μᾶς ρίψῃ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπιβουλάς του νὰ φροντίζωμεν περισσότερον κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὡσὰν νὰ τὸν βλέπωμεν παρόντα ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποκρούωμεν καὶ νὰ ἐκδιώκωμεν κάθε σκέψιν ποὺ διαταράσσει τὸν λογισμόν μας καὶ νὰ προσέχωμεν μὲ ὅλην μας τὴν δύναμιν καὶ νὰ προσευχώμεθα, ὥστε νὰ μὴ ὁμιλῇ μόνον ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ νὰ συμβαδίζῃ μαζί της καὶ ἡ διάνοια. Διότι ἐὰν μὲν λέγῃ ἡ γλῶσσα τοὺς λόγους καὶ ἡ διάνοια ρεμβάζῃ ἔξω, ἐξετάζουσα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκίαν, σκεπτομένη τὴν ἀγοράν, δὲν μᾶς ὀφελεῖ καθόλου, ἀλλ' ἀπεναντίας κατακρινόμεθα περισσότερον. Διότι ἐὰν ἐπιδεικνύωμεν τόσην προσοχὴν πλησιάζοντες κάποιον ἄνθρωπον, ὥστε πολλὰς φορὰς νὰ μὴ βλέπωμεν οὔτε αὐτούς, ποὺ εὑρίσκονται πλησίον καὶ νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσοχήν μας, ὥστε νὰ σκεπτώμεθα μόνον ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον πλησιάζομεν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ κάνωμεν τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσκολλώμεθα εἰς αὐτὸν μὲ ἀδιαλείπτους προσευχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔγραφε καὶ ἔλεγε· «Προσευχόμενοι εἰς κάθε καιρὸν ἐν πνεύματι»[22], ὄχι μὲ τὴν γλῶσσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ συνεχῆ ἀγρυπνίαν, λέγει, καὶ μὲ ὅλην τὴν ψυχήν μας, «ἐν Πνεύματι». Καὶ τὰ αἰτήματά μας πρέπει νὰ εἶναι πνευματικά, ἡ δὲ σκέψις μας νὰ εἶναι πάντοτε καθαρὰ καὶ ἡ διάνοιά μας νὰ εἶναι προσηλωμένη εἰς τὰ λεγόμενα. Νὰ ζητῆτε τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικὸν νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, οὕτως ὥστε νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ ποὺ ζητεῖτε. Νὰ εἶσθε ἄγρυπνοι καὶ ἐν συναγερμῷ ψυχῆς, νηφάλιοι, μὲ τεταμένην τὴν διάνοιαν, χωρὶς νὰ ἀποχαυνώνεσθε καὶ νὰ ξύνεσθε καὶ περιφέροντες τὴν σκέψιν σας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ προετοιμάζετε τὴν σωτηρίαν σας μὲ φόβον καὶ τρόμον. «Διότι μακάριος», λέγει, «εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ φοβεῖται τὰ πάντα διὰ τὴν εὐλάβειαν»[23].

Μέγα ἀγαθὸν ἡ εὐχή. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις διαλεγόμενος ἐναρέτῳ, οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ Θεῷ διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; Ἡ γὰρ εὐχὴ διάλεξίς ἐστι πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογή μου», τοῦτ' ἔστιν, ἡ διάλεξίς μου ἡδεῖα φανείη τῷ Θεῷ. Μὴ γὰρ καὶ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, ὅταν ὁ Θεὸς βούλεται, οὐκ ἔλασσόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. Ὥστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν τὰ συμφέροντα; Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀξιωθείς, ἠγνόει τὰ μὴ συμφέροντα αἰτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ἑαυτὸν κυκλούμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, ηὔξατο τούτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. «Τρίτον γάρ», φησί, «τὸν Κύριον παρεκάλεσα». Τὸ δὲ Τρίτον, πολλάκις παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. Ἴδωμεν οὖν πῶς διετέθη. Ἆρα μὴ ἐδυσχέρανεν; ἆρα ὀκνηρότερος γέγονεν; ἆρα ἐνάρκησεν; Οὐχί. Ἀλλὰ τί φησιν; «Εἶπεν, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπικειμένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν

24. Ψαλμ. 103, 34.
25. Β' Κορ. 12, 8.
26. Β' Κορ. 12, 9.

Μεγάλο ἀγαθὸν ἡ προσευχή. Διότι ἐάν, συζητῶν κανεὶς μὲ ἐνάρετον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ ἀπ' αὐτὸν ὄχι μικρὰν ὠφέλειαν, αὐτὸς ποὺ ἀξιώνεται νὰ συζητῇ μὲ τὸν Θεὸν πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ; Διότι ἡ προσευχὴ εἶναι συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογή μου»[24], δηλαδὴ ἡ συνομιλία ἂς φανῇ εὐχάριστος εἰς τὸν Θεόν. Διότι μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς τὰ παραχωρήσῃ πρὶν τὰ ζητήσωμεν; Ἀλλὰ περιμένει διὰ τοῦτο, διὰ νὰ λάβῃ δηλαδὴ ἀφορμὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν δικαίως τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρόνοιαν. Καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχωμεν τὰ αἰτηθέντα, εἴτε δὲν τὰ ἐπιτύχωμεν, νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ μὴ εὐχαριστῶμεν μόνον, ὅταν ἐπιτυγχάνωμεν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυγχάνωμεν. Διότι καὶ ἡ ἀποτυχία, ὅταν θέλῃ ὁ Θεός, δὲν εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅσον ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὰ συμφέροντά μας, ὅσον τὰ γνωρίζει αὐτός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν καὶ ὅταν ἐπιτυγχάνωμεν αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν καὶ ὅταν ἀποτυγχάνωμεν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὰ συμφέροντά μας; Ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μεγάλος καὶ τέτοιος ἄνθρωπος, αὐτὸς ποὺ ἠξιώθη ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα, δὲν ἐγνώριζε καὶ ἐζήτει αὐτὰ ποὺ δὲν συνέφερον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔβλεπεν, ὅτι περιεκυκλώνετο ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς συνεχεῖς πειρασμούς, προσηυχήθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὰ καὶ ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φοράς. Διότι λέγει «τρεῖς φορὰς παρεκάλεσα τὸν Κύριον»[25]. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ τρεῖς φορὰς σημαίνει, ὅτι πολλὰς φορὰς παρεκάλεσεν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν. Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς συμπεριεφέρθη. Μήπως ἆρά γε ἐδυσφοροῦσε; μήπως ἔγινε περισσότερον ὀκνηρός; μήπως τὰ ἐγκατέλειψεν ὅλα; Ὄχι. Ἀλλὰ τί λέγει; «Μοῦ εἶπεν, εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου ἀποδεικνύεται τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν»[26]. Ὄχι μόνον δὲν τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἐπικειμένας στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ

Μέγα ἀγαθὸν ἡ εὐχή. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις διαλεγόμενος ἐναρέτῳ, οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ Θεῷ διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; Ἡ γὰρ εὐχὴ διάλεξίς ἐστι πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογή μου», τοῦτ' ἔστιν, ἡ διάλεξίς μου ἡδεῖα φανείη τῷ Θεῷ. Μὴ γὰρ καὶ πρὶν ἢ αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Κἂν ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰτήσει καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, ὅταν ὁ Θεὸς βούλεται, οὐκ ἔλασσόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. Ὥστε οὖν κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν.

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν τὰ συμφέροντα; Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀξιωθείς, ἠγνόει τὰ μὴ συμφέροντα αἰτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ἑαυτὸν κυκλούμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, ηὔξατο τούτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. «Τρίτον γάρ», φησί, «τὸν Κύριον παρεκάλεσα». Τὸ δὲ Τρίτον, πολλάκις παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. Ἴδωμεν οὖν πῶς διετέθη. Ἆρα μὴ ἐδυσχέρανεν; ἆρα ὀκνηρότερος γέγονεν; ἆρα ἐνάρκησεν; Οὐχί. Ἀλλὰ τί φησιν; «Εἶπεν, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπικειμένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν

---

24. Ψαλμ. 103, 34.
25. Β' Κορ. 12, 8.
26. Β' Κορ. 12, 9.

Μεγάλο ἀγαθὸν ἡ προσευχή. Διότι ἐάν, συζητῶν κανεὶς μὲ ἐνάρετον ἄνθρωπον, ἀποκομίζῃ ἀπ' αὐτὸν ὄχι μικρὰν ὠφέλειαν, αὐτὸς ποὺ ἀξιώνεται νὰ συζητῇ μὲ τὸν Θεὸν πόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ; Διότι ἡ προσευχὴ εἶναι συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Ἡδυνθείη τῷ Θεῷ ἡ διαλογή μου»[24], δηλαδὴ ἡ συνομιλία ἂς φανῇ εὐχάριστος εἰς τὸν Θεόν. Διότι μήπως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς τὰ παραχωρήσῃ πρὶν τὰ ζητήσωμεν; Ἀλλὰ περιμένει διὰ τοῦτο, διὰ νὰ λάβῃ δηλαδὴ ἀφορμὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωθῶμεν δικαίως τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρόνοιαν. Καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχωμεν τὰ αἰτηθέντα, εἴτε δὲν τὰ ἐπιτύχωμεν, νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ μὴ εὐχαριστῶμεν μόνον, ὅταν ἐπιτυγχάνωμεν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυγχάνωμεν. Διότι καὶ ἡ ἀποτυχία, ὅταν θέλῃ ὁ Θεός, δὲν εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅσον ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὰ συμφέροντά μας, ὅσον τὰ γνωρίζει αὐτός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν καὶ ὅταν ἐπιτυγχάνωμεν αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν καὶ ὅταν ἀποτυγχάνωμεν.

Καὶ διατί ἀπορεῖς ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὰ συμφέροντά μας; Ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μεγάλος καὶ τέτοιος ἄνθρωπος, αὐτὸς ποὺ ἠξιώθη ἐκεῖνα τὰ ἀπερίγραπτα, δὲν ἐγνώριζε καὶ ἐζήτει αὐτὰ ποὺ δὲν συνέφερον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔβλεπεν, ὅτι περιεκυκλώνετο ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς συνεχεῖς πειρασμούς, προσηυχήθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὰ καὶ ὄχι μόνον μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φοράς. Διότι λέγει «τρεῖς φορὰς παρεκάλεσα τὸν Κύριον»[25]. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ τρεῖς φορὰς σημαίνει, ὅτι πολλὰς φορὰς παρεκάλεσεν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν. Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς συμπεριεφέρθη. Μήπως ἆρά γε ἐδυσφοροῦσε; μήπως ἔγινε περισσότερον ὀκνηρός; μήπως τὰ ἐγκατέλειψεν ὅλα; Ὄχι. Ἀλλὰ τί λέγει; «Μοῦ εἶπεν, εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου, διότι ἡ δύναμίς μου ἀποδεικνύεται τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν»[26]. Ὄχι μόνον δὲν τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰς ἐπικειμένας στενοχωρίας, ἀλλὰ καὶ

εἴασε. Ναί· ἀλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι οὐκ ἐδυσχέρανεν; Ἄκουε Παύλου λέγοντος, ἐπειδὴ ἔμαθε τὰ δοκοῦντα τῷ Δεσπότῃ· «Ἥδιστα οὖν καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου».

Οὐ μόνον, φησί, λοιπὸν ἀπαλλαγῆναι οὐκ ἐπιζητῶ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς καυχήσομαι ἐπὶ τούτοις. Εἶδες εὐγνώμονα ψυχήν; εἶδες πόθον τὸν περὶ τὸν Θεόν; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν». Οὐχ οἷόν τε, φησίν, ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας εἰδέναι πάντα ἀκριβῶς. Δεῖ οὖν παραχωρεῖν τῷ δημιουργῷ τῆς ἡμετέρας φύσεως, κἀκεῖνα μετὰ χαρᾶς δέχεσθαι καὶ πολλῆς τῆς ἡδονῆς, ἅπερ αὐτὸς δοκιμάσει, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γινομένων ὁρᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὰ δοκοῦντα τῷ Δεσπότῃ. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ συμφέρον μᾶλλον ἡμῶν, αὐτὸς οἶδε καὶ ὅπως δεῖ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν μεθοδεῦσαι.

6. Ἡμῶν τοίνυν ἓν ἔργον ἔστω, τὸ διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσκαρτερεῖν καὶ μὴ ἀσχάλλειν πρὸς τὴν βραδυτῆτα, ἀλλὰ πολλὴν τὴν μακροθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἀνανεύων ἡμῶν πρὸς τὰς αἰτήσεις ὑπερτίθεται, ἀλλὰ σοφιζόμενος ἡμῶν τὴν προσεδρίαν καὶ βουλόμενος ἡμᾶς διηνεκῶς πρὸς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι. Ἐπεὶ καὶ πατὴρ φιλόστοργος αἰτούμενος πολλάκις παρὰ τοῦ παιδὸς οὐκ ἐπινεύει, οὐχὶ μὴ βουλόμενος δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς τὴν προσεδρίαν διὰ τούτου ἐπισπώμενος. Ταῦτα δὲ γινώσκοντες, μηδέποτε ἀπαγορεύωμεν, μηδὲ διαλείπωμεν προσιόντες, καὶ τὰς ἱκετηρίας ποιούμενοι. Εἰ γὰρ τὸν ὠμὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπηνῆ δικαστὴν καὶ μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενον ἡ προσεδρία τῆς γυναικὸς ἐξεβιάσατο, καὶ ἐξεκαλέσατο εἰς τὴν ἑαυτῆς ἀντίληψιν· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς, οὐ βουληθείημεν ἐκείνην μιμήσασθαι τὴν γυναῖκα, τὸν ἥμερον καὶ φιλάνθρωπον ἡμῶν Δεσπότην, τὸν εὔ-

---

27. Β' Κορ. 12, 9.
28. Ρωμ. 8, 26.

τὸν ἄφησε νὰ τὰς ὑπομένῃ. Ναί, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι δὲν ἐδυσανασχέτησεν; Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει, ὅταν ἔμαθεν αὐτὰ ποὺ ἐσκέπτετο ὁ Κύριος· «Εὐχαρίστως λοιπὸν θὰ καυχηθῶ διὰ τὰς ἀσθενείας μου»[27].

Ὄχι μόνον, λέγει, δὲν ἐπιζητῶ νὰ ἀπαλλαγῶ, ἀλλὰ καὶ θὰ καυχηθῶ μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν δι' αὐτά. Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; Εἶδες θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν; Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «διότι τὸ νὰ προσευχηθῶμεν, ὅπως πρέπει, δὲν γνωρίζομεν»[28]. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡμεῖς, λέγει, ἐνῷ εἴμεθα ἄνθρωποι νὰ γνωρίζωμεν τὰ πάντα ἀκριβῶς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεώς μας καὶ νὰ δεχώμεθα μὲ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν πολλὴν αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς δοκιμάζει, καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν πρὸς αὐτὰ ποὺ φαίνονται, ὅτι γίνονται, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ ποὺ ὁ Κύριος σχεδιάζει. Διότι αὐτὸς γνωρίζει καλύτερον τὸ συμφέρον μας, αὐτὸς γνωρίζει, πῶς πρέπει νὰ κανονίσῃ τὴν σωτηρίαν μας.

6. Ἰδικόν μας ἔργον λοιπὸν νὰ εἶναι τὸ νὰ ἐπιμένωμεν πάντοτε κατὰ τὴν προσευχὴν καὶ νὰ μὴ ἀδημονοῦμεν διὰ τὴν ἀργοπορίαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολλὴν ὑπομονήν. Καθ' ὅσον δὲν ἀργοπορεῖ διότι θὰ ἀπορρίψῃ τὰς αἰτήσεις μας, ἀλλ' ἐπειδὴ σκέπτεται νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ἐπιδοθῶμεν περισσότερον καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς προσελκύσῃ περισσότερον πρὸς αὐτόν. Διότι καὶ ὁ φιλόστοργος πατήρ, ὅταν τοῦ ζητῆται κάτι ἀπὸ τὸν υἱόν του, δὲν συγκατανεύει, ὄχι ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ δώσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνεχῆ παράκλησιν τοῦ υἱοῦ. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν λοιπὸν αὐτά, νὰ μὴ ἀποκάμωμεν ποτέ, οὔτε νὰ παύωμεν νὰ πλησιάζωμεν πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ἀναπέμπωμεν τὰς προσευχάς. Διότι ἐὰν ἡ συνεχὴς παρουσία καὶ παράκλησις ἔκανε τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπάνθρωπον δικαστήν, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν Θεὸν δὲν ἐφοβεῖτο, καὶ τὸν ἐκάλεσε πρὸς βοήθειάν της, ἡ ἐπιμονὴ τῆς γυναικός, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς δὲν θὰ προσελκύσωμεν, τὸν ἥμερον καὶ φιλάνθρωπον Κύριόν μας, τὸν φιλεύσπλα-

σπλαγχνον, καὶ ἐπιτρέχοντα ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ ἐκκαλεσόμεθα πρὸς τὴν οἰκείαν ἀντίληψιν;

Παιδεύσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς δυσαποσπάστως ἔχειν καὶ διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσηλῶσθαι, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν νυκτί, καὶ μᾶλλον ἐν νυκτί, ὅτε οὐδεὶς ὁ ἐνοχλῶν, ὅτε πολλὴ τῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, ὅτε πολλὴ ἡ ἡσυχία, καὶ ταραχῆς ἐκτὸς τὸ δωμάτιον, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐκκροῦσαι δυναμένου, καὶ ἀποστῆσαι τῆς προσόδου, ὅτε συνηρμένη τυγχάνουσα ἡ διάνοια πάντα μετὰ ἀκριβείας ἀναθέσθαι δύναται τῷ τῶν ψυχῶν ἰατρῷ. Εἰ γὰρ ὁ μακάριος Δαυίδ, ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ προφήτης, ὑπὸ τοσούτων ὀχλούμενος πραγμάτων, καὶ ἁλουργίδα καὶ διάδημα περικείμενος ἔλεγε· «Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου»· τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ τὸν ἰδιωτικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον μετιόντες, καὶ μηδὲ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ ποιοῦντες; Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ πολλὰ εἶχεν αὐτὸν τὰ περισπῶντα καὶ πολὺς ἦν ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος καὶ πολλὴ ἡ ταραχή, καὶ καιρὸν οὐχ ηὕρισκεν ἐπιτήδειον ἑαυτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην πρόσοδον, τὸν τῆς ἀνέσεως καιρόν, ὃν ἕτεροι ὕπνου ποιοῦνται καιρὸν ἐπὶ τῶν ἁπαλῶν στρωμάτων κατακεκλιμένοι, καὶ ὧδε κἀκεῖσε περιστρεφόμενοι, ὁ βασιλεύς, ὁ τοσαύτην ἀναδεδεμένος φροντίδα, προσόδου καιρὸν ἐποιεῖτο, κατ' ἰδίαν τῷ Θεῷ διαλεγόμενος, καὶ εἰλικρινεῖς καὶ συντεταμένας τὰς εὐχὰς ποιούμενος, ἤνυεν ἅπερ ἤθελε· καὶ διὰ τῶν προσευχῶν τούτων τοὺς πολέμους κατώρθου, τρόπαιον ἱστάς, καὶ νίκας νίκαις συνάπτων. Εἶχε γὰρ ὅπλον ἀχείρωτον, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν,

29. Ψαλμ. 118, 62.

χνον καὶ προστρέχοντα διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ μιμηθῶμεν ἐκείνην τὴν γυναῖκα;

Ἂς μάθωμεν λοιπὸν νὰ εἴμεθα συνδεδεμένοι ἀναποσπάστως καὶ νὰ προσηλωνώμεθα εἰς τὰς προσευχάς, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ περισσότερον κατὰ τὴν νύκτα, ὅταν κανεὶς δὲν μᾶς ἐνοχλῇ, ὅταν ὁ λογισμός μας ἔχῃ γαλήνην, ὅταν ὑπάρχῃ πολλὴ ἡσυχία καὶ εἰς τὸ δωμάτιον ὑπάρχῃ ἠρεμία, διότι κανεὶς δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ δύναται νὰ μᾶς διακόψῃ καὶ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν προσέλευσιν πρὸς τὴν προσευχήν, τότε ποὺ θὰ εἶναι συγκεντρωμένος ὁ νοῦς καὶ θὰ ἠμπορῇ νὰ τὰ ἐκθέσῃ ὅλα εἰς τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν. Διότι, ἐὰν ὁ μακάριος Δαβίδ, ὁ βασιλεὺς μαζὶ καὶ προφήτης, ἐνῷ ἠνοχλεῖτο ἀπὸ τόσα πράγματα καὶ περιεβάλλετο μὲ ἁλουργίδα καὶ διάδημα, ἔλεγε, «Τὸ μεσονύκτιον ἐσηκωνόμουν διὰ νὰ προσευχηθῶ καὶ νὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὰς δικαίας κρίσεις σου»[29], τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ζῶμεν βίον ἰδιωτικὸν καὶ χωρὶς πολλὰς φροντίδας καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν κάμνομεν τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν πολλὰ ἦσαν αὐτὰ ποὺ ἀπέσπων τὴν προσοχήν του, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν πολλὰ τὰ πράγματα, ποὺ τὸν ἠνώχλουν καὶ μεγάλη ἡ ταραχὴ καὶ δὲν εὕρισκε κατάλληλον χρόνον διὰ νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν προσευχήν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναπαύσεως, κατὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι κοιμῶνται ἐπάνω εἰς τὰ μαλακὰ στρώματα καὶ περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὁ βασιλεὺς ποὺ εἶχεν ἀναλάβει τόσας φροντίδας, ἐχρησιμοποιοῦσε τὸν καιρὸν αὐτόν, διὰ νὰ σπεύσῃ νὰ προσευχηθῇ, διὰ νὰ συζητήσῃ ἰδιαιτέρως μὲ τὸν Θεόν. Καὶ προσευχὰς εἰλικρινεῖς καὶ θερμὰς ἀναπέμπων, ἐπετύγχανεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐπεθύμει. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν προσευχῶν ἐκέρδιζε τοὺς πολέμους καὶ ἔστηνε τρόπαιον συνάπτων ἀλλεπαλλήλους νίκας. Διότι εἶχεν ἀκατάβλητον ὅπλον, τὴν ἐκ τῶν ἄνω συμμαχίαν, ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρκετὴ ὄχι μόνον εἰς τοὺς πολέμους τῶν ἀν-

οὐ πρὸς τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων πολέμους ἀρκέσαι δυναμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων φάλαγγας.

Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον βίον μετιόντες τὸν ἐν ἁλουργίδι καὶ διαδήματι τὸν τῶν μοναχῶν βίον ὑπερακοντίσαντα. Ἄκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· «Ἐγεννήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός». Εἶδες ψυχὴν ἐν διηνεκεῖ κατανύξει τυγχάνουσαν; Ἡ τροφή μου, φησίν, ὁ ἄρτος μου, ἡ ἑστίασίς μου οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ τὰ δάκρυά μου ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ. Καὶ πάλιν, «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου». Τί ἐροῦμεν ἡμεῖς ἢ τί ἀπολογησόμεθα, οὐδὲ τὴν ἴσην τῷ βασιλεῖ τῷ ὑπὸ τοσούτων πραγμάτων περισπωμένῳ κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι βουλόμενοι; Τί γάρ, εἰπέ μοι, τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων ὡραιότερον τῶν ὑπὸ τῆς συνεχείας τῶν δακρύων, καθάπερ ὑπὸ μαργαριτῶν τινων, κεκαλλωπισμένων;

Εἶδες τὸν βασιλέα καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ δακρύοις καὶ εὐχαῖς ἑαυτὸν ἐκδεδωκότα· ὅρα καὶ τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον ἐν δεσμωτηρίῳ καθειργμένον καὶ τοὺς πόδας ἔχοντα ἐν τῷ ξύλῳ προσδεδεμένους ἅμα τῷ Σίλᾳ καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς προσευχόμενον, οὔτε ὑπὸ τῆς ὀδύνης, οὔτε ὑπὸ τῶν δεσμῶν κωλυόμενον, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πολὺν καὶ θερμότερον τὸν πόθον ἐπιδεικνύμενον τὸν περὶ τὸν Δεσπότην· «Παῦλος γάρ», φησί, «καὶ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν Θεόν». Ὁ Δαυὶδ ἐν βασιλείᾳ καὶ διαδήματι δακρύοις καὶ εὐχαῖς ἅπαντα τὸν βίον κατηνάλισκεν· ὁ ἀπόστολος, ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγείς, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἀξιωθεὶς μυστηρίων, ἐν δεσμοῖς τυγχάνων κατὰ τὸ μέσον τῆς νυκτὸς προσευχὰς καὶ ὕμνους ἀνέφερε τῷ Δεσπότῃ· καὶ ὁ βασιλεὺς μεσονύκτιον ἐξεγειρόμενος ἐξωμολογεῖτο, καὶ οἱ

30. Ψαλμ. 41, 4.
31. Ψαλμ. 6, 7.
32. Πράξ. 16, 25.

θρώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν φαλάγγων τῶν δαιμόνων.

Αὐτὸν λοιπὸν ἂς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς, ἂς μιμούμεθα ἡμεῖς οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ζῶμεν βίον ἀπράγμονα καὶ ἥσυχον ἂς μιμούμεθα αὐτὸν ποὺ μὲ τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸ διάδημα ὑπερέβη καὶ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Διότι ἄκουσε αὐτὸν πάλιν ἀλλοῦ νὰ λέγῃ· «Τὰ δάκρυά μου ἔγιναν τροφὴ ἡμέραν καὶ νύκτα»[30]. Εἶδες ψυχὴν ποὺ εὑρίσκετο συνεχῶς εἰς κατάνυξιν; Ἡ τροφή μου, λέγει, ὁ ἄρτος μου, τὸ γεῦμα μου, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ δάκρυά μου κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν. Καὶ πάλιν· «ἀπέκαμον ἀπὸ τὸν ἀναστεναγμόν μου, κάθε νύκτα νὰ πλημμυρίζω τὴν κλίνην μου μὲ δάκρυα»[31]. Τί θὰ εἴπωμεν ἡμεῖς, ἢ πῶς θὰ ἀπολογηθῶμεν, ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἴσην κατάνυξιν μὲ τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἠσχολεῖτο μὲ τόσα πράγματα; Διότι, εἰπέ μου, τί εἶναι ὡραιότερον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συνέχονται ἀπὸ δάκρυα, ὡσὰν νὰ εἶναι στολισμένοι μὲ μαργαρίτας;

Εἶδες τὸν βασιλέα νὰ προσκολλᾶται εἰς τὰς προσευχὰς ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Τώρα βλέπε καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἶχε δεμένους τοὺς πόδας του μαζὶ μὲ τὸν Σίλαν εἰς τὸ ξύλον, νὰ προσεύχεται καθ' ὅλην τὴν νύκτα χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται οὔτε ἀπὸ τὸν πόνον, οὔτε ἀπὸ τὰ δεσμά, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτῶν νὰ δεικνύῃ περισσοτέραν καὶ πιὸ θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, διότι λέγει «ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔψαλλον ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν προσευχόμενοι»[32]. Ὁ Δαβὶδ βασιλεὺς ὢν καὶ διάδημα φέρων ἐπερνοῦσε τὴν ζωήν του μὲ δάκρυα καὶ προσευχάς. Ὁ Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἡρπάγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, καὶ ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὰ δεσμὰ κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνέπεμψε προσευχὰς καὶ ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ ἐσηκώνετο κατὰ τὸ μεσονύκτιον, προσηύχετο, καὶ οἱ ἀπό-

ἀπόστολοι κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐκτενεῖς τὰς προσευχὰς καὶ τοὺς ὕμνους ἐποιοῦντο.

Τούτους μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν προσευχῶν τειχίζωμεν ἡμῶν τὴν ζωήν, καὶ μηδὲν ἡμῖν ποτε κώλυμα γενέσθω. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν τὸ δυνάμενον ἐμποδίσαι, ἐὰν νήφωμεν. Μὴ γὰρ τόπου χρήζομεν, ἢ καιροῦ; Πᾶς τόπος, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος ἡμῖν πρὸς τὴν τοιαύτην πρόσοδον. Ἄκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λέγοντος· «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντες ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ». Ἂν τὴν διάνοιαν ἔχῃς καθαρεύουσαν τῶν ἀτόπων παθῶν, κἂν ἐν ἀγορᾷ ᾖς, κἂν ἐν οἰκίᾳ, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐν δικαστηρίῳ παρεστώς, κἂν ἐν θαλάσσῃ, κἂν ἐν πανδοχείῳ, κἂν ἐπ' ἐργαστηρίῳ ᾖς ἑστηκώς, κἂν ὅπουπερ ἂν ᾖς, δυνήσῃ τὸν Θεὸν καλέσας ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτήσεως. Ὅπερ εἰδότες, παρακαλῶ, μετὰ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν ἐντεῦθεν συμμαχίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσωμεν· ἵνα τῆς παρ' αὐτοῦ ῥοπῆς ἀξιούμενοι, καὶ τὸν παρόντα βίον εὐαρέστως αὐτῷ διανύσωμεν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι φιλανθρωπίας τινὸς ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

33. Α' Τιμ. 2, 8.

στολοι κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσηύχοντο καὶ ὕμνουν ἐκτενῶς τὸν Θεόν.

Ἂς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς καὶ ἂς περιφρουροῦμεν τὴν ζωήν μας μὲ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐμποδίσῃ τίποτε. Διότι, ἐὰν ἀγρυπνῶμεν, τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ. Μήπως ὅμως χρειαζόμεθα τόπον ἢ καιρόν; Κάθε τόπος, κάθε καιρὸς εἶναι κατάλληλος, διὰ νὰ σπεύσωμεν πρὸς τὴν προσευχήν. Ἄκουσε ὅμως πάλιν τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ὁ ὁποῖος λέγει· «Εἰς κάθε τόπον σηκώνοντες ἁγίας χεῖρας χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀμφιβολίαν»[23]. Ἐὰν ἔχῃς καθαρὰν τὴν συνείδησίν σου ἀπὸ τὰ παράλογα πάθη, εἴτε εἶσαι εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰς τὴν οἰκίαν, εἴτε εἰς τὴν ὁδόν, εἴτε παρευρίσκεσαι εἰς τὸ δικαστήριον, εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς πανδοχεῖον, εἴτε εὑρίσκεσαι εἰς ἐργαστήριον καὶ ὁπουδήποτε καὶ ἂν εἶσαι, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἐπικαλεσθῇς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἀκριβῶς γνωρίζοντες, παρακαλῶ, μαζὶ μὲ τὴν νηστείαν νὰ ἐπιδείξετε καὶ τὴν ἀκριβῆ προσευχὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν ἀπ᾽ ἐδῶ διὰ τοὺς ἑαυτούς μας τὴν συμπαράστασιν, ὥστε ἀφοῦ γίνωμεν ἄξιοι τῆς βοηθείας του, καὶ τὸν παρόντα βίον νὰ ζήσωμεν μὲ εὐαρέσκειαν πρὸς αὐτόν, καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα νὰ ἀξιωθῶμεν κάποιας φιλανθρωπίας μὲ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ
(Γεν. 11, 31 - 12, 6)

«Καὶ ἔλαβε Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχὼρ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν Ἄρραν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα δὲ Ἄβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, πορευθῆναι εἰς γῆν τῶν Χαναναίων· καὶ ἦλθεν ἕως Χαρράν, καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ».

1. Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι τε μεθ' ἡδονῆς ἐδέξασθε χθὲς τοὺς περὶ τῆς εὐχῆς λόγους καὶ ὅτι μετὰ τοσαύτης σπουδῆς συντρέχετε περὶ τὴν ἀκρόασιν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς προθυμοτέρους ἀπεργάζεται καὶ παρασκευάζει δαψιλεστέραν ὑμῖν παρατιθέναι τὴν ἑστίασιν ταύτην τὴν πνευματικήν. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὰν ἴδῃ τὴν ἄρουραν καὶ τὰ καταβαλλόμενα σπέρματα πολλαπλάσια δεικνύουσαν καὶ κομῶντα τὰ λήϊα, οὐ παύεται τὰ παρ' ἑαυτοῦ καθ' ἑκάστην εἰσφέρων καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιούμενος καὶ περισκοπῶν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μή πού τι λυμήνηται τοῖς πόνοις αὐτοῦ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον κἀγὼ ὁρῶν ὑμῶν τὴν ἄρουραν ταύτην τὴν πνευματικὴν οὕτω θάλλουσαν καὶ τὸν πνευματικὸν τοῦτον σπόρον τοῖς τῆς διανοίας κόλποις παρακατατιθέμενον, ὁμοῦ καὶ χαίρω καὶ εὐφραίνομαι καὶ πολὺν ἔχω τὸν ἀγῶνα, εἰδὼς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπιβούλου τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας τὴν πονηρίαν. Καθάπερ γὰρ οἱ κατὰ θάλατταν πειραταί, ἐπειδὰν ἴδωσι ναῦν πολλῶν φορτίων πεπληρωμένην καὶ πλοῦτον ἄφατον ἐπαγομένην, τότε μάλιστα πολλὴν τὴν ἐπιβουλὴν ἐπιδείκνυνται, ὥστε πάντα καταδῦσαι τὸν φόρτον

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ
(Γεν. 11, 31 - 12, 6)

«Καὶ ἔλαβεν ὁ Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχὼρ τοὺς υἱούς του καὶ τὸν ἐγγονόν του Λώτ, υἱὸν τοῦ υἱοῦ του Ἀρράν, καὶ τὴν Σάρραν τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ἄβραμ, καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ μεταβοῦν καὶ κατοικήσουν εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἔφθασε δὲ εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ».

1. Σᾶς χρεωστῶ μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι χθὲς ἐδέχθητε μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τοὺς λόγους μου διὰ τὴν προσευχὴν καὶ διότι προσέρχεσθε μὲ μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ νὰ μὲ ἀκούσετε. Τοῦτο βεβαίως κάνει ἡμᾶς νὰ εἴμεθα προθυμότεροι καὶ μᾶς προετοιμάζει, ὥστε νὰ σᾶς παραθέσωμεν μὲ καλυτέραν διάθεσιν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῇ ὅτι ἡ καλλιεργημένη γῆ ἀνταποδίδει πολλαπλάσιον τὸν ριφθέντα σπόρον καὶ ὅτι τὰ σπαρτὰ εἶναι πλήρη εὐφορίας, δὲν παύει καθημερινῶς νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ δεικνύῃ τὴν πρέπουσαν φροντίδα καὶ νὰ προσέχῃ καλῶς καὶ κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, μήπως τοῦ καταστρέψῃ κάτι τοὺς κόπους του. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι ἡ γῆ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ θάλλει ἀπὸ βλάστησιν καὶ ὅτι ὁ πνευματικὸς αὐτὸς σπόρος κρατεῖται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας σας, χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι μαζὶ καὶ πολὺ ἀγωνίζομαι, διότι γνωρίζω τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχθρεύεται καὶ ἐπιβουλεύεται τὴν σωτηρίαν μας. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ πειραταὶ τῆς θαλάσσης, ὅταν ἴδουν, ὅτι ἕνα πλοῖον εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ πλούσιον φορτίον καὶ μεταφέρει ἀμύθητον πλοῦτον, τότε κατ' ἐξοχὴν δεικνύουν τὴν ἐπιβουλήν των, ὥστε

καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς ἐμπλέοντας καταστῆσαι, οὕτω δὴ καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἴδῃ πολὺν πλοῦτον συνηγμένον πνευματικόν, καὶ προθυμίαν ζέουσαν, καὶ διάνοιαν διεγηγερμένην, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν πλοῦτον αὐξανόμενον, δάκνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας, καὶ καθάπερ πειρατὴς οὕτω περιέρχεται μυρίας ἐπινοῶν μηχανάς, ὥστε βραχεῖάν τινα εὑρεῖν εἴσοδον, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς ἀποφῆναι καὶ συλῆσαι πάντα τὸν πλοῦτον ἡμῶν τὸν πνευματικόν.

Διά τοι τοῦτο νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ ὅσῳ ἂν τὰ τῆς περιουσίας ἡμῖν αὔξηται τῆς πνευματικῆς, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς ἀγρυπνίας ἐπιτεινέσθω καὶ πανταχόθεν ἀποτειχίζωμεν αὐτῷ τὰς ἐφόδους καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν ἐπισπασάμενοι, ἀνωτέρους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν. Πονηρὸν γάρ ἐστι τὸ θηρίον καὶ πολυπλόκους ἔχει τὰς μηχανάς· καὶ ἐπειδὰν μὴ δυνηθῇ ἐξ εὐθείας πρὸς τὴν κακίαν ἡμᾶς ὑποσῦραι καὶ διὰ τῆς ἀπάτης δελεάσαι· οὐδὲ γὰρ βιάζεται, οὐδὲ ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπατᾷ μόνον, καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ ῥαθυμοῦντας, ὑποσκελίζει· ὅταν οὖν μὴ δι' αὐτῆς τῆς κακίας προφανῶς δυνηθῇ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ λυμήνασθαι, πολλάκις δι' αὐτῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων, ὧν μετίωμεν, τὸ δέλεαρ ἐμβαλὼν λανθανόντως ἅπαντα τὸν πλοῦτον κατέδυσε. Τί οὖν ἐστιν, ὅ φημι; ἀναγκαῖον γὰρ αὐτὸ σαφέστερον εἰπεῖν, ἵνα διδαχθέντες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλὰς διαφύγωμεν τὴν ἐντεῦθεν βλάβην.

Ὅταν ἴδῃ μὴ εὐκόλως ἡμᾶς καταδεχομένους γυμνὴν τὴν κακίαν ἀλλὰ φεύγοντας μὲν τὴν ἀσέλγειαν, τὴν δὲ σωφροσύνην ἀσπαζομένους, καὶ πάλιν τὴν πλεονεξίαν ἀποστρεφομένους, καὶ μισοῦντας τὴν ἀδικίαν, καὶ τῆς τρυφῆς καταγελῶντας, καὶ νηστείαις καὶ προσευχαῖς ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ περὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐσπουδακότας, τότε λοιπὸν μεθοδεύει ἑτέραν μηχανήν, δι' ἧς ἡμῶν τὴν εὐπορίαν ἅπασαν λυμήνασθαι δυνήσεται καὶ τοσαῦτα κατορθώματα ἀνόητα ἡμῖν ἀπο-

νὰ βυθίσουν ὁλόκληρον τὸ φορτίον καὶ νὰ ἀφήσουν γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς πλέοντας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἰδῇ ὅτι ὑπάρχει πνευματικὸς πλοῦτος καὶ ζέουσα προθυμία καὶ σκέψις ἄγρυπνος, δαγκώνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας του καὶ ὡς πειρατὴς χρησιμοποιεῖ μύρια τεχνάσματα, ὥστε νὰ εὕρῃ κάποιαν μικρὰν εἴσοδον διὰ νὰ μᾶς καταστήσῃ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους καὶ νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὸν πνευματικόν μας πλοῦτον.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ ὅσον αὐξάνεται ἡ πνευματική μας περιουσία, τόσον νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσοχήν μας καὶ νὰ ἀποκρούωμεν τὰς πανταχόθεν ἐφόδους του καὶ μὲ τὴν ἀρίστην διαγωγήν μας, ἀφοῦ προσελκύσωμεν τὴν εὔνοιαν ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου. Διότι τὸ θηρίον εἶναι πονηρὸν καὶ χρησιμοποιεῖ πολύπλοκα τεχνάσματα ὅταν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παρασύρῃ πρὸς τὴν κακίαν καὶ νὰ μᾶς δελεάσῃ μὲ τὴν ἀπάτην μὲ τὴν πρώτην φοράν. Διότι δὲν μᾶς βιάζει οὔτε μᾶς ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μᾶς ἐξαπατᾷ μόνον καὶ ὅταν ἰδῇ ὅτι ἀμελοῦμεν, μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν κακίαν. Ὅταν λοιπὸν δὲν ἠμπορέσῃ νὰ βλάψῃ μὲ τὴν κακίαν του φανερῶς τὴν σωτηρίαν μας πολλὰς φορὰς εἰς τὰ ἴδια τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς εἰσάγει κρυφίως τὸ δόλωμα καὶ μὲ αὐτὸ καταβυθίζει ὁλόκληρον τὸν πλοῦτον. Τί σημαίνει δὲ αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγω; Πρέπει νὰ τὸ εἰπῶ μὲ περισσοτέραν σαφήνειαν, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ διδαχθῶμεν τὰς πονηρίας του, ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὑπ' αὐτῶν βλάβην.

Ὅταν ἰδῇ ὅτι δὲν δεχόμεθα εὐκόλως γυμνὴν τὴν κακίαν, ἀλλ' ἀποφεύγομεν τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἀσπαζόμεθα τὴν σωφροσύνην καὶ ὅτι ἀποστρεφόμεθα τὴν πλεονεξίαν καὶ μισοῦμεν τὴν ἀδικίαν, ὅτι παραμερίζομεν τὴν τρυφήν, ὅτι ἐπιδιδόμεθα εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν καὶ ὅτι φροντίζομεν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, τότε λοιπὸν μεθοδεύει ἄλλα τεχνάσματα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὸν πνευματικόν μας πλοῦτον καὶ νὰ καταστήσῃ ἀχρή-

δεῖξαι. Τοὺς γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου περιγεγονότας αὐτοῦ τῶν μηχανῶν παρασκευάζει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλέπειν δόξαν, ἵνα τῆς ἀληθοῦς δόξης ἐκπεσεῖν ποιήσῃ. Ὁ γὰρ μετιών τι τῶν πνευματικῶν καὶ πρὸς ἀνθρωπίνην ἀφορῶν δόξαν, ἀπέχει τὸν μισθὸν αὐτοῦ ἐντεῦθεν ἤδη καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ὀφειλέτην ἔχει τὸν Θεόν. Παρ' ὧν γὰρ ἐπεζήτησε δοξασθῆναι, ἀπήλαυσε τῶν ἐπαίνων, κἀκείνων τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ τοῦ Δεσπότου ἀπεστέρησεν ἑαυτόν, προτιμήσας τὴν πρόσκαιρον εὐφημίαν, καὶ τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς παρὰ τοῦ πάντων δημιουργοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν αὐτός, καὶ ἐπὶ προσευχῆς καὶ ἐπὶ ἐλεημοσύνης καὶ ἐπὶ νηστείας ἐδίδαξεν, οὕτω λέγων· «Ὅταν νηστεύῃς, ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι». Καὶ πάλιν· «Ὅταν δὲ ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς», φησίν, «ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν».

Εἶδες πῶς ὁ ταύτην τὴν δόξαν ἐπιζητῶν ἐκείνης ἀπεστέρηται, ὁ δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μετερχόμενος καὶ λανθάνειν βουλόμενος τοὺς ἀνθρώπους, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν φοβερὰν ἐν τῷ φανερῷ λήψεται παρὰ τοῦ Δεσπότου τὰς ἀμοιβάς. «Ὁ γὰρ Πατήρ σου», φησίν, «ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ». Μὴ τοῦτο ἐννόει, φησίν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐπήνησέ σε καὶ ὅτι λανθάνων μετέρχῃ τὴν ἀρετήν· ἀλλ' ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι τοσαύτη τοῦ Δεσπότου ἔσται ἡ φιλοτιμία μετ' οὐ πολύ, ὡς μὴ λανθανόντως, μηδ' ἐν ἀποκρύφῳ, ἀλλὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώ-

1. Ματθ. 6, 17-18.
2. Ματθ. 6, 2.

στους τόσας ἀρετάς. Διότι αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ὑπερνικοῦν μὲ μεγάλον κόπον τὰ τεχνάσματά του, τοὺς κάνει νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰ κατορθώματά των καὶ νὰ ἀποβλέπουν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, διὰ νὰ τοὺς κάνῃ ἔτσι νὰ χάσουν τὴν ἀληθινὴν δόξαν. Καθ' ὅσον ὁ πράττων κάτι τὸ πνευματικὸν καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χάνει τὸν μισθόν του καὶ ὁ Θεὸς δὲν τοῦ ὀφείλει πλέον τίποτε. Διότι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπεδίωξε νὰ δοξασθῇ ἔλαβε τοὺς ἐπαίνους, προτιμῶν ὅμως τὸν πρόσκαιρον ἔπαινον καὶ τὸν ἔπαινον τῶν συνανθρώπων του ἀπὸ τὸν τοῦ δημιουργοῦ τῶν πάντων, ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Κύριος. Καὶ αὐτὸ προλαμβάνων ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε καὶ διὰ τὴν προσευχὴν καὶ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ διὰ τὴν νηστείαν τὰ ἑξῆς· «Ὅταν νηστεύῃς ἄλειψε τὴν κεφαλήν σου καὶ πλύνε τὸ πρόσωπόν σου, διὰ νὰ μὴ φανῇς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύεις, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν Πατέρα σου, ὁ ὁποῖος εἶναι παρὼν εἰς τὰ κρυφά. Καὶ ὁ Πατήρ σου, ποὺ εἶναι παρὼν εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ»[1]. Καὶ πάλιν· «Ὅταν δὲ κάνῃς ἐλεημοσύνην, μὴ τὴν διαλαλήσῃς», λέγει, «ἔμπροσθέν σου, ὅπως κάνουν οἱ ὑποκριταὶ εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ εἰς τοὺς δρόμους, διὰ νὰ τοὺς θαυμάσουν οἱ ἄνθρωποι. Ἀληθῶς σᾶς λέγω, ἔχουν λάβει ἤδη τὸν μισθόν των»[2].

Εἶδες πῶς στερεῖται ἐκείνην τὴν δόξαν αὐτὸς ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἐδῶ δόξαν, ἐνῷ αὐτὸς ποὺ ζῇ βίον ἐνάρετον καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων, τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ λάβῃ φανερὰ τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι «ὁ Πατήρ σου», λέγει, «ὁ ὁποῖος βλέπει τί γίνεται εἰς τὰ κρυφά, θὰ σὲ ἀνταμείψῃ εἰς τὰ φανερά». Νὰ μὴ σκέπτεσαι, λέγει, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν σὲ ἐπῄνεσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι ζῇς ἐνάρετον βίον, διαφεύγων τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν τόση θὰ εἶναι ἡ φιλοτιμία τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὄχι μυστικά, οὔτε

πων γένους τοῦ ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ παρόντος ἀνακηρύξει σε καὶ στεφανώσει καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς τὰς ἀμοιβὰς ἀποδώσει. Ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι οἳ καὶ τὸν πόνον τῆς ἀρετῆς ὑπομένοντες, καὶ διὰ τὴν πρόσκαιρον καὶ εὐτελῆ καὶ ματαίαν δόξαν τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς ἄνωθεν τιμῆς ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες;

2. Ἀσφαλιζώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ὅπερ ἂν καταξιωθῶμεν ἔργον πνευματικὸν μετιέναι, τοῦτο παντὶ τρόπῳ πανταχόθεν ἐν τοῖς ταμιείοις τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας κρύπτειν σπουδάζωμεν, ἵνα ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν ἔχωμεν ἐπαινέτην, καὶ μὴ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν, καὶ τοὺς πρὸς χάριν πολλάκις γινομένους ἐπαίνους, τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐφημίας ἑαυτοὺς ἀναξίους καταστήσωμεν. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ὀλέθρια καὶ λύμη τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ τὸ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην ἀφορῶντά τι διαπράττεσθαι τῶν πνευματικῶν καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐφ' οἷς ἂν κατορθῶσαι δυνηθῇ. Δι' ὃ νήφειν χρὴ καὶ ἐγρηγορέναι καὶ τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς φάρμακα ἐπιτιθέναι συνεχῶς ἑαυτοῖς, ὥστε μὴ ἁλῶναι τοῖς ὀλεθρίοις τούτοις πάθεσι. Κἂν γὰρ μυρία τις κατωρθωκὼς ᾖ καὶ ἅπασαν τὴν ἀρετὴν διανύσας, μέγα δὲ φρονῇ, πάντων ἐλεεινότερος ἂν γένοιτο καὶ ἀθλιώτερος.

Καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν γεγένηται, ἐξ ὧν ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος ὑπέμεινε, μεγάλα φρονήσας κατὰ τοῦ τελώνου καὶ ἐλάττων τοῦ τελώνου ἀθρόον γεγονὼς καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς ἐκχέας καὶ γυμνὸν καὶ ἔρημον ἑαυτὸν καταστήσας καὶ ξένον καὶ καινὸν ναυάγιον ὑπομείνας. Εἰς αὐτὸν γὰρ ἐλθὼν τὸν λιμένα ἅπαντα τὸν φόρτον αὐτοῦ κατέδυσε. Τὸ γὰρ ἀπ' εὐχῆς τῆς οὐ δεόντως γεγενημένης τοῦτο παθεῖν, ὅμοιόν ἐστι τῷ ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ λιμένι ναυάγιον ὑπομεῖναι. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ

εἰς τὰ κρυφά, ἀλλὰ ἐμπρὸς εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸ τέλος τοῦ παρόντος αἰῶνος, θὰ σὲ ἀνακηρύξῃ καὶ θὰ σὲ στεφανώσῃ καὶ θὰ σοῦ ἀνταποδώσῃ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων σου διὰ τὴν ἀρετήν. Ποίαν ἀπολογίαν λοιπὸν θὰ ἀξίζουν αὐτοί, ποὺ καὶ τὸν κόπον τῆς ἀρετῆς ὑπομένουν καὶ στεροῦνται τὴν ἄνωθεν τιμὴν ἐξ αἰτίας τῆς προσκαίρου, εὐτελοῦς καὶ ματαίας δόξης τῶν ἀνθρώπων;

2. Ἂς ἀσφαλιζώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, καὶ ὁποιοδήποτε πνευματικὸν ἔργον, ἀξιωθῶμεν νὰ πράξωμεν, νὰ φροντίζωμεν νὰ τὸ φυλάττωμεν μὲ κάθε τρόπον μέσα εἰς τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς μας, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν ἐπαινέτην τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν καὶ νὰ μὴ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀναξίους διὰ τοὺς ἐπαίνους ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου ἐξ αἰτίας τῶν ἐπαίνων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐπαίνων ἐκείνων ποὺ πολλὰς φορὰς γίνονται κατὰ χάριν. Καθ' ὅσον καὶ τὰ δύο εἶναι ὀλέθρια καὶ καταστροφὴ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ τὸ νὰ κάνωμεν δηλαδὴ κάτι ἀπὸ τὰ πνευματικὰ μὲ σκοπὸν νὰ δοξασθῶμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ νὰ ὑπερηφανευώμεθα δι' ὅσα ἠμπορέσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ ἀνησυχῶμεν καὶ νὰ λαμβάνωμεν συνεχῶς τὰ πνευματικὰ φάρμακα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ κυριευώμεθα ἀπὸ τὰ ὀλέθρια αὐτὰ πάθη. Διότι καὶ ἂν κάποιος ἔχῃ κατορθώσει ἀναρίθμητα πράγματα, καὶ ἂν ἔζησεν ἐνάρετον βίον, ἀλλ' ὑπερηφανεύεται, θὰ γίνῃ ὁ πιὸ ἐλεεινὸς καὶ ὁ πιὸ ἄθλιος ἀπὸ ὅλους.

Καὶ τοῦτο μᾶς ἔγινε φανερὸν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπέστη ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύθη καὶ ἔγινεν ἀμέσως κατώτερος ἀπὸ τὸν τελώνην, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδίαν του τὴν γλῶσσαν ἔδιωξεν ὁλόκληρον τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς του καὶ κατέστησε τὸν ἑαυτόν του γυμνὸν καὶ ἔρημον, ὑπομείνας καὶ παράξενον καὶ πρωτοφανὲς ναυάγιον. Διότι εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα ἐβύθισεν ὁλόκληρον τὸ φορτίον. Καθ' ὅσον τὸ νὰ πάθῃ κάτι, ἐπειδὴ δὲν προηυχήθη, ὅπως ἔπρεπεν, ὁμοιάζει μὲ τὸ ναυάγιον κάποιου μέσα εἰς τὸν λιμένα. Διὰ

Χριστὸς παραγγέλλων τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν», ἀσφαλιζόμενος αὐτοὺς καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος βουλόμενος τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους ἐκτὸς αὐτοὺς γενέσθαι. Εἴδετε, ἀγαπητοί, πῶς οὔτε ὁ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην κεχηνὼς καὶ διὰ ταύτην τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μετιὼν ἔχει τινὰ ὄνησιν, καὶ ὅτι καὶ μετὰ τὸ κατορθῶσαι πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς, εἰ δόξει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτοις, πάντων ἔρημος γίνεται καὶ γυμνός;

Φεύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, ταῦτα τὰ ὀλέθρια πάθη καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνον ὁρῶμεν τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχωμεν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, μηδὲ ἐπιζητῶμεν τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον, ἀλλ' ἀρκώμεθα τῷ παρὰ τοῦ Δεσπότου. «Οὗ ὁ ἔπαινος γάρ», φησίν, «οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ». Καὶ ὅσῳ ἂν πρὸς μείζονα ἐπιδιδῶμεν ἀρετήν, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτοὺς μετριάζειν παρασκευάζωμεν καὶ συνεστάλθαι. Κἂν γὰρ πρὸς αὐτὴν φθάσωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφήν, ἐὰν ἀντιθῶμεν τὰς παρὰ τοῦ Δεσπότου εὐεργεσίας μετὰ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, τότε καλῶς ὀψόμεθα, ὅτι οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ὑπηργμένων εἰσηνέγκαμεν. Καὶ γὰρ ἕκαστος τῶν ἁγίων ἐντεῦθεν ηὐδοκίμησε. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, τῆς οὐρανομήκους ἐκείνης ψυχῆς, πῶς μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα, μετὰ τὴν τοσαύτην ἄνωθεν μαρτυρίαν, («Σκεῦος γάρ», φησίν, «ἐκλογῆς ἐστί μοι οὗτος»), ταῦτα περιστρέφει, καὶ ὑπὲρ ὧν μάλιστα πεπληροφόρητο, ὅτι οὐκ ἐπιλανθάνεται τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, ἀλλ' ἀμφοῖν τὴν συγχώρησιν ἐδέξατο διὰ τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ τούτων ἐπιλανθάνεσθαι ἀνέχεται, ἀλλὰ βοᾷ καὶ λέγει, ὅτι «Ἐλάχιστός εἰμι τῶν ἀποστόλων καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπό-

3. Λουκᾶ 17, 10
4. Ρωμ. 2, 29.
5. Πράξ. 9, 15.

τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς δίδων τὰ παραγγέλματά του εἰς τοὺς μαθητάς του ἔλεγεν, «Ὅταν ἐπιτελέσετε τὰ πάντα, νὰ λέγετε, ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι»[3], μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προφυλάξῃ καὶ ἐπειδὴ ἤθελεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ ὀλέθριον αὐτὸ πάθος. Εἴδατε, ἀγαπητοί, πῶς δὲν ὠφελεῖται καθόλου αὐτὸς ποὺ συνεπαίρεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ πράττει τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μόνον δι' αὐτὴν καὶ ὅτι, ἀφοῦ πραγματοποιήσῃ ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἐὰν φανῇ ὅτι ὑπερηφανεύεται δι' αὐτά, γίνεται ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ ὅλα;

Ἂς ἀποφεύγωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, αὐτὰ τὰ ὀλέθρια πάθη, καὶ ἂς βλέπωμεν μόνον πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν καὶ ἂς μὴ ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τοὺς συνανθρώπους, οὔτε νὰ ἐπιζητῶμεν τὸν ἔπαινον ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ ἀρκούμεθα εἰς τὸν ἔπαινον τοῦ Κυρίου. Διότι, λέγει, «Ὁ ἔπαινος αὐτοῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»[4]. Καὶ ὅσον περισσότερον θὰ ἐπιδιδώμεθα πρὸς μεγαλυτέραν ἀρετήν, τόσον περισσότερον νὰ κάμωμεν τοὺς ἑαυτούς μας νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ συνεσταλμένοι. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, ἐὰν ἀντιπαραθέσωμεν εἰς αὐτὴν μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου, τότε θὰ ἴδωμεν καλῶς, ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔκανεν ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς. Καθ' ὅσον ὁ κάθε ἅγιος προέκοψεν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐνεργῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουε τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, τὴν οὐρανομήκην ἐκείνην ψυχήν, πῶς μετὰ ἀπὸ τόσα κατορθώματα, μετὰ τὴν τόσον μεγάλην ἄνωθεν μαρτυρίαν, διότι, λέγει· «σκεῦος τῆς ἐκλογῆς μου, εἶναι αὐτός»)[5], δὲν λησμονεῖ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο αὐτὰ συλλογίζεται. Καὶ οὔτε ἀνέχεται νὰ λησμονήσῃ αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἐπληροφορήθη ὅτι ἔλαβε τὴν συγχώρησιν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ φωνάζει καὶ λέγει, ὅτι «Εἶμαι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζω-

στολος». Εἶτα, ἵνα τὴν ὑπερβολὴν αὐτοῦ παιδευθῶμεν τῆς ταπεινοφροσύνης, προσέθηκε, «Διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Τί ποιεῖς, ὦ Παῦλε; Ὁ Δεσπότης διὰ τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν συνεχώρησε καὶ ἀπήλειψεν ἅπαντα τὰ ἡμαρτημένα σοι, καὶ σὺ ταῦτα στρέφεις; Ναί, οἶδα, φησί, καὶ οὐκ ἀγνοῶ τοῦ Δεσπότου τοῦ ἐμοῦ τὴν λύσιν· ἀλλ' ὅταν ἐννοήσω τὰ ἐμοὶ εἰργασμένα καὶ ἴδω τὸ πέλαγος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τότε μανθάνω καλῶς, ὅτι χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπίᾳ εἰμί, ὅ εἰμι. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», ἐπήγαγε· «Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι, ὅ εἰμι». Ἐγὼ μέν, φησί, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν μανίαν, ἡ δὲ ἄφατος αὐτοῦ ἀγαθότης καὶ ἡ χάρις τὴν συγχώρησιν ἐχαρίσατο.

Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην καὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἡμαρτημένων διηνεκῶς τὴν μνήμην περιφέρουσαν; Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα καὶ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῖν ἡμαρτημένα, ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μιμνησκόμενοι καὶ διηνεκῶς ἐν τῇ διανοίᾳ περιστρέφοντες, μηδέποτε συγχωρῶμεν εἰς λήθην ἡμᾶς αὐτῶν ἐμπεσεῖν. Ἱκανὸς γὰρ ἡμῖν χαλινὸς τοῦτο γενήσεται πρὸς τὸ συνεστάλθαι καὶ μετριάζειν. Καὶ τί λέγω Παῦλον, τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον; Θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ ἐντεῦθεν μάλιστα εὐδοκιμήσαντας, ἀπὸ τοῦ μετριάζειν μετὰ μυρία κατορθώματα καὶ τὴν ἄφατον παρρησίαν; Ἄκουε τοῦ πατριάρχου λέγοντος, μετὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην· «Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός».

3. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ πατριάρχου ἐμνήσθην, εἰ δοκεῖ, τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα προθῶμεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἵνα ταῦτα ἀναπτύξαντες ἴδωμεν τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν

6. Α' Κορ. 15, 9.
7. Α' Κορ. 15, 9.
8. Α' Κορ. 15, 10.
9. Γεν. 18, 27.

μαι ἀπόστολος»[6]. Ἔπειτα διὰ νὰ διδαχθῶμεν τὴν ὑπερβολικήν του ταπεινοφροσύνην, προσέθεσεν· «Διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»[7]. Τί κάνεις, Παῦλε; Ὁ Κύριος λόγῳ τῆς γενναιοδωρίας του συνεχώρησε καὶ ἔσβησε ὅλας τὰς ἁμαρτίας σου καὶ σὺ τὰς ἐνθυμεῖσαι; Ναί, γνωρίζω, λέγει, καὶ δὲν ἀγνοῶ τὴν συγχώρησιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὅταν σκεφθῶ καλὰ τὰς ἰδικάς μου πράξεις καὶ ἰδῶ καὶ τὸ πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τότε συνειδητοποιῶ, ὅτι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του εἶμαι αὐτὸ ποὺ εἶμαι. Διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ», προσέθεσε· «ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶμαι, ὅ,τι εἶμαι»[8]. Ἐγὼ μέν, λέγει, ἐπέδειξα τόσην μανίαν, ἡ ἀπερίγραπτος ὅμως ἀγαθότης του καὶ ἡ χάρις του μοῦ ἐχάρισεν τὴν συγχώρησιν.

Εἶδες συντετριμμένην ψυχήν, ποὺ ἐπαναφέρει πάντοτε εἰς τὴν μνήμην της καὶ τὰ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἁμαρτήματα; Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἂς μιμούμεθα, καὶ τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας μας, ἐνθυμούμενοι αὐτὰς καθημερινῶς καὶ ἐπαναφέροντες αὐτὰς διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην μας, νὰ μὴ ἐπιτρέπωμεν ποτὲ εἰς τὸν ἑαυτόν μας νὰ τὰς λησμονήσῃ. Διότι αὐτὸ θὰ γίνῃ ἱκανὸς χαλινὸς εἰς τὸ νὰ εἴμεθα συνεσταλμένοι καὶ μετριοπαθεῖς. Καὶ διατί ν' ἀναφέρω τὸν Παῦλον, τὸν τόσον ὑψηλὰ ἱστάμενον καὶ τόσον μέγαν; Θέλεις νὰ ἴδῃς καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅτι προέκοψαν εἰς τὴν ἀρετὴν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦσαν μετριόφρονες μετὰ ἀπὸ μύρια κατορθώματα καὶ τὴν ἀπερίγραπτον παρρησίαν των; Ἄκουε τὸν Πατριάρχην ποὺ λέγει μετὰ τὴν συνομιλίαν μὲ τὸν Θεόν, μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπόσχεσιν· «Ἐγὼ ὅμως εἶμαι χῶμα καὶ στάκτη»[9].

3. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνεθυμήθην τὸν Πατριάρχην, ἐὰν θέλετε, ἂς παραθέσωμεν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ ἀναγνωσθέντα σήμερον, ὥστε, ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξωμεν, νὰ ἴδω-

Ναχὼρ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα δὲ Ἄβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων πορευθῆναι εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων καὶ ἦλθεν ἕως Χαρρὰν καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ· καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Θάρρα ἐν Χαρρὰν ἔτη διακόσια πέντε καὶ ἀπέθανεν ἐν Χαρράν».

Μετὰ ἀκριβείας προσέχωμεν, παρακαλῶ, τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, ἵνα δυνηθῶμεν καταλαβεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων. Ἰδοὺ γὰρ ἐν προοιμίοις δοκεῖ ζήτημα εἶναι ἐν τοῖς εἰρημένοις. Τοῦ γὰρ μακαρίου τούτου προφήτου, τοῦ Μωϋσέως λέγω, εἰπόντος, ὅτι «Ἔλαβε Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχὼρ καὶ ἐξήγαγεν ἐκ γῆς Χαλδαίων πορευθῆναι εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, καὶ ἦλθεν ἕως Χαρὰν καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ»· ὁ μακάριος Στέφανος ἐγκωμιάζων τοὺς Ἰουδαίους φησίν· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἄβραμ ὄντι ἐν Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν, κἀκεῖθεν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετῴκισεν αὐτόν». Τί οὖν ἐστιν; ἐναντιοῦται ἑαυτῇ ἡ θεία Γραφή; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ συνιδεῖν ἐκ τούτου προσήκει, ὅτι θεοφιλοῦς ὄντος τοῦ παιδός, ὀφθεὶς αὐτῷ ὁ Θεὸς προσέταξε μεταναστῆναι ἐκεῖθεν. Καὶ τοῦτο γνοὺς ὁ Θάρρα ὁ τούτου πατήρ, εἰ καὶ ἄπιστος ἐτύγχανεν, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν παῖδα φίλτρου κοινωνῆσαι αὐτῷ κατεδέξατο τῆς ἀποδημίας καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Χαρρὰν κἀκεῖ κατοικήσας, οὕτω μετήλλαξε τὸν βίον· καὶ τότε κελεύσαντος τοῦ Θεοῦ μετανίσταται εἰς τὴν Χαναναίαν ὁ πατριάρχης. Ἀμέλει οὐ πρότερον αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐκεῖθεν ἀνέστησε, μέχρις ὅτε Θάρρα ἐτελεύτησε. Τότε γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, φησί, «Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἄβραμ· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ δεῦρο εἰς

10. Γεν. 11, 31-32.
11. Πράξ. 7, 2-4.

μεν τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Καὶ ἔλαβεν», λέγει, «ὁ Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχὼρ τοὺς υἱούς του, καὶ τὸν ἔγγονόν του Λὼτ καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ἄβραμ, καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ μεταβοῦν καὶ κατοικήσουν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ· καὶ ἔζησεν ὁ Θάρρα εἰς τὴν Χαρρὰν διακόσια πέντε ἔτη, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Χαρράν»[10].

Παρακαλῶ νὰ προσέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν εἰς αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀντιληφθῶμεν τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν. Διότι ἰδού, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς κάποια διαφορά. Διότι ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὁ Μωυσῆς ἐννοῶ, εἶπεν, ὅτι «ἔλαβεν ὁ Θάρρα τὸν Ἄβραμ καὶ τὸν Ναχὼρ καὶ ἔβγαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων διὰ νὰ πορευθοῦν πρὸς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ». Ὁ μακάριος ὅμως Στέφανος ἐγκωμιάζων τοὺς Ἰουδαίους λέγει· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐφανερώθη εἰς τὸν πατέρα μας Ἄβραμ, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, πρὶν αὐτὸς κατοικήσῃ εἰς τὴν Χαρράν»[11], καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, μετέφερεν αὐτὸν εἰς ἄλλον τόπον. Τί συμβαίνει λοιπόν; ἀντιτίθεται πρὸς τὸν ἑαυτόν της ἡ θεία Γραφή; Μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ υἱός του ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ ἀφοῦ ἔμαθεν αὐτὸ ὁ Θάρρα ὁ πατήρ του, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, ὅμως λόγῳ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν υἱὸν ἐδέχθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ, ἀπέθανεν, καὶ τότε μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὁ πατριάρχης μεταναστεύει εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἀναμφιβόλως ὁ Θεὸς δὲν μετέφερεν αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖ ἐνωρίτερον, ἀλλ' ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα. Διότι τότε μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ· ἔξελθε

γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος· καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Ἕκαστον τῶν εἰρημένων μετὰ ἀκριβείας διερευνησώμεθα, ἵνα ἴδωμεν τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. Μὴ γὰρ ἁπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννοήσωμεν ὅσος τοῦ ἐπιτάγματος ὁ ὄγκος. «Ἔξελθε», φησίν, «ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω». Κατάλιπε, φησί, τὰ δῆλα καὶ τὰ μὴ ὡμολογημένα καὶ προτίμησον τὰ ἄδηλα καὶ τὰ μὴ φαινόμενα. Σκόπει πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐγυμνάζετο ὁ δίκαιος τὰ μὴ φαινόμενα τῶν φαινομένων προτιμᾶν καὶ τὰ μέλλοντα τῶν ἐν χερσὶν ὄντων. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχὸν ἦν ὅπερ ἐπετάττετο ποιῆσαι, καταλιπεῖν τὴν γῆν, ἔνθα τοσοῦτον ᾤκησε χρόνον, καὶ τὴν συγγένειαν ἅπασαν καὶ πάντα τοῦ πατρὸς τὸν οἶκον καὶ ἐλθεῖν ἔνθα μὴ ᾔδει, μηδὲ ἠπίστατο. Οὐ γὰρ εἶπεν εἰς ποίαν αὐτὸν χώραν βούλεται μεταστῆσαι, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ τοῦ ἐπιτάγματος ἐγύμναζε τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. «Δεῦρο» γάρ, φησίν, «εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».

Ἐννόησόν μοι, ἀγαπητέ, ὅπως ὑψηλῆς ἐδεῖτο γνώμης τὸ ἐπίταγμα καὶ μηδεμιᾷ προσπαθείᾳ ἢ συνηθείᾳ κατεχομένης. Εἰ γὰρ νῦν μετὰ τὸ ἐπιδοῦναι τὴν εὐσέβειαν, οὕτως εἰσὶ πολλοὶ τῇ συνηθείᾳ προσδεδεμένοι, ὡς καὶ μυριάκις ἂν ἕλοιντο, κἂν ἀνάγκη κατεπείγῃ, πάντα ὑπομεῖναι, ἢ τῶν τόπων μεταστῆναι, ἔνθα πρότερον τὴν οἴκησιν ἔσχον, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων μόνον ἀνδρῶν ἐστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ

---

12. Γεν. 12, 1-3.

ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω. Καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ εἶσαι ὁ δοξασμένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ θὰ εὐλογήσω αὐτοὺς ποὺ σὲ τιμοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑβρίζουν. Καὶ διὰ σοῦ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς»[12].

Ἂς διερευνήσωμεν μὲ προσοχὴν κάθε ἕνα ἀπ᾽ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν φιλόθεον συνείδησιν τοῦ πατριάρχου. Ἂς μὴ προσπεράσωμεν δηλαδὴ ἁπλῶς τὸ λεχθέν, ἀλλ᾽ ἂς ἀντιληφθῶμεν, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς. «Ἔξελθε», λέγει, «ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν ποὺ θὰ σοῦ δείξω». Ἄφησε, λέγει τὰ φανερὰ καὶ βέβαια καὶ προτίμησε τὰ κρυφὰ καὶ αὐτὰ ποὺ δὲν βλέπονται. Πρόσεχε πῶς ὁ δίκαιος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἠσκεῖτο νὰ προτιμᾷ τὰ ἀφανῆ ἀπὸ τὰ φανερὰ καὶ τὰ μέλλοντα ἀπὸ τὰ παρόντα. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον αὐτὸ ποὺ διετάσσετο νὰ κάνῃ, νὰ ἐγκαταλείψῃ δηλαδὴ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζησεν ἐπὶ τόσον χρόνον, καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ ὅλον τὸν πατρικόν του οἶκον, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τόπον ποὺ δὲν τὸν ἐγνώρισε καὶ ποὺ ὅλα τοῦ ἦσαν ἄγνωστα. Καθ᾽ ὅσον δὲν εἶπεν εἰς αὐτόν, ποῦ θέλει νὰ τὸν μεταφέρῃ, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπροσδιόριστον τῆς ἐντολῆς ἐδοκίμαζε τὴν ἀγάπην τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεόν. Διότι λέγει· «Ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω».

Σκέψου, ἀγαπητέ μου, πόσον ὑψηλὴν ἀπόφασιν ἀπαιτοῦσεν ἡ ἐντολή, καὶ ποὺ δὲν περιεῖχε καμμίαν προσπάθειαν ἢ συνήθειαν ἀνθρωπίνην. Διότι ἐὰν τώρα, μετὰ τὴν πρόοδον τῆς εὐσεβείας εἶναι πολλοὶ τόσον πολὺ προσδεδεμένοι μὲ τὴν συνήθειαν, ὥστε θὰ προετίμων ἀπείρους φορὰς νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα, καὶ ἂν ὑπάρχῃ μεγάλη ἀνάγκη, παρὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν τόπον του, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζων προηγουμένως, καὶ αὐτὰ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῇ νὰ

καὶ ἐπὶ τῶν φυγόντων τοὺς ἐν μέσῳ θορύβους καὶ τὸν τῶν μοναχῶν ἑλομένων βίον, πολλῷ δὴ μᾶλλον τότε τὸν δίκαιον τοῦτον εἰκὸς ἦν δυσχερᾶναι πρὸς τὸ ἐπίταγμα καὶ ὀκνηρότερον καταστῆναι. «Ἔξελθε», φησί, «καὶ κατάλιπε τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν οἶκον τὸν πατρικὸν καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω». Τίνα οὖν οὐκ ἂν ἐθορύβησε ταυτὶ τὰ ῥήματα; Οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν δήλην αὐτῷ ποιεῖ, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ βασανίζει τοῦ δικαίου τὴν γνώμην. Εἰ γὰρ ἕτερός τις ἦν ὁ κελευσθεὶς καὶ εἷς τῶν πολλῶν, εἶπεν ἄν· ἔστω· κελεύεις με καταλιπεῖν τὴν γῆν ἔνθα νῦν οἰκῶ, τὴν συγγένειαν, τὸν οἶκον τὸν πατρικόν· τίνος ἕνεκεν οὐχὶ καὶ τὸν τόπον, ἔνθα ἀφικέσθαι με προστάττεις, δῆλον ποιεῖς, ἵνα εἰδέναι ἔχω κἂν τοῦ διαστήματος τὸ μέγεθος; Πόθεν γάρ μοι ἐκεῖνο γνώριμον ἂν γένοιτο, ὅτι ταύτης, ἧς καταλιμπάνω, βελτίων ὀφθήσεται ἐκείνη μᾶλλον καὶ εὐπορωτέρα; Ἀλλ' ὁ δίκαιος οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν ἐπιτεταγμένων μέγεθος ἀπιδών, τὰ ἄδηλα τῶν ἐν χερσὶ προετίθει. Καίτοι εἰ μὴ ὑψηλὸν εἶχε φρόνημα καὶ φιλόσοφον γνώμην καὶ ἐπεπαιδεύετο πάντα πείθεσθαι τῷ Θεῷ, καὶ ἕτερον οὐ μικρὸν εἶχεν ἂν κώλυμα, αὐτὴν τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν. Ἴστε γάρ, ὅτι πολλοὶ πολλάκις διὰ τοὺς τάφους τῶν προσηκόντων εἵλοντο τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐναποθανεῖν, ἔνθα τὸν βίον κατέλυσαν οἱ γονεῖς.

4. Εἰκὸς τοίνυν ἦν καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον, εἴγε μὴ ἦν σφόδρα φιλόθεος, καὶ τοῦτο λογίσασθαι, ὅτι ὁ μὲν πατὴρ διὰ τὸ περὶ ἐμὲ φίλτρον οἴκοθεν ἐξανέστη καὶ συνηθείας παλαιᾶς ὑπερεῖδε καὶ πάντων ἀνώτερος γεγονὼς μέχρι τούτου παρεγένετο, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, δι' ἐμὲ ἐν ἀλλοτρίᾳ τὸν βίον

συμβαίνουν ὄχι μόνον εἰς τοὺς τυχόντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀπέφυγον τοὺς κοσμικοὺς θορύβους καὶ προετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, πολὺ περισσότερον λοιπὸν φυσικὸν ἦτο ὁ δίκαιος αὐτὸς νὰ δυσαναςχετήσῃ πρὸς τὴν ἐντολὴν καὶ νὰ γίνῃ διστακτικώτερος. «Ἔξελθε», λέγει, «καὶ ἄφησε τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω». Ποῖον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνησυχήσουν αὐτοὶ οἱ λόγοι; Δὲν τοῦ φανερώνει οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀπροσδιόριστον δοκιμάζει τὴν θέλησιν τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν ἦτο κάποιος ἄλλος ὁ διαταχθεὶς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ· Ἐν τάξει, μοῦ διατάσσεις νὰ ἐγκαταλείψω τὸν τόπον ποὺ κατοικῶ τώρα, τοὺς συγγενεῖς, τὸν πατρικὸν οἶκον· διατί ὅμως δὲν μοῦ φανερώνεις καὶ τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον διατάσσεις νὰ μεταβῶ, ὥστε νὰ γνωρίζω τουλάχιστον τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως; Διότι ἀπὸ ποῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μοῦ γίνῃ γνωστόν, ὅτι ἐκείνη ἡ γῆ θὰ μοῦ φανῇ κατὰ πολὺ καλυτέρα καὶ εὐπορωτέρα ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἐγκαταλείπω; Ἀλλ' ὁ δίκαιος τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλά, στρέψας τὴν προσοχήν του εἰς τὸ μέγεθος τῶν προσταγμάτων, ἐπροτίμησε τὰ ἀβέβαια ἀπὸ τὰ χειροπιαστά. Ἂν καὶ βέβαια ἐὰν δὲν ἦτο γενναιόφρων καὶ ἂν δὲν εἶχε φιλόσοφον σκέψιν καὶ ἂν δὲν εἶχε μάθει νὰ ὑπακούῃ πάντα εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχε καὶ ἄλλο ὄχι μικρὸν ἐμπόδιον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Καθ' ὅσον γνωρίζετε, ὅτι πολλοὶ ἐξ αἰτίας τῶν τάφων τῶν προσφιλῶν προσώπων των ἐπροτίμησαν νὰ ἀποθάνουν εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, ποὺ ἀπέθανον οἱ γονεῖς των.

4. Ἦτο φυσικὸν λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐὰν βεβαίως δὲν ἦτο πολὺ θεοσεβής, νὰ σκεφθῇ καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὁ πατέρας μου διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐμὲ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν γῆν του καὶ παρέβλεψε τὴν παλαιὰν συνήθειαν καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα, ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, καὶ σχεδὸν νὰ εἰπῇ, ἐξ αἰτίας μου ἀπέθανεν εἰς

κατέλυσεν· ἐγὼ δὲ οὐδὲ μετὰ τὸν θάνατον τὴν ἴσην αὐτῷ ἀμοιβὴν ἀποδοῦναι σπουδάζω, ἀλλὰ καταλιπὼν μετὰ τῆς συγγενείας τοῦ πατρὸς τὸν αὐτοῦ τάφον, ἀπελεύσομαι; Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων αὐτοῦ ἀπαμβλῦναι τὴν ὁρμὴν ἴσχυσεν· ἀλλὰ πάντα εὔκολα αὐτῷ καὶ ῥάδια φαίνεσθαι ἐποίει τὸ περὶ τὸν Θεὸν φίλτρον. Ἐπεὶ κἀκεῖνο ἂν ἐνενόησεν, εἴγε ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι ἐβούλετο· ἐν ἡλικίᾳ, λέγων, τοιαύτῃ καὶ λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐλαύνων, ποῦ ἀπελεύσομαι; Οὐ τὸν ἀδελφὸν ἐπιφερόμενος, οὐ τοὺς συγγενεῖς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πάντων τῶν πρὸς γένος διαφερόντων μοι κεχωρισμένος, πῶς ἔρημος καὶ ξένος οὕτω τὴν ἀλλοτρίαν καταλήψομαι, οὐδὲ εἰδὼς ὅπου στήσομαι τῆς πλάνης; Εἰ δὲ καὶ κατὰ μέσην τὴν ὁδὸν συμβῇ με καταλῦσαι τὸν βίον, τί τὸ ὄφελος τῆς τοιαύτης ταλαιπωρίας; τίς με περιστελεῖ τὸν γέροντα, τὸν ξένον, τὸν ἄπολιν, τὸν ἄοικον; Ἴσως ἡ γυνὴ τοὺς γείτονας παρακαλέσαι συμπάθειάν τινα ἐπιδείξασθαι, καὶ ἐξ ἐράνου τινὸς καὶ συνεισφορᾶς τὰ καθήκοντα πληρώσει. Καὶ πόσῳ βέλτιον αὐτὸν τὸν βραχὺν χρόνον τὸν ὑπολειπόμενον ἡμῖν εἰς ζωήν, καθεζόμενον ἐνταῦθα καταλῦσαί με τὸν βίον, ἢ μετὰ γῆρας ὧδε κἀκεῖσε περιέλκεσθαι καὶ τὰ παρὰ πάντων ὑπομένειν σκώμματα, ὡς οὐδὲ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ δυνηθέντα ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν, ἀλλὰ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν καὶ μηδαμοῦ ἵστασθαι; Ἀλλὰ τούτων μηδὲν ὑπολογισάμενος ὁ δίκαιος οὗτος ὑπακούειν ἔσπευδε τῷ ἐπιτάγματι.

Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι ἱκανὸν ἦν αὐτῷ εἰς προτροπὴν τὸ λέγειν· «Δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε». Τοῦτο τοίνυν αὐτὸ μάλιστα, εἰ μὴ φιλόθεος ἦν, ἤρκει ὀκνηρότερον αὐτὸν

ξένην γῆν, ἐνῷ ἐγὼ δὲν φροντίζω νὰ ἀνταποδώσω εἰς αὐτὸν τὴν ἴσην τιμὴν οὔτε μετὰ τὸν θάνατόν του, ἀλλὰ θὰ ἀπέλθω, ἀφοῦ ἀφήσω μαζὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ πατρὸς καὶ τὸν τάφον του; Ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ χαλαρώσῃ τὴν ὁρμήν του, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸν ἔκαμνε τὰ πάντα νὰ φαίνωνται εἰς αὐτὸν εὔκολα καὶ ἐλαφρά. Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ σκεφθῇ καὶ ἐκεῖνο, ἐὰν βέβαια ἤθελεν ἐνεργήσει σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, λέγων· ποῦ νὰ ὑπάγω εἰς τέτοιαν ἡλικίαν ποὺ εἶμαι, βαδίζων πλέον πρὸς τὸ ἔσχατον γῆρας; Χωρὶς νὰ ἔχω τὸν ἀδελφόν μου μαζί μου, οὔτε τοὺς συγγενεῖς μου, ἀλλὰ χωρισμένος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ποὺ εἶναι συγγενεῖς μὲ τὸ γένος μου, πῶς θὰ κατοικήσω ἔτσι ἔρημος καὶ ξένος εἰς ξένην χώραν, χωρὶς νὰ γνωρίζω μέχρι ποῦ θὰ φθάσῃ ἡ περιπλάνησίς μου; Ἐὰν συμβῇ δὲ ν' ἀποθάνω εὑρισκόμενος εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, ποῖον θὰ εἶναι τὸ ὄφελος τῆς τόσης ταλαιπωρίας; ποῖος θὰ θάψῃ ἐμὲ τὸν γέροντα, τὸν ξένον, τὸν ἄπατριν, τὸν χωρὶς κατοικίαν; Ἴσως νὰ παρακαλέσῃ ἡ σύζυγος τοὺς γείτονας νὰ ἐπιδείξουν κάποιαν συμπάθειαν καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα τῆς ἐνταφιάσεως μὲ κάποιον ἔρανον καὶ συνεισφοράν. Καὶ πόσον προτιμότερον θὰ ἦτο αὐτὸν τὸν ὀλίγον χρόνον, ποὺ ὑπολείπεται διὰ νὰ ζήσω, νὰ καθήσω ἐδῶ καὶ νὰ ἀποθάνω, παρὰ μὲ τὴν γεροντικήν μου ἡλικίαν νὰ περιφέρωμαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπομένω τὰς κατηγορίας ὅλων, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἡσυχάσω οὔτε εἰς τοιαύτην ἡλικίαν μὲ τὸ νὰ μεταβαίνω ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ νὰ μὴ σταματῶ πουθενά; Ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ δίκαιος αὐτός, ἔσπευδε νὰ ὑπακούῃ μὲ προθυμίαν εἰς τὴν ἐντολήν.

Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος, ὅτι ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ τὸν προτρέψουν τὰ λόγια· «Ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω». Τοῦτο λοιπόν, αὐτὸ πρὸ πάντων θὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τὸν κάνῃ πιὸ διστακτικὸν διὰ νὰ

περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐργάσασθαι. Ἠδύνατο γὰρ εἰπεῖν, εἰ τῶν πολλῶν εἷς ἦν, ὅτι τίνος ἕνεκεν εἰς τὴν ξένην με ἀπάγεις καὶ τὴν ἀλλοτρίαν με καταλαβεῖν κελεύεις; Διὰ τί γάρ με ἐνταῦθα, εἴγε βούλει μέγαν ποιῆσαι, οὐ ποιεῖς; διὰ τί ἐπὶ τῆς οἰκείας τῆς πατρῴας διάγοντα οὐκ ἀξιοῖς τῆς σῆς εὐλογίας; Ὡς εἰ συμβαίη με, πρὶν ἢ φθάσαι εἰς τὸν τόπον ἔνθα κελεύεις, κατεργασθέντα ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν καμάτων καὶ διαφθαρῆναι καὶ τὸν βίον καταλῦσαι, τί μοι τὸ ὄφελος τῶν ἐπηγγελμένων; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἰς ἔννοιαν λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλά, καθάπερ εὐγνώμων οἰκέτης, τῷ ἐπιτάγματι μόνον ὑπήκουεν, οὐ περιεργαζόμενος, οὐδὲ πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπείθετο καὶ πεπληροφορημένος ἐτύγχανεν, ὅτι ἀψευδεῖς ἦσαν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι· «Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος».

Μέγας τῆς ὑποσχέσεως ὁ ὄγκος. «Ποιήσω σε», φησίν «εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου». Οὐ μόνον ἔθνει σε μεγάλῳ ἐπιστήσω καὶ τὸ ὄνομά σου μέγα ἀπεργάσομαι, ἀλλὰ καὶ Εὐλογήσω σε καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Μὴ νομίσῃς, ἀγαπητέ, ταυτολογίαν εἶναι τὸ εἰρημένον τό, «Καὶ εὐλογήσω σε, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Τοσαύτης σε, φησίν, εὐλογίας ἀξιώσω, ὡς παντὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτείνεσθαι αὐτήν. Ἔσῃ γὰρ εὐλογημένος, ὡς ἕκαστον ἀντὶ μεγίστης τιμῆς σπουδὴν ποιεῖσθαι εἰσωθεῖν ἑαυτὸν εἰς τὴν πρὸς σὲ οἰκειότητα. Ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων αὐτῷ προέλεγε τὴν περιφάνειαν, ἐν ᾗ καταστήσειν αὐτὸν ἔμελλε. «Ποιήσω σε», φησίν, «εἰς ἔθνος μέγα καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου καὶ εὐλογήσω σε καὶ ἔσῃ εὐλογημένος». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ πατριάρχῃ ἐβούλοντο εἰς τὴν τούτου συγγένειαν ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν καὶ ἔλεγον· «Τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐσμεν». Ἀλλ' ἵνα

13. Ἰω. 8, 33.

ὑπακούσῃ, ἐὰν δὲν ἦτο θεοσεβής. Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ, ἐὰν ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, πρὸς ποῖον σκοπὸν μὲ ὁδηγεῖς εἰς ξένον τόπον καὶ μὲ διατάσσεις νὰ κατοικήσω ἄλλην γῆν; Διατί δὲν μὲ ἀναδεικνύεις μεγάλον ἐδῶ, ἐὰν θέλῃς νὰ τὸ κάνῃς αὐτό; διατί δὲν μὲ κάνεις ἄξιον τῆς εὐλογίας σου, ἐνῷ ζῶ εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον; Διότι ἐὰν μοῦ συμβῇ, πρὶν νὰ φθάσω εἰς τὸν τόπον ποὺ μὲ διατάσσεις, νὰ ἀποκάμω ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας καὶ νὰ ἀρρωστήσω καὶ νὰ ἀποθάνω, τί θὰ μοῦ ὠφελήσουν αἱ ὑποσχέσεις; Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐδέχθη νὰ σκεφθῇ, ἀλλὰ ὑπήκουε μόνον εἰς τὴν διαταγήν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ εὐγνώμων δοῦλος, χωρὶς νὰ περιεργάζεται, οὔτε νὰ πολυεξετάζῃ τὰ πράγματα, καὶ ὑπήκουε καὶ ἦτο ἀπολύτως βέβαιος, ὅτι ἦσαν ἀψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ· «Καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων».

Μεγάλος ὁ ὄγκος τῆς ὑποσχέσεως. «Θὰ σὲ ἀναδείξω», λέγει, «εἰς ἔθνος μέγα καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ μεγαλύνω τὸ ὄνομά σου». Δὲν θὰ σὲ κάμω μόνον μεγάλο ἔθνος καὶ δὲν θὰ κάνω τὸ ὄνομά σου λαμπρόν, ἀλλὰ καὶ «θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Νὰ μὴ νομίσῃς, ἀγαπητέ, ὅτι εἶναι ταυτολογία τὰ λόγια, «Καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω, καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος». Θὰ σὲ ἀξιώσω, λέγει, τόσης εὐλογίας, ὥστε αὐτὴ νὰ ἐπεκτείνεται καὶ νὰ φθάνῃ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Διότι θὰ εἶσαι εὐλογημένος, ὥστε ὁ καθένας θὰ κάνῃ τὸ πᾶν, ἀντὶ μεγίστης τιμῆς, νὰ σὲ πλησιάσῃ καὶ νὰ γίνῃ φίλος σου. Πρόσεχε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη προέλεγε τὴν ἔνδοξον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ τὸν τοποθετήσῃ· «Θὰ σὲ ἀναδείξω», λέγει, «ἔθνος μέγα καὶ θὰ καταστήσω δοξασμένον τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω καὶ θὰ εἶσαι εὐλογημένος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὸν πατριάρχην ἤθελον νὰ θεωροῦνται συγγενεῖς του καὶ ἔλεγον· «Εἴμεθα τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»[18]. Ἀλλὰ διὰ

μάθωσιν, ὅτι ἀπὸ τῆς τῶν τρόπων κακίας ἀνάξιοι τυγχάνουσι τῆς συγγενείας, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν». Καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, ἡνίκα συνέρρεον εἰς τὸν Ἰορδάνην οἱ βαπτισθῆναι σπεύδοντες, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φεύγειν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, καὶ μὴ δόξητε λέγειν, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ». Εἶδες πῶς μέγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα παρὰ πᾶσιν ἦν; Ἀλλὰ τέως πρὸ τῆς ἐκβάσεως τὸ φιλόθεον τοῦ δικαίου δείκνυται, πῶς τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσιν ἐπίστευσε καὶ ἅπαντα τὰ δοκοῦντα εἶναι φορτικὰ μετ' εὐκολίας κατεδέχετο. «Καὶ εὐλογήσω», φησί, «τοὺς εὐλογοῦντάς σε καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Ὅρα Θεοῦ συγκατάβασιν καὶ πόσης αὐτῷ φιλίας δείκνυσι τεκμήριον. Ἐκείνους, φησί, φίλους ποιήσομαι, τοὺς πρὸς σὲ γνησίως διακειμένους, καὶ ἐκείνους ἐχθρούς, τοὺς ἐναντίως πρὸς σὲ ἔχοντας· ὅπερ σχεδὸν οὐδὲ παῖδες πρὸς πατέρας ἐπιδεῖξαι ἀνέχονται, τὸ τοὺς αὐτοὺς ποιεῖσθαι αὐτοῖς καὶ φίλους καὶ ἐχθρούς. Μεγίστη οὖν, ἀγαπητέ, ἡ περὶ τὸν πατριάρχην τοῦ Θεοῦ εὔνοια. Ἐκείνους, φησίν, εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ ἐκείνους καταρῶμαι τοὺς καταρωμένους σε· «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». Ἰδοὺ προσθήκη καὶ ἑτέρας φιλοτιμίας. Πᾶσαι γάρ, φησίν, αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι ἐνευλογεῖσθαι σπουδάσουσι καὶ ἀπὸ τῆς σῆς προσηγορίας σεμνότερα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκαταστήσουσιν.

5. Ἠκούσατε, ἀγαπητοί, οἷα ἐπέταξεν ὁ Δεσπότης τῷ

---

14. Ἰω. 8, 39.
15. Ματθ. 3, 7-9.

νὰ μάθουν, ὅτι ἀπὸ τὴν κακὴν διαγωγήν των ἔγιναν ἀνάξιοι τῆς συγγενείας αὐτῆς, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, «Ἐὰν εἶσθε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, θὰ ἐκάμνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»[14]. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου, ὅταν ἤρχοντο εἰς τὸν Ἰορδάνην αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ βαπτισθοῦν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς, «Γεννήματα ἐχιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξε νὰ ἀποφύγετε τὴν μέλλουσαν ὀργήν; Κάμετε λοιπὸν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας καὶ μὴ ἀρκῆσθε, εἰς τὸ νὰ λέγετε, ἔχομεν πατέρα τὸν Ἀβραάμ. Διότι σᾶς λέγω, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων νὰ ἀναστήσῃ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»[15]. Εἶδες πῶς ἦτο μεγάλο τὸ ὄνομά του εἰς ὅλους; Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων δεικνύεται ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδέχετο μὲ εὐκολίαν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν ἀβάστακτα. «Καὶ θὰ εὐλογήσω», λέγει, «αὐτοὺς ποὺ θὰ σὲ τιμοῦν καὶ θὰ καταρασθῶ αὐτοὺς ποὺ θὰ σὲ καταρῶνται· Καὶ ἀπὸ ἐσένα θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς».

Πρόσεχε συγκατάβασιν Θεοῦ καὶ πόσης φιλίας ἀπόδειξις γίνεται εἰς αὐτόν. Ἐκείνους, λέγει, ποὺ θὰ σοῦ συμπεριφέρωνται φιλικά, θὰ τοὺς κάνω φίλους σου, καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἐσένα, θὰ τοὺς κάνω ἐχθρούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὔτε τὰ τέκνα σχεδὸν ἀνέχονται νὰ ἐπιδείξουν πρὸς τοὺς πατέρας των, τὸ νὰ κάνουν δηλαδὴ τοὺς ἰδίους φίλους καὶ ἐχθρούς. Πολὺ μεγάλη λοιπὸν εἶναι, ἀγαπητέ, ἡ εὔνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ἐκείνους, λέγει, ποὺ σὲ εὐλογοῦν θὰ τοὺς εὐλογήσω καὶ θὰ καταρῶμαι αὐτοὺς ποὺ σὲ καταρῶνται. «Καὶ διὰ σοῦ (δι' ἑνὸς ἐκ τῶν ἀπογόνων σου) θὰ εὐλογηθοῦν ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς». Ἰδοὺ καὶ ἄλλη προσθήκη καὶ ἄλλης γενναιοδωρίας. Διότι, λέγει, ὅλαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς θὰ φροντίσουν νὰ εὐλογηθοῦν μὲ τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ καταστήσουν τὰ τῆς ζωῆς των σεμνότερα ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου ὀνομασίαν.

5. Ἠκούσατε, ἀγαπητοί, ποῖα πράγματα διέταξεν ὁ Κύ-

Χαλδαίῳ, τῷ γέροντι, τῷ μήτε νόμον ἐγνωκότι, μήτε προφήταις ἐντυχόντι, μήτε ἑτέρας διδασκαλίας τινὸς ἀπολαύσαντι; Εἴδετε ὅσος τῶν ἐπιταγμάτων ὁ ὄγκος; πῶς ὑψηλῆς τινὸς καὶ νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς πρὸς τὴν τούτων ἐκπλήρωσιν; Βλέπετε λοιπὸν καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν εὐγνωμοσύνην, ὅπως ἡμῖν ἡ Γραφὴ φανερὰν αὐτὴν καθίστησι. «Καὶ ἐπορεύθη», φησίν, «Ἄβραμ καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός· καὶ ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λώτ». Οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, «Ἐπορεύθη Ἄβραμ», ἀλλά, «Καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός». Ἀκόλουθα, φησί, τῷ ἐπιτάγματι ἅπαντα διεπράξατο. Εἶπεν ἀφεῖναι πάντα, καὶ συγγένειαν καὶ οἶκον, καὶ ἀφῆκεν. Εἶπεν ἐλθεῖν εἰς γῆν, ἣν οὐκ ᾔδει· κατεδέξατο. Ἐπηγγείλατο ποιήσειν εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσειν· ἐπίστευσεν ὅτι ἔσται καὶ τοῦτο. Καὶ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός, οὕτως ἐπορεύθη· ἀντὶ τοῦ, ἐπίστευσε τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθεῖσιν, οὐδὲν ἐνδοιάσας, οὐδὲ ἀμφιβάλλων, ἀλλ' ἐστηριγμένην ἔχων τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λογισμόν, οὕτως ἐπορεύθη· διὸ καὶ πολλῆς εὐνοίας ἀπήλαυσε παρὰ τοῦ Δεσπότου. «Καὶ ᾤχετο», φησί, «καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ».

Τίνος ἕνεκεν, εἰπόντος τοῦ Θεοῦ, «Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου», τοῦτον ἐπεφέρετο; Οὐχὶ παρακούων τοῦ Δεσπότου, ἀλλ' ἴσως ἐπειδὴ νέος ἦν, καὶ πατρὸς χώραν αὐτῷ ἐπεῖχε, κἀκεῖνος διὰ φιλοστοργίαν καὶ τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, δυσαναποσπάστως εἶχε τοῦ δικαίου, ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας οὐκ ἀνέχεται αὐτὸν καταλιπεῖν. Λοιπὸν δὲ καὶ ἐν τάξει παιδὸς αὐτὸν εἶχεν, ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ παῖδας ἔχειν μὴ δυνηθεὶς διὰ τὴν τῆς Σάρας στείρωσιν. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ τρόπος τοῦ νέου οὐ πολὺ ἀπέδει τοῦ δικαίου. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο

16. Γεν. 12, 4.

ριος εἰς τὸν Χαλδαῖον, τὸν γέροντα ἐκεῖνον, ποὺ οὔτε νόμον ἐγνώριζεν, οὔτε προφητείας εἶχεν ἀναγνώσει, οὔτε εἶχεν ἀκούσει ἄλλην διδασκαλίαν κάποιου ἄλλου; Εἴδατε πόσον μεγάλο ἦτο τὸ μέγεθος τῶν ἐντολῶν; εἴδετε πῶς εἶχεν ἀνάγκην νεανικῆς ψυχῆς, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτά; Βλέπετε λοιπὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πατριάρχου, ὅπως μᾶς τὴν καθιστᾷ φανερὰν ἡ Γραφή. «Καὶ ἐπορεύθη», λέγει, «ὁ Ἄβραμ, ὅπως τοῦ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός· καὶ ἐπορεύετο μαζί του καὶ ὁ Λώτ»[16]. Δὲν εἶπεν ἁπλῶς, «ἐπορεύθη ὁ Ἄβραμ», ἀλλά, «ὅπως τοῦ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός». Ὅλα, λέγει, τὰ ἐξετέλεσε σύμφωνα μὲ τὴν διαταγήν του. Εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ πάντα, καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸν οἶκον του, καὶ τὰ ἐγκατέλειψεν. Εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τόπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἐδέχθη νὰ τὸ κάνῃ. Ὑπεσχέθη νὰ τὸν ἀναδείξῃ εἰς μέγα ἔθνος καὶ νὰ τὸν εὐλογήσῃ, καὶ ἐπίστευσεν ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ πραγματοποιηθῇ. Καὶ ὅπως τοῦ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεός, ἔτσι ἐπορεύθη. Ἐπίστευσεν εἰς αὐτὰ ποὺ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ φοβηθῇ καθόλου οὔτε νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἀλλ' ἐπορεύθη μὲ σταθερὸν θάρρος καὶ σταθερὰν τὴν ἀπόφασίν του· διὰ τοῦτο ἔναντι ὅλων αὐτῶν ἔτυχε μεγάλης χάριτος ἀπὸ τὸν Θεόν. «Καὶ ἀνεχώρησεν», λέγει, «μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Λώτ».

Διατί ἔλαβε καὶ αὐτὸν μαζί του, ἐνῷ εἶπεν ὁ Θεός, «Ἔξελθε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸν πατρικόν σου οἶκον»; Ὄχι βέβαια παραβαίνων τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἴσως ἐπειδὴ ἦτο νέος καὶ εἶχεν ὁ Ἄβραμ τὴν θέσιν τοῦ πατέρα του, καὶ ἐκεῖνος πάλιν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοστοργίας καὶ τῆς καλωσύνης του, ἦτο προσκολλημένος εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Κατ' ἀκολουθίαν εἶχεν αὐτὸν ὡς θετὸν υἱόν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποκτήσῃ τέκνα, ἂν καὶ εὑρίσκετο εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, λόγῳ τῆς στειρότητος τῆς Σάρας. Ἄλλωστε καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ νέου δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ τὸ ἴδιον,

τό, προκειμένων τῶν δύο ἀδελφῶν, προσνεῖμαι ἑαυτὸν τῷ δικαίῳ, πόσης ἦν συνέσεως, τὸ διακρῖναι καὶ δοκιμάσαι τίνι τῶν θείων δέοι τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι; Καὶ τὸ ἑλέσθαι τὴν ἀποδημίαν καὶ αὐτὸ πάλιν δεῖγμα τῆς τῶν τρόπων ἦν κοσμιότητος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ τελευταῖον ἔν τισι ἔδοξε διαμαρτάνειν, ἡνίκα τοῖς πρωτείοις ἐπεπήδησεν, ἀλλ' ὅμως κατ' ἴχνος τοῦ δικαίου ἐσπούδαζε πορεύεσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος κοινωνὸν ἐλάμβανε τῆς ὁδοιπορίας, κἀκεῖνος μετὰ προθυμίας τῆς οἴκοι διατριβῆς τὴν ξένην προετίμησεν. Εἶτα ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ νεανίσκῳ ὄντι τῷ πατριάρχῃ ταῦτα ἐπέταττεν ὁ Δεσπότης, ἀλλ' ἤδη πρὸς γῆρας ἐλαύνοντι, ὅτε καὶ ὀκνηρότερον λοιπὸν οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἀποδημίας διάκεινται, φησίν· «Ἄβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν».

Εἶδες πῶς οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε ἕτερόν τι τῶν δυναμένων αὐτὸν ἐπισπάσασθαι πρὸς τὴν οἴκοι παραμονὴν κώλυμα αὐτῷ γέγονεν, ἀλλὰ πάντων ἀνώτερος ἐγένετο ὁ τοῦ Θεοῦ πόθος. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ διεγηγερμένη καὶ νήφουσα ᾖ, πάντα διατέμνει τὰ κωλύματα καὶ ὅλη γίνεται τοῦ ποθουμένου καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐν μέσῳ φαινομένων δυσχερῶν διακόπτεται, ἀλλὰ πάντα παρατρέχει καὶ οὐ πρότερον ἵσταται, μέχρις ἂν ἐπιτύχῃ τοῦ σπουδαζομένου. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, καὶ ὑπὸ τοῦ γήρως καὶ ὑπὸ ἑτέρων πλειόνων κωλύεσθαι δυνάμενος, πάντα διαρρήξας τὰ δεσμά, καθάπερ νέος καὶ σφριγῶν καὶ ὑπὸ μηδενὸς κωλυόμενος, οὕτως ἔσπευδε καὶ ἠπείγετο εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τοῦ Δεσπότου τὸ ἐπίταγμα. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τέ ποτε βουληθέντα τινὰ γενναῖόν τι καὶ ἀνδρεῖον ἐπιδείξασθαι, ἑτέρως τοῦτο εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, μὴ πρότερον αὐτὸν πρὸς ἅπαντα τὰ μέλλοντα αὐτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν ἐμποδὼν ἵστασθαι παραταξά-

---

17. Γεν. 12, 4.

τὸ νὰ ἀφιερώσῃ δηλαδὴ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν δίκαιον, ἐνῷ ὑπῆρχον καὶ οἱ δύο ἀδελφοί, πόσην σύνεσιν δὲν δεικνύει μὲ τὸ νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκλέξῃ εἰς ποῖον ἐκ τῶν θείων ἔπρεπε νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν ἑαυτόν του; Καὶ τὸ νὰ προτιμήσῃ τὴν μετανάστευσιν καὶ αὐτὸ πάλιν ἦτο δεῖγμα τῶν καλῶν του τρόπων. Διότι καὶ ἂν ἐφάνη εἰς τὸ τέλος, ὅτι ἔσφαλλεν, ὅταν ἤθελε τὰ πρωτεῖα, ὅμως ἐφρόντιζε νὰ ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη τοῦ δικαίου. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ὁ δίκαιος τὸν ἐπῆρε μαζί του ὡς σύντροφόν του καὶ ἐκεῖνος ἐπροτίμησε μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν ζωὴν εἰς τὴν ξένην χώραν ἀπὸ τὴν ζωὴν εἰς τὸν οἶκον του. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο νέος, ὅταν διέτασσεν αὐτὰ ὁ Κύριος, ἀλλὰ ἐβάδιζεν ἤδη πρὸς τὰ γηρατειά, ὁπότε οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀνθρώπων δεικνύουν πλέον ἀπροθυμίαν πρὸς τὰς μεταναστεύσεις, λέγει· «Ὁ δὲ Ἄβραμ ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν, ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Χαρράν»[17].

Εἶδες πῶς οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν κρατήσουν εἰς τὴν πατρικήν του γῆν, ἔγινεν εἰς αὐτὸν ἐμπόδιον, ἀλλ' ὁ πόθος πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἐν ἐγρηγόρσει καὶ προσέχει, ὅλα τὰ ἐμπόδια τὰ ὑπερνικᾷ καὶ ἀφοσιώνεται καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸ ποθούμενον καὶ δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς δυσχερείας ποὺ παρεμβάλλονται, ἀλλὰ τὰ προσπερνᾷ ὅλα καὶ δὲν σταματᾷ, μέχρις ὅτου νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ δίκαιος αὐτός, ἂν καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδίζεται καὶ ἀπὸ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα τὰ δεσμά, ὡσὰν νέος, γεμᾶτος ἀπὸ σφρῖγος καὶ χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τίποτε, ἔτσι ἔσπευδε καὶ ἐβιάζετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Οὔτε βέβαια εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ θελήσῃ κάποιος νὰ ἐπιδείξῃ κάτι τὸ γενναῖον καὶ ἀνδρεῖον καὶ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν προηγουμένως δὲν σταθῇ ἀντιμέτωπος πρὸς ὅλα αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ παρεμβληθοῦν ὡς

μενον. Τοῦτο δὴ σαφῶς καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἐπιστάμενος, πάντα παραδραμὼν καὶ μήτε συνήθειαν, μήτε συγγένειαν, μήτε οἰκίαν πατρικήν, μήτε τάφον, μήτε τὸ γῆρας αὐτὸ λογισάμενος, εἰς ἐκεῖνο μόνον ἔτεινεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὅπως δυνηθῇ πληρῶσαι τὸ προσταχθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότου. Καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα πολλοῦ θαύματος γέμον ἄνθρωπον ἐν γήρᾳ βαθυτάτῳ μετὰ γυναικὸς καὶ αὐτῆς προβεβηκυίας λοιπόν, καὶ πλήθους οἰκετῶν μετανιστάμενον, καὶ οὐδέ, ὅπου λήξει αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης, εἰδότα. Εἰ δέ τις κἀκεῖνο συνετῶς λογίσαιτο, πόση κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁδῶν ἡ δυσκολία ἦν (οὐδὲ γὰρ καθάπερ νῦν μετὰ ἀδείας ἐξῆν ἐπιμίγνυσθαί τισι, καὶ οὕτως εὐκόλως τὰς ἀποδημίας ποιεῖσθαι, τῆς ἀρχῆς κατὰ τόπους οὔσης διῃρημένης, καὶ ἀναγκαζομένων τῶν διοδευόντων ἀπὸ ἀρχόντων εἰς ἄρχοντας μεταπηδᾶν, καὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἀπὸ βασιλείας εἰς βασιλείαν μεταβαίνειν)· καὶ τοῦτο τοίνυν ἱκανὸν ἦν κώλυμα τῷ δικαίῳ, εἴγε μὴ πολὺν εἶχε τὸν πόθον καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐπιτάγματος ὑπακοήν. Ἀλλ' οὗτος, καθάπερ ἀράχνην, ταῦτα πάντα διασπάσας τὰ κωλύματα καὶ τῇ πίστει νευρωθεὶς τὸν λογισμὸν καὶ τῷ ἀξιώματι τοῦ ἐπαγγειλαμένου πεποιθώς, ἥπτετο τῆς ὁδοιπορίας. «Καὶ ἔλαβε», φησίν, «Ἄβραμ Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτήσαντο ἐν Χαρράν, καὶ ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.

6. Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται, ἵνα διὰ πάντων μάθωμεν τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἐκτήσαντο ἐν Χαρράν». Οὐχ ἁπλῶς εἶπε, «Πάντα ὅσα ἐκτήσαντο ἐν Χαρράν», ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἀπὸ τῶν Χαλδαίων ἐπηγά-

18. Γεν. 12, 5.

ἐμπόδια εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζων καλῶς ὁ δίκαιος αὐτός, παραβλέπων τὰ πάντα καὶ μὴ σκεπτόμενος οὔτε τὴν συγγένειαν, οὔτε τὴν πατρικὴν οἰκίαν, οὔτε τὸν πατρικὸν τάφον, οὔτε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, πρὸς ἐκεῖνο μόνον εἶχεν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν του, πῶς δηλαδὴ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἰδῇ κανεὶς ἕνα παράξενον θέαμα, ἕνα ἄνθρωπον δηλαδή, εἰς βαθύτατον γῆρας, μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα του, ποὺ καὶ αὐτὴ ἦτο ἤδη προχωρημένης ἡλικίας, καὶ μὲ πλῆθος δούλων νὰ μεταναστεύῃ καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ ποῦ θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς του. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἤθελεν ἀναλογισθῇ σοβαρῶς καὶ ἐκεῖνο, πόση δηλαδὴ ἦτο ἡ δυσκολία τῶν ὁδοιποριῶν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν (διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συναντᾶται κανεὶς μὲ ἄλλους μὲ τόσην εὐκολίαν, ὅπως τώρα, καὶ νὰ μεταναστεύῃ μὲ ἄνεσιν, ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς διαφόρους τόπους ἦτο διῃρημένη καὶ οἱ ταξιδεύοντες ἠναγκάζοντο νὰ μεταπηδοῦν ἀπὸ ἡγεμόνα εἰς ἡγεμόνα καὶ νὰ μεταβαίνουν καθημερινῶς ἀπὸ βασιλείαν εἰς βασιλείαν)· καὶ αὐτὸ λοιπὸν θὰ ἦτο μεγάλο ἐμπόδιον διὰ τὸ δίκαιον, ἐὰν βέβαια δὲν ἦτο μεγάλος ὁ πόθος του καὶ ἡ ὑπακοή του εἰς τὴν προσταγήν. Ἀλλ' αὐτός, ἀφοῦ διέσπασεν ὅλα τὰ ἐμπόδια αὐτά, ὡς ἱστὸν ἀράχνης, καὶ ἀφοῦ ἐδυνάμωσε μὲ τὴν πίστιν, τὸ θάρρος του καὶ ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ὑποσχέσεως, ἤρχιζε τὴν ὁδοιπορίαν του. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ μαζί του τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των, ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρρὰν καὶ ἔφυγε, διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν γῆν Χαναάν»[18].

6. Βλέπε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, πῶς διηγεῖται εἰς ἡμᾶς τὰ πάντα, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Θεόν. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «μαζί του τὴν Σάραν, τὴν γυναῖκα του, καὶ τὸν Λώτ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὅλα, ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρράν». Δὲν εἶπε τυχαίως, «ὅλα ὅσα ἀπέκτησαν εἰς τὴν Χαρράν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθω-

γετο ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τῶν πατρῴων παραχωρήσας τῷ ἀδελφῷ, οὕτως ἐξῄει ἐκεῖνα μόνα ἐπιφερόμενος, ὅσα εἰς τὴν Χαρρὰν ἠδυνήθη κτήσασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ θαυμάσιος οὗτος, οὐχὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος ταῦτα, οὐδὲ ὡς φιλοχρήματος τυγχάνων, ἀλλ' ἵνα πᾶσιν ἔχῃ δεικνύναι διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν. Ὁ γὰρ ἐκ τῆς Χαλδαίων γῆς αὐτὸν ἀναστήσας καὶ πάλιν ἐντεῦθεν μετοικισθῆναι προστάξας, αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῷ αὔξων ἐφ' ἑκάστης καὶ ἅπασαν δυσκολίαν ἀναιρῶν· ὥστε καὶ τοῦτο αὐτὸ δεῖγμα τῆς φιλοθέου αὐτοῦ γνώμης ἐτύγχανε, τοσαῦτα ἐπιφερόμενον οὕτω διὰ πάσης ἰέναι τῆς ὁδοῦ. Ἕκαστος γὰρ τῶν ὁρώντων εἰκότως τὴν αἰτίαν μανθάνειν ἐβούλετο τῆς τοῦ δικαίου ἀποδημίας. Εἶτα πυνθανόμενος, ὅτι τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν μεθίστατο, τὰ οἰκεῖα καταλιπών, δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐδιδάσκετο καὶ τῆς τε ὑπακοῆς τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον ἐμάνθανε, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν προνοίας τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν.

«Καὶ ἐξῆλθε», φησί, «πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν». Πόθεν ᾔδει, ὅτι εἰς τὴν Χαναναίων γῆν λήξει αὐτῷ τὰ τῆς ἀποδημίας, καίτοι τοῦ ἐπιτάγματος οὕτως ἔχοντος, ὅτι «Δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω»; Ἴσως ὁ Θεὸς αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐμήνυσεν, ὑποδείξας αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ τὴν γῆν, εἰς ἣν ἐβούλετο αὐτὸν καταστῆσαι. Διὰ γὰρ τοῦτο, ἡνίκα αὐτῷ ἐπέταττεν, ἀδιορίστως ἔλεγε, «Δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω», ἵνα ἡμῖν ἐκκαλύψῃ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Εἶτα ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας εἰσήνεγκε, ταχέως καὶ αὐτὸς τὴν γνῶσιν αὐτῷ ἐνέθηκε τῆς γῆς, εἰς ἣν ἐβούλετο αὐτὸν τὴν οἴκησιν ποιήσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ προεώρα τῆς

μεν, ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἐπῆρε τίποτε μαζί του ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, ἀλλ' ἐγκατέλειψεν ὅλην ἐκείνην τὴν πατρικὴν περιουσίαν εἰς τὸν ἀδελφόν του καὶ ἀνεχώρησεν, ἔχων μαζί του μόνον αὐτὰ ποὺ ἠμπόρεσε νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὴν Χαρράν. Καὶ ἔκαμνε τοῦτο αὐτὸς ὁ ἀξιοθαύμαστος, ὄχι ἐπειδὴ ἐσκόπευε μεγάλα πράγματα, οὔτε ὡσὰν νὰ ἦτο φιλοχρήματος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐπιδεικνύῃ πρὸς ὅλους μὲ τὴν περιουσίαν του τὴν περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς ποὺ τὸν ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων καὶ τὸν διέταξε νὰ μετοικήσῃ ἀπὸ ἐδῶ, αὐτὸς ἦτο ποὺ ηὔξανε καθημερινῶς τὴν περιουσίαν του καὶ ἐξηφάνιζε κάθε δυσκολίαν. Ὥστε καὶ αὐτὸ ἦτο δεῖγμα τῆς θεοσεβοῦς σκέψεώς του νὰ μεταφέρῃ τόσα πολλὰ δηλαδὴ καὶ νὰ προχωρῇ ἔτσι καθ' ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν του. Διότι ὁ καθένας ποὺ ἔβλεπεν αὐτόν, ἦτο φυσικὸν νὰ θέλῃ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς μεταναστεύσεως τοῦ δικαίου. Ἔπειτα πληροφορούμενος, ὅτι μετῴκει εἰς τὴν ξένην χώραν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐγκαταλείψας ὅλα τὰ ἰδικά του, μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδιδάσκετο καὶ ἐμάνθανε καὶ τὴν θεοσεβῆ ὑπακοὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δι' αὐτὸν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ ἔφυγε», λέγει, «διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Χαναναίων θὰ σταματήσῃ ἡ μετανάστευσίς του, ἀφοῦ ἡ ἐντολὴ ἔλεγεν· «Ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω»; Ἴσως ὁ Θεὸς νὰ ἔδειξε καὶ τοῦτο εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐφανέρωσεν εἰς τὴν σκέψιν του τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ τὸν ἐγκαταστήσῃ. Διὰ τοῦτο βεβαίως ὅταν τὸν διέταξε, τοῦ ὡμίλησεν ἀπροσδιόριστα, «Ἔλα εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὑποδείξω», διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ δηλαδὴ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Ἔπειτα, ἐπειδὴ προσέφερεν, ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτὸν μὲ μεγάλην ἀφθονίαν, ταχέως τοῦ ἐγνωστοποίησε καὶ ὁ Θεὸς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε κατοικήσει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προέβλεπε τὸ μέγεθος τῆς

ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὸ μέγεθος, διὰ τοῦτο καὶ οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησε, καὶ οὔτε τὸν ἀδελφὸν λαβεῖν ἐπέταξεν, ἐπειδὴ ἐβούλετο τοῦτον διδάσκαλον νῦν μὲν τοῖς κατὰ τὴν Παλαιστίνην ἅπασι γενέσθαι, μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Εἶδες πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τῆς γνώμης τῆς ἡμετέρας κεῖται καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ τῆς κακίας; Ἰδοὺ γὰρ κατὰ μὲν τὴν φύσιν ἀδελφοὶ ἐτύγχανον ὅ τε πατριάρχης, καὶ ὁ Ναχώρ, κατὰ δὲ τὴν προαίρεσιν οὐκ ἔτι· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν καίτοι τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τοσαύτην ἀρετὴν φθάσαντος, ἔτι τῇ πλάνῃ προκατείληπτο, οὗτος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐδείκνυ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἅπασι τῆς κατὰ Θεὸν αὐτοῦ ἀρετῆς τὴν ἐπίδοσιν.

«Καὶ ἦλθε», φησίν, «εἰς γῆν Χαναὰν καὶ διώδευσεν Ἄβραμ τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου τοῦ Συχέμ, ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν». Διδάσκει ἡμᾶς ἡ Γραφὴ τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς ὃ νῦν τὴν κατοίκησιν ποιεῖται ὁ δίκαιος. Εἶτα, ἵνα μάθωμεν ὅπως διέκειτο ἔτι τὰ αὐτόθι, φησίν· «Οἱ δὲ Χαναναῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν». Οὐχ ἁπλῶς τοῦτο ἐπεσημήνατο πάλιν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν καὶ ἐντεῦθεν τὴν φιλόσοφον γνώμην τοῦ πατριάρχου, ὅτι τῶν τόπων ἔτι προκατειλημμένων ὑπὸ τῶν Χαναναίων, ἠναγκάζετο καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος καὶ ὡς εἷς τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων, ὡς ἔτυχε καταλύειν, οὐδὲ καταγωγίου ἴσως εὐπορῶν. Καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ εἶπε· τί τοῦτο; ὁ μετὰ τοσαύτης τιμῆς καὶ θεραπείας διάγων ἐν τῇ Χαρράν, νῦν ἀναγκάζομαι, ὡς ἄπολις, καὶ ξένος, καὶ ἔπηλυς, ἐν χάριτος μέρει περιιέναι καὶ καταγωγίου εὐτελοῦς ἐπιζητεῖν ἀνάπαυσιν καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπιτυχεῖν δύναμαι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν σκηναῖς καὶ καλύβαις με διάγειν ἀνάγκη, καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας φέρειν ταλαιπωρίας. Τοῦτό ἐστιν ὅλον, ὃ ἔλεγε, «Δεῦρο,

19. Γεν. 12, 6.
20. Γεν. 12, 6.

ἀρετῆς τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐσήκωσεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν διέταξε νὰ μὴ πάρῃ μαζί του οὔτε τὸν ἀδελφόν του, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ γίνῃ αὐτὸς διδάσκαλος τώρα μὲν ὁλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης, ἔπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγον καὶ τῆς Αἰγύπτου ὁλοκλήρου. Εἶδες, πῶς καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δὲν εὑρίσκονται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τῆς σκέψεώς μας; Διότι ἰδού, ὡς πρὸς τὴν φύσιν ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Ναχὼρ ἦσαν ἀδελφοί, κατὰ τὴν διάθεσιν ὅμως ὄχι. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ Ναχώρ, ἂν καὶ ὁ ἀδελφός του εἶχε φθάσει εἰς τόσον σημεῖον ἀρετῆς, ὅμως αὐτὸς ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ παραμένῃ εἰς τὴν πλάνην, ἐνῷ αὐτὸς ὁ δίκαιος μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα καθημερινῶς ἐφανέρωνεν εἰς ὅλους τὴν αὔξησιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀρετῆς του.

«Καὶ ἦλθεν», λέγει, «εἰς τὴν γῆν Χαναὰν καὶ διέσχισεν ὁ Ἄβραμ τὴν χώραν κατὰ μῆκος αὐτῆς μέχρι τὸν τόπον Συχέμ, εἰς τὴν τοποθεσίαν «ὑψηλὴ δρῦς»[19]. Μᾶς διδάσκει ἡ Γραφὴ τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ τώρα ὁ δίκαιος. Ἔπειτα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς ἦσαν εἰς τὸν τόπον τὰ πράγματα, λέγει· «οἱ δὲ Χαναναῖοι κατῴκουν τότε τὴν περιοχὴν αὐτήν»[20]. Δὲν μᾶς ἐπεσήμανεν αὐτὸ χωρὶς λόγον ὁ Μακάριος Μωυσῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν μελετημένην σκέψιν τοῦ πατριάρχου, ὅτι δηλαδή, ἐπειδὴ τοὺς τόπους ἐκείνους τοὺς εἶχον προκαταλάβει οἱ Χαναναῖοι, ἠναγκάζετο, ὡς περιπλανώμενος καὶ ξένος καὶ ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἄνευ ἀξίας, νὰ κατοικῇ ἐκεῖ ὅπως ἔτυχεν, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὔτε ἕνα καταγώγιον, διὰ νὰ μείνῃ. Καὶ ὅμως δὲν ἐδυσαναχετοῦσεν, οὔτε εἶπε· διατί νὰ γίνεται αὐτό; ἐγὼ ποὺ ἔζουσα εἰς τὴν Χαρρὰν μὲ τόσην ἐκτίμησιν καὶ ἐξυπηρέτησιν, διατί ἀναγκάζομαι τώρα ὡς ἄπατρις καὶ ξένος καὶ ὡς ἐλθὼν πρὸ ὀλίγου νὰ περιέρχωμαι εἰς τόπον φιλανθρωπίας καὶ νὰ ἀναζητῶ ἕνα εὐτελὲς καταγώγιον, διὰ νὰ ἀναπαυθῶ καὶ νὰ μὴ ἠμπορῶ νὰ ἐπιτύχω αὐτό, ἀλλὰ νὰ διαβιῶ μέσα εἰς σκηνὰς καὶ καλύβας καὶ νὰ ὑποφέρω ὅλας τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας. Αὐτὸ εἶναι ὅλο ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ἔλεγεν, «Ἔλα ἐδῶ καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω

καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα»; Τέως μοι καλὰ τὰ προοίμια· τί χρηστόν ἐστι προσδοκῆσαι λοιπόν; Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετό τι τοιοῦτον εἰπεῖν ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἐνδοιάσαι, ἀλλ' ὁλοκλήρῳ τῇ διανοίᾳ καὶ τελείᾳ τῇ πίστει θαρρήσας ταῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσιν, ἀκλινῆ διηνεκῶς ἔσχε τὸν λογισμόν· δι' ὃ καὶ ταχέως ἠξιώθη τῆς ἄνωθεν παραμυθίας.

7. Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, ἐνταῦθα στήσαντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην μιμήσασθαι τοῦ δικαίου τούτου τὴν γνώμην. Καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων, εἰ ὁ μὲν δίκαιος οὗτος, ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενος, τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν ὑπακοήν, καὶ οὔτε τὸ γῆρας, οὔτε τὰ ἄλλα, ἅπερ ἀπηριθμησάμεθα, κωλύματα, οὔτε ἡ τῶν καιρῶν δυσκολία, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐπισχεῖν αὐτὸν δυναμένων ἴσχυσεν ὀκνηρότερον αὐτὸν περὶ τὴν ὑπακοὴν καταστῆσαι, ἀλλὰ πάντα διαρρήξας τὰ δεσμὰ ἔτρεχε καὶ ἠπείγετο ὁ γέρων καθάπερ νέος σφριγῶν, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀδελφιδοῦ καὶ τῶν οἰκετῶν, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταχθέν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενοι, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν τῷ δικαίῳ προθυμίαν περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδειξάμεθα ἀλλὰ ψυχρὰς πολλάκις καὶ ἀνοήτους προβαλλόμεθα αἰτίας καὶ οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἐπαγγελιῶν, οὔτε τὸ εὐτελὲς τῶν ὁρωμένων, ὅτι γήϊνα καὶ πρόσκαιρα, οὔτε τὸ τοῦ καλοῦντος ἀξίωμα ἐφέλκεται ἡμᾶς· ἀλλὰ τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν ῥαθυμίαν, ὡς προτιμᾶν τῶν ἀεὶ μενόντων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τὴν γῆν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ μηδέποτε τέλος λαβεῖν δυνάμενα τῶν πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων.

Μέχρι γὰρ πότε, εἰπέ μοι, οὕτως ἂν μεμήναμεν περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογήν; τίς ἡ λύσσα τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὸ τῆς χαλεπῆς ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, καὶ μηδέποτε κό-

ἔθνος μέγα»; Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλα μοῦ ἦσαν ὡραῖα· τί καλὸν λοιπὸν ὑπάρχει ποὺ νὰ τὸ περιμένω; Ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ὁ δίκαιος ἠνέχετο νὰ εἰπῇ κάτι παρόμοιον, οὔτε νὰ δειλιάσῃ, ἀλλὰ στηρίξας ὅλην τὴν σκέψιν του καὶ τὴν πίστιν του ἐξ ὁλοκλήρου μὲ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, εἶχεν ἀκλόνητον τὴν σκέψιν διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη ἀμέσως τῆς ἐκ τῶν ἄνω παρηγορίας.

7. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν περισσότερον τὴν διδασκαλίαν, φθάσαντες ἐδῶ, ἂς σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας νὰ κάνῃ ἐκεῖνο, νὰ μιμηθῇ δηλαδὴ τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Καθ' ὅσον θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πιὸ ἄτοπα, ὁ μὲν δίκαιος αὐτὸς νὰ ἐπιδείξῃ τόσην ὑπακοήν, ἂν καὶ ἐκαλεῖτο ἀπὸ τὴν μίαν χώραν εἰς τὴν ἄλλην καὶ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν κάνῃ περισσότερον διστακτικὸν εἰς τὴν ὑπακοὴν οὔτε ἡ γεροντικὴ ἡλικία, οὔτε τὰ ἄλλα ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ἀπηριθμήσαμεν, οὔτε ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν ἐκείνων, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ἀφοῦ διέρρηξεν ὅλα τὰ δεσμά, ἔτρεχε καὶ ἐβιάζετο ὁ γέρων, ὡσὰν νέος γεμᾶτος σφρῖγος, μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν ἀνεψιόν του καὶ τοὺς δούλους του, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἡμεῖς ἂν καὶ καλούμεθα ὄχι ἀπὸ μίαν χώραν εἰς ἄλλην, ἀλλ' ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ μὴ ὑπακούωμεν μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν μὲ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ νὰ προβάλλωμεν πολλὰς φορὰς ψυχρὰς καὶ χωρὶς ὄφελος δικαιολογίας, καὶ δὲν μᾶς προσελκύει οὔτε τὸ ἀξίωμα τοῦ καλοῦντος, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ εὐτελὲς αὐτῶν ποὺ βλέπομεν, διότι εἶναι γήϊνα καὶ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ἐπιδεικνύομεν τόσην ἀπροθυμίαν, ὥστε νὰ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὰ παντοτινά, τὴν γῆν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκεῖνα ποὺ μόλις φανοῦν χάνονται, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν τέλος ποτέ.

Μέχρι πότε, εἰπέ μου, μέχρι πότε θὰ ἔχωμεν τέτοιαν μανίαν διὰ τὴν συλλογὴν χρημάτων, ποία εἶναι ἡ λύσσα αὐτὴ τὸ νὰ πολιορκούμεθα καθημερινῶς ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐπιθυ-

ρον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεθυόντων χαλεπώτερον διακεῖσθαι; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι, ὅσῳ ἂν πλείονα πίνωσι τὸν ἄκρατον, τοσούτῳ μᾶλλον ἐκκαίονται πρὸς τὸ δίψος καὶ χαλεπωτέραν τὴν κάμινον ἀνάπτουσιν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τῇ τυραννίδι τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες οὐδέποτε ἵστανται τῆς ἐπιθυμίας· ἀλλ' ὅσῳ ἂν πλείονα περιβάλλωνται, τοσούτῳ μᾶλλον αἴρεται ἡ φλὸξ καὶ σφοδροτέρα ἡ κάμινος ἀνάπτεται. Οὐχ ὁρῶμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν, ὅτι μετὰ τὸ ἅπασαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην περιβαλέσθαι, γυμνοὶ καὶ ἔρημοι ἐντεῦθεν ἀνηρπάσθησαν, τοσοῦτον μόνον ἀπολαύσαντες, ὅσον δίκας ἐκεῖ καὶ εὐθύνας ὑπὲρ ἁπάντων ἀπαιτεῖσθαι; Καὶ τὰ μὲν τῆς οὐσίας πολλάκις διενείμαντο διάφοροι· τὰ δὲ ὑπὲρ τούτων ἁμαρτήματα αὐτὸς μόνος ἐπιφερόμενος ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων κολάσεις μετὰ πολλῆς τῆς ἀγανακτήσεως ὑπέχων καὶ οὐδεμίαν οὐδαμόθεν παραμυθίαν εὑρεῖν δυνάμενος.

Τίνος οὖν ἕνεκεν, εἰπέ μοι, οὕτως ἀμελῶς πρὸς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διακείμεθα καὶ ὡς περὶ ἀλλοτρίας οὕτω βουλευόμεθα περὶ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς; Οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» Καὶ πάλιν, «Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;». Μὴ γὰρ ἔχεις τι ταύτης ἀντάξιον; Κἂν τὴν οἰκουμένην ὅλην εἴπῃς, οὐδὲν ἐρεῖς. Τί γὰρ ὄφελος, καθάπερ ὁ Χριστὸς εἶπε, πάντα τὸν κόσμον κερδᾶναι, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιωθῆναι, ἧς ἡμῖν οἰκειότερον οὐδέν; Ταύτην οὖν τὴν οὕτω τιμίαν, τὴν οὕτως ὀφείλουσαν ἡμῖν εἶναι περισπούδαστον, ταύτην οὕτω περιορῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν σπαραττομένην, καὶ ποτὲ

21. Ματθ. 16, 26.

μίαν καὶ οὐδέποτε νὰ χορταίνωμεν, ἀλλὰ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ εἴμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς μεθυσμένους; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅσον περισσότερον οἶνον πίνουν, τόσον περισσότερον καίονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἀνάπτουν τὴν κάμινον φοβερωτέραν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ αὐτοί, ποὺ παρέδωσαν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὴν τυραννίαν τῶν χρημάτων, οὐδέποτε χορταίνουν τὴν ἐπιθυμίαν των, ἀλλ' ὅσον περισσότερα ἀποκτοῦν, τόσον περισσότερον μεγαλώνει ἡ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας καὶ φλέγεται μὲ περισσοτέραν σφοδρότητα ἡ κάμινος. Δὲν βλέπομεν τοὺς προγόνους μας, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν κατὰ κάποιον τρόπον ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἔφυγαν ἀπὸ ἐδῶ γυμνοὶ καὶ ἔρημοι καὶ ἀπήλαυσαν μόνον τὸ νὰ ζητῶνται ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ εὐθῦναι περισσότεραι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τιμωρηθοῦν πάλιν περισσότερον δι' ὅλα, ὅσα ἔπραξαν; Καὶ τὴν μὲν περιουσίαν πολλὰς φορὰς τὴν ἐμοιράσθησαν ἄλλοι, τὰ δὲ ἁμαρτήματά των ὁ καθένας μόνος του τὰ ἔφερε μαζί του καὶ ἔφυγε, διὰ νὰ ὑποστῇ μὲ πολλὴν ἀγανάκτησιν τὴν τιμωρίαν δι' αὐτὰ καὶ χωρὶς μάλιστα νὰ ἠμπορῇ νὰ εὕρῃ ἀπὸ πουθενὰ καμμίαν παρηγορίαν.

Διατί λοιπόν, εἰπέ μου, δείχνομεν τόσην ἀμέλειαν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ σκεπτόμεθα διὰ τὴν ψυχήν μας ὡσὰν νὰ εἶναι ξένη; Δὲν ἀκούεις τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει· «Τί εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς του;»[21]. Καὶ πάλιν· «Τί ἔχει νὰ ὠφεληθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδίσῃ τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ χάσῃ τὴν ψυχήν του;». Μήπως ἔχεις κάτι ἀντάξιον αὐτῆς; Καὶ ἂν εἴπῃς, ὅτι ἔχεις ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην τίποτε δὲν θὰ εἴπῃς. Διότι, ποῖον ὄφελος ἔχομεν, ὅπως εἶπεν ὁ Χριστός, νὰ κερδίσωμεν ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τὴν δὲ ψυχήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀγαπητότερον, νὰ τὴν χάσωμεν; Αὐτὴν λοιπὸν ποὺ ὀφείλομεν νὰ τὴν προσέχωμεν τόσον πολύ, αὐτὴν τὴν τόσον πολύτιμον, αὐτὴν θὰ τὴν ἀφήνωμεν καθημερινῶς νὰ σπαράσσεται καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ

μὲν ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκουμένην, ποτὲ δὲ ὑπὸ ἀσελγείας καταξαινομένην, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ θυμοῦ καταισχυνομένην, καὶ διαφόρως ὑφ' ἑκάστου τῶν παθῶν κατατεινομένην, καὶ οὐδεμίαν ὀψὲ γοῦν ποτε περὶ αὐτὴν πρόνοιαν ποιησόμεθα; Καὶ τίς ἀξιώσει ἡμᾶς λοιπὸν συγγνώμης, ἢ ἐξαιρήσεται τῆς ἐπικειμένης κολάσεως;

Δι' ὅ, παρακαλῶ, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, ἀποσμήχωμεν αὐτῆς τὸν ῥύπον διὰ δαψιλοῦς ἐλεημοσύνης καὶ σβέσωμεν διὰ ταύτης τὴν πυρὰν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων. «Πῦρ γάρ», φησί, «φλογιζόμενον ἀποσβέσει ὕδωρ καὶ ἐλεημοσύναις ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι». Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον οὕτως ἐξελέσθαι ἡμᾶς δυνήσεται τῆς τοῦ πυρὸς γεέννης, ὡς ἡ περὶ ταύτην δαψίλεια. Ἂν ταύτην ἐπιδειξώμεθα κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους, μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν διαπραττόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸν περὶ τὸν Θεὸν πόθον, δυνησόμεθα καὶ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν τὸν ῥύπον ἀπονίψασθαι καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ αὐτῷ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πολιορκῆται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, ἄλλοτε δὲ νὰ καταρρακώνεται ἀπὸ τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἄλλοτε νὰ ἐντροπιάζεται ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ νὰ παρασύρεται κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπὸ τὸ κάθε πάθος; Καὶ ποῖος θὰ μᾶς συγχωρήσῃ πλέον ἢ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν;

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ, ἐν ὅσῳ ἔχομεν ἀκόμη καιρόν, νὰ καθαρίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀκαθαρσίαν μὲ πλουσίαν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ σβήσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν πυρὰν τῶν ἁμαρτημάτων μας. «Διότι, λέγει, «πυρὰν ἀναδίδουσαν φλόγας θὰ σβήσῃ τὸ ὕδωρ, καὶ μὲ τὰς ἐλεημοσύνας καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»[22]. Διότι τίποτε, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς λυτρώσῃ τόσον ἀπὸ τὴν πυρὰν τῆς κολάσεως, ὅσον ἡ πλουσία ἐλεημοσύνη. Ἐὰν θὰ πραγματοποιήσωμεν αὐτὴν συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους, χωρὶς νὰ κάνωμεν αὐτὴν πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ νὰ ἀποπλύνωμεν τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν ἁμαρτημάτων μας καὶ νὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, ἐξουσία καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ
(Γεν. 12, 7 - 20)

Καὶ ὤφθη Κύριος τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην· καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ.

1. *Πολὺς ὁ θησαυρὸς καὶ ἄφατος, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι καὶ δεῖ συντεταμένης διανοίας καὶ λογισμοῦ νήφοντος καὶ διεγηγερμένου, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς παραδραμεῖν τῶν ἐγκεκρυμμένων τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς οὐκ αὐτόθεν καὶ ἐκ ψιλῆς ἀναγνώσεως πάντα τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα εὐσύνοπτα καὶ δῆλα ἡμῖν τυγχάνειν συνεχώρησεν, ἵνα τὴν νωθείαν ἡμῶν διεγείρῃ καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξάμενοι οὕτω τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπωσώμεθα. Εἴωθε γάρ πως τὰ μὲν μετὰ πόνου καὶ ζητήσεως εὑρισκόμενα μᾶλλον ἐμπήγνυσθαι ἡμῶν τῇ διανοίᾳ, τὰ δὲ μετ' εὐκολίας, θᾶττον ἀφίπτασθαι τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας.*

Μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν, παρακαλῶ, ἀλλὰ διεγείρωμεν ἡμῶν τὸν λογισμὸν καὶ πρὸς τὸ βάθος αὐτὸ τῶν γεγραμμένων ὁλοσχερῶς κατοπτεύσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν κερδάναντές τι πλέον ἐντεῦθεν, οὕτως οἴκαδε ἐπανελθεῖν. Καὶ γὰρ πανήγυρίς ἐστι πνευματικὴ τοῦ Θεοῦ ἡ ἐκκλησία καὶ ἰατρεῖόν ἐστι ψυχῶν· καὶ δεῖ, καθάπερ εἰς πανήγυριν παραγενομένους, πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν συλλέξαντας, οὕτως ἐπανιέ-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ
(Γεν. 12, 7 - 20)

«Καὶ ἐφανερώθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν. Καὶ ὁ Ἄβραμ, ἐπειδὴ ἐκεῖ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, ἔκτισε χάριν αὐτοῦ θυσιαστήριον».

1. Πολὺς καὶ ἀπεριόριστος θησαυρός, ἀγαπητοί, εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀναγνωσθέντα προηγουμένως καὶ ἀπαιτεῖ ὀξεῖαν διάνοιαν καὶ σκέψιν ἄγρυπνον καὶ νηφάλιον, ὥστε νὰ μὴ προσπεράσωμεν αὐτὰ ποὺ κρύπτονται εἰς τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς λόγους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς δὲν μᾶς φανερώνει ἀμέσως αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα εἰς τὰς Γραφάς, καὶ δὲν τὰ κάνει κατανοητὰ μὲ τὴν πρώτην καὶ ἐπιπολαίαν ἀνάγνωσιν, διὰ νὰ διεγείρῃ δηλαδὴ τὴν νωθρότητά μας, ὥστε, ἀφοῦ ἐπιδείξωμεν πολλὴν προσοχήν, νὰ καρπωθῶμεν ἔτσι τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν. Καθ' ὅσον συνηθίζεται νὰ μένουν περισσότερον ριζωμένοι εἰς τὴν σκέψιν μας αὐτὰ ποὺ εὑρίσκονται μὲ κόπον καὶ ὕστερα ἀπὸ ἔρευναν, ἐνῷ αὐτὰ ποὺ μαθαίνονται μὲ εὐκολίαν, λησμονοῦνται ἀμέσως ἀπὸ τὴν μνήμην μας.

Ἂς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ νὰ διεγείρωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ νὰ ἐμβαθύνωμεν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ νοήματα τῶν γραμμένων, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀφοῦ κερδίσωμεν ἀπ' ἐδῶ κάτι περισσότερον. Καθ' ὅσον ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἶναι πνευματικὴ πανήγυρις καὶ ἰατρεῖον τῶν ψυχῶν, καὶ πρέπει ὡσὰν νὰ ἔχωμεν ἐπισκεφθῆ πανήγυριν νὰ ἐπιστρέφωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἀφοῦ συνεκεντρώσαμεν πολλὰ ἐμπορεύματα, καί, ὡσὰν νὰ ἐπήγαμεν εἰς ἰατρεῖον, νὰ ἐξερχώμεθα,

ναι, καὶ καθάπερ εἰς ἰατρεῖον ἀπαντῶντας, τὰ κατάλληλα τοῖς ὑποκειμένοις πάθεσι φάρμακα λαβόντας ἐξιέναι. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεδρεύομεν, ἵνα τὰς πρὸς ἀλλήλους συντυχίας ἁπλῶς ποιησάμενοι, οὕτως ἅπαντες διαλυθῶμεν, ἀλλ' ἵνα ἕκαστόν τι τῶν χρησίμων μαθὼν καὶ πρὸς τὸ ἐνοχλοῦν πάθος τὴν ἰατρείαν δεξάμενος, οὕτως ἐντεῦθεν ἀναχωρήσῃ. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων, τὰ μὲν παιδία τὰ ἡμέτερα εἰς διδασκαλεῖον ἀποστέλλοντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν προσθήκην τινὰ τῶν μαθημάτων, καὶ οὐκ ἄν ποτε ἀνασχοίμεθα ἁπλῶς καὶ εἰκῇ ταῦτα βαδίζειν ἐκεῖσε, εἰ μὴ ἴδωμεν καρπούμενά τι πλέον, ἡμᾶς δὲ τοὺς εἰς μέτρον ἡλικίας φθάσαντας καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν τοῦτο διδασκαλεῖον παραγενομένους, μὴ τὴν ἴσην ἐκείνοις σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ταῦτα ἔνθα εἰς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν τὸ κέρδος διαβαίνει;

Ἕκαστος τοίνυν ἡμῶν, παρακαλῶ, ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν διερευνάσθω, τί μὲν ἐκ τῆς ἡμερινῆς ἐκέρδανε διαλέξεως, τί δὲ ἐκ τῆς ἐπιούσης, ἵνα μὴ δόξωμεν καὶ ἡμεῖς εἰκῇ καὶ ἁπλῶς ἐνταῦθα παραγίνεσθαι. Ὅτι δὲ τοῦτο ἡμᾶς μὲν πάσης αἰτίας ἀφίησι (τὰ γὰρ καθ' ἑαυτοὺς ἅπαντα εἰσφέρομεν, καὶ οὐδὲν τῶν εἰς δύναμιν παραλιμπάνομεν), τοῖς δὲ ἀγανακτοῦσι καὶ μετὰ ἀκριβείας μὴ προσέχουσι καὶ καρποῦσθαί τι πλέον μὴ βουλομένοις μείζονος αἴτιον κατακρίσεως γίνεται, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος πρὸς μὲν τὸν καταχώσαντα τὸ τάλαντον, «Πονηρὲ δοῦλε, ἔδει σε τὸ ἀργύριόν μου καταβαλεῖν ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας καὶ ἐγὼ ἂν ἐλθὼν ἀπήτησα αὐτὸ μετὰ τόκου», περὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν».

Ἀλλὰ νῦν ἡμεῖς οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, εἰ ἔξω τῶν ἐγκλημάτων ἐσμέν, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμοῦμεν προκοπὴν καὶ ἀκρωτηριάζεσθαι ἡμῖν ἡγούμεθα τὰ τῆς εὐφροσύνης, κἂν

---

1. Ματθ. 25, 26-27.
2. Ἰω. 15, 22.

λαβόντες τὰ κατάλληλα φάρμακα διὰ τὰς ὑπαρχούσας ἀσθενείας. Διότι δὲν συγκεντρωνόμεθα καθημερινῶς διὰ τοῦτο, ὥστε, ἀφοῦ κάνωμεν μεταξύ μας μίαν ἁπλῆν συνάντησιν, ἔτσι ὅλοι μας νὰ διαλυθῶμεν, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ καθεὶς μάθῃ κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα καὶ λάβῃ κάποιαν θεραπείαν διὰ τὸ ἁμάρτημά του ποὺ τὸν ἐνοχλεῖ, νὰ ἀναχωρήσῃ ἔτσι ἀπὸ ἐδῶ. Διότι πῶς δὲν θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα, τὰ μὲν παιδιά μας νὰ τὰ στέλλωμεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ αὐτὰ καθημερινῶς κάποιαν πρόοδον εἰς τὰ μαθήματα καὶ δὲν ἀνεχόμεθα ποτὲ νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ χωρὶς κανένα σκοπόν, ἐὰν δὲν ἴδωμεν νὰ καρποῦνται κάτι περισσότερον, ἡμεῖς δὲ ποὺ ἐφθάσαμεν εἰς προχωρημένην ἡλικίαν καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ σχολεῖον, νὰ μὴ ἐπιδεικνύωμεν τὴν ἰδίαν προσοχὴν μὲ ἐκεῖνα καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ κέρδος ἀφορᾷ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας;

Ὁ καθεὶς λοιπὸν ἀπὸ ἡμᾶς, παρακαλῶ, νὰ ἐξετάζῃ καθημερινῶς τὸν ἑαυτόν του, τί ἐκέρδισεν ἀπὸ τὴν σημερινὴν ὁμιλίαν, τί ἀπὸ τὴν ἑπομένην, ὥστε νὰ μὴ φανῶμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐρχόμεθα ἐδῶ τυχαῖα καὶ χωρὶς σκοπόν. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸ ἀπαλλάσσει ἐμένα ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν (καθ' ὅσον ἐγὼ προσφέρω ὅσα ἠμπορῶ καὶ δὲν παραλείπω τίποτε, ἀπὸ ὅσα μοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνατότητές μου), εἰς αὐτοὺς δὲ ποὺ ἀγανακτοῦν καὶ δὲν προσέχουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ ποὺ δὲν θέλουυν νὰ ὠφεληθοῦν κατά τι περισσότερον, γίνεται αἰτία μεγαλυτέρας κατακρίσεως, ἄκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει, πρὸς αὐτὸν μὲν ποὺ ἔκρυψε τὸ τάλαντον· «Δοῦλε πονηρέ, ἔπρεπε νὰ καταθέσῃς τὰ χρήματά μου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἠρχόμουν ἐγώ, θὰ ἔπαιρνα αὐτὰ μὲ τόκον», πρὸς δὲ τοὺς Ἰουδαίους, «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει καὶ δὲν εἶχον ὁμιλήσει εἰς αὐτοὺς δὲν θὰ εἶχον αὐτοὶ ἁμαρτίαν· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογίαν»[2].

Ἀλλὰ δὲν ἐξετάζω τώρα αὐτό, ἐὰν δηλαδὴ εἶμαι ἔξω ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, ἀλλ' ἐπιθυμῶ τὴν ἰδικήν σας πρόοδον καὶ νομίζω, ὅτι μειώνεται ἡ χαρά μου, ἔστω καὶ ἂν

μυριάκις αὐτοὶ ὦμεν ἀνεύθυνοι εἰ μὴ καὶ ὑμεῖς ἀξίαν τῶν πόνων τῶν ἡμετέρων τὴν σπουδὴν ἐπιδείξησθε. Αὕτη γὰρ ἡμῶν τῆς εὐφροσύνης ἡ ὑπόθεσις, τὸ ὁρᾶν ὑμῶν τὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐπίδοσιν. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν συνέσεως πεπληρωμένοι ὄντες δυνήσεσθε καὶ ἄλλους νουθετεῖν· ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς καὶ διεγείρων ὑμῶν τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν, ταῦτα συνεχῶς παραινῶ, βουλόμενος ὑμᾶς τελείους καὶ ἀπηρτισμένους γενέσθαι. Οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο αὐτὸ δεῖγμα ποιοῦμαι τῆς κατὰ Θεὸν ὑμῶν προκοπῆς, τὸ μετὰ τοσαύτης προθυμίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα παραγίνεσθαι καὶ ἀκορέστως ἔχειν περὶ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Ὥσπερ γὰρ ἡ περὶ τὴν σωματικὴν τροφὴν ὄρεξις ὑγιείας ἂν εἴη μεγίστης σημεῖον, οὕτως ἡ περὶ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν ἐπιθυμία τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας τεκμήριον ἂν εἴη ἐναργέστατον. Διά τοι τοῦτο κἀγὼ εἰδὼς ὑμῶν τὸν πόθον, καὶ ὅτι κἂν μυριάκις παρατείνω τὴν διδασκαλίαν, οὐδὲ οὕτως ἐμπλῆσαι ὑμῶν δύναμαι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ κόρον ἐμποιῆσαι τῆς τροφῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς, οὐ παύσομαι κατὰ δύναμιν τὴν ἐμήν, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις παρέχῃ, εἰς ὠφέλειαν ὑμετέραν ταῦτα ἐφ' ἑκάστης ὑμῖν παρατιθεὶς καὶ τὰ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν διδάγματα ἐναποτιθέμενος ταῖς ὑμετέραις διανοίαις.

2. Φέρε οὖν καὶ σήμερον τὸν φιλάνθρωπον Δεσπότην παρακαλέσαντες ὁδηγῆσαι ἡμῶν τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν τῶν ζητουμένων εὕρεσιν, τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν διδασκαλίαν, αὐτὰ πρότερον τὰ ἀναγνωσθέντα προθέντες ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ». Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐξ ἀρχῆς, ὅτι πολὺς ὁ θησαυρὸς ἐναπόκειται τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασιν; Ἰδοὺ γὰρ εὐθέως ξένον καὶ καινὸν τὸ προοίμιον τῶν

3. Γεν. 12,7.

ἑκατομμύρια φορὰς εἶμαι ἐγὼ ἀνεύθυνος, ἐὰν δὲν ἐπιδεικνύεται καὶ σεῖς φροντίδα ἰσαξίαν μὲ τοὺς ἰδικούς μου κόπους. Διότι αὐτὴ εἶναι τὸ θέμα τῆς ἰδικῆς μου χαρᾶς, τὸ νὰ βλέπω τὴν πνευματικήν σας πρόοδον. Καὶ γνωρίζω ὅτι, ἐπειδὴ εἶσθε, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, γεμᾶτοι ἀπὸ σύνεσιν, θὰ ἠμπορέσετε νὰ νουθετήσετε καὶ ἄλλους. Ἀλλ' ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος, ὑπενθυμίζων εἰς σᾶς καὶ δυναμώνων τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν σας, σᾶς δίδω διαρκῶς αὐτὰς τὰς συμβουλάς, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ γίνεται τέλειοι καὶ ὡλοκληρωμένοι εἰς τὴν πίστιν. Δὲν θεωρῶ βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μικρὸν δεῖγμα τῆς κατὰ Θεὸν προκοπῆς σας, τὸ νὰ ἔρχεσθε δηλαδὴ μὲ τόσην προθυμίαν καθημερινῶς ἐδῶ καὶ νὰ μὴ χορταίνετε τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρεξις διὰ σωματικὴν τροφὴν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι δεῖγμα μεγάλης ὑγείας, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιθυμία διὰ πνευματικὴν διδασκαλίαν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ πιὸ καθαρὴ ἀπόδειξις τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ γνωρίζω τὸν πόθον σας καὶ ὅτι, καὶ ἂν παρατείνω πολλὰς φορὰς τὴν ὁμιλίαν, οὔτε ἔτσι ἠμπορῶ νὰ χορτάσω τὴν ἐπιθυμίαν σας καὶ νὰ σᾶς προσφέρω ἀρκετὴν πνευματικὴν τροφήν, δὲν θὰ παύσω, ὅσον μοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μου, ὅσα μοῦ παρέχει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ σᾶς τὰ προσφέρω καθημερινῶς διὰ τὴν ἰδικήν σας ὠφέλειαν καὶ νὰ τοποθετῶ μέσα εἰς τὰς διανοίας σας τὰ διδάγματα τῶν ἁγίων Γραφῶν.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ σήμερον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὸν φιλάνθρωπον Κύριον νὰ ὁδηγήσῃ τὴν γλῶσσαν μου διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐξεταζομένων, νὰ σᾶς παραθέσω τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, παραθέτων κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν προηγουμένως. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν»[3]. Δὲν σᾶς ἔλεγον ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι κρύπτεται πολὺς θησαυρὸς εἰς τοὺς συντόμους αὐτοὺς λόγους; Καὶ νὰ εὐθὺς ἀμέσως τὸ προοίμιον τῶν ἀναγνωσθέν-

εἰρημένων. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ». Πρῶτον τοῦτο εὑρίσκομεν ἐν τῇ Γραφῇ νῦν τὸ ῥηθέν, ὅτι «ὤφθη»· οὔτε γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, οὔτε ἐπὶ τοῦ Ἄβελ, οὔτε ἐπὶ τοῦ Νῶε, οὔτε ἐπ' ἄλλου τινὸς ταύτῃ ἐχρήσατο τῇ λέξει ἡ θεία Γραφή. Τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον, «Καὶ ὤφθη», φησί; Καὶ πῶς ἑτέρωθι λέγει, «Οὐδεὶς ὄψεται τὸν Θεόν, καὶ ζήσεται»; Τί οὖν ἂν εἴποιμεν νῦν τῆς Γραφῆς λεγούσης ὅτι «ὤφθη»; Πῶς ὤφθη τῷ δικαίῳ; Ἆρα αὐτὴν τὴν οὐσίαν εἶδεν; Οὐχί· μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ τί; Οὕτως ὤφθη, ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος, καὶ ὡς ἐκείνῳ δυνατὸν ἦν ἰδεῖν. Εὐμήχανος γὰρ ὢν ὁ σοφὸς καὶ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης καὶ συγκαταβαίνων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τοῖς ἀξίως προπαρεσκευασμένοις ἑαυτὸν ἐμφανίζει. Καὶ τοῦτο δείκνυσι διὰ τοῦ προφήτου λέγων, «Ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην». Ἐπεὶ καὶ Ἡσαΐας εἶδεν αὐτὸν καθήμενον· τοῦτο δὲ ἀνάξιον Θεοῦ· Θεὸς γὰρ οὐ κάθηται· πῶς γὰρ ἡ ἀσώματος ἐκείνη καὶ ἀνώλεθρος φύσις; Καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν εἶδεν αὐτόν, ὡς «παλαιὸν ἡμερῶν»· καὶ ὁ Ζαχαρίας ἑτέρως αὐτὸν ἐθεάσατο, καὶ Ἰεζεκιὴλ πάλιν ἄλλως. Διὰ τοῦτο οὖν ἔλεγεν, «Ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα», ἀντὶ τοῦ, πρὸς τὴν ἑκάστου ἀξίαν οὕτως ὤφθην.

Καὶ νῦν οὖν, ἐπειδὴ ἀνέστησε τὸν δίκαιον οἴκοθεν καὶ προσέταξεν εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐλθεῖν, παραγενόμενος δέ, καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος, οὕτω περιῄει, τῶν Χαναναίων ἔτι κατοικούντων, ἐπιζητῶν ὅπου τὴν κατοίκησιν αὐτὸν ποιήσασθαι προσῆκεν· ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης παραμυθήσασθαι αὐτὸν βουλόμενος καὶ νευρῶσαι αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, ὥστε μὴ ναρκῆσαι, μηδὲ ἐνδοιάσαι πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τὴν ἤδη

---

4. Ἐξ. 33, 20.
5. Ὠσ. 12, 11.

των φαίνεται νὰ εἶναι πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Διὰ πρώτην φορὰν εὑρίσκομεν τώρα εἰς τὴν Γραφὴν τὸ λεχθὲν αὐτό, «ἐφανερώθη» δηλαδή. Διότι οὔτε διὰ τὸν Ἀδάμ, οὔτε διὰ τὸν Ἄβελ, οὔτε διὰ τὸν Νῶε, οὔτε διὰ κάποιον ἄλλον ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν αὐτὴν ἡ ἁγία Γραφή. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεχθέν, «Καὶ ἐφανερώθη»; θὰ εἴπῃ κάποιος. Καὶ πῶς ἀλλοῦ λέγει· «Κανεὶς δὲν θὰ ζήσῃ ἐὰν ἴδῃ τὸν Θεόν»;[4] Λοιπὸν τί θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴπωμεν τώρα δι' αὐτὸ ποὺ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι «ἐφανερώθη»; Πῶς ἐφανερώθη εἰς τὸν δίκαιον; Ἆρά γε εἶδε τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Ὄχι, μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ τί εἶδεν; Ἐφανερώθη ἔτσι, ὅπως μόνος αὐτὸς γνωρίζει, καὶ ὅπως ἦτο δυνατὸν εἰς ἐκεῖνον νὰ ἴδῃ. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐφευρετικὸς ὁ σοφὸς καὶ φιλάνθρωπος Κύριός μας, κατὰ συγκατάβασιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀξίως προετοιμασμένοι. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει μὲ τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐγὼ ἐπολλαπλασίασα τὰς ἐμφανίσεις μου καὶ εὑρίσκομαι συνεχῶς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν προφητῶν»[5]. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἠσαΐας τὸν εἶδε νὰ κάθεται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ταιριάζει διὰ τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς δὲν κάθεται. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κάθεται ἡ ἀσώματος καὶ ἄφθαρτος ἐκείνη φύσις; Καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν τὸν εἶδεν ὡς τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, καὶ ὁ Ζαχαρίας τὸν εἶδε μὲ ἄλλον τρόπον καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν μὲ ἄλλον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγεν, «Ἐγὼ ἐπλήθυνα τὰς ἐμφανίσεις», ἀντὶ τοῦ, ἐνεφανίσθην εἰς τὸν καθένα συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν του.

Καὶ τώρα λοιπόν, ἐπειδὴ ἐσήκωσε τὸν δίκαιον ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν διέταξε νὰ ἔλθῃ εἰς ἄλλην χώραν καὶ ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ περιεφέρετο ὡς περιπλανώμενος καὶ ξένος, ζητῶν νὰ εὕρῃ ποῦ πρέπει νὰ μείνῃ ἐπειδὴ ἐκατοικοῦσαν ἐκεῖ ἀκόμη οἱ Χαναναῖοι, καὶ ἐπειδὴ ὁ πανάγαθος Κύριος ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ δυναμώσῃ τὴν προθυμίαν του, ὥστε νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ οὔτε νὰ φοβη-

γεγενημένην πρὸς αὐτόν, ὅτι «Δεῦρο, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα» (καὶ γὰρ ἐναντία τῇ ἐπαγγελίᾳ ἑώρα τὰ γινόμενα ὁ δίκαιος, καὶ ὡς ἕνα τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων καὶ ἀπροστατεύτων ἑαυτὸν περιιόντα καὶ οὐδὲ ὅπου καταχθῆναι ἔχοντα), ἵν' οὖν διεγείρῃ αὐτοῦ τὸν λογισμόν, φησί· «Καὶ ὤφθη Κύριος τῷ Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Τέως ἡ ὑπόσχεσις μεγάλη, καὶ ἀκόλουθος τῇ ἐπαγγελίᾳ, δι' ἧς οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησεν. Εἶπε γάρ, μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου· διὰ τοῦτο νῦν φησι πάλιν, «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». 'πειδὴ γὰρ ἐν γήρᾳ τυγχάνων ὁ δίκαιος ἄπαις ἦν, διὰ τὴν τῆς Σάρας στείρωσιν ἐπαγγέλλεται αὐτῷ τῷ ἐξ αὐτοῦ τικτομένῳ τὴν γῆν παρασχεῖν.

Καὶ σκόπει μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς προειδὼς τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, βούλεται πᾶσι κατάδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, καὶ καθάπερ μαργαρίτην τινὰ κρυπτόμενον, οὕτω φανερὸν ἀπεργάσασθαι. Καὶ ἐπαγγελίας ἐπαγγελίαις συνάψας καὶ μεγάλας τὰς ὑποσχέσεις ποιησάμενος, πάλιν μικρὸν διαναβάλλεται, ἵνα ταύτῃ μάλιστα δειχθῇ τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον, ὅτι καὶ ἐναντία ταῖς ὑποσχέσεσιν ὁρῶν τέως ἐκβαίνοντα τὰ πράγματα ὁ μακάριος, οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ διεταράττετο, ἀλλ' ἀκίνητον εἶχε τὸν λογισμόν, πεπεισμένος ὅτι δὴ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαξ αὐτῷ ἐπαγγελθέντα βέβαια καὶ πάγια τυγχάνει.

Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἅπαντα διερευνησώμεθα, ἵν' οὕτω μάθωμεν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήχανον σοφίαν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐπεδείκνυτο, καὶ τοῦ πατριάρχου τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὸν Δεσπότην. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ». Πῶς ὤφθη; Ὡς αὐτὸς

---

6. Γεν. 12, 2.
7. Γεν. 12, 7.

θῇ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἡ ὁποία ἤδη ἐδόθη εἰς αὐτόν, «Ἔλα καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω μέγα ἔθνος»[6], (καθ' ὅσον ὁ δίκαιος ἔβλεπε τὰ συμβαίνοντα ἀντίθετα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὸν ἑαυτόν του νὰ περιφέρεται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς, τοὺς περιφρονημένους καὶ τοὺς ἀπροστατεύτους καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ποῦ νὰ καταφύγῃ), διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημά του, λέγει· «Καὶ ἐφανερώθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν»[7]. Μέχρις ἐδῶ ἡ ὑπόσχεσις ἦτο μεγάλη καὶ σύμφωνος μὲ τὴν ἐπαγγελίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν χώραν του. Τοῦ εἶπε δηλαδή, «Θὰ κάνω μεγάλο τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο τώρα πάλιν λέγει· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ δίκαιος εὑρισκόμενος εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ἦτο ἄτεκνος ἐξ αἰτίας τῆς στειρότητος τῆς Σάρας, ὑπόσχεται εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῇ ἀπ' αὐτόν.

Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ θέλει νὰ τὸν καταστήσῃ γνωστὸν εἰς τοὺς πάντας καὶ ὡς κάποιον κρυμμένον θησαυρὸν νὰ τὸν φανερώσῃ. Καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδωσεν ἐπαγγελίας πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποσχέσεις, τὰς ἀναβάλλει πάλιν δι' ὀλίγον, οὕτως ὥστε νὰ ἀποδειχθῇ περισσότερον ἡ ἀγάπη τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι μέχρι τότε τὰ πράγματα συνέβαινον ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις, ὅμως δὲν ἐδυσανασχετοῦσεν, οὔτε ἐκλονίζετο, ἀλλ' εἶχε σταθερὰν τὴν σκέψιν του μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτά, ποὺ ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς μίαν φοράν, εἶναι βέβαια καὶ σταθερά.

Ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν τὰ πάντα ἐν ὀλίγοις, διὰ νὰ μάθωμεν ἔτσι καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ἐπινοητικὴν σοφίαν καὶ τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐφανερώθη», λέγει, «ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Πῶς ἐφανερώθη; Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ ὅπως

ὁ Θεὸς μόνος οἶδε καὶ ὡς ἐκεῖνος ἰδεῖν ἠδύνατο. Οὐ γὰρ παύομαι τοῦτο λέγων, τὸν δὲ τρόπον ἀγνοῶ· ἀκούω δὲ μόνον τῆς Γραφῆς λεγούσης, ὅτι «Ὤφθη Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Ἀκριβῶς μνημονεύετε τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεων γινομένων, ἵν', ὅταν ἴδητε διαφόροις περιστάσεσι τὸν δίκαιον περιπίπτοντα, μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνδρείας τὸ στερρόν, καὶ τοῦ περὶ τὸν Θεὸν φίλτρου τὸ βέβαιον καὶ ἀκίνητον, καὶ ἐκ τῶν τῷ δικαίῳ τούτῳ συμβάντων παιδεύησθε, μηδέποτε νομίζειν ἔργον Θεοῦ ἐγκαταλείψεως εἶναι, ἐπειδὰν ἴδητέ τινα τῶν ἐναρέτων πειρασμοῖς, ἢ ἑτέραις τισὶ θλίψεσι βιωτικαῖς περιπεπτωκότα, ἀλλ' ἐννοοῦντες τῶν οἰκονομιῶν τοῦ Θεοῦ τὸ διάφορον, παραχωρῆτε τὰ πάντα αὐτοῦ τῇ ἀκαταλήπτῳ προνοίᾳ. Εἰ γὰρ καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον οὕτω φιλόθεον ὄντα, τοσαύτην ὑπακοὴν ἐπιδειξάμενον, συγχωρεῖ τοιούτων πειραθῆναι, ὧν αὐτίκα μάλα εἴσεσθε, οὐχὶ περιορῶν τὸν αὐτοῦ θεράποντα, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύψαι (καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ τοῦτο ἐφ' ἑκάστῳ τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ὅσοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἔστε φιλότεχνοι, δυνήσεσθε ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς καταμανθάνοντες, οὕτως εὑρεῖν αὐτὸν οἰκονομοῦντα τῶν αὐτοῦ δούλων τὴν ζωήν), πῶς οὐκ ἂν εἴη ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης τὸ νομίζειν ἐγκαταλείψεως εἶναι τὴν τοσαύτην συγχώρησιν, οὐ πολλῆς δὲ μᾶλλον κηδεμονίας, καὶ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦτο μέγιστον ποιεῖσθαι σημεῖον;

Δεικνὺς τοίνυν τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν αὐτοῦ, δύο ταῦτα ἐντεῦθεν κατασκευάζει, καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἅπασι φανερὰν καθίστησι, καὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ τὸ εὐμήχανον καὶ μεταξὺ τῶν δεινῶν

ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ τὸν ἰδῇ. Δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω τοῦτο, ἀλλὰ τὸν τρόπον δὲν τὸν γνωρίζω. Ἀκούω μόνον τὴν Γραφὴν ποὺ λέγει, ὅτι «Ἐφανερώθη ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Νὰ ἐνθυμῆσθε μὲ ἀκρίβειαν τὰς ὑποσχέσεις, ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεός, οὕτως ὥστε, ὅταν ἰδῆτε τὸν δίκαιον νὰ περιπίπτῃ εἰς διαφόρους ψυχολογικὰς καταστάσεις, νὰ μάθετε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφημένης σκέψεώς του καὶ τὴν σταθερὰν ἀνδρείαν του καὶ τὴν βεβαίαν καὶ ἀκλόνητον ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μάθετε ἀπ' αὐτά, ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν δίκαιον, νὰ μὴ νομίζετε ποτέ, ὅτι εἶναι ἔργον τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἰδῆτε κάποιον ἀπὸ τοὺς δικαίους νὰ περιπίπτῃ εἰς πειρασμοὺς καὶ βιωτικὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀντιλαμβανόμενοι τοὺς διαφορετικοὺς τρόπους τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ν' ἀποδίδετε τὰ πάντα εἰς τὴν ἀκατάληπτον πρόνοιαν αὐτοῦ. Διότι ἐὰν ἀφήνῃ καὶ τὸν δίκαιον αὐτόν, ἐνῷ ἔχει τόσην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐνῷ ἐπέδειξε τόσην ὑπακοήν, νὰ πειρασθῇ ἀπὸ τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ γνωρίσετε ἀμέσως πολὺ καλά, ὄχι ἐπειδὴ παραβλέπει τὸν δοῦλον του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ φανερώσῃ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ (καθ' ὅσον εἰς ἕνα ἕκαστον ἀπὸ τοὺς δικαίους συνηθίζει νὰ κάνῃ αὐτό· καὶ ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, θὰ ἠμπορέσετε, ἀφοῦ μάθετε καλῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη, νὰ ἀντιληφθῆτε, ὅτι ἔτσι ρυθμίζει τὴν ζωὴν τῶν δούλων του), πῶς δὲν θὰ ἦτο μεγίστη ἀγνωμοσύνη τὸ νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ παραχώρησις αὐτὴ εἶναι ἔργον ἐγκαταλείψεως καὶ νὰ μὴ τὴν θεωροῦμεν ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν τοῦ ἀπεριορίστου ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς ἀρρήτου φιλανθρωπίας του;

Δεικνύων λοιπὸν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμίν του ἐπιτυγχάνει μὲ αὐτὸ δύο πράγματα, καὶ φανερώνει εἰς ὅλους τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν δούλων του καὶ τὸ εὐμήχανον τῆς προνοίας του καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ εὑρίσκονται

αὐτῶν, καὶ μετὰ τὸ ἀπογνωσθῆναι σχεδὸν τὰ πράγματα, τότε πρὸς ὃ βούλεται μεθίστησιν, οὐδὲν ὑπὸ τῆς ἐν μέσῳ δυσκολίας γενομένης ἐμποδιζόμενος. «Καὶ ὤφθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ποθεινὴ μάλιστα τῷ δικαίῳ. Ἴστε γὰρ ὅπως οἱ ἐν γήρᾳ φθάσαντες, μάλιστα καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ τὸν ἅπαντα διάγοντες χρόνον, ἐπιθυμοῦσι παίδων. Τῆς ὑπακοῆς τοίνυν αὐτῷ τὴν ἀμοιβὴν διδοὺς ὁ Δεσπότης, καὶ ὅτι ἀκούσας, «Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου», οὐχ ὑπερέθετο, οὐκ ἀνεβάλλετο, ἀλλ' ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι καὶ εἰς ἔργον ἤγαγε τὸ προσταχθέν, φησί, «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην».

3. Σκόπει πῶς διὰ τοῦ ῥήματος ἀνέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τῶν καμάτων παρέσχε τὴν ἀντίδοσιν. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος, εὐθέως ἐπὶ εὐχαριστίαν τρέπεται. «Καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ, φησί, «θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ». Ὅρα φιλοθέου γνώμης τεκμήριον. Καὶ αὐτὸν τὸν τόπον, ἔνθα τῆς ὁμιλίας ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφιέρωσε καὶ τὴν εὐχαριστίαν τὴν κατὰ δύναμιν ἐπιδείξατο. Τοῦτο γάρ ἐστιν, «Ὠκοδόμησε θυσιαστήριον», ἀντὶ τοῦ εὐχαρίστησεν ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελθέντων. Καὶ καθάπερ ἄνθρωποι πολλάκις ὑπὸ φίλτρου κινούμενοι καὶ οἰκίας οἰκοδομοῦσιν, ἔνθα ἂν τοῖς γνησίως περὶ αὐτοὺς διακειμένοις συντυγχάνωσι, πολλάκις δὲ πολλοὶ καὶ πόλεις ἔστησαν καὶ τὰς ἐπονομασίας αὐταῖς ἐκ τῆς τῶν ἐπιτηδείων συντυχίας ἐπέθηκαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἔνθα τῆς ὀπτασίας τῆς τοῦ Θεοῦ ἠξιώθη, τὸ Θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ, καὶ ἀπέστη», φησίν, «ἐκεῖθεν». Τί ἐστι, «Καὶ ἀπέστη ἐκεῖθεν»; Ὡς ἱερωμένου λοιπὸν τοῦ τόπου καὶ τῷ Θεῷ ἀνατεθέντος, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ

---

8. Γεν. 12, 7.
9. Γεν. 12, 7-8.

ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν καὶ ἔχει φθάσει ἡ κατάστασις εἰς ἀπελπιστικὸν σημεῖον, τὴν μετατρέπει ὅπως θέλει, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ καμμίαν δυσκολίαν, ἡ ὁποία παρουσιάζεται. «Καὶ ἐφανερώθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν». Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ἀκόμη περισσότερον ποθητὴ εἰς τὸν δίκαιον. Διότι γνωρίζετε πόσον ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τέκνα οἱ προχωρημένης ἡλικίας καὶ μάλιστα, ὅταν ὅλον τὸν χρόνον τὸν περνοῦν ἄτεκνοι. Διὰ τὴν ὑπακοήν του λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος τὸν ἀμείβει καὶ διότι, ὅταν ἤκουσε, «φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», δὲν ἐβράδυνεν, οὔτε ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἐντολὴν καὶ τὴν ἐπραγματοποίησε, διὰ τοῦτο λέγει «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν γῆν αὐτήν».

3. Πρόσεξε πῶς ἐνεθάρρυνε τὸν δίκαιον μὲ τοὺς λόγους του καὶ πῶς τοῦ ἔδωσεν ἀρκετὴν ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους του. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ δίκαιος, δεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του, τρέχει ἀμέσως νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. «Καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ», λέγει, «θυσιαστήριον διὰ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη εἰς αὐτόν»[8]. Βλέπε ἀπόδειξιν θεοσεβοῦς σκέψεως. Καὶ τὸν τόπον αὐτόν, ὅπου ἠξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν, τὸν ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ηὐχαρίστησε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Ἔκτισε θυσιαστήριον», ἀντὶ νὰ εἰπῇ τὸν ηὐχαρίστησε διὰ τὰς ὑποσχέσεις του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι πολλὰς φορὰς παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀγάπην κτίζουν οἰκίας ἐκεῖ ποὺ συναντοῦν τοὺς καλοὺς φίλους, πολλὰς φορὰς πολλοὶ ἔκτισαν ἀκόμη καὶ πόλεις καὶ τὰς ἔδωσαν ὀνομασίας ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς συναντήσεως μὲ τοὺς φίλους των, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἐκεῖ ποὺ ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, «Ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου ποὺ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν καὶ ἔφυγεν», λέγει, «ἀπὸ ἐκεῖ»[9]. Τί σημαίνει «Καὶ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ»; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο ἱερὸς καὶ εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς

μετῆλθεν εἰς ἕτερον τόπον, φησίν, «Εἰς τὸ ὄρος κατὰ ἀνατολὰς Βεθήλ, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ»· ἐσχεδιασμένην, φησί, τὴν οἴκησιν ἐποιήσατο.

Ὅρα πῶς ἦν ἀπέριττος, πῶς ἦν εὔζωνος, ὡς μετά τε γυναικὸς καὶ οἰκετῶν οὕτως εὐκόλως μετανίστασθαι. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες. Καὶ γὰρ πολλάκις εἰς ἀγρὸν ἐξιέναι δεόμενοι, μυρίας ἐπινοοῦμεν μηχανὰς καὶ πολλὰ καὶ διάφορα πραγματευόμεθα, διὰ τὸ πολλὰ ἐπισύρεσθαι καὶ μὴ τῆς χρείας γίνεσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόνητα, καὶ φαντασίας ἕνεκεν ἡμῖν ἐσπουδασμένα, ταῦτα μεθ' ἑαυτῶν ἄγειν καὶ περιάγειν. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος. Ἀλλὰ τί; Ἐπειδὴ ἀξιωθεὶς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁμιλίας, τὸν τόπον ἀφιέρωσε καὶ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, μετέστη μετὰ πάσης εὐκολίας ἑτέρωθι. «Καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ἐν Βεθὴλ κατὰ θάλασσαν, καὶ Ἀγγαὶ κατὰ ἀνατολάς· καὶ ᾠκοδόμησε κἀκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου».

Ὅρα πῶς διὰ πάντων δείκνυσιν ἑαυτοῦ τὴν φιλόθεον γνώμην. Ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην αὐτῷ ὑπόσχεσιν τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε καὶ τὸν τόπον ἀφιερώσας ἀνεχώρησεν. Ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ τὴν σκηνὴν ἐπήξατο, πάλιν «Ὠκοδόμησε», φησί, «θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου». Εἶδες γνώμην φιλόσοφον; εἶδες ὅπερ γράφων παρῄνεσεν ὁ θαυμαστὸς τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος, λέγων· «Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας»· τοῦτο προλαβὼν ὁ πατριάρχης διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου, καθ' ἕκαστον τόπον θυσιαστήριον οἰκοδομῶν καὶ τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρων τῷ Δεσπότῃ. Ἤδει γάρ, ᾔδει σαφῶς ὡς οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ τῶν ὅλων Θεὸς μετὰ τὰς μυρίας καὶ ἀφάτους αὐτοῦ εὐεργεσίας, ὡς εὐχάριστον γνώμην καὶ τὸ εἰδέναι χάριν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηργμένων.

---

10. Γεν. 12, 8.
11. Γεν. 12, 8.
12. Α΄ Τιμ. 2, 8.

τὸν Θεόν, ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετέβη εἰς ἄλλον τόπον, λέγει, «Εἰς τὸ ὄρος ἀνατολικῶς τῆς Βεθήλ, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνήν του»[10]. Κατεσκεύασε, λέγει, πρόχειρον τὴν κατοικίαν του.

Βλέπε πῶς ἦτο ὀλιγαρκής, πῶς ἦτο ἕτοιμος νὰ μεταναστεύσῃ εὐκόλως μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τοὺς δούλους του. Ἂς ἀκούσουν οἱ ἄνδρες, ἂς ἀκούσουν αἱ γυναῖκες. Καθ' ὅσον, ὅταν χρειάζεται νὰ ἐξέλθωμεν ἡμεῖς εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐπινοοῦμεν μύρια τεχνάσματα καὶ ἀσχολούμεθα μὲ πολλὰ καὶ διάφορα, ἐπειδὴ παίρνομεν μαζί μας πολλὰ καὶ ὄχι, ὅσα χρειάζονται, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόητα, καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν διὰ τὴν ματαιοδοξίαν μας, αὐτὰ παίρνομεν μαζί μας καὶ τὰ περιφέρομεν. Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν ἦτο τέτοιος. Τί ἔκανε λοιπόν; Ἐπειδὴ ἠξιώθη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Θεόν, ἀφιέρωσε τὸν τόπον καὶ ἔκτισε θυσιαστήριον καὶ εὐκόλως μετέβη πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πόλιν Ἁγγαὶ πρὸς ἀνατολάς. Καὶ ἔκτισεν καὶ ἐκεῖ θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ»[11].

Πρόσεξε πῶς δεικνύει μὲ τὸ κάθε τι τὴν θεοσεβῆ σκέψιν του. Διότι ἐκεῖ ἔκτισε τὸ θυσιαστήριον ἐξ αἰτίας τῆς ὑποσχέσεως, ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ ἀφιέρωσε τὸν τόπον εἰς αὐτόν. Ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ ἔστησε τὴν σκηνήν του «Ἔκτισε», λέγει, «θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Εἶδες φιλοσοφημένην σκέψιν; εἶδες αὐτὸ ποὺ συνεβούλευσεν μὲ τὰ γραπτά του ὁ θαυμαστὸς διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ Παῦλος ὁ μακάριος, λέγων· «Εἰς κάθε τόπον νὰ σηκώνετε χεῖρας καθαράς»[12]. Τοῦτο προλαμβάνων ὁ Πατριάρχης τὸ ἐξεπλήρωνε μὲ ἔργα, κτίζων εἰς κάθε τόπον θυσιαστήριον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζεν καλῶς, ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς τῶν πάντων μετὰ ἀπὸ τὰς μυρίας καὶ ἀπεριορίστους εὐεργεσίας του, πλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸ νὰ γνωρίζωμεν νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν, δι' ὅσα μᾶς ἔδωσεν.

Ἀλλ' ἴδωμεν πάλιν, πῶς καὶ ἐντεῦθεν ὁ δίκαιος μετανίσταται. «Καὶ ἀπῆρε», φησίν, «Ἄβραμ καὶ πορευθεὶς ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ὅρα πάλιν τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν πολλήν. Πάλιν, φησίν, ἐντεῦθεν ἀνεχώρησε, καὶ «Ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Τίνος ἕνεκεν ἀπῆρεν ἐκεῖθεν; Ἴσως ὁρῶν τινας οἰκητόρων οὐκ ἀρεσκομένους αὐτοῦ τῇ παρουσίᾳ. Διά τοι τοῦτο δεικνὺς αὐτοῦ τῆς πρᾳότητος τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅπως περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὴν ἡσυχίαν, καὶ τὸ πρὸς μηδένα τι ἔχειν κοινόν, τὴν ἐρημίαν καταλαμβάνει. «Καὶ πορευθείς», φησίν, «ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ξένῃ λέξει ἐχρήσατο ἡ θεία Γραφή· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων ἔθος ἐστὶ λέγειν, οὕτω καὶ νῦν εἶπεν ἐπὶ τοῦ δικαίου, ὅτι ἐστρατοπέδευσεν, ἵνα δείξῃ τὸ εὔζωνον τοῦ πατριάρχου, ὅτι καθάπερ οἱ στρατιῶται μετ' εὐκολίας νῦν μὲν ἐνταῦθα, νῦν δὲ ἐκεῖσε στρατοπεδεύονται, οὕτω δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, καίτοι γυναῖκα ἐπιφερόμενος, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν καὶ τοσούτων οἰκετῶν πλῆθος, μετὰ πλείονος τῆς εὐκολίας τὰς μεταναστάσεις ἐποιεῖτο.

Εἶδες βίον ἐν γήρᾳ μετὰ γυναικὸς καὶ οἰκετῶν τοσούτων εὔζωνον; Ἐμοὶ δὲ θαυμάσαι ἔπεισι μάλιστα τῆς γυναικὸς τὴν ἀνδρείαν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς φύσεως τῆς γυναικείας τὴν ἀσθένειαν καὶ λογίσωμαι, ὅπως μετ' εὐκολίας ἅμα τῷ δικαίῳ τὰς μεταναστάσεις ἐποίει, οὔτε αὐτὴ δυσχεραίνουσα, οὔτε τῷ δικαίῳ κώλυμα γινομένη, ἐκπλήττομαι, καὶ λογίζομαι ὅτι οὐκ ἔλαττον τοῦ δικαίου καὶ αὐτὴ φρόνημα ὑψηλὸν καὶ ἀνδρεῖον ἐκέκτητο. Καὶ τοῦτο μάλιστα εἰσόμεθα, ἐπιόντες τὰ ἑξῆς τῶν ἀνεγνωσμένων. Εἶδες ὅτι μετὰ τὸ ἀκοῦσαι, ὅτι «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», πῶς οὐχ ἡσύχασεν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐκεῖ μετέβαινε, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἑτέρωθι; Ἀλλ,' ὅρα καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας αὐτὸν πάλιν ἐλαυνόμενον, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς

---

13. Γεν. 12, 9.

Ἀλλὰ ἂς ἴδωμεν πάλιν, πῶς ὁ δίκαιος μεταναστεύει καὶ ἀπὸ ἐδῶ. «Καὶ ἔφυγε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ καὶ πορευθεὶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἔρημον»[13]. Βλέπε πάλιν τὴν θεοσεβῆ σκέψιν καὶ τὴν πολλὴν φιλοσοφίαν του. Καὶ ἀνεχώρησε πάλιν ἀπ' ἐδῶ, λέγει, καὶ «κατεσκήνωσεν εἰς τὴν ἔρημον». Διατὶ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ; Ἴσως ἐπειδὴ ἔβλεπε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ μὴ τοὺς ἀρέσῃ ἡ παρουσία του. Διὰ τοῦτο βεβαίως δεικνύων τὴν ὑπερβολικήν του πραότητα καὶ διὰ νὰ εἶναι ἥσυχος καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε τὸ κοινὸν μὲ κανένα ἄλλον, καταλαμβάνει τὴν ἔρημον. «Καὶ πορευθείς», λέγει, «ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ἔρημον». Παράξενην λέξιν ἐχρησιμοποίησεν ἡ ἁγία Γραφή. Διότι ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται διὰ τοὺς πολέμους, ἔτσι καὶ τώρα εἶπε διὰ τὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ ἐστρατοπέδευσε, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐκινησίαν τοῦ πατριάρχου, διότι, ὅπως οἱ στρατιῶται στρατοπεδεύουν μὲ εὐκολίαν ἄλλοτε μὲν ἐδῶ, ἄλλοτε δὲ ἀλλοῦ, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἂν καὶ εἶχε μαζί του τὴν γυναῖκα του καὶ τὸν ἀνεψιόν του καὶ τόσον πλῆθος δούλων, καὶ μὲ πολὺ μεγάλην εὐκολίαν μετενάστευεν.

Εἶδες εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν ζωὴν καλῶς ὠργανωμένην, μὲ γυναῖκα καὶ τόσους ὑπηρέτας; Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀξιοθαύματος ἡ ἀνδρεία τῆς γυναικός. Διότι ἐκπλήττομαι, ὅταν συνειδητοποιήσω τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως καὶ ὅταν σκεφθῶ, μὲ ποῖον τρόπον μετεκινεῖτο μὲ εὐκολίαν μαζὶ μὲ τὸν δίκαιον χωρὶς νὰ δυσαναςχετῇ, οὔτε νὰ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀναλογίζομαι, ὅτι δὲν εἶχεν ὀλιγώτερον ἀκμαῖον καὶ γενναῖον ἠθικὸν ἀπὸ τὸν δίκαιον. Καὶ θὰ μάθωμεν τοῦτο καλύτερον, ἐὰν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἑπομένων. Εἶδες, πῶς δὲν ἡσύχασεν ὁ δίκαιος ἀπὸ τότε ποὺ ἤκουσεν, ὅτι «θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλὰ μετέβαινεν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο καὶ πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ ἀλλοῦ; Ἀλλὰ πρόσεξε, ὅτι καὶ πάλιν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἔρημον, ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην

ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀκουέτωσαν οἱ ἁπλῶς καὶ ἀπαραφυλάκτως φθεγγόμενοι καὶ οἰωνιζόμενοι καὶ λέγοντες, ὅτι ἐπειδὴ ὁ δεῖνα παρεγένετο, λιμὸς γέγονε καὶ ἐπειδὴ ὁ δεῖνα ἦλθε, τόδε συνέβη. Ἰδοὺ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου παρουσίας λιμός, καὶ λιμὸς βαρύς, καὶ οὐ θορυβεῖται ὁ δίκαιος, οὐδὲ πάσχει τι ἀνθρώπινον, καὶ τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ λογίζεται τοῦ λιμοῦ τὴν αἰτίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδε τὴν φύσιν ἐλεγχομένην, καὶ ἐπεκράτησεν ὁ λιμός, «Κατέβη», φησί, «εἰς Αἴγυπτον Ἄβραμ παροικῆσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς».

4. Σκόπει πῶς μακρότερα τὰ σκάμματα τῷ δικαίῳ ἐγίνετο. Ὠκονόμει γὰρ ὁ Δεσπότης μὴ μόνον τοῖς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον διδάσκαλον αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸ φῶς τῆς οἰκείας ἀρετῆς πᾶσι κατάδηλον ποιῆσαι. Καθάπερ γὰρ φωστῆρά τινα λανθάνοντα καὶ κεκρυμμένον εἰς τὴν Χαλδαίων, ἐκεῖθεν ἀνέστησεν, ἵνα τοὺς ἐν τῷ σκότει τῆς πλάνης καθημένους χειραγωγήσῃ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν. Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ τοὺς ἐν τῇ Χαλδαίων χώρᾳ παρεσκεύασε δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀναχθῆναι; Εἰκὸς μέν ἐστι καὶ τῆς ἐκείνων σωτηρίας δι' ἑτέρων γενέσθαι τὴν πρόνοιαν· ὅμως δὲ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι». Ἵνα οὖν τὴν ἐπαγγελίαν εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὴν αὐτοῦ, ἣν ἐποιήσατο λέγων, «Καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο καὶ τὸν λιμὸν συγχωρεῖ γενέσθαι καὶ διὰ τούτου ἀνάγκην εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸν ἀφικέσθαι, ἵνα μάθωσι καὶ οἱ αὐτόθι, ὅση τοῦ ἀνδρός ἐστιν ἡ ἀρετή. Καθάπερ γάρ τις δήμιος δεσμὰ περιβαλών, οὕτως αὐτοὺς ὁ λιμὸς ἀπὸ τῆς ἐρημίας ἀναστήσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον εἷλκεν.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, καὶ ὅση περιστάσει

---

14. Γεν. 12, 10.
15. Γεν. 12, 10.
16. Ματθ. 13, 57.

τῆς πείνας. «Καὶ ἐνέσκηψε», λέγει, «πεῖνα εἰς τὴν χώραν»[14]. Ἂς ἀκούσουν αὐτοὶ ποὺ ὁμιλοῦν ἐπιπόλαια καὶ χωρὶς προσοχὴν καὶ συμπεραίνουν καὶ λέγουν, ὅτι, ἐπειδὴ ἦλθεν ὁ τάδε, ἐνέσκηψεν ἡ πεῖνα, καὶ ἐπειδὴ ἔφθασεν ὁ τάδε, συνέβη αὐτό. Νὰ ὅμως ποὺ καὶ μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ δικαίου ἐνσκήπτει πεῖνα καὶ μάλιστα πεῖνα μεγάλη, ἀλλὰ ὁ δίκαιος δὲν φοβεῖται, οὔτε σκέπτεται κάτι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ θεωρεῖ τὴν παρουσίαν του ὡς αἰτίαν τῆς πείνης. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδεν, ὅτι ἡ φύσις ἐδοκιμάζετο καὶ ἡ πεῖνα ἐπεκτάθη «Μετέβη», λέγει, «ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ, διότι ἡ πεῖνα εἶχε καταστῆ βαρυτέρα εἰς τὴν χώραν»[15].

4. Πρόσεχε, πῶς παρουσιάζοντο μεγαλύτερα πεδία, διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ὁ δίκαιος. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος ἐσχεδίαζε νὰ τὸν κάνῃ διδάσκαλον ὄχι μόνον τῶν κατοικούντων τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ καὶ τῶν κατοικούντων τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ καταστήσῃ ὁλοφάνερον τὴν λάμψιν τῆς ἀρετῆς του. Διότι ὡσὰν κάποιον ἄγνωστον καὶ κρυμμένον ἀστέρα εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ ἐκεῖ, οὕτως ὥστε νὰ ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας αὐτούς, ποὺ παρέμενον εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης. Ἀλλ' ἴσως νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῇ κάποιος. Καὶ διατί δὲν προετοίμασε δι' αὐτοῦ αὐτούς, ποὺ ἔμενον εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ὥστε νὰ ὁδηγηθοῦν αὐτοὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν; Εἶναι φυσικὸν διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνων νὰ ἐφρόντισαν ἄλλοι, ἀλλὰ ἄκουσε καὶ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει, «Δὲν ὑπάρχει προφήτης, ποὺ νὰ περιφρονῆται τόσον, ὅσον εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πατρίδα του»[16]. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ λοιπὸν τὴν ὑπόσχεσιν, ποὺ ἔδωσε, λέγων, «Καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου», διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ ἐνσκήψῃ ἡ πεῖνα καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ μάθουν δηλαδὴ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, πόση ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός. Ὡσὰν κάποιος δήμιος δηλαδὴ ἡ πεῖνα τοὺς ἔδεσε μὲ τὰ δεσμὰ καὶ τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν ἔρημον, καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν πλέον αὐτὰ ποὺ συνέβησαν ἀπὸ ἐδῶ

ὁ δίκαιος περιπέπτωκεν, ἵνα καὶ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν μάθωμεν, καὶ τῆς γυναικὸς τὴν φιλόσοφον γνώμην. Ἐπειδὴ γὰρ πολὺ τῆς ὁδοῦ προῆλθον καὶ γεγόνασι λοιπὸν πλησίον τῆς Αἰγύπτου, ἐναγώνιος γέγονεν ὁ δίκαιος, καὶ περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς δεδοικὼς καὶ τρέμων διαλέγεται τῇ γυναικί. «Ἐγένετο γάρ», φησί, «ἡνίκα ἤγγισεν Ἀβραμ εἰσελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, εἶπε Σάρᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ· γινώσκω ἐγώ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. Ἔσται οὖν, ὅταν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί σε, σὲ δὲ περιποιήσονται. Εἰπὲ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ». Εἶδες ἐκ τῶν ῥημάτων εἰς ὅσον ἀγῶνα καὶ δειλίαν ὁ δίκαιος κατέστη· καὶ οὐδαμοῦ τὸν λογισμὸν ἐταράττετο, οὐδὲ ἐθορυβεῖτο τὴν γνώμην, οὐδὲ ἐνενόει καὶ ἔλεγε· τί τοῦτο; ἄρα ἐγκατελείφθημεν; ἄρα ἠπατήθημεν; ἄρα μὴ ἐρήμους ἡμᾶς κατέλιπε τῆς αὐτοῦ προνοίας ὁ Δεσπότης; ὁ εἰπών, «Μεγαλυνῶ σε καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», οὕτως ἡμᾶς ἀφίησι νῦν περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτῶν δεδοικέναι καὶ εἰς προφανῆ κίνδυνον ἐμπεσεῖν; Οὐδὲν τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν ὁ δίκαιος κατεδέξατο, ἀλλ' ἑνὸς νῦν ἐγίνετο μόνου, ὅπως δυνηθῇ σοφισάμενός τινα μηχανὴν καὶ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὑρεῖν, καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰς χεῖρας διαφυγεῖν. «Γινώσκω», φησίν «ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ».

Ὅρα πόση γυναικὸς ἦν ἡ εὐμορφία, ὅτι καὶ εἰς γῆρας αὐτῶν ἐλασάντων λοιπὸν καὶ μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν ἔτι ἔμενεν ἀκμάζουσα, τοῦ κάλλους τὴν ὥραν ἐπὶ τῆς ὄψεως φέρουσα, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν καὶ κακουχίαν, ἣν κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπέμενεν ἀπὸ τόπων εἰς τόπους μετανισταμένη, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς Χαλδαίων χώρας

---

17. Γεν. 12, 11-13.

καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ τί καταστάσεις ἀντεμετώπισεν ὁ δίκαιος, ὥστε καὶ τὴν ἰδικήν του ἀνδρείαν νὰ μάθωμεν, καὶ τὴν εὐσεβῆ ἀπόφασιν τῆς γυναικός του. Ὅταν λοιπὸν ἐβάδισαν ἀρκετὴν ἀπόστασιν καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Αἰγύπτου, ὁ δίκαιος κατελήφθη ἀπὸ ἀγωνίαν φοβούμενος, κατὰ κάποιον τρόπον, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του τὴν ζωὴν καὶ μὲ τρέμουσαν φωνὴν συζητεῖ μὲ τὴν γυναῖκα του. «Συνέβη», λέγει, «ὅταν ἐπλησίασεν ὁ Ἄβραμ τὴν Αἴγυπτον, εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα του Σάραν· Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναίκα ὄμορφη. Θὰ συμβῇ λοιπόν, ὅταν θὰ σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ θὰ εἰποῦν, ὅτι εἶναι σύζυγός του αὐτή· καὶ θὰ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῷ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Εἰπὲ λοιπόν, ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν ἐξ αἰτίας σου καὶ νὰ μὴ φονευθῶ ἀπ' αὐτούς»[17]. Ἀντελήφθης ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς πόσην ἀγωνίαν εἶχεν ὁ δίκαιος καὶ πόσον ἐφοβήθη. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἐνταράχθη ἡ ψυχή του, οὔτε ἔχασε τὸ ἠθικόν του, οὔτε ἐσκέπτετο, οὔτε ἔλεγεν. Τί σημαίνει αὐτό; ἆρά γε ἐγκατελείφθημεν; ἆρά γε ἐξηπατήθημεν; μήπως ἆρά γε μᾶς ἄφησε χωρὶς τὴν πρόνοιάν του ὁ Κύριος; Αὐτὸς ποὺ εἶπε, «Θὰ σὲ δοξάσω καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», μᾶς ἀφήνει τώρα ἔτσι νὰ φοβούμεθα διὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ γεγονότα καὶ νὰ περιέλθωμεν εἰς ὁλοφάνερον κίνδυνον; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὁ δίκαιος δὲν ἔβαλεν εἰς τὸ μυαλόν του, ἀλλ' ἕνα μόνον πρᾶγμα ἐσκέπτετο, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ δηλαδή, ἀφοῦ ἐφεύρῃ κάποιο τέχνασμα, καὶ τὴν πεῖναν νὰ ξεπεράσῃ, καὶ τὰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων νὰ ἀποφύγῃ. «Γνωρίζω», λέγει, «ὅτι εἶσαι γυναίκα ὄμορφη».

Πρόσεχε πόσο ὄμορφη ἦτο ἡ γυναίκα, διότι, ἂν καὶ εἶχον φθάσει πλέον εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καὶ μετὰ ἀπὸ τόσον ἀριθμὸν ἐτῶν, ἔμενεν ἀκόμη πολὺ νέα ἔχουσα εἰς τὸ πρόσωπόν της τὴν ὡραιότητα τοῦ κάλλους, καὶ αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσην ταλαιπωρίαν καὶ κακουχίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέφερε μεταφερομένη εἰς τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀπὸ μὲν τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων νὰ μεταναστεύῃ εἰς τὴν

εἰς τὴν Χαρρὰν μετανισταμένη, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Χαναάν, καὶ πάλιν ἐντεῦθεν ἐκεῖ ἐν τῇ Χαναναίᾳ, κἀκεῖθεν ὧδε, καὶ νῦν πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τίνα οὖν οὐκ ἂν καὶ τῶν σφριγώντων ἀνδρῶν αἱ οὕτω συνεχεῖς ἀποδημίαι κατειργάσαντο; Ἀλλ' ἡ θαυμασία αὕτη, καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν ἔτι λάμπουσα τῷ τῆς ὄψεως κάλλει, πολὺ καὶ σφοδρὸν τὸ δέος ἐνεποίει τῷ δικαίῳ· διὸ καὶ ἔλεγε· «Γινώσκω ἐγώ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. Ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται». Σκόπει πῶς ἐθάρρει τῷ τρόπῳ τῆς γυναικὸς καὶ οὐκ ἔδεισε μή ποτε τοῖς ἐπαίνοις χαυνωθῇ, ἀλλὰ καὶ τοιαύτην εἰσάγει τὴν συμβουλὴν λέγων· ἵνα μὴ ἐμὲ μὲν ἀποκτείνωσι, σὲ δὲ περιποιήσωνται, «Εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ». Ἐπειδὴ οὐ τὸ τυχὸν ἦν, ὅπερ ἐπέταττε, διὰ τοῦτο διὰ τῶν ἐπαγομένων ῥημάτων ἐφελκύσασθαι αὐτὴν ἠβουλήθη, ὥστε καὶ εἰς οἶκτον αὐτὴν ἐπικάμψαι καὶ πεῖσαι μετὰ προθυμίας ὑποκρίνασθαι τὸ δρᾶμα. «Ἔσται οὖν», φησίν, «ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται». Οὐκ εἶπε, σὲ καθυβρίσουσι· τέως οὐ βούλεται αὐτὴν καταπλῆξαι διὰ τῶν ῥημάτων, ἄλλως τε καὶ δέδοικεν ὑπὲρ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτό φησι, «Σὲ δὲ περιποιήσονται· εἰπὲ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι».

Ἐννόει μοι ἐν οἵᾳ καταστάσει τυγχάνειν εἰκὸς ἦν τοῦ δικαίου τὴν διάνοιαν, ἡνίκα ταῦτα συνεβούλευε τῇ γυναικί. Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς οὐδὲν τούτου βαρύτερόν ἐστι τοῖς ἀνδράσιν, εἰς τὸ κἂν εἰς ὑποψίαν τοιαύτην τὴν γαμετὴν ἐλθεῖν. Ὁ μέντοι δίκαιος καὶ σπουδάζει καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε εἰς ἔργον τὴν μοιχείαν ἐκβῆναι. Ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς, ἀγαπητέ,

Χαρρὰν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Χαναάν, καὶ πάλιν ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ εἰς τὴν Χαναναίαν χώραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ καὶ τώρα πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ποῖον λοιπὸν ὑγιῆ ἄνθρωπον δὲν θὰ κατέβαλλον αἱ τόσον συνεχεῖς μετακινήσεις; Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτὴ καὶ μετὰ τὴν τόσην ταλαιπωρίαν ἔλαμπεν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰν τοῦ προσώπου της καὶ ἐπροξένει πολὺν καὶ μεγάλον φόβον εἰς τὸν δίκαιον καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναίκα ὄμορφη. Θὰ συμβῇ λοιπόν, ὅταν σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ εἰποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι σύζυγός του· καὶ θὰ μὲ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῷ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Πρόσεξε πῶς ἐνεθαρρύνθη μὲ τὸν τρόπον τῆς συζύγου καὶ δὲν ἐφοβήθη, μήπως κολακευθῇ ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, ἀλλὰ καὶ τέτοιαν συμβουλὴν δίδει λέγων, «Διὰ νὰ μὴ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῷ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Νὰ εἰπῇς λοιπόν, ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, οὕτως ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου». Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἦτο τυχαῖον αὐτὸ ποὺ τὴν συνεβούλευε, διὰ τοῦτο μὲ τοὺς ἑπομένους λόγους ἠθέλησε νὰ τὴν προσελκύσῃ' ὥστε καὶ νὰ τὴν κάνῃ νὰ τὸν λυπηθῇ καὶ νὰ τὴν πείσῃ νὰ παίξῃ μὲ προθυμίαν τὸ θέατρον. «Θὰ συμβῇ», λέγει, «μόλις σὲ ἴδουν οἱ Αἰγύπτιοι, νὰ εἰποῦν, ὅτι εἶναι σύζυγός του αὐτή, καὶ θὰ μὲ φονεύσουν ἐμένα, ἐνῷ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Δὲν εἶπε, θὰ σὲ προσβάλουν. Δὲν θέλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τὴν τρομοκρατήσῃ μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ἄλλωστε καὶ ἐφοβεῖτο διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· «ἐσένα δὲ θὰ περιποιηθοῦν. Εἰπέ λοιπὸν ὅτι εἶμαι ἀδελφή του»,

Σκέψου εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὑρίσκεται ὁ δίκαιος, ὅταν συνεβούλευεν αὐτὰ εἰς τὴν γυναῖκα του. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι βαρύτερον εἰς τοὺς ἄνδρας, ἀπὸ τὸ νὰ ἔχουν ἔστω καὶ κάποιαν ὑποψίαν μόνον διὰ τὴν γυναῖκα των. Ὁ δίκαιος ὅμως φροντίζει καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ μοιχεία. Ὅμως, ἀγαπητέ μου, νὰ μὴ καταδικά-

καταψηφίσῃ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου μάλιστα κατάμαθε αὐτοῦ καὶ τὴν σύνεσιν τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν. Τὴν ἀνδρείαν μέν, ὅτι οὕτω γενναίως ἀντεῖχε καὶ περιεγένετο τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς, ὡς καὶ τοιαῦτα συμβουλεῦσαι. Ὅτι γὰρ οὐδέν ἐστι τούτου ἀφορητότερον, ἄκουε τοῦ Σολομῶντος λέγοντος· «Μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐδὲ ἀνταλλάξεται πολλῶν δώρων τὴν ἔχθραν»· καὶ πάλιν, «Σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος».

5. Ὁρῶμεν δὲ πολλούς, ὅτι εἰς τοσαύτην μανίαν ἐξηκοντίσθησαν, ὡς μηδὲ αὐτῶν φείσασθαι τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μοιχὸν πολλάκις συγκατέσφαξαν καὶ ἑαυτούς. Τοσαύτη τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ μανία καὶ οὕτως ἀκάθεκτός ἐστιν ὁ ζῆλος, ὡς κατασκευάζειν καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας ὑπεριδεῖν τὸν ἅπαξ ἁλόντα τῷ πάθει. Καὶ τὴν μὲν ἀνδρείαν ἐκεῖθέν ἐστι καταμαθεῖν τοῦ δικαίου· τὴν δὲ σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλήν, ὅτι ἐν ἀμηχανίᾳ τοσαύτῃ, καὶ ὥσπερ ἐν δικτύοις ἀποληφθεὶς ἴσχυσε ταύτην εὑρεῖν τὴν ὁδόν, δι᾽ ἧς ἔλαττον ἂν γένοιτο τὸ κακόν. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἦν καὶ μὴ ὑπεκρίνατο τὸ δρᾶμα καὶ τῷ τῆς ἀδελφῆς ὀνόματι ἐχρήσατο, καὶ αὐτὴ ἂν ἀφῃρέθη τοῦ δικαίου, τοῦ κάλλους τῆς εὐμορφίας ἐπισπωμένου τῶν Αἰγυπτίων τὴν ἀκόλαστον γνώμην, καὶ ὁ δίκαιος ἂν ἐσφάγη, ὥστε μὴ εἶναι τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας. Ἵνα οὖν, τῶν δύο τούτων χαλεπῶν μελλόντων πάντως ἐκβαίνειν διὰ τὴν ἀκρασίαν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα, δυνηθῶσιν ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ μικράν τινα παραμυθίαν εὑρεῖν, φησίν· «Εἰπέ, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι»· τοῦτο γὰρ ἐμὲ ἴσως ἐλευθερώσει τῶν κινδύνων. Τὸ γὰρ σόν, κἄν τε ἀδελφὴν εἴπῃς σαυτήν, κἄν τε γυναῖκα, οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅτι πάντως ἐκβήσεται, καὶ ἐπιδραμοῦσι τῇ ἀφαιρέσει διὰ τὴν τῆς σαρ-

18. Παροιμ. 6, 34-35.
19. Ἆσμα Ἀσμ. 8, 4.

σῃς τὸν δίκαιον ἔτσι ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦτο πρὸ πάντων νὰ μάθῃς καὶ τὴν σύνεσίν του τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὴν ἀνδρείαν του μέν, διότι ἄνθεξε γενναῖα καὶ κατέβαλε τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του, ὥστε καὶ νὰ συμβουλεύσῃ τέτοιου εἴδους πράγματα. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἀφόρητον ἀπὸ αὐτό, ἄκουσε τὸν Σολομῶντα ποὺ λέγει· «Εἶναι γεμάτη ἀπὸ ζήλεια ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνδρός της. Δὲν θὰ τὴν λυπηθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, οὔτε θὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἔχθραν μὲ πολλὰ δῶρα»[18]. Καὶ ἀλλοῦ πάλιν· «Εἶναι σκληρὰ ὡς ὁ Ἅδης ἡ ζήλεια»[19].

5. Βλέπομεν, ὅτι πολλοὶ ἔφθασαν εἰς τόσην μανίαν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐλυπήθησαν τὰς γυναῖκας των, ἀλλὰ καὶ κατέσφαξαν πολλὰς φορὰς τὸν μοιχὸν καὶ οἱ ἴδιοι ηὐτοκτόνησαν. Τόση μανία προκαλεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ τόσον ἀνυπόφορη εἶναι ἡ ζήλεια, ὥστε αὐτόν, ποὺ θὰ καταληφθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, τὸν κάνει νὰ ἀδιαφορῇ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωήν του. Καὶ τὴν μὲν ἀνδρείαν τοῦ δικαίου εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν μάθωμεν ἀπὸ ἐκεῖ, τὴν δὲ πολλὴν σύνεσίν του ἀπὸ τὸ ὅτι, ἂν καὶ ἦτο εἰς τόσην ἀμηχανίαν καὶ ὡσὰν νὰ εἶχεν ἐμπλακῇ εἰς δίκτυα, κατώρθωσε νὰ εὕρῃ τὴν λύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ κακὸν θὰ ἐγίνετο μικρότερον. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι ἦτο γυναίκα του, καὶ αὐτὴ θὰ ἡρπάζετο ἀπὸ τὸν δίκαιον, καθ' ὅτι ἡ πολλή της ὀμορφιὰ θὰ προσείλκυε τὴν ἀκόλαστον σκέψιν τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ὁ δίκαιος θὰ ἐσφάζετο, διὰ νὰ μὴ ἐλέγξῃ τὴν παρανομίαν. Διὰ νὰ ἠμπορέσουν λοιπὸν νὰ παρηγορηθοῦν ἔστω καὶ ὀλίγον, ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὁπωσδήποτε τὰ δύο αὐτὰ δυσάρεστα ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρασίας τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς τυραννίας τοῦ βασιλέως, λέγει· «Νὰ εἰπῇς, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ αὐτοῦ», διότι τοῦτο ἴσως μὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Ὅσον ἀφορᾷ σέ, εἴτε εἰπεῖς, ὅτι εἶσαι ἀδελφή, εἴτε ὅτι εἶσαι γυναίκα, οὐδεὶς θὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ καὶ ὅτι θὰ ὁρμήσουν νὰ σὲ ἁρπάξουν ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς ὀμορφιᾶς σου, ἐνῷ ἐγὼ εἶναι φυσικὸν νὰ ἀποφύγω

κὸς εὐμορφίαν· ἐμὲ δὲ εἰκὸς διαφυγεῖν τὴν ἐπιβουλήν, εἰ τῷ τῆς ἀδελφῆς ὀνόματι χρήσαιο.

Εἶδες σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς ἀποληφθεὶς ὁδόν τινα ἴσχυσεν εὑρεῖν, δι' ἧς ἐβουλεύετο, πῶς ἂν δυνηθείη τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐπιβουλῆς ἀνώτερος γενέσθαι; Πάλιν ἀναλογίζου μοι κἀνταῦθα καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ τῆς γυναικὸς τὸ φιλάγαθον· τοῦ μὲν δικαίου, ὅτι οὐκ ἀπεδυσπέτησε καὶ εἶπε· τίνος δὲ ἕνεκεν ταύτην ἐπάγομαι, αἰτίαν μοι γινομένην τοσούτου κλυδωνίου; τί γάρ μοι τὸ ὄφελος ἀπὸ τῆς συνουσίας, ὅταν μέλλω δι' αὐτὴν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν; τί τὸ κέρδος, ὅτα νμὴ μόνον μηδεμίαν μοι εἰσάγῃ παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατόν μοι τίκτῃ διὰ τῆς οἰκείας εὐμορφίας; Οὐδὲν τούτων οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνενόησεν, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογισμὸν ἀπωσάμενος, καὶ οὔτε πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ διστάσας, ἑνὸς μόνου δὴ ἐγίνετο, τοῦ πῶς δυνηθῇ διαφυγεῖν τὸν προορώμενον κίνδυνον. Ἐννόει μοι γὰρ ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, πῶς οὐδαμοῦ ἐφίσταται οὐδὲ παραμυθεῖται τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀναμένει κορυφωθῆναι τὰ δεινὰ καὶ αὐξηθῆναι καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθεῖν,, καὶ τότε τὴν οἰκείαν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται. «Εἰπέ οὖν», φησίν, «ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ». Οὐχ ὡς μελλούσης τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἀποθνήσκειν, ταῦτα εἴρηκεν ὁ δίκαιος («Μὴ φοβηθῆτε γάρ», φησίν, «ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι»), ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ τὴν συνήθειαν ἐφθέγξατο τοῦτο πρὸς τὴν γυναῖκα. «Ὅπως ἂν εὖ μοι», φησί, «γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ»· μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτήν· Εἰπέ, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ἵνα μὴ διὰ τὸν λιμὸν φυγόντα τὴν Χαναναίαν ἔργον με ποιήσῃς γενέσθαι τῶν Αἰγυπτιακῶν χει-

20. Ματθ. 10, 28.

τὰς κακὰς διαθέσεις των, ἐὰν θὰ χρησιμοποιήσῃς τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς.

Εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδή, ἂν καὶ εἶχεν εὑρεθῇ μέσα εἰς ἐμπόδια, κατώρθωσε νὰ εὕρῃ κάποιαν λύσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὰς κακὰς διαθέσεις τῶν Αἰγυπτίων; Σκέψου πάλιν καὶ ἐδῶ καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν καλωσύνην τῆς γυναικός. Τοῦ μὲν δικαίου τὴν ὑπομονήν, διότι δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ δὲν εἶπε: διατί νὰ τὴν πάρω μαζί μου, ἀφοῦ θὰ μοῦ γίνῃ αἰτία μεγάλης στενοχωρίας; Διότι ποίαν ὠφέλειαν θὰ ἔχω ἀπὸ τὴν συντροφιάν της, ὅταν πρόκειται νὰ διατρέξω θανάσιμον κίνδυνον ἐξ αἰτίας της; ποῖον τὸ κέρδος, ὅταν ὄχι μόνον δὲν μοῦ δίδῃ καμμίαν παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ προετοιμάζῃ τὸ θάνατον ἐξ αἰτίας τῆς ὀμορφιᾶς της; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὅμως οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδιωξε κάθε τέτοιαν σκέψιν καὶ χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, ἕνα μόνον ἐσκέπτετο, πῶς δηλαδὴ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον. Σκέψου ἐδῶ, ἀγαπητέ, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀπεριόριστον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ δὲν συμπαρίσταται, οὔτε παρηγορεῖ τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ἀναμένει νὰ αὐξηθοῦν καὶ νὰ κορυφωθοῦν τὰ δυσάρεστα καὶ νὰ περιέλθῃ εἰς ἀπόγνωσιν καὶ τότε νὰ φροντίσῃ δι' αὐτόν. «Νὰ εἰπῇς λοιπόν», λέγει, «ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθοῦν καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου». Δὲν εἶπεν αὐτὰ ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῇ ἡ ψυχή του, (διότι λέγει, «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ φονεύσουν τὴν ψυχήν»[20], ἀλλὰ εἶπεν αὐτὸ ἁπλῶς πρὸς τὴν γυναῖκα του, ὅπως συνηθίζεται, «ὥστε νὰ τύχω ἐξ αἰτίας σου καλῆς μεταχειρίσεως καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου», λέγει, ὡσὰν νὰ ἔλεγε πρὸς αὐτήν· Εἰπέ, ὅτι εἶμαι ἀδελφή του, διὰ νὰ μὴ μὲ κάνῃς αἰχμάλωτον τῶν Αἰγυπτίων, ἐνῷ ἔφυγα ἀπὸ τὴν Χαναναίαν, διὰ νὰ γλυτώσω τὴν πεῖναν. Νὰ γίνῃς λοιπὸν

ρῶν. Γενοῦ μοι οὖν τῆς σωτηρίας αἰτία, «Ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σέ».

Ἐλεεινὰ τὰ ρήματα· πολὺς ἦν ὁ φόβος διά τε τὴν μανίαν τὴν Αἰγυπτιακήν, καὶ ὅτι οὔπω ἦν καταλυθεῖσα τοῦ θανάτου ἡ τυραννίς· διὰ τοῦτο καὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς γυναικὸς αἱρεῖται κοινωνῆσαι ὁ δίκαιος, καὶ μονονουχὶ ὑπηρετήσασθαι τῷ μοιχῷ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς ὕβριν, ἵνα τὸν θάνατον διαφύγῃ. Ἔτι γὰρ φοβερὸν ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· οὐδέπω ἦσαν αἱ χαλκαὶ πύλαι κλασθεῖσαι· οὐδέπω ἦν τὸ κέντρον αὐτοῦ ἀμβλυνθέν. Εἶδες σύνδεσμον ἀγάπης ἀνδρὸς καὶ γυναικός; εἶδες καὶ ἄνδρα, οἷα ἐθάρρησεν ὑποθέσθαι τῇ γυναικί, καὶ γυναῖκα οἵαν δέχεται τὴν συμβουλήν; Οὐκ ἀνανεύει οὐδὲ δυσχεραίνει, ἀλλὰ πάντα ποιεῖ, ὥστε τὸ δρᾶμα λαθεῖν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ μιμείσθωσαν τούτων τὴν ὁμόνοιαν, τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, τῆς εὐσεβείας τὴν ἐπίτασιν καὶ ζηλούτωσαν τῆς Σάρας τὴν σωφροσύνην. Ὅτι καὶ ἐν γήρᾳ οὕτω κάλλει διαλάμπουσα μέχρι τότε διέμεινεν ἁμιλλωμένη ταῖς τοῦ δικαίου ἀρεταῖς· δι᾽ ὃ καὶ τοσαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς.

Μηδεὶς τοίνυν αἰτιάσθω τοῦ κάλλους τὴν εὐμορφίαν, μηδὲ λεγέτω ἐκεῖνα τὰ ἀνόνητα ρήματα, ὅτι τὴν δεῖνα τὸ κάλλος ἀπώλεσε· καὶ τῇ δεῖνι τὸ κάλλος γέγονεν ὀλέθρου αἴτιον. Οὐ τὸ κάλλος αἴτιον· μὴ γένοιτο· ἔργον γάρ ἐστι καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ· ἀλλ᾽ ἡ προαίρεσις ἡ διεφθαρμένη αἰτία πάντων τῶν κακῶν ἐστιν. Εἶδες τὴν θαυμασίαν ταύτην γυναῖκα ἑκατέρωθεν διαλάμπουσαν καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ψυχῆς κάλλους καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ὄψεως, καὶ κατ᾽ ἴχνος τοῦ δικαίου πορευομένην; Ταύτην μιμείσθωσαν αἱ γυναῖκες. Ἰδοὺ γὰρ καὶ ὥρας εὐμορφία καὶ στείρωσις καὶ χρόνος τοσοῦτος καὶ περιουσία πολλὴ καὶ μετανάστασις τοσαύτη καὶ ἀποδημία καὶ πειρασμοὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι· καὶ οὐδὲν τούτων αὐτῆς τὸν λογισμὸν παρεσάλευσεν, ἀλλ᾽ ἔμενεν ἀπερίτρεπτος. Διά τοι τοῦτο καὶ τῆς ὑπομονῆς ἀξίαν τὴν ἀμοιβὴν ἐ-

ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας μου, «Ὥστε νὰ τύχω καλῆς ὑποδοχῆς ἐξ αἰτίας σου».

Ἀπελπιστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι καὶ πλήρεις φόβου ἐξ αἰτίας τῆς μανίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ διότι δὲν εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἡ ἀπειλὴ τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ προτιμᾷ νὰ δεχθῇ τὴν πορνείαν τῆς γυναικός του καὶ ὡσὰν νὰ ἐξυπηρετῇ τὸν μοιχὸν εἰς τὴν προσβολήν της, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον. Ἀκόμη ἦτο φοβερὸν τὸ πρόσωπόν του, δὲν εἶχον σπάσει ἀκόμη αἱ χάλκιναι πύλαι του, δὲν εἶχεν ἀμβλυνθῆ ἀκόμη τὸ κεντρί του. Εἶδες δεσμὸν ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός; Εἶδες τί πράγματα ἐτόλμησεν ὁ ἄνδρας νὰ συμβουλεύσῃ εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ ποίαν συμβουλὴν δέχεται ἐκείνη; Δὲν τὴν ἀρνεῖται, οὔτε δυσαnασχετεῖ, ἀλλὰ κάνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ ξεχάσῃ τὴν προσποίησιν. Ἂς τὸ ἀκούσουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἂς μιμηθοῦν τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν, τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης των, τὴν ὑπερβολικὴν εὐσέβειάν των καὶ ἂς παραδειγματισθοῦν ἀπὸ τὴν σύνεσιν τῆς Σάρας. Διότι ἂν καὶ ἔλαμπε τόσον ἀπὸ τὸ κάλλος της εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ὅμως συνηγωνίζετο τὸν δίκαιον εἰς τὰς ἀρετάς, διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη τῆς τόσης προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκ τῶν ἄνω ἀμοιβῆς.

Ἂς μὴ κατηγορῇ λοιπὸν κανεὶς τὴν ὀμορφιάν, οὔτε νὰ λέγῃ ἐκείνους τοὺς ἀνοήτους λόγους, ὅτι δηλαδὴ τὴν τάδε τὴν κατέστρεψεν ἡ ὀμορφιά, καὶ εἰς τὴν τάδε ἡ ὀμορφιὰ ἔγινεν αἰτία τῆς καταστροφῆς της. Δὲν εἶναι αἰτία ἡ ὀμορφιά, μὲ γένοιτο, διότι καὶ αὐτὴ εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ διεφθαρμένη διάθεσις εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Εἶδες τὴν ἀξιοθαύμαστον αὐτὴν γυναῖκα, ποὺ λάμπει καὶ ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰν τῆς ψυχῆς της καὶ ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰν τοῦ προσώπου καὶ ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ δικαίου; Ἂς τὴν μιμηθοῦν ὅλαι αἱ γυναῖκες. Διότι ἰδοὺ ἡ ὀμορφιά της, ἡ στείρωσις, ἡ μεγάλη ἡλικία, ἡ πολλὴ περιουσία, ἡ μακροχρόνιος μετανάστευσις, ἡ ἀποδημία καὶ οἱ συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι πειρασμοί, ὅμως τίποτε δὲν ἐσάλευε τὴν σκέψιν της, ἀλλ' ἔμενε σταθερὰ σύζυγος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν

κομίσατο, ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ἀπὸ μήτρας πεπηρωμένης καὶ νηδύος νενεκρωμένης τεκεῖν δυνηθεῖσα. «Ὅπως ἄν», φησίν, «εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ». Οὐδέν, φησίν, ἕτερον ὑπολέλειπταί μοι εἰς σωτηρίαν, ἢ τὸ σὲ βουληθῆναι εἰπεῖν, ὅτι «Ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι». Ἴσως γὰρ διαφεύξομαι τὸν προσδοκώμενον κίνδυνον καὶ διὰ σὲ λοιπὸν ζήσομαι καὶ σοὶ τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν ἐπιγράψομαι. Ἱκανὰ τὰ ῥήματα ἐφελκύσασθαι τὴν γυναῖκα καὶ συμπάθειαν ἀγαγεῖν.

6. Τοῦτο ἀληθῶς συνοικέσιον, τὸ μὴ μόνον ἐν ἀνέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ἑαυτοῖς συμπεριφέρεσθαι· τοῦτο ἀγάπης γνησίας τεκμήριον, τοῦτο φιλίας ἀκριβεστάτης γνώρισμα. Οὐχ οὕτω διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον λαμπρὸν δείκνυσι τὸν βασιλέα, ὡς τὴν μακαρίαν ταύτην περιφανῆ καὶ λαμπρὰν ἀπέδειξεν ἡ ὑπακοὴ αὕτη, ἣν περὶ τὴν συμβουλὴν τοῦ δικαίου ἐπεδείξατο. Τίνα οὖν τὸ ταύτης καταπειθὲς λογιζόμενον οὐκ ἐκστήσει; τίς γὰρ ἂν κατ' ἀξίαν ταύτην ἐπαινέσειεν, ἥτις μετὰ τοσαύτην σωφροσύνην καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ ὑπὲρ τοῦ τὸν δίκαιον διασῶσαι, ὅσον εἰς τὴν οἰκείαν γνώμην καὶ εἰς μοιχείαν ἑαυτὴν ἐξέδωκε καὶ συνουσίας ἠνέσχετο βαρβαρικῆς; Ἀλλὰ μικρὸν ἀνάμεινον καὶ ὄψει τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήχανον πρόνοιαν. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν πολλὴν ταύτην ἐπεδείξατο μακροθυμίαν, ἵνα καὶ τὸν δίκαιον περιφανέστερον ἐργάζηται καὶ διὰ τῶν ἐκεῖ γινομένων μὴ μόνον οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ Παλαιστίνην, παιδευθῶσιν, ὅσης εὐνοίας ἀπολαύει ὁ πατριάρχης παρὰ τοῦ πάντων Δεσπότου. «Ἐγένετο γάρ», φησίν, «ἡνίκα εἰσῆλθεν Ἄβραμ εἰς Αἴγυπτον, ἰδόντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι καλὴ ἦν σφόδρα· καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ καὶ ἐπήνεσαν αὐτὴν πρὸς Φαραὼ καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ

ἔλαβε καὶ τὴν ἀξίαν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς της, ἀφοῦ ἠδυνήθη νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν της ἀπὸ μήτραν ἐξησθενημένην καὶ κοιλίαν νεκρωμένην. «Ὥστε νὰ τύχω καλῆς ὑποδοχῆς», λέγει, «ἐξ αἰτίας σου καὶ νὰ ἐπιζήσω ἐξ αἰτίας σου». Δὲν μοῦ ἔμεινε τίποτε ἄλλο, λέγει, ποὺ νὰ ἠμπορῇ νὰ μὲ σώσῃ, ἀπὸ τὸ νὰ θελήσῃς ἐσὺ νὰ εἴπῃς, ὅτι «Εἶμαι ἀδελφή του». Διότι ἴσως νὰ ἀποφύγω τὸν κίνδυνον καὶ νὰ ζήσω εἰς τὸ μέλλον ἐξ αἰτίας σου καὶ θὰ ὀφείλω εἰς σὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου. Αὐτοὶ οἱ λόγοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ συγκινήσουν τὴν γυναῖκα καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ τὸν συμπαθήσῃ.

6. Αὐτὸ εἶναι πραγματικὸν συνοικέσιον, τὸ νὰ μὴ εἶναι δηλαδὴ προσκολλημένοι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον μόνον κατὰ τὰς εὐχαρίστους στιγμάς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κινδύνους. Αὐτὸ εἶναι σημεῖον γνησίας ἀγάπης, αὐτὸ εἶναι γνώρισμα πολυτιμοτάτης φιλίας. Δὲν κάνει τὸν βασιλέα λαμπρὸν τόσον τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ὅσον ἀπέδειξεν ἔνδοξον αὐτὴν ἡ ὑπακοή. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐκπλαγῇ ὅταν σκεφθῇ τὴν εὐκολοπιστίαν αὐτῆς; ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαινέσῃ αὐτὴν ὅσον ἤξιζεν, ἡ ὁποία μετὰ ἀπὸ τόσην σύνεσιν καὶ εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, διὰ νὰ σώσῃ τὸν δίκαιον, ὅσον ἠδύνατο, παρέδωσε τὸν ἑαυτόν της εἰς τὴν μοιχείαν καὶ ἠνείχετο βαρβαρικὴν συνουσίαν; Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θὰ ἰδῇς τὴν ἐφευρετικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι διὰ τοῦτο ἔδειξε τὴν πολλὴν αὐτὴν μακροθυμίαν, διὰ νὰ καταστήσῃ δηλαδὴ τὸν δίκαιον περισσότερον περιφανῆ καὶ διὰ νὰ μάθουν οἱ κατοικοῦντες τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην, πόσην εὔνοιαν ἀπολαμβάνει ὁ δίκαιος ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων. Διότι λέγει· «Καὶ συνέβη, ὅταν εἰσῆλθεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἶδον οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι ἦτο πολὺ ὡραία. Καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραὼ καὶ τὴν ἐπήνεσαν εἰς τὸν Φαραὼ καὶ τὴν ὡδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ καὶ χάριν αὐτῆς περιποιήθησαν τὸν Ἄβραμ.

ἐχρήσαντο δι' αὐτήν. Καὶ ἐγένετο αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι».

Ὅρα πῶς, ἅπερ προλαβὼν ὑπείδετο ὁ δίκαιος, ταῦτα εἰς ἔργον ἐξέβη. Ὡς γὰρ εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, «Ἰδόντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι καλὴ ἦν σφόδρα»· οὐχ ἁπλῶς καλή, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἅπαντας ἐπισπωμένη τοὺς ὁρῶντας. «Καὶ ἰδόντες αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπήνεσαν αὐτὴν ἔμπροσθεν Φαραώ». Μὴ ἁπλῶς παραδράμῃς, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ θαύμασον, πῶς οὐδεὶς τῶν Αἰγυπτίων ἐνεχείρισε τὴν γυναῖκα ὡς ξένην καὶ ἀπὸ γῆς ἀλλοτρίας ἐπιδημήσασαν, οὐδὲ κατεφρόνησαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εἰσελθόντες τῷ βασιλεῖ κατάδηλον πεποιήκασι. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο, ἵνα φανερώτερον τὸ πρᾶγμα γένηται, καὶ μὴ εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα τῆς ἐκδικήσεως γινομένης πανταχοῦ διαδοθῆναι τὸ γεγονός. «Καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν πρὸς Φαραώ». Εὐθέως ἀφῃρέθη τῆς γυναικὸς ὁ δίκαιος καὶ εἰσάγεται πρὸς τὸν Φαραὼ αὕτη. Σκόπει πόση τοῦ Θεοῦ ἡ μακροθυμία· πῶς οὐκ ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ ἐκ προοιμίων τὴν ἰδίαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν, ἀλλὰ ἀφίησι πάντα γενέσθαι καὶ εἰς αὐτὸν σχεδὸν τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἐμπεσεῖν τὴν γυναῖκα καὶ τότε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν πᾶσι ποιεῖ κατάδηλον. «Καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ». Ἐν οἵᾳ καταστάσει ἦν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς γυναικὸς ἡ διάνοια; πῶς αὐτῆς ὁ λογισμὸς διεταράττετο; πῶς ἐκορυφοῦτο τὰ κύματα; πῶς ναυάγιον οὐχ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἔμενε καθάπερ πέτρα τις ἀκίνητος, πρὸς τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν ἀποβλέπουσα;

Τί δὲ λέγω τὴν γυναῖκα; Τὸν δίκαιον ὁποίαν εἰκὸς ἔχειν ψυχήν, ἐκείνης εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ εἰσαγομένης; «Καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ ἐχρήσαντο δι' αὐτήν», ὡς ἀδελφῷ δηλονότι. «Καὶ ἐγένοντο αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι, καὶ κάμηλοι καὶ ἡμίονοι». Ταῦτα δὲ

---

21. Γεν. 12, 14-16.

Καὶ ἔφερον εἰς αὐτὸν πρόβατα, μόσχους, ὄνους, δούλους, δούλας, ἡμιόνους καὶ καμήλους»[21].

Πρόσεχε πῶς, ὅσα προηγουμένως ὑπωπτεύετο ὁ δίκαιος, αὐτὰ καὶ πραγματοποιοῦνται. Διότι μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, «ὅταν εἶδον οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι ἦτο πολὺ ὄμορφη», ὄχι ἁπλῶς ὄμορφη, ἀλλὰ μὲ ὑπερβολικὴν ὡραιότητα, ὥστε νὰ ἀποσπᾷ αὐτοὺς ποὺ τὴν βλέπουν, «Καὶ ὅταν εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραώ, ἐπῄνεσαν αὐτὴν εἰς τὸν Φαραώ». Μὴ παραβλέψῃς, ἀγαπητέ, τὸ λεχθέν, ἀλλὰ νὰ θαυμάσῃς πῶς κανεὶς ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους δὲν συμπεριεφέρθη εἰς τὴν γυναῖκα ὡς εἰς ξένην, ἡ ὁποία ἔφθασεν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλην χώραν, οὔτε περιεφρόνησαν τὸν ἄνδρα, ἀλλ' εἰσελθόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀνεκοίνωσαν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα. Τοῦτο δὲ συνέβη, διὰ νὰ γίνῃ τὸ γεγονὸς περισσότερον γνωστὸν καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐκδίκασις ὄχι εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα καὶ νὰ διαδοθῇ τὸ γεγονὸς παντοῦ. «Καὶ ὡδήγησαν αὐτὴν εἰς τὸν Φαραώ». Ἀμέσως ὁ δίκαιος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ αὐτὴ ὁδηγεῖται εἰς τὸν Φαραώ. Πρόσεξε, πόση εἶναι ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν δεικνύει ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν πρόνοιάν του, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ γίνουν τὰ πάντα καὶ νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἡ γυναίκα καὶ τότε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς ὅλους τὴν δύναμιν. «Καὶ ὡδήγησαν αὐτὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ». Εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν εὑρίσκετο τότε ἡ γυναίκα; πῶς ἐταράσσετο ἡ σκέψις της; πῶς ὑψώνοντο τὰ κύματα; πῶς δὲν ἔχασε τὸ θάρρος της, ἀλλ' ἔμενε σταθερὰ ὡς βράχος, ἀναμένουσα τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν;

Διατί ὁμιλῶ μόνον διὰ τὴν γυναῖκα; Εἰς ποίαν ψυχολογικὴν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὑρίσκετο ὁ δίκαιος, ὅταν ἡ Σάρα εἰσήγετο εἰς τὰ ἀνάκτορα; «Τὸν Ἄβραμ περιεποιήθησαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς», ἀφοῦ ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο ἀδελφός της, «καὶ ἔφεραν εἰς αὐτὸν πρόβατα, μόσχους, ὄνους, δούλους, δούλας, καμήλους καὶ ἡμιόνους». Αὐτὰ ὅμως ποὺ

αὐτά, ἃ τρυφῆς ἕνεκεν καὶ θεραπείας ἐδίδοτο, πόσην οὐκ ἀνῆπτεν ἐν αὐτῷ τὴν πυράν; πῶς δὲ αὐτοῦ οὐ κατέφλεγε τὴν διάνοιαν καὶ ἀνεπίμπρα τὸν λογισμὸν ἐννοοῦντι τῶν δώρων τὴν ὑπόθεσιν; Εἶδες πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος σχεδὸν ἥκοντα τὰ δεινά; εἶδες πῶς οὐδεμία λοιπὸν κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἐλπὶς διορθώσεως ὑπελείπετο; εἶδες πῶς ἀπέγνωστο τὰ πράγματα κατὰ ἀνθρωπίνην ὑπόληψιν; εἶδες πῶς εἰς αὐτὸν τὸν λαιμὸν τοῦ θηρίου ἐνέπεσεν ἡ γυνή; Ὅρα λοιπὸν ἐνταῦθα τὴν ἀπόρρητον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἐκπλάγηθι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. «Καὶ ἤτασε», φησὶν «ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ ἐτασμοῖς μεγάλοις καὶ πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἄβραμ».

Τί ἐστιν, «Ἤτασε»; Δίκην, φησίν, ἀπήτησε τοῦ τολμήματος καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μοχθηρᾶς. «Ἐτασμοῖς μεγάλοις»· οὐχ ἁπλῶς ἤτασε τὸν βασιλέα, ἀλλ' «Ἐτασμοῖς μεγάλοις». Ἐπειδὴ καὶ τὸ τόλμημα οὐ τὸ τυχὸν ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία μεγάλη. «Καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ». Καὶ τίνος ἕνεκεν τοῦ βασιλέως ἁμαρτήσαντος μόνου, καὶ οἱ τοῦ οἴκου πάντες τῆς τιμωρίας μετέχουσιν; Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τούτου καθίκηται τῆς τοῦ βασιλέως μανίας. Ἐδεῖτο γὰρ σφοδροτέρας τῆς πληγῆς, ὥστε καταπλαγέντα ἀποστῆναι τοῦ μύσους. Καὶ ποῦ, φασί, τοῦτο δίκαιον, δι' ἐκεῖνον καὶ τούτους τιμωρεῖσθαι; Οὐ δι' ἐκεῖνον μόνον τὴν τιμωρίαν ὑπέμενον, ἀλλ' εἰκὸς ἦν καὶ αὐτοὺς συμπρᾶξαι καὶ συνεργῆσαι τῇ μελλούσῃ γίνεσθαι παρανομίᾳ. Ἤκουσας γὰρ ἀνωτέρω τῆς Γραφῆς λεγούσης, ὅτι «Ἰδόντες αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπήνεσαν καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ». Εἶδες αὐτοὺς προαγωγῶν ἔργον πεποιηκότας τῇ πρὸς τὸν βασιλέα χάριτι εἰς τὴν τοῦ δικαίου γυναῖκα. Διά τοι τοῦτο οὐκ αὐτὸς μόνος,

22. Γεν. 12, 17.

τοῦ ἐδώριζον δι' ἀπόλαυσιν καὶ ἐξυπηρέτησιν, πόσην φωτιὰν δὲν ἥναπτον εἰς αὐτόν; πῶς δὲν κατέκαιε τὸν λογισμόν του καὶ δὲν ἐπυρπόλει τὴν σκέψιν του, ὅταν ἐσκέπτετο τὴν αἰτίαν τῶν δώρων; Εἶδες ὅτι τὰ δεινὰ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον ἀπογνώσεως; εἶδες πῶς δὲν ἔμενε καμμία ἐλπὶς ἐπανορθώσεως κατὰ τὴν κοινὴν λογικήν; εἶδες πῶς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν τὰ πράγματα εἶχον φθάσει εἰς ἀπελπιστικὸν σημεῖον; εἶδες πῶς ἡ γυναίκα ἔπεσε καὶ εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ θηρίου; Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκπλήττεσαι μὲ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν αὐτοῦ. «Καὶ ἐβασάνισε», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν Φαραὼ μὲ μεγάλας καὶ σκληρὰς τιμωρίας καὶ τὴν οἰκογένειάν του διὰ τὰς πρὸς τὴν Σάραν, τὴν γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ, πονηρὰς σκέψεις του»[22].

Τί σημαίνει «Ἤτασε»; Τὸν ἐτιμώρησε, λέγει, δι' αὐτὸ ποὺ ἐτόλμησε καὶ διὰ τὴν μοχθηρὰν συμπεριφοράν του. Μὲ πολλὰς βασάνους. Ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ ἐτόλμησε νὰ κάνῃ δὲν ἦτο τυχαῖον, ἀλλὰ καὶ πολὺ κακόν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία ἦτο μεγάλη. «Καὶ τὴν οἰκογένειάν του», λέγει. Ὄχι μόνον αὐτὸν ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ «καὶ τὴν οἰκογένειάν του». Καὶ ἀφοῦ ἡμάρτησε μόνον ὁ βασιλεύς, διατί μετέχει τῆς τιμωρίας καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκογένειά του; Αὐτὸ δὲν γίνεται χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστείλῃ μὲ τοῦτο τὴν μανίαν τοῦ βασιλέως. Διότι ἐχρειάζετο σκληροτέραν τιμωρίαν, ὥστε, ἀφοῦ συνέλθῃ, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κακόν του σχέδιον. Καὶ ποῦ γράφεται, ὅτι εἶναι δίκαιον τοῦτο, θὰ εἴπῃ κάποιος, νὰ τιμωροῦνται καὶ αὐτοὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Δὲν ἐτιμωροῦντο μόνον ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ἀλλ' ἦτο φυσικὸν νὰ συμπράξουν καὶ νὰ συνεργήσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν παρανομίαν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Διότι ἤκουσες προηγουμένως τὴν Γραφὴν νὰ λέγῃ, ὅτι «Ὅταν εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ Φαραώ, τὴν ἐπήνεσαν καὶ τὴν ὡδήγησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ». Εἶδες ὅτι ἔκαναν χρέη προαγωγῶν διὰ τὴν γυναῖκα τοῦ δικαίου πρὸς χάριν τοῦ βασιλέως. Διὰ

ἀλλὰ καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῷ πάντες τῆς τιμωρίας συμμετέχουσιν, ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐκ εἰς ξένον ἁπλῶς τὴν παροινίαν ἐπεδείξαντο, οὐδὲ εἰς τὸν τυχόντα ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ εἰς ἄνδρα τὸν τῷ Θεῷ περισπούδαστον καὶ τοσαύτης παρ᾽ αὐτοῦ φροντίδος ἀξιούμενον. Διὰ τοῦτο οὖν τῇ πολλῇ σφοδρότητι τῆς τιμωρίας κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἀπέστησεν αὐτὸν τῆς μιαρᾶς τόλμης, ἀνεχαίτισεν αὐτὸν τῆς ὁρμῆς τῆς ἀλογίστου, ἐπέσχεν αὐτοῦ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, ἐπέδησεν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀκάθεκτον, τοῦ θυμοῦ τὴν μανίαν ἐχαλίνωσε.

7. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅρα αὐτόν, μεθ᾽ ὅσης ἐπιεικείας διαλέγεται ὁ βασιλεύς, ὁ τύραννος τῷ ξένῳ, τῷ καθάπερ ἀλήτῃ περιιόντι, οὗ καὶ τὴν γυναῖκα ἀφελέσθαι ἐτόλμησε. Καὶ καλῶς εἶπεν, ὅτι «Ἤτασε τὸν Φαραὼ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἄβραμ». Αἴσθησιν ἅμα τῇ τιμωρίᾳ λαμβάνει, ὅτι γυνὴ ἦν τοῦ δικαίου. Καὶ γὰρ καὶ εἰς τὸν οἶκον εἰσενεχθεῖσα τοῦ Φαραώ, ἔμενε γυνὴ τοῦ δικαίου τυγχάνουσα. «Καλέσας δέ», φησί, «Φαραὼ τὸν Ἄβραμ, εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο ἐποίησάς μοι»; Ὅρα τὰ ῥήματα, οἷα ὁ βασιλεὺς προΐεται. «Τί τοῦτο ἐποίησάς μοι»; φησίν. Ἐγώ σοι ἐποίησα, ὁ ξένος, ὁ μηδενὶ γνώριμος, ὁ διὰ λιμὸν παραγενόμενος, τῷ βασιλεῖ, τῷ τυράννῳ, τῷ κρατοῦντι τῆς Αἰγύπτου; Τί ἐποίησά σοι; Σὺ ἀφείλω μου τὴν γυναῖκα· καθάπερ ξένου ὑπερεῖδες, κατεφρόνησας, οὐδένα λόγον ἐποιήσω· ὅλως τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας γέγονας καὶ ἐβουλήθης εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τά σοι δόξαντα. Τί οὖν ἐποίησά σοι; Μεγάλα μοι, φησίν, ἐποίησας, καὶ δεινὰ εἰς ἐμὲ διαπράξω.

Ὅρα πόση τῶν πραγμάτων ἡ μεταβολή· ὁ βασιλεὺς τῷ ἰδιώτῃ λέγει, «Τί ἐποίησάς μοι»; τὸν Θεόν μοι, φησίν, ἐξεπολέμωσας, παρ᾽ αὐτοῦ ὀργήν μοι ἐπήγαγες, τῇ τιμωρίᾳ

23. Γεν. 12, 18.

τοῦτο λοιπὸν δὲν τιμωρεῖται μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ σὺν αὐτῷ συμμετέχουν εἰς τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι δὲν ἔδειξαν ἁπλῶς τὴν παραφροσύνην των εἰς ἕνα ξένον, οὔτε εἰς τὸν τυχαῖον ἄνθρωπον, ἀλλὰ εἰς ἄνθρωπον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔδειξε μεγάλην πρόνοιαν καὶ ὁ ὁποῖος ἠξιοῦτο τόσης πολλῆς φροντίδος ἀπ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μὲ τὴν σφοδρὰν τιμωρίαν ἐσάλευσε τὴν σκέψιν του, τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ μιαρὸν ἐγχείρημα, ἀνεχαίτισεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀλόγιστον ὁρμήν του, συνεκράτησε τὴν ἀκόλαστον σκέψιν του, κατέστειλε τὴν ἀσυγκράτητον ἐπιθυμίαν του καὶ ἐχαλιναγώγησε τὴν μανίαν τῆς ψυχῆς του.

7. Διὰ τοῦτο λοιπὸν βλέπε μὲ πόσην ἐπιείκειαν συζητεῖ ὁ βασιλεύς, αὐτὸς ὁ τύραννος, μὲ τὸν ξένον, μὲ αὐτὸν ποὺ γυρίζει ὡς περιπλανώμενος, μὲ αὐτὸν ποὺ ἐτόλμησε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν γυναῖκα του. Καλῶς εἶπεν, ὅτι «ἐβασάνισε τὸν Φαραὼ καὶ τὴν οἰκογένειάν του διὰ τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ». Συγχρόνως μὲ τὴν τιμωρίαν του ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἦτο γυναίκα τοῦ δικαίου. Καθ' ὅσον, ὅταν εἰσήχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ, συμπεριεφέρετο ὡς γυναίκα τοῦ δικαίου. «Ἀφοῦ ἐκάλεσε», λέγει, «ὁ Φαραὼ τὸν Ἄβραμ, εἶπεν εἰς αὐτόν. Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό;»[23]. Βλέπε ποίους λόγους χρησιμοποιεῖ ὁ βασιλεύς· «Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτό;» λέγει. Ἐγὼ σοῦ ἔκανα, ὁ ξένος, ὁ ἄγνωστος εἰς τοὺς πάντας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἐξ αἰτίας τῆς πείνας εἰς τὸν βασιλέα, τὸν τύραννον, τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου; Τί σοῦ ἔκανα; Σὺ μοῦ ἀφῄρεσες τὴν γυναῖκα μου, ὡς ξένον μὲ παρέβλεψες, μὲ περιεφρόνησες, δὲν μὲ ὡμίλησες καθόλου, κατελήφθης ἀπὸ τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν καὶ ἠθέλησες νὰ πραγματοποιήσῃς αὐτά, ποὺ ἐσκέφθης. Τί λοιπὸν σοῦ ἔκανα; Ἀρκετά, λέγει, μοῦ ἔκανες καὶ φοβερὰ διέπραξες εἰς βάρος μου.

Κοίταξε πόσον μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ὁ βασιλεὺς λέγει πρὸς τὸν ἰδιώτην, «Τί μοῦ ἔκανες;». Ἔκανες τὸν Θεόν, λέγει, νὰ μὲ ἐχθρεύεται, ἐπέσυρες τὴν ὀργήν του ἐ-

ὑπεύθυνόν με κατέστησας, δίκην παρεσκεύασάς με δοῦναι μετὰ τοῦ οἴκου μου παντὸς τῶν εἰς σὲ τολμηθέντων. «Τί τοῦτο ἐποίησάς μοι, ὅτι οὐκ ἀνήγγειλάς μοι, ὅτι γυνή σού ἐστι; Καὶ ἵνα τί εἶπας, ὅτι ἀδελφή μού ἐστι; καὶ ἔλαβον αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναῖκα». Ἐγώ, φησίν, ὡς ἀδελφήν σου ἐβουλόμην ἀγαγέσθαι. Καὶ πόθεν ἔμαθες, ὅτι γυνή ἐστι τοῦ δικαίου; Ὁ τῆς παρανομίας ταύτης ἔκδικος, ἐκεῖνός μοι τοῦτο γνώριμον ἐποίησε. «Τί οὖν ἐποίησάς μοι τοῦτο καὶ οὐκ ἀπήγγειλάς μοι, ὅτι γυνή σού ἐστι; καὶ ἔλαβον αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναῖκα», μέλλων ἐξαμαρτεῖν. Ὡς εἰς ἀδελφὴν σὴν συγγινόμενος τοῦτο ποιεῖν ἐπεχείρησα. Σκόπει πῶς τῆς τιμωρίας ἡ σφοδρότης κατέσεισεν αὐτοῦ τὸν λογισμόν, τῷ δικαίῳ καὶ ἅπασαν περὶ αὐτὸν θεραπείαν ἐπιδείκνυσθαι.

Καί τοι εἰ μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴ ἦν ἡ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ μαλάξασα καὶ εἰς φόβον αὐτὸν καταστήσασα, ἀκόλουθον ἦν καὶ εἰς πλείονα θυμὸν αὐτὸν ἐξενεχθῆναι, καὶ ὡς ἀπατήσαντα ἀμύνασθαι τὸν δίκαιον, καὶ δίκην εἰσπράξασθαι, καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἀγαγεῖν. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐποίησεν· ὁ γὰρ τῆς τιμωρίας φόβος κατέστελλεν αὐτοῦ τὴν φλεγμονὴν καὶ ἑνὸς μόνου ἐγίνετο, τοῦ τὴν περὶ τὸν δίκαιον θεραπείαν ἐπιδείξασθαι. Ἤδει γὰρ λοιπόν, ὅτι οὐχ οἷόν τε τὸν τυχόντα εἶναι ἄνδρα τὸν τοσαύτης ἀπολαύοντα τῆς ἄνωθεν εὐνοίας. «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐνώπιόν σου, λαβὼν ἀπότρεχε». Νῦν, φησίν, ἐπειδὴ ἔγνων, ὅτι οὐκ ἀδελφή σού ἐστιν, ἀλλὰ γυνή σου, ἰδοὺ ἔχεις αὐτήν. Οὐδὲν γὰρ ἐλυμηνάμην τῆς συζυγίας τῆς ὑμετέρας, οὐδὲ ἀπεστέρησά σε τῆς γυναικός σου· ἀλλ' «Ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐναντίον σου· λαβὼν αὐτὴν ἀπότρεχε».

Ποία διάνοια δυνήσεται πρὸς ἀξίαν θαυμάσαι τὰ γεγενημένα, ἢ ποία γλῶττα ἐξειπεῖν ἰσχύσειε τὸ θαῦμα; Γυνὴ λάμπουσα τῇ ὥρᾳ ἀνδρὶ Αἰγυπτίῳ, καὶ βασιλεῖ, καὶ τυράν-

---

24. Γεν. 12, 18-19.

ναντίον μου, μὲ κατέστησες ὑπεύθυνον τῆς τιμωρίας, μὲ ἔφερες εἰς τὸ σημεῖον νὰ τιμωρηθῶ μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν μου δι' ὅσα ἐτόλμησα νὰ κάνω εἰς ἐσένα. «Διατί μοῦ τὸ ἔκανες αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ εἶπες, ὅτι ἦτο γυναίκα σου; Καὶ διατί εἶπες, ὅτι εἶναι ἀδελφή μου καὶ τὴν ἔλαβον ὡς γυναῖκα μου;»[24]. Ἐγώ, λέγει, ἤθελον νὰ τὴν πάρω ὡς γυναῖκα μου, ἐπειδὴ ἐνόμισα, ὅτι ἦτο ἀδελφή σ ου. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἔμαθες, ὅτι εἶναι γυναίκα τοῦ δικαίου; Ὁ τιμωρὸς αὐτῆς τῆς παρανομίας, ἐκεῖνος μοῦ τὸ ἐγνωστοποίησεν. «Διατί λοιπὸν μοῦ ἔκανες αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ εἶπες, ὅτι εἶναι γυναίκα σου καὶ τὴν ἔλαβον ὡς σύζυγόν μου» καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἁμαρτήσω; Ἐπεχείρησα νὰ κάνω τοῦτο συμπεριφερόμενος ὡσὰν πρὸς ἀδελφήν σου. Πρόσεξε, πῶς ἡ σκληρὰ τιμωρία ἐτάραζε τὸν λογισμόν του, ὥστε καὶ νὰ ἀπολογῆται εἰς τὸν δίκαιον καὶ νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ δεχθῇ τὰς καλάς του ὑπηρεσίας.

Καὶ βέβαια, ἐὰν δὲν ἦτο ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ αὐτή, ποὺ ἔκανε πιὸ ἤπιον τὸν θυμόν του καὶ ποὺ τὸν ἐφόβισεν, ἦτο φυσικὸν νὰ θυμώσῃ περισσότερον καὶ νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ δικαίου ὡς ἐξαπατηθεὶς καὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν θάνατον. Ἀλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔκανε, διότι ὁ φόβος τῆς τιμωρίας κατεπράϋνε τὴν ὀργήν του καὶ ἓν μόνον ἐσκέπτετο, τὸ πῶς δηλαδὴ νὰ περιποιηθῇ τὸν δίκαιον. Ἐγνώριζε λοιπόν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ τυχὼν ἄνθρωπος αὐτός, ποὺ τόσην εὔνοιαν εἶχεν ἐκ τῶν ἄνω. «Καὶ τώρα ἰδοὺ ἡ γυναίκα σου ἐδῶ κοντά σου εὑρίσκεται, ἀφοῦ τὴν πάρῃς, φύγε ταχέως»[25]. Τώρα, λέγει, ἐπειδὴ ἔμαθον, ὅτι εἶναι γυναίκα σου, ἰδοὺ σοῦ ἀνήκει. Καθ' ὅσον δὲν προσέβαλον τὸν γάμον σας, οὔτε σὲ ἐστέρησα ἀπὸ τὴν γυναῖκα σου, ἀλλ' «Ἰδού, ἡ γυναίκα σου ἀπέναντί σου, ἀφοῦ τὴν πάρῃς, φύγε ταχέως».

Ποῖος νοῦς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ θαυμάσῃ ἐπαξίως τὰ συμβάντα, ἢ ποία γλῶσσα θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξιστορήσῃ τὸ θαῦμα; Γυναίκα ἀστράπτουσα ἀπὸ ὀμορφιάν, ἂν καὶ ἐκοιμήθη μὲ ἄνδρα Αἰγύπτιον καὶ μάλιστα βασιλέα καὶ τύραννον καὶ τό-

νῳ καὶ οὕτω μαινομένῳ, καὶ ἀκολάστως διακειμένῳ συγκατακλιθεῖσα ἀνέπαφος ἐξήει, τὴν οἰκείαν σωφροσύνην ἀκέραιον διατηρήσασα. Τοιαῦτα γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ἀεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ οἰκονομούμενα, θαυμαστὰ καὶ παράδοξα. Καὶ ὅταν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπογνωσθῇ τὰ πράγματα, τότε αὐτὸς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄμαχον ἐν ἅπασι δύναμιν. Ὥσπερ γὰρ θαυμαστὸν ἦν καὶ παράδοξον, τὸν ἄνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν θηρίων ἐκείνων κυκλούμενον καὶ μηδὲν πάσχοντα, ἀλλὰ καθάπερ ὑπὸ προβάτων περιστοιχιζόμενον, οὕτως ἀσινῆ ἐκ τοῦ λάκκου ἀνιόντα, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν καμίνῳ, καθάπερ ἐν λειμῶνι καὶ παραδείσῳ διατρίβοντας, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς βλαπτομένους, ἀλλὰ καθάπερ ἀνδριάντας οὕτως ἐκεῖθεν ἐξελθόντας, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον θαυμάσαι ἄξιον καὶ τὸ νῦν γεγονός, ὅτι ἡ τοῦ δικαίου γυνὴ οὐδεμίαν ὕβριν ὑπομείνασα παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Αἰγυπτίου, τοῦ τυράννου, τοῦ ἀκολάστου, ἐξήει σώα. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τὰ πάντα ἐργασάμενος, ὁ καὶ ἐν ἀπόροις πόρον διδοὺς καὶ τὰ πράγματα ἐξ ἀπεγνωσμένων εἰς ἐλπίδα χρηστὴν ἄγειν ἀεὶ δυνάμενος.

«Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐναντίον σου, λαβὼν ἀπότρεχε». Μὴ νομίσῃς, φησίν, ἠδικῆσθαί σε παρ' ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἀγνοίας τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἡμῖν γέγονεν, ἀλλ' ἰδοὺ νῦν ἔγνωμεν, οἷον ἔχεις προστάτην· Καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἡ καθ' ἡμῶν γενομένη ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅσης ἀπολαύεις παρὰ τοῦ τῶν ἁπάντων Θεοῦ τῆς εὐνοίας. «Λαβὼν οὖν τὴν γυναῖκά σου ἀπότρεχε». Φοβερὸς λοιπὸν ἦν αὐτοῖς ὁ δίκαιος, δι' ὃ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας αὐτὸν προπέμψαι ἐπείγονται, διὰ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων τὸν αὐτοῦ Δεσπότην ἐξευμενιζόμενοι.

Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον ἐστὶν ὑπομονὴ καὶ καρτερία, Ἐνταῦθά μοι ἀναμιμνήσκου τῶν ῥημάτων ἐκείνων, ὧν, ὅτ' ἔμελλον πλησιάζειν τῇ Αἰγύπτῳ, ὁ πατριάρχης ἔλεγε·

---

25. Γεν. 12, 19.

σον μανιακὸν καὶ μὲ ἀκόλαστον διάθεσιν, ὅμως ἐξῆλθεν ἀνέπαφος διατηρήσασα ἀκεραίαν τὴν τιμήν της. Τέτοια εἶναι, ὅπως εἶπον καὶ προηγουμένως, τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σχεδιαζόμενα, ἀξιοθαύμαστα καὶ παράδοξα. Καὶ ὅταν φθάσῃ, κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἀπροχώρητον, τότε φανερώνει τὴν δύναμίν του ἀκαταμάχητον εἰς τὰ πάντα. Καθ' ὅσον, ὅπως ἦτο ἀξιοθαύμαστον καὶ παράξενον νὰ ἰδῇ κανεὶς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸν Δανιήλ, ἀνάμεσα εἰς τὰ θηρία περιστοιχιζόμενον ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ μὴ παθαίνῃ τίποτε, ἀλλ' ὡσὰν νὰ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ πρόβατα ἔτσι νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸν λάκκον σῶος, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῆς καμίνου οἱ ὁποῖοι ἔνοιωθαν, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς λειβάδι καὶ κῆπον καὶ νὰ μὴ βλάπτωνται καθόλου ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ νὰ βγαίνουν ὡσὰν ἀνδριάντες ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἀξίζει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς καὶ τὸ παρὸν γεγονός, διότι ἡ γυναίκα τοῦ δικαίου ἐξῆλθεν ἀνέπαφος, χωρὶς νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ ἀκόλαστον βασιλέα τῆς Αἰγύπτου. Διότι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὰ πάντα, αὐτός, ποὺ εἰς τὸ ἀδιέξοδον δίδει διέξοδον, καὶ αὐτὸς ποὺ δύναται νὰ ὁδηγῇ τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν εἰς τὴν αἰσιοδοξίαν.

«Καὶ τώρα νὰ ἡ γυναίκα σου, ἀφοῦ τὴν παραλάβῃς φύγε ταχέως». Μὴ νομίσῃς, λέγει, ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν. Διότι, ἐὰν ἐνεργήσαμεν ἔτσι ἀπὸ ἄγνοιαν, ἰδοὺ ὅμως τώρα ἀντελήφθημεν, ποῖον ἔχεις προστάτην. Καὶ ἡ ἐναντίον μας ἀγανάκτησίς του μᾶς ἐδίδαξεν πόσην εὔνοιαν ἀπολαμβάνεις ἀπὸ τὸν Θεὸν τῶν πάντων. «'Αφοῦ παραλάβῃς τὴν γυναῖκα σου, φύγε ταχέως». Φόβον λοιπὸν προκαλεῖ εἰς αὐτοὺς ὁ δίκαιος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπείγονται νὰ τὸν προπέμψουν μὲ πολλὰς τιμάς, διὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Κύριόν του, δι' ὅσα ἔκαναν εἰς αὐτόν.

8. Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον μεγάλον πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερία; 'Εδῶ ἐνθυμήσου τοὺς λόγους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ πατριάρχης ὅταν ἐπλησίαζε τὴν

«Γινώσκω, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ· ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐμὲ ἀποκτενοῦσι, σὲ δὲ περιποιήσονται». Ἐκεῖνα τοίνυν ἐν διανοίᾳ λαβὼν σκόπει τὰ νῦν γινόμενα καὶ θαύμαζε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν δύναμιν, μεθ' ὅσης δόξης ἐπανελθεῖν παρασκευάζει τὸν δίκαιον, τὸν μετὰ τοσούτου φόβου καὶ δέους ἐλθόντα. «Καὶ ἐνετείλατο», φησί, «Φαραὼ ἀνδράσι περὶ Ἅβραμ συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ τὸν Λὼτ μετ' αὐτοῦ». Μετὰ περιφανείας λοιπὸν ἁπάσης ὁ δίκαιος ἐπάνεισι, καὶ περιουσίας πολλῆς, καὶ γίνεται οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διδάσκαλος διὰ τῶν συμβεβηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἅπασι καὶ τοῖς εἰς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν. Οἱ γὰρ ἰδόντες αὐτόν, ἡνίκα κατῄει διὰ τὴν τοῦ λιμοῦ ἀνάγκην, μετὰ φόβου καὶ τρόμου κατιόντα, καὶ νῦν πάλιν ἐν τοσαύτῃ περιφανείᾳ καὶ περιουσίᾳ καὶ πλούτῳ ἐμάνθανον τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ προνοίας τὴν δύναμιν.

Τίς εἶδέ ποτε; τίς ἤκουσεν; Ἀπῆλθε λιμοῦ παραμυθίαν εὕρασθαι· καὶ πλοῦτον περιβαλλόμενος καὶ δόξαν ἄφατον, οὕτως ἐπανέρχεται. Μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ, μηδὲ θαυμάσῃς ἐπὶ τῷ γεγονότι· μᾶλλον δὲ καὶ θαύμασον, καὶ ἐκπλάγηθι, καὶ δόξαζε τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότου τὴν δύναμιν. Καὶ ὅρα καὶ τοὺς τούτου ἀπογόνους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατιόντας μὲν εἰς Αἴγυπτον πάλιν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ, κἀκεῖθεν πάλιν μετὰ πολλὴν δουλείαν καὶ ταλαιπωρίαν, μετ' εὐπορίας ἀνιόντας. Τοιοῦτος γὰρ εὐμήχανος ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος. Ὅταν συγχωρήσῃ κορυφωθῆναι τὰ δεινά, τότε πάλιν διασκεδάσας τὸν χειμῶνα, γαλήνην ἐργάζεται καὶ πολλὴν τῶν πραγμάτων τὴν μεταβολὴν διδάσκων ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος. «Ἀνέβη δὲ Ἅβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ

---

26. Γεν. 12, 20.

Αἴγυπτον· «Γνωρίζω, ὅτι εἶσαι γυναίκα ὄμορφη· θὰ συμβῇ λοιπὸν μόλις σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι θὰ φονεύσουν ἐμένα, ἐσένα δὲ θὰ σὲ περιποιηθοῦν». Ἐκεῖνα λοιπὸν ἀφοῦ λάβῃς ὑπ' ὄψιν, σκέψου αὐτά, τὰ ὁποῖα γίνονται τώρα καὶ νὰ θαυμάζῃς καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος προετοιμάζει τὸν δίκαιον νὰ ἐπανέλθῃ μὲ τόσην δόξαν, ἐνῷ εἶχεν ἔλθει μὲ φόβον καὶ δέος. «Καὶ διέταξε», λέγει, «ὁ Φαραὼ εἰς ἄνδρας νὰ προπέμψουν τὸν Ἄβραμ καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ ὅλα, ὅσα ἦσαν μαζί του, καὶ τὸν Λὼτ μαζὶ μὲ αὐτόν»[26]. Μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν λοιπὸν ἐπιστρέφει ὁ δίκαιος καὶ μὲ περιουσίαν πολλὴν καὶ γίνεται διδάσκαλος μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν, ὄχι μόνον τῶν κατοικούντων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποὺ συναντοῦσαν καθ' ὁδόν, καὶ τῶν κατοικούντων εἰς τὴν Παλαιστίνην. Διότι αὐτοὶ ποὺ τὸν εἶδον νὰ κατεβαίνῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον λόγῳ τῆς πείνας, μὲ φόβον καὶ τρόμον, καὶ τώρα πάλιν νὰ ἐπιστρέφῃ μὲ τόσην μεγαλοπρέπειαν καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον, ἐμάνθανον τὴν δύναμιν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ δι' αὐτόν.

Ποῖος τὸ εἶδε ποτέ; ποῖος τὸ ἤκουσεν; Ἔφυγε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν πεῖναν καὶ ἐπανέρχεται, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἀπεριόριστον πλοῦτον καὶ δόξαν. Νὰ μὴ παραξενευθῇς, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ θαυμάσῃς διὰ τὸ γεγονός, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ νὰ θαυμάσῃς καὶ νὰ ἐκπλαγῇς καὶ νὰ δοξάζῃς τὴν δύναμιν τοῦ κοινοῦ Θεοῦ μας. Κοίταξε καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ὅτι κατεβαίνουν εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐξ αἰτίας τῆς πείνας καὶ ἐπιστρέφουν πάλιν ἀπὸ ἐκεῖ, μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιον δουλείαν καὶ ταλαιπωρίαν, μὲ πλοῦτον πολύν. Τόσον ἐφευρετικὸς εἶναι ὁ Κύριός μας. Ὅταν ἐπιτρέψῃ νὰ κορυφωθοῦν τὰ δυσάρεστα, τότε πάλιν, ἀφοῦ καθησυχάσῃ τὴν ταραχήν, προετοιμάζει τὴν γαλήνην καὶ μεταβάλλει ριζικῶς τὰ πράγματα καὶ φανερώνει εἰς ἡμᾶς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. «Ἀνέβη δὲ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἄβραμ, ἡ γυναίκα του καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ὁ Λὼτ μαζί του

πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ, εἰς τὴν ἔρημον». Εὐκαίρως ἂν τις ἁρμόσειε τῷ δικαίῳ τούτῳ ἐκεῖνα τὰ ῥήματα, ἅπερ ὁ μακάριος Δαυὶδ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἐπανελθοῦσιν ἔλεγεν· «Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.

Εἶδες κάθοδον ἀγῶνος καὶ δέους πεπληρωμένην, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἔχουσαν ἐπικείμενον; Ὅρα πάλιν ἄνοδον περιφανείας πολλῆς γέμουσαν καὶ λαμπρότητος. Πᾶσι γὰρ λοιπὸν αἰδέσιμος ἦν ὁ δίκαιος, καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ᾐδέσθη τὸν οὕτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φρουρούμενον καὶ τοσαύτης ἀξιούμενον προνοίας; Οὐδένα γὰρ ἴσως ἔλαθε τὰ εἰς τὸν βασιλέα γεγονότα καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Πάντα γὰρ διὰ τοῦτο συνεχωρήθη καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τοσούτου προῆλθε τὰ τῶν πειρασμῶν τῷ δικαίῳ, ἵνα καὶ αὐτοῦ ἡ ὑπομονὴ λαμπροτέρα γένηται καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰς ἅπασαν ἐξενεχθῇ τὴν οἰκουμένην καὶ μηδεὶς ἀνήκοος γένηται τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου.

9. Εἴδετε, ἀγαπητοί, ὅσον τῶν πειρασμῶν τὸ κέρδος; εἴδετε ὅση τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀμοιβή; εἴδετε καὶ ἄνδρα, καὶ γυναῖκα, καὶ γέροντα, καὶ προβεβηκυῖαν, ὅσην ἐπεδείξαντο τὴν φιλοσοφίαν, ὅσην τὴν ἀνδρείαν, ὅσην τὴν περὶ ἀλλήλους φιλοστοργίαν, ὅσον τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον; Τοῦτον ἅπαντες μιμησώμεθα καὶ μηδέποτε ἀσχάλλωμεν, μηδὲ νομίζωμεν ἐγκαταλείψεως εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ περιορᾶσθαι τεκμήριον τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγήν, ἀλλὰ τοῦτο μέγιστον ποιώμεθα μᾶλλον δεῖγμα τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας. Ἄν τε γὰρ ἁμαρτημάτων ἔχωμεν ἐπικείμενα ἡμῖν φορτία, δυνησόμεθα, πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐπιδειξάμενοι, κουφότερα ταῦτα ἐργάσασθαι

27. Ψαλμ. 125, 5-6.

καὶ ἦλθον εἰς τὴν ἔρημον». Πολὺ ὀρθῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ προσαρμόσῃ κανεὶς εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον τοὺς λόγους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ μακάριος Δαυὶδ διὰ τοὺς ἐπανελθόντας ἀπὸ τὴν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίαν· «Αὐτοὶ ποὺ σπείρουν μὲ δάκρυα, θερίζουν μὲ ἀγαλλίασιν. Ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον ρίπτοντες τοὺς σπόρους των. Ὅταν θὰ ἔρχωνται, θὰ φθάσουν μὲ ἀγαλλίασιν σηκώνοντες τὴν ἐσοδείαν των»[27].

Εἶδες κάθοδον πλήρη ἀγωνίας καὶ φόβου, ἀφοῦ ἀντεμετώπιζε κατ' αὐτὴν καὶ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον; Κοίταξε πάλιν ἐπιστροφὴν πλήρη μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος. Ἦτο λοιπὸν ὁ δίκαιος σεβαστὸς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Αἰγύπτου καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Παλαιστίνης. Διότι, ποῖος δὲν θὰ ἐσέβετο αὐτόν, ὁ ὁποῖος τόσον ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἦτο ἄξιος τόσης προνοίας; Διότι κανένα δὲν διέφυγον αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκανε τὴν παραχώρησιν νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ καὶ διὰ τοῦτο ἔφθασε μέχρι τέτοιου σησημείου πειρασμῶν, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ δηλαδὴ ἡ ὑπομονή του περισσότερον μεγαλοπρεπὴς καὶ διὰ νὰ διαδοθοῦν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν συμβάντα καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ κανεὶς ποὺ νὰ ἀγνοῇ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου.

9. Εἴδατε, ἀγαπητοί, πόσον εἶναι τὸ κέρδος ἐκ τῶν πειρασμῶν; εἴδατε πόση εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῆς ὑπομονῆς; εἴδατε ἄνδρα καὶ γυναῖκα, γέροντα καὶ γριάν, πόσην φιλοσοφίαν ἐπέδειξαν, πόσην γενναιοψυχίαν, πόσην στοργὴν εἶχεν ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον, πόσον μεγάλος ἦτο ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης των; Ἂς μιμηθῶμεν ὅλοι αὐτὸν νὰ μὴ ἀνυπομονῶμεν, μήτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι οἱ συνεχεῖς πειρασμοὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τῆς περιφρονήσεως, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τοῦτο ὡς μέγιστον δεῖγμα τῆς πρὸς ἡμᾶς φροντίδος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἔχωμεν μεγάλον φορτίον ἀπὸ πειρασμοὺς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τοὺς καταστήσωμεν πιὸ ὑποφερτούς, εὐχαριστοῦντες αὐτόν, καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν πολλοὺς πειρασμοὺς

ἄν τε μὴ πολλὰ ἔχωμεν ἁμαρτήματα, πάλιν καὶ οὕτω πλείονος ἀπολαύσομεν τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, εἰ εὐχαρίστως ἐνέγκοιμεν. Φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας, διὰ τοῦτο καθάπερ γυμνάσιόν τι καὶ ἀγῶνας προτίθησιν ἡμῖν ἀντὶ σκαμμάτων πολλάκις τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγήν, ἵνα τὰ παρ' ἑαυτῶν καὶ ἡμεῖς ἐπιδειξάμενοι, δαψιλοῦς ἀπολαύσωμεν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. Ὅπερ εἰδότες μὴ ναρκῶμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· «Νῦν γάρ», φησί, «χαίρω ἐν ταῖς θλίψεσί μου».

Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; Εἰ γὰρ ἐν ταῖς θλίψεσιν ἔχαιρε, πότε ἠδύνατο οὕτως ἐν λύπῃ γενέσθαι; Εἰ τὰ ἐπὶ τῶν ἄλλων λυποῦντα ἐκείνῳ εὐφροσύνης ὑπόθεσιν ἔτικτεν, ἐννόει μοι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν κατάστασιν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἑτέρως τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιωθῆναι, εἰ μὴ διὰ θλίψεως ὁδεύσαιμεν τὸν παρόντα βίον, ἄκουε τῶν ἀποστόλων λεγόντων πρὸς τοὺς ἄρτι τῇ πίστει προσιόντας· «Καὶ μαθητεύσαντες», φησίν, «ἱκανούς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν, καὶ Ἰκόνιον, καὶ Ἀντιόχειαν, ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν καὶ παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ποία οὖν ἀπολογία ἔσται ἡμῖν, μὴ βουλομένοις γενναίως καὶ ἀνδρείως καὶ εὐχαρίστως πάντα φέρειν τὰ ἐπαγόμενα, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἑτέρως ἡμᾶς τῆς σωτηρίας ἐπιτυχεῖν μὴ ταύτην ὁδεύσαντες τὴν ὁδόν; Ὅτι γὰρ οὐδὲν ξένον καὶ καινὸν οὐδεὶς τῶν δικαίων ὑπέμεινε διὰ θλίψεως τὴν παροῦσαν ὁδεύσας ζωήν, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε, ἀλλὰ θαρ-

---

28. Πράξ. 14, 21-22.
29. Ἰω. 16, 33.

καὶ πάλιν θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἐκ τῶν ἄνω εὔνοιαν, ἐφ' ὅσον τοὺς ὑποφέρομεν μὲ εὐχαρίστησιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν εἶναι φιλότιμος καὶ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διὰ τοῦτο, ὡσὰν νὰ μᾶς γυμνάζῃ, μᾶς παρεμβάλλει, ἀντὶ διὰ στίβους, τοὺς πειρασμούς, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἐπιδείξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπαιτουμένην προσπάθειαν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν πλουσίαν πρόνοιάν του. Γνωρίζοντες τοῦτο ἂς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τοὺς πειρασμούς, μήτε νὰ δυσανασχετοῦμεν διὰ τὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ νὰ χαιρώμεθα, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Διότι λέγει· «Τώρα χαίρομαι διὰ τὰς θλίψεις μου».

Εἶδες εὐγνώμονα ψυχήν; Διότι, ἐὰν ἐχαίρετο κατὰ τὰς θλίψεις, πότε ἦτο δυνατὸν νὰ λυπῆται; Ἐὰν αὐτά, ποὺ λυποῦν τοὺς ἄλλους, ἐγίνοντο αἰτία εὐχαριστήσεως δι' αὐτόν, σκέψου τὴν ψυχικήν του διάθεσιν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὰ ἀγαθά, ποὺ μᾶς ὑπεσχέθη, καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἐὰν δὲν ζήσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐν θλίψει, ἄκουσε τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς ποὺ μόλις εἶχον πιστεύσει· «Καὶ ἀφοῦ ἐδίδαξαν», λέγει, «ἀρκετούς, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν, τὸ Ἰκόνιον καὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου ἐνίσχυον τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, καὶ προέτρεπον εἰς αὐτοὺς νὰ παραμένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ τοὺς ἔλεγον, ὅτι πρέπει νὰ περάσωμεν ἀπὸ πολλὰς θλίψεις, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»[28]. Ποίαν ἀπολογίαν λοιπὸν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ὑπομένωμεν ὅλα τὰ συμβαίνοντα μὲ γενναιότητα καὶ ἀνδρείαν καὶ εὐχαρίστησιν, ὅταν μάλιστα γνωρίζωμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἐὰν δὲν περάσωμεν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς θλίψεως; Ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν δικαίων δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ παράξενον καὶ πρωτάκουστον ζῶν τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ θλῖψιν, ἄκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει· «Εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ ἔχετε θλίψεις, ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος»[29]. Διὰ νὰ μὴ ἀπογοητευθοῦν,

σεῖτε». Ἵνα γὰρ μὴ καταπέσωσι τοῦτο ἀκούσαντες, εὐθέως τὸ θάρσος αὐτοῖς ἐνέθηκε καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ὑπέσχετο. «Ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγώ», φησί, «νενίκηκα τὸν κόσμον». Ἔχεις, φησί, τὸν τὰ λυπηρὰ ἐπικουφίζοντα, τὸν οὐκ ἀφιέντα σε καταβαπτισθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς, τὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν παρέχοντα καὶ οὐ συγχωροῦντα ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἰσχὺν ἐπαχθῆναι τὰ χαλεπά. Τί ἀσχάλλεις; τί ἀλύεις; τί δυσανασχετεῖς; τί μικροψύχως διάκεισαι; Μὴ γάρ, ἐὰν τὰ εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέραν εἰσενέγκωμεν, τὴν ὑπομονὴν λέγω, καὶ τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν εὐχάριστον γνώμην, συγχωρεῖ περισφθῆναι ἡμᾶς ποτε; Μὴ γάρ, κἂν εἰς ἀπόγνωσιν ἔλθῃ τὰ πράγματα, νικᾷ τὴν σοφίαν τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου; Ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδειξώμεθα καὶ εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἔχωμεν, εἰδότες τὸ εὐμήχανον τοῦ προστάτου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Καὶ πάντως ὁ μᾶλλον ἡμῶν εἰδὼς τὸ συμφέρον, οὕτως αὐτὸ δεόντως οἰκονομήσει, ὡς καὶ αὐτῷ πρέπον ἐστὶ καὶ ἡμῖν συμφέρον, ἵνα καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν κομισώμεθα, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

30. Ἰω. 16, 33.

ὅταν ἤκουσαν αὐτό, ἀμέσως τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς ὑπεσχέθη τὴν βοήθειάν του. «Ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος· ἐγώ», λέγει, «ἐνίκησα τὸν κόσμον»[20]. Ἔχεις, λέγει, αὐτὸν ποὺ σὲ ἀνακουφίζει ἀπὸ τὰς θλίψεις, αὐτὸν ποὺ δὲν σὲ ἀφήνει νὰ δοκιμασθῇς ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πειρασμούς, αὐτὸν ποὺ μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν δίδει καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτὸν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ μᾶς συμβοῦν κακὰ ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς μας. Διατί ἀγανακτεῖς; Διατί ταράσσεσαι; Διατί δυσαναsχετεῖς; Διατί λιποψυχεῖς; Μήπως, θὰ μᾶς παραβλέψῃ, ἐὰν προσφέρωμεν, ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας, δηλαδὴ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν; Διότι μήπως, ὅταν τὰ πράγματα φθάσουν εἰς ἀπόγνωσιν, ὑπερνικοῦν τὴν σοφίαν τοῦ Κυρίου μας; Ἡμεῖς νὰ κάνωμεν, ὅ,τι ἠμποροῦμεν καὶ νὰ ἔχωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν μας τὸ εὐμήχανον τοῦ προστάτου τῶν ψυχῶν μας. Καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς τὸ συμφέρον μας, θὰ τὸ κανονίσῃ ἔτσι, ὅπως πρέπει, ὅπως ἁρμόζει εἰς αὐτὸν καὶ συμφέρει εἰς ἡμᾶς, οὕτως ὥστε νὰ λάβωμεν τὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς μας καὶ ν' ἀξιωθῶμεν τῆς φιλανθρωπίας του, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ
(Γέν. 13, 2 - 13)

«Ἄβραμ δὲ ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεσι καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ. Καὶ ἐπορεύθη, ὅθεν ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βεθήλ, ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον ἀνὰ μέσον Βεθὴλ καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν».

1. Ὁρῶν ὑμῶν σήμερον τὴν μετὰ προθυμίας ἐνταῦθα σύναξιν καὶ τὸν περὶ τὴν ἀκρόασιν πόθον, βούλομαι χρέος ὑμῖν καταθεῖναι, ὅπερ ὀφείλομεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Καὶ οἶδα ὅτι αὐτοὶ μὲν ἴσως ἐπιλέλησθε, διὰ τὸ πολλὰς ἐν τῷ μεταξὺ παρελθεῖν ἡμέρας καὶ ἐφ' ἕτερα ἡμῖν ἐξελκυσθῆναι τὴν διάλεξιν. Ἡ γὰρ τῆς ἁγίας ἑορτῆς παρουσία τὴν ἀκολουθίαν ἡμῖν διέκοψεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν εὔλογον τὸν σταυρὸν ἡμᾶς ἑορτάζοντας τοῦ Δεσπότου, περὶ ἕτερα ἡμῖν τὴν διδασκαλίαν γίνεσθαι, ἀλλ' ἐχρῆν καθ' ἕκαστον καιρὸν τὴν ἁρμόττουσαν ὑμῖν παρατιθέναι τράπεζαν. Διά τοι τοῦτο ἡνίκα ἡ τῆς παραδόσεως ἔφθασεν ἡμέρα, τὴν ἀκολουθίαν διατεμόντες τῆς διδασκαλίας, τοῦ κατεπείγοντος γενόμενοι, ἐπὶ τὸν προδότην τὴν γλῶτταν ἐπαφήκαμεν καὶ πάλιν τὰ κατὰ τὸν σταυρὸν ὑμῖν εἰς μέσον προεθήκαμεν. Εἶτα ἀναστάσεως ἡμέρας καταλαβούσης ἀναγκαῖον ἦν τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Δεσπότου διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ πάλιν ἐν ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν ὑμῖν παρασχεῖν διὰ τῶν μετὰ ταῦτα γεγενημένων θαυμάτων, ὅτε καὶ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ἐπιλαβόμενοι, ἐκεῖθεν ὑμῖν συνεχῆ τὴν ἑστίασιν παρεθήκαμεν, πολλὴν τὴν παραίνεσιν καθ' ἑκάστην πρὸς τοὺς νεωστὶ τῆς χάριτος ἀξιωθέντας ποιησάμενοι.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ
(Γέν. 13, 2 - 13)

«Ὁ Ἄβραμ δὲ ἦτο πολὺ πλούσιος εἰς κτήνη καὶ ἄργυρον καὶ χρυσόν. Καὶ μετέβη ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τὴν Βαιθήλ, ἕως τὸν τόπον, ὅπου ἦτο προηγουμένως ἡ σκηνή του μεταξὺ Βαιθὴλ καὶ Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν».

1. Ἐπειδὴ βλέπω σήμερον τὴν ἐδῶ πρόθυμον συγκέντρωσίν σας καὶ τὸν πόθον σας νὰ μὲ ἀκούσετε, ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἐξοφλήσω κάποιο χρέος, τὸ ὁποῖον ὀφείλω εἰς τὴν ἀγάπην σας. Καὶ γνωρίζω, ὅτι ἐσεῖς ἴσως νὰ τὸ ἐλησμονήσατε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐμεσολάβησαν πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἡ ὁμιλία μας ἠσχολήθη μὲ ἄλλα θέματα, καθ' ὅσον ἡ ἁγία ἑορτὴ διέκοψε τὴν συνέχειάν μας. Καὶ δὲν ἦτο καλόν, ἐνῷ ἑωρτάζαμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ ἄλλα θέματα, ἀλλ' ἔπρεπεν εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ σᾶς παραθέτω τὴν ἁρμόζουσαν πνευματικὴν τράπεζαν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅταν ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς παραδόσεως, ἀφοῦ διεκόψαμεν τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας, ἐξ αἰτίας τῶν ἐπικαίρων γεγονότων, ἐκάναμεν λόγον διὰ τὸν προδότην, καὶ πάλιν σᾶς παρέθεσα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν σταυρόν. Ἔπειτα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως ἦτο ἀναγκαῖον νὰ διδάξω εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔπειτα πάλιν κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως νὰ σᾶς ἀποδείξω τὴν ἀνάστασιν μὲ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτήν, ὅταν καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων σᾶς παρέθεσα ἀπὸ ἐκεῖ συνεχῆ πνευματικὴν τροφὴν καὶ ἔδινα συμβουλὰς καθημερινῶς εἰς αὐτοὺς ποὺ εἶχον ἀξιωθῆ νὰ λάβουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὸν τελευταῖον καιρόν.

Νῦν οὖν ἀναγκαῖον τοῦ χρέους ὑμᾶς ὑπομνῆσαι καὶ τότε τὴν ἔκτισιν ποιήσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ ὑπὸ πολλῶν περιέλκεσθαι φροντίδων οὐδὲ ἴστε τοῦ χρέους τὴν φύσιν, ἅτε καὶ γυναικὸς φροντίδα ἔχοντες, καὶ παίδων ἐπιμελούμενοι, καὶ ὑπὲρ τῆς καθημερινῆς τροφῆς σπουδάζοντες, καὶ ἑτέραις πολλαῖς βιωτικαῖς περιελκόμενοι φροντίσιν· ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' οὐδενὸς τούτων ὀχλούμενοι, καὶ τοῦ χρέους ὑμᾶς ὑπομιμνήσκομεν, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν παρεσκευαζόμεθα. Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ τοσαύτην εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμεθα. Ἀπ' ἐναντίας γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασίν ἐστι τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἄν ποτε ταχέως ὁ ὀφείλων τοσαύτην εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται, εἰδὼς ὅτι τὸ καταθεῖναι τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ μὲν ἐλαττοῖ τὴν οὐσίαν, τῷ δὲ λαμβάνοντι αὔξει τὴν περιουσίαν· ἐπὶ δὲ τοῦ χρέους τούτου τοῦ πνευματικοῦ τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον καὶ ὁ ὀφείλων καταθεὶς πολλῷ πλέον εὐπορώτερος ἔσται, καὶ τοῖς λαμβάνουσι μείζων ἡ εὐπορία. Διὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μὲν πολλὴ ἡ ἀγνωμοσύνη γίνεται· ἐνταῦθα δὲ ἑκατέροις πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τῷ κατατιθέντι καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης παρῄνεσεν ὁ μακάριος Παῦλος λέγων, «Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλητε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν»· δεικνὺς ὅτι τοῦτο τὸ χρέος ἀεὶ μὲν καταβάλλεσθαι λέγεται, μηδέποτε δὲ παύεσθαι. Μήτε ὑμᾶς ἀμελεῖν δεῖ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν παρασκευαζομένους· τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς τοὺς καταβάλλοντας εὐπορωτέρους καθίστησι, καὶ ὑμῖν πλείονος ὠφελείας ὑπόθεσις γενήσεται. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις, καὶ ὅσῳ ἂν καταβάλλωμεν, τοσούτῳ μᾶλλον τῇ πλείονι καταβολῇ τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν αὔξομεν, φέρε δὴ λοιπὸν διδάξωμεν ὑμᾶς καὶ τοῦ χρέους τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ προθυμότερον ὑπο-

---

1. Ρωμ. 13, 8.

Τώρα λοιπὸν πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ χρέος καὶ μετὰ νὰ σᾶς τὸ ἐξοφλήσω. Διότι ἐὰν σεῖς, ἀπορροφώμενοι ἀπὸ τὰς πολλὰς φροντίδας, δὲν γνωρίζετε τὴν φύσιν τοῦ χρέους, ἐπειδὴ ἔχετε τὴν φροντίδα τῆς συζύγου καὶ ἐπιμελεῖσθε τὰ τέκνα σας καὶ τρέχετε διὰ τὴν καθημερινὴν τροφὴν καὶ ἀπορροφᾶσθε ἀπὸ πολλὰς ἄλλας βιωτικὰς φροντίδας. Ἐγὼ ὅμως, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦμαι ἀπὸ τίποτε ἀπ' αὐτά, σᾶς ὑπενθυμίζω τὸ χρέος καὶ ἑτοιμάζομαι νὰ σᾶς τὸ ἀποδώσω. Καὶ νὰ μὴ παραξενευθῆτε, ἐὰν ἐπιδεικνύω τόσην εὐγνωμοσύνην. Διότι ἡ φύσις τοῦ χρέους τούτου εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ ὑλικὰ χρήματα. Καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ὀφείλων δὲν δεικνύει καμμίαν φορὰν τόσην προθυμίαν, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀποδώσῃ τὸ χρέος ἐλαττώνει τὴν ἰδικήν του περιουσίαν καὶ αὐξάνει τὴν περιουσίαν τοῦ λαμβάνοντος. Σχετικὰ ὅμως μὲ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν χρέος δὲν συμβαίνει κάτι παρόμοιον, ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ αὐτὸς ποὺ ὀφείλει θὰ γίνῃ πολὺ περισσότερον πλούσιος, ὅταν ἀποδώσῃ τὸ χρέος καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ λάβουν τὸ χρέος ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν εὐπορίαν. Ὡς ἐκ τούτου εἰς ἐκείνους ποὺ χρεωστοῦν ὑλικὸν χρέος, ὑπάρχει μεγάλη ἀχαριστία, ἐδῶ ὅμως εἰς τὴν πεπρίπτωσιν τοῦ πνευματικοῦ χρέους ὑπάρχει μεγάλο κέρδος καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ διὰ τὸν ὀφειλέτην καὶ διὰ τὸν λαμβάνοντα τὸ χρέος. Αὐτὸ συνεβούλευσε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος διὰ τὴν ἀγάπην λέγων, «Νὰ μὴ ὀφείλετε εἰς κανένα τίποτε, παρὰ μόνον τὸ νὰ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»[1], δεικνύων ὅτι αὐτὸ τὸ χρέος πρέπει νὰ καταβάλλεται συνεχῶς, χωρὶς καμμίαν διακοπήν. Οὔτε πρέπει νὰ ἀμελῆτε, ὅταν ἑτοιμάζεσθε νὰ δεχθῆτε τὸ χρέος, καθ' ὅσον τοῦτο καθιστᾶ πλουσιώτερον ἐμὲ τὸν καταβάλλοντα καὶ εἰς σᾶς θὰ γίνῃ αἴτιον μεγαλυτέρας ὠφελείας. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τέτοια ἡ φύσις τοῦ χρέους καὶ ὅσον καὶ ἂν καταβάλωμεν, τόσον περισσότερον μὲ τὴν περισσοτέραν καταβολὴν αὐξάνομεν τὴν περιουσίαν μας, ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς σᾶς φανερώσω καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ χρέους, διὰ νὰ δεχθῆτε

δέξησθε τὰ λεγόμενα, καὶ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην ἀποδεξάμενοι ἀμείψησθε ἡμᾶς τῷ μετὰ σπουδῆς προσέχειν τοῖς λεγομένοις.

Τίς οὖν ἐστι τοῦ χρέους ἡ ὑπόθεσις; Ἴστε καὶ μέμνησθε, ὅτι τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην εἰς μέσον ἀγαγόντες καὶ τὴν διὰ τὸν λιμὸν γενομένην αὐτῷ κάθοδον εἰς Αἴγυπτον καὶ τῆς Σάρας τὴν ἁρπαγὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Φαραὼ γεγενημένην καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν, ἣν διὰ τὴν περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐποιήσατο, καὶ κατ' αὐτοῦ, καὶ κατὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, παρασκευάσας μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπάνοδον ποιήσασθαι τὸν πατριάρχην· «Ἐνετείλατο γάρ», φησί, «Φαραὼ ἀνδράσι περὶ Ἄβραμ συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ. Ἀνέβη δὲ Ἄβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον». «Ἐνταῦθα τὸν λόγον καταλύσαντες, τὰς μεταξὺ πάσας ἡμέρας εἰς τὴν περὶ τῶν κατεπειγόντων διδασκαλίαν αὐτὸν μετηγάγομεν. Διόπερ σήμερον ἀναγκαῖον τῆς ἀκολουθίας ἅψασθαι, καὶ καθάπερ σῶμα ἓν συνάψαι καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι τοῖς ἤδη λεχθεῖσιν· οὕτω γὰρ εὐσύνοπτος ὑμῖν γενήσεται ὁ τῆς διδασκαλίας λόγος. Ἀλλ' ἵνα σαφέστερα ὑμῖν γένηται τὰ λεγόμενα, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων προθεῖναι ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης.

Ἄβραμ δέ», φησίν, «ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεσιν, ἀργυρίῳ, καὶ χρυσίῳ. Καὶ ἐπορεύθη, ὅθεν ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βεθήλ, ἕως τοῦ τόπου οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον, ἀνὰ μέσον Βεθὴλ καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν· καὶ ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ Ἄβραμ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν τὰ ἀνεγνωσμένα, ἀλλὰ καταμάθωμεν

2. Γεν. 12, 20 καὶ 13, 1.
3. Γεν. 13, 2-4.

καὶ σεῖς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὰ λεγόμενα καὶ ἀφοῦ δεχθῆτε τὴν εὐγνωμοσύνην μου νὰ μὲ ἀμείψητε μὲ τὸ νὰ ἀκούετε μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ λεγόμενα.

Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ὑπόθεσις τοῦ χρέους; Γνωρίζετε καὶ ἐνθυμεῖσθε, ὅτι, ἀφοῦ ὡμιλήσαμεν διὰ τὸν πατριάρχην καὶ διὰ τὴν κάθοδόν του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς πείνης, καὶ διὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Σάρας ἀπὸ τὸν Φαραὼ καὶ διὰ τὴν ἐναντίον του ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία συνέβη καὶ ἐναντίον του καὶ ἐναντίον ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του ἐξ αἰτίας τοῦ πρὸς τὸν δίκαιον ἐνδιαφέροντος, καὶ προετοίμασε τὴν ἐπάνοδον τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν, «ἔδωσεν ἐντολήν», λέγει, «ὁ Φαραὼ εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ προπέμψουν αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ ὅλα ὅσα ἦσαν μαζί του, καὶ τὸν Λὼτ μαζὶ μὲ αὐτόν. Καὶ ἀνέβη ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, αὐτός, ἡ γυναίκα του καὶ ὅλα ὅσα ἦσαν μαζί του καὶ ὁ Λὼτ μαζὶ εἰς τὴν ἔρημον»[2]. Ἐδῶ ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν τὴν ὁμιλίαν μας, τὰς ἑπομένας ἡμέρας ὡμιλήσαμεν διὰ τὰ ἐπίκαιρα γεγονότα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη σήμερον νὰ συνεχίσωμεν καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, μὲ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν, καὶ νὰ τὰ κάνωμεν μίαν ὁμιλίαν. Ἔτσι ἡ διδασκαλία θὰ γίνῃ περισσότερον κατανοητή. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πιὸ σαφὴς ἡ ὁμιλία μας, πρέπει νὰ ἐκθέσω εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον.

«Ὁ Ἄβραμ δέ», λέγει, «ἦτο πολὺ πλούσιος ἀπὸ κτήνη, ἄργυρον καὶ χρυσόν. Καὶ μετέβη ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τὴν Βαιθήλ, ἕως τὸν τόπον, ὅπου ἦτο προηγουμένως ἡ σκηνή του, μεταξὺ Βαιθὴλ καὶ Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν· καὶ ἐπεκαλέσθη ἐκεῖ ὁ Ἄβραμ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ»[3]. Ἂς μὴ προσπεράσωμεν ἁπλῶς αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσα-

σαφῶς τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως οὐδὲν ἡμῖν παρέργως διηγεῖται. «Ἄβραμ δέ», φησίν, «ἦν πλούσιος σφόδρα». Σκόπει πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἐπεσημήνατο, οὐδὲ μάτην, οὐδὲ εἰκῇ νῦν πλούσιον αὐτὸν καλεῖ. Οὐδαμοῦ γὰρ ἑτέρωθι ἐμνημόνευσεν, ὅτι πλούσιος ἦν, ἀλλὰ νῦν πρῶτον. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ἵνα μάθῃς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὸ εὐμήχανον καὶ τῆς προνοίας, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐποιεῖτο, τὴν ὑπερβάλλουσάν τε καὶ ἄπειρον δύναμιν. Ὁ γὰρ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ τὴν ἀποδημίαν ποιησάμενος τὴν εἰς Αἴγυπτον καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν ἐν τῇ Χαναναίᾳ στενοχωρίαν, ἀθρόον πλούσιος γέγονε καὶ πλούσιος οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα καὶ οὐ κτήνεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ.

2. Εἶδες ὅση τοῦ Θεοῦ πρόνοια; Ἀπῆλθε λιμοῦ παραμυθίαν εὑρέσθαι, καὶ ἐπανῆλθεν οὐ τὸν λιμὸν μόνον παραμυθησάμενος, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον πολὺν περιβαλλόμενος καὶ δόξαν ἄφατον, καὶ πᾶσι κατάδηλος γεγονώς, ὅστις ἦν· καὶ λοιπὸν καὶ οἱ τὴν Χαναναίαν οἰκοῦντες ἀκριβέστερον ἐμάνθανον τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, ὁρῶντες οὕτως ἀθρόαν γεγενημένην τὴν μεταβολὴν καὶ τοσούτῳ πλούτῳ περιρρεόμενον τὸν ξένον, τὸν καθάπερ φυγάδα καὶ ἀλήτην εἰς τὴν Αἴγυπτον κατελθόντα. Καὶ ὅρα αὐτὸν οὐδὲ ὑπὸ τῆς πολλῆς εὐημερίας καὶ τῆς τοῦ πλούτου περιουσίας χαυνότερον γεγονότα, οὐδὲ ῥαθυμότερον, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐπειγόμενον, ἔνθα καὶ πρότερον ἦν, πρὶν ἢ τὴν Αἴγυπτον καταλαβεῖν. «Ἦλθε γάρ», φησίν, «εἰς τὴν ἔρημον ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἐννόει μοι πῶς ἦν ἡσυχίας ἐραστὴς καὶ ἀπραγμοσύνης, καὶ διηνεκῶς ἀνακείμενος τῇ

μεν, ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, διότι τίποτε δὲν μᾶς διηγεῖται ἀσκόπως. «Ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἦτο πολὺ πλούσιος». Πρόσεξε πρῶτα αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπεσήμανεν ἁπλῶς, οὔτε ἄσκοπα, οὔτε τὸν ἀποκαλεῖ τυχαῖα πλούσιον. Διότι πουθενὰ ἀλλοῦ δὲν ἀνέφερεν, ὅτι ἦτο πλούσιος, ἀλλὰ τώρα μόνον διὰ πρώτην φοράν. Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν πολυμήχανον σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐδείκνυε πρὸς τὸν δίκαιον, τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἄπειρον δύναμίν του. Αὐτὸς δηλαδὴ ὁ Ἄβραμ, ἀποδημήσας εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐξ αἰτίας τῆς πείνης καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποφέρῃ τὴν εἰς τὴν Χαναναίαν γῆν δύσκολον κατάστασιν, ἔγινεν ἀμέσως πλούσιος, καὶ ὄχι ἁπλῶς πλούσιος, ἀλλὰ πολὺ πλούσιος. Καὶ ὄχι μόνον πλούσιος εἰς κτήνη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄργυρον καὶ χρυσόν.

2. Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ; Ἔφυγε διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν, καὶ ἐπανῆλθεν ὄχι μόνον ἀνακουφισμένος ἀπ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ περιβεβλημένος μὲ πολὺν πλοῦτον καὶ ἀπεριόριστον δόξαν καὶ ἔγινε γνωστὸς εἰς ὅλους, ποῖος ἦτο. Καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Χαναναίας γῆς ἐπληροφορήθησαν καλύτερον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, βλέποντες τὴν μεταβολήν, ἡ ὁποία εἶχε συμβῆ εἰς τόσον ὀλίγον χρόνον, καὶ νὰ πλέῃ εἰς τόσον πλοῦτον ὁ ξένος αὐτός, ὁ ὁποῖος ὡς ἐξόριστος καὶ περιπλανώμενος εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ πρόσεξε, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔγινε περισσότερον μαλθακὸς καὶ ὀκνηρὸς ἐξ αἰτίας τῆς καλοπεράσεως καὶ τοῦ πολλοῦ πλούτου, ἀλλ' ἐπείγεται νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦτο καὶ προηγουμένως, πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον. «Ἦλθε», λέγει, «εἰς τὴν ἔρημον, πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου προηγουμένως ἦτο ἡ σκηνή του, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἀρχικῶς εἶχε κτίσει τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ εἶχεν ἀφιερώσει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ». Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πῶς ἠγάπα πάρα πολὺ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην καὶ ὅτι συνεχῶς ἠσχολεῖτο μὲ τὴν

πρὸς τὸ θεῖον θεραπείᾳ. Ἐκεῖνον γάρ, φησί, τὸν τόπον κατέλαβεν, ἔνθα ἦν πρότερον τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομήσας, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ προλαβὼν ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ Δαυὶδ εἰρημένον, ὅτι «Ἐξελεξάμην τὸ παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν». Ἡ γὰρ ἐρημία διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ προτιμοτέρα αὐτῷ ἐτύγχανε τῶν πόλεων. Ἤδει γάρ, ἤδει, ὅτι πόλεως μέγεθος οὐκ οἰκοδομημάτων ποιεῖ κάλλος, οὐδὲ οἰκητόρων πλῆθος, ἀλλ' ἡ τῶν ἐνοικούντων ἀρετή, δι' ἣν καὶ ἡ ἔρημος τῶν πόλεων τιμιωτέρα ἐτύγχανεν ὑπὸ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς κοσμουμένη καὶ λαμπροτέρα τῆς οἰκουμένης φαινομένη.

«Καὶ Λώτ», φησί, «τῷ συμπορευομένῳ μετὰ Ἄβραμ ἦν καὶ πρόβατα, καὶ βόες, καὶ κτήνη· καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ καὶ οὐκ ἠδύναντο κατοικεῖν ἅμα». Οὐ μόνον τῷ πατριάρχῃ τὰ τῆς περιουσίας ηὔξετο, ἀλλὰ «Καὶ τῷ Λὼτ ἦν», φησί, «πρόβατα, καὶ βόες, καὶ κτήνη». Ἴσως τὰ μὲν αὐτός, φιλότιμος ὤν, ἐδωρεῖτο τῷ ἀδελφιδῷ, τὰ δὲ καὶ ἕτεροι αὐτῷ παρεῖχον διὰ τὴν εἰς τὸν πατριάρχην τιμήν. «Καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτούς», φησίν, «ἡ γῆ, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλά». Ὅρα τὸ πλῆθος τῆς περιουσίας εὐθέως διαστάσεως αἴτιον γινόμενον καὶ τὴν διαίρεσιν ἐργαζόμενον καὶ τὴν ὁμόνοιαν διακόπτον καὶ τῆς συγγενείας τὸν σύνδεσμον διαιροῦν.

«Καὶ ἐγένετο μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τοῦ Λώτ. Οἱ δὲ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν». Σκόπει πῶς οἱ προσήκοντες τὴν ἀρχὴν τῆς διαστάσεως ἐργάζονται. Ἐντεῦθεν γὰρ ἀεὶ πάντα φύεται τὰ κακὰ ἀπὸ τῆς τῶν οἰκείων μοχθηρίας. «Ἐγένετο γάρ», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον

4. Ψαλμ. 83, 11.
5. Γεν. 13, 5-6.
6. Γεν. 13, 7.

λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐγκατεστάθη, λέγει, ὅπου προηγουμένως εἶχε κτίσει τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀφοῦ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Θεόν, ἐξεπλήρωνεν ἔτσι ἐκ τῶν προτέρων τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Δαβίδ, ὅτι δηλαδή «ἐπροτίμησα νὰ εἶμαι ριγμένος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, παρὰ νὰ κατοικῶ εἰς κατοικίας ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων»[4]. Καθ' ὅσον διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἔρημος ἦτο προτιμωτέρα εἰς αὐτὸν ἀπ' ὅ,τι αἱ πόλεις. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν πόλεων δὲν τὴν κάνει ἡ ὡραιότης τῶν κτηρίων, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν κατοικούντων αὐτήν, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ τῶν κατοίκων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἔρημος ἦτο τιμιωτέρα τῶν πόλεων, ἐπειδὴ ἐκοσμεῖτο ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἐφαίνετο λαμπροτέρα ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην.

«Καὶ ὁ Λώτ», λέγει, «ὁ ὁποῖος συνεπορεύετο μὲ τὸν Ἄβραμ εἶχε πρόβατα καὶ βόδια καὶ κτήνη καὶ δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ νὰ κατοικήσουν μαζί, διότι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ἦσαν πολλὰ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ μένουν μαζί»[5]. Ὄχι μόνον ἡ περιουσία τοῦ πατριάρχου ηὐξήθη, ἀλλὰ «καὶ ὁ Λὼτ εἶχεν», λέγει, «πρόβατα καὶ βόδια καὶ κτήνη». Ἴσως ἄλλα μὲν νὰ τὰ ἐδώρισεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἦτο φιλότιμος, καὶ ἄλλα νὰ τὰ παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἄλλοι, λόγῳ τῆς ἐκτιμήσεως πρὸς τὸν πατριάρχην. «Καὶ δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ», λέγει, «διότι τὰ ὑπάρχοντά των ἦσαν πολλά». Κοίταξε, πῶς τὸ μέγεθος τῆς περιουσίας γίνεται ἀμέσως αἰτία τῆς διαστάσεως καὶ προετοιμάζει τὴν διαίρεσιν καὶ διακόπτει τὴν ὁμόνοιαν καὶ καταργεῖ τὸν δεσμὸν τῆς συγγενείας.

«Καὶ ἔγινε διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἄβραμ καὶ τῶν ποιμένων τοῦ Λώτ. Τὴν χώραν κατῴκουν τότε οἱ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι»[6]. Πρόσεχε πῶς οἱ ὑπηρέται κάνουν τὴν ἀρχὴν τῆς διαιρέσεως. Διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ὅλα τὰ κακά, ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν τῶν συγγενῶν. «Καὶ ἔγινεν», λέγει, «διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων».

τῶν ποιμένων». Οὗτοί εἰσιν οἱ τῆς διαιρέσεως τὴν ἀφορμὴν παρέχοντες, οἱ τὴν ὁμόνοιαν διασπῶντες, οἱ πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι. «Οἱ δὲ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν». Τίνος ἕνεκεν ἡμῖν τοῦτο ἐπεσημήνατο; Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «Οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα», τὴν αἰτίαν ἡμᾶς διδάξαι ἠθέλησεν ἡ θεία Γραφή, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοὺς οὐκ ἐχώρει, ἐπειδὴ ἔτι προατείχετο ὑπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν.

Ἀλλ' ἴδωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν φιλόθεον γνώμην, ὅπως καταστέλλει τὴν μέλλουσαν ἐξάπτεσθαι πυρὰν διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικείας. «Εἶπε δέ», φησίν, «Ἄβραμ τῷ Λὼτ μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Ὅρα ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν, ὅρα φιλοσοφίας ὕψος. Ὁ γέρων, ὁ πρεσβύτερος τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν ἀδελφὸν προσαγορεύει καὶ εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ τιμὴν ἀνάγει καὶ οὐδὲν ἑαυτῷ πλέον νέμει, ἀλλά φησι, «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου». Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη, φησίν, εὔλογον τοῦτο γενέσθαι, ἐπειδὴ ἀδελφοί ἐσμεν. Εἶδες ἀποστολικὸν νόμον αὐτὸν πληροῦντα τὸν λέγοντα· «Ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστιν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; Ἀλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς». Ταῦτα πάντα διὰ τῶν ἔργων πληρῶν ὁ πατριάρχης φησί, «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Τί ταύτης τῆς ψυχῆς εἰρηνικώτερον γένοιτ' ἄν; Ἄρα οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ ἐν προοιμίοις ἔλεγον, ὅτι διὰ τὸ ἡσυχίας ἐρᾶν καὶ ἀπραγμοσύνης, διὰ τοῦτο τὴν ἐρημίαν τῆς οἰκουμένης προετίμα.

Ὅρα γὰρ αὐτὸν καὶ νῦν, ἐπειδὴ ὅλως εἶδε τοὺς ποιμένας διαπληκτιζομένους, πῶς ἐξ ἀρχῆς εὐθέως πειρᾶται

---

7. Γεν. 13, 8.
8. Α' Κορ. 6, 7-8.

Αὐτοὶ εἶναι ποὺ παρέχουν ἀφορμὴν διαιρέσεως, οἱ ὁποῖοι διασποῦν τὴν ὁμόνοιαν, αὐτοὶ ποὺ δεικνύουν πολλὴν ἀχαριστίαν. «Τὴν χώραν κατώκουν τότε οἱ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι». Διατί μᾶς τὸ ἀνέφερεν αὐτό; Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «Δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν ἡ γῆ νὰ κατοικοῦν μαζί», ἠθέλησεν ἡ ἁγία Γραφὴ νὰ μᾶς ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἐχωροῦσεν, ἐπειδὴ ἡ χώρα κατείχετο ἀπὸ προηγουμένως ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔθνη.

Ἀλλὰ ἂς ἴδωμεν τὴν θεοσεβῆ ψυχὴν τοῦ πατριάρχου, πῶς δηλαδὴ μὲ τὴν πραότητά του καταστέλλει τὴν πυρὰν ποὺ πρόκειται νὰ ἀνάψῃ. «Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Ἄβραμ πρὸς τὸν Λώτ· ἂς μὴ ὑπάρχῃ διαμάχη μεταξύ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, καθ' ὅτι εἴμεθα ἀδελφοί»[7]. Βλέπε τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην, βλέπε τὸ μέγεθος τῆς φιλοσοφίας. Ὁ γέρων, ὁ μεγάλης ἡλικίας, ἀποκαλεῖ τὸν νεαρόν, τὸν ἀνεψιόν, ἀδελφὸν καὶ τὸν ἀναβιβάζει εἰς τὴν ἰδίαν τιμὴν μὲ αὐτὸν καὶ δὲν κρατεῖ τίποτε διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ λέγει· «Ἂς μὴ ὑπάρχῃ διαμάχη μεταξύ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου». Διότι δὲν θὰ ἦτο, λέγει, καλὸν αὐτό, ἐπειδὴ εἴμεθα ἀδελφοί. Εἶδες, ὅτι αὐτὸς ἐκπληρώνει τὸν ἀποστολικὸν νόμον ποὺ λέγει· «Καὶ μόνον λοιπὸν τὸ ὅτι ὑπάρχουν δίκαι μεταξύ σας δὲν εἶναι πρὸς τιμήν σας. Διατί δὲν προτιμᾶτε νὰ ἀδικῆσθε; διατί δὲν προτιμᾶτε νὰ στερῆσθε; Ἀντιθέτως ἐσεῖς ἀδικεῖτε καὶ στερεῖτε ἄλλους καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἀδελφοί σας»[8]. Ὅλα αὐτὰ ἐφαρμόζων εἰς τὴν πρᾶξιν ὁ πατριάρχης λέγει· «Νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαμάχη μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εἰρηνικώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχήν; Δὲν ἔλεγον λοιπὸν μάταια εἰς τὴν ἀρχήν, οὔτε τυχαῖα, ὅτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην, διὰ τοῦτο ἐπροτίμησε τὴν ἔρημον.

Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὸν τώρα, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι οἱ ποιμένες διεπληκτίζοντο, μὲ ποῖον τρόπον ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρ-

καταστεῖλαι τὴν μέλλουσαν ἐξάπτεσθαι πυρὰν καὶ παύει τὴν φιλονεικίαν. Ἔδει γὰρ αὐτὸν πᾶσι τοῖς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσι διδάσκαλον φιλοσοφίας ἀφιγμένον μηδεμίαν παρέχειν ἀφορμήν, μηδὲ λαβὴν δοῦναι, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικείας σάλπιγγος λαμπρότερον πάντας αὐτοὺς παιδεῦσαι καὶ μιμητὰς καταστῆσαι τῆς οἰκείας ἀρετῆς. «Μὴ ἔστω», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Πολλὴ τῶν ῥημάτων ἡ ἐπιείκεια, «Ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

3. Σκόπει πῶς ἐξ ἰσοτιμίας αὐτῷ διαλέγεται· καίτοι τὰ τῆς μάχης οὐχ ἑτέρωθεν οἶμαι τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι, ἢ ἀπὸ τοῦ τοὺς ποιμένας τοῦ πατριάρχου μὴ συγχωρεῖν ἐκείνοις τῆς αὐτῆς αὐτοῖς ἀδείας ἀπολαύειν. Ἀλλ' ὁ δίκαιος ἐπιεικῶς πάντα ποιεῖ, δεικνὺς τῆς οἰκείας φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν καὶ παιδεύων οὐ τοὺς τότε παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἑξῆς, μηδέποτε πρὸς τοὺς πλησίον διαπληκτίζεσθαι τοὺς ἡμῖν διαφέροντας. Ἡ γὰρ ἐκείνων φιλονεικία ἡμῖν πολλὴν προστρίβεται τὴν ἀδοξίαν καὶ οὐδὲν ἐκείνοις λογιεῖται τὰ γινόμενα, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει τὰ τῆς μέμψεως. Ποῦ οὖν εὔλογον ἀνθρώπους, ἀδελφοὺς ὄντας καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τυγχάνοντας καὶ τῆς αὐτῆς συγγενείας καὶ παροικεῖν ἐνταῦθα μέλλοντας, εἰς τοσαύτην ἐμπίπτειν φιλονεικίαν, ὀφείλοντας ἐπιεικείας, καὶ πραΰτητος, καὶ φιλοσοφίας ἁπάσης διδασκάλους καθίστασθαι τούτοις πᾶσιν; Ἀκουέτωσαν ταῦτα οἱ νομίζοντες ἔξω τυγχάνειν ἐγκλημάτων, ἐπειδὰν τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας περιορῶσι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα ἁρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, μυρία κακὰ διατιθέντας, καὶ ἐν πόλεσι καὶ ἐν ἀγροῖς, τοὺς αὐτοῖς γειτνιῶντας, καὶ παρασπωμένους τοῦ μὲν τὸν ἀγρόν, τοῦ δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτῃ πλείονα μᾶλλον τὴν εὔνοιαν περὶ αὐ-

χὴν προσπαθεῖ νὰ καταστείλῃ τὴν φωτιάν, ποὺ πρόκειται νὰ ἀνάψῃ, καὶ σταματᾷ τὴν φιλονεικίαν. Διότι ἔπρεπεν αὐτὸς ποὺ εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Παλαιστίνην ὡς διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς δι' ὅλους τοὺς κατοίκους αὐτῆς, νὰ μὴ δώσῃ καμμίαν ἀφορμήν, οὔτε νὰ δώσῃ λαβήν, ἀλλὰ μὲ τοὺς καλούς του τρόπους νὰ τοὺς κάνῃ νὰ ἀστράπτουν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν σάλπιγγα καὶ νὰ τοὺς κάνῃ μιμητὰς τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς. «Νὰ μὴ ὑπάρχῃ», λέγει, «διαμάχη μεταξύ μας καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Πολλὴν καλωσύνην κρύπτουν αὐτοὶ οἱ λόγοι, «Μεταξύ μας».

3. Πρόσεχε πῶς συζητεῖ μὲ αὐτὸν ὡς ἴσος πρὸς ἴσον. Ἂν καὶ νομίζω, ὅτι ἡ διαμάχη δὲν προῆλθεν ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ποιμένες τοῦ πατριάρχου δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ποιμάνας τοῦ Λὼτ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ ὁ δίκαιος κάνει τὰ πάντα μὲ καλὴν διάθεσιν, δεικνύων τὴν ὑπερβολικὴν του φιλοσοφίαν καὶ διδάσκων ὄχι μόνον τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετέπειτα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν ποτὲ τοὺς ὑφ' ἡμᾶς νὰ διαπληκτίζωνται μὲ τοὺς ἄλλους. Διότι ἡ διαμάχη ἐκείνων δυσφημεῖ ἡμᾶς καὶ δὲν θὰ καταλογισθοῦν εἰς ἐκείνους αὐτὰ ποὺ γίνονται, ἀλλὰ ἡ κατηγορία ἀπευθύνεται εἰς ἡμᾶς. Πῶς λοιπὸν εἶναι σωστὸν ἄνθρωποι ποὺ εἶναι ἀδελφοὶ καὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν καταγωγὴν καὶ τὸ ἴδιον γένος καὶ πρόκειται νὰ κατοικήσουν ἐδῶ μαζί, νὰ περιέλθουν εἰς τέτοιου εἴδους διαμάχην, ἐνῷ ὀφείλουν νὰ γίνουν εἰς ὅλους διδάσκαλοι τῆς ἀνεξικακίας, τῆς πραότητος καὶ τῆς ἀρετῆς; Ἂς τὰ ἀκούσουν αὐτοὶ ποὺ νομίζουν, ὅτι ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν ἐνοχήν, ὅταν ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτούς, ἐξ αἰτίας τῆς οἰκειότητος ποὺ ὑπάρχει μεταξύ των, νὰ γίνωνται ἅρπαγες, πλεονέκται, καὶ νὰ διαπράττουν ἀμέτρητα κακὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς βάρος τῶν γειτόνων των, καὶ νὰ ἁρπάζουν ἄλλου μὲν τὸν ἀγρόν, ἄλλου δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δεικνύουν πρὸς αὐτοὺς

τοὺς ἐπιδεικνύμενοι. Εἰ γὰρ καὶ ἑτέρου τὸ τῆς ἀδικίας ἔργον ἦν, ἀλλ' αὐτὸς ἐκοινώνησας τοῦ πράγματος, οὐ μόνον τῷ ἐφήδεσθαι τῷ γεγενημένῳ καὶ νομίζειν ἐκ τούτου σοι τὴν οὐσίαν εὔξεσθαι καὶ τὴν περιουσίαν πλείονα γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ κωλῦσαι μέλλουσαν τὴν ἀδικίαν εἰς ἔργον ἐκβαίνειν. Ὁ γὰρ δυνάμενος κωλῦσαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ μὴ τοῦτο ποιῶν, οὐκ ἔλαττον τοῦ ἀδικοῦντος τὰς εὐθύνας ὑφέξει.

Μὴ τοίνυν ἀπατῶμεν ἑαυτούς, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ φεύγωμεν τὰς ἁρπαγάς, τὰς πλεονεξίας καὶ τὸ ἐκ τῶν τοιούτων αὔξειν ἡμῖν τὴν περιουσίαν καὶ τοὺς ἡμῖν προσήκοντας παιδεύωμεν μηδὲν τοιοῦτο ἐργάζεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἀνευθύνους ἡμᾶς τοῦτο ἀφίησιν, ἀλλὰ πλείονα τὴν κατάκρισιν ἐργάζεται· πρὸς γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀρέσκειαν ἐκεῖνοι τὴν ἑαυτῶν προδιδόντες σωτηρίαν τὴν ἀδικίαν τολμῶσι, μετὰ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας καὶ ἡμᾶς συγκατασπῶντες. Εἰ δὲ βουλόμεθα νήφειν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐντεῦθεν λύμης ἀπαλλαγησόμεθα κἀκείνους ἀποστήσομεν τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ μή μοι λέγε τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα· οὐδέν μοι μέλει. Μὴ γὰρ ἐγὼ παρεσπασάμην; Οὐδὲν οἶδα· ἕτερος εἰργάσατο, οὐκ ἐκοινώνησα τῆς ἀδικίας. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Εἰ βούλει δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐκοινώνησας τῆς ἀδικίας καὶ σὺ συνέπραξας καὶ τῆς πλεονεξίας οὐ γέγονας ἐργάτης, διόρθωσαι τὸ γεγονός, παραμύθησαι τὸν ἠδικημένον, ἀπόδος τὰ ἀφαιρεθέντα. Οὕτω γὰρ καὶ σαυτὸν ἐλευθερώσεις ἐγκλημάτων καὶ τὸν ἠδικηκότα διορθώσῃ, δείξας ὡς οὐ κατὰ γνώμην σου τὰ παρ' αὐτοῦ πέπρακται, καὶ τὸν πένητα παρακαλέσας οὐκ ἀφήσεις ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καταποθῆναι, ἣν διὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὑφίστασθαι ἔμελλε.

«Μὴ ἔστω», φησί, «μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ

μεγαλυτέραν εὔνοιαν. Διότι ἂν καὶ διέπραξεν ἄλλος τὴν ἀδικίαν, ὅμως ἔλαβες μέρος καὶ σὺ εἰς αὐτήν, ὄχι μόνον ἐπειδὴ εὐχαριστεῖσαι μὲ τὸ συμβὰν καὶ πιστεύεις, ὅτι θὰ αὐξηθῇ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἡ παρουσία σου καὶ τὰ ἀγαθά σου θὰ γίνουν περισσότερα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν παρεμποδίζεις τὴν ἀδικίαν ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ. Καθ' ὅσον αὐτός, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀδικοῦντα καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτό, δὲν θὰ ἔχῃ μικροτέραν εὐθύνην ἀπὸ τὸν ἀδικοῦντα.

Ἄς μὴ αὐταπατώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κλοπήν, τὴν πλεονεξίαν καὶ ὅ,τιδήποτε ἐκ τῶν παρομοίων κακῶν αὐξάνει τὴν περιουσίαν μας, καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπήρειάν μας εὑρισκομένους νὰ μανθάνωμεν νὰ μὴ κάνουν τίποτε τέτοιο. Διότι τοῦτο δὲν μᾶς καθιστᾷ ἀνευθύνους, ἀλλὰ προκαλεῖ μεγαλυτέραν καταδίκην. Διότι ἐκεῖνοι τολμοῦν νὰ ἀδικήσουν διὰ νὰ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς ἡμᾶς καὶ χάνουν τὴν σωτηρίαν των, παρασύροντες καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἰδικήν των καταστροφήν. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ προσέξωμεν καὶ οἱ ἴδιοι θ' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς προερχομένην καταστροφήν των, καὶ θὰ προφυλάξωμεν καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὴν κακὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Καὶ μὴ μοῦ λέγῃς ἐκεῖνα τὰ ψυχρὰ λόγια· 'Δὲν μὲ ἐνδιαφέρει καθόλου'. Μήπως ἐγὼ ἔκλεψα; Δὲν γνωρίζω τίποτε. Ἄλλος τὸ ἔκανεν, ἐγὼ δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀδικίαν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἀποδείξῃς, ὅτι δὲν συμμετεῖχες εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ δὲν συνέπραξες καὶ δὲν ἔγινες συνεργάτης τῆς πλεονεξίας, διόρθωσε αὐτὸ ποὺ ἔγινε, παρηγόρησε τὸν ἀδικημένον καὶ ἀπόδωσε τὰ ὅσα τοῦ ἡρπάγησαν. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ θὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν καὶ θὰ ἀποδώσῃς τὸ χρέος εἰς τὸν ἀδικηθέντα, ἀφοῦ θὰ δείξῃς, ὅτι, ὅσα ἔγιναν, δὲν ἔγιναν ἐπειδὴ τὸ ἤθελες. Καὶ παρηγορῶν τὸν πτωχόν, δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃς νὰ καταβληθῇ ἀπὸ τὴν λύπην, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ μὲ τὴν κλοπήν.

«Νὰ μὴ ὑπάρχῃ», λέγει, «μεταξύ μας διαμάχη καὶ με-

τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν». Εἶδες πραΰτητα; εἶδες ἐπιείκειαν; Ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν. Πῶς οὖν τὰ τῆς μάχης λύσιν λάβῃ καὶ σβεσθῇ τὰ τῆς φιλονεικίας; «Ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ», φησίν, «ἐναντίον σου ἐστί. Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ. Εἰ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιά· εἰ δὲ σὺ εἰς δεξιά, ἐγὼ εἰς ἀριστερά». Σκόπει τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἐπίτασιν. Πρὸ δὲ τούτων ἐννόει μοι, ἀγαπητέ, ὅση τοῦ πλούτου ἡ λύμη καὶ τῆς περιουσίας τῆς πολλῆς ἡ διαφορά. Ηὐξήθη τὰ ποίμνια, προσεγένετο πλοῦτος πολὺς καὶ εὐθέως διακόπτεται ἡ ὁμόνοια· καὶ ἔνθα ἦν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης ἐκεῖ μάχη καὶ φιλονεικία. Ὅπου γὰρ τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν, ἐκεῖ πᾶσα μάχης ἰδέα καὶ φιλονεικίας ὑπόθεσις· ἔνθα δὲ τοῦτο μὴ ᾖ, τὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τὰ τῆς εἰρήνης μετὰ πάσης ἀκριβείας πολιτεύεται.

Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τί φησιν ὁ μακάριος Λουκᾶς περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς τῇ πίστει προσιόντων. «Ἦν», φησί, «πάντων ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία»· οὐκ ἐπειδὴ ψυχὴν μίαν εἶχον πάντες (πῶς γὰρ ἐν διαφόροις σώμασιν ὄντες;), ἀλλὰ τὴν ἐπιτεταμένην ὁμόνοιαν ἡμῖν δείκνυσι. Καὶ εἰ μὴ σφόδρα μακρόθυμός τις ἦν ὁ δίκαιος καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς, καὶ ἐχαλέπηνεν ἂν καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· τίς ἡ τοσαύτη παροινία; Ὅλως γὰρ ἐτόλμησαν οἱ προσήκοντές σοι διᾶραι στόμα πρὸς τοὺς ἐμοὶ διαφέροντας; καὶ οὐκ ἐνενόησαν, ὅσον τὸ μέσον ἐστὶ μεταξὺ ἡμῶν; Πόθεν γάρ σοι τὰ τῆς εὐπορίας ταύτης γεγένηται; οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς κηδεμονίας; Τίς δέ σε εἰς ἀνθρώπους ὀφθῆναι πεποίηκεν; οὐκ ἐγὼ ἀντὶ πάντων σοι γεγονὼς καὶ τὴν πατρός σοι χρείαν διὰ πάντων ἐπιδειξάμενος; Ταύτας μοι τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδως τῆς πολλῆς περὶ

9. Γεν. 13, 9.

ταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἴμεθα ἀδελφοί». Εἶδες πραότητα; Εἶδες καλὴν διάθεσιν; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν ὑπερβολικήν του εὐσέβειαν, ἄκουσε καὶ τὰ ἑπόμενα. Πῶς λοιπὸν θὰ λυθῇ ἡ διαμάχη καὶ πῶς θὰ ἐξαλειφθῇ ἡ φιλονεικία; «Νά», λέγει, «ὁλόκληρος ἡ χώρα εὑρίσκεται ἐνώπιόν σου. Ἂς χωρίσωμεν. Ἐὰν ὑπάγῃς ἐσὺ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ δεξιά. Ἐὰν σὺ πρὸς τὰ δεξιά, ἐγὼ πρὸς τὰ ἀριστερά»⁹. Πρόσεξε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του. Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ σκέψου, ἀγαπητέ, πόση εἶναι ἡ ζημία τοῦ πλούτου καὶ πόσην φιλονεικίαν προκαλοῦν τὰ πολλὰ ἀγαθά. Ηὐξήθησαν τὰ ποίμνια, προσετέθη πολὺς πλοῦτος, καὶ ἀμέσως διακόπτεται ἡ ὁμόνοια, καὶ ὅπου ὑπῆρχεν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης, ἐκεῖ γεννᾶται ἡ διαμάχη καὶ ἡ φιλονεικία. Διότι ὅπου ὑπάρχει τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σου, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ τὸ μικρόβιον τῆς διαμάχης καὶ ἡ αἰτία τῆς φιλονεικίας. Ὅπου ὅμως λείπει τοῦτο, βασιλεύει ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ εἰρήνη μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν.

Καὶ διὰ νὰ τὸ μάθῃς καλῶς, ἄκουσε τί λέγει ὁ μακάριος Λουκᾶς δι' αὐτούς, ποὺ προσήρχοντο εἰς τὴν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. «Εἶχον», λέγει, «ὅλοι μίαν καρδίαν καὶ μίαν ψυχήν»· ὄχι ἐπειδὴ εἶχον ὅλοι μίαν ψυχὴν (διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἀφοῦ εἶχον διαφορετικὰ σώματα;), ἀλλὰ μᾶς φανερώνει τὴν πολὺ μεγάλην ὁμόνοιαν. Καὶ ἐὰν δὲν ἦτο ὁ δίκαιος πολὺ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐγνώριζε νὰ φιλοσοφῇ ἴσως καὶ νὰ ἐστενοχωρεῖτο καὶ νὰ τοῦ ἔλεγε· Τί παραφροσύνη εἶναι αὐτή; Ἐτόλμησαν οἱ ἰδικοί σου ἄνθρωποι νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα των πρὸς τοὺς ἰδικούς μου, ἐπειδὴ εἶχον κάποιαν διαφοράν; καὶ δὲν ἐσκέφθησαν, ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ μας; Ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ εὐπορία σου; δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου τὸ ἐνδιαφέρον; Ποῖος σὲ ἔκανε γνωστὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους; δὲν σὲ ἔκανα ἐγὼ καὶ δὲν ἤμουν πάντοτε δι' ἐσένα ὡσὰν πατέρας σου; Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν μοῦ ἀποδίδεις διὰ τὴν πολλὴν φροντίδα μου δι' ἐσένα; Μὲ

σὲ θεραπείας; Ταῦτα ἐλπίζων πανταχοῦ σε μετ' ἐμοῦ περιῆγον; Ἔστω, οὐδὲν τῶν ὑπηργμένων σοι παρ' ἐμοῦ εἰς ἔννοιαν ἔλαβες· κἄν μου γοῦν τὸ γῆρας αἰδεσθῆναί σε οὐκ ἐχρῆν καὶ τιμῆσαι τὰς πολιὰς τὰς ἐμάς; Ἀλλὰ περιεῖδες τοὺς ποιμένας τοὺς σοὺς ἐμπαροινοῦντας τοῖς ἐμοῖς ποιμέσιν, οὐκ εἰδὼς ὅτι ὥσπερ ἡ εἰς ἐκείνους ὕβρις εἰς ἐμὲ διαβαίνει, οὕτω καὶ ἡ ἐκείνων προπέτεια εἰς μὲ τὴν ἀναφορὰν ἔχει.

4. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος οὔτε εἰς διάνοιαν λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογισμὸν ἀπωσάμενος, ἑνὸς γίνεται μόνου, ὅπως καὶ τὴν μέλλουσαν ἐξάπτεσθαι φιλονεικίαν κατασβέσῃ καὶ τὸν χωρισμὸν ἀλύπως ἐπινοήσας πάσης ταραχῆς ἐκτὸς ποιήσῃ τὴν οἰκίαν. Οὐκ ἰδού, φησί, πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου ἐστί; Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ· εἰ σὺ εἰς δεξιά, ἐγὼ εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιά. Ὅρα τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαίου. Δεικνὺς γὰρ αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐχ ἑκὼν τοῦτο ποιεῖ, οὐδὲ βουλόμενος αὐτὸν χωρισθῆναι, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς φιλονεικίας ἀνάγκην, καὶ ὥστε μὴ διηνεκῆ τὸν πόλεμον εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ, σκόπει πῶς διὰ τῶν λόγων καταπραΰνει αὐτοῦ τὴν φλεγμονὴν καὶ αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν δίδωσι τῆς ἐκλογῆς καὶ προτίθησιν αὐτῷ τὴν γῆν ἅπασαν, καί φησιν· Οὐκ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; Ἣν ἂν βούλῃ, ἑλοῦ, κἀγὼ ἐκείνην καταδέξομαι μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς, ἣν ἂν αὐτὸς καταλίπῃς.

Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία. Διὰ πάντων ἀνεπαχθὴς βούλεται γενέσθαι τῷ ἀδελφιδῷ. Ἐπειδὴ γάρ, φησίν, ὅπερ οὐκ ἐβουλόμην, τοῦτο γίνεται, καὶ ἵνα τὰ τῆς φιλονεικίας παυθῇ, τὸν χωρισμὸν ἀνάγκη συμβῆναι· διὰ τοῦτό σε κύριον καθίστημι τῆς αἱρέσεως καὶ τὴν ἐξουσίαν σοι πᾶσαν δίδωμι, ἵνα ἣν ἂν νομίσῃς εἶναι τιμιωτέραν γῆν, ἐκείνην ἑλόμενος, τὴν λοιπὴν ἐμοὶ καταλίπῃς. Ἆρα ἂν τοῦτο ποιῆ-

αὐτὰς τὰς ἐλπίδας σὲ εἶχον παντοῦ μαζί μου; Ἔστω ὅτι δὲν ἔλαβες ὑπ' ὄψιν σου τὰ ὅσα ἀπέκτησες ἐξ αἰτίας μου· δὲν θὰ ἔπρεπεν ὅμως νὰ σεβασθῇς τὰ γεράματά μου καὶ νὰ τιμήσῃς τὰ ἄσπρα σου μαλλιά; Ἀλλὰ σὺ ἄφησες τοὺς ποιμένας σου νὰ προσβάλουν τοὺς ἰδικούς μου, χωρὶς νὰ ἔχῃς ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι, ὅπως ἡ πρὸς ἐκείνους ὕβρις μεταβαίνει εἰς ἐμέ, ἔτσι καὶ ἡ αὐθάδεια αὐτῶν μεταβαίνει καὶ εἰς ἐσένα.

4. Ὅμως δὲν κατεδέχθη οὔτε νὰ σκεφθῇ τίποτε ἀπ' αὐτὰ ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδιωξε κάθε παρομοίαν σκέψιν, δι' ἓν μόνον φροντίζει, πῶς δηλαδὴ καὶ νὰ κατασβέσῃ τὴν φιλονεικίαν ποὺ πρόκειται ν' ἀνάψῃ καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν οἰκίαν του ἀπὸ κάθε ταραχήν, ἀφοῦ ἐπιτύχῃ χωρισμὸν χωρὶς λύπην. Ἰδοὺ λέγει δὲν εἶναι ἐνώπιόν σου ὁλόκληρη ἡ χώρα; Ἂς χωρισθῶμεν. Ἐὰν σὺ ὑπάγῃς πρὸς τὰ δεξιά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐὰν δὲ ἐσὺ ὑπάγῃς πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω πρὸς τὰ δεξιά. Πρόσεχε τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ δικαίου. Διότι μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς αὐτὸν εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτι δὲν κάνει τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν του, οὔτε ἐπειδὴ θέλει νὰ χωρισθοῦν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς φιλονεικίας καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαρκὴς διαμάχη εἰς τὴν οἰκίαν του, πρόσεξε, μὲ ποῖον τρόπον ἀπαλύνει τὸν πόνον του μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ παρουσιάζει ὁλόκληρον τὴν χώραν καὶ λέγει· Δὲν εἶναι ἐνώπιόν σου ὁλόκληρη ἡ χώρα; Αὐτὸ τὸ μέρος ποὺ θέλει διάλεξέ το, καὶ ἐγὼ θὰ δεχθῶ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὸ ἄλλο, ποὺ σὺ θὰ ἀφήσῃς.

Μεγάλη εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ δικαίου. Ἐπιθυμεῖ μὲ τὸ κάθε τι νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὸν ἀνεψιόν του. Ἐπειδή, λέγει, γίνεται αὐτὸ ποὺ δὲν ἤθελον καὶ διὰ νὰ παύσῃ ἡ διαμάχη, εἶναι ἀνάγκη νὰ χωρισθῶμεν. Διὰ τοῦτο σοῦ δίδω τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ σοῦ δίδω ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἀφοῦ διαλέξῃς, διὰ τὸν ἑαυτόν σου, τὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ θὰ νομίσῃς ὅτι εἶναι εὐφορώτερον, νὰ ἀφήσῃς εἰς ἐμὲ τὸ ἄλλο. Ἆρά γε θὰ κατεδέχετο κανεὶς νὰ κάνῃ πρὸς συνο-

σαί ποτέ τις κατεδέξατο πρὸς ὁμήλικα ἀδελφόν, ὅπερ ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν ἐπεδείξατο; Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς προλαβὼν τὴν ἐκλογὴν ποιησάμενος καὶ τὰ πρωτεῖα λαβὼν παρεχώρησεν ἐκείνῳ τὰ ὑπολειφθέντα, οὐχὶ καὶ οὕτω μέγα ἦν τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον; Ἀλλ' ὅμως βουλόμενος καὶ τῆς ἀρετῆς δεῖξαι τὴν ὑπερβολὴν καὶ τοῦ νέου τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλῆσαι, ὥστε μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ γενέσθαι λύπης ἀφορμήν, αὐτῷ προθεὶς ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν, φησίν· «Ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου· διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οἵαν ἂν βούλῃ ἑλοῦ». Δέον τοίνυν τὸν ἀδελφιδοῦν τοσαύτης ἐπιεικείας πειραθέντα ἀντιτιμῆσαι τὸν πατριάρχην, καὶ μᾶλλον αὐτὸν αὐτῷ παραχωρῆσαι τῆς αἱρέσεως τὴν ἐκλογήν. Εἰώθαμεν γάρ πως ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὰν ἀντιτείνοντας μὲν ἴδωμεν τοὺς μέλλοντας πρὸς ἡμᾶς τι διερευνᾶσθαι καὶ φιλονεικοῦντας τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδᾶν, μὴ ἀνέχεσθαι ἐλαττοῦσθαι, μηδὲ ἐνδιδόναι αὐτοῖς· ὅταν δὲ παραχωροῦντας θεασώμεθα καὶ καθυφειμένοις ῥήμασι τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἡμῖν ἐπιτρέποντας, ὥσπερ αἰδούμενοι τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ τῆς φιλονεικίας ἀφιστάμεθα καὶ πάλιν ἀντιστρέφοντες πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν παραχωροῦμεν, κἂν ἐλάττων εἶναι δοκῇ ὁ πρὸς ἡμᾶς διερευνώμενος. Ὀφείλων τοίνυν καὶ ὁ Λὼτ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τοῦτο διαπράξασθαι, καθάπερ νεοσσός, καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος, τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδᾷ, ὡς ἐνόμιζε, καὶ τὴν ἐκλογὴν ποιεῖται.

«Καὶ ἐπάρας», φησί, «Λὼτ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ὅτι πᾶσα ἦν ποτιζομένη πρὸ τοῦ καταστρέψαι τὸν Θεὸν Σόδομα καὶ Γόμορρα ὡς ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς ἡ γῆ Αἰγύπτου, ἕως ἐλθεῖν εἰς Ζόγορα. Καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ Λὼτ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἀπῆρε Λὼτ ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ

μίληκον ἀδελφὸν αὐτὸ ποὺ ἔκανεν ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν ἀνεψιόν; Διότι ἐὰν αὐτὸς ἔκαμνε πρῶτος τὴν ἐκλογὴν καί, ἀφοῦ ἔπαιρνε τὰ καλύτερα μέρη, ἄφηνεν εἰς ἐκεῖνον τὰ ὑπόλοιπα, δὲν θὰ ἦτο καὶ ἔτσι μεγάλη ἡ ἐνέργειά του; Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἤθελε καὶ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νέου, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία ἀφορμὴ στενοχωρίας ἀπὸ τὸν χωρισμόν, παραχωρῶν εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν πρωτοβουλίαν, λέγει· «Νά, ὁλόκληρος ἡ χώρα εἶναι ἔμπροσθέν σου. Ἃς χωρισθοῦμεν, καὶ διάλεξε, ὅποιο μέρος θέλεις. Ἔπρεπε λοιπὸν ὁ ἀνεψιός, ἀφοῦ ἔτυχε τόσον μεγάλης ἐπιεικείας, ν' ἀποδώσῃ τὴν τιμὴν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ μᾶλλον αὐτὸς ἔπρεπε νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς. Συνηθίζομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι δυσανασχετοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ πρόκειται νὰ διεκδικήσουν κάτι μαζί μας καὶ νὰ φιλονεικοῦν διὰ νὰ λάβουν τὰ πρωτεῖα, νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ ἀδικηθῶμεν, οὔτε νὰ ἐνδίδωμεν εἰς αὐτούς. Ὅταν ὅμως ἴδωμεν, ὅτι παραχωροῦν εἰς ἡμᾶς τὰ πρωτεῖα καὶ μᾶς δίδουν τὴν πρωτοβουλίαν μὲ λόγους πλήρεις ταπεινοφροσύνης, ὡσὰν νὰ αἰσθανώμεθα ἐντροπὴν διὰ τὴν πολλὴν ἐπιείκειάν των, καὶ τὴν φιλονεικίαν ἐγκαταλείπομεν, καὶ ἀνταποδίδοντες τὴν τιμὴν παραχωροῦμεν τὴν πρωτοβουλίαν, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται, ὅτι εἶναι κατώτερος αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔχει διαφορὰς μὲ ἡμᾶς. Ὀφείλων λοιπὸν καὶ ὁ Λώτ, νὰ κάνῃ αὐτὸ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὡσὰν νέος ποὺ ἦτο, κυριευμένος ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχῃ περισσότερα, ἐφορμᾷ νὰ λάβῃ τὰ πρωτεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ διαλέγει.

«Καὶ ὁ Λώτ», λέγει, «ἀφοῦ ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμούς του, εἶδεν ὁλόκληρον τὸν τόπον γύρω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, διότι ἦτο ποτιζομένη πρὶν ὁ Θεὸς καταστρέψῃ τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα, μέχρι τῆς Ζογόρα, ὅπως ὁ Παράδεισος τοῦ Θεοῦ καὶ ὅπως ἡ Αἴγυπτος. Καὶ ὁ Λὼτ ἐδιάλεξε τὴν χώραν γύρω ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην καὶ μετέβη πρὸς ἀνατολάς. Ἔτσι

διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Εἶδες τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ βλαστῆσαι τὴν ῥίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ μέλλοντα φύεσθαι κάτωθεν ἐξέτεμε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ ἐπιεικείᾳ χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπεροψίαν ἄφατον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνὺς ἅπασιν ὅπως πάσης αὐτῷ περιουσίας προτιμοτέρα τυγχάνει ἡ εἰρήνη καὶ τὸ φιλονεικίας ἀπηλλάχθαι; Ἵνα γὰρ μή τις καταγνῷ τοῦ δικαίου ὡς ἀγνώμονος γενομένου περὶ τὸν Λώτ, καὶ ὅτι οἴκοθεν αὐτὸν ἀναστήσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, ἐκβάλλει τῆς οἰκίας, μηδὲ νομίσῃ τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἕνεκεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ἅπαντες, ὅτι εἰρήνης ἀντεχόμενος ταῦτα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτῷ παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἑλομένου οὐκ ἐδυσχέρανεν, ἵνα πάντες εἰδέναι ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηνικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπόν.

Ἄλλως δὲ καὶ ἕτερόν τι μυστήριον ἦν προοικονομούμενον, ὥστε πολλὰ κατ' αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν Λὼτ διὰ τῶν πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λὼτ τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγουσαν· «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην»· καὶ ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀψόμεθα, τῆς θείας Γραφῆς ἡμῖν ἅπαντα κατάδηλα ποιούσης. «Καὶ Ἄβραμ», φησί, «παρῴκησεν ἐν γῇ Χαναάν· Λὼτ δὲ κατῴκησεν ἐν πόλει τῶν περιχώρων καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Ὁρᾷς τὸν Λὼτ πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον ἀπιδόντα καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονηρίαν; Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρ-

10. Γεν. 13, 10-11.
11. Γεν. 13, 12-13.

ἐχωρίσθησαν μεταξύ των ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον»[10]. Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, πῶς δὲν ἐπέτρεψεν οὔτε νὰ βλαστήσῃ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἀμέσως ἔκοψε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φυτρώσουν, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐπέδειξεν ἀρετὴν εἰς τὴν ἄπειρον ὑπεροψίαν τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς ὅλους, ὅτι δι' αὐτὸν ἀπὸ κάθε περιουσίαν προτιμοτέρα εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν; Διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ λοιπὸν κανεὶς τὸν δίκαιον, ὅτι ἦτο ἀγνώμων πρὸς τὸν Λὼτ καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν οἶκον του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ξένην χώραν, τὸν ἐκδιώκει τώρα ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ οὔτε νὰ νομίσῃ κανείς, ὅτι κάνει αὐτὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἀλλὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι, ὅτι κάνει αὐτὰ ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐδυσανασχέτησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπροτίμησε τὰ πρωτεῖα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅλοι τὴν καλοκάγαθον διάθεσιν τοῦ δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλειρηνικῆς ψυχῆς του.

Ἄλλωστε καὶ κάποιο ἄλλο μυστήριον οἰκονομεῖται, ὥστε νὰ γίνουν πολλὰ κατὰ τὸ παράδειγμά του καὶ ὁ Λὼτ νὰ μάθῃ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἔκανεν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν ἐκλογήν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων νὰ μάθουν τὴν ἀρετὴν τοῦ Λώτ, καί, ἀφοῦ ἔγινεν ὁ χωρισμός, νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ ὁποία ἔλεγεν· «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Καὶ προχωροῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὰ ἴδωμεν αὐτὰ διότι ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς τὰ φανερώνει ὅλα. «Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἦλθε καὶ κατώκησεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, ὁ δὲ Λὼτ εἰς κάποιαν πόλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατεσκήνωσεν εἰς τὰ Σόδομα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν Σοδόμων ἦσαν πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»[11]. Βλέπεις ὅτι ὁ Λὼτ ἐπρόσεξε μόνον τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ δὲν ἐσκέφθη τὴν κακίαν τῶν κατοίκων; Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος, εἰπέ μου, ἀπὸ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὴν

διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ». Εἶδες τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ βλαστῆσαι τὴν ῥίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ μέλλοντα φύεσθαι κάτωθεν ἐξέτεμε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ ἐπιεικείᾳ χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπεροψίαν ἄφατον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνὺς ἅπασιν ὅπως πάσης αὐτῷ περιουσίας προτιμοτέρα τυγχάνει ἡ εἰρήνη καὶ τὸ φιλονεικίας ἀπηλλάχθαι; Ἵνα γὰρ μή τις καταγνῷ τοῦ δικαίου ὡς ἀγνώμονος γενομένου περὶ τὸν Λώτ, καὶ ὅτι οἴκοθεν αὐτὸν ἀναστήσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, ἐκβάλλει τῆς οἰκίας, μηδὲ νομίσῃ τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἕνεκεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ἅπαντες, ὅτι εἰρήνης ἀντεχόμενος ταῦτα ποιεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτῷ παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἑλομένου οὐκ ἐδυσχέρανεν, ἵνα πάντες εἰδέναι ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηνικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπόν.

Ἄλλως δὲ καὶ ἑτερόν τι μυστήριον ἦν προοικονομούμενον, ὥστε πολλὰ κατ' αὐτὸν γενέσθαι καὶ τὸν Λὼτ διὰ τῶν πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λὼτ τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγουσαν· «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην»· καὶ ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀψόμεθα, τῆς θείας Γραφῆς ἡμῖν ἅπαντα κατάδηλα ποιούσης. «Καὶ Ἄβραμ», φησί, «παρῴκησεν ἐν γῇ Χαναάν· Λὼτ δὲ κατῴκησεν ἐν πόλει τῶν περιχώρων καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Ὁρᾷς τὸν Λὼτ πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον ἀπιδόντα καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονηρίαν; Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρ-

10. Γεν. 13, 10-11.
11. Γεν. 13, 12-13.

ἐχωρίσθησαν μεταξύ των ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον»[10]. Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, πῶς δὲν ἐπέτρεψεν οὔτε νὰ βλαστήσῃ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἀμέσως ἔκοψε καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φυτρώσουν, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἐπέδειξεν ἀρετὴν εἰς τὴν ἄπειρον ὑπεροψίαν τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς ὅλους, ὅτι δι' αὐτὸν ἀπὸ κάθε περιουσίαν προτιμοτέρα εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν; Διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃ λοιπὸν κανεὶς τὸν δίκαιον, ὅτι ἦτο ἀγνώμων πρὸς τὸν Λὼτ καὶ ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν οἶκον του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ξένην χώραν, τὸν ἐκδιώκει τώρα ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ οὔτε νὰ νομίσῃ κανείς, ὅτι κάνει αὐτὰ ἀπὸ ἐχθρότητα, ἀλλὰ νὰ μάθωμεν ὅλοι, ὅτι κάνει αὐτὰ ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν καὶ δὲν ἐδυσανασχέτησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπροτίμησε τὰ πρωτεῖα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ὅλοι τὴν καλοκάγαθον διάθεσιν τοῦ δικαίου καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλειρηνικῆς ψυχῆς του.

Ἄλλωστε καὶ κάποιο ἄλλο μυστήριον οἰκονομεῖται, ὥστε νὰ γίνουν πολλὰ κατὰ τὸ παράδειγμά του καὶ ὁ Λὼτ νὰ μάθῃ ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν ἔκανεν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν ἐκλογήν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων νὰ μάθουν τὴν ἀρετὴν τοῦ Λώτ, καί, ἀφοῦ ἔγινεν ὁ χωρισμός, νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ ὁποία ἔλεγεν· «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Καὶ προχωροῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὰ ἴδωμεν αὐτὰ διότι ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς τὰ φανερώνει ὅλα. «Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ἦλθε καὶ κατώκησεν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, ὁ δὲ Λὼτ εἰς κάποιαν πόλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ κατεσκήνωσεν εἰς τὰ Σόδομα. Οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν Σοδόμων ἦσαν πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»[11]. Βλέπεις ὅτι ὁ Λὼτ ἐπρόσεξε μόνον τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ δὲν ἐσκέφθη τὴν κακίαν τῶν κατοίκων; Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος, εἰπέ μου, ἀπὸ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὴν

πῶν εὐφορίαν, ὅταν οἱ ἐνοικοῦντες ὦσι μοχθηροὶ τὸν τρόπον; Τί δὲ βλάβος ἀπ' ἐρημίας ἂν γένοιτο καὶ γῆς φαυλοτάτης, ὅταν οἱ ἐνοικοῦντες ὦσιν ἐπιεικέστεροι; Τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἡ τῶν ἐνοικούντων ἐστὶν εὐγνωμοσύνη. Ἀλλ' ὁ Λὼτ πρὸς ἓν μόνον εἶδε, τῆς γῆς τὴν εὐφορίαν. Διὰ τοῦτο ἡ Γραφὴ σημᾶναι ἡμῖν βουλομένη τῶν αὐτόθι οἰκούντων τὴν πονηρίαν, φησίν· «Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα». Οὐ μόνον, φησί, «Πονηροί», ἀλλὰ «Καὶ ἁμαρτωλοί», καὶ οὐχ ἁπλῶς «Ἁμαρτωλοί», ἀλλὰ καὶ «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστι, πολλὴ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν ἡ ἐπίτασις καὶ ὑπερβάλλουσα αὐτῶν ἡ πονηρία· δι' ὃ καὶ ἐπήγαγεν, «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ σφόδρα».

Εἶδες κακίας μέγεθος; εἶδες ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδᾶν καὶ μὴ τὸ συμφέρον σκοπεῖν; εἶδες ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια καὶ τὸ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν καὶ ἐλαττοῦσθαι; Ἰδοὺ γὰρ προϊούσης τῆς διδασκαλίας ὀψόμεθα τὸν μὲν τὰ πρῶτα ἐκλεξάμενον, οὐδεμίαν ἐκεῖθεν ὄνησιν προσλαμβάνοντα, τὸν δὲ ἐλάττονα ἑλόμενον, περιφανέστερον καθ' ἑκάστην γινόμενον καὶ διὰ πάντων αὐξανομένην αὐτοῦ τὴν εὐπορίαν καὶ πᾶσι περίβλεπτον καθιστάμενον.

5. Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον, εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσώμεθα τὰ λειπόμενα, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς, ὥστε ζηλῶσαι τὸν πατριάρχην καὶ μηδέποτε τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ πείθεσθαι τῷ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι, «Τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι» ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, καὶ σπουδάζειν ἐν ἅπασιν ἐλαττοῦσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τὰ πρωτεῖα ἔχειν, καθάπερ καὶ ὁ Χριστός φησιν· «Ὁ ταπεινῶν ἑαυτόν, ὑψωθήσεται». Τί οὖν ἂν εἴη τούτου ἴσον, ὅταν δι'

---

12. Ρωμ. 12, 10.
13. Λουκᾶ 14, 11.

πλουσίαν καρποφορίαν, ὅταν οἱ κάτοικοι εἶναι ἁμαρτωλοί; Ποῖον κακὸν δὲ θὰ προήρχετο ἀπὸ ἔρημον καὶ μὴ εὔφορον γῆν, ὅταν οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι πολὺ ἐνάρετοι; Διότι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ὁ Λὼτ μόνον ἕνα πρᾶγμα ἐπρόσεξε, τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή, ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἐπισημάνῃ τὴν κακίαν αὐτῶν ποὺ ἐκατοικοῦσαν ἐδῶ, λέγει· «Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Σοδόμων ἦσαν πολὺ πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Δὲν λέγει μόνον «πονηροὶ» ἀλλὰ «καὶ ἁμαρτωλοί», καὶ ὄχι ἁπλῶς «ἁμαρτωλοί», ἀλλὰ καὶ «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι ἦσαν πολλαὶ καὶ μεγάλαι αἱ ἁμαρτίαι των, καὶ ὑπερβολικὴ ἡ πονηρία των. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν, «Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολύ».

Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς κακίας; εἶδες πόσον κακὸν εἶναι νὰ ἁρπάξῃ κανεὶς τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὸ συμφέρον του; εἶδες πόσον καλὸν εἶναι ἡ καλὴ διάθεσις καὶ ἡ παραχώρησις τῶν πρωτείων καὶ ἡ ταπείνωσις; Διότι ἰδοὺ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐδιάλεξε τὰ πρωτεῖα δὲν εἶχε καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτά, ἐνῷ αὐτὸς ποὺ ἐπροτίμησε τὰ ὀλιγώτερα καθημερινῶς νὰ γίνεται περισσότερον ἔνδοξος καὶ νὰ αὐξάνῃ ἡ περιουσία του μὲ τὸ κάθε τι καὶ νὰ ἔχῃ φθάσει εἰς περίλαμπρον θέσιν.

5. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν πολὺ τὴν ὁμιλίαν, ἀφοῦ σταματήσωμεν τὸν λόγον ἐδῶ, ἂς κρατήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἑπομένην, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μιμηθῆτε τὸν πατριάρχην καὶ νὰ μὴ προτιμᾶτε ποτὲ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ ὑπακούετε εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, ποὺ λέγει, «Νὰ προλαμβάνετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον εἰς ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν»[12], ἀποδεικνυόμενοι ἀνώτεροι τοῦ ἑαυτοῦ σας, καὶ νὰ φροντίζετε εἰς κάθε περίπτωσιν νὰ εἶσθε ταπεινοί. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ κατοχὴ τῶν πρωτείων, ὅπως λέγει καὶ ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποὺ ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του, θὰ ὑψωθῇ»[13]. Ποῖον πρᾶγμα λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτό, ὅταν μὲ αὐτὰ ποὺ

ὧν ἑτέροις τῶν πρωτείων παραχωροῦμεν, αὐτοὶ μείζονος ἀπολαύωμεν τῆς τιμῆς, καὶ δι' ὧν ἑτέρους προτιμῶμεν, ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνάγωμεν;

Τοῦτο τοίνυν, παρακαλῶ, σπουδάζωμεν, ὥστε μιμεῖσθαι τοῦ πατριάρχου τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ κατ' ἴχνος τούτου τοῦ πρὸ τοῦ νόμου τὴν τοιαύτην ἐπιδειξαμένου φιλοσοφίαν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι πορευώμεθα. Ταπεινοφροσύνη γὰρ ἀληθῶς αὕτη ἐστίν, ἥνπερ ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ ἐπεδείξατο περὶ τὸν πολὺ αὐτοῦ λειπόμενον, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Ἐννόησον γὰρ ὅτι ὁ πρεσβύτης τῷ νέῳ παρεχώρησε, καὶ ὁ θεῖος τῷ ἀδελφιδῷ, καὶ ὁ τοσαύτης ἀπολαύων παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας τῷ μηδὲν μηδέπω μέγα τι ἐπιδειξαμένῳ· καὶ ἅπερ ἐχρῆν ἐκεῖνον εἰπεῖν, ὡς νέον πρὸς τὸν πρεσβύτην καὶ θεῖον ἑαυτοῦ, ταῦτα ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν νέον ἔλεγε.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν μὴ περὶ τοὺς ὑπερβεβηκότας ἡμᾶς, ἢ εἰς τοὺς ἴσους ἡμῖν τυγχάνοντας μόνον τὰ τῆς τιμῆς ἐπιδειξώμεθα. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἂν εἴη ταπεινοφροσύνη· ὅταν γάρ τις τὸ ἐξ ἀνάγκης ὀφειλόμενον ποιῇ, οὐ ταπεινοφροσύνη τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ὀφειλή. Ἡ δὲ ἀληθὴς ταπεινοφροσύνη, ὅταν τοῖς ἐλάττοσιν εἶναι δοκοῦσι παραχωρῶμεν καὶ ἐκείνους προτιμῶμεν τοὺς πολὺ καταδεεστέρους εἶναι νομιζομένους. Ἂν δὲ νήφωμεν, οὐδὲ ἐλάττους ἡμῶν εἶναί τινας νομίσομεν, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαίνειν ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο λέγω, οὐ περὶ ἡμῶν τῶν μυρίοις ἁμαρτήμασι βεβαπτισμένων, ἀλλὰ κἂν μυρία τις ᾖ κατορθώματα ἑαυτῷ συνειδώς, μὴ τοῦτο δὲ λογίζοιτο καθ' ἑαυτόν, ὅτι πάντων ἐστὶν

παραχωροῦμεν εἰς τοὺς ἄλλους τὰ πρωτεῖα, μὲ αὐτὰ ἀπολαμβάνωμεν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν τιμήν, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ ἐκτιμῶμεν τοὺς ἄλλους, μὲ αὐτὰ ἀνυψώνομεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὴν ὑψίστην τιμήν.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν φροντίδα, παρακαλῶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν, ὥστε νὰ μιμούμεθα τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὰ ἴχνη αὐτοῦ ποὺ ἔδειξε τέτοιαν φιλοσοφίαν πρὶν ἀκόμη θεσπισθῇ ὁ νόμος, ἐμεῖς ποὺ ζῶμεν ὑπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι αὐτή, τὴν ὁποίαν ὁ θαυμαστὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, ποὺ ὑπελείπετο κατὰ πολὺ ἀπὸ αὐτόν, ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Σκέψου δηλαδή, ὅτι ὁ γέρων παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νέον, ὁ θεῖος εἰς τὸν ἀνεψιόν, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀπελάμβανε τόσην εὔνοιαν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς αὐτόν, ποὺ οὐδέποτε ἐπέδειξε τίποτε τὸ σημαντικόν. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ἐκεῖνος, ὡς νέος πρὸς τὸν γέροντα καὶ θεῖόν του, αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν νεαρόν.

Ἂς μὴ ἀπονέμωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν τιμὴν μόνον πρὸς αὐτοὺς ποὺ μᾶς περνοῦν εἰς τὴν ἡλικίαν, ἢ εἰς αὐτούς, μὲ τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνομήλικοι. Καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο ταπεινοφροσύνη, διότι ὅταν κάποιος κάνῃ αὐτὸ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη, αὐτὸ δὲν εἶναι ταπεινοφροσύνη, ἀλλ' ὀφειλή. Ἡ πραγματικὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι, ὅταν παραχωροῦμεν τὰ πρωτεῖα εἰς αὐτοὺς ποὺ φαίνονται μικρότεροι καὶ τιμῶμεν ἐκείνους ποὺ φαίνονται κατὰ πολὺ κατώτεροι. Ἐὰν ὅμως εἴμεθα προσεκτικοὶ δὲν θὰ θεωρήσωμεν ὡρισμένους κατωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀνωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγω ὄχι δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ ἀναρίθμητα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος πιστεύῃ ἀπόλυτα, ὅτι ἐπετέλεσεν ἀναριθμήτους ἀγαθοεργίας, ἐὰν δὲν ἤθελε σκεφθῆ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ὁ ἔσχατος ὅλων, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ

ἔσχατος, οὐδὲν αὐτῷ ὄφελος ἂν γένοιτο τῶν τοσούτων κατορθωμάτων. Τοῦτο γάρ ἐστι ταπεινοφροσύνη, ὅταν τις ἀφορμὰς ἔχων τοῦ ἐπαίρεσθαι, καταστέλλῃ ἑαυτὸν καὶ ταπεινοῖ καὶ μετριάζῃ. Τότε γὰρ καὶ εἰς τὸ ἀληθὲς ὕψος ἀναχθήσεται κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ὑπόσχεσιν τὴν λέγουσαν, ὅτι «Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».

Σπουδάσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, πάντες τοῦ ὕψους ἐπιτυχεῖν τοῦ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἵνα τῆς αὐτῆς τῷ δικαίῳ εὐνοίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ Δεσπότου καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὰς τόσας ἀγαθοεργίας του. Διότι αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, ὅταν δηλαδὴ κάποιος, ἐνῷ δικαιολογεῖται νὰ ὑπερηφανεύεται, αὐτὸς ὅμως ταπεινώνῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸν κάνῃ νὰ εἶναι μετριοπαθής. Διότι τότε θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀληθινὸν ὕψος, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου, ποὺ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του θὰ ὑψωθῇ».

Ἂς φροντίσωμεν λοιπόν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ὕψος, ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἰδίαν εὔνοιαν μὲ τὸν δίκαιον ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 13, 14 - 18)

«Εἶπε δὲ Κύριος τῷ Ἄβραμ μετὰ τὸ χωρισθῆναι τὸν Λὼτ ἀπ' αὐτοῦ· ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ νῦν εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτήν».

1. Καταμάθετε χθὲς ἀγαπητοί, τοῦ πατριάρχου τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην, εἴδετε ἐπιεικείας ὑπερβολήν. Οὐδὲ γὰρ ἦν τὸ τυχὸν τὸ τὸν πρεσβύτην, τὸν τοσαῦτα εὐεργετηκότα, τὸν τοσαύτης ἀπολαύοντα τῆς εὐνοίας παρὰ τοῦ πάντων Δεσπότου, τοσαύτην ἐπιδείξασθαι περὶ τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν, τὴν ἰσοτιμίαν, ὥστε καὶ τῶν πρωτείων αὐτῷ παραχωρῆσαι καὶ τὰ ἐλάττονα ἑλέσθαι καὶ πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τοῦ τὸν πόλεμον ἀνασταῖλαι καὶ τὴν τῆς φιλονεικίας ὑπόθεσιν ἐκποδὼν ποιῆσαι. Τοῦτον ἅπαντες ζηλοῦν σπουδάζωμεν καὶ μηδέποτε κατὰ τῶν πλησίον ἐπαιρώμεθα, μηδὲ μέγα φρονῶμεν, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδεικνύμενοι παραχωρῶμεν, καὶ ἐλαττοῦσθαι μᾶλλον σπεύδωμεν ἐν πράγμασι καὶ ἐν ῥήμασι, καὶ μήτε πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας ἀπεχθανώμεθα, κἂν εὐηργετημένοι τύχωσι παρ' ἡμῶν ὄντες· τοῦτο γὰρ ἀρίστη φιλοσοφία. Μήτε πρὸς τὰς ὕβρεις ἀγριαίνωμεν, κἂν ὑποδεέστεροι εἶεν οἱ πρὸς ἡμᾶς διαπληκτιζόμενοι, ἀλλὰ τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ τῇ πραΰτητι τὸν θυμὸν καταστέλλωμεν. Οὐδὲν γὰρ ταύτης ἰσχυρότερον, οὐδὲν ταύτης δυνατώτερον.

Αὕτη τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἐν διηνεκεῖ καθίστησι τῇ γαλήνῃ καθάπερ ἐν λιμένι αὐτὴν ὁρμίζεσθαι παρασκευάζουσα, καὶ πάσης ἀναπαύσεως ὑπόθεσις ἡμῖν γινομένη.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
(Γέν. 13, 14 - 18)

«Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ μετὰ ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τοῦ Λὼτ ἀπὸ αὐτόν· ἀφοῦ σηκώσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ὅπου τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, διότι ὅλην τὴν γῆν ποὺ βλέπεις θὰ τὴν δώσω εἰς ἐσένα».

1. Ἐμάθατε καλῶς χθές, ἀγαπητοί, τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου καὶ εἴδατε τὴν ὑπερβολικήν του ἐπιείκειαν. Διότι δὲν ἦτο τυχαῖον τὸ ὅτι ἐπέδειξε τόσην ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἀνεψιόν του ὁ γέρων, ποὺ τόσον εὐεργετήθη καὶ ἀπελάμβανε τόσης εὐνοίας ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων, ὥστε καὶ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ προτιμήσῃ τὰ ὀλιγώτερα καὶ νὰ ὑποστῇ τὰ πάντα, διὰ νὰ κατασβήσῃ τὴν διαμάχην καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἀφορμὴν τῆς φιλονεικίας. Αὐτὸν ἂς φροντίζωμεν ὅλοι νὰ μιμηθῶμεν καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα ποτὲ πρὸς τοὺς πλησίον μας, οὔτε νὰ μεγαλοφρονῶμεν, ἀλλὰ δεικνύοντες πολλὴν ταπεινοφροσύνην νὰ ὑποχωρῶμεν καὶ νὰ προτιμῶμεν μᾶλλον νὰ εἴμεθα ταπεινόφρονες καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ εἰς τοὺς λόγους, καὶ νὰ μὴ δυσανασχετῶμεν κατὰ τῶν ἀδικούντων, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ ἔτυχον τῶν εὐεργεσιῶν μας· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρίστη φιλοσοφία. Οὔτε νὰ ἐξαγριωνώμεθα διὰ τὰς ἐναντίον μας ὕβρεις, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κατώτεροι αὐτοὶ ποὺ διαπληκτίζονται μὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ καταστέλλωμεν τὸν θυμὸν μὲ τὴν ἐπιείκειαν καὶ μὲ τὴν πραότητα. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἰσχυρὸν καὶ πιὸ δυνατὸν ἀπὸ αὐτήν.

Αὐτὴ χαρίζει διαρκῆ γαλήνην εἰς τὴν ψυχήν μας, προετοιμάζουσα αὐτὴν ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς λιμένα,

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν θείαν ἐκείνην διδασκαλίαν ποιούμενος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν ψυχὴν ἐν ἀναπαύσει καθίστησι καὶ πολλῇ τῇ ἡσυχίᾳ, ὡς πραότης καὶ ταπεινοφροσύνη. Τοῦτο παντὸς διαδήματος τιμιώτερον ἂν γένοιτο τῷ ταύτην κεκτημένῳ, τοῦτο πάσης περιφανείας καὶ δόξης λυσιτελέστερον. Τί γὰρ ἂν γένοιτο μακαριώτερον τοῦ ἀπηλλαγμένου τοῦ ἔνδοθεν τικτομένου πολέμου; Κἂν γὰρ μυριάκις εἰρήνης ἔξωθεν ἀπολαύωμεν θεραπείας, ἔνδοθεν δὲ τίκτηται ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς θόρυβος καὶ ζάλη, οὐδὲν ὄφελος τῆς ἔξωθεν εἰρήνης· ὥσπερ οὐδὲ πόλεώς τι ἐλεεινότερον, κἂν μυρία τις τείχη καὶ χαρακώματα αὐτὴν περιβάλλῃ, ἐκ δὲ τῶν ἔνδοθεν ἐνοικούντων τὴν προδοσίαν ὑπομένῃ.

Τοῦτο τοίνυν, παρακαλῶ, πρὸ πάντων σπουδάζωμεν, ἀτάραχον ἔχειν τὴν ψυχήν, ἐν ἡσυχίᾳ αὐτὴν καθιστάναι, πάσης ἀηδίας ἀπηλλάχθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ πολλῆς τῆς ἀναπαύσεως ἀπολαύωμεν καὶ τοῖς συγγινομένοις ἡμῖν προσηνεῖς γινώμεθα. Τοῦτο γὰρ μάλιστα γνώρισμα ἀνθρώπου τοῦ λόγῳ τετιμημένου, τὸ ἥμερον, τὸ ἐπιεικές, τὸ πρᾶον, τὸ ταπεινόν, τὸ ἥσυχον, τὸ μὴ καθάπερ ἀνδράποδον οὕτως ἕλκεσθαι καὶ σύρεσθαι, ἢ ὑπὸ ὀργῆς, ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ περιγίνεσθαι τῶν ἐνδόθεν σκιρτημάτων καὶ τὴν οἰκείαν διασώζειν εὐγένειαν καὶ μὴ διὰ ῥαθυμίας εἰς τὴν τῶν ἀλόγων ἐκπίπτειν θηριωδίαν. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅση τῆς πραΰτητος καὶ τῆς ἐπιεικείας ἡ ἰσχὺς καὶ ὡς ἤρκεσεν αὕτη μόνη ἡ ἀρετὴ τὴν αὐτὴν μετὰ ἀκριβείας κατωρθω-

1. Ματθ. 11, 29.

καὶ γίνεται αἰτία διὰ κάθε ἀνάπαυσίν μας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, διδάσκων ἐκείνους τοὺς θείους λόγους, ἔλεγεν· «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὕρετε ἀνάπαυσιν διὰ τὰς ψυχάς σας»[1]. Διότι τίποτε δὲν ἠρεμεῖ τόσον τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν γαληνεύει, ὅσον ἡ πραότης καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ δι' αὐτόν, ποὺ ἔχει αὐτήν, τιμιώτερον ἀπὸ κάθε κόσμημα, αὐτὸ εἶναι ὠφελιμώτερον ἀπὸ κάθε λαμπρότητα καὶ δόξαν. Διότι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐτυχέστερον ἀπ' αὐτὸν ποὺ ἀπηλλάγῃ ἀπὸ τὸν πόλεμον ποὺ γεννᾶται μέσα του; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἀπολαμβάνωμεν ἐξωτερικὰ εἰρήνην ἄπειρον καὶ περιποίησιν, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐσωτερικόν μας γεννῶνται ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῶν λογισμῶν θόρυβος καὶ ζάλη, δὲν ἔχομεν κανὲν ὄφελος ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐλεεινότερον ἀπὸ μίαν πόλιν, ἂν ἀκόμη τὴν περιβάλλῃ κανεὶς μὲ ἄπειρα τείχη καὶ χαρακώματα, ἀλλὰ προδίδεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους της.

Αὐτὴν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ δείχνωμεν τὴν φροντίδα πρὸ πάντων, νὰ ἔχωμεν ἀτάραχον τὴν ψυχήν μας, ἤρεμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε δυσαρέσκειαν, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι ν' ἀπολαύωμεν μεγάλης ἀναπαύσεως καὶ νὰ γινώμεθα εὐχάριστοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναναστρεφόμεθα. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ ἔχει τιμηθῆ μὲ τὸν λόγον, ἡ ἡμερότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ πραότης, ἡ ταπεινότης, ἡ γαλήνη, τὸ νὰ μὴ παρασύρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὡσὰν δοῦλος, εἴτε ἀπὸ τὴν ὀργήν, εἴτε ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ἀλλὰ νὰ καθησυχάζῃ μὲ τὸ λογικὸν τὰ ἐκ τῶν ἔσω σκιρτήματα καὶ νὰ μὴ φθάνῃ εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν ἀλόγων ζώων ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς πραότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας καὶ ὅτι ἦτο ἀρκετὴ μόνη της νὰ κάνῃ ἄξιον τῶν ἀνεκφράστων ἐκείνων ἐπαίνων αὐτόν, ποὺ θὰ κατορθώσῃ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ μὲ ἀ-

κότα τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἐπαίνων ἀξιῶσαι, ἄκουε τοῦ μακαρίου Μωϋσέως τὴν ἀνακήρυξιν ἐντεῦθεν γινομένην, καὶ στέφανον αὐτῷ ἐκ ταύτης οὕτω πλεκόμενον. «Καὶ Μωϋσῆς ἦν», φησί, «πραότητος πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶδες ἐγκωμίου μέγεθος, ὃ πάσης αὐτὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἰσοστάσιον ἀπέφηνε, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους προέκρινε; Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Δαυίδ φησιν ἡ Γραφή· «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυὶδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ». Ἐντεῦθεν καὶ ὁ πατριάρχης πολλῷ πλείονα τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἐπεσπάσατο καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκών, τῶν μειζόνων ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ.

Καὶ τοῦτο εἴσεσθε, ἐπειδὰν εἰς μέσον προθῶμεν ὑμῖν τὰ ἀκόλουθα τῶν χθὲς εἰρημένων καὶ τὰ πρῶτον ἀναγνωσθέντα ἀναπτύξωμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ἐπιδειξάμενος τὴν ἐπιείκειαν παρεχώρησε τῷ Λὼτ τῶν πρωτείων, καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δεδωκώς, εἵλετο προθύμως τὴν ἐλάττονα μερίδα ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν ἐκποδὼν γενέσθαι φιλονεικίαν· ὅρα ὅσης ἀπολαύει παραχρῆμα παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀμοιβῆς καὶ ὅπως ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας μείζονος ἀξιοῖ τῆς ἀντιδόσεως τὸν πατριάρχην. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὰν ἴδῃ μικρόν τι εἰσενεγκόντας ἡμᾶς, δαψιλεῖς ἡμῖν παρέχει τὰς παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβὰς καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν φιλοτιμίαν, ὡς πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντίσαι τὰ παρ' ἡμῶν γεγονότα.

2. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἑκάστῳ τῶν παρ' ἡμῶν ἐπιτελουμένων εὑρήσει τις παρ' αὐτοῦ γινόμενον. Τί γάρ, εἰπέ μοι, δύο ὀβολῶν ἂν γένοιτο εὐτελέστερον; Ἀλλ' ὅμως τὴν χήραν ἐκείνην, τὴν τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσαν, ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ παρόντος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνακηρύττεσθαι πεποίηκε. Καὶ τί λέγω δύο ὀβολούς; Κἂν ποτήριον ψυχροῦ τις δῷ, καὶ ὑπὲρ τούτου μεγάλας ὁρίζει τὰς ἀμοιβάς, ἀπὸ

---

2. Ψαλμ. 131, 1.

κρίβειαν, ἄκουσε, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ μακαρίου Μωυσέως ἀπὸ ἐδῶ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπ' αὐτὴν πλέκεται ὁ στέφανος δι' αὐτόν. Καὶ ὁ Μωυσῆς, λέγει, ἦτο ὁ πιὸ πρᾶος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Εἶδες τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκωμίου, τὸ ὁποῖον τὸν ἀπέδειξεν ἰσότιμον πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ κατέστησεν αὐτὸν ἀνώτερον ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ πάλιν ἡ Γραφὴ διὰ τὸν Δαυὶδ λέγει· «Νὰ ἐνθυμηθῇς, Κύριε, τὸν Δαυὶδ καὶ ὅλην τὴν πραότητά του»[2]. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης ἀπέσπασε πολὺ περισσοτέραν τὴν ἐκ τῶν ἄνω εὔνοιαν καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ προσέφερεν ὅσα ἠδύνατο, ἠξιώθη τὰ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθετε καλύτερον, ὅταν συνεχίσωμεν αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν χθὲς καὶ ὅταν ἀναπτύξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν προηγουμένως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπέδειξε πολὺ καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Λὼτ καὶ τοῦ παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς, ἐπροτίμησε μὲ προθυμίαν τὸ μικρότερον μερίδιον μὲ σκοπὸν νὰ ἀπομακρύνῃ κάθε φιλονεικίαν. Πρόσεχε πόσην ἀμοιβὴν παίρνει ἀμέσως ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ πῶς, ἂν καὶ εἶχε μεγαλυτέραν περιουσίαν, ὅμως κάνει ἄξιον τὸν πατριάρχην πολὺ μεγαλυτέρας ἀνταποδόσεως. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Κύριός μας. Ὅταν ἰδῇ, ὅτι προσφέρομεν κάτι τὸ ἐλάχιστον, μᾶς παρέχει πλουσίας τὰς ἀμοιβάς του καὶ ἐπιδεικνύει τόσην φιλοτιμίαν, ὥστε νὰ ὑπερβῇ αὐτὴ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ ἡμᾶς.

2. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς νὰ γίνεται ἀπὸ αὐτόν, εἰς κάθε ἕνα ἀπ' ὅσα κάμνομεν ἡμεῖς. Διότι εἰπέ μου, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ εὐτελέστερον ἀπὸ δύο ὀβολούς; Ἀλλ' ὅμως τὴν χήραν ἐκείνην, ποὺ εἶχε δώσει δύο ὀβολούς, τὴν ἔκανε νὰ διακηρύττεται ἀπὸ τότε μέχρι τώρα εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Καὶ διατί λέγω δύο ὀβολούς; Καὶ ἂν κάποιος δώσῃ ἕνα ποτήρι κρύο νερὸ καὶ δι' αὐτὸν προβλέπει

τῆς γνώμης ἀεὶ στεφανῶν τοὺς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦντας. Καὶ ἐπὶ τῆς προσεδρίας δὲ τῶν εὐχῶν τοῦτο ἴδοι τις ἂν παρ' αὐτοῦ γινόμενον. Ἐὰν γὰρ ἴδῃ μετὰ θερμότητός τινα προσιόντα, εὐθέως ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· «Ἔτι λαλοῦντός σου ἰδοὺ πάρειμι». Εἰ δὲ πλείονα τὴν προσεδρίαν ἐπιδείξηται καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ ζεούσης τῆς προθυμίας τὰ τῆς αἰτήσεως φιλοτιμεῖται, καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας πεποίηκεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτῆς τὸν τόνον καὶ τὴν πολλὴν ἔνστασιν, πρότερον ἀνακηρύξας καὶ στεφανώσας, ὡς εἰπεῖν, διὰ τῶν ἐγκωμίων καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ κατάδηλον αὐτὴν ποιήσας, τότε καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως ἐφιλοτιμήσατο μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. Εἰπὼν γάρ, «Ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις», τότε ἐπήγαγε, «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Καὶ εἰ βουλοίμεθα ἕκαστον τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐκλέγειν, πανταχοῦ πολλὴν ὀψόμεθα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Δεσπότου. Ὅπερ ἀκριβῶς ὁ πατριάρχης ἐπιστάμενος, καὶ εἰδὼς ὅτι ὁ τῶν ἐλαττόνων παραχωρήσας μειζόνων ἐπιτεύξεται, καθάπερ χθὲς ἠκούσατε, παρεχώρησε τῷ Λώτ, καὶ εἵλετο τὴν εὐτελεστέραν χώραν, ἵνα καὶ τῆς φιλονεικίας τὰς ἀφορμὰς περιέλῃ, καὶ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπιδείξηται, καὶ ἐν εἰρήνῃ καταστήσῃ τὴν οἰκίαν ἅπασαν. Ἀλλ' ἴδωμεν ἐκ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων, τίνας λαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ Δεσπότου ὑπὲρ τῆς τοσαύτης ἐπιεικείας.

«Καὶ εἶπε», φησίν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λὼτ ἀπ' αὐτοῦ· ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν σὺ εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος». Ὅρα τὸ τάχος τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς,

3. Ματθ. 15, 28.
4. Γεν. 13, 14-15.

μεγάλας ἀμοιβάς, διότι πάντοτε στεφανώνει τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους μὲ κριτήριον τὴν διάθεσίν των. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὴν προσευχὴν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ νὰ γίνεται αὐτὸ ἀπ' αὐτόν. Διότι ἐὰν ἰδῇ κάποιον νὰ προσέρχεται μὲ θέρμην εἰς τὴν προσευχήν, ἀμέσως θὰ εἰπῇ πρὸς αὐτόν· «Ἐνῷ ἀκόμη ὁμιλεῖς, ἐγὼ εἶμαι παρών». Ἐὰν ὅμως ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν καὶ διατυπώσῃ τὰ αἰτήματά του μὲ πολὺν πόθον καὶ ζέουσαν προθυμίαν, πρὶν ἀκόμη ζητήσῃ τὸν ἐγκωμιάζει καὶ τὸν στεφανώνει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν. Διότι ὅταν εἶδε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιμονήν της, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε, κατὰ κάποιον τρόπον, μὲ τὰ ἐγκώμια, καὶ τὴν ἔκανε γνωστὴν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, τότε καὶ ἐπραγματοποίησε τὸ αἴτημά της μὲ πολλὴν γενναιοδωρίαν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «γυναῖκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», τότε προσέθεσεν, «Ἂς γίνῃ εἰς ἐσένα ὅπως θέλεις»[3]. Καὶ ἂν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ κάθε ἕνα χωρίον τῆς ἁγίας Γραφῆς, θὰ ἴδωμεν παντοῦ μεγάλην τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὁ πατριάρχης καὶ γνωρίζων καλῶς, ὅτι αὐτὸς ποὺ παραχωρεῖ ὀλιγώτερα, θὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα, ὅπως ἠκούσατε χθές, παρεχώρησεν εἰς τὸν Λὼτ τὰ πρωτεῖα καὶ ἐπροτίμησε τὴν ὀλιγώτερον εὔφορον γῆν, οὕτως ὥστε καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς φιλονεικίας νὰ ἐξαφανίσῃ, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδικήν του ἀρετήν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκίαν. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τελευταίως ἀνεγνώσαμεν ποίας ἀμοιβὰς λαμβάνει ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ τὴν τόσην ἐπιείκειάν του.

«Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Λὼτ ἀπὸ αὐτόν· Ἀφοῦ σηκώσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, διότι ὅλην τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν βλέπεις, θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου αἰωνίως»[4]. Πρόσεχε τὴν ταχύτητα τῆς

ἧς περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Βουλομένη γὰρ ἡμᾶς διδάξαι ἡ θεία Γραφή, ὅσης ἀποδοχῆς ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ταπεινοφροσύνῃ, εἰποῦσα ὅτι διεχωρίσθη ὁ Λὼτ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῆν, ἣν εἵλετο ὡς καλλιστεύουσαν, εὐθέως ἐπήγαγε· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ». Εἶτα ἵνα μάθωμεν μετὰ ἀκριβείας, ὅτι ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν Λὼτ γεγενημένων ἀμειβόμενος αὐτὸν ταῦτά φησι, προσέθηκε· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἄβραμ μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λὼτ ἀπ' αὐτοῦ»· μονονουχὶ ταυτὶ πρὸς αὐτὸν φανερῶς λέγων τὰ ῥήματα· παρεχώρησας διὰ πολλὴν ἐπιεικείαν τῆς καλλιστευομένης χώρας τῷ ἀδελφιδῷ καὶ τὴν ἄκραν ἐπεδείξω ταπεινοφροσύνην, καὶ τοσαύτην ἐποιήσω τῆς εἰρήνης τὴν πρόνοιαν, ὡς πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τὴν μηδεμίαν εἶναι ὑμῶν μεταξὺ φιλονεικίαν· διὰ τοῦτο λάμβανε παρ' ἐμοῦ δαψιλεῖς τὰς ἀμοιβάς. «Ἀναβλέψας», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν σὺ εἶ, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα, καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».

Εἶδες ἀντίδοσιν πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα; Δι' αὐτῶν τῶν ῥημάτων ἔρχεται ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, δι' ὧν καὶ ὁ πατριάρχης τὴν παραχώρησιν ἐποιήσατο. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἔλεγεν, «Οὐκ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; Διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ· εἰ σὺ εἰς δεξιά, ἐγὼ εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιά», οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης φησίν· «ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος». Ἐνταῦθά μοι σκόπει τῆς φιλοτιμίας τὴν ὑπερβολήν. Σὺ μὲν γάρ, φησίν, αἵρεσιν δοὺς τὴν τῆς ἐκλογῆς, τὴν μὲν παρεχώρησας, ἥνπερ ἑλέσθαι ἐβουλήθη, τὴν δὲ ὑπολειφθεῖσαν αὐτὸς κατεδέξω, ἐγὼ δὲ τοσαύτην ποιοῦμαι

5. Γεν. 13, 9.

προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἁγία Γραφὴ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ, πόσον κέρδος εἶχεν ὁ πατριάρχης ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς τόσης ταπεινοφροσύνης του, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Λὼτ ἐχωρίσθη καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν χώραν τὴν ὁποίαν ἐδιάλεξεν ὡς καλυτέραν, ἀμέσως προσέθεσε· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ». Ἔπειτα διὰ νὰ μάθωμεν ἀκριβῶς, ὅτι λέγει αὐτὰ ὡς ἀμοιβήν, δι' ὅσα ἔκανε διὰ τὸν Λώτ, προσέθεσε· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄβραμ, ἀφοῦ ἐχωρίσθη ὁ Λὼτ ἀπὸ αὐτόν», ὡσὰν νὰ λέγῃ πρὸς αὐτὸν φανερὰ αὐτὰ τὰ λόγια· «Ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἐπιεικείας σου παρεχώρησες τὴν πιὸ εὔφορον χώραν εἰς τὸν ἀνεψιόν σου καὶ ἐπέδειξες τὴν ἄκραν ταπεινοφροσύνην καὶ τόσον ἐνδιεφέρθης διὰ τὴν γαλήνην, ὥστε ἐδέχθης τὰ πάντα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία φινονεικία μεταξύ σας· διὰ τοῦτο δέξου ἀπὸ ἐμένα πλουσίας ἀμοιβάς. «Ἀφοῦ σηκώσῃς», λέγει, «τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, διότι ὅλην τὴν χώραν ποὺ βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου αἰωνίως».

Εἶδες ἀνταμοιβὴν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκανεν αὐτός; Μὲ τὰ ἴδια λόγια ὁμιλεῖ καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ ὁ πατριάρχης ἔκανε τὴν παραχώρησιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν ἐκεῖνος, «Νά, ὅλη ἡ χώρα δὲν εὑρίσκεται ἐνώπιόν σου; Ἂς χωρισθοῦμεν. Ἐὰν σὺ ὑπάγῃς δεξιά, ἐγὼ θὰ ὑπάγω ἀριστερά. Καὶ ἂν σὺ ἀριστερά, ἐγὼ δεξιά[5], ἔτσι καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Ἀφοῦ σηκώσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ τώρα κατοικεῖς· διότι ὁλόκληρον τὴν χώραν ποὺ βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους διὰ πάντα». Ἐδῶ πρόσεξε σὲ παρακαλῶ, τὴν ὑπερβολὴν τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Θεοῦ. Σὺ μέν, λέγει, ἔδωσες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν Λὼτ καὶ τοῦ παρεχώρησες τὴν χώραν ποὺ ἠθέλησε νὰ διαλέξῃ, τὴν δὲ ἄλλην ἐπῆρες ἐσύ, ἐγὼ ὅμως εἶμαι τόσον γενναιόδωρος, ὥστε ὁ-

τὴν φιλοτιμίαν, ὡς πᾶσαν τὴν γῆν ὑποπίπτουσαν τῇ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν θέᾳ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἀπὸ ἄρκτου καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν ὁρᾷς, σοὶ παραχωρήσω· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος».

Εἶδες ἀξίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τὴν φιλοτιμίαν; εἶδες ὅσων παραχωρήσας, ὅσων ἠξιώθη; Ἐντεῦθεν παιδευώμεθα πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι δαψίλειαν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα μικρὰ δόντες μεγάλων ἀξιωθῶμεν. Ποῦ γὰρ ἴσον, εἰπέ μοι, ἀργύριον βραχὺ δοῦναι καὶ συγχώρησιν ἁμαρτημάτων κομίσασθαι; θρέψαι πεινῶντα, καὶ παρρησίας ἀξιωθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ καὶ ἀκοῦσαι τὰ τῆς βασιλείας ἀντάξια ῥήματα, «Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν»; Μὴ γὰρ ὁ σοὶ παρασχὼν τὴν τοσαύτην δαψίλειαν οὐκ ἠδύνατο κἀκείνου τὴν ἔνδειαν παραμυθήσασθαι; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀφίησιν αὐτὸν τῇ πενίᾳ τρύχεσθαι, ἵνα κἀκεῖνος τῆς ὑπομονῆς πολὺν κομίζηται τὸν μισθὸν καὶ σὺ τὴν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης σαυτῷ προαποθῇ τὴν παρρησίαν.

3. Εἶδες φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς ἅπαντα διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκονομεῖ; Ὅταν οὖν ἐννοήσῃς, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν ὠφέλειαν ἐκεῖνος τῇ πενίᾳ προσπαλαίων λιμῷ διαφθείρεται, μὴ παρέλθῃς ἀνηλεῶς, ἀλλὰ γενοῦ πιστὸς οἰκονόμος τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου σοι παρασχεθέντων, ἵνα τὴν ἐκείνου ἔνδειαν παραμυθησάμενος πολλὴν ἐπισπάσῃ τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν. Καὶ δόξασόν σου τὸν Δεσπότην, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν συνεχώρησεν ἐκεῖνον ἐν πενίᾳ διάγειν, ἵνα σὺ δυνηθῇς ὁδὸν εὑρεῖν, δι᾿ ἧς δυνήσῃ καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι καὶ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου σοι παρασχεθέντα καλῶς οἰκονομήσας τῶν ἐπαίνων ἐκείνων ἀ-

6. Ματθ. 25, 35.

λόκληρον τὴν χώραν ποὺ πίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ματιῶν σου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἀπὸ βορρᾶν, νότον, ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, ὁλόκληρον τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν βλέπεις, θὰ σοῦ τὴν παραχωρήσω· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα».

Εἶδες ὅτι ἡ γενναιοδωρία εἶναι ἀξία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; εἶδες πόσα ἠθέλησε νὰ παραχωρήσῃ καὶ πόσων ἠξιώθη νὰ ἀποκτήσῃ; Ἀπὸ αὐτὸ διδασκόμεθα νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην γενναιοδωρίαν κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ὥστε, δίδοντες ὀλίγα, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν πολλά. Διότι, εἰπέ μου, ποῦ ὑπάρχει ἴσον πρᾶγμα, νὰ δίδῃς ἕνα μικρὸ νόμισμα καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃς συγχώρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν; νὰ θρέψῃς τὸν πεινῶντα καὶ νὰ ἀξιωθῇς παρρησίαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ νὰ ἀκούσῃς τοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ σὲ κάνουν ἄξιον τῆς βασιλείας, «Ἐπείνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»; Μήπως δὲν ἠμποροῦσεν αὐτὸς ποὺ σοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν τόσην ἀφθονίαν τοῦ πλούτου νὰ θεραπεύσῃ καὶ τὴν πτωχείαν ἐκείνου; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀφήνει αὐτὸν νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὴν πενίαν, ὥστε καὶ ἐκεῖνος νὰ λάβῃ μεγάλον μισθὸν διὰ τὴν ὑπομονήν του καὶ σὺ νὰ ἔχῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου τὴν παρρησίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐλεημοσύνης.

3. Εἶδες φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς οἰκονομεῖ τὰ πάντα διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν; Ὅταν λοιπὸν συνειδητοποιήσῃς, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν ἰδικήν σου ὠφέλειαν παλαίει μὲ τὴν πτωχείαν ἐκεῖνος καὶ βασανίζεται ἀπὸ τὴν πεῖναν, μὴ τὸν προσπεράσῃς χωρὶς νὰ τὸν ἐλεήσῃς, ἀλλὰ νὰ γίνῃς πιστὸς οἰκονόμος τῶν ὅσων ἐδόθησαν εἰς ἐσένα ἀπὸ τὸν Κύριον, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ παρηγορήσῃς τὴν πτωχείαν ἐκείνου, νὰ ἀποσπάσῃς πολλὴν εὔνοιαν ἐκ τῶν ἄνω. Καὶ δόξασε τὸν Κύριον, διότι ἐπέτρεψε νὰ ζῇ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἀνέχειαν διὰ σὲ καὶ τὴν ἰδικήν σου σωτηρίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃς ἐσὺ νὰ εὕρῃς ὁδόν, μέσῳ τῆς ὁποίας θὰ ἠμπορέσῃς καὶ τὰς ἁμαρτίας νὰ ἀποπλύνῃς καὶ ἀφοῦ διαχειρισθῇς καλῶς αὐτὰ ποὺ σοῦ ἔδωσεν ὁ Κύριος, νὰ ἀξιωθῇς ἐκείνων τῶν ἐπαίνων, οἱ

ξιωθῆναι τῶν πάντα λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαινόντων. Ἀκούσῃ γὰρ «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπ' ὀλίγων ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

Ταῦτα ἐννοοῦντες, καθάπερ εὐεργέτας, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῖν τὰς ἀφορμὰς παρέχειν δυναμένους, οὕτως ὁρῶμεν τοὺς πένητας καὶ μετὰ δαψιλείας καὶ ἱλαρᾶς τῆς προθυμίας παρέχωμεν, μηδέποτε ἀνανεύοντες περὶ τὴν δόσιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας διαλεγόμενοι καὶ πραότητα πολλὴν δεικνύμενοι. «Κλῖνον γὰρ πτωχῷ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι», ἵνα καὶ πρὸ τῆς δόσεως τῇ προσηνείᾳ τῶν ῥημάτων τὴν καταβεβλημένην αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐνδείας ἀναστήσῃς· «Κρεῖσσον γάρ», φησί, «λόγος ἢ δόσις». Οὕτως οἶδε καὶ ῥῆμα νευρῶσαι ψυχὴν καὶ πολλὴν εἰσαγεγεῖν τὴν παραμυθίαν.

Μὴ τοίνυν πρὸς τὸν λαμβάνοντα μόνον ὁρῶντες τὴν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην φιλοτιμίαν ποιώμεθα, ἀλλὰ λογιζόμενοι τίς ἐστιν ὁ οἰκειούμενος τὰ εἰς τὸν πένητα γινόμενα καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν διδομένων ἔκτισιν ὑποσχόμενος, οὕτω πρὸς ἐκεῖνον τείνοντες τὴν διάνοιαν μετὰ πάσης προθυμίας παρέχειν σπουδάζωμεν καὶ σπείρωμεν, ὡς ἔτι καιρός, μετὰ δαψιλείας, ἵνα καὶ μετὰ δαψιλείας θερίσωμεν. «Ὁ σπείρων γάρ», φησί, «φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει». Ἀφειδεῖ τοίνυν τῇ χειρὶ καταβάλλωμεν τὰ καλὰ ταῦτα σπέρματα, ἵνα ἐν καιρῷ μετὰ δαψιλείας θερίσωμεν. Νῦν μὲν γάρ ἐστιν ὁ τοῦ σπόρου καιρός, ὃν μὴ παραδράμωμεν, παρακαλῶ, ἵνα ἐν τῇ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἐνταῦθα σπαρέντων ἡμέρᾳ, τοὺς καρποὺς ἀποδρεψώμεθα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον τῶν

---

7. Ματθ. 25, 23.
8. Σοφ. Σειρ. 4, 8.
9. Σοφ. Σειρ. 18, 16.
10. Β' Κορ. 9, 6.

ὁποῖοι ὑπερβαίνουν κάθε λόγον καὶ κάθε σκέψιν. Διότι θὰ ἀκούσῃς· «Εὖγε, δοῦλε καλὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἦσουν πιστός, ἀλλὰ εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου»[7].

Ἀντιλαμβανόμενοι αὐτὰ νὰ βλέπωμεν τοὺς πτωχοὺς ὡς εὐεργέτας καὶ ὡς δυναμένους νὰ παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφορμὴν τῆς σωτηρίας μας καὶ νὰ τοὺς ἐλεοῦμεν μὲ πολλὴν καὶ καλὴν διάθεσιν, ποτὲ νὰ μὴ ἀρνούμεθα νὰ δίδωμεν, ἀλλὰ νὰ συνομιλοῦμεν μὲ πολὺ ἐπιείκειαν καὶ νὰ δείχνωμεν πολλὴν πραότητα. Διότι λέγει, «τεῖνε μὲ προσοχὴν τὸ αὐτί σου εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ἀπάντησε εἰς αὐτὸν μὲ εἰρηνικοὺς λόγους καὶ πραότητα»[8], ὥστε καὶ πρὶν ἀκόμη τοῦ δώσῃς ἐλεημοσύνην, μὲ τοὺς ἠπίους λόγους σου νὰ ἀναστήσῃς τὴν ψυχήν του ποὺ εἶναι καταβεβλημένη ἀπὸ τὴν πολλὴν πτωχείαν· διότι, λέγει· εἶναι προτιμότερος ὁ καλὸς λόγος παρὰ ἡ προσφορά»[9]. Ἔτσι γνωρίζει καὶ ὁ λόγος νὰ τονώσῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τῆς δώσῃ πολλὴν παρηγορίαν.

Ἂς μὴ κάνωμεν λοιπὸν τὴν ἐλεημοσύνην ἀποβλέποντες μόνον πρὸς τὸν δεχόμενον τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλά, σκεπτόμενοι ποῖος οἰκειοποιεῖται αὐτὰ ποὺ δίδονται εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ὑπόσχεται νὰ ἐξοφλήσῃ αὐτὰ ποὺ δίδονται, ἔτσι στρέφοντες τὴν σκέψιν μας πρὸς ἐκεῖνον νὰ φροντίζωμεν νὰ προσφέρωμεν μὲ κάθε προθυμίαν καὶ ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρός, νὰ σπείρωμεν μὲ ἀφθονίαν, ὥστε καὶ νὰ θερίσωμεν μὲ ἀφθονίαν. Διότι λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ σπέρνει μὲ φειδωλίαν καὶ θὰ θερίσῃ μὲ φειδωλίαν»[10]. Ἂς δίδωμεν λοιπὸν τοὺς καλοὺς αὐτοὺς σπόρους μὲ ἁπλοχεριάν, ὥστε νὰ θερίσωμεν ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς μὲ ἀφθονίαν. Διότι τώρα εἶναι ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς, τὸν ὁποῖον, παρακαλῶ, νὰ μὴ παραβλέψωμεν, ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τῶν σπαρέντων ἐδῶ νὰ δρέψωμεν τοὺς καρποὺς καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου. Διότι τίποτε, κανὲν ἄλλο κατόρθωμά μας δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σβήσῃ τόσον τὴν πυρὰν

κατορθωμάτων οὕτω δυνήσεται σβέσαι τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν τὴν πυράν, ὡς ἡ τῆς ἐλεημοσύνης δαψίλεια. Αὕτη καὶ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν τὸν ἀφανισμὸν ἐργάζεται, καὶ παρρησίας ἡμῖν πρόξενος γίνεται, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν προευτρεπίζει.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱκανῶς εἴρηται πρὸς τὴν ὑμετέραν προτροπὴν καὶ πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι μικρὰ διδόντες μεγάλων ἀξιούμεθα παρὰ τοῦ Δεσπότου. Ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ λόγος πρὸς τὴν τῆς ἐλεημοσύνης παραίνεσιν ἐξεκυλίσθη· ἐπειδὴ γὰρ ἐλέγομεν, ὅτι μέρους γῆς παραχωρήσας ὁ πατριάρχης καὶ τὸ κάλλιστον τῆς χώρας προέμενος τῷ Λὼτ καὶ τὴν φαυλοτάτην γῆν ἑλόμενος ἑαυτῷ τοσαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλοτιμίας, ὡς ὑπερβαίνειν πάντα νοῦν καὶ διάνοιαν τὴν ὑπόσχεσιν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένην. «Ἀναβλέψας γάρ», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν, πρὸς βορρᾶν καὶ λίβα· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος». Μέρος γῆς, φησί, παρεχώρησας τῷ ἀδελφιδῷ· ἰδοὺ ἐγὼ ὁλόκληρόν σοι τὴν γῆν ὑπισχνοῦμαι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σπέρματί σου παρέξειν ἐπαγγέλλομαι αὐτὴν καὶ «ἕως αἰῶνος», τοῦτ' ἔστι διηνεκῶς.

Εἶδες πῶς φιλοτιμεῖται ἐν ταῖς εὐεργεσίαις; Ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὅτι τούτου μάλιστα ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν οὕτω νευρώσει, φησί· καὶ τοῦτό σοι παρέξω, ὥστε καὶ τοὺς ἀπὸ σοῦ τικτομένους διαδέξασθαι τῆς γῆς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ διηνεκῆ ταύτης ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Εἶτα ἵνα μὴ πρὸς τὴν οἰκείαν μόνον φύσιν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας τὸ ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τῆς Σάρας στείρωσιν ἀπιδών, ναρκήσῃ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θαρρήσῃ τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει, φησί· «Καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου, ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς. Εἰ δυνήσεταί τις τὴν ἄμμον τῆς γῆς ἐξαριθμῆσαι καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμηθήσεται». Ἀληθῶς

11. Γεν. 13, 16.

τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως ἡ πλουσιοπάροχος ἐλεημοσύνη. Αὐτὴ ἐπιτυγχάνει καὶ τὸν ἀφανισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ γίνεται πρόξενος εἰς ἡμᾶς παρρησίας καὶ μᾶς προετοιμάζει, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθά.

Ἀλλ' αὐτὰ εἶναι ἐπαρκῆ διὰ νὰ σᾶς νουθετήσουν καὶ νὰ σᾶς δείξουν, ὅτι μὲ τὸ νὰ δίδωμεν ὀλίγα, ἀξιούμεθα πολλῶν ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι ἀπὸ ἐδῶ ἤρχισε καὶ ὁ λόγος νὰ σᾶς συμβουλεύω διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐλέγομεν, ὅτι ὁ παραχωρήσας πατριάρχης ἕνα μέρος τῆς γῆς καὶ μάλιστα ἀφήνων τὸ πιὸ εὔφορον εἰς τὸν Λὼτ καὶ προτιμῶν διὰ τὸν ἑαυτόν του τὸ χειρότερον μέρος, ἠξιώθη τόσον μεγάλης φιλανθρωπίας ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ ὑπερβαίνῃ κάθε νοῦν καὶ σκέψιν ἡ ὑπόσχεσις ποὺ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «Ἀφοῦ σηκώσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου, κοίταξε ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ τώρα κατοικεῖς πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, διότι ὁλόκληρον τὴν γῆν ποὺ βλέπεις θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Μέρος τῆς γῆς, λέγει, ἔδωσες εἰς τὸν ἀνεψιόν σου· ἰδοὺ ἐγὼ σοῦ ὑπόσχομαι ὁλόκληρον γῆν καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὑπόσχομαι, ὅτι θὰ δώσω αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογνους σου καὶ μάλιστα «ἕως αἰῶνος», δηλαδὴ θὰ τὴν ἔχουν ὡς ἰδικήν των συνεχῶς.

Εἶδες πῶς φιλοτιμεῖται ὁ Κύριος μὲ τὰς εὐεργεσίας; Διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης καὶ δὲν ἠμποροῦσε τίποτε ἄλλο νὰ δυναμώσῃ τόσο τὴν προθυμίαν του, λέγει· «Καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ δώσω, ὥστε καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα νὰ διαδεχθοῦν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς γῆς καὶ νὰ ἐξουσιάζουν αὐτὴν συνεχῶς. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅταν θὰ ἴδῃ τὴν ἰδικήν του φυσικὴν κατάστασιν καὶ τὴν γεροντικήν του ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρυνθῇ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποσχέσεως, λέγει· «Καὶ θὰ κάνω τόσους πολλοὺς τοὺς ἀπογόνους σου, ὅσον ἄπειρος εἶναι ἡ ἄμμος τῆς γῆς. Ἐὰν θὰ ἠμπορέσῃ κάποιος νὰ ἀπαριθμήσῃ τὴν ἄμμον τῆς γῆς, θὰ ἀπαριθμήσῃ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου»[11]. Πράγματι ἡ ὑπόσχεσις ἦτο ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύ-

ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἦν ἡ ὑπόσχεσις· οὐ μόνον γὰρ πατέρα αὐτὸν ποιήσειν ὑπέσχετο, τοσούτων ὄντων τῶν κωλυμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς πλῆθος τοσοῦτον ἐπιδώσειν, ὡς τῇ ἄμμῳ τῆς γῆς παρισωθῆναι, καὶ ἀνώτερον ἀριθμοῦ τὸ πλῆθος γενέσθαι, τὴν ἐπίτασιν τῆς ὑπερβολῆς διὰ τοῦ παραδείγματος ἐμφῆναι βουλόμενος.

Σκόπει πῶς ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης κατὰ μικρὸν γυμνάζει τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Εἰπὼν γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», νῦν πάλιν φησί, «Καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω ἕως αἰῶνος καὶ ποιήσω αὐτὸ ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς». Καὶ τέως μέχρι λόγων τὰ τῆς ὑποσχέσεως καὶ πολὺς ἐν μέσῳ παραγίνεται χρόνος, ἵνα καὶ τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου μάθωμεν τὸ φιλόθεον, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν. Ἐπίτηδες γὰρ μέλλει καὶ ἀναβάλλεται, ἵνα εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσαντες οἱ τὴν ὑπόσχεσιν δεξάμενοι, καὶ ἀπογνόντες, ὡς εἰπεῖν, τέως κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν, τότε καὶ τῆς οἰκείας ἀσθενείας τὴν πεῖραν, καὶ τῆς ἀφάτου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν ἴδωσιν.

4. Ἐννόει δέ μοι ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ἐν μέσῳ χρόνου τὸ στερρὸν τῆς τοῦ πατριάρχου γνώμης, πῶς πάντα τὰ ἀνθρώπινα παρατρέχων, πρὸς τὸ δυνατὸν τοῦ ὑποσχομένου τείνας τὴν διάνοιαν οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ ἐταράττετο. Ἴστε γὰρ πολλάκις, ὅτι ἐπειδάν τις ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑποσχόμενος μηδέπω εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὰ ἐπαγγελθέντα, πῶς ὀκνηρότεροι γινόμεθα πρὸς τὸ πάλιν αὐτὸ πιστεῦσαι ὑπισχνουμένῳ. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν ἀνθρώπου εἰκότως ἂν τοῦτο γένοιτο, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ μετὰ πολλῆς σοφίας τὰ ἡμέτερα οἰκονομοῦντος, ἐπειδὰν ἅπαξ ἐπαγγείληται, κἂν μυρία ἐν τῷ μέσῳ κωλύματα παρεμπίπτοι, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ὁρῶντας θαρρεῖν χρὴ καὶ ἐστηριγμένον ἔ-

12. Γεν. 13, 15-16.

σεως· διότι ὄχι μόνον ἔδιδεν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τὸν κάνῃ πατέρα, ἐνῷ ὑπῆρχον τόσα πολλὰ κωλύματα, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ καὶ τόσους πολλοὺς ἀπογόνους, ὥστε αὐτοὶ νὰ ἐξισώνωνται μὲ τὴν ἄμμον τῆς γῆς καὶ μάλιστα νὰ εἶναι περισσότεροι ἀπ' αὐτὴν κατὰ τὸ πλῆθος, ἐπιθυμῶν μὲ τὸ παράδειγμα νὰ ἐκφράσῃ τὴν ὑπερβολικὴν δωρεάν του.

Πρόσεχε πῶς ὁ φιλάνθρωπος Κύριος γυμνάζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Διότι, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», τώρα πάλιν λέγει, «Καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ τὴν δώσω διὰ πάντα καὶ θὰ τοὺς κάνω ἀπείρους, ὡσὰν τὴν ἄμμον τῆς γῆς»[12]. Καὶ κατ' ἀρχὴν ἡ ὑπόσχεσις περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς λόγους καὶ παρεμβάλλεται πολὺς χρόνος, ὥστε νὰ μάθωμεν καὶ τὴν θεοσεβῆ σκέψιν τοῦ πατριάρχου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐπίτηδες ἀργοπορεῖ καὶ ἀναβάλλει, ὥστε, ἀφοῦ φθάσουν εἰς βαθειὰ γεράματα αὐτοὶ ποὺ ἐδέχθησαν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ περιέλθουν προηγουμένως εἰς ἀπόγνωσιν, τρόπος τοῦ λέγειν, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν, νὰ ἴδουν τότε καὶ τὴν ἰδικήν των ἀδυναμίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεκφράστου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

4. Σκέψου δὲ ἀπὸ τὴν παράτασιν τοῦ μεσολαβήσαντος χρόνου τὴν σταθερότητα τῆς σκέψεως τοῦ πατριάρχου, πῶς δηλαδὴ παραβλέπων ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ στρέφων τὴν σκέψιν του πρὸς τὸ δυνατὸν τῆς ὑποσχέσεως, δὲν ἐθορυβεῖτο, οὔτε ἐταράσσετο. Διότι γνωρίζετε, ὅτι πολλὰς φοράς, ὅταν κάποιος μᾶς ὑπόσχεται μίαν καὶ δύο φοράς, ἀλλὰ δὲν πραγματοποιεῖ τὰς ὑποσχέσεις, πῶς γινόμεθα πιὸ διστακτικοὶ νὰ τὸν πιστεύσωμεν καὶ πάλιν ὅταν μᾶς δίδῃ νέας ὑποσχέσεις. Ἀλλ' αὐτὸ μὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ συμβῇ κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς περίπτωσιν ἀνθρώπου, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Θεοῦ ποὺ ρυθμίζει μὲ πολλὴν σοφίαν ὅσα ἀφοροῦν ἐμᾶς, ὅταν ὑποσχεθῇ μίαν φοράν, καὶ ἂν ἀκόμη παρεμβληθοῦν μύρια ἐμπόδια, πρέπει νὰ παίρνωμεν θάρρος βλέπον-

χειν τὸν λογισμὸν καὶ εἰδέναι ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκβῆναι δεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα. Οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ δυνήσεταί ποτε διακόψαι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπηγγελμένα· Θεὸς γάρ ἐστιν, ᾧ πάντα δυνατά· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ὃ βούλεται, μεθίστησι τὰ πράγματα, καὶ πόρους ἐξ ἀπόρων εὑρεῖν δυνάμενος, καὶ μετὰ τὴν ἀπόγνωσιν τὴν ἡμετέραν εἰς χρηστὰς ἐλπίδας ἄγων, ἵν' οὕτω σαφέστερον αὐτοῦ μανθάνωμεν τῆς εὐμηχάνου σοφίας τὴν ὑπερβολήν.

«Ἀναστὰς γάρ», φησί, «διόδευσον τὴν γῆν, εἴς τε τὸ μῆκος αὐτῆς καὶ εἰς τὸ πλάτος, ὅτι σοὶ δώσω αὐτήν». Ὅρα πῶς διὰ πάντων τῶν πραγμάτων πολλὴν βούλεται πληροφορίαν ἐνθεῖναι τῷ δικαίῳ. Ἀναστάς, φησί, περίελθε, καὶ κατάμαθε καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς καὶ τὸ μέγεθος τῆς γῆς, ἧς ἀπολαύειν μέλλεις, καὶ πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος, πολλὴν ἔχῃς τὴν εὐθυμίαν. Ὅσην γὰρ ἂν περιέλθῃς γῆν, σοὶ δώσω αὐτήν, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ τοσαῦτα παρεχώρησας, ὅσα νῦν λαμβάνειν μέλλεις. Μὴ τοίνυν νομίσῃς τὴν ἐλάττονα εἰληφέναι, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τοῖς πρωτείοις φαινομένοις ἐπεπήδησεν. Εἴσῃ δὲ μετ' οὐ πολὺ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐ λυσιτελὴς ἦν αὐτῷ τῶν πρωτείων ἡ ἐκλογή· καὶ αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος μαθήσεται, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τῶν πρωτείων ἐρᾶν. Τέως δὲ αὐτὸς κομίζου τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἣν περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν ἐπιδείξω, τὰς ἀμοιβὰς καὶ δέχου τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἤδη καταμάνθανε τὴν γῆν ἅπασαν, ἧς κύριος εἶ, καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ σπέρμα τὸ σὸν εἰς τὸ διηνεκὲς καθέξετε. «Καὶ τῷ σπέρματί σου γάρ», φησίν, «ἕως τοῦ αἰῶνος». Πολὺ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, πολλὴ τῆς φιλοτιμίας τῶν πάντων ἡμῶν Δεσπότου ἡ δαψίλεια, πολλὴ τῆς ἀμοιβῆς τοῦ φιλανθρώπου καὶ παν-

13. Γεν. 13, 17.

τες πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν τὴν σκέψιν μας πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις του. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, ποὺ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀκυρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του· διότι εἶναι Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλα εἶναι δυνατά. Διὰ τοῦτο καὶ δίδει ὁποιανδήποτε μεταβολὴν εἰς τὰ πράγματα καὶ ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ λύσεις ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἀδιέξοδον καὶ μετὰ τὴν ἀπόγνωσίν μας μᾶς ὁδηγεῖ εἰς καλὰς ἐλπίδας, ὥστε ἔτσι νὰ μαθαίνωμεν καλύτερα τὴν ὑπερβολικὰ εὐμήχανον σοφίαν του.

«Ἀφοῦ σηκωθῇς», λέγει, «διάσχισε τὴν χώραν αὐτὴν κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, διότι θὰ σοῦ τὴν δώσω αὐτήν»[13]. Βλέπε πῶς μὲ τὸ κάθε τι ἐπιθυμεῖ νὰ πληροφορήσῃ καλῶς τὸν δίκαιον. Ἀφοῦ σηκωθῇς, λέγει, νὰ περιέλθῃς καὶ νὰ μάθῃς καλῶς καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς χώρας, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορῇς νὰ γνωρίζῃς καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἀπολαμβάνῃς, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα, νὰ ἔχῃς μεγάλην χαράν. Διότι, ὅσην χώραν θὰ περιέλθῃς, θὰ σοῦ τὴν δώσω, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν παρεχώρησες τόσα, ὅσα τώρα πρόκειται νὰ πάρῃς. Νὰ μὴ νομίσῃς λοιπόν, ὅτι ἐπῆρες τὸ μικρότερον μέρος, ἐπειδὴ ἐκεῖνος κατέλαβε φαινομενικὰ τὰ πρωτεῖα. Θὰ μάθῃς δὲ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι δὲν ἦσαν ὠφέλιμα εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος θὰ μάθῃ, πόσον κακὸν εἶναι τὸν ἀγαπᾷ κανεὶς μὲ πάθος τὰ πρωτεῖα. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν πάρε τὴν ἀμοιβὴν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπιεικείας, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξες πρὸς τὸν ἀνεψιόν σου, καὶ δέξου τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ γνώρισε ὁλόκληρον τὴν χώραν, τῆς ὁποίας εἶσαι ὁ κύριος, καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὴν κατέχετε σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου αἰωνίως. Διότι λέγει· «Καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως καὶ πλουσία εἶναι ἡ φιλοτιμία τοῦ Κυρίου τῶν πάντων, πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φιλανθρώπου καὶ εὐσπλάγ-

οικτίρμονος ἡ ὑπερβολή, ἣν περὶ τὸν μακάριον τοῦτον ἐποιήσατο καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ μέλλοντι τίκτεσθαι σπέρματι.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ πατριάρχης, καὶ ἐκπλαγεὶς τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα, «Ἀποσκηνώσας», φησίν, «ἐλθὼν κατῴκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρή, τὴν ἐν Χεβρών». Μετὰ τὸ δέξασθαι φησί, τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τὸν χωρισμὸν γενέσθαι τοῦ Λώτ, τὴν σκηνὴν αὐτοῦ μετῴκισε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρή. Ὅρα φιλόσοφον γνώμην, ὅρα φρονήματος ὕψος, πῶς μετ' εὐκολίας μετανίσταται καὶ οὐ δυσχεραίνει πρὸς τὸ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν. Καὶ γὰρ εὑρήσεις αὐτὸν οὐ συνηθείᾳ τινὶ προκατειλημμένον καὶ προσιετηκότα, ὃ πολλοὶ πολλάκις ὑπομένουσι καὶ τῶν δοκούντων φιλοσοφεῖν καὶ τῶν ἐν μέσῳ θορύβων ἀπηλλάχθαι· καὶ εἴ ποτε καιρὸς καλοίη μεταναστῆναι καὶ εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπελθεῖν, πολλάκις καὶ πνευματικοῦ πράγματος ἕνεκα, δυσχεραίνοντας, ἀλύοντας, βαρέως φέροντας τὴν μετάστασιν εὕροις ἂν αὐτούς, διὰ τὸ τῇ συνηθείᾳ προειλῆφθαι. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων ἐφιλοσόφει· καὶ καθάπερ ξένος καὶ παρεπίδημος, οὕτως ἐντεῦθεν ἐκεῖ, κἀκεῖθεν ὧδε μετανιστάμενος, καὶ πανταχοῦ τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην διὰ τῶν ἔργων ἐσπούδαζεν ἐπιδείκνυσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ κατεσκήνωσε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρή, εὐθέως ἐκεῖ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε τῷ Κυρίῳ.

Εἶδες εὐχάριστον γνώμην; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν σκηνὴν ἐπήξατο, εὐθέως ὑπὲρ τῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐπαγγελίας τὰς εὐχαριστίας ἀνέφερε τῷ Δεσπότῃ. Καὶ καθ' ἕκαστον τόπον, ἔνθα κατεσκήνου, εὑρήσεις αὐτὸν τούτου πρὸ πάντων ἐπιμελούμενον καὶ θυσιαστήριον οἰκοδομοῦντα καὶ τὰς εὐχὰς ἀναφέροντα καὶ ἀποστολικὸν νόμον πληροῦντα, τὸν κελεύον-

14. Γεν. 13, 18.

χνου Κυρίου, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν μακάριον τοῦτον καὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς ὁποίους ἐπρόκειτο νὰ ἀποκτήσῃ.

Ἀκούσας αὐτὰ ὁ πατριάρχης καὶ ἐκπλαγεὶς ἀπὸ τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, «Διέλυσε», λέγει, «τὴν σκηνήν του καὶ ἦλθε καὶ κατώκησε πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὴν Χεβρών»[14]. Μετὰ τὴν ἀποδοχήν, λέγει, τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὸν χωρισμὸν μὲ τὸν Λώτ, μετεκίνησε τὴν σκηνήν του πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ. Βλέπε φιλοσοφημένην σκέψιν, βλέπε ὑψηλὸν φρόνημα, πῶς εὐκόλως μεταναστεύει καὶ δὲν δυσανασχετεῖ μὲ τὸ νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Καθ' ὅσον θὰ εὕρῃς αὐτὸν νὰ μὴ εἶναι κατειλημμένος ἀπὸ κάποιαν συνήθειαν καὶ ἀφοσιωμένος εἰς κάτι, πρᾶγμα ποὺ παθαίνουν πολλὰς φορὰς πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται ὅτι ζοῦν εὐσεβῆ ζωὴν καὶ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τοὺς θορύβους τῆς ζωῆς· καὶ ἐὰν κάποτε ἡ κατάστασις τὸ ἀπαιτοῦσε νὰ μετακινηθοῦν καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς ξένον τόπον, πολλὰς φορὰς καὶ διὰ λόγους πνευματικούς, θὰ τοὺς ἔβλεπες νὰ δυσανασχετοῦν, νὰ ταράσσωνται ἀπὸ τὴν θλῖψιν καὶ νὰ φέρουν βαρέως τὴν μετακίνησιν, διότι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν συνήθειαν. Ὅμως ὁ δίκαιος δὲν ἐνήργει ἔτσι, ἀλλὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείκνυεν ἀρίστην φιλοσοφίαν καὶ ὡσὰν ξένος καὶ παρεπίδημος, ἔτσι μετεκινεῖτο ἀπὸ αὐτὸ τὸ μέρος εἰς ἐκεῖνο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο εἰς αὐτὸ καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν ἐφρόντιζε νὰ ἀποδεικνύῃ ἐμπράκτως τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὅταν κατεσκήνωσε πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἀμέσως ἔκτισεν ἐκεῖ θυσιαστήριον πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου.

Εἶδες εὐγνώμονα ψυχήν; Διότι μόλις ἔστησε τὴν σκηνήν του, ἀμέσως ηὐχαρίστησε τὸν Κύριον διὰ τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ τοῦ ἔδωσε. Καὶ εἰς κάθε τόπον, ὅπου κατεσκήνωνε, θὰ ἰδῇς αὐτὸ προπάντων νὰ φροντίζῃ καὶ νὰ κτίζῃ θυσιαστήριον καὶ νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἐκπληρώνῃ τὸν ἀποστολικὸν νόμον, ποὺ παραγγέλλει νὰ προσεύχεσθε εἰς κάθε τόπον ὑψώ-

τα ἐν παντὶ τόπῳ εὔχεσθαι ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας. Εἶδες ψυχὴν ἐπτερωμένην πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον καὶ ὑπὲρ ἁπάντων εὐχάριστον γινομένην; Οὐδὲ γὰρ ἀνέμενεν εἰς ἔργον ἐλθεῖν τὰ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ὑποσχέσεως εὐχαριστεῖ καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται, ἵνα τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐγνωμοσύνης ἐπιδειξάμενος καὶ περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν ἐκκαλέσηται τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην.

5. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα καὶ θαρρῶμεν ταῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι, καὶ μήτε ὁ χρόνος ἀμαυρούτω τὴν προθυμίαν, μήτε τὰ ἐν μέσῳ κωλύματα, ἂν συμβαίη, χαυνούτω ἡμῶν τὸν λογισμόν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει θαρροῦντες, ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρῶντες τὰς ὑποσχέσεις ἐκβεβηκυίας, οὕτω τὴν πίστιν εἰλικρινῆ ἐπιδειξώμεθα. Καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν μεγάλα καὶ ὑπέρογκα ἐπηγγείλατο ὁ Δεσπότης, καὶ ὑπερβαίνοντα τὸν ἡμέτερον λογισμόν, τῆς βασιλείας λέγω τὴν ἀπόλαυσιν, τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν, τὴν μετὰ ἀγγέλων διαγωγήν, τὴν τῆς γεέννης ἀπαλλαγήν. Ἀλλὰ ὅμως μηδὲν ἀπιστῶμεν, ἐπειδὴ μὴ ὁρᾶται τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς· ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς ἐννοοῦντες τοῦ ἐπαγγειλαμένου καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸ μέγεθος, τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς αὐτὰ κατοπτεύωμεν, καὶ ἐκ τῶν ἤδη παρασχεθέντων καὶ περὶ τῶν μελλόντων χρηστὰς ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα πολλὰ ἡμῖν ἐδωρήσατο, ἵνα ἐκ τούτων ὁδηγούμενοι καὶ περὶ ἐκείνων θαρρεῖν ἔχωμεν.

Ὁ γὰρ τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν ἐκδοὺς διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, πῶς οὐχὶ πάντα ἡμῖν τὰ λοιπὰ χαριεῖται; Καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται;». Εἰ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰ τοῦ βαπτίσματος τὴν δω-

15. Ρωμ. 8, 32.

νοντες καθαρὰ χέρια. Εἶδες ψυχὴν ἀφωσιωμένην ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν πόθον της πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐπιδεικνύουσαν εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ κάθε τι; Διότι δὲν ἀνέμενε νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, ἀλλ' εὐχαριστεῖ καὶ μόνον διὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς του ἐπιδεικνύει, ὥστε, ἀφοῦ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα συνέβησαν, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κύριόν του νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις.

5. Αὐτὸν λοιπὸν ἂς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἂς παίρνωμεν θάρρος ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε ὁ χρόνος νὰ μειώνῃ τὴν προθυμίαν μας, οὔτε τὰ ἐμπόδια ποὺ παρεμβάλλονται, ἐὰν τυχὸν συμβῇ κάτι τέτοιο, νὰ μειώνουν τὸ ἠθικόν μας, ἀλλὰ λαμβάνοντες θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὡσὰν νὰ βλέπωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὰς ὑποσχέσεις νὰ πραγματοποιοῦνται, ἔτσι νὰ ἐπιδεικνύωμεν εἰλικρινῆ πίστιν. Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ὑπεσχέθη μεγάλα καὶ ὑπέρογκα ἀγαθά, ὑπερβαίνοντα τὴν σκέψιν μας, ἐννοῶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς οὐρανίου βασιλείας, τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Ὅμως νὰ μὴ ἀπιστοῦμεν διὰ τίποτε, ἐπειδὴ δὲν τὸ βλέπομεν μὲ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ ἀντιλαμβανόμενοι τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποσχέσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του, ἂς βλέπωμεν αὐτὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως καὶ ἂς ἔχωμεν καλὰς ἐλπίδας διὰ τὰ μέλλοντα συμφώνως μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς παρεσχέθησαν· διότι δι' αὐτὸ μᾶς ἐχάρισε καὶ ἐδῶ πολλὰ ἀγαθά, ὥστε, ὁδηγούμενοι ἀπὸ αὐτά, νὰ λαμβάνωμεν θάρρος καὶ διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθά.

Διότι αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὸν Υἱόν του ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης του, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀγαθά; Ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ παρέδωσεν αὐτὸν δι' ὅλους ἡμᾶς, πῶς δὲν θὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὅλα γενικῶς;»[15]. Ἐὰν ἔδωσε τὸν Υἱόν του δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς, ἐὰν μᾶς ἐχάρισε τὴν δωρεὰν τοῦ βα-

ρεὰν ἐχαρίσατο, εἰ τῶν προλαβόντων ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν ἐδωρήσατο, εἰ μετανοίας ὁδὸν ἡμῖν ἔτεμεν, εἰ μυρία ἕτερα πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμετέραν ἐπραγματεύσατο, δηλονότι καὶ τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἡμῖν τεταμιευμένα ἀγαθὰ παρέξει. Ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρόδου ταῦτα προευτρεπίσας διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν χαριεῖται; Ὅτι γὰρ προλαβὼν ταῦτα ἡμῖν ἡτοίμασε τὰ ἀγαθὰ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς ἐκ δεξιῶν ἑστῶτας. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου». Εἶδες ἀγαθότητος ὑπερβολήν, πόσῃ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος κέχρηται τῇ φιλανθρωπίᾳ, ὡς καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμῖν τῆς βασιλείας προευτρεπίσαι τὴν ἀπόλαυσιν;

Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γενώμεθα, παρακαλῶ, μηδὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν τοσούτων δωρεῶν, ἀλλὰ ἀγαπήσωμεν, ὡς δεῖ, τὸν ἡμέτερον Δεσπότην καὶ μηδὲν διαπραττώμεθα τῶν διακοπτόντων τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ εὔνοιαν. Μὴ γὰρ αὐτοὶ προκατάρχομεν τοῦ πράγματος; Αὐτὸς προλαβὼν πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπεδείξατο. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὸν οὕτως ἀγαπήσαντα μὴ καὶ ἡμᾶς, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως, ἀγαπᾶν; Αὐτὸς γὰρ διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην πάντα μεθ' ἡδονῆς ὑπέμεινε, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν ἀλλόμενος, ὡς εἰπεῖν, δούλου μορφὴν ἀναλαβεῖν κατεδέξατο, καὶ διὰ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἐλθεῖν, καὶ τὰς παρὰ Ἰουδαίων ὕβρεις καὶ ἀτιμίας ὑπομεῖναι, καὶ τὸ τελευταῖον σταυρὸν κατεδέξατο καὶ θάνατον τὸν ἐπονείδιστον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς χαμαὶ συρομένους καὶ μυρίοις φορτίοις ἁμαρτημάτων βαρουμένους, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἐλευθερώσῃ. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐννοῶν ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θερμὸς ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ,

---

16. Ματθ. 25, 34.

πτίσματος, ἐὰν μᾶς ἐδώρησε τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ διεπράξαμεν, ἐὰν μᾶς ἤνοιξε τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, ἐὰν ἐπραγματοποίησεν ἀναρίθμητα ἄλλα διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, εἶναι φανερὸν ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει φυλάξει διὰ τὸ μέλλον. Διότι αὐτὸς ποὺ προετοίμασεν αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του, πρὶν ἀκόμη γεννηθῶμεν, πῶς δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν; Τὸ ὅτι προετοίμασεν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ πολὺ πρίν, ἄκουε αὐτὸν ποὺ λέγει πρὸς τοὺς ἱσταμένους εἰς τὰ δεξιά του· «Ἐλᾶτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου καὶ κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἡ ὁποία προετοιμάσθη διὰ σᾶς πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου»[16]. Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα, μὲ πόσην φιλανθρωπίαν συμπεριφέρεται πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου;

Ἂς μὴ γινώμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, ἀγνώμονες, οὔτε νὰ κάνωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀναξίους τόσων δωρεῶν, ἀλλὰ νὰ ἀγαπήσωμεν, ὅπως πρέπει, τὸν Κύριόν μας καὶ νὰ μὴ κάνωμεν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ διακόπτουν τὴν πρὸς ἡμᾶς εὔνοιάν του. Μήπως ἐκάναμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ πράγματος; Αὐτός, προλαμβάνων, ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς τὴν πολλὴν καὶ ἀπεριόριστον ἀγάπην του. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον νὰ μὴ ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ὅλην μας τὴν δύναμιν αὐτὸν ποὺ μᾶς ἠγάπησεν μὲ τόσην δύναμιν; Διότι αὐτὸς ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὑπέμεινε τὰ πάντα εὐχαρίστως καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρός του, τρόπος τοῦ λέγειν, κατεδέχθη νὰ λάβῃ μορφὴν δούλου καὶ νὰ διέλθῃ ἀπὸ ὅλα τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς προσβολὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰς τὸ τέλος κατεδέχθη νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ θανατωθῇ μὲ τὸν πιὸ ἐπονείδιστον θάνατον, ὥστε νὰ ἐλευθερώσῃ, μὲ τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν, ἡμᾶς ποὺ ἐσυρόμεθα εἰς τὴν γῆν καὶ ἐβαρυνόμεθα μὲ ἄπειρον βάρος ἁμαρτιῶν. Διότι ὅλα αὐτὰ ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θερμὸς ἐρα-

ὁ καθάπερ ὑπόπτερος τὴν οἰκουμένην περιτρέχων ἅπασαν, ὁ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων ἐπιδείκνυσθαι σπουδάζων, ἐβόα λέγων· «Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς».

Ὅρα εὐγνωμοσύνην, ὅρα ἀρετῆς ὑπερβολήν, ὅρα πόθον ζέοντα. «Ἡ ἀγάπη», φησί, «τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς»· τοῦτ' ἔστιν, ὠθεῖ, καταναγκάζει, κατεπείγει. Εἶτα ἑρμηνεῦσαι βουλόμενος τὸ παρ' ἑαυτοῦ ῥηθέν, φησί· «Κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ ἁπάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον. Καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι». Εἶδες πῶς εἰκότως ἔλεγεν, ὅτι «Συνέχει ἡμᾶς ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»; Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, φησί, πάντων ἀπέθανε, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, ἵνα ἡμεῖς οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλ' ἐκείνῳ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. Δεχώμεθα τοίνυν τὴν παραίνεσιν τὴν ἀποστολικὴν καὶ μὴ ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.

Καὶ πῶς, φησί, δυνησόμεθα μὴ ἑαυτοῖς ζῆν; Ἄκουε τοῦ μακαρίου τούτου πάλιν λέγοντος· «Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Ὅρα πῶς ἐπὶ γῆς βαδίζων καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένος, καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ ταῖς ἀσωμάτοις συναναστρεφόμενος δυνάμεσιν, οὕτω διέκειτο. Διὰ τοῦτο ἀλλαχοῦ πάλιν ἔλεγεν· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ μὴ ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, ὅταν καθάπερ νεκροὶ ὦμεν τοῦ παρόντος βίου καὶ πρὸς μηδὲν τῶν ὁρωμένων ὦμεν ἐπτοημένοι. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ Δεσπότης ἡμῶν ἐσταυρώθη, ἵνα ἀντὶ ταύτης τῆς ζωῆς ἐκείνην ἀνταλλαξώμεθα· μᾶλλον

---

17. Β΄ Κορ. 5, 14.
18. Β΄ Κορ. 5, 14-15.
19. Γαλ. 2, 20.
20. Γαλ. 5, 24.

στὴς τοῦ Χριστοῦ, αὐτός, ποὺ περιέτρεχεν ὡσὰν πτερωτὸς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, αὐτὸς ποὺ ἐφρόντιζε νὰ δεικνύῃ εις τὸ σῶμα του τὸν ἀγγελικὸν τρόπον ζωῆς, ἐβροντοφώναζε τὰ ἑξῆς· «Διότι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μᾶς συγκρατεῖ»[17].

Πρόσεχε εὐγνωμοσύνην, πρόσεχε ὑπερβολικὴν ἀρετήν, πρόσεχε ἀγάπην θερμήν. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, λέγει, μᾶς συγκρατεῖ», δηλαδὴ μᾶς ὠθεῖ, μᾶς καταναγκάζει, μᾶς κάνει βιαστικούς. Ἔπειτα ἐπιθυμῶν νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτὸ ποὺ εἶπε, λέγει· «Κρίναντες τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν ἀπέθανεν ἕνας δι' ὅλους τοὺς ἄλλους, ἄρα ὅλοι ἀπέθανον. Καὶ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς δι' ὅλους, ὥστε ὅσοι ζοῦν, νὰ μὴ ζοῦν διὰ τὸν ἑαυτόν των, ἀλλὰ δι' αὐτὸν ποὺ ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη δι' αὐτούς»[18]. Εἶδες πῶς ἔλεγεν ὀρθῶς, ὅτι «ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μᾶς συγκρατεῖ»; Διότι, ἐάν, λέγει, ἀπέθανε δι' ὅλους ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, διὰ νὰ μὴ ζῶμεν ἡμεῖς, ἐν ὅσῳ ζῶμεν, διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη δι' ἡμᾶς. Ἂς δεχώμεθα λοιπὸν τὴν ἀποστολικὴν συμβουλὴν καὶ ἂς μὴ ζῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη δι' ἡμᾶς.

Καὶ μὲ ποῖον τρόπον, λέγει, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μὴ ζῶμεν διὰ τὸν ἑαυτόν μας; Ἄκουσε πάλιν τὸν μακάριον αὐτὸν ποὺ λέγει· «Δὲν ζῶ ἐγὼ πλέον, ἀλλὰ ζῇ ἐντός μου ὁ Χριστός»[19]. Βλέπε πῶς, ἂν καὶ ἐβάδιζεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ περιεβάλλετο τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα ἔζη ἔτσι, ὡσὰν νὰ κατῴκει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὡσὰν νὰ συνανεστρέφετο μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν πάλιν ἔλεγεν· «Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Χριστοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας»[20]. Αὐτὸ σημαίνει λοιπὸν τὸ νὰ μὴ ζῶμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ δι' αὐτόν, ποὺ ἀπέθανε καὶ ἀνεστήθη δι' ἡμᾶς, τὸ νὰ ζῶμεν δηλαδὴ ὡσὰν νεκροὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ νὰ μὴ τρομάζωμεν ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ βλέπομεν. Διότι διὰ τοῦτο ἐσταυρώθη ὁ Κύριός μας, διὰ νὰ ἀνταλλάξωμεν αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ τὴν ἄλλην, ἢ μᾶλλον διὰ νὰ διαπραγμα-

δέ, ἵνα διὰ ταύτης ἐκείνην ἑαυτοῖς πραγματευσώμεθα. Ἡ γὰρ παροῦσα ζωή, ἐὰν βουλώμεθα νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἡμᾶς ὁδηγεῖ· καὶ δυνησόμεθα, εἰ βουληθείημεν μικρὸν διεγερθῆναι καὶ διανοῖξαι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, τῆς ἐκεῖ λήξεως τὴν ἔννοιαν διὰ παντὸς τρέφειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ οὕτω τὰ μὲν ὁρώμενα παρατρέχειν καὶ ὑπερίπτασθαι, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα καὶ διαιωνίζοντα τείνειν τὸν λογισμόν· καθάπερ καὶ ὁ μακάριος οὗτος παιδεύων ἡμᾶς ἔλεγεν· «Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ».

6. Ὅρα ψυχὴν πεπυρωμένην, ὅρα λογισμὸν ἐπτερωμένον, ὅρα διάνοιαν ἐκκαιομένην τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ. «Ὃ νῦν ζῶ», φησίν, «ἐν πίστει ζῶ». Μὴ γὰρ νομίσητέ με, φησί, συντελεῖν τι εἰς τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα. Εἰ γὰρ καὶ σάρκα περίκειμαι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως προσδέδεμαι, ἀλλ' ἐν πίστει ζῶ τῇ εἰς Χριστόν, πάντων ὑπερορῶν τῶν παρόντων, τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς αὐτὸν πάντα παρατρέχων, ἐκτεταμένην ἔχω τὴν διάνοιαν πρὸς αὐτόν. Εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τοῦ φίλτρου τὴν ὑπερβολήν, φησίν· «Ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ». Σκόπει πόσης τῆς εὐγνωμοσύνης ἡ ὑπερβολή. Τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; Πρὸ μικροῦ ἔλεγες, «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», καὶ νῦν λέγεις, «Τοῦ ἀγαπήσαντός με», καὶ ἰδιοποιῇ τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν; Ναί, φησίν· εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἡ θυσία προσενήνεκται παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον μου ἐγὼ ἰδιοποιοῦμαι τὸ γεγονός. Οὕτω καὶ τοῖς προφήταις ἔθος ποιεῖν, καὶ λέγειν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», καίτοι τῆς οἰκουμένης ἐστὶ Θεός· ἀλλ' ἴδιον τοῦ πόθου, τὰ κοινὰ ἰδιοποιεῖσθαι.

---

21. Γαλ. 2, 20.

ιευθῶμεν μὲ αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ ἐκείνην. Καθ' ὅσον ἡ παροῦσα ζωή, ἐὰν θέλωμεν νὰ προσέχωμεν καὶ νὰ γρηγοροῦμεν, μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν ὀλίγον καὶ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μας, νὰ τρέφωμεν πάντα εἰς τὸν νοῦν μας τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ ζωῆς, καὶ ἔτσι τὰ μὲν ὁρώμενα νὰ παρατρέχωμεν καὶ νὰ ἀδιαφορῶμεν δι' αὐτά, πρὸς δὲ τὰ μελλοντικὰ καὶ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένον τὸν νοῦν μας, ὅπως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε διδάσκων ἡμᾶς· «Τὴν ζωὴν δὲ ποὺ ζῶ τώρα μὲ τὴν σάρκα, τὴν ζῶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἐμέ»[21].

6. Πρόσεχε ψυχὴν ζέουσαν, πρόσεχε σκέψιν ποὺ πετᾷ πρὸς τὰ ἄνω, πρόσεχε διάνοιαν ποὺ κατακαίεται ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην. «Τὴν ζωὴν ποὺ ζῶ τώρα», λέγει, «τὴν ζῶ μὲ τὴν πίστιν». Μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι ἀφοσιώνομαι εἰς τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς. Διότι ἂν καὶ εἶμαι ἀπὸ σάρκα καὶ εἶμαι δεμένος ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, ὅμως ζῶ μὲ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν, περιφρονῶν ὅλα τὰ ἐγκόσμια, μὲ τὴν ἐλπίδα ποὺ παρατρέχει διαρκῶς πρὸς αὐτόν, ἔχω προσηλωμένην τὴν σκέψιν μου πρὸς αὐτόν. Ἔπειτα διὰ νὰ μάθῃς τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ἀγάπης του, λέγει· «Ζῶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἐμέ». Πρόσεχε πόσον ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη του. Τί λέγεις, μακάριε Παῦλε; Πρὸ ὀλίγου ἔλεγες, «ὁ ὁποῖος δὲν ἐλυπήθη τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων ἡμῶν», καὶ τώρα λέγεις, «ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησεν» καὶ κάνεις ἰδικήν σου τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν; Ναί, λέγει, ἂν καὶ ἐθυσιάσθη δι' ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης μου κάνω ἰδικόν μου τὸ γεγονὸς αὐτό. Ἔτσι συνηθίζουν νὰ κάνουν καὶ οἱ προφῆται καὶ νὰ λέγουν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», ἂν καὶ ὁ Θεὸς ἀνήκει εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ἀλλὰ εἶναι ἴδιον γνώρισμα τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης νὰ κάνῃ ἰδικά της τὰ κοινὰ πράγματα.

«Τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ», φησί, «τοῦ ἀγαπήσαντός με». Τί λέγεις; Σὲ μόνον ἠγάπησε; Πᾶσαν μέν, φησί, τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ἐγὼ ὡς μόνος ἀγαπηθείς, οὕτως αὐτῷ χάριτας ὀφείλω. «Καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ». Τί οὖν, ὑπὲρ σοῦ μόνον ἐσταυρώθη; Οὐκ αὐτὸς λέγει, «Ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν»; οὐ σὺ αὐτὸς εἶπας, ὅτι «Ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν ἑαυτόν»; Ναί, φησίν· οὐκ ἐναντιούμενος ἑαυτῷ ταῦτά φημι, ἀλλὰ τὸν ἐμαυτοῦ πόθον παραμυθούμενος. Καὶ ὅρα πάλιν καὶ ἕτερόν τι διὰ τῶν εἰρημένων ἡμᾶς διδάσκοντα. Ἀνωτέρω γὰρ εἰπὼν περὶ τοῦ Πατρός, ὅτι «Ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν», ἐνταῦθα λέγει, «Ἑαυτὸν παρέδωκεν»· ἐκεῖ μέν, ἵνα τὴν ὁμόνοιαν δείξῃ καὶ τὴν ὁμοτιμίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ τὴν οἰκονομίαν αἰνίξηται· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησι, «Γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου», πανταχοῦ τὴν οἰκονομίαν πιστούμενος. Ἐνταῦθα δὲ τό, «Παρέδωκεν ἑαυτόν», τέθεικεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἑκὼν τὸ πάθος κατεδέξατο, καὶ οὐκ ἀνάγκῃ οὐδὲ βίᾳ, ἀλλὰ βουλόμενος καὶ θέλων παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὴν σωτηρίαν πραγματεύσασθαι, τὸν σταυρὸν ὑπέμεινε.

Ποίαν οὖν κατ' ἀξίαν ἀγάπην ἐπιδείξασθαι δυνησόμεθα, πρὸς τὸν οὕτω πλουσίαν τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδειξάμενον; Κἂν γὰρ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προέσθαι καταδεξώμεθα ὑπέρ τε τῶν αὐτοῦ νόμων καὶ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τῶν παρ' αὐτοῦ δοθεισῶν, οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸ μέτρον φθάσαι δυνησόμεθα τῆς ἀγάπης, ἣν περὶ τὴν ἡμετέραν ἐπεδείξατο φύσιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ Θεὸς ὢν ὑπὲρ ἀνθρώπων τοῦτο κατεδέξατο καὶ Δεσπότης τυγχάνων ὑπὲρ δούλων, καὶ οὐχ ὑπὲρ δούλων ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων καὶ πολλὴν καὶ ἄσπονδον τὴν ἔχθραν ἐπιδεικνυμένων. Καὶ αὐτὸς μὲν προλαβὼν εἰς ἀναξίους καὶ μυρία ἐπταικότας τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν

---

22. Ἰω. 12, 32.
23. Φιλιπ. 2, 8.

«Μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ», λέγει, «ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε». Τί λέγεις; Σὲ μόνον ἠγάπησεν; Ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, λέγει, ὅμως ἐγὼ τὸν εὐγνωμονῶ, ὡσὰν νὰ ἠγαπήθην μόνον ἐγώ. «Καὶ ὁ ὁποῖος παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἐμέ». Τί λοιπὸν λέγεις, μόνον διὰ σὲ ἐσταυρώθη; Δὲν λέγει αὐτός, «Ὅταν ὑψωθῶ θὰ πάρω μαζί μου ὅλους ἐσᾶς»[22]; καὶ σὺ ὁ ἴδιος δὲν εἶπες, ὅτι «παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων μας»; Ναί, λέγει· δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἀντιφάσκων πρὸς τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλὰ τὰ λέγω, ἐπειδὴ θέλω νὰ παρηγορήσω τὸν πόθον μου. Καὶ πρόσεξε πάλιν, ὅτι μᾶς διδάσκει καὶ κάτι ἄλλο μὲ ὅσα λέγει. Προηγουμένως δηλαδή, ἂν καὶ εἶπε διὰ τὸν Πατέρα ὅτι «παρέδωσεν αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μας», τώρα λέγει· «παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του». Εἰς ἐκείνην τὴν περίπτωσιν εἶπεν αὐτό, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ διὰ νὰ ὑπαινιχθῇ τὴν θείαν οἰκονομίαν, καθ' ὅσον καὶ ἀλλοῦ λέγει, «Γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου»[23], βεβαιῶν παντοῦ τὴν θείαν οἰκονομίαν. Ἐδῶ δὲ ἐχρησιμοποίησε τό, «Παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του», διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι μόνος του ἐδέχθη τὸ πάθος καὶ ὄχι ἀναγκαστικῶς καὶ μὲ βίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε καὶ ἐπεθύμει νὰ σώσῃ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ τοῦτο ὑπέμεινε τὸν σταυρόν.

Ποίαν ἀγάπην λοιπὸν ἰσαξίαν μὲ αὐτὴν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἠγάπησε τόσον πολύ; Καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωήν μας χάριν τῶν νόμων του καὶ διὰ νὰ διαφυλάξωμεν τὰς ὑπ' αὐτοῦ δοθείσας ἐντολάς, οὔτε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι αὐτός, ἂν καὶ εἶναι Θεός, κατεδέχθη νὰ κάνῃ τοῦτο χάριν τῶν ἀνθρώπων, καί, ἂν καὶ εἶναι Κύριος, ἐδέχθη νὰ κάνῃ τοῦτο χάριν δούλων, καὶ ὄχι ἁπλῶς χάριν δούλων ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων δούλων, ποὺ ἐπιδεικνύουν πολλὴν καὶ ἄσπονδον ἔχθραν. Καὶ αὐτὸς μὲν πρῶτος εὐηργέτησε τόσον πολὺ τοὺς ἀναξίους καὶ ἀ-

ἐπεδείξατο, ἡμεῖς δέ, ὅπερ ἂν ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲν μέγα ποιοῦμεν τὸν προφθάσαντα ταῖς τοσαύταις εὐεργεσίαις ἡμᾶς ἀμείβεσθαι σπουδάζοντες. Τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν, ἂν ἄρα ἀκολουθῶσιν, ἀμοιβή τίς ἐστι καὶ ὀφειλή, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ, χάρις καὶ εὐεργεσίαι καὶ δωρεᾶς μέγεθος.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα λογιζόμενοι, ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, καθάπερ Παῦλος αὐτὸν ἠγάπησε, καὶ μηδεὶς ἡμῖν τῶν παρόντων ἔστω λόγος, ἀλλὰ διηνεκῶς τὸν αὐτοῦ πόθον ἔχωμεν ἱδρυμένον ἡμῶν τῇ ψυχῇ. Οὕτω γὰρ καὶ πάντων καταγελασόμεθα τῶν τοῦ παρόντος βίου καὶ οὕτω τὴν γῆν καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκήσομεν, οὔτε ὑπὸ τῶν χρηστῶν ἐνταῦθα χαυνούμενοι, οὔτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συστελλόμενοι, ἀλλὰ πάντα παρατρέχοντες πρὸς τὸν ποθούμενον ἡμῶν Δεσπότην ἐντεῦθεν ἐπειχθησόμεθα καὶ μήτε πρὸς αὐτὴν τὴν μέλλησιν δυσχερανοῦμεν, ἀλλ' ἐροῦμεν κατὰ τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἡμεῖς, ὅτι «Ὃ νῦν ζῶμεν ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶμεν τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀγαπήσαντος ἡμᾶς καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν», ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσωμεν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πείρους ἁμαρτίας διαπράξαντας, ἡμεῖς ὅμως, ὅ,τι καὶ νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν, δὲν κάνομεν τίποτε τὸ σπουδαῖον μὲ αὐτὴν τὴν φροντίδα δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος πρῶτος μᾶς ἤμειψε μὲ τόσας πολλὰς εὐεργεσίας. Διότι αὐτὰ ποὺ κάνομεν ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον ἕπονται ἐκείνων, εἶναι κάποια ἀνταπόδοσις καὶ ὀφειλή, ἐνῷ ὅ,τι χαρίζει ἐκεῖνος, εἶναι χάρις εὐεργεσίαι καὶ ὑπερβολικὴ δωρεά.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἂς ἱγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, ὅπως ἀκριβῶς ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ ὁ Παῦλος, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν διαρκῶς εἰς τὴν ψυχήν μας ριζωμένην καλῶς τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην αὐτοῦ. Διότι ἔτσι καὶ θ' ἀδιαφορήσωμεν δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἔτσι θὰ κατοικήσωμεν τὴν γῆν, ὅπως τὸν οὐρανόν, χωρὶς ν' ἀπορροφώμεθα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα πράγματα, οὔτε νὰ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ παραβλέποντες τὰ πάντα νὰ σπεύσωμεν ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα πρὸς τὸν ἀγαπητὸν Κύριόν μας καὶ οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν δι' αὐτὴν τὴν προπαρασκευήν, ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ὅτι «Τὴν ζωὴν ποὺ ζῶ τώρα τὴν σαρκικὴν τὴν ζῶ μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἠγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του δι' ἡμᾶς», ὥστε νὰ ζήσωμεν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ νὰ καταξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα. ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ
(Γέν. 14, 1 - 23)

«Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἀμαρφὰθ βασιλέως Σενναάρ, Ἀριὼχ βασιλεὺς Ἀλασάρ, καὶ Χοδολογομὸρ βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαρθὰκ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν ἐποίησαν πόλεμον μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων».

1. Μέγα ἀγαθόν, ἀγαπητοί τῶν θείων Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις. Τοῦτο τὴν ψυχὴν φιλόσοφον ἀπεργάζεται, τοῦτο πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθίστησι τὴν διάνοιαν, τοῦτο εὐχάριστον κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο ποιεῖ πρὸς μηδὲν τῶν παρόντων ἐπτοῆσθαι, τοῦτο διηνεκῶς ἐκεῖ ποιεῖ διαιτᾶσθαι τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον καὶ πρὸς τὴν τοῦ Δεσπότου ἀμοιβὴν ὁρῶντας ἅπαντα ἡμᾶς διαπράττεσθαι καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους μετὰ πολλῆς ἐγχειρεῖν τῆς προθυμίας. Ἐντεῦθεν γάρ ἐστι μαθεῖν ἀκριβῶς τῆς ταχείας ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, τῶν δικαίων τὴν ἀνδρείαν, τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα καὶ τῶν ἀμοιβῶν τὸ μέγεθος. Ἐντεῦθέν ἐστιν εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν διεγερθῆναι τῆς φιλοσοφίας τῶν γενναίων ἀνδρῶν καὶ μὴ ναρκᾶν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας, ἀλλὰ θαρρεῖν καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως ταῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι. Δι' ὅ, παρακαλῶ, μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ποιώμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς γνώσεως ἐπιτευξόμεθα, εἰ συνεχῶς ἐπίωμεν τὰ ἐγκείμενα. Οὐδὲ γάρ ἐστι τὸν μετὰ σπουδῆς καὶ πολλοῦ πόθου τοῖς θείοις ἐντυγχάνοντα λόγοις περιοφθῆναί ποτε· ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος ἡμῖν μὴ γένηται διδάσκαλος, αὐτὸς ὁ Δεσπότης ἄνωθεν ἐμβατεύων ταῖς καρδίαις ταῖς ἡμετέραις φωτίζει τὴν διάνοιαν, καταυγάζει τὸν

---

1. Σεναάρ. Ἦτο χώρα πλησίον τῆς Βαβυλῶνος.
2. Ἀλασάρ. Πόλις τῆς κάτω Βαβυλωνίας, πλησίον τοῦ Εὐφράτου.
3. Ἐλάμ. Περιοχὴ ἀνατολικῶς τῆς Βαβυλῶνος.
4. Ἔθνη. Πρόκειται μᾶλλον διὰ λαούς, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν πλησίον τῶν Σοδόμων.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ
(Γέν. 14, 1 - 23)

«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμαρφάθ, βασιλέως τῆς Σεναάρ[1], ὁ Ἀριὼχ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλασάρ[2], καὶ ὁ Χοδολογομόρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ[3], καὶ ὁ Θαρθάκ, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἐθνῶν[4], ἔκαναν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων».

1. Μεγάλο ἀγαθόν, ἀγαπητοί, εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἁγίων Γραφῶν. Αὐτὸ κάνει τὴν ψυχὴν εὐσεβῆ, αὐτὸ μεταφέρει τὸν νοῦν μας πρὸς τὸν οὐρανόν, αὐτὸ κάνει τὸν ἄνθρωπον εὐγνώμονα, αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ μὴ φοβούμεθα ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα, αὐτὸ κάνει τὴν σκέψιν μας νὰ εἶναι διαρκῶς ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἐκεῖ, νὰ κάνωμεν τὰ πάντα ἀποβλέποντες πρὸς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς κόπους μὲ πολλὴν προθυμίαν χάριν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ μάθωμεν καλῶς τὴν πρόνοιαν τῆς ταχείας ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σπεύδει διὰ νὰ μᾶς σώσῃ, τὴν ἀνδρείαν τῶν δικαίων, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν του. Ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ διεγερθῇ ὁ πόθος καὶ ἡ μίμησις τῆς ἐναρέτου ζωῆς τῶν γενναίων ἀνδρῶν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ νὰ ἐνθαρρυνώμεθα καὶ πρὶν ἀκόμη πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀναγιγνώσκωμεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν μὲ πολλὴν προσοχήν. Διότι ἔτσι θὰ γνωρίσωμεν αὐτήν, ἐὰν μελετῶμεν συνεχῶς αὐτὰ ποὺ γράφονται ἐδῶ. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ περιφρονηθῇ ποτὲ αὐτός, ὁ ὁποῖος μελετᾷ τοὺς θείους λόγους μὲ πολλὴν προσοχήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχῃ κάποιος ἄνθρωπος ὡς διδάσκαλός μας, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, εἰσερχόμενος εἰς τὴν καρδίαν μας, φωτίζει τὸν

λογισμόν, ἐκκαλύπτει τὰ λανθάνοντα, διδάσκαλος ἡμῖν γίνεται τῶν ἀγνοουμένων· μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν βουλώμεθα. «Μὴ καλέσητε γάρ», φησί, «διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἐπειδὰν οὖν λάβωμεν μετὰ χεῖρας βιβλίον πνευματικόν, συντείναντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν καὶ συναγαγόντες τὸν λογισμὸν καὶ πᾶσαν βιωτικὴν ἔννοιαν ἀπωσάμενοι, οὕτω τὴν ἀνάγνωσιν ποιώμεθα μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαβείας, μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς, ἵνα δυνηθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁδηγηθῆναι ἐπὶ τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων καὶ πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν καρπώσασθαι. Καὶ γὰρ ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος, ὁ τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, ἐν τοσαύτῃ τυγχάνων περιφανείᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ ὀχήματος φερόμενος, οὐδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως ἠμέλει, ἀλλὰ τὸν προφήτην ἔχων μετὰ χεῖρας, πολλὴν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ταῦτα οὐκ εἰδὼς τὰ ἐγκείμενα· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσήνεγκε, τὴν σπουδήν, τὴν προθυμίαν, τὴν προσοχήν, ἐπέτυχε τοῦ καθοδηγήσαντος. Ἐννόησον γάρ μοι ὅσον ἦν, μήτε ὁδοιποροῦντα ἀμελῆσαι τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ταῦτα ἐπ' ὀχήματος καθήμενον.

Ἀκουέτωσαν οἱ μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦτο ποιῆσαι καταδεχόμενοι, ἀλλὰ νομίζοντες πάρεργον εἶναι τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, καὶ διὰ τὸ γυναικὶ συνοικεῖν, καὶ στρατείᾳ κατειλῆφθαι, καὶ παίδων φροντίζειν, καὶ οἰκετῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἑτέρων πραγμάτων ἔχειν φροντίδα, μὴ προσήκειν αὐτοῖς περὶ τὴν τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσιν ἔχειν σπουδήν. Ἰδοὺ γὰρ εὐνοῦχος, ἄνθρωπος βάρβαρος, ἀμφότερα ἱκανὰ εἰς πολλὴν ῥαθυμίαν ἐμβαλεῖν, καὶ μετὰ τούτων ἡ πολλὴ περιφάνεια, τοῦ πλούτου ἡ περιουσία, αὐτὸ τὸ ἐν ὁδοιπορίᾳ εἶναι καὶ ἐπ' ὀχήματος φέρεσθαι· οὐδὲ γὰρ ῥᾴδιον ἀναγνώ-

---

5. Πρόκειται διὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Φιλίππου μὲ τὸν εὐνοῦχον ἄρχοντα τῆς Κανδάκης τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων. Πρβλ. Πράξ. 8, 26ἑ.

νοῦν μας, καταυγάζει τὴν σκέψιν μας, ἀποκαλύπτει αὐτὰ ποὺ κρύπτονται εἰς τὰ κείμενα, μᾶς ἐξηγεῖ αὐτὰ ποὺ δὲν καταλαβαίνομεν, μόνον ἐὰν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ εἰσφέρωμεν αὐτὸ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι λέγει «Μὴ ὀνομάσετε διδάσκαλον εἰς τὴν γῆν».

Ὅταν λοιπὸν πάρωμεν κάποιο βιβλίον πνευματικὸν εἰς τὰ χέρια καὶ ἀφοῦ ἐντείνωμεν τὴν προσοχήν μας καὶ αὐτοσυγκεντρωθῶμεν καὶ διώξωμεν κάθε βιωτικὴν μέριμναν, νὰ μελετῶμεν αὐτὸ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν καὶ μεγάλην προσοχήν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν ἔχοντες ὡς ὁδηγὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νὰ κατανοήσωμεν ὅσα γράφονται εἰς τὸ κείμενον καὶ νὰ λάβωμεν ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλην ὠφέλειαν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος, ὁ εὐνοῦχος τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων, ἂν καὶ κατεῖχε μεγάλο ἀξίωμα καὶ ἐφέρετο μὲ τὴν ἅμαξαν, δὲν ἐγκατέλειπεν οὔτε ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἔχων τὸ προφήτην εἰς τὰς χεῖρας του ἐφρόντιζε νὰ μελετᾷ, καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἀντελαμβάνετο, ὅσα ἐγράφοντο ἐκεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως προσέφερεν ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἴδιον, τὴν φροντίδα, τὴν προθυμίαν καὶ τὴν προσοχήν, εὗρε καὶ τὸν καθοδηγητήν. Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, ὅτι δὲν παραμελοῦσε, ὅσον ἠδύνατο, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς οὔτε καὶ ὅταν ἐταξίδευε καὶ μάλιστα καθήμενος ἐπὶ τῆς ἁμάξης[5].

Ἂς τὸ ἀκούσουν αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν καταδέχονται νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν των, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι εἶναι πάρεργον ἡ μελέτη τῆς Γραφῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ μελετοῦν αὐτὴν ἢ διότι εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν σύζυγόν των, ἢ διότι ἐστρατεύθησαν, ἢ διότι φροντίζουν διὰ τὰ τέκνα των καὶ ἐπιμελοῦνται τοὺς ὑπηρέτας των καὶ φροντίζουν δι' ἄλλα πράγματα. Διότι ἰδού, ἄνθρωπος εὐνοῦχος καὶ βάρβαρος, ἦσαν ἱκανὰ καὶ τὰ δύο νὰ τὸν κάνουν νὰ ἀδιαφορήσῃ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ πολλὴ λαμπρότης, ὁ μεγάλος πλοῦτος, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ταξίδι καὶ μάλιστα ἡ μεταφορά του ἐπάνω εἰς τὴν ἅμαξαν· διότι δὲν

σει προσέχειν τῷ οὕτως ὁδοιποροῦντι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δυσχερές· ἀλλ' ὅμως ὁ πόθος καὶ ἡ πολλὴ σπουδὴ πάντα τὰ κωλύματα ἐκποδὼν ἐποιεῖτο καὶ εἴχετο τῆς ἀναγνώσεως καὶ οὐκ ἔλεγε ταῦτα, ἃ νῦν πολλοὶ λέγουσιν· οὐ νοῶ τὰ ἐγκείμενα, οὐ δύναμαι συνιέναι τὸ βάθος τῶν γεγραμμένων· τίνος ἕνεκεν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τὸν κάματον ὑπομενῶ, ἀναγινώσκων καὶ οὐχ ἔχων τὸν ὁδηγῆσαι δυνάμενον; Οὐδὲν τούτων ἐλογίσατο ὁ βάρβαρος μὲν τὴν γλῶσσαν, φιλόσοφος δὲ τὴν διάνοιαν· ἀλλ' ἐννοήσας ὡς οὐ περιοφθήσεται, ἀλλὰ ταχέως ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, εἰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ εἰς δύναμιν ἐπιδείξαιτο, εἴχετο τῆς ἀναγνώσεως. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης ὁρῶν αὐτοῦ τὸν πόθον, οὐ περιεῖδεν, οὐ κατέλιπεν ἀπρονόητον, ἀλλ' εὐθέως αὐτῷ τὸν διδάσκαλον ἔπεμψε.

Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, πῶς ἔμενεν ἐκεῖνον πρότερον τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκεῖν, καὶ τότε τὴν οἰκείαν ἀντίληψιν ἐπιδείκνυται. Ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἀπήρτιστο, λοιπὸν ὤφθη ὁ ἄγγελος Κυρίου λέγων τῷ Φιλίππῳ· «Ἀναστὰς πορεύου ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν, αὕτη ἐστὶν ἔρημος. Καὶ ἰδού, ἀνὴρ Αἰθίοψ, δυνάστης εὐνοῦχος Κανδάκης, τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, ὃς ἐλήλυθε προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ οὗτος ὑπέστρεφε καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἠσαΐαν». Ὅρα πῶς ἀκριβῶς ἡμῖν διηγήσατο ὁ τὴν βίβλον γράψας, εἰπών, ὅτι Αἰθίοψ, ἵνα γνῶμεν ὅτι βάρβαρος ἦν· εἶτά φησιν, ὅτι Δυνάστης, ὅτι ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ καὶ περιφανείᾳ ἐτύγχανεν, «Ὃς ἐληλύθει», φησί, «προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ». Ὅρα καὶ τὴν πρόφασιν αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας, ἱκανὴν οὐ-

6. Πράξ. 8, 26-28.

εἶναι εὔκολον νὰ προσέχῃ εἰς τὰ ὅσα ἀναγιγνώσκει αὐτὸς ποὺ ταξιδεύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' εἶναι μάλιστα πολὺ δύσκολον. Ὁ πόθος του ὅμως καὶ ἡ μεγάλη του προσοχὴ ἀπεμάκρυνεν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ παρηκολούθει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ δὲν ἔλεγεν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγουν πολλοί· Δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὸ περιεχόμενον, δὲν ἠμπορῶ νὰ κατανοήσω τὸ βαθύτερον νόημα τῶν γραφομένων· διατί νὰ κουράζωμαι χωρὶς λόγον, ἀφοῦ μελετῶ καὶ δὲν ἔχω αὐτὸν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ μὲ καθοδηγήσῃ; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη ὁ βάρβαρος μὲν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, φιλόσοφος δὲ εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλ' ἀντελήφθη, ὅτι δὲν θὰ περιφρονηθῇ, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ταχέως τὴν ἐκ τῶν ἄνω δύναμιν ἐὰν κατέβαλε τὴν προσπάθειαν ποὺ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐσυνέχιζε τὴν ἀνάγνωσιν. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Κύριος βλέπων τὸν πόθον του, δὲν τὸν περιεφρόνησεν, οὔτε τὸν ἄφησεν ἀβοήθητον, ἀλλ' ἔστειλεν ἀμέσως εἰς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ ἀνέμενε νὰ καταβάλῃ πρῶτον ἐκεῖνος ὅλην τὴν προσπάθειάν του καὶ ἔπειτα τοῦ δίδει τὴν βοήθειάν του. Ὅταν λοιπὸν ἔγιναν ὅλα ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν, τότε ἐνεφανίσθη ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἶπεν· «Ἀφοῦ σηκωθῇς, πήγαινε πρὸς τὴν ὁδὸν ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Ἰερουσαλὴμ εἰς τὴν Γάζαν. Ἡ ὁδὸς αὐτὴ εἶναι ἔρημος. Καὶ ἰδού, ἄνθρωπος Αἰθίοψ, εὐνοῦχος, ἀξιωματοῦχος τῆς Κανδάκης τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει νὰ προσκυνήσῃ εἰς Ἰερουσαλὴμ καὶ ἐπέστρεφε καθήμενος ἐπὶ τῆς ἁμάξης του καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἠσαΐαν»[6]. Πρόσεχε μὲ πόσην ἀκρίβειαν μᾶς διηγήθη ὁ συγγραφεὺς τῆς Βίβλου, λέγων, ὅτι ἦτο Αἰθίοψ, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι ἦτο βάρβαρος. Ἔπειτα λέγει, ὅτι ἦτο ἄρχων, διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι εἶχε μεγάλο ἀξίωμα καὶ λαμπρότητα, «Ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει», λέγει, «διὰ νὰ προσκυνήσῃ εἰς Ἰερουσαλήμ». Πρόσεχε καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ταξιδίου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετὴ νὰ δείξῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν

σαν δεῖξαι τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης· ἰδοὺ γὰρ πόσην ὁδὸν στέλλεται, ὥστε τὴν προσκύνησιν ἀποδοῦναι τῷ Δεσπότῃ. Ἔτι γὰρ ἐνόμιζον ἐν ἑνὶ τόπῳ συγκεκλεῖσθαι τὴν λατρείαν καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν ὁδὸν στελλόμενοι ἐκεῖ τὰς εὐχὰς ἀνέφερον· διά τοι τοῦτο καὶ οὗτος παρεγένετο, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν καὶ ἡ λατρεία ἡ Ἰουδαϊκή, ἵνα τὴν προσκύνησιν ἀποδῷ τῷ Δεσπότῃ. Καὶ ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὸ ποθούμενον, «Ὑποστρέφων», φησί, «καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκεν».

2. Εἶτα ἐπιστὰς ὁ Φίλιππός φησι πρὸς αὐτόν· «Ἆρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;». Εἶδες ψυχὴν μεμεριμνημένην, οὐκ εἰδυῖαν μὲν τὰ ἐγκείμενα, ἐχομένην δὲ τῆς ἀναγνώσεως καὶ ποθοῦσαν ἐπιτυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος διδασκάλου; Καὶ γὰρ εὐθέως ὁ ἀπόστολος διὰ τῆς ἐρωτήσεως διεγείρει αὐτοῦ τὸν πόθον· ὅτι γὰρ ἄξιος ἦν τυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος πρὸς τὴν τῶν ἐγκειμένων κατανόησιν, αὐτὴ ἡ ἀπόκρισις τοῦ ἀνδρὸς δηλοῖ. Τοῦ γὰρ ἀποστόλου εἰπόντος, «Ἆρά γε γινώσκεις;»· καὶ μετὰ εὐτελοῦς σχήματος προσιόντος, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἐνόμισεν ὑβρίσθαι, ὃ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων πάσχουσι, καὶ πολλάκις αἱροῦνται ἐν διηνεκεῖ ἀγνοίᾳ τυγχάνειν αἰσχυνόμενοι τὴν ἄγνοιαν ὁμολογῆσαι καὶ παρὰ τῶν διδάξαι δυναμένων μαθεῖν. Ἀλλ' οὗτος οὐδὲν τούτων πέπονθεν· ἀλλὰ μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ εὐλαβείας τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, δεικνὺς αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν, καί φησι· «Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με;». Καὶ οὐ μόνον ἀπεκρίνατο μὲν μετ' ἐπιεικείας, παρέδραμε δέ, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν οἰκείων τρόπων ἐνδεικνύμενος ἡμῖν τὴν ἀρετήν, ταῦτα εἰπών, παρεκάλεσεν ὁ δυνάστης, ὁ βάρβαρος, ὁ ἐπ' ὀχήματος φερόμενος τὸν εὐτελῆ φαινόμενον, τὸν ἀπὸ τῆς ἐσθῆτος εὐκαταφρόνητον, ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ.

7. Πράξ. 8, 30.
8. Πράξ. 8, 31.

ἀγάπην του. Διότι ἰδοὺ πόσην ἀπόστασιν διήνυσε διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν Κύριον. Καθ' ὅσον ἐνόμιζον ἀκόμη, ὅτι εἰς ἕνα μόνον τόπον προσφέρεται ἡ λατρεία καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐβάδιζον μεγάλην ἀπόστασιν, προσηύχοντο ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς μετέβη ἐκεῖ, ὅπου εὑρίσκετο ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος καὶ ἐτελεῖτο ἡ Ἰουδαϊκὴ λατρεία, διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν Κύριον. Καὶ ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὸν πόθον του, «Ἐπέστρεφε», λέγει, «καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς ἁμάξης του ἀνεγίνωσκεν».

2. Ἔπειτα ὁ Φίλιππος ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασε εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἆρά γε καταλαβαίνεις αὐτὰ ποὺ διαβάζεις;»[7]. Εἶδες ψυχὴν ποὺ μεριμνᾷ, καὶ δὲν γνωρίζει μὲν τὸ περιεχόμενον, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ εὕρῃ τὸν διδάσκαλον ποὺ θὰ τὴν κατευθύνῃ; Καθ' ὅσον ἀμέσως ὁ ἀπόστολος μὲ τὴν ἐρώτησιν διεγείρει τὸν πόθον του. Διότι τὸ ὅτι ἦτο ἄξιος νὰ εὕρῃ τὸν ὁδηγὸν διὰ νὰ κατανοήσῃ τὸ περιεχόμενον, τὸ φανερώνει ἡ ἰδία ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀνδρός. Διότι ὅταν εἶπεν ὁ ἀπόστολος, «Ἆρά γε καταλαβαίνεις»; δὲν ἐδυσφόρησεν, οὔτε ἠγανάκτησεν, οὔτε ἐθεώρησεν ὡς προσβολὴν τὸ ὅτι τὸν ἐπλησίασε μὲ ἀσήμαντον ἀμφίεσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παθαίνουν πολλοὶ ἀνόητοι, καὶ πολλὰς φορὰς προτιμοῦν νὰ παραμένουν εἰς συνεχῆ ἄγνοιαν, ἐντρεπόμενοι νὰ τὴν ὁμολογήσουν τὴν ἄγνοιάν των καὶ νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἠμποροῦν νὰ τοὺς διδάξουν. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔπαθε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ μὲ κάθε εἰλικρίνειαν καὶ εὐλάβειαν ἀποκρίνεται, δεικνύων τὴν ψυχικήν του κατάστασιν καὶ λέγει· «Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν δὲν μὲ ὁδηγήσῃ κάποιος;»[8]. Καὶ ὄχι μόνον ἀπεκρίθη μὲν μὲ εὐγένειαν, ἠδιαφόρησε δὲ διὰ τὴν συνέχειαν, ἀλλὰ δεικνύων εἰς ἡμᾶς ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀρετὴν τῆς καλῆς του διαγωγῆς, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ὁ ἀξιωματοῦχος, ὁ βάρβαρος, αὐτὸς ποὺ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὴν ἅμαξαν, παρεκάλεσε τὸν ἀσήμαντον εἰς τὴν ἐμφάνισιν, τὸν εὐκαταφρόνητον ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, νὰ ἀνεβῇ καὶ νὰ καθίσῃ μαζί του.

Εἶδες ψυχῆς προθυμίαν; εἶδες εὐλαβείας ἐπίτασιν; εἶδες βαρβάρου γνώμην φιλόθεον, πῶς ἐπλήρου ἐκεῖνο τὸ παρὰ σοφοῦ τινος εἰρημένον· «Ἐὰν ἴδῃς συνετόν, ὄρθριζε πρὸς αὐτόν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου»; Εἶδες πῶς δικαίως οὐ περιώφθη; εἶδες πῶς δικαίως ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν προνοίας; εἶδες πῶς οὐδὲν ἐνέλιπε τῶν ὀφειλόντων παρ' αὐτοῦ εἰσενεχθῆναι; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπιτυχὼν τοῦ διδασκάλου, ἐμάνθανε μετὰ ἀκριβείας καὶ τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν καὶ ἐφωτίζετο τὴν διάνοιαν. Ἴδετε ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ μετὰ προσοχῆς καὶ σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν ποιεῖσθαι τῶν θείων Γραφῶν; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν κατὰ τὸν βάρβαρον τοῦτον ἱστορίαν εἰς μέσον ὑμῖν παρήγαγον, ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῶμεν ἅπαντες ζηλωταὶ γενέσθαι τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ εὐνούχου, τοῦ μηδὲ ἐν ὁδοιπορίᾳ τῆς ἀναγνώσεως ἀμελοῦντος. Ἱκανὸς γὰρ οὗτος ὁ βάρβαρος ἅπασιν ἡμῖν διδάσκαλος γενέσθαι, καὶ τοῖς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐπανῃρημένοις, καὶ τοῖς ἐν στρατιᾷ κατειλεγμένοις καὶ ἐν περιφανείᾳ τυγχάνουσι καὶ πᾶσιν ἁπαξαπλῶς οὐκ ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ γυναιξίν, ὅσῳ καὶ διηνεκῶς οἴκοι διατρίβουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸν μοναχικὸν βίον ἐπανῃρημένοις, ἵνα μανθάνωσι πάντες, ὡς οὐδεὶς καιρὸς κώλυμα γίνεται πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ δυνατὸν μὴ μόνον ἐπὶ οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀγορᾶς βαδίζοντας καὶ ὁδοιπορίαν ποιουμένους καὶ ἐν συνουσίᾳ πλειόνων τυγχάνοντας καὶ πράγμασι συμπλεκομένους, τῆς τούτων ἔχεσθαι σπουδῆς, ἵνα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες, ταχέως καὶ τοῦ ὁδηγοῦντος ἐπιτύχωμεν. Ὁρῶν γὰρ ἡμῶν ὁ Δεσπότης τὴν περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιθυμίαν, οὐ περιόψεται, ἀλλὰ παρέξει τὴν ἄνωθεν ἔλλαμψιν καὶ φωτιεῖ ἡμῶν τὴν διάνοιαν.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τῆς ἀναγνώσεως, ἀλλὰ κἄν τε εἰδῶμεν τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν, κἄν τε

9. Σοφ. Σειρ. 6, 36.

Εἶδες προθυμίαν τῆς ψυχῆς; Εἶδες μέγεθος εὐλαβείας; εἶδες τὴν ἀγάπην τοῦ βαρβάρου πρὸς τὸν Θεόν, πῶς ἐξεπλήρωνεν ἐκεῖνο, ποὺ εἶπε κάποιος σοφός; «Ἐὰν συναντήσῃς κάποιον συνετὸν ἄνθρωπον νὰ πηγαίνῃς εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ πρωὶ καὶ οἱ πόδες σου νὰ καταφάγουν τὰς βαθμίδας τῶν θυρῶν του»[9]; Εἶδες πῶς δικαίως δὲν περιεφρονήθη; εἶδες πῶς ὀρθῶς ἀπήλαυσε τῆς ἐκ τῶν ἄνω προνοίας; εἶδες πῶς δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπὸ ὅσα ὤφειλε νὰ προσφέρῃ; Διὰ τοῦτο λοιπόν, συναντήσας τὸν διδάσκαλον, ἐμάνθανε μὲ ἀκρίβειαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ὅσων περιέχονται εἰς τὴν Γραφὴν καὶ ἡ σκέψις του ἐφωτίζετο. Ἴδετε πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ μελετῶμεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν μὲ προσοχὴν καὶ ζῆλον; Διὰ τοῦτο καὶ σᾶς ὑπενθύμισα τὴν ἱστορίαν αὐτὴν μὲ τὸν βάρβαρον, διὰ νὰ μὴ ἐντραπῶμεν ὅλοι νὰ γίνωμεν μιμηταὶ τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ εὐνούχου, ὁ ὁποῖος οὔτε κατὰ τὸ ταξίδιον ἐγκατέλειπε τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς. Διότι αὐτὸς ὁ βάρβαρος εἶναι ἱκανὸς νὰ γίνῃ διδάσκαλος ὅλων μας, καὶ αὐτῶν ποὺ ζοῦν τὴν ἰδιωτικὴν ζωήν, καὶ αὐτῶν ποὺ εἶναι στρατευμένοι, καὶ αὐτῶν ποὺ κατέχουν ὑψηλὰ ἀξιώματα, καὶ ὅλων γενικῶς, ὄχι μόνον τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν, ποὺ διαμένουν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποὺ προετίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, διὰ νὰ μάθουν ὅλοι, ὅτι καμμία στιγμὴ δὲν εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν μελέτην τῶν θείων λόγων, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν ὄχι μόνον εἰς τὰς οἰκείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κατὰ τὰ ταξίδια καὶ κατὰ τὰς συγκεντρώσεις καὶ ὅταν καταγινώμεθα μὲ διάφορα ἄλλα ζητήματα, νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὥστε, εἰσφέροντες αὐτὸ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, νὰ εὕρωμεν ἀμέσως καὶ αὐτὸν ποὺ θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ. Διότι βλέπων ὁ Κύριος τὴν ἐπιθυμίαν μας διὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν θὰ μᾶς παραβλέψῃ, ἀλλὰ θὰ μᾶς παράσχῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω φώτισιν καὶ θὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν μας.

Ἂς μὴ ἀδιαφορῶμεν λοιπόν, παρακαλῶ, διὰ τὴν μελέτην, ἀλλ' εἴτε γνωρίζομεν τὴν δύναμιν τῶν νοημάτων, εἴτε

ἀγνοῶμεν, συνεχῶς αὐτὰ ἐπίωμεν. Ἡ γὰρ διηνεκὴς μελέτη ἀνεξάλειπτον ἐργάζεται τὴν μνήμην· καὶ πολλάκις ὅπερ σήμερον εὑρεῖν οὐκ ἰσχύσαμεν ἀναγνόντες, τοῦτο πάλιν αὔριον ἐπελθόντες ἀθρόον εὕρομεν, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἀοράτως ἡμῶν τὴν διάνοιαν φωτίζοντος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν νῦν πρὸς τὸ συνεχῆ ποιεῖσθαι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν εἰρήκαμεν· ἵνα δὲ μάθητε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦτο τῷ Δεσπότῃ ἔτος, ἐπειδὰν τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, μετὰ δαψιλείας τὰ παρ' ἑαυτοῦ χορηγεῖ καὶ αὐτός καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως πεποίηκε μετὰ πολλῆς τῆς ταχύτητος πέμψας τὸν διδάσκαλον τῷ βαρβάρῳ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιέναι βουλομένων ἐργάζεται, ἄκουσον τῶν νῦν λεγομένων. Ἀλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γίνηται οὗτος, ἀκόλουθον ἂν εἴη πάλιν τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην εἰς μέσον ἀγαγεῖν καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων νῦν ἐπιλαβέσθαι. Καὶ γὰρ ἔγνωτε ἐκ τῶν ἤδη ῥηθέντων, πῶς τῆς πολλῆς ἐκείνης ταπεινοφροσύνης, ἣν περὶ τὸν Λὼτ ἐπεδείξατο παραχωρήσας αὐτῷ τῶν πρωτείων, πολλῆς ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς ὑπόσχεσιν δεξάμενος πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ γεγενημένα. Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀνεγνωσμένων πάλιν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, ἵν' οὕτω προϊόντες καταμάθωμεν τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτὸν γεγενημένην κηδεμονίαν. Παιδεύων γὰρ ἅπαντας ἡμᾶς διὰ τῆς τοῦ πατριάρχου φιλοσοφίας, ἀφίησιν αὐτὸν καθ' ἕκαστον καιρὸν πρότερον ἐπιδείκνυσθαι τῆς οἰκείας γνώμης τὸ φιλόθεον καὶ τότε τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβὴν εἰσφέρει, ἵνα σπουδάσωμεν καὶ αὐτοί, μιμούμενοι τὸν πατριάρχην, πρότερον ἐγχειρεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις καὶ οὕτως ἀναμένειν τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν τὴν ἀντίδοσιν.

τὴν ἀγνοοῦμεν, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν συνεχῶς αὐτά. Καθ' ὅσον ἡ συνεχὴς μελέτη τὰ κάνει νὰ μὴ λησμονῶνται ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν μας, καὶ πολλὰς φορὰς αὐτὸ ποὺ δὲν ἠμπορέσαμεν σήμερον μὲ τὴν ἀνάγνωσιν νὰ τὸ καταλάβωμεν, αὐτὸ ἐπαναλαμβάνοντες πάλιν τὴν ἑπομένην, τὸ εὕρομεν ἀμέσως, διότι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς φωτίζει ἀοράτως τὴν σκέψιν μας. Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ εἴπομεν τώρα διὰ νὰ μελετᾶτε συνεχῶς τὴν ἁγίαν Γραφήν, διὰ νὰ μάθετε ὅμως ὅτι ἔτσι συνηθίζει νὰ ἐνεργῇ ὁ Κύριος καὶ διὰ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅταν πράξωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας, καὶ αὐτὸς χορηγεῖ τὰ ἰδικά του μὲ ἀφθονίαν, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔκαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, μὲ τὸ νὰ στείλῃ ταχέως διδάσκαλον εἰς τὸν βάρβαρον, αὐτὸ τὸ ἴδιο κάνει καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἀρετήν, ἄκουσε καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ εἰποῦμεν τώρα. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως περισσότερον ἀντιληπτὴ αὐτὴ ἡ ὁμιλία μας, φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ φέρωμεν καὶ πάλιν ἔμπροσθέν μας τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πατριάρχην καὶ ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν συνέχειαν αὐτῶν ποὺ ἀνεγνώσθησαν χθές. Καθ' ὅσον ἐγνωρίσατε ἀπὸ τὰ ὅσα ἤδη ἐλέχθησαν, πῶς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ταπεινοφροσύνης του, ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὸν Λὼτ μὲ τὸ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα, ἔλαβε πολλὴν ἀμοιβὴν ἐκ τῶν ἄνω, ἀφοῦ τοῦ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος ἔπραξεν. Ἂς ἴδωμεν δὲ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ πάλιν, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον, τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ὥστε, προχωροῦντες ἔτσι, νὰ μάθωμεν τὴν ἀπεριόριστον φροντίδα ποὺ ἐπέδειξε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. Διὰ νὰ διδάξῃ δηλαδὴ ὅλους ἡμᾶς μὲ τὴν εὐσέβειαν τοῦ πατριάρχου, ἀφήνει εἰς ἑκάστην περίπτωσιν αὐτὸν πρῶτα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα ἀμείβει αὐτόν, διὰ νὰ φροντίσωμεν καὶ ἡμεῖς, μιμούμενοι τὸν πατριάρχην, νὰ κοπιάζωμεν προηγουμένως διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἔπειτα νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς ἀμοιβῆς ἀπ' αὐτόν.

3. Ἀλλ' ὥρα λοιπὸν αὐτὰ ὑμῖν προτιθέναι τὰ σήμερον ἀνεγνωσμένα, οὐδὲ γὰρ ἑρμηνείας δεῖται σχεδόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις ἱκανὴ δεῖξαι τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. «Ἐγένετο δέ, φησίν, «ἐν τῇ βασιλείᾳ τῇ Ἀμαρφὰθ βασιλέως Σενναάρ, Ἀριώχ, βασιλεὺς Ἐλασάρ, καὶ Χοδολογομὸρ βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαρθὰκ βασιλεὺς ἐθνῶν, ἐποιήσαντο πόλεμον μετὰ Βαλὰκ βασιλέως Σοδόμων, καὶ μετὰ Βαρσὰκ βασιλέως Γομόρρας, καὶ μετὰ Σενναὰρ βασιλέως Ἀδαμά, καὶ Συμοβὸρ βασιλέως Σεβοείμ, καὶ βασιλέως Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ. Πάντες οὗτοι συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἁλυκήν· αὕτη ἡ θάλασσα τῶν ἁλῶν».

Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων ἐμνημόνευσε, καὶ τῶν ἐθνῶν· οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ἐκ τῆς τούτων προσηγορίας τὴν βάρβαρον αὐτῶν γνώμην. Οὗτοι γάρ, φησί, πρὸς τὸν Σοδόμων βασιλέα καὶ τοὺς λοιποὺς ἐποίησαν πόλεμον. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκει τοῦ πολέμου, ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχε. «Δώδεκα γὰρ ἔτη», φησίν, «ἐδούλευον τῷ Χοδολογομὸρ βασιλεῖ Ἐλάμ· τῷ δὲ τρισκαιδεκάτῳ ἔτει ἀπέστησαν». Ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἦλθε Χοδολογομὸρ καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτοῦ καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τοὺς ἐν Ἀσταρὼθ καὶ Καρναείμ, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς, καὶ τοὺς Ὀμμαίους ἐν Σαυῇ τῇ πόλει, καὶ τοὺς Χορραίους τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι Σηείρ, ἕως τῆς τερεβίνθου τῆς Φαράν, ἥ ἐστιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ἀναστρέψαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως· αὕτη ἐστὶ Κάδης· καὶ κατέκοψε πάντας τοὺς ἄρχοντας Ἀμαλὴκ καὶ τοὺς Ἀμορραίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀσασονθαμάρ.

Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα, μηδὲ νομίσωμεν ἀνωφελῆ εἶναι τὴν διήγησιν. Ἐπίτηδες γὰρ ἡ

---

10. Γεν. 14, 1-3.

3. Ἀλλ' εἶναι καιρὸς νὰ σᾶς παραθέσω αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν σήμερον· βέβαια δὲν χρειάζεται σχεδὸν καμμία ἑρμηνεία, ἀλλ' ἡ ἰδία ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. «Συνέβη», λέγει, «κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμαρφάθ, βασιλέως τῆς Σενναάρ, ὁ Ἀριώχ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλασάρ, καὶ ὁ Χοδολογομόρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ, καὶ ὁ Θαρθάκ, ὁ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν, νὰ κηρύξουν πόλεμον κατὰ τοῦ Βαλάκ, βασιλέως τῶν Σοδόμων, καὶ κατὰ τοῦ Βαρσάκ, βασιλέως τῆς Γομόρρας, καὶ κατὰ τοῦ Σενναάρ, βασιλέως τῆς Ἀδαμά, καὶ τοῦ Συμοβόρ, βασιλέως τῆς Σεβοείμ, καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαλάκ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Σηγώρ. Ὅλοι αὐτοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν ἁλμυρὰν κοιλάδα, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἁλμυρὰ θάλασσα»[10].

Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἐμνημόνευσε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐθνῶν, ὄχι χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ὅτι ἦσαν βάρβαροι. Αὐτοί, λέγει, ἐκήρυξαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων. Ἔπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθεν ὁ πόλεμος. «Δώδεκα ἔτη», λέγει, «ἦσαν δοῦλοι τοῦ Χοδολογομὸρ βασιλέως τῆς Ἐλάμ». Κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος ἐπανεστάτησαν. Κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος ἐπετέθη ὁ Χοδολογομὸρ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ βασιλεῖς καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τῆς Ἀσταρὼθ καὶ τῆς Καρναεὶμ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἔθνη ἰσχυρά, τοὺς Ὀμμαίους τῆς πόλεως Σαυῆ καὶ τοὺς Χορραίους τῶν ὀρέων Σηεὶρ μέχρι τῆς δρυὸς τῆς Φαράν, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ ἐπιστρέψαντες ἦλθον εἰς τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία λέγεται Κάδης καὶ κατέκοψαν ὅλους τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν καὶ τοὺς Ἀμορραίους, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἀσασονθαμάρ.

Ἂς μὴ παρέλθωμεν, ἀγαπητοί, ἔτσι ἁπλῶς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, οὔτε νὰ θεωρήσωμεν τὴν διήγησιν αὐτὴν ὡς ἀνώ-

θεία Γραφὴ μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἡμῖν διηγήσατο, ἵνα μάθωμεν τῶν βαρβάρων τούτων τὴν ἰσχύν, καὶ ὅσην τὴν ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο, καὶ μετὰ πόσης σφοδρότητος πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν, ὡς καὶ τοὺς γίγαντας, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἰσχυροὺς κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν, καταγωνίσασθαι καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε οἰκοῦντα ἔθνη τροπώσασθαι. Καθάπερ γὰρ χειμάρρους σφοδρῶς ἐπελθὼν ἅπαντα παρασύρει καὶ ἀπόλλυσι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι οἱ βάρβαροι πᾶσι τούτοις τοῖς ἔθνεσιν ἐπελθόντες, πάντας ἄρδην ἀπώλεσαν, ὡς καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τροπώσασθαι.

Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ τί μοι ὄφελος ἀπὸ τοῦ γνῶναι τῶν βαρβάρων τὴν ἰσχύν; Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ ἡ Γραφὴ ταῦτα τῇ διηγήσει ἐγκατέμιξεν, οὐδὲ μάτην ἡμεῖς νῦν προλαβόντες παρεγγυῶμεν ὑμῖν μεμνῆσθαι τῆς τούτων ἀνδρείας· ἀλλ' ἵνα προϊούσης τῆς διδασκαλίας μάθητε καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετήν. Πρὸς τούτους οὖν, φησί, τοὺς τοσαύτην δύναμιν κεκτημένους, καὶ τοσαῦτα ἔθνη τροπωσαμένους «Ἐξῆλθε παρατάξασθαι ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Γομόρρας, καὶ Ἀδαμά, καὶ Σεβοείμ, καὶ Βαλάκ· αὕτη ἐστὶ Σηγώρ· καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἁλυκῇ εἰς πόλεμον, πρὸς Χοδολογομὸρ καὶ Θαρθὰκ καὶ Ἀμαρφὰθ καὶ Ἀριώχ. Οἱ τέσσαρες βασιλεῖς πρὸς τοὺς πέντε. Κοιλὰς δὲ ἡ ἁλυκή, φρέατα ἀσφάλτου». Εἶτα ἵνα μάθωμεν, πῶς καταπλαγέντες αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς δυνάμεως τὴν ἰσχὺν εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, φησὶν ἡ Γραφή· «Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Γομόρρας καὶ ἐνέπεσον ἐκεῖ, ἔνθα τὰ φρέατα· οἱ δὲ καταλειφθέντες εἰς τὴν ὀρεινὴν ἔφυγον.

11. Γεν. 14, 8-10.
12. Γεν. 14, 10.

φελον. Καθ' ὅσον ἡ Γραφὴ σκοπίμως μᾶς διηγήθη μὲ ἀκρίβειαν ὅλα αὐτά, ὥστε νὰ μάθωμεν τὴν δύναμιν αὐτῶν τῶν βαρβάρων καὶ πόσην ἀνδρείαν ἐπέδειξαν καὶ μὲ πόσην ὁρμὴν ὥρμησαν διὰ νὰ πολεμήσουν, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς γίγαντας, δηλαδὴ τοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν σωματικὴν δύναμιν, νὰ νικήσουν καὶ νὰ κατατροπώσουν ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Διότι ὡς χείμαρρος ποὺ ἔρχεται μὲ σφοδρότητα καὶ παρασύρει καὶ καταστρέφει τὰ πάντα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ βάρβαροι αὐτοί, ἐλθόντες ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, ἐξηφάνισαν τοὺς πάντας ἀκόμη καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς κατετρόπωσαν.

Ἀλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ· Καὶ τί θὰ μὲ ὠφελοῦσε νὰ μάθω τὴν δύναμιν τῶν βαρβάρων; Ἡ ἁγία Γραφὴ δὲν συμπεριέλαβεν εἰς τὴν διήγησιν αὐτὰ χωρὶς λόγον, οὔτε καὶ ἡμεῖς σᾶς προτρέπομεν τώρα χωρὶς λόγον νὰ ἐνθυμῆσθε ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε, μὲ τὴν πρόοδον τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Πρὸς αὐτοὺς λοιπόν, λέγει, ποὺ εἶχον τόσην δύναμιν καὶ εἶχον κατατροπώσει τόσους λαοὺς «Ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων νὰ πολεμήσῃ καὶ μαζί του οἱ βασιλεῖς τῆς Γομόρρας, τῆς Ἀδαμά, τῆς Σεβοεὶμ καὶ τῆς Βαράκ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Σηγώρ. Καὶ παρετάχθησαν εἰς τὴν ἁλμυρὰν κοιλάδα, διὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ Χοδογομόρ, τοῦ Θαρθάκ, τοῦ Ἀμαρφὰθ καὶ τοῦ Ἀριώχ. Οἱ τέσσαρες βασιλεῖς ἐναντίον τῶν πέντε. Ἡ κοιλὰς δὲ ἡ ἁλυκὴ εἶχε φρέατα ἀσφάλτου»[11]. Ἔπειτα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἰσχυρὰν δύναμίν των, λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ ἔπεσαν εἰς τὰ φρέατα τῆς κοιλάδος. Ὅσοι ἀπέμειναν δὲ ἔφυγον πρὸς τὰ ὄρη»[12].

Εἶδες πόση τῶν ἀνδρῶν ἡ ἰσχύς; πῶς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προσόψεως καταπλαγῆναι αὐτοὺς παρεσκεύασαν καὶ εἰς φυγὴν τραπῆναι πεποιήκασιν; Ὅρα λοιπὸν πῶς μετὰ πάσης εὐκολίας, φυγάδων ἁπάντων γεγενημένων, τὰ αὐτῶν ἅπαντα λαβόντες ἐκεῖνοι ἐπανήεσαν. «Ἔλαβον δέ», φησί, «καὶ τὴν ὀρεινήν, καὶ πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων καὶ Γομόρρας, καὶ πάντα τὰ βρώματα αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθον. Ἔλαβον δὲ καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ Ἄβραμ, καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπῴχοντο. Ἦν γὰρ κατοικῶν ἐν Σοδόμοις.

Ἰδοὺ ὅπερ χθὲς ἔλεγον, εἰς ἔργον ἐξέβη νῦν· ὅτι οὐδὲν ἀπώνατο ὁ Λὼτ ἀπὸ τῆς τῶν πρωτείων ἐκλογῆς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπαιδεύετο τῶν πρωτείων μὴ ἐρᾶν. Οὐ μόνον γὰρ αὐτῷ ἐκ τούτου οὐδὲν ὄφελος γέγονεν, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ αἰχμάλωτος ἀπήχθη καὶ ἐμάνθανε διὰ τῶν ἔργων, ὅτι πολλῷ βέλτιον ἦν αὐτῷ τῆς τοῦ δικαίου συνουσίας ἀπολαύειν, ἢ χωρισθέντι καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ γεγονότι τοσούτων πειραθῆναι τῶν συμφορῶν. Ἰδοὺ γὰρ ἐχωρίσθη τοῦ πατριάρχου καὶ ἐνόμισεν ἐν πλείονι εἶναι ἀδείᾳ, καὶ τῶν πρωτείων ἐπιτετυχηκέναι, καὶ ἐν πολλῇ τυγχάνειν τῇ εὐπορίᾳ, καὶ ἀθρόον αἰχμάλωτος, ἄοικος, ἀνέστιος γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἡ διαίρεσις καὶ ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἡ ὁμόνοια, καὶ ὅτι προσήκει μὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς μείζοσιν, ἀλλ' ἀγαπᾶν ἐλαττοῦσθαι μᾶλλον. «Ἔλαβον», γάρ, φησί, «τὸν Λὼτ καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ». Πόσῳ μᾶλλον βέλτιον ἦν συνεῖναι τῷ πατριάρχῃ καὶ πάντα καταδέχεσθαι ὑπὲρ τοῦ μὴ διασπασθῆναι τὴν μεταξὺ ὁμόνοιαν, ἢ χωρισθέντα καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκλεξάμενον, εὐθέως τοσούτοις κινδύνοις περιβληθῆναι καὶ ὑπὸ βαρβάροις γενέσθαι;

«Παραγενόμενος δέ τις», φησί «τῶν ἀνασωθέντων, ἀπήγγειλε τῷ Ἄβραμ τῷ περάτῃ. Αὐτὸς δὲ κατῴκει πρὸς τῇ δρυΐ, τῇ Μαμβρῇ Ὁμορροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχώλ, καὶ ἀδελ-

13. Γεν. 14, 11-12.

Εἶδες, πόση ἦτο ἡ δύναμις τῶν ἀνδρῶν; πῶς τοὺς ἔκαναν νὰ τὰ χάσουν μόνον μὲ τὴν ἐμφάνισίν των καὶ νὰ τραποῦν εἰς φυγήν; Πρόσεχε λοιπὸν πῶς μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἀφοῦ ἔφυγον ὅλοι, κατέλαβον τὰ πάντα καὶ ἐπέστρεψαν. «Κατέλαβον», λέγει, «τὴν ὀρεινὴν χώραν καὶ συνέλαβον ὁλόκληρον τὸ ἱππικὸν τῶν Σοδομιτῶν καὶ τῶν Γομορριτῶν καὶ ὅλα τὰ τρόφιμά των καὶ ἔφυγον. Συνέλαβον δὲ καὶ τὸν Λώτ, τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἄβραμ, καὶ ἔλαβον καὶ τὴν περιουσίαν του καὶ ἔφυγον ταχέως, διότι ὁ Λὼτ κατοικοῦσεν εἰς τὰ Σόδομα»[13].

Ἰδοὺ ἐπραγματοποιήθη τώρα αὐτὸ ποὺ ἔλεγον χθές, ὅτι δηλαδὴ καθόλου δὲν ὠφελήθη ὁ Λὼτ μὲ τὸ νὰ προτιμήσῃ τὰ εὐφορώτερα μέρη, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδιδάσκετο νὰ μὴ προτιμᾶ τὰ πρωτεῖα. Διότι ὄχι μόνον δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ὡδηγήθη αἰχμάλωτος καὶ ἐμάθαινεν ἐμπράκτως, ὅτι ἦτο πολὺ καλύτερον δι' αὐτὸν νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν συντροφιὰν τοῦ δικαίου, παρὰ νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτὸν καί, ζῶν μόνος του, νὰ δοκιμάσῃ τόσας συμφοράς. Διότι, νά, ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ ἐνόμισεν, ὅτι εἶχε μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ὅτι ἐπέτυχε τὰ πρωτεῖα καὶ ὅτι ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ ἀμέσως γίνεται αἰχμάλωτος, μένει ἄστεγος καὶ χωρὶς οἰκογένειαν, διὰ νὰ μάθῃς πόσον κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ διχόνοια καὶ πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι ἡ ὁμόνοια καὶ ὅτι πρέπει νὰ μὴ σπεύδωμεν διὰ τὰ μεγαλύτερα, ἀλλὰ νὰ προτιμῶμεν νὰ εἴμεθα ταπινόφρονες. «Διότι, λέγει, συνέλαβον τὸν Λὼτ καὶ ἔλαβον τὴν περιουσίαν του». Πόσον προτιμότερον ἦτο νὰ εὑρίσκεται πλησίον τοῦ πατριάρχου καὶ νὰ ὑπομείνῃ τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἡ μεταξύ των ὁμόνοια, παρά, χωρισθεὶς καὶ προτιμήσας τὰ πρωτεῖα, νὰ περιβληθῇ ἀπὸ τόσους κινδύνους, καὶ νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους;

Ἐλθὼν δὲ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διεσώθησαν ἀνήγγειλε, λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ τὸν Περάτην τὰ συμβάντα. Αὐτὸς κατοικοῦσε κοντὰ εἰς τὴν δρῦν τοῦ Μαμβρῆ τοῦ Ὀ-

φοῦ Αὐνᾶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἄβραμ». Πῶς τοσούτου πολέμου συγκροτηθέντος οὐκ ἔγνω ὁ πατριάρχης; Ἴσως πολὺ τὸ ἐν μέσῳ διάστημα ἐτύγχανε, δι' ὃ καὶ ἠγνόησεν. «Ἐλθὼν δέ τις ἀπήγγειλε τῷ Ἄβραμ τῷ περάτῃ»· ἵνα ἡμᾶς ἀναμνήσῃ, ὅτι τῷ ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ἐπανελθόντι. Ἐπειδὴ γὰρ πέραν τοῦ Εὐφράτου τὴν κατοίκησιν εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ περάτης ἐλέγετο. Καὶ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ γονεῖς τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐπέθεσαν, προμηνύοντες αὐτῷ τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῦ μετανάστασιν. Ἐπειδὴ γὰρ περᾶν ἔμελλε τὸν Εὐφράτην καὶ ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ Ἄβραμ ἐκαλεῖτο.

4. Σκόπει πῶς καὶ ἄπιστοι ὄντες οἱ γονεῖς οὐκ εἰδότες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τοῦ εὐμηχάνου Θεοῦ σοφίας ὁδηγούμενοι, τὸ ὄνομα ἐπέθεσαν τῷ παιδί, καθάπερ καὶ ὁ Λάμεχ τῷ Νῶε. Καὶ τοῦτο γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις προμηνύειν τὰ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον. Ἀπήγγειλεν οὖν ἐλθών, φησί, τίς τῷ περάτῃ τὰ γεγονότα, τοῦ ἀδελφιδοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τῶν βασιλέων ἐκείνων τὴν πολλὴν δυναστείαν, καὶ τὴν ἐν Σοδόμοις πόρθησιν, καὶ τὴν μετ' αἰσχύνης φυγήν. «Αὐτὸς δὲ κατῴκει παρὰ τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ Ὀμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχὼλ καὶ Αὐνᾶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἄβραμ».

Ἀλλ' ἴσως ἐνταῦθα ἄν τις ζητήσειε· τίνος ἕνεκεν μόνος τῶν ἐν Σοδόμοις πεφευγότων ὁ δίκαιος Λὼτ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάγεται; Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ εἰκῇ ἀλλ' ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν πραγμάτων ὁ Λὼτ καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἕτεροι διασωθῶσι καὶ ἵνα παιδευθῇ μὴ τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν τῶν μειζόνων. Ἀκούσωμεν δὲ λοιπὸν τῶν ἑξῆς, ἵνα μάθωμεν

14. Γεν. 14, 13.

μοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἐσχὼλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ἄβραμ»[14]. Πῶς ὁ πατριάρχης δὲν ἀντελήφθη τόσον πόλεμον; Ἴσως διότι τοὺς ἐχώριζε μεγάλη ἀπόστασις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔμαθεν αὐτὸ ποὺ συνέβη. «Ἦλθε κάποιος καὶ ἀνήγγειλε εἰς τὸν Ἄβραμ τὸν Περάτην τὰ συμβάντα», διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίσῃ, ὅτι εἶχεν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν Χαλδαίαν. Διότι, ἐπειδὴ εἶχε κατοικήσει πέραν τοῦ Εὐφράτου, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζετο Περάτης. Καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν οἱ γονεῖς του εἶχαν δώσει εἰς αὐτὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα προλέγοντες εἰς αὐτὸν τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ μετανάστευσίν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ τὸν Εὐφράτην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάζετο Ἄβραμ.

4. Πρόσεχε πῶς, ἂν καὶ ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, ἀλλ' ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸ εὐμήχανον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἔδωσαν τὸ ὄνομα εἰς τὸν υἱόν των, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Λάμεχ εἰς τὸν Νῶε. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ προλέγῃ δηλαδὴ καὶ μὲ τοὺς ἀπίστους ἀκόμη αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον. Ἐλθὼν λοιπόν, λέγει, κάποιος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Περάτην τὰ γεγονότα, τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του, τὴν μεγάλην δύναμιν ἐκείνων τῶν βασιλέων, τὴν κατάληψιν τῶν Σοδόμων καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἐντροπὴν φυγήν. «Αὐτὸς δὲ κατοικοῦσε κοντὰ εἰς τὴν δρῦν Μαμβρῆ τοῦ Ὀμοροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἐσχὼλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σύμμαχοι μὲ τὸν Ἄβραμ».

Ἀλλ' ἴσως ἤθελε κάποιος ἐρωτήσει· Διατί ᾐχμαλωτίσθη μόνος ὁ Λὼτ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔφυγον ἀπὸ τὰ Σόδομα; Δὲν συνέβη αὐτὸ χωρὶς λόγον καὶ ἀσκόπως, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ὁ Λὼτ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν νὰ σωθοῦν καὶ ἄλλοι καὶ διὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴ προτιμᾷ τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ παραχωρῇ τὰ μεγαλύτερα. Ἂς ἀκούσωμεν λοιπὸν τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μάθωμεν καὶ τοῦ

καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον συμμαχίαν. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις, καὶ συντείνατε ὑμῶν τὴν διάνοιαν. Πολλὰ γάρ ἐστι κατὰ ταὐτὸν ἐντεῦθεν κερδᾶναι καὶ ἐκ τῶν τῷ Λὼτ συμβάντων ἐκεῖθεν παιδευθῆναι μηδέποτε διαπορεῖν, εἴποτε δίκαιοι μὲν πειρασμοῖς περιπέσοιεν, φαῦλοι δὲ καὶ πονηροὶ διαφύγοιεν, μήτε ἐκ παντὸς τρόπου τὰ πρωτεῖα ἐπιζητεῖν, μήτε τῆς μετὰ τῶν δικαίων συνουσίας ἕτερόν τι προτιμότερον ἡγεῖσθαι, ἀλλὰ κἂν δουλεύειν δέοι, συνεῖναι δὲ ἐναρέτοις ἀνδράσι, τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ εἶναι τοῦτο λυσιτελέστερον εἶναι νομίζειν. Καὶ μετὰ τούτων δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου μαθεῖν ἐντεῦθέν ἐστι τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν, τῆς φιλοστοργίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς ἀνδρείας τὸ μέγεθος, τῶν χρημάτων τὴν ὑπεροψίαν, τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ βοηθείας τὴν ἄφατον δύναμιν.

«Ἀκούσας δέ», φησίν, «Ἄβραμ ὅτι ᾐχμαλώτευται Λὼτ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, ἠρίθμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ καὶ κατεδίωξαν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δὰν καὶ ἐπέπεσεν ἐπ᾽ αὐτοὺς τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς ἕως Χωβάλ, ἥ ἐστιν ἀριστερὰ Δαμασκοῦ. Καὶ ἀπέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων, καὶ Λὼτ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ τὸν λαόν, καὶ τὰς γυναῖκας». Ἐννόει μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τῆς τοῦ δικαίου ἀνδρείας τὴν μεγαλοψυχίαν, ὅπως θαρρήσας τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει οὐ κατεπλάγη τῶν ἀνδρῶν τὴν ἰσχύν, μαθὼν τὴν τροπὴν ἣν ἐποιήσαντο, πρότερον μὲν κατὰ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ὁρμήσαντες, καὶ τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας καταγωνισάμενοι, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς ἐν Σοδόμοις συμβαλόντες, καὶ εἰς φυγὴν αὐτοὺς τρέψαντες, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀφελόμενοι τὴν ὕπαρξιν. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφὴ πάντα

15. Γεν. 14-16.

δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀπεριόριστον συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Νὰ προσέχετε ὅμως μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἐντείνετε τὴν σκέψιν σας. Καθ' ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ κερδίσωμεν πολλὰ πράγματα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ μάθωμεν, ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Λώτ, νὰ μὴ ἀποροῦμεν, ἐὰν κάποτε ἤθελον ὑποπέσει εἰς τοὺς πειρασμοὺς οἱ δίκαιοι, ἐνῷ οἱ φαῦλοι καὶ οἱ πονηροὶ ἤθελον διαφύγει, οὔτε νὰ ἐπιζητοῦμεν μὲ κάθε τρόπον τὰ πρωτεῖα, οὔτε νὰ θεωρῶμεν τίποτε καλύτερον ἀπὸ τὴν μετὰ τῶν δικαίων συναναστροφήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη χρειάζεται νὰ εἴμεθα μὲν δοῦλοι, ἀλλὰ νὰ συζῶμεν μὲ ἐναρέτους ἀνθρώπους, νὰ θεωρῶμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι πιὸ ὠφέλιμον ἀπὸ τὸ νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ μάθωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν τοῦ πατριάρχου, τὴν ὑπερβολικὴν στοργήν του, τὸ μέγεθος τῆς ἀνδρείας του, τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν τῆς βοηθείας ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός.

«Ὅταν ἤκουσεν ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὅτι ὁ ἀνεψιός του ὁ Λώτ, ᾐχμαλωτίσθη, ὥπλισε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ ἀπὸ τοὺς δούλους του, ποὺ εἶχον γεννηθῆ εἰς τὸν οἶκον του, καὶ κατεδίωξε τοὺς αἰχμαλωτίσαντας τὸν Λὼτ μέχρι τὴν Δὰν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον των τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ δοῦλοι του καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τὴν Χωβάλ, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς Δαμασκοῦ. Καὶ ἐπανέφερεν ὁλόκληρον τὸ ἱππικὸν τῶν Σοδομιτῶν καὶ τὸν Λὼτ τὸν ἀνεψιόν του καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, τὸν λαὸν καὶ τὰς γυναῖκας»[15]. Σκέψου ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδή, ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐφοβήθη τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν ἔμαθε τὰς ἐπιτυχίας ποὺ εἶχον, ὅταν εἶχον ἐπιτεθῆ προηγουμένως ἐναντίον ὅλων τῶν λαῶν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἔπειτα εἰσέβαλον εἰς τὰ Σόδομα καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ ἥρπασαν ὅλα τὰ ἀγαθά των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς διη-

ταῦτα διηγήσατο, καὶ ὅσα διὰ τῆς αὐτῶν ἀνδρείας κατώρθωσαν, ἵνα μάθῃς ὡς οὐ σωματικῇ ἰσχύϊ ὁ πατριάρχης τούτους κατηγωνίσατο, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἄνωθεν βοηθείᾳ τειχιζόμενος πάντα ταῦτα κατώρθωσεν, οὐχ ὅπλα κινήσας καὶ βέλη καὶ δόρατα καὶ τόξα τείνας καὶ ἀσπίδας προβαλλόμενος, ἀλλὰ μετὰ τῶν οἰκογενῶν.

Καὶ τίνος ἕνεκεν, φησίν, ἠρίθμησε τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς; Ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἅπαντας ἔλαβεν, ἀλλὰ τοὺς οἰκογενεῖς, τοὺς συναναστραφέντας τῷ Λώτ, ἵνα μετὰ πολλῆς εὐνοίας τὴν ἐκδίκησιν ποιήσωνται, ὡς ὑπὲρ οἰκείου δεσπότου λοιπὸν ἀγωνιζόμενοι. Καὶ θέα μοι τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολήν, μεθ' ὅσης ταχύτητος τὰ τῆς νίκης γεγένηται. «Ἐπέπεσε γὰρ αὐτοῖς», φησί, «τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ ἐπέταξεν αὐτοὺς καὶ ἐδίωξεν αὐτούς». Ἡ γὰρ ἄνωθεν χεὶρ ἦν συνεφαπτομένη καὶ συστρατηγοῦσα τοῖς γινομένοις. Δι' ὃ οὐδὲ ὅπλων αὐτοῖς ἐδέησεν, οὐδὲ μηχανημάτων, ἀλλὰ μόνον φανεὶς μετὰ τῶν οἰκετῶν, τοὺς μὲν ἐπέταξε, τοὺς δὲ εἰς φυγὴν ὁρμῆσαι παρεσκεύασε καὶ ἑκάτερον ἐποίησε μετὰ ἀδείας ἁπάσης, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐνοχλοῦντος, τήν τε ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπέστρεψε, καὶ τὸν Λὼτ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς γυναῖκας.

Ὁρᾷς διὰ τί συνεχωρήθη τῶν ἄλλων πεφευγότων ὁ Λὼτ μόνος αἰχμάλωτος γενέσθαι; Ἵνα καὶ τοῦ πατριάρχου κατάδηλος γένηται ἡ ἀρετή, καὶ δι' αὐτὸν καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῆς σωτηρίας ἐπιτύχωσι. Καὶ ἐπανῄει λοιπὸν μέγα καὶ λαμπρὸν τρόπαιον ἐπαγόμενος, μετὰ τοῦ Λὼτ καὶ τὸν ἵππον, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐπιφερόμενος, καὶ πᾶσι λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κηρύττων καὶ σάλπιγγος μεγαλοφωνότερον βοῶν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει, οὐδὲ ἰσχύϊ σωμάτων τὴν τροπὴν εἰργάσατο καὶ τὴν νίκην ἤρατο, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χειρὸς πάντα ἐργαζομένης.

---

16. Γεν. 14, 17.

γήθη ἐκ τῶν προτέρων αὐτὰ ποὺ κατώρθωσαν μὲ τὴν ἀνδρείαν των, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν ἐνίκησεν ὁ πατριάρχης αὐτοὺς μὲ τὴν σωματικήν του δύναμιν, ἀλλὰ περιτειχιζόμενος ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν κατώρθωσεν ὅλα αὐτά, χωρὶς νὰ κινήσῃ ὅπλα, βέλη καὶ δόρατα, χωρὶς νὰ τείνῃ τόξα καὶ χωρὶς νὰ προβάλῃ ἀσπίδας, παρὰ μόνον μὲ τοὺς δούλους του.

Καὶ διατί, λέγει, ὥπλισε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ δούλους; Διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν ἐπῆρε μαζί του ὅλους γενικῶς, παρά μόνον ὅσους ἀνετράφησαν μαζὶ μὲ τὸν Λώτ, οὕτως ὥστε νὰ ἐκδικηθοῦν μὲ ὅλην των τὴν δύναμιν, πολεμοῦντες ὡσὰν διὰ τὸν κύριόν των. Καὶ πρόσεχε τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, μὲ πόσην ταχύτητα δηλαδὴ ἔδωσε τὴν νίκην. «Ἐπετέθη», λέγει, «ἐναντίον των τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ δοῦλοι του καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξεν». Διότι ἡ ἄνωθεν χεὶρ ἐβοήθει καὶ καθωδήγει εἰς ὅσα συνέβαινον. Διὰ τοῦτο οὔτε ὅπλα ἐχρειάσθη, οὔτε πολιορκητικὰς μηχανάς, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐμφάνισίς του μὲ τοὺς δούλους του, ἄλλους μὲν ἐπάταξεν, ἄλλους δὲ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ὅλους τοὺς ἠλευθέρωσεν, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τοὺς ἐνοχλῇ, καὶ ἔφερεν καὶ πάλιν ὀπίσω τὸ ἱππικὸν τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων, τὸν ἀνεψιόν του τὸν Λὼτ καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰς γυναῖκας.

Βλέπεις διατί, ἐνῷ ὅλοι ἔφυγον, ἐπετράπη νὰ αἰχμαλωτισθῇ μόνον ὁ Λώτ; Καὶ διὰ νὰ γίνῃ εἰς ὅλους φανερὰ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου καὶ διὰ νὰ σωθοῦν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Καὶ ἐπέστρεφε λοιπὸν ἔχων μεγάλον καὶ λαμπρὸν τρόπαιον, φέρων μαζὶ μὲ τὸν Λὼτ καὶ τὸ ἱππικὸν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ὑπάρχοντα καὶ διακηρύττων μὲ φωνὴν λαμπρὰν καὶ πιὸ δυνατὴν ἀπὸ σάλπιγγα, ὅτι δὲν ἐπέτυχε τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, οὔτε μὲ τὴν δύναμιν τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἡ ἄνωθεν βοήθεια ἦτο ἐκείνη ποὺ κατώρθωνε τὰ πάντα.

Εἶδες διὰ πάντων τὸν δίκαιον περιφανέστερον γινόμενον καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν πᾶσι δεικνύντα τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν; Ὅρα αὐτὸν λοιπὸν καὶ διδάσκαλον θεοσεβείας γενέσθαι σπουδάζοντα τοῖς ἐν Σοδόμοις. «Ἐξῆλθε» γάρ, φησίν, «ὁ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολογομόρ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ». Σκόπει πόσον ἐστὶν ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν. Ὁ βασιλεὺς τῷ ξένῳ, τῷ πρεσβύτῃ εἰς συνάντησιν ἔξεισι καὶ πᾶσαν ἀπονέμει τιμήν. Ἐμάνθανε γὰρ ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῆς βασιλείας ὄφελος τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἠρημωμένῳ, καὶ ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο δυνατώτερον τοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς βοηθουμένου. «Καὶ Μελχισεδέκ», φησί, «βασιλεὺς Σαλήμ, ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον· ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ ὑψίστου».

5. Τί βούλεται ἡμῖν αὕτη ἡ παρατήρησις, «Βασιλεὺς Σαλήμ», καὶ «Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου»; Βασιλεὺς μὲν ἦν, φησί, τῆς Σαλήμ. Τοῦτον γὰρ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τοὺς ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότας ἐπιστέλλων εἰς μέσον παράγων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιστρέφων καὶ πόλιν, ὁμοῦ ἑρμηνεύει τοῦ ὀνόματος τὴν σημασίαν καὶ ἐτυμολογίᾳ τινὶ κέχρηται λέγων, «Μελχισεδέκ, βασιλεὺς δικαιοσύνης». Καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶτταν τὸ μὲν 'Μελχὶ' βασιλείαν σημαίνει, τὸ δὲ 'Σεδέκ', δικαιοσύνην. Εἶτα καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐλθών φησι, «Βασιλεὺς εἰρήνης»· τὸ γὰρ Σαλὴμ εἰρήνην ἐμφαίνει. Ἱερεὺς δὲ ἦν ἴσως αὐτοχειροτόνητος· οὕτω γὰρ ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς· ἤτοι οὖν διὰ τὸ τῇ ἡλικίᾳ προβῆναι οἱ προσήκοντες αὐτῷ ἀπονενεμήκασι τὴν τιμήν· ἢ καὶ αὐτὸς ἱερατεύειν ἐπετήδευσε, καθάπερ ὁ Νῶε, καθάπερ ὁ Ἄβελ, καθάπερ ὁ Ἀβραάμ, ἡνίκα τὰς θυσίας προσῆγον. Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἔμελλεν εἶναι τοῦ Χρι-

---

17. Γεν. 14, 18.

Εἶδες, ὅτι μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ δίκαιος γίνεται πιὸ ἔνδοξος καὶ ὅτι συνεχῶς ἀποδεικνύει πρὸς ὅλους τὴν περὶ αὐτὸν φροντίδα τοῦ Θεοῦ; Πρόσεχε εἰς τὴν συνέχειαν, ὅτι φροντίζει νὰ γίνῃ καὶ διδάσκαλος τῆς θεοσεβείας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων. Διότι λέγει· «Ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων διὰ νὰ τὸν συναντήσῃ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Χοδολογομὸρ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βασιλέων»[16]. Πρόσεχε πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ νὰ ἀπολαμβάνῃ κανεὶς τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ξένον, τὸν γέροντα, καὶ τοῦ ἀπονέμει ὅλας τὰς τιμάς. Καθ' ὅσον ἐπληροφορεῖτο, ὅτι ἡ βασιλεία δὲν προσφέρει καμμίαν ὠφέλειαν, ἐὰν δὲν ἔχῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω συμμαχίαν, καὶ ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ δυνατώτερον ἀπὸ αὐτὸν ποὺ βοηθεῖται ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ὁ Μελχισεδὲκ», λέγει, «ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, προσέφερεν εἰς αὐτὸν ἄρτους καὶ οἶνον. Αὐτὸς ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»[17].

5. Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ αὐτὴ ἡ παρατήρησις «βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»; Αὐτός, λέγει, ἦτο βασιλεὺς τῆς Σαλήμ. Καθ' ὅσον αὐτὸν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μνημονεύει, γράφων πρὸς τοὺς πιστεύσαντας ἐκ τῶν ἑβραίων, καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως, ἑρμηνεύει συγχρόνως καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος καὶ χρησιμοποιεῖ κάποιαν ἐτυμολογίαν καὶ λέγει· «Μελχισεδὲκ σημαίνει βασιλεὺς δικαιοσύνης». Πράγματι εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὸ μὲν 'Μελχὶ» σημαίνει βασιλείαν, τὸ δὲ 'Σεδέκ', δικαιοσύνην. Ἔπειτα, ἐρχόμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, λέγει, «Βασιλεὺς τῆς εἰρήνης», διότι τὸ 'Σαλὴμ' σημαίνει εἰρήνην. Ἴσως δὲ νὰ ἦτο ἱερεὺς αὐτοχειροτονηθείς, διότι ἔτσι ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς· ἢ λοιπὸν οἱ συγγενεῖς τοῦ εἶχον ἀπονείμει τὴν τιμὴν λόγῳ τῆς γεροντικῆς του ἡλικίας, ἢ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἱερωσύνην, ὅπως ὁ Νῶε, ὅπως ὁ Ἄβελ, ὅπως ὁ Ἀβραάμ, ὅταν προσέφερον τὴν θυσίαν. Ἐξ ἄλλου ἐπρόκειτο νὰ εἶναι καὶ τύπος τοῦ

σιοῦ. *Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὕτως αὐτὸν ἐκλαμβάνει λέγων· «Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἔχων ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές».*

Καὶ πῶς, φησίν, οἷόν τε ἄνθρωπον ὄντα ἀπάτορα εἶναι καὶ ἀμήτορα, καὶ μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχειν, μήτε ζωῆς τέλος; Ἤκουσας ὅτι τύπος ἦν· μή τοίνυν ξενίζου, μηδὲ πάντα ἀπαίτει ἐν τῷ τύπῳ. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη τύπος, εἰ μέλλοι πάντα ἔχειν τὰ τῇ ἀληθείᾳ συμβαίνοντα. Τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; Ὥσπερ οὗτος, φησί, διὰ τὸ μὴ μνημονευθῆναι τοὺς γεγενηκότας αὐτόν, ἀπάτωρ λέγεται καὶ ἀμήτωρ καὶ διὰ τὸ μὴ γενεαλογηθῆναι ἀγενεαλόγητος, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέναι μήτε ἐν οὐρανοῖς μητέρα, μήτε ἐπὶ τῆς γῆς πατέρα, ἀγενεαλόγητος λέγεται καὶ ἔστι. Καὶ ὅρα διὰ τῆς εἰς τὸν πατριάρχην τιμῆς, ὅπως μυστήριόν τι ἡμῖν δι' αὐτῆς αἰνίττεται. «Ἐξήνεγκε γὰρ ἄρτους καὶ οἶνον». Ὁρῶν τὸν τύπον, νόει μοι τὴν ἀλήθειαν καὶ θαύμαζε τῆς θείας Γραφῆς τὴν δύναμιν, πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι προεμήνυε.

«Καὶ εὐλόγησε», φησί, τὸν Ἄβραμ, καὶ εἶπεν· εὐλογητὸς Ἄβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι». Οὐ μόνον αὐτὸν εὐλόγησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασεν. Εἰπὼν γάρ, «Εὐλογητὸς Ἄβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ἀπὸ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἡμῖν ἀνέφηνεν. Εἰ γὰρ αὐτός ἐστι Θεός, ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παραγαγών, οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεραπευόμενοι οὐκ ἂν εἶεν θεοί· «Θεοὶ γάρ», φησίν, «οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν». «Εὐλογητός», φη-

18. Γεν. 14, 19-20.

Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι τὸ ἐκλαμβάνει, λέγων· «Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς, ἀλλά, ὅμοιος μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα».

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε τέλος ζωῆς; Ἤκουσες ὅτι ἦτο τύπος. Μὴ παραξενεύεσαι λοιπόν, οὔτε νὰ ἀπαιτῇς τὰ πάντα ἀπὸ τὸν τύπον. Διότι δὲν θὰ ἦτο τύπος ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἔχῃ αὐτά, ποὺ συμβαίνουν εἰς τὴν πραγματικότητα. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεχθέν; Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός, λέγει, ἐπειδὴ δὲν ἐμνημονεύθησαν οἱ γονεῖς του, ὀνομάζεται «ἀπάτωρ» καὶ «ἀμήτωρ» καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀνεφέρθη ἡ γενεά του «ἀγενεαλόγητος», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Χριστός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὔτε μητέρα εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε πατέρα εἰς τὴν γῆν, ὀνομάζεται καὶ εἶναι ἀγενεαλόγητος. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ τὴν τιμὴν πρὸς τὸν πατριάρχην μᾶς ὑποδηλώνει καὶ κάποιο μυστήριον. Διότι «Προσέφερεν ἄρτους καὶ οἶνον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ». Βλέπων τὸν τύπον, σκέψου τὴν ἀλήθειαν καὶ θαύμαζε τὴν δύναμιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, πῶς δηλαδὴ ἄνωθεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη προανήγγελεν αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν.

«Καὶ εὐλόγησεν», λέγει, «ὁ Μελχισεδὲκ τὸν Ἄβραμ καὶ εἶπεν· ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὸν Ὕψιστον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ ἂς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ὁ Ὕψιστος, ὁ ὁποῖος παρέδωσεν εἰς ἐσένα αἰχμαλώτους τοὺς ἐχθρούς σου»[18]. Ὄχι μόνον εὐλόγησε τὸν Ἄβραμ, ἀλλὰ καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ἀπὸ τὸν Ὕψιστον Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκ τῶν δημιουργημάτων δύναμίν του. Διότι ἐὰν αὐτὸς εἶναι Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τότε οἱ θεοὶ ποὺ λατρεύονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι θεοί. διότι λέγει, «θεοί, ποὺ δὲν ἐδημιούργησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἂς ἐξαφανι-

σίν, «ὁ Θεός, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι». Θέα μοι πῶς οὐ μόνον τὸν δίκαιον ἀνακηρύττει, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν συμμαχίαν ἐπιγινώσκει. Οὐδὲ γὰρ ἄνευ τῆς ἐκεῖθεν ῥοπῆς ἠδυνήθη τῶν τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένων περιγενέσθαι. «Ὃς παρέδωκε», φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου»· αὐτός ἐστιν ὁ τὸ πᾶν ἐργασάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς ἰσχυροὺς ἀσθενεῖς καταστήσας, αὐτός ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἀόπλων τοὺς ὡπλισμένους κατενεγκών· ἐκεῖθέν ἐστιν ἡ ῥοπὴ ἡ τοσαύτην σοι τὴν δύναμιν παρασχομένη. «Ὃς παρέδωκε», φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι». Ὁρᾷς πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν περὶ τὸν Λὼτ καὶ πῶς ἐμφαίνει, ὅτι καὶ ὁ Ἀβραὰμ οἰκείους αὐτοὺς ἐχθροὺς ἡγεῖτο διὰ τὰ εἰς τὸν ἀδελφιδοῦν γεγενημένα;

«Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ», φησί, «δεκάτην ἀπὸ πάντων». Τοῦτο καὶ Παῦλός φησι· «Θεωρεῖτε δέ, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἄβραμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων, ὁ πατριάρχης»· δηλονότι ἐκ τῶν λαφύρων, ὧν ἐπήγετο, ἠμείψατο τὸν Μελχισεδὲκ καὶ δεκάτην αὐτῷ ἀφώρισεν ἀπὸ πάντων ὧν ἐπεφέρετο· ἐντεῦθεν ἤδη διδάσκαλος ἅπασι γενόμενος, πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς ἀπαρχὰς προσάγειν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθέντων. Εἶτα ἐκπλαγεὶς τοῦ πατριάρχου τὴν μεγαλοψυχίαν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων φησὶ πρὸς αὐτόν· «Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λάβε σεαυτῷ». Καλὴ τοῦ βασιλέως ἡ εὐγνωμοσύνη, ἀλλ᾽ ὅρα τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. «Εἶπε δὲ Ἄβραμ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων· ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου

---

19. Ἱερ. 10, 11.
20. Γεν. 14, 20.
21. Ἑβρ. 7, 4.
22. Γεν. 14, 21.

σθοῦν»[19]. «Ἂς εἶναι δοξασμένος», λέγει, «ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος παρέδωσεν αἰχμαλώτους εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθρούς σου». Πρόσεχε πῶς δὲν ἀπονέμει τιμὴν μόνον εἰς τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἀναγνωρίζει τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι χωρὶς τὴν βοήθειαν ἐκείνου δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νικήσῃ αὐτοὺς ποὺ περιεβάλλοντο ἀπὸ τόσον μεγάλην δύναμιν· «ὁ ὁποῖος», λέγει, «παρέδωσεν εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθρούς σου». Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τὰ πάντα, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τοὺς ἰσχυροὺς ἀδυνάτους, αὐτὸς εἶναι ποὺ μὲ τοὺς ἀόπλους κατενίκησε τοὺς ὡπλισμένους καὶ ἀπὸ αὐτὸν προῆλθεν ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία κατέστησεν ἐσένα πολὺ ἰσχυρόν· «ὁ ὁποῖος παρέδωσε», λέγει, «εἰς ἐσένα τοὺς ἐχθρούς σου». Βλέπεις πῶς δεικνύει τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν του πρὸς τὸν Λὼτ καὶ πῶς παρουσιάζει, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἐθεώρει αὐτοὺς καὶ ἰδικούς του ἐχθροὺς ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν Λὼτ ἀπὸ αὐτούς;

«Καὶ ἔδωσεν ὁ Ἄβραμ», λέγει, «εἰς αὐτὸν τὸ δέκατον ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα»[20]. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει «Παρατηρήσατε, πόσον μεγάλος ἦτο αὐτός, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ ὁ πατριάρχης τὸ δέκατον ἀπὸ τὰ λέφυρα»[21]. Ἀπὸ τὰ λάφυρα δηλαδὴ ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ἄβραμ, ἔδωσεν ὡς ἀμοιβὴν εἰς τὸν Μελχισεδέκ, καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ δέκατον ἀπὸ ὅλα ὅσα κατέκτησε, διδάσκων μὲ αὐτὸ ὅλους νὰ εἶναι πολὺ εὐγνώμονες καὶ νὰ προσφέρουν τὰ καλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσφέρει ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἔπειτα, ἐκπλαγεὶς διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ πατριάρχου ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων, λέγει πρὸς αὐτόν· «Δῶσε εἰς ἐμένα τοὺς ἄνδρας ποὺ ἐλευθέρωσες, τὸ δὲ ἱππικὸν κράτησέ το δι' ἐσένα»[22]. Μεγάλη ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου. «Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων· Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Θεὸν τὸν Ὕψιστον, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὅτι δὲν θὰ

ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς, ὅτι ἐγὼ πεπλούτικα τὸν Ἀβραμ». Πολλὴ τοῦ πατριάρχου ἡ περὶ τὰ χρήματα ὑπεροψία. Καὶ τίνος ἕνεκεν μεθ' ὅρκου τὴν ἀπαγόρευσιν ποιεῖται, καί φησιν, «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;

6. Ἀμφότερα βούλεται παιδεῦσαι τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα, καὶ ὅτι κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων, καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοσοφίαν, καὶ θεοσεβείας αὐτῷ διδάσκαλος γενέσθαι σπουδάζει, μονονουχὶ διδάσκων αὐτόν, ὅτι ἐκεῖνόν σοι παρέχω μάρτυρα, ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ σοῦ λήψομαι, τὸν ἁπάντων δημιουργόν, ἵνα εἰδέναι ἔχοις τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν καὶ μὴ νομίσῃς εἶναι θεοὺς τὰ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων κατασκευαζόμενα. Οὗτος γὰρ ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητής, αὐτὸς καὶ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐτροπώσατο καὶ τῆς νίκης αἴτιος κατέστη. Μὴ τοίνυν προσδοκήσῃς ἐμὲ ἀνέξεσθαί τι λαβεῖν τῶν παρὰ σοῦ διδομένων. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ μισθῷ τὴν ἐκδικίαν ἐποιησάμην, ἀλλὰ πρότερον μὲν διὰ τὴν περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν φιλοστοργίαν, ἔπειτα δὲ καὶ δι' αὐτὴν τοῦ δικαίου τὴν φύσιν, ὥστε τοὺς ἀδίκως ἀπηγμένους ἐξαρπάσαι τῶν βαρβαρικῶν χειρῶν. «Εἰ ἀπὸ σπαρτίου», φησίν, «ἕως σφαιρωτῆρος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν»· τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲ τὸ τυχόν, οὐδὲ τὸ εὐτελές, οὐδὲ τὸ εὐκαταφρόνητον νομιζόμενον. Καὶ γὰρ σφαιρωτῆρα εἰώθασι λέγειν τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος τὸ εἰς ὀξὺ λῆγον· τοιούτοις γὰρ ἔθος ἔχουσι κεχρῆσθαι οἱ βάρβαροι.

Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραιτήσεώς φησιν, «Ἵνα μὴ εἴπῃς, ἐγὼ πεπλούτικα τὸν Ἀβραμ». Ἔχω τὸν χορηγὸν τῶν μυρίων ἀγαθῶν, πολλῆς ἀπολαύω τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, οὐ δέομαι τοῦ παρὰ σοῦ πλούτου, οὐ χρῄζω ἀνθρωπίνης εὐπορίας, ἀρκοῦμαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐμὲ φιλοτιμίᾳ, οἶδα αὐτοῦ τὸ δαψιλὲς τῶν δωρεῶν. Τῶν μικρῶν καὶ εὐ-

---

23. Γεν. 14, 22-23.

λάβω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου οὔτε κλωστὴν μέχρι καὶ ἱμάντα ὑποδήματος, διὰ νὰ μὴ εἰπῇς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἄβραμ»[23]. Μεγάλη ἡ περιφρόνησις τοῦ πατριάρχου πρὸς τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Καὶ διατί ἀρνεῖται νὰ λάβῃ μὲ ὅρκον καὶ λέγει, «Ὁρκίζομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Ὕψιστον, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»;

6. Θέλει νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τὰ δύο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ ὅσα τοῦ δίδει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην εὐσέβειάν του καὶ προσπαθεῖ νὰ γίνῃ εἰς αὐτὸν διδάσκαλος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ, σοῦ βάζω μάρτυρα ἐκεῖνον, ὅτι δὲν θὰ πάρω τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά σου, διὰ νὰ ἠμπορέσῃς νὰ γνωρίσῃς τὸν Θεὸν τῶν πάντων καὶ νὰ μὴ θεωρῇς ὡς θεοὺς τὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν. Διότι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, αὐτὸς ἐθριάμβευσεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἔγινεν αἴτιος τῆς νίκης. Μὴ περιμένῃς λοιπὸν νὰ δεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μοῦ δίδεις. Διότι δὲν ἔκανα τὴν ἐκδίκησιν διὰ νὰ πληρωθῶ, ἀλλὰ πρῶτον ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν ἀνεψιόν μου στοργῆς καὶ ἔπειτα δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ δίκαιον, διὰ νὰ ἐλευθερώσω δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ ᾐχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἀδίκως. «Ὅτι δὲν θὰ λάβω», λέγει, «ἀπὸ τὰ ἰδικά σου οὔτε κλωστὴν μέχρι ἱμάντος», δηλαδὴ οὔτε αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται ὡς τυχόν, ὡς κάτι χωρὶς ἀξίαν καὶ εὐκαταφρόνητον. Καθ' ὅσον 'σφαιρωτῆρα' συνηθίζουν νὰ λέγουν τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος, ποὺ καταλήγει εἰς αἰχμήν, διότι τέτοια συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ βάρβαροι.

Ἔπειτα λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀρνήσεως, «Διὰ νὰ μὴ εἰπῇς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἄβραμ». Ἐγὼ ἔχω αὐτὸν ποὺ χορηγεῖ τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθά του, μὲ βοηθᾷ ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις, δὲν χρειάζομαι τὸν ἰδικόν σου πλοῦτον, δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀνθρωπίνης περιουσίας, ἀρκοῦμαι εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ, γνωρίζω τὸν πλοῦτον τῶν δωρεῶν του. Ὅταν παρεχώρησα τὰ ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα εἰς τὸν Λὼτ

τελῶν παραχωρήσας τῷ Λώτ, μεγάλων καὶ ἀπορρήτων ἠξιώθην ὑποσχέσεων· καὶ νῦν μείζονα πλοῦτον ἑαυτῷ πραγματευόμενος καὶ πλείονα παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν ἐπισπώμενος τὸν παρὰ σοῦ πλοῦτον οὐ προσίεμαι. Διὰ τοῦτο δέ, ὡς οἶμαι, καὶ τὸν ὅρκον προσέθηκε, καὶ εἶπεν, «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον», ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς αὐτὸν σχηματίζεσθαι, οἷα συμβαίνειν εἰκός, ἀλλ' ἵνα μάθῃ ὅτι τοῦτο αὐτῷ δέδοκται, τὸ μηδὲ τὸ τυχὸν ἐκεῖθεν νοσφίσασθαι. Καὶ ἐπλήρου τὸ παράγγελμα ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον· «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Μὴ γὰρ ἐγώ τι πλεῖον, φησίν, εἰσήνεγκα εἰς τὴν τοῦ πολέμου ὑπόθεσιν, ἢ μόνον τὴν γνώμην καὶ τὴν προθυμίαν; Τὴν δὲ νίκην καὶ τὸ τρόπαιον καὶ τὰ ἄλλα πάντα αὐτὸς εἰργάσατο τῇ ἀοράτῳ δυνάμει.

Εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃ ὁ βασιλεύς, ὅτι δι' ὑπεροψίαν καὶ καταφρόνησιν οὐ προσίεται τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, δεικνὺς αὐτοῦ καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἥμερον καὶ τῆς γνώμης τὸ φιλόσοφον, φησίν· οὐ λήψομαι, «Πλὴν ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχώλ, Αὐνᾶν, Μαμβρῆ»· οὗτοι λήψονται μερίδα. Τούτοις, φησί, συγχωρήσω λαβεῖν τινα μερίδα, ἐπειδὴ πολλῆς φιλίας τεκμήρια ἐπεδείξαντο. «Οὗτοι γάρ», φησί, «συνωμόται τῷ Ἅβραμ», τοῦτ' ἔστιν, εἰς φιλίαν συνημμένοι· καὶ τοῦτο δείκνυσι τὸ ἑλέσθαι αὐτοὺς κοινωνῆσαι αὐτῷ τῶν κινδύνων. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀμειβόμενος αὐτοὺς παρασκευάζει μερίδα τινὰ λαβεῖν, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸν ἀποστολικὸν νόμον πληρῶν τὸν λέγοντα, «Ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν». Οὐδὲ γάρ τι πλέον τῆς χρείας αὐτοὺς λαβεῖν ἀφίησι· «Πλὴν» γάρ, φησίν, «ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχώλ, Αὐνᾶν, Μαμβρῆ· οὗτοι λήψονται μερίδα». Ἴδετε τῆς ἀρετῆς τοῦ

---

24. Ματθ. 10, 8.
25. Γεν. 14, 24.
26. Ματθ. 10, 10.

ἔγινα ἄξιος μεγάλων καὶ ἀπεριορίστων ὑποσχέσεων. Καὶ τώρα ἔχων μεγαλύτερον πλοῦτον καὶ προσελκύων περισσότερον τὴν ἐξ αὐτοῦ εὔνοιαν, τὸν ἰδικόν σου πλοῦτον δὲν τὸν δέχομαι. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅπως νομίζω, προσέθεσε τὸν ὅρκον καὶ εἶπεν, «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ὕψιστον Θεόν», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι προσποιεῖται, πρᾶγμα ποὺ εἶναι φυσικὸν νὰ συμβαίνῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ πιστεῦον του, τὸ νὰ μὴ κάνῃ ἰδικόν του δηλαδὴ οὔτε τὸ παραμικρὸν ἀπὸ ἐκεῖνα. Καὶ ἐξεπλήρωνε τὴν ἐντολὴν ἐκείνην, τὴν λεχθεῖσαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς μαθητάς του· «Δωρεὰν ἐλάβατε, δωρεὰν νὰ δίδετε»[24]. Μήπως, λέγει, ἔκανα ἐγὼ τίποτε περισσότερον εἰς τὸν πόλεμον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν προθυμίαν μου; Τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκεῖνος τὰ ἐπέτυχε μὲ τὴν ἀόρατον δύναμίν του.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃ ὁ βασιλεύς, ὅτι δὲν δέχεται αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδιδεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν, ἀποδεικνύων καὶ ἐδῶ τὴν πραότητά του καὶ τὴν εὐσεβῆ διάθεσίν του, λέγει· Δὲν θὰ πάρω «ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔφαγον οἱ δοῦλοι μου καὶ τὸ μερίδιον τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν μαζί μου, τοῦ Ἐσχώλ, τοῦ Αὐνᾶν καὶ τοῦ Μαμβρῆ»[25]· αὐτοὶ θὰ πάρουν μερίδιον. Αὐτούς, λέγει, θὰ τοὺς ἐπιτρέψω νὰ λάβουν μερίδα, ἐπειδὴ ἐπέδειξαν μεγάλην φιλίαν. «Διότι αὐτοί», λέγει, «ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Ἄβραμ», εἶχον συνάψει δηλαδὴ συνθήκην καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύει τὸ ὅτι ἐπροτίμησαν νὰ διακινδυνεύσουν μαζί του. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀμείβων αὐτοὺς φροντίζει νὰ πάρουν κάποιο μερίδιον καὶ συγχρόνως πάλιν ἐκπληρώνει τὸν ἀποστολικὸν νόμον, ὁ ὁποῖος λέγει, «ὁ ἐργάτης εἶναι ἄξιος τῆς τροφῆς του»[26]. Δὲν ἀφήνει ὅμως νὰ πάρουν περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐχρειάζοντο, διότι λέγει· «Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔφαγον οἱ δοῦλοι καὶ ἀπὸ τὸ μερίδιον ποὺ θὰ λάβουν οἱ ἄνδρες ποὺ ἐπολέμησαν μαζί μου, ὁ Ἐσχώλ, ὁ Αὐνᾶν καὶ ὁ Μαμβρῆ· αὐτοὶ θὰ λάβουν μερίδα». Ἴδετε τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρ-

πατριάρχου ἀκρίβειαν, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξατο τὴν περὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ δόξαι ἀλαζονείᾳ καὶ καταφρονήσει τοῦτο πεποιηκέναι, καί, διὰ τοῦτο μέγα φρονεῖν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ γεγενημένῃ;.

7. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, παρακαλῶ, καὶ σπουδάζωμεν ἀλήπτους ἑαυτοὺς φυλάττειν, καὶ μήτε προφάσει τῆς ἀρετῆς ἀπονοίας ἑαυτοῖς περιτιθέναι δόξαν, μηδὲ προφάσει ταπεινοφροσύνης τῆς ἀρετῆς καταμελεῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ μέτρον διασῴζειν, καὶ τοῖς κατορθώμασι τοῖς ὑφ' ἡμῶν γινομένοις, καθάπερ θεμέλιόν τινα καὶ ὑποβάθραν τὴν ταπεινοφροσύνην ὑποτιθέναι, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἡμῖν οἰκοδομῆσαι τὰ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο γὰρ ἀρετή, ὅταν ἔχῃ ταύτην συνεζευγμένην. Ὁ γὰρ τοῦτον μετὰ ἀσφαλείας τὸν θεμέλιον καταβαλὼν δυνήσεται πρὸς ὅσον βούλεται ὕψος ἐγεῖραι τὴν οἰκοδομήν. Αὕτη μεγίστη ἀσφάλεια, αὕτη τεῖχος ἀρραγές, αὕτη πύργος ἀκαταμάχητος, αὕτη πᾶσαν συσφίγγει τὴν οἰκοδομήν, οὐκ ἀφιεῖσα οὔτε ὑπὸ ἀνέμων σφοδρότητος, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν ὄμβρων φορᾶς, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν πνευμάτων βίας αὐτὴν καταπεσεῖν, ἀλλ' ἀνωτέραν καθίστησι πάσης ἐπιβουλῆς, καὶ καθάπερ ἐξ ἀδάμαντός τινος κατεσκευασμένην, οὕτως αὐτὴν ἀχείρωτον ἐργάζεται, καὶ μεγάλας ἡμῖν ἀμοιβὰς παρὰ τῆς τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δωρεᾶς ἐφέλκεσθαι, δι' ἧς ὁ πατριάρχης τοσούτων τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος ἐδέξατο. Εἴσεσθε γάρ, τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος, καὶ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἑξῆς μελλόντων ῥηθήσεται, πῶς καὶ νῦν ὑπεριδὼν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων αὐτῷ διδομένων, μεγάλων καὶ ἀφάτων ἠξιώθη τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. Διὰ ταύτης οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων δικαίων ἕκαστος εὐδοκίμησε. Καὶ τοῦτο, ὅσοι φιλόπονοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἐστε, δυνήσεσθε καταμαθεῖν πανταχοῦ γινόμενον. Ὁ γὰρ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης, ὅταν ἴδῃ ὑπερορῶντας

χου καὶ τὸν τρόπον, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν του ἐπέδειξε σχετικὰ μὲ τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του, καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μὴ φανῇ, ὅτι ἔκανε αὐτὸ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ μεγαλοφρονῇ διὰ τὴν νίκην ποὺ ἐπέτυχεν;

7. Αὐτὸν λοιπόν, παρακαλῶ, νὰ μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ φυλάσσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀσυλλήπτους καὶ οὔτε, μὲ τὴν πρόφασιν τῆς ἀρετῆς, νὰ γινώμεθα ὑπερήφανοι, ἀλλὰ καὶ οὔτε πάλιν μὲ πρόφασιν τὴν ταπεινοφροσύνην νὰ παραμελῶμεν τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζωμεν πάντοτε τὸ μέτρον καὶ νὰ θέτωμεν εἰς τὰς ἐπιτυχίας μας ὡσὰν θεμέλιον καὶ βάσιν τὴν ταπεινοφροσύνην, ὥστε νὰ οἰκοδομῶμεν μὲ ἀσφάλειαν τὰ τῆς ἀρετῆς μας. Διότι ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ θέτει αὐτὸν τὸν θεμέλιον λίθον μὲ ἀσφάλειαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κτίσῃ τὴν οἰκοδομὴν πρὸς ὅσον ὕψος θέλει. Αὐτὴ εἶναι μεγίστη ἀσφάλεια, αὐτὴ εἶναι τεῖχος ἀρραγές, αὐτὴ εἶναι πύργος ἀπόρθητος, αὐτὴ κρατᾷ ὁλόκληρον τὴν οἰκοδομὴν χωρὶς νὰ τὴν ἀφήνῃ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἀνέμων, οὔτε ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῆς βροχῆς, οὔτε ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ καθιστᾷ αὐτὴν ἀνωτέραν ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, καὶ τὴν καθιστᾷ ἀκαταμάχητον, ὡσὰν νὰ ἔχῃ κατασκευασθῇ ἀπὸ ἀδάμαντα, καὶ προσελκύει πρὸς ἡμᾶς μεγάλας ἀμοιβὰς ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὰς τόσας πολλὰς ὑποσχέσεις. Διότι θὰ μάθετε, ἐπιτρέποντος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν, πῶς καὶ τώρα μὲ τὸ νὰ περιφρονήσῃ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων, ἠξιώθη τῶν μεγάλων καὶ ἀρρήτων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Μὲ αὐτὴν δὲν προώδευσε μόνον αὐτός, εἰς τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους δικαίους. Καὶ ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν θὰ ἠμπορέσετε νὰ διαπιστώσετε, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει παντοῦ. Διότι ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας, ὅταν μᾶς ἰδῇ νὰ περιφρονῶμεν

ἡμᾶς τῶν παρόντων, μετὰ δαψιλείας καὶ ταῦτα παρέχει, καὶ τῶν μελλόντων ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ταμιεύεται. Καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἐπικήρων πραγμάτων ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενον.

Καταφρονῶμεν τοίνυν τοῦ παρόντος πλούτου, ἵνα τὸν ἀληθῆ πλοῦτον εὑρεῖν δυνηθῶμεν· ὑπερίδωμεν τῆς κενῆς ταύτης δόξης, ἵνα τῆς ἀληθοῦς ἐκείνης καὶ βεβαίας ἀπολαύσωμεν· καταγελάσωμεν τῆς παρούσης εὐημερίας, ἵνα τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· μηδὲν ἡγώμεθα τὰ παρόντα, ἵνα πρὸς τὸν τῶν μελλόντων πόθον διεγερθῆναι δυνηθῶμεν. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τὸν τοῖς παροῦσι προσηλωμένον ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὸν πόθον καταδέξασθαί ποτε· καθάπερ λήμης τινὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος ἐπικειμένης, οὕτω τῆς τῶν παρόντων ἐπιθυμίας σκοτούσης τὸν λογισμόν, καὶ οὐκ ἀφιείσης συνιδεῖν τι τῶν δεόντων. Οὐδ' αὖ πάλιν δυνατὸν τὸν περὶ ἐκεῖνα τὰ ἀκίνητα καὶ βέβαια ἀγαθὰ τὸν πόθον ἔχοντα, τούτων τῶν ἐπικήρων, καὶ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων καὶ μαραινομένων ἐπιθυμίαν τινὰ λαβεῖν. Ὁ γὰρ τρωθεὶς τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν κτησάμενος, ἑτέροις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ τῶν παρόντων τὴν κατάστασιν, καὶ οἶδεν ὅτι σχῆμα ἅπας ὁ παρὼν βίος, καὶ ἀπάτη, καὶ ὀνειράτων οὐδὲν διενήνοχε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε γράφων, «Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου», δεικνὺς ὅτι ἕκαστον τῶν ἀνθρωπίνων ἐν σχήματι μόνον ἐστί, καὶ καθάπερ σκιὰ καὶ ὄναρ παρατρέχει, οὐδὲν ἀληθές, οὐδὲν βέβαιον ἔχον. Πῶς οὖν οὐκ ἂν εἴη παιδικῆς διανοίας περὶ τὰς σκιὰς ἐπτοῆσθαι, καὶ ἐπὶ ὀνείρασι μέγα φρονεῖν, καὶ τούτοις προστετηκέναι τοῖς μικρὸν ὕστερον παρερχομένοις; «Παράγει

---

27. Α΄ Κορ. 7, 31.

τὰ παρόντα ἀγαθά, μᾶς παρέχει μὲ ἀφθονίαν καὶ αὐτὰ καὶ μᾶς προετοιμάζει καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν νὰ συμβαίνῃ καὶ ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τῆς παρούσης ζωῆς καθὼς καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν φθαρτῶν πραγμάτων.

Ἂς περιφρονῶμεν λοιπὸν τὸν ἐφήμερον πλοῦτον, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εὕρωμεν τὸν πραγματικὸν πλοῦτον· ἂς παραβλέψωμεν αὐτὴν τὴν ματαιοδοξίαν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκείνην τὴν πραγματικὴν καὶ βεβαίαν δόξαν· ἂς περιγελάσωμεν τὴν παροῦσαν εὐημερίαν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά· νὰ μὴ θεωρῶμεν τίποτε τὰ παρόντα πράγματα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παρακινηθῶμεν πρὸς τὸν πόθον τῶν μελλόντων. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ εἶναι προσηλωμένος εἰς τὰ παρόντα, νὰ ποθήσῃ κάποτε ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά. Ἡ ἐπιθυμία τῶν παρόντων σκοτίζει τὴν σκέψιν, ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς σκοτίζει κάποια ἀσθένεια τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, καὶ δὲν τὴν ἐπιτρέπει νὰ ἰδῇ κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα. Οὔτε πάλιν εἶναι δυνατὸν αὐτός, ποὺ ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνα τὰ σταθερὰ καὶ βέβαια ἀγαθά, νὰ ἐπιθυμῇ αὐτὰ τὰ ἐφήμερα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα, πρὶν ἀκόμη φανοῦν, κάνουν φτερὰ καὶ χάνονται. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὸν πόθον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀπέκτησε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν μελλόντων, βλέπει μὲ ἄλλους ὀφθαλμοὺς τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς καὶ γνωρίζει, ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι μία σκιὰ καὶ ἀπάτη καὶ δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν εἰς ἐπιστολήν του, «Διότι περνᾷ ἡ μορφὴ τούτου τοῦ κόσμου»[27], δεικνύων ὅτι κάθε τι τὸ ἀνθρώπινον εἶναι μία φαντασία καὶ φεύγει ὅπως ἀκριβῶς ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὄνειρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ βέβαιον. Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο ἴδιον τῆς παιδικῆς σκέψεως νὰ προσέχωμεν εἰς τὰς σκιὰς καὶ νὰ ὑπερηφανευώμεθα διὰ τὰ ὄνειρα καὶ νὰ προσκολλώμεθα εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον χρόνον χάνονται; «Διότι», λέγει, «περνᾷ ἡ μορφὴ τοῦ κό-

γάρ», φησί, «τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Ὅταν ἀκούσῃς ὅτι «Παράγει», τί λοιπὸν πλέον ζητεῖς; ὅταν ἀκούσῃς ὅτι σχῆμα μόνον ἐστὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἀληθείας ἔρημα τυγχάνοντα, τίνος ἕνεκεν ἑκὼν τὴν ἀπάτην ὑπομένεις, καὶ οὐκ, ἐννοῶν τὸ εὐμετάβλητον, τὸ ἀβέβαιον, ταῦτα μὲν παρατρέχεις, περὶ ἐκεῖνα δὲ τὴν ἐπιθυμίαν μετάγεις τὰ διαιωνίζοντα, τὰ ἀκίνητα, τὰ βέβαια, τὰ μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα;

8. Ἵνα γὰρ μάθῃς τὴν σύνεσιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, ὅρα αὐτὸν ἀλλαχοῦ πάλιν βουλόμενον δεῖξαι πάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ φαιδρῶν τὸ οὐδαμινόν, οἵᾳ λέξει ἐχρήσατο εἰπών· Τὰ γὰρ βλεπόμενα, κἂν τὴν τοῦ πλούτου περιουσίαν εἴπῃς, κἂν τὴν δόξαν, κἂν τὴν περιφάνειαν, καὶ τὴν ἀρχήν, καὶ τὴν δυναστείαν, κἂν αὐτὴν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν τὸ διάδημα περικείμενον, καὶ τὸν θρόνον τὸν ἀνωτάτω, πάντα ταῦτα τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα, ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν διαμονὴν ἐπιδεικνύμενα, οὐ μέχρι πολλοῦ τὴν ἀπόλαυσιν ἡμῖν ἐμπαρέχοντα. Τίνα οὖν ἡμᾶς βούλει ἐπιζητεῖν, εἰ πάντα ταῦτα τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα τυγχάνει; Ἐκεῖνα, φησί, τὰ μὴ βλεπόμενα, μὴ ταῦτα τὰ βλεπόμενα, ἀλλ' ἐκεῖνα ἅπερ τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς σωματικοῖς οὐχ ὁρᾶται. Καὶ τίς ἄν, φησί, τοῦτο συμβουλεύσειεν, ὥστε τὰ ὁρώμενα παρατρέχειν, καὶ τὰ μὴ ὁρώμενα ἐπιζητεῖν; Αὐτή, φησί, διδασκέτω ὑμᾶς τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, ὅτι ταῦτα μέν, εἰ καὶ ὁρᾶται, ἀλλὰ ταχέως παραρρεῖ, ἐκεῖνα δέ, εἰ καὶ μὴ νῦν ὁρᾶν δυνάμεθα, ἀλλ' αἰώνια τυγχάνει καὶ διηνεκῆ τὴν διαμονὴν ἔχει, πέρας οὐκ ἐπίσταται, τέλος οὐκ ἐπιδέχεται, μεταβολὴν οὐκ οἶδε, πάγια μένει καὶ ἀκίνητα;

Τάχα λοιπὸν καὶ ἐπαχθὴς εἶναι δοκῶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μάτην συμβουλεύων· ἀλλὰ τί πάθω; Πολλὴ τῆς κακίας ἡ λύμη, πολλὴ τῶν χρημάτων ἡ τυραννίς, πολλὴ ἡ σπάνις τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο βούλομαι κἂν τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως περιγενέσθαι τῆς νόσου, καὶ πρὸς τελείαν

σμου τούτου». Ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι «περνᾷ», τί ζητεῖς λοιπὸν περισσότερον; ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι εἶναι μόνον μία ἁπλῆ φαντασία ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ὅτι εἶναι ἔρημα ἀπὸ ἀλήθειαν, διατί ὑπομένεις μὲ τὴν θέλησίν σου τὴν ἀπάτην. Καὶ δὲν τὴν περιφρονεῖς αὐτήν, ἐννοῶν τὸ εὐμετάβλητον καὶ τὸ ἀβέβαιον αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐπιθυμήσῃς ἐκεῖνα τὰ αἰώνια, τὰ σταθερά, τὰ βέβαια, ποὺ δὲν ἐπιδέχονται μεταβολήν;

8. Διὰ νὰ μάθῃς λοιπὸν τὴν σύνεσιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, πρόσεχε ποίαν λέξιν ἐχρησιμοποίησεν εἰς ἄλλην πτρίπτωσιν, ὅταν ἤθελε νὰ δείξῃ πάλιν τὴν μηδαμινότητα τῶν φαιδρῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, λέγων· Διότι τὰ βλεπόμενα εἴτε ἐννοεῖς τὸν πολὺν πλοῦτον, εἴτε τὴν δόξαν, εἴτε τὴν λαμπρότητα, τὴν ἐξουσίαν, τὴν δύναμιν, εἴτε καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν καὶ τὸν φέροντα τὸ διάδημα καὶ καθήμενον εἰς τὸν ὑψηλότατον θρόνον, ὅλα αὐτὰ ποὺ βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα καὶ παραμένουν μόνον δι' ὀλίγον καὶ δὲν μᾶς παρέχουν ἀπόλαυσιν διὰ πολὺν χρόνον. Ποῖα λοιπὸν θέλεις νὰ ἐπιζητοῦμεν, ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ ὁρατὰ εἶναι πρόσκαιρα; Ἐκεῖνα, λέγει, ποὺ δὲν βλέπονται, ὄχι αὐτὰ τὰ ὁρατά, ἀλλ' ἐκεῖνα, ποὺ δὲν βλέπονται μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς τοὺς σωματικούς. Καὶ ποῖος λέγει, θὰ ἠμποροῦσεν νὰ μᾶς συνεβουλεύσῃ αὐτό, ὥστε νὰ περιφρονῶμεν τὰ ὁρατὰ καὶ νὰ ἐπιζητῶμεν τὰ ἀόρατα; Ἂς μᾶς τὸ διδάσκῃ, λέγει, αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, διότι αὐτὰ μέν, ἂν καὶ φαίνονται, ὅμως φεύγουν ταχέως, ἐκεῖνα δέ, ἂν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ ἴδωμεν, ὅμως εἶναι αἰώνια καὶ παραμένουν διαρκῶς, δὲν γνωρίζουν τέλος, δὲν τελειώνουν ποτέ, δὲν γνωρίζουν μεταβολήν, μένουν σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα.

Ἴσως βέβαια νὰ φαίνωμαι ὅτι εἶμαι φορτικὸς μὲ τὸ νὰ σᾶς συμβουλεύω καθημερινῶς ἄσκοπα· ἀλλὰ τί νὰ κάνω; Εἶναι μεγάλη ἡ καταστροφὴ τῆς κακίας, μεγάλη ἡ τυραννία τῶν χρημάτων, μεγάλη ἡ ἔλλειψις τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο θέλω νὰ θεραπεύσω τὴν νόσον ἔστω καὶ μὲ συνεχεῖς συμ-

ὑγίειαν ἀγαγεῖν τοὺς ἐνταῦθα συνιόντας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῶν Γραφῶν τὰς ἐξηγήσεις ποιεῖσθαι σπουδάζομεν, καὶ τῶν δικαίων τὰς ἀρετὰς εἰς τὸ μέσον παράγομεν, καὶ τὰ αὐτὰ ἐνηχεῖν οὐ παραιτούμεθα, ἵνα διὰ πάντων ἐναγαγεῖν ὑμᾶς δυνηθῶμεν εἰς τὸν τῶν δικαίων ζῆλον. Καὶ ὀψὲ γοῦν ποτε τῆς οἰκείας σωτηρίας πρόνοιαν ποιησώμεθα, καὶ τῷ καιρῷ τῷ δεδομένῳ ἡμῖν εἰς προθεσμίαν ζωῆς δεόντως χρησώμεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρός, πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων ἐπειχθῶμεν, καὶ τῇ τῶν χρημάτων περιουσίᾳ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀποχρησώμεθα, καὶ τὰ περιττὰ τοῖς δεομένοις ἀναλίσκωμεν.

Τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, συγχωρεῖς ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον καταναλίσκεσθαι, δέον εἰς τὰς τῶν πενήτων γαστέρας αὐτὸ κενοῦν, ἵνα εἰς ἀσφαλὲς αὐτὸ ταμεῖον ἀποθέμενος ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε μάλιστα χρήζεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ παραμυθίας, ἀπολαύσῃς τῆς ἐντεῦθεν βοηθείας; καὶ οἱ ἐνταῦθα τραφέντες ὑπὸ σοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὰς θύρας σοι τῆς παρρησίας ἀνοίξωσι, καὶ δέξωνταί σε εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς. Ἀλλὰ μηδὲ τὰ ἱμάτια ἐῶμεν σητόβρωτα γενέσθαι, καὶ εἰκῇ ἐν τοῖς κιβωτίοις κατασήπεσθαι, τοσούτων ὄντων τῶν δεομένων καὶ γυμνῶν περιιόντων· ἀλλὰ προτιμῶμεν τῶν σητῶν γυμνητεύοντα τὸν Χριστόν, καὶ ἐνδύωμεν τὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν γυμνὸν περιιόντα, ἵνα ἡμεῖς καταξιωθέντες αὐτὸν ἐνδῦσαι, ἀκούσωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· «Γυμνὸς ἤμην, καὶ περιεβάλετέ με». Μὴ γὰρ φορτικά ἐστι τὰ ἐπιτάγματα, μὴ γὰρ ὑπέρογκα; Τὰ ἀπολλύμενα, φησί, τὰ σηπόμενα, τὰ εἰκῇ καὶ μάτην δαπανώμενα, ταῦτα χρησίμως διανεμηθῆναι σπούδασον, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τῆς ζημίας βλάβην διαφύγῃς, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος μέγιστον ἑαυτῷ προξενήσῃς. Πολλῆς γὰρ καὶ ὑπερβαλλούσης ἀπανθρωπίας μετὰ

---

28. Ματθ. 25, 36.

βουλὰς καὶ νὰ κάνω τελείως ὑγιεῖς αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ. Διὰ τοῦτο καὶ φροντίζομεν νὰ ἑρμηνεύωμεν τὰς Γραφὰς καὶ νὰ συζητῶμεν τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων καὶ συνεχίζομεν νὰ λέγωμεν πάντοτε τὰ ἴδια, οὕτως ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ σᾶς ὁδηγήσωμεν εἰς τὸν ζῆλον τῶν δικαίων. Ἂν καὶ εἶναι ἀργὰ ἂς φροντίσωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ τὸν καιρόν, ποὺ μᾶς ἀπομένει νὰ ζήσωμεν, ἂς τὸν χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, καὶ ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν ἁμαρτημάτων μας. Καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων μας νὰ τὴν χρησιμοποιήσωμεν πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν μας καὶ νὰ δαπανῶμεν τὰ περιττὰ δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην.

Εἰπέ μου λοιπόν, διατί ἀφήνεις τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν σκωρίαν, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ ἀδειάζῃς εἰς τὴν κοιλίαν τῶν πτωχῶν, ὥστε, καταθέτων αὐτὰ εἰς ἀσφαλὲς ταμεῖον, κατὰ τὸν κατάλληλον καιρόν, ὅταν θὰ χρειασθῇς τὴν ἐξ αὐτῶν παρηγορίαν, νὰ ἀπολαύσῃς τὴν βοήθειάν των; Καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τραφοῦν ἐδῶ ἀπὸ ἐσένα, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ ἀνοίξουν διὰ σὲ τὰς θύρας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ θὰ σὲ δεχθοῦν εἰς τὰς αἰωνίας μονάς των. Ἀλλ' οὔτε τὰ ἐνδύματά μας νὰ ἀφήνωμεν νὰ καταστραφοῦν ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ σαπίζουν ἄνευ λόγου εἰς τὰ κιβώτια, ἐνῷ ὑπάρχουν τόσοι, ποὺ τὰ χρειάζονται καὶ περιφέρονται γυμνοί. Νὰ προτιμῶμεν λοιπὸν τὸν γυμνὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ ἐνδύωμεν αὐτὸν ποὺ περιφέρεται γυμνὸς διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀξιωθῶμεν νὰ τὸν ἐνδύσωμεν, νὰ ἀκούσωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· «Γυμνὸς ἤμουν καὶ μὲ ἐνεδύσατε»[28]. Μήπως ἆρά γε εἶναι φορτικαὶ αἱ ἐντολαί, μήπως εἶναι ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας; Αὐτὰ ποὺ καταστρέφονται, λέγει, αὐτὰ ποὺ σήπονται, αὐτὰ ποὺ δαπανῶνται τυχαῖα καὶ ἄσκοπα, αὐτὰ φρόντισε νὰ διανείμῃς χρησίμως, ὥστε καὶ ν' ἀποφύγῃς τὴν ἐκ τῆς ζημίας βλάβην καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος νὰ καταστήσῃς μέγιστον διὰ τὸν ἑαυτόν σου. Διότι εἶναι πολλὴ καὶ

τοσαύτην ἀπόλαυσιν κιβωτίοις καὶ τοίχοις ἐναποκλείειν τὰ περιττά, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν παραμυθεῖσθαι, ἀλλ᾽ αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἀπὸ ἰοῦ καὶ σητῶν διαφθείρεσθαι, καὶ ταῖς τῶν λῃστῶν χερσὶ προκεῖσθαι, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας διδόναι, ἢ δεόντως οἰκονομήσαντα τὴν ὑπὲρ τούτων ἀμοιβὴν κομίζεσθαι.

Μὴ δή, παρακαλῶ, οὕτως ἀμελῶς διατεθῶμεν περὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἀλλὰ τὰ περιττὰ κενώσαντες τοῖς δεομένοις, πολλὴν ἑαυτοῖς προαποθώμεθα τὴν παρρησίαν, ἵνα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὑπερβολικὴ ἀπανθρωπία νὰ κλείετε τὰ περισσεύοντα εἰς τὰ κιβώτια καὶ τοὺς τοίχους καὶ νὰ μὴ φροντίζετε νὰ θεραπεύετε τὴν πενίαν τῶν συνανθρώπων σας, ἀλλὰ νὰ προτιμᾶτε νὰ κατατρώγωνται ἀπὸ τὸν σκόρον καὶ νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ληστῶν καὶ νὰ ὁδηγῆσθε εἰς ἀπολογίαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, παρὰ διαχειριζόμενοι αὐτὰ ὅπως πρέπει ν' ἀποκομίζετε τὴν ἀμοιβὴν δι' ὅλα αὐτά.

῎Ας μὴ δείχνωμεν, παρακαλῶ, τέτοιαν ἀμέλειαν, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, ἀλλ' ἀφοῦ διαθέσωμεν αὐτὰ ποὺ μᾶς εἶναι περιττὰ εἰς τοὺς πτωχούς, νὰ ἀποκτήσωμεν πολλὴν παρρησίαν, ὥστε ν' ἀξιωθῶμεν νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνα τὰ ἀνέκφραστα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ
(Γέν. 15, 1 - 6)

«Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ λέγον ἐν ὁράματι τῆς νυκτός· μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα».

1. Θησαυρῷ τινι προσέοικεν ἡ τῶν δικαίων ἀρετή, πολὴν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον ἔχοντι. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖθεν κἂν βραχύ τι μέρος λαβεῖν τις δυνηθῇ, πολλὴν ἑαυτῷ τὴν εὐπορίαν κατασκευάζει, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρχου εὑρήσει τις γινόμενον. Ἰδοὺ γὰρ σχεδὸν ἐφ᾽ ἑκάστης ἡμέρας ἐκ τῆς κατ᾽ αὐτὸν ἱστορίας προθέντες ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τὴν ἑστίασιν ὑμῖν παρεχόμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν οὐδὲ βραχύ τι μέρος τῶν τούτῳ κατωρθωμένων ἐξειπεῖν ἠδυνήθημεν· τοσαύτη ἐστὶν αὐτοῦ τῆς περιουσίας ἡ ἀρετή. Καὶ καθάπερ ἀπὸ πηγῆς δαψιλῆ προχεούσης τὰ νάματα, κἂν ἅπαντες ἀρύωνται, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττοῦσι τὰ ἐκεῖθεν προϊόντα νάματα, ἀλλ᾽ ὅσῳ ἂν πλείους ὦσιν οἱ ἐξαντλοῦντες, τοσούτῳ μᾶλλον ἀναβλύζει τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμασίου τούτου πατριάρχου γινόμενον ὀψόμεθα. Πόσοι γὰρ ἐξ οὗ γέγονε μέχρι τοῦ παρόντος ἐκ τῆς πηγῆς τῶν τούτου κατορθωμάτων ἀρύονται, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐκένωσαν τὰ νάματα, ἀλλ᾽ ἐπὶ πλεῖον ἀναβλύζει τῶν τούτου κατορθωμάτων ἡ περιουσία; Ὥσπερ γὰρ σειράν τινα χρυσῆν, οὕτως ἡρμοσμένην εὑρήσομεν τὴν κατ᾽ αὐτὸν διήγησιν ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς κειμένην καὶ καθ᾽ ἕκαστον καιρὸν πρότερον μὲν αὐτὸν ἐπιδεικνύμενον τὰ τῆς οἰκείας φιλοσοφίας, ἑπομένην δὲ παραχρῆμα καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὕτως ἔχει, ἀναγκαῖον ἄνωθεν ὑμῖν μετὰ συν-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ
(Γέν. 15, 1 - 6)

«Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὅραμα καὶ εἶπεν· μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ· ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος».

1. Ἡ ἀρετὴ τῶν δικαίων ὁμοιάζει μὲ κάποιον θησαυρόν, ὁ ὁποῖος ἔχει πολὺν καὶ ἀνυπολόγιστον πλοῦτον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν ἠμπορέσῃ νὰ πάρῃ ἀπὸ ἐκεῖ κάποιος ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ θησαυροῦ, γίνεται πολὺ πλούσιος, τὸ ἴδιον θὰ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίνῃ καὶ μὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διότι ἰδοὺ καθημερινῶς παραθέτοντες εἰς ἐσᾶς τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ αὐτὸν καὶ προσφέροντες μὲ ἀφθονίαν τὸ πνευματικὸν συσσίτιον, ὅμως δὲν ἠμπορέσαμεν οὔτε καὶ τώρα ἀκόμη νὰ σᾶς ἀναφέρωμεν διεξοδικῶς ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐκ τῶν κατορθωμάτων του. Τόσον μεγάλος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποιαν πηγὴν ποὺ ρέει ἄφθονον νερό, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι ἀντλοῦν, ὄχι μόνον δὲν ὀλιγοστεύουν τὸ ἀπὸ ἐκεῖ ἀναβλυζόμενον νερό, ἀλλ' ὅσον περισσότεροι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀντλοῦν, τόσον περισσότερον ἀναβλύζουν τὰ νερά, τὸ ἴδιον λοιπὸν θὰ ἴδωμεν νὰ γίνεται καὶ μὲ τὸν θαυμαστὸν τοῦτον πατριάρχην. Διότι πόσοι ἀπὸ τότε ποὺ συνέβαινον αὐτὰ μέχρι σήμερον ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῶν κατορθωμάτων του καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἐξήντλησαν, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασιάζεται περισσότερον ὁ πλοῦτος τῶν κατορθωμάτων του; Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι μία χρυσῆ ἁλυσίδα, ἔτσι θὰ εὕρωμεν νὰ εἶναι εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἡ διήγησις ἡ σχετικὴ μὲ αὐτὸν καὶ κάθε φορὰ νὰ προηγῆται ἡ ἰδική του εὐσέβεια καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἀμέσως ἡ ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ διὰ νὰ μάθητε, ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ διηγηθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ

τομίας τὰ κατ' αὐτὸν διηγήσασθαι, ἵνα εἰδῆτε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν, ἣν περὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ ἐπιδείκνυται, καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μετὰ δαψιλείας τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ παρεχομένου. Ἱκανὸς γὰρ ὁ δίκαιος οὗτος ἅπαντας ἡμᾶς παιδεῦσαι, πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μετὰ προθυμίας ἀποδύεσθαι θαρροῦντας ταῖς ἄνωθεν ἀμοιβαῖς καὶ εἰδότας τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου τὴν φιλοτιμίαν, πάντα τὰ δυσχερῆ νομιζόμενα κατὰ τὸν παρόντα βίον μετ' εὐκολίας καταδέχεσθαι, τῇ ἐλπίδι τῶν ἀντιδόσεων τρεφομένους.

Προσέχετε δή, παρακαλῶ, ὅπως ἐκ προοιμίων, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ οἴκοθεν εἰσήνεγκεν ἐκ τῆς ἐγκειμένης τῇ ἡμετέρᾳ φύσει γνώσεως, οὐδένα ἔξωθεν ἐσχηκὼς διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπίστοις γονεῦσι τρεφόμενος, τῆς θείας ἀπέλαυσεν ἐπιφανείας. Ἐπειδὴ γὰρ μηδὲν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τῇ πλάνῃ τοῦ πατρὸς κατηκολούθησεν, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ Θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ταχέως ἐπέτυχεν ἔτι ἐπὶ τῆς Χαλδαίας ὤν. Τοῦτο γὰρ σαφέστερον ἐκτίθεται ὁ μακάριος Στέφανος οὕτω λέγων· «Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν». Εἶδες πῶς ἡ ὄψις αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνέστησεν; Εἰκὸς γὰρ ὅτι μετὰ τῆς περὶ τὸ Θεῖον θεραπείας καὶ τὴν περὶ τοὺς γεγεννηκότας αἰδῶ ἐπιδεικνύμενος καὶ εἰς πολὺ φίλτρον ἐπισπασάμενος τὸν πατέρα, αὐτὸς αὐτῷ αἴτιος γέγονε τῆς ἐκεῖθεν ἐξόδου· καὶ διὰ τὸν πόθον τοῦ παιδὸς ἠνέσχετο καταλιπεῖν τὴν οἰκείαν πατρίδα καὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκῆσαι. Ἀλλ' ὅρα μοι μετὰ ἀκριβείας, πῶς καὶ αὐτὴ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένη διὰ τὴν προλαβοῦσαν ἀρετὴν εἰς αὐτὸν ἐπίσκεψις πάλιν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν περιφανεστέραν ἐργάζεται. Εἵλετο γὰρ τὴν χώραν τὴν πατρικὴν καταλιπεῖν καὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκῆσαι, ἵνα τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν εἰς ἔργον ἀγάγῃ· καὶ ἕτοιμος ἦν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἄνευ τῶν προσηκόντων

1. Πράξ. 7, 2.

συντομίαν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν πλοῦτον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς παρεῖχεν εἰς αὐτὸν τὰς ἀμοιβάς. Πράγματι αὐτὸς ὁ δίκαιος εἶναι ἱκανὸς νὰ μᾶς μάθῃ ὅλους νὰ ἀποδυώμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀρετῆς ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκ τῶν ἄνω ἀμοιβὰς καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου μας νὰ δεχώμεθα ἀγογγύστως κάθε τι τὸ δύσκολον εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, τρεφόμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως.

Προσέχετε λοιπόν, παρακαλῶ, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἠξιώθη νὰ ἀπολαύσῃ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος προσέφερε αὐτοπροαιρέτως ὅλας τὰς δυνάμεις του ἀπὸ τὴν γνῶσιν ἡ ὁποία ὑπάρχει ἔμφυτος εἰς ἡμᾶς, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα διδάσκαλον καὶ μάλιστα ἂν καὶ ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς ἀπίστους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠκολούθησεν ἀπὸ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν οὐδόλως τὴν πλάνην τοῦ πατρός του, ἀλλὰ ἐλάτρευε τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη τῆς θέας τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν Χαλδαίαν. Τοῦτο μᾶς τὸ καθιστᾷ περισσότερον σαφὲς ὁ μακάριος Στέφανος λέγων τὰ ἑξῆς· «Ὁ Θεὸς ὁ ἔνδοξος παρουσιάσθη εἰς τὸν πατέρα μας Ἀβράμ, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, προτοῦ ἀκόμη κατοικήσῃ τὴν Χαρράν»[1]. Εἶδες πῶς ἡ θέα τοῦ Θεοῦ τὸν ἔκανε νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ; Διότι φυσικὸν ἦτο μαζὶ μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν νὰ ἐπιδεικνύῃ καὶ τὸν πρὸς τοὺς γονεῖς του σεβασμὸν καὶ νὰ ἀγαπηθῇ πολὺ ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ νὰ γίνῃ αἴτιος ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ αὐτοί. Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν υἱὸν ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν. Ἀλλὰ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ μὲ ἀκρίβειαν, πῶς καθιστᾷ καὶ πάλιν λαμπροτέραν τὴν ἀρετήν του ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, ποὺ ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς προηγουμένης ἀρετῆς του. Διότι ἐπροτίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἦτο ἕτοιμος,

καὶ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀποδημίαν στείλασθαι· ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ καὶ ἡ πολλὴ θεραπεία ἡ περὶ τοὺς τεκόντας συνοδοιπόρον γενέσθαι καὶ τὸν πατέρα παρεσκεύασεν.

Εἶτα ἐπειδὴ τὴν Χαρρὰν κατέλαβον, ἐκεῖ τὴν σκηνὴν ἐπήξαντο. Καὶ τελευτήσαντος τοῦ Θάρρα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πατρί), πάλιν προστάττεται παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν. «Ἔξελθε γάρ», φησίν, «ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω». Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ πάσης τῆς οἰκίας εἰς τὴν Χαρρὰν μετέστησαν, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα προστάττων αὐτῷ ἐξελθεῖν προσέθηκεν, «Ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου», δηλῶν αὐτῷ, ὅτι αὐτὸν μόνον καθ' ἑαυτὸν βούλεται τὴν ἀποδημίαν ποιήσασθαι, καὶ μήτε τὸν ἀδελφόν, τὸν Ναχὼρ λέγω, μήτε ἕτερόν τινα ἐπισύρεσθαι. «Ἐκ τῆς γῆς σου» δὲ ἔλεγεν, ἐπειδὴ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐκεῖ οἰκήσαντες, ὡς ἐν ἰδίᾳ λοιπὸν πατρίδι τὴν οἴκησιν ἐποιοῦντο ἐν αὐτῇ. Καίτοι τοῦ πένθους τῶν ἑαυτοῦ γονέων ἀκμάζοντος ἔτι καὶ πολλῆς οὔσης τότε δυσχερείας τε καὶ ἀνοδίας κατὰ τὰς ἀποδημίας, ἀλλ' ὅμως μετὰ πάσης προθυμίας τὸ ἐπίταγμα τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου ἤνυε καὶ ταῦτα οὐκ εἰδώς, ὅπου στήσεται αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης. Δεῦρο γάρ, φησίν, οὐκ εἰς τήνδε τὴν γῆν, ἢ τήνδε, ἀλλ' εἰς «Ἣν ἄν σοι δείξω». Καὶ ὅμως οὕτως ὄντος ἀορίστου τοῦ ἐπιτάγματος, οὐδὲν περιεργαζόμενος τὸ προσταχθὲν εἰς ἔργον ἤγαγε· καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν δὲ ἐπήγετο καὶ διὰ τούτου τὴν οἰκείαν ἀρετὴν δεικνύς. Ἐπειδὴ γὰρ νέον αὐτὸν προσλαβόμενος κατὰ μικρὸν μιμητὴν κατεσκεύαζε τῆς οἰκείας ἀρετῆς, οὐκ ἠνέσχετο τοῦτον καταλιπεῖν, ἀλλὰ κοινωνὸν αὐτὸν ἐλάμβανε τῆς ἀποδημίας. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ, φησίν, ἄπιστος ὤν, διὰ τὸ περὶ ἐμὲ φίλτρον τὴν οἰκίαν τὴν πατρῴαν, ἔνθα ἐτέχθημεν καὶ ηὐξήθημεν, καταλιπεῖν κατεδέξατο, καὶ ἀκολουθῆσαί μοι καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας

2. Γεν. 12, 1.

κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ μόνος του, χωρὶς τοὺς συγγενεῖς του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μετανάστευσιν, ἀλλ' ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ πολλὴ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἔκανε τὸν πατέρα νὰ μεταναστεύσῃ μαζί του.

Ἔπειτα ὅταν κατέλαβον τὴν Χαρράν, ἔστησαν ἐκεῖ τὴν σκηνήν των. Καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα, (διότι τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του), πάλιν παίρνει ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι λέγει· «Φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν χώραν, ποὺ θὰ σοῦ δείξω»[2]. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μετανάστευσε μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν Χαρράν, διὰ τοῦτο διατάσσων τώρα αὐτὸν νὰ φύγῃ προσέθεσεν, «Ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου», δηλώνων εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς ὅτι θέλει νὰ μεταναστεύσῃ μόνος του καὶ οὔτε τὸν ἀδελφόν του, τὸν Ναχὼρ ἐννοῶ, νὰ πάρῃ μαζί του, οὔτε κανένα ἄλλον. «Ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», δὲ ἔλεγε, διότι ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸν ἐκεῖ, καὶ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πατρίδα των. Ἂν καὶ τὸ πένθος διὰ τοὺς γονεῖς του ἦτο ἀκόμη μεγάλο καὶ ἂν καὶ ὑπῆρχε μεγάλη δυσκολία τότε κατὰ τὰς μεταναστεύσεις καὶ ἔλλειψις ὁδῶν, ὅμως μὲ πᾶσαν προθυμίαν ἐπραγματοποίησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε, ποῦ θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς του. Διότι δὲν λέγει, ἔλα εἰς τὴν τάδε χώραν, ἢ εἰς τὴν τάδε, ἀλλὰ εἰς χώραν «ποὺ θὰ σοῦ δείξω». Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο ἔτσι ἀόριστος ἡ ἐντολή, τὴν ἐπραγματοποίησε χωρὶς νὰ τὴν ἐξετάσῃ καὶ ἐπῆρε μαζί του καὶ τὸν ἀνεψιόν του, δεικνύων μὲ αὐτὸ τὴν ἀρετήν του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν εἶχε παραλάβει ἀπὸ μικρὸν τὸν ἔκανεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μιμητὴν τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἀλλὰ τὸν ἔπαιρνε μαζί του κατὰ τὴν μετανάστευσιν. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας μου, λέγει, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἐμέ, ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν, καὶ νὰ μὲ ἀκολου-

τὸν βίον κατέλυσε, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἐγὼ πρὸς τὸν τοῦ ἀδελφοῦ παῖδα, τὸν νέον τὸν ἐκ προοιμίων δεικνύντα ὡς κατὰ μικρὸν ἐπιδώσει πρὸς ἀρετήν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην ἐνταῦθα **ἀφεῖναι.**

2. Ἐπεὶ οὖν διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὸ φιλόθεον καὶ ταύτην ἐποιήσατο τὴν ἀποδημίαν, ἡνίκα κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην καὶ τῶν ὅρων ἐπέβη τῶν Χαναναίων, ὀφθεὶς αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ νευρῶσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὴν προθυμίαν καὶ χεῖρα ὀρέξαι, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Ὅπερ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, παίδων λέγω τὴν διαδοχήν, τοῦτο αὐτῷ εὐθέως ὑπισχνεῖται, ἀμοιβὴν αὐτῷ τῶν τοσούτων πόνων διδούς. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπεστέρητο καὶ ἡ ἡλικία λοιπὸν ἀπαγορεύειν ἔπειθε, τῇ ὑποσχέσει διανίστησι τὸν ἀθλητὴν καὶ προθυμότερον ἀπεργάζεται καὶ νεάζειν αὐτὸν κατασκευάζει πρὸς τοὺς ἑξῆς ἀγῶνας. Ὅρα τοίνυν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ἑτέραν πάλιν τὴν ἄθλησιν τὸν δίκαιον τοῦτον δεχόμενον. Λιμοῦ γὰρ καταλαβόντος καὶ πολλῆς οὔσης τῆς στενοχωρίας ἐν τῇ Χαναναίᾳ, ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἔσπευδε, καὶ λιμοῦ προθυμίαν εὑρεῖν βουλόμενος, μείζοσι περιέβαλεν ἑαυτὸν κινδύνοις. Ἡ γὰρ εὐμορφία τῆς γυναικὸς καὶ τὸ κάλλος τῆς Σάρας μονονουχὶ τὸν θάνατον αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐδείκνυ. Διὸ καὶ πλησίον γενόμενος τῆς εἰς Αἴγυπτον εἰσόδου, φησὶ πρὸς αὐτήν, «Γινώσκω ὅτι εὐπρόσωπος εἶ»· οἶδα σου τοῦ κάλλους τὴν ὥραν καὶ δέδοικα τῶν Αἰγυπτίων τὴν ἀκολασίαν. Ἐὰν οὖν ἴδωσί σε καὶ γνῶσιν, ὅτι καθάπερ γυναῖκα περιάγω σε, σὲ μὲν ἴσως περιποιήσονται, ὥστε εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τῆς μανίας αὐτῶν τὸν οἶστρον, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσιν, ἵνα μετὰ ἀδείας αὐτοῖς ἐξῇ τὴν παρανομίαν ἐργάσασθαι, οὐκ ὄντος τοῦ τὴν μοιχείαν κατάδηλον ποιεῖν δυναμένου. «Ἐπὲ οὖν ὅτι ἀδελφός σού εἰμι».

Ὅρα ἀδαμαντίνην ψυχήν, ὅρα γνώμην σιδήρου στερρο-

3. Γεν. 12, 7.
4. Γεν. 12, 11.

θήσῃ, καὶ ἀπέθανεν εἰς ξένον τόπον, πολὺ περισσότερον ἐγὼ δὲν θὰ ἀνεχόμουν νὰ ἐγκαταλείψω ἐδῶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ μου, τὸν νεαρόν, ποὺ ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἐδείκνυεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πρόοδον εἰς τὴν ἀρετήν.

2. Ἐπειδὴ λοιπόν, δεικνύων μὲ τὸ κάθε τι τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν, ἐπραγματοποίησε καὶ αὐτὴν τὴν μετανάστευσιν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐπέρασε τὰ σύνορα τῶν Χαναναίων, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τοῦ δυναμώσῃ τὸ ἠθικὸν καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ, λέγει πρὸς αὐτόν. «Τὴν γῆν αὐτὴν θὰ τὴν δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»[3]. Αὐτὸ ποὺ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ τῶν παιδιῶν, αὐτὸ τοῦ ὑπόσχεται ἀμέσως, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ ὡς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε στερηθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν ἱκανότητα καὶ ἡ ἡλικία τὸν ἔκανε νὰ μὴ ἐλπίζῃ, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τονώνει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν καθιστᾷ προθυμότερον καὶ τὸν κάνει ὡς νέον διὰ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἀγῶνας. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν δέχεται ὁ δίκαιος αὐτὸς ἄλλην, τὸν ἀγῶνα δηλαδή. Διότι, ὅταν ἐνέσκηψεν ἡ πεῖνα καὶ ἡ κατάστασις εἰς τὴν Χαναναίαν ἦτο δύσκολη, ἔσπευδεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καί, ἐπιθυμῶν νὰ εὕρῃ ἐκεῖ ἀνακούφισιν ἀπ' αὐτήν, περιέβαλε τὸν ἑαυτόν του μὲ μεγαλυτέρους κινδύνους. Διότι ἡ ὡραιότης καὶ τὸ κάλλος τῆς συζύγου του Σάρας τὸν ὡδήγησεν ὡσὰν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐπλησίαζε τὴν Αἴγυπτον, λέγει πρὸς αὐτήν, «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι ὄμορφη»[4]· γνωρίζω τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου σου καὶ φοβᾶμαι τὴν ἀκολασίαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐὰν λοιπὸν σὲ ἴδουν καὶ μάθουν, ὅτι εἶσαι γυναῖκα μου, ἐσένα μὲν ἴσως νὰ σὲ περιποιηθοῦν, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀχαλίνωτον ἐπιθυμίαν των, ἐνῷ ἐμὲ θὰ μὲ φονεύσουν διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ κάνουν τὴν παρανομίαν μὲ εὐκολίαν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αὐτός, ποὺ θὰ ἠμπορῇ νὰ φανερώσῃ τὴν μοιχείαν των. «Εἰπὲ λοιπόν, ὅτι εἶμαι ἀδερφός σου»

Πρόσεχε ψυχὴν ἀδαμαντίνην, πρόσεχε σκέψιν περισσό-

τέραν· οὐδὲ γὰρ παρεσάλευσεν αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἡ προσδοκωμένη συμφορά, οὐδὲ ἐνενόησεν, οὐδὲ εἶπε πρὸς ἑαυτόν· διὰ τοῦτο τὴν οἰκείαν καταλιπὼν πατρίδα καὶ τοσαύτην ἐπιδειξάμενος ὑπακοὴν ἦλθον εἰς τὴν ἀλλοτρίαν, ἵνα τούτοις περιβληθῶ τοῖς κακοῖς; Οὐ πρὸ μικροῦ ὑπέσχετό μοι, ὅτι τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην; Ἰδοὺ καὶ μοιχείας καὶ θανάτου φόβος κατασείει ἡμῶν τὴν ψυχήν. Ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλ᾽ ἑνὸς γίνεται μόνου, πῶς δυνηθῇ τὸ πονηρὸν τοῦτο δρᾶμα ὑποκρινάμενος, τῶν δύο τούτων κινδύνων ἐπικειμένων τὸν ἕνα γοῦν ἐκφυγεῖν. Καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε μετὰ ἀνδρείας τὴν συμβουλὴν ποιησάμενος καὶ ἡ γυνὴ πολλὴν τὴν περὶ τὸν ἄνδρα φιλοστοργίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπιδεικνυμένη συνέπραξε καὶ τοῖς δόξασιν ὑπηρετήσατο, καὶ ἐπειδὴ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν ἀπήρτισαν καὶ ὅσον κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀπέγνωστο καὶ εἰς ἔργον ἐκβεβήκει σχεδὸν τὰ τῆς παρανομίας, τότε πολλὴ περὶ αὐτὸν ἡ τοῦ Θεοῦ δείκνυται πρόνοια. Οὐ μόνον γὰρ τὴν γυναῖκα ὁ Θεὸς τῆς ὕβρεως ἐξήρπασε διὰ τῆς ἀγανακτήσεως, ἣν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν πατριάρχην μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην ἐπανελθεῖν πεποίηκε.

Σκόπει πῶς μεταξὺ τῶν πειρασμῶν τὴν παρ᾽ αὐτοῦ ῥοπὴν εἰσφέρων ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης ἀκμάζοντα τὸν ἀθλητὴν πρὸς τοὺς ἑξῆς πάλιν ἀγῶνας ἀπεργάζεται, οὐκ ἀφιεὶς ἔρημον τῆς ἑαυτοῦ βοηθείας, ἀλλὰ διὰ πάντων φανερῶς οἰκονομῶν αὐτῷ δείκνυσθαι, ὅτι μικρὰ εἰσφέρων αὐτός, μεγάλων καὶ σφόδρα μεγάλων ἀξιοῦται καὶ νικώντων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες τοίνυν τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν; Ὅρα πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐπιείκειαν τὴν πολλήν. Ἐπειδὴ

τερον δυνατὴν καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον. Διότι ἡ ἐπικειμένη συμφορὰ οὔτε ἐτάραξε τὴν σκέψιν του, οὔτε ἐνεθυμήθη τὰς ὑποσχέσεις, οὔτε εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτόν του· Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐγκατέλειψα τὴν πατρίδα μου καὶ ἦλθον εἰς ξένην χώραν ἐπιδείξας τόσην ὑπακοήν, διὰ νὰ ὑποστῶ ὅλα αὐτὰ τὰ κακά; Δὲν μοῦ ὑπεσχέθη πρὶν ἀπὸ ὀλίγον καιρόν, ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου»; Ἰδοὺ τώρα συγκλονίζει τὴν ψυχήν μας ὁ φόβος καὶ τῆς μοιχείας καὶ τοῦ θανάτου. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτά, οὔτε νὰ τὰ σκεφθῇ ἐδέχθη, ἀλλὰ δι' ἕνα πρᾶγμα μόνον ἐνδιαφέρεται, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ, ὑποκρινόμενος τὸ πονηρὸν αὐτὸ δρᾶμα, νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο κινδύνους ποὺ τὸν ἀπειλοῦν. Καὶ ἀφοῦ ἔκανεν αὐτὸ ποὺ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔδωσε μὲ γενναιότητα τὴν συμβολὴν εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ αὐτὴ συνεφώνησεν, ἀποδεικνύουσα τὴν πολλὴν στοργὴν καὶ ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀφοῦ ἔκαναν ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ εἶχον ἀπελπισθῆ τόσον, ὅσον ἀνθρωπίνως ἦτο ἐπακόλουθον, καὶ εἶχε πραγματοποιηθῆ σχεδὸν ἡ παρανομία, τότε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύεται διὰ τοῦτον πολὺ μεγάλη. Διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον ἔσωσε τὴν γυναῖκα του ἀπὸ τὴν προσβολὴν μὲ τὴν ὀργήν του, ποὺ ἐπέδειξεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ ἐπανέφερε τὸν πατριάρχην ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Παλαιστίνην μὲ πολλὴν λαμπρότητα.

Πρόσεχε πῶς ὁ φιλάνθρωπος Κύριος βοηθᾷ τὸν πατριάρχην, ὅταν αὐτὸς εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν πειρασμῶν, καὶ ἔτσι τὸν κάνει ἀκμαῖον ἀθλητὴν διὰ τοὺς ἑπομένους ἀγῶνας, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνῃ ἀβοήθητον, ἀλλὰ μὲ τὸ κάθε τι φροντίζει νὰ τοῦ ἀποδείξῃ καλῶς, ὅτι ἂν καὶ προσφέρει ὀλίγα, ὅμως ἀξιώνεται νὰ λάβῃ μεγάλα, πολὺ μεγάλα, ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες λοιπὸν τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου; Πρόσεχε πάλιν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του καὶ τὴν μεγάλην ἐπιείκειάν του. Ὅταν ἐπέστρε-

γὰρ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εὐπορίαν πολλὴν κτησάμενος (οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς ἠκολούθει), «Οὐκ ἐχώρει», φησίν, «αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλά»· ὅθεν καὶ μάχη συνέβη γενέσθαι μεταξὺ τῶν ποιμένων τοῦ Λὼτ καὶ τοῦ Ἄβραμ. Ἀλλ' ὁ δίκαιος οὗτος δεικνὺς αὐτοῦ τὸ ἥμερον τῆς ψυχῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν, καλέσας τὸν Λώτ, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν»· μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν· οὐδὲν εἰρήνης ἴσον· οὐδὲν φιλονεικίας βαρύτερον. Ἵν' οὖν πᾶσαν μάχης ὑπόθεσιν ἐκποδὼν ποιησώμεθα, ἑλοῦ ἣν ἂν βουληθῇς χώραν, κατάλιπε δέ μοι τὴν λειπομένην, ὑπὲρ τοῦ πάσης ἡμᾶς ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐκτὸς γενέσθαι.

Εἶδες ἀνδρὸς ἀρετήν; Παρεχώρησε τῷ νέῳ τῶν πρωτείων τὴν ἐκλογὴν καὶ ἔστερξε τὴν φαυλοτάτην χώραν. Ἀλλ' ὅρα πάλιν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, πόσης ἀπολαύει τῆς ἀμοιβῆς. Εὐθέως γὰρ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λώτ· «Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε πᾶσαν τὴν γῆν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, ὅτι πᾶσαν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος». Σκόπει πόσης ἀξιοῦται τῆς φιλοτιμίας διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἣν ἐπεδείξατο πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν· καὶ αὐτὸς μὲν μικρῶν παραχωρήσας, πολὺ μειζόνων ἠξιώθη, ἐκεῖνος δὲ τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδήσας, μετ' οὐ πολὺ εἰς κινδύνους ἐνέπιπτε· καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἀπώνατο τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ αἰχμάλωτος καὶ ἄοικος καὶ ἀνέστιος ἀθρόον ἐγίνετο, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐδιδάσκετο καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν καὶ αὐτὸς ἐπαιδεύετο λοιπὸν μηδὲν τοιοῦτόν ποτε διαπράττεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἐν Σοδόμοις οἴκησιν ἐποιή-

---

5. Γεν. 13, 6.

ψεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἄφθονον περιουσίαν (καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνεψιός του μαζί του), «Δὲν ἦτο ἀρκετή», λέγει, «εἰς αὐτοὺς ἡ χώρα διὰ νὰ κατοικήσουν μαζί, διότι τὰ ὑπάρχοντά των ἦσαν πολλά»[5], διὰ τοῦτο καὶ ἐφιλονείκησαν μεταξύ των οἱ ποιμένες τοῦ Λὼτ καὶ τοῦ Ἄβραμ. Ἀλλὰ ὁ δίκαιος ἀποδεικνύων τὴν πραότητα τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν ὑπερβολικήν του εὐσέβειαν, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Λώτ, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἂς μὴ ὑπάρχῃ μεταξύ μας φιλονεικία καὶ μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τὸν ποιμένων σου, καθ' ὅτι εἴμεθα ἀδελφοί»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ λέγῃ πρὸς αὐτόν· Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν εἰρήνην, τίποτε χειρότερον ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν. Διὰ νὰ ἐξαφανίσωμεν λοιπὸν κάθε ἀφορμὴν φιλονεικίας, διάλεξε ὅποιαν χώραν θέλεις καὶ ἄφησε εἰς ἐμὲ τὴν ὑπόλοιπον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ μεταξύ μας καμμία φιλονεικία καὶ διαμάχη.

Εἶδες ἀρετὴν ἀνδρός; Ἄφησεν εἰς τὸν νεαρὸν νὰ διαλέξῃ τὴν καλυτέραν χώραν καὶ αὐτὸς ἐδέχθη τὴν πλέον ἄγονον. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν, πόσην ἀμοιβὴν λαμβάνει, ἐπειδὴ ἔκανεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν. Μόλις δηλαδὴ ἐχωρίσθησαν, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λώτ. «Ἀφοῦ σηκώσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου κοίταξε ὁλόκληρον τὴν χώραν πρὸς κάθε κατεύθυνσιν, διότι ὁλόκληρον αὐτήν, τὴν ὁποίαν βλέπεις, θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου διὰ πάντα». Πρόσεξε πόσης γενναιοδωρίας γίνεται ἄξιος ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινοφροσύνης, ποὺ ἐπέδειξε πρὸς τὸν ἀνεψιόν. Καὶ ὁ ἴδιος ἂν καὶ παρεχώρησεν ὀλίγα, ὅμως ἔγινεν ἄξιος πολὺ περισσοτέρων, ἐκεῖνος δὲ ἐπειδὴ προτιμήσας τὰ πρωτεῖα, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν περιέπιπτεν εἰς κινδύνους, καὶ ὄχι μόνον δὲν ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἐκλογήν, ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἔμεινεν ἐντὸς ὀλίγου χωρὶς οἰκογένειαν καὶ ἄστεγος, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐδιδάσκετο καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ὁ ἴδιος ἐδιδάσκετο εἰς τὸ ἑξῆς τίποτε παρόμοιον νὰ μὴ διαπράττῃ. Διότι μόλις ὁ Λὼτ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ

σατο ὁ Λώτ, εὐθέως πόλεμος ἀνερριπίσθη χαλεπός, καὶ οἱ τῶν προσοικούντων ἐθνῶν βασιλεῖς ἐπιστάντες μετὰ πολλῆς τῆς δυνάμεως πᾶσαν τὴν χώραν ἄρδην ἀπώλεσαν, τοὺς γίγαντας ἀνελόντες καὶ τοὺς Ἀμαληκίτας ἀπωσάμενοι καὶ τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα καὶ Γομόρρας εἰς φυγὴν τραπῆναι παρεσκεύασαν καὶ πᾶσαν κατέσχον τὴν ὀρεινὴν καὶ τὴν ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων καὶ τὰς γυναῖκας μετὰ πάσης τῆς ἀποσκευῆς, οὕτως ἐπανήεσαν.

3. Ἀλλ' ὅρα πάλιν Θεοῦ κηδεμονίαν πολλήν. Ὁμοῦ καὶ τὸν Λὼτ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερῶσαι βουλόμενος καὶ τὸν πατριάρχην περιφανέστερον ἐργάσασθαι, διεγείρει τὸν δίκαιον πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἀδελφιδοῦ. Πυθόμενος γὰρ τὸ γεγονός, μετὰ τῶν οἰκογενῶν ὁρμήσας ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, αὐτούς τε μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἐπάταξε καὶ τὸν Λὼτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν ἵππον πᾶσαν τοῦ βασιλέως ἐπανήγαγε, λαμπρὰ τὰ τρόπαια ἐργασάμενος καὶ πᾶσι κατάδηλον ποιῶν τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν καὶ ὅτι οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει τὴν τοσαύτην εἰργάσατο τροπήν, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν βοηθείᾳ τειχιζόμενος. Καὶ λοιπὸν ἔσπευδε δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκαλος θεοσεβείας γενέσθαι πᾶσι τοῖς ἐν Σοδόμοις διὰ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα διαλέξεως. Ἐπειδὴ γὰρ συναντήσας ὁ βασιλεὺς καὶ χάριτας ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ὁμολογήσας τὴν μὲν ἵππον παραχωρήσειν πᾶσαν ἔλεγε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους λήψεσθαι, ὅρα πάλιν τοῦ δικαίου τὴν μεγαλοψυχίαν, πῶς ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν φιλοσοφίαν διδάσκει, ὡς κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ διδομένων, καὶ εἰς τὴν τῆς θεοσεβείας γνῶσιν αὐτὸν ἐνάγει. Οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἀνέξομαι λαβεῖν τι παρὰ σοῦ, οὐδὲ ὅτι οὐδενὸς δέομαι τοιούτου μισθοῦ, ἀλλὰ τί; «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον», μονονουχὶ διδάσκων αὐτόν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ σοῦ θεραπευόμενοι, ἀλλὰ

Σόδομα, ἀμέσως ἤρχισε φοβερὸς πόλεμος καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν γειτονικῶν λαῶν ἐπετέθησαν μὲ πολλὴν δύναμιν καὶ ἐκυρίευσαν ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἐφόνευσαν τοὺς γίγαντας καὶ ἐδίωξαν τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ κατέλαβον τὴν ὀρεινὴν χώραν ὁλόκληρον καὶ ἔφυγαν ἀφοῦ ᾐχμαλώτισαν τὸν Λὼτ καὶ τὰς γυναῖκας μὲ ὅλας τὰς ἀποσκευάς.

3. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἤθελε καὶ τὸν Λὼτ νὰ ἀπολευθερώσῃ καὶ νὰ κάνῃ τὸν πατριάρχην περισσότερον ἔνδοξον, προτρέπει τὸν δίκαιον νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀνεψιόν του. Διότι, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸ γεγονός, ἐπετέθη μὲ τοὺς δούλους του ἐναντίον τῶν βασιλέων ἐκείνων καὶ τοὺς κατενίκησε μὲ πολλὴν εὐκολίαν, τὸν δὲ Λὼτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὸ ἱππικὸν ὁλόκληρον τὸ ἐπανέφερεν εἰς τὸν βασιλέα, ἀφοῦ ἐπετέλεσε μεγάλον θρίαμβον καὶ ἐφανέρωσεν εἰς ὅλους τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν κατήγαγε τὴν περιφανῆ αὐτὴν νίκην μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, ἀλλὰ προστατευόμενος ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν. Καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν συνέχειαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ γίνῃ πρὸς ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων διδάσκαλος τῆς θεοσεβείας μὲ τὴν συζήτησίν του μὲ τὸν βασιλέα. Διότι ὅταν τὸν συνήντησεν ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα ἔκανε δι' αὐτόν, καὶ τοῦ ἔλεγεν, ὅτι θὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὁλόκληρον τὸ ἱππικὸν καὶ θὰ πάρῃ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, πρόσεχε πάλιν τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, πῶς δηλαδὴ διδάσκει καὶ τὴν ἰδικήν του εὐσέβειαν, διότι αὐτὴ εἶναι ἀνωτέρα ἀπ' αὐτὰ ποὺ τοῦ δίδει ἐκεῖνος καὶ ἔτσι τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς θεοσεβείας. Διότι δὲν τοῦ εἶπεν ἁπλῶς, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ ἐσένα, οὔτε ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ κανένα τέτοιον μισθόν, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ὕψιστον Θεόν», διδάσκων τρόπον τινὰ αὐτόν, ὅτι δὲν εἶναι θεοὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους προσκυνεῖς ἐσύ, ἀλλ' εἶναι λίθοι καὶ ξύλα, διότι ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς τῶν

λίθοι καὶ ξύλα· εἷς γάρ ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, «Ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· «ὅτι οὐ λήψομαι παρὰ σοῦ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος», ἵνα μὴ νομίσῃς, ὅτι τούτων ἕνεκεν τὴν ἐκδίκησιν ἐποιησάμην, ἵνα μὴ λέγειν ἔχῃς, ὅτι αὐτός μοι τῆς περιουσίας αἴτιος γέγονας. Ὁ γὰρ τὴν νίκην παρασχὼν καὶ τὸ τρόπαιον μετ' ἐμοῦ στήσας, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πλούτου τὴν χορηγίαν μοι παρασχόμενος.

Ὅρα πῶς, εἴγε ἐβούλετο, κερδαίνειν ἐδύνατο ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου λεγομένων. Ἐδιδάσκετο γὰρ μὴ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει λοιπὸν θαρρεῖν, ἀλλ' εἰδέναι τὸν πάντων αἴτιον καὶ καταγελᾶν τῶν χειροποιήτων θεῶν καὶ λατρεύειν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, τῷ τῶν ὅλων δημιουργῷ, τῇ πηγῇ τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ ἐμάνθανε διὰ πάντων τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετήν. Ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ δι' ἀπόνοιαν αὐτὸν καὶ μεγαλοφροσύνην ὑπερεωρακέναι τῶν παρ' αὐτοῦ διδομένων, διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτόν· ἐγὼ μὲν οὐδὲν λήψομαι, οὐδὲ γὰρ δέομαι, οὐδὲ χρήζω παρ' ἑτέρου μοι αὔξεσθαι τὴν περιουσίαν, τοὺς δὲ τῶν κινδύνων μοι κοινωνήσαντας συγχωρήσω λαβεῖν μερίδας, ἵνα μικράν τινα τῶν πόνων παραμυθίαν ἔχειν δοκῶσι. Καὶ πρὸς μὲν τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα ταῦτα ὁ δίκαιος ἀποκρίνεται. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Μελχισεδέκ, ὁ βασιλεὺς Σαλήμ, ἄρτους καὶ οἶνον αὐτῷ ἐξενέγκας προσέφερεν («Ἦν γὰρ ἱερεύς», φησί, «τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου»), παρ' ἐκείνου δέχεται τὰ προσενεχθέντα καὶ τὴν εὐλογίαν τὴν παρ' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένην ἀμειβόμενος καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν δοξολογίαν (εἶπε γάρ, φησίν, «Εὐλογημένος Ἄβραμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι), δεκάτην αὐτῷ δίδωσι ἀπὸ πάντων ὧν ἐπεκομίζετο λαφύρων.

Εἶδες τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον διὰ πάντων δεικνύμενον καὶ πῶς παρὰ μὲν τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος λαβεῖν οὐκ ἠνέσχετο, τὰ δὲ τοῦ Μελχισεδὲκ

πάντων, «Αὐτὸς ποὺ ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». «Δὲν θὰ πάρω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀπὸ κλωστὴν μέχρι λωρίδος ὑποδήματος», διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἔλαβον ἐκδίκησιν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇς νὰ λέγῃς, ὅτι σὺ εἶσαι ἡ αἰτία τοῦ πλούτου μου. Διότι αὐτὸς ποὺ μοῦ ἐχάρισε τὴν νίκην καὶ ἔστησε μαζὶ μὲ ἐμένα τὸ τρόπαιον, αὐτὸς εἶναι ποὺ μοῦ παρέχει καὶ τὸν πλοῦτον.

Πρόσεχε πῶς, ἐὰν ἤθελεν ὁ βασιλεύς, θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀποκομίσῃ κάποιο κέρδος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν ὁ πατριάρχης. Διότι ἐδιδάσκετο νὰ μὴ στηρίζεται πλέον εἰς τὰς ἰδικάς του δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν τῶν πάντων καὶ νὰ περιφρονήσῃ τοὺς χειροποιήτους θεοὺς καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν τῶν πάντων, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ἐμάθαινε μὲ ὅλα αὐτὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δέ, ὅτι περιφρονεῖ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδωσεν ἀπὸ ἐγωισμὸν καὶ ὑπερηφάνειαν, διὰ τοῦτο τοῦ λέγει. Ἐγὼ μὲν τίποτε δὲν θὰ πάρω, διότι δὲν ἔχω ἀνάγκην, οὔτε χρειάζομαι νὰ αὐξήσω ἀπὸ κάποιον ἄλλον τὴν περιουσίαν μου, θὰ ἐπιτρέψω ὅμως νὰ πάρουν μερίδιον αὐτοὶ ποὺ ἐκινδύνευσαν μαζί μου, διὰ νὰ ἠμποροῦν νὰ νοιώθουν κάποιαν μικρὰν ἀνακούφισιν διὰ τοὺς κόπους των. Καὶ πρὸς μὲν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ δίκαιος. Ὅταν ὅμως ὁ Μελχισεδέκ, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, ἐξῆλθε καὶ τοῦ προσέφερεν ἄρτους καὶ οἶνον, («Διότι», λέγει, «ἦτο ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ»), ἀπὸ ἐκεῖνον δέχεται τὰ προσφερόμενα καὶ ἀνταμείβων αὐτὸν διὰ τὴν δοθεῖσαν εὐλογίαν καὶ διὰ τὴν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν (διότι, λέγει, εἶπεν, «Ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου καὶ ἂς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεός, ποὺ παρέδωσε τοὺς ἐχθρούς σου εἰς ἐσὲ αἰχμαλώτους»), τοῦ δίδει τὸ ἓν δέκατον ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα ποὺ μετέφερεν.

Εἶδες τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει μὲ τὸ κάθε τι καὶ πῶς δὲν ἠνέχθη νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων οὔτε ἀπὸ κλωστὴν μέ-

προσενεχθέντα ἔλαβεν, ἀντιδιδοὺς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ, διδάσκων ἡμᾶς πολλὴν τὴν διάκρισιν ἐπιδείκνυσθαι καὶ μὴ ἁπλῶς καὶ ἀδεῶς παρὰ πάντων δέχεσθαι; Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος περὶ μὲν τὴν δόσιν εὐγνώμων γέγονεν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄπιστος ἐτύγχανε καὶ πολλῆς ἐδεῖτο διδασκαλίας, διὰ τοῦτο ἐκείνων μὲν ὑπερεῖδε, πᾶσαν δὲ σπουδὴν ἐποιήσατο, καὶ δι' ὧν λαβεῖν παρῃτήσατο καὶ δι' ὧν διελέχθη, πρὸς θεοσέβειαν αὐτὸν χειραγωγῆσαι. Παρὰ δὲ τοῦ Μελχισεδὲκ εἰκότως λαμβάνει· διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν λέγουσα· «Ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου». Ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τὰ γινόμενα τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὰ δὲ τὰ προσενεχθέντα μυστήριόν τι προεμήνυε· δι' ὃ καὶ προσήκατο, καὶ λαβὼν κἀκεῖνος διὰ τῆς παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβῆς τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐδίδασκε τὸ μέγεθος. Δεκάτην γὰρ αὐτῷ δέδωκε, τὸν φιλόθεον αὐτοῦ σκοπὸν κἀντεῦθεν ἐμφαίνων.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξετάθη, ἀλλ' οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ. Ἔγνωμεν μὲν γὰρ διὰ βραχέων τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τῶν σήμερον προκειμένων ἡμῖν τοῦ δικαίου τὴν ἀνδρείαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν πίστιν τὴν ὑπερβάλλουσαν, τὴν φιλόσοφον γνώμην, τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ μέγεθος, τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐνοίας τὴν διηνεκῆ πρόνοιαν· καὶ ὅπως διὰ πάντων περιφανέστερον καὶ λαμπρότερον ἐδείκνυ τὸν δίκαιον ἡ καθ' ἕκαστον καιρὸν εἰς αὐτὸν ἀντίληψις γινομένη. Ἀλλ' εἰ βούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμετε, ἁψώμεθα καὶ τῶν πρόσφατον ἀνεγνωσμένων, καί, ὀλίγα προσθέντες, καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἵνα μάθητε πόσης πάλιν ἀξιοῦται ἀμοιβῆς διὰ τὸ ὑπεριδεῖν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων αὐτῷ δεδομένων. Τί γάρ φησι;

Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ». Τίνος ἕνεκεν οὕτως ἤρξατο, «Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα

6. Γεν. 15, 1.

χρις ἱμάντος, ἐνῷ ἐδέχθη τὰ προσφερθέντα ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ, ἀνταποδώσας μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικά του, διδάσκων ἡμᾶς νὰ κάνωμεν μεγάλην διάκρισιν καὶ νὰ μὴ παίρνωμεν ἀπὸ ὅλους ἀπερίσκεπτα καὶ ἐλεύθερα; Διότι ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐφάνη εὐγνώμων μὲ τὴν προσφοράν του, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἦτο ἄπιστος καὶ ἐχρειάζετο πολλὴν διδασκαλίαν, διὰ τοῦτο ἐκεῖνα μὲν τὰ περιεφρόνησε καὶ ἐφρόντισε μὲ τὸ κάθε τι, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ ἠρνήθη νὰ πάρῃ, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπεν, νὰ τὸν ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἀπὸ τὸν Μελχισεδὲκ ὅμως δέχεται πολὺ φυσιολογικὰ τὴν προσφοράν, καὶ διὰ τοῦτο βέβαια ἡ ἁγία Γραφὴ ἐπεσήμανε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, λέγουσα· «Ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου». Ἄλλωστε αὐτὰ ποὺ ἐγίνοντο ἦσαν τύπος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ προσφερόμενα προεμήνυον κάποιο μυστήριον, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐδέχθη καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπῆρε μὲ τὴν ἰδικήν του τὴν ἀνταμοιβὴν ἐδίδασκε τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς του ἀρετῆς. Διότι τοῦ ἔδωσε τὸ ἓν δέκατον ἀπὸ τὰ λάφυρα, δεικνύων καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν φιλόθεον διάθεσίν του.

Ἴσως νὰ ἐπεξετάθη πολὺ ἡ ὁμιλία μας, ὄχι ὅμως ματαίως, οὔτε χωρὶς λόγον. Διότι ἐγνωρίσαμεν δι' ὀλίγων τὴν ἀνδρείαν τοῦ δικαίου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη μέχρις αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσαμεν σήμερον, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν, τὴν εὐσεβῆ σκέψιν, τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης, τὴν ὑπερβολικὴν περιφρόνησιν τοῦ πλούτου, τὴν διαρκῆ εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, καὶ πῶς κάθε φορὰ ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία τοῦ προσέφερεν ὁ Θεός, ἔκαμνε τὸν δίκαιον ἐνδοξότερον καὶ λαμπρότερον. Ἀλλ' ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἐκουράσθητε, ἂς ἴδωμεν καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, καί, ἀφοῦ προσθέσωμεν ὀλίγα, νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον, διὰ νὰ μάθετε πόσης ἀμοιβῆς γίνεται πάλιν ἄξιος, διότι περιεφρόνησεν αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδωσεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων. Τί λέγει λοιπόν;

«Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ»[6]. Διατί ἤρχισεν ἔτσι, «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐ-

ταῦτα»; ποία ῥήματα, εἰπέ μοι; ἢ δῆλον ὅτι ἅπερ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων ἐποιήσατο; Μετὰ τὴν ὑπεροψίαν, φησίν, ἐκείνην, μετὰ τὸ ἀποσείσασθαι τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν διὰ τῆς τῶν δεδομένων αὐτῷ παραιτήσεως ἐποιήσατο, πρὸς θεοσέβειαν αὐτῶν χειραγωγῶν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ, «Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα», μετὰ τὸ τὴν δεκάτην τῷ Μελχισεδὲκ παρασχεῖν, ὅτε, φησίν, ἅπαντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε, τότε «Μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου πρὸς Ἄβραμ λέγον ἐν ὁράματι τῆς νυκτός· μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα».

4. Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς εὐθέως παρακολουθεῖ ταῖς εὐεργεσίαις ἀμειβόμενος, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἀθλητὴν ἀλείφων καὶ νεαρὸν ἐργαζόμενος. «Ἐγεννήθη ῥῆμα Κυρίου ἐν ὁράματι τῆς νυκτός». Διὰ τί ἐν νυκτί; Ἵνα μεθ' ἡσυχίας δέξηται τὰ λεγόμενα. Καί φησι πρὸς αὐτόν, «Μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ». Σκόπει κηδεμονίας ὑπερβολήν. Τίνος ἕνεκεν ἔλεγε, «Μὴ φοβοῦ»; Ἐπειδὴ τοσούτου πλούτου κατεφρόνησεν, ἔλαττον φροντίσας τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως διδομένων, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, μὴ φοβηθῇς, ὅτι ὑπερεῖδες τοσούτων δωρεῶν, μηδὲ ἀγωνιάσῃς ὡς ἐλαττουμένης σοι τῆς περιουσίας. «Μὴ φοβοῦ». Εἶτα ἵνα διεγείρῃ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ψυχήν, προστίθησι τῷ ῥήματι καὶ τὴν προσηγορίαν, καί φησι· «Μὴ φοβοῦ, Ἄβραμ». Οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο τυγχάνει πρὸς τὸ διαναστῆναι, τὸ τὴν προσηγορίαν εἰπεῖν τοῦ καλουμένου. Εἶτά φησιν, «Ἐγὼ ὑπερασπιῶ σου». Πολλὴν ἔχει καὶ αὕτη ἡ λέξις τὴν ἔμφασιν. Ἐγὼ ὁ ἀπὸ τῶν Χαλδαίων σε ἀναστήσας, ἐγὼ ὁ ἐνταῦθά σε ἀγαγών, ἐγὼ ὁ τῶν κινδύνων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐλευθερώσας, ἐγὼ ὁ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑποσχόμενός σοι καὶ τῷ σπέρματί σου δώσειν τὴν

---

7. Γεν, 15, 1.

τά»; Ποῖα γεγονότα εἰπέ μου; ἢ φανερώνει, ὅτι εἶναι αὐτά, ποὺ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων; Μετὰ ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν ἐκείνην, λέγει, μετὰ ἀπὸ τὴν ἄρνησιν αὐτῶν ποὺ ἔδιδεν ἐκεῖνος, μετὰ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν ἔκανε μὲ τὴν μὴ ἀποδοχὴν αὐτῶν ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁδηγῶν αὐτὸν πρὸς τὴν θεοσέβειαν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ δημιουργοῦ τῶν πάντων. «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά», μετὰ ἀπὸ τὴν παράδοσιν εἰς τὸν Μελχισεδὲκ τοῦ δεκάτου ἀπὸ τὰ λάφυρα, ὅταν, λέγει, ἔκανεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, τότε, «Μετὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὅραμα καὶ εἶπεν. Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος»[7].

4. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς παρακολουθεῖ καὶ ἀμείβει μὲ τὰς εὐεργεσίας του καὶ ἐνισχύει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν κάνει ἀκμαῖον. «Ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ εἰς ὅραμα τὴν νύκτα καὶ εἶπεν». Διατί τὴν νύκτα; Διὰ νὰ ἀκούσῃ αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν μὲ ἡσυχίαν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Πρόσεχε ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον. Διατί ἔλεγε, «Μὴ φοβεῖσαι»; Ἐπειδὴ ἐπεριφρόνησε τόσον πλοῦτον, ἐπειδὴ ἐνδιεφέρθη πολὺ ὀλίγον δι' αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁ βασιλεύς, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, νὰ μὴ φοβηθῇς, διότι ἐπεριφρόνησες τόσα δῶρα, οὔτε νὰ ἔχῃς ἀγωνίαν, διότι ἐλαττώνεται ἡ περιουσία σου. «Μὴ φοβεῖσαι». Ἔπειτα διὰ νὰ ἐνισχύσῃ περισσότερον τὸ θάρρος του, προσθέτει εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ τὸ ὄνομά του καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Διότι δὲν εἶναι ὀλίγον καὶ τοῦτο, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ θάρρος του, τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προσφωνουμένου. Ἔπειτα λέγει, «Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου». Πολὺ μεγάλην σημασίαν ἔχει καὶ αὐτὴ ἡ λέξις. Ἐγὼ ποὺ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ἐγὼ ποὺ σὲ ὡδήγησα ἐδῶ, ἐγὼ ποὺ σὲ ἀπήλλαξα ἀπὸ τὸν ἐκ τῶν Αἰγυπτίων κίνδυνον, ἐγὼ ποὺ σοῦ ὑπεσχέθην καὶ μίαν καὶ δύο φοράς, ὅτι θὰ δώσω εἰς

γῆν ταύτην, ἐγώ σου ὑπερασπίζω· ἐγὼ ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιφανέστερον πᾶσιν ἀποδεικνύς σε, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· τοῦτ' ἔστιν, ἐγὼ ὑπεραγωνίζομαι, ἐγὼ ὑπέρμαχος γίνομαι, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ πάντα τὰ δυσχερῆ εὔκολά σοι καθίστημι, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου. Ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Οὐκ ἠβουλήθης μισθὸν λαβεῖν ὑπὲρ τῶν καμάτων, ὧν ὑπέμεινας τοσούτοις κινδύνοις ἑαυτὸν παραβαλών, ἀλλ' ὑπερεῖδες καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ σοι δεδομένων. Ἐγώ σοι παρέξω τὸν μισθόν, οὐ τοσοῦτον ὅσον λαμβάνειν ἔμελλες, ἀλλὰ πολὺν καὶ σφόδρα πολύν· «Ὁ μισθός σου γάρ», φησί, «πολὺς ἔσται σφόδρα».

Εἶδες φιλοτιμίαν Δεσπότου; εἶδες ῥημάτων ὄγκον; εἶδες πῶς διανέστησε τὸν τῆς εὐσεβείας ἀθλητήν; εἶδες πῶς αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐνεύρωσεν; Ὁ γὰρ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος ᾔδει, ὅτι ἔχρῃζεν ὁ δίκαιος τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων παρακλήσεως· ὅρα γὰρ τί φησιν, ἐπειδὴ παρρησίαν ἔλαβε διὰ τῶν ῥημάτων. «Εἶπε δὲ Ἀβραμ· Δέσποτα, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος». Ἐπειδὴ μισθὸν αὐτῷ ἐπηγγείλατο καὶ πολὺν μισθὸν καὶ σφόδρα πολύν, ἐμφαίνων ἑαυτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἐν διηνεκεῖ τῷ χρόνῳ ἐγγινομένην αὐτῷ ἀθυμίαν τῆς ἀπαιδίας ἕνεκεν, φησί· Δέσποτα, τί τοιοῦτόν μοι δώσεις; Ἰδοὺ γὰρ λοιπὸν εἰς γῆρας ἔσχατον ἐλαύνων ἄτεκνος ἀπολύομαι. Ὅρα πῶς ἐκ προοιμίων ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει, ἀπόλυσιν καλῶν τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον. Οἱ γὰρ μετὰ ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν μετιόντες, ἐπειδὰν τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς μεταστῶσιν, ἀληθῶς ὥσπερ ἀπολύονται τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δεσμῶν ἀνίενται. Καὶ γὰρ μετάστασίς τίς ἐστι τοῖς ἐναρέτως ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ βελτίω, ἀπὸ τῆς προσκαίρου ζωῆς ἐπὶ τὴν διηνεκῆ καὶ ἀθάνατον καὶ πέρας οὐκ ἔχουσαν. «Ἐγὼ δέ», φησίν, «ἀπολύομαι ἄτεκνος». Καὶ ἵνα τὸν εὔσπλαγχνον Δεσπότην

8. Γεν. 15, 2.
9. Γεν. 15, 2.

τοὺς ἀπογόνους σου τὴν χώραν αὐτήν, ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπερασπιστής σου· ἐγὼ ποὺ σὲ καθιστῶ καθημερινῶς καὶ περισσότερον περιφανῆ, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω, ἐγὼ δηλαδὴ ἀγωνίζομαι δι' ἐσένα, ἐγὼ εἶμαι ὑπέρμαχός σου, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ κάνω ὅλα τὰ δύσκολα διὰ σὲ εὔκολα, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω. «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος». Δὲν ἠθέλησες νὰ πάρῃς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους σου, τοὺς ὁποίους ὑπέμεινες, ἐκθέσας τὸν ἑαυτόν σου εἰς τόσους κινδύνους, ἀλλὰ περιεφρόνησες καὶ τὸν βασιλέα καὶ αὐτά, ποὺ σοῦ ἔδωσε. Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω μισθόν, ὄχι τόσον ὅσον ἐπρόκειτο νὰ πάρῃς, ἀλλὰ πολὺν καὶ μάλιστα πάρα πολύν. Διότι λέγει, «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος».

5. Εἶδες τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου; εἶδες τὴν ἀξίαν τῶν λόγων του; εἶδες πῶς ἐνεθάρρυνε τὸν ἀγωνιστὴν τῆς εὐσεβείας; εἶδες πῶς ἐνίσχυσε τὸ ἠθικόν του; Διότι αὐτὸς ποὺ γνωρίζει καλῶς τὰ κατάβαθα τῆς σκέψεως, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ δίκαιος ἐχρειάζετο τὴν διὰ τῶν λόγων παρηγορίαν· διότι πρόσεχε τί λέγει, ὅταν ἔλαβε θάρρος ἀπὸ τοὺς λόγους. «Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ· Κύριε, τί θὰ μοῦ δώσῃς; Ἐγὼ ἀποθνήσκω ἄτεκνος»[8]. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν μισθόν, πολὺ μισθόν, καὶ μάλιστα πάρα πολὺ μεγάλον, φανερώνων τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν συνεχῶς αὐξανομένην σὺν τῷ χρόνῳ στενοχωρίαν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας του, λέγει· Κύριε, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ θὰ μοῦ δώσῃς; «Διότι ἰδοὺ θὰ ἀποθάνω ἄτεκνος»[9], ἀφοῦ ἔφθασα εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. Κοίταξε, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει μὲ τὸ νὰ ἀποκαλῇ τὸν θάνατον «ἀπόλυσιν». Διότι ὅσοι εἶναι ἀπολύτως ἐνάρετοι, ὅταν φύγουν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωήν, εἶναι ὡσὰν νὰ ἀπολύωνται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ ἐλευθερώνωνται ἀπὸ τὰ δεσμά. Καθ' ὅσον εἶναι διὰ τοὺς ἐναρέτους ὡς κάποια μετάβασις ἀπὸ τὰ χειρότερα εἰς τὰ καλύτερα, ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν πρὸς τὴν παντοτινὴν καὶ ἀθάνατον, πρὸς αὐτήν, ποὺ δὲν ἔχει τέλος. «Ἐγὼ λέγει ἀποθνήσκω ἄτεκνος». Καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸν εὔσπλαχνον Κύ-

ἐπισπάσηται, οὐδὲ μέχρι τούτων ἔστη, ἀλλὰ τί φησιν; «Ὁ δὲ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς σου, ἐπειδὴ οὐκ ἔδωκάς μοι σπέρμα, οὗτος κληρονομήσει». Πολλὴν ἐπίτασιν ὀδύνης τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἐμφαίνει ταυτὶ τὰ ῥήματα. Μονονουχὶ γάρ φησι πρὸς τὸν Θεόν· οὐδὲ τῶν αὐτῷ νηξιώθην, ὧν ὁ οἰκογενής, ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἄγονος καὶ ἄτεκνος ἀπελεύσομαι, αὐτὸς δὲ ὁ οἰκογενής μου κληρονομήσει τὰ παρὰ σοῦ μοι δωρηθέντα, καὶ ταῦτα ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑπόσχεσιν μοῦ δεξαμένου παρὰ σοῦ, ὅτι «τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην».

Σκόπει μοι καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, ὅτι καὶ τοὺς λογισμοὺς τούτους στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ οὐδέποτε ἐδυσχέρανεν, οὐδέποτε βαρύ τι ἐφθέγξατο· ἀλλὰ καὶ νῦν προτραπεὶς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων, παρρησιάζεται πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ τῶν ἔνδοθεν λογισμῶν τὴν ταραχὴν κατάδηλον ποιεῖ καὶ δείκνυσι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ ἕλκος· δι' ὃ καὶ ταχεῖαν τὴν ἰατρείαν ἐδέξατο. Καὶ εὐθέως, φησί, φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτόν. Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν παρατήρησιν. «Εὐθέως», φησίν. Οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ μικρὸν δυσχερᾶναι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ταχεῖαν εἰσάγει τὴν παραμυθίαν καὶ τῆς λύπης τὸ μέγεθος διασκεδάζει διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων. «Καὶ εὐθύς», φησί, «φωνὴ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα· οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε». Τοῦτο, φησί, δέδοικας; Τοῦτό σου τὸν λογισμὸν ταράττει; τοῦτό σου τὴν ἀθυμίαν ἐπιτείνει; Μάνθανε τοίνυν ὅτι «Οὐ κληρονομήσει σε οὗτος· ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε». Μὴ πρὸς τὴν φύσιν τοίνυν ἴδῃς τὴν ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὸ γῆρας ἐννόει τὸ σόν, μήτε τῆς Σάρας τὴν στείρωσιν· ἀλλὰ τῇ δυνάμει ἐμοῦ τοῦ ἐπαγγειλαμένου πεποιθώς, τῆς μὲν ἀθυμίας ἐκτὸς γίνου, δέχου δὲ καὶ ἱκανὴν τὴν παράκλησιν καὶ πεῖ-

---

10. Γεν. 15, 2-3.
11. Γεν. 15, 4.
12. Γεν. 15, 4.

ριον, δὲν ἐσταμάτησεν ἐκεῖ, ἀλλὰ τί λέγει; «Ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσες εἰς ἐμὲ ἀπογόνους, αὐτὸς θὰ μὲ κληρονομήσῃ»[10]. Πολὺ μεγάλην θλῖψιν τῆς ψυχῆς κρύπτουν αὐτοὶ οἱ λόγοι. Εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ πρὸς τὸν Θεόν· Δὲν ἔγινα ἄξιος οὔτε τῶν ἰδίων πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἠξιώθη ὁ δούλος, ἀλλὰ ἐγὼ μὲν θ' ἀποθάνω χωρὶς ἀπογόνους καὶ ἄτεκνος, ἐνῷ αὐτὸς ὁ δοῦλος μου θὰ κληρονομήσῃ αὐτὰ ποὺ ἐσὺ μοῦ ἐχάρισες καὶ μάλιστα ἂν καὶ ἔλαβον ὑπόσχεσιν καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς ἀπὸ σέ, ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου».

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του αὐτὰς τὰς σκέψεις, ὅμως καθόλου δὲν ἐδυσφοροῦσεν, οὔτε εἶπε κάτι τὸ βαρύ, ἀλλὰ καὶ τώρα, δεχθεὶς τὴν προτροπὴν τῶν λόγων, ποὺ εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, λαμβάνει θάρρος καὶ φανερώνει τὴν ταραχὴν τῶν σκέψεών του καὶ δεικνύει τὴν λύπην τῆς ψυχῆς του· διὰ τοῦτο καὶ ἐδέχθη ταχέως καὶ τὴν θεραπείαν. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν»[11]. Βλέπε τὴν παρατήρησιν τῆς Γραφῆς. «Ἀμέσως», λέγει. Δὲν ἄφησε τὸν δίκαιον νὰ στενοχωρηθῇ οὔτε δι' ὀλίγον, ἀλλὰ τὸν παρηγορεῖ ἀμέσως καὶ ἐξαφανίζει τὴν πολλὴν λύπην του μὲ τοὺς πρὸς αὐτὸν λόγους του. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτὸν λέγουσα. Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ἀλλὰ θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῇ ἀπὸ ἐσένα»[12]. Αὐτό, λέγει, φοβεῖσαι; αὐτὸ ταράσσει τὴν σκέψιν σου; αὐτὸ αὐξάνει τὴν λύπην σου; Μάθε λοιπὸν ὅτι «Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ἀλλ' αὐτός, ποὺ θὰ γεννηθῇ ἀπὸ ἐσένα, αὐτὸς θὰ σὲ κληρονομήσῃ». Νὰ μὴ βλέπῃς λοιπὸν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὔτε νὰ σκέπτεσαι τὴν γεροντικήν σου ἡλικίαν, οὔτε τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας, ἀλλά, ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν ἐμοῦ, ποὺ σοῦ ὑπόσχομαι, ἄφησε τὴν στενοχωρίαν καὶ νά, δέξου ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ νὰ

σον σαυτόν, ὡς ἕξεις κληρονόμον τὸν ἐκ σοῦ μέλλοντα τίκτεσθαι.

Εἶτα ἐπειδὴ ὑπὲρ φύσιν ἦν ἡ ἐπαγγελία καὶ ἐνίκα λογισμὸν ἀνθρώπινον (πολλὴν γὰρ αὐτῷ ἐνεποίει τὴν ζάλην τὰ τῆς φύσεως κωλύματα, τὸ γῆρας τὸ αὐτοῦ, τῆς Σάρας ἡ στείρωσις, τῆς μήτρας ἡ νέκρωσις), ἐπιτείνει τῆς ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος, ἵνα πρὸς τὴν τοῦ ἐπαγγειλαμένου φιλοτιμίαν ἀφορῶν θαρρεῖν ὁ δίκαιος ἔχῃ. «Ἐξήγαγε δὲ αὐτὸν ἔξω», φησί, «καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

Τίνος ἕνεκα ἐπεσημήνατο, ὅτι «Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω»; Ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς ὀφθεὶς αὐτῷ τὰ πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο ῥήματα, βούλεται δὲ αὐτῷ δεῖξαι τῶν ἀστέρων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἀναρίθμητον, φησίν, «Ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου». Μέγα τὸ ἐπάγγελμα, πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως· ἀλλ' ἐὰν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου ἐννοήσωμεν, οὐδὲν ἡμῖν φανεῖται μέγα. Ὁ γὰρ ἀπὸ γῆς σῶμα διαπλάσας καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν καὶ δημιουργήσας ἅπαντα τὰ ὁρώμενα, οὗτος καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν χαρίσασθαι δυνήσεται.

5. Εἶδες Δεσπότου φιλοτιμίαν; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἀπολύομαι ἄτεκνος», καὶ ὡσανεὶ περὶ αὐτὰς τοῦ θανάτου τὰς θύρας τυγχάνων, καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ἐνεργῆσαι δυνάμενος πρὸς παιδοποιΐαν, οὕτω τὰ ῥήματα ἐκεῖνα προήκατο λέγων, ὅτι «Ὁ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενοῦς μου κληρονομήσει με». Διὰ τοῦτο ἀναστῆσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὸ φρόνημα καὶ ἀκμά-

13. Γεν. 15, 5-6.

πεῖσε τὸν ἑαυτόν σου, ὅτι θὰ ἔχῃς κληρονόμον αὐτὸν ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθῇ ἀπὸ ἐσένα.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἡ ἐπαγγελία ἦτο ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπερέβαινε τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, (διότι τοῦ ἐπροξένουν πολλὴν ζάλην τὰ φυσικὰ κωλύματα, ἡ γεροντική του ἡλικία δηλαδή, ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μήτρας), αὐξάνει τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως, ὥστε ὁ δίκαιος, προσβλέπων πρὸς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ ἠμπορῇ νὰ λαμβάνῃ θάρρος. «Ὡδήγησεν αὐτὸν ἔξω», λέγει, «καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Κοίταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἠμπορῇς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ προσέθεσε· τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ»[13].

Διατί ἐπεσήμανεν, ὅτι «Τὸν ὡδήγησεν ἔξω»; Διότι, ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως, ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν τὴν νύκτα καὶ ὡμίλησε πρὸς αὐτὸν καὶ θέλει νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν τοὺς ἀναριθμήτους ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦτο λέγει, «ὡδήγησεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· Κοίταξε πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἠμπορέσῃς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ προσέθεσε· τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου». Μεγάλη εἶναι ἡ ἐπαγγελία καὶ πολὺ μεγάλο τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως. Ἐὰν ὅμως συνειδητοποιήσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, τίποτε δὲν θὰ φανῇ εἰς ἡμᾶς μεγάλο. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὸ χῶμα ἐδημιούργησε σῶμα καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν ὕπαρξιν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ ἐδημιούργησεν ὅλα ὅσα βλέπομεν, αὐτὸς θὰ δυνηθῇ νὰ χαρίσῃ καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι ὑπερφυσικά.

Εἶδες γενναιοδωρίαν Κυρίου; Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Ἀποθνήσκω ἄτεκνος», καὶ ὡσὰν νὰ εὑρίσκετο εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τεκνοποιήσῃ, ἄφησε νὰ εἰπῇ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὅτι δηλαδὴ «Θὰ μὲ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέκ». Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικόν του καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος καὶ τὸν

ζοντα τὸν λογισμὸν ἐργάσασθαι, καὶ τοῦ δέους αὐτὸν ἀπαλλάττει τοῦ ἐπικειμένου καὶ τῇ ὑποσχέσει ἀνορθοῖ αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς δωρεᾶς καὶ τῷ ὑποδεῖξαι τῶν ἀστέρων τὸ πλῆθος καὶ ἐξίσης τούτων ἐπαγγείλασθαι γενήσεσθαι τοὺς τικτομένους, εἰς χρηστὰς ἤγαγεν αὐτὸν ἐλπίδας. Ὁρῶν γὰρ τοῦ Δεσπότου τὴν ἐπαγγελίαν καὶ πάντα ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀποσεισάμενος καὶ οὔτε πρὸς ἑαυτὸν ἰδών, οὔτε πρὸς τὴν Σάραν πλείονα κωλύματα ἔχουσαν, ἀλλὰ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ὑπερβὰς καὶ εἰδὼς ὅτι δυνατὸς ὁ Θεὸς καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν δωρήσασθαι, ἐθάρρησε τοῖς εἰρημένοις καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐδέξατο, οὐδὲ ἐδίστασε πρὸς τὰ ῥηθέντα. Τοῦτο γὰρ ἀληθῶς πίστεως, ὅταν μὴ κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν γινομένης τῆς ἐπαγγελίας, ἡμεῖς θαρρῶμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει. «Πίστις γάρ ἐστι», καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, «ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων»· καὶ πάλιν «Ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;».

Ἐκεῖνο τοίνυν ἐστὶ πίστις, ὅταν ἐκείνοις πιστεύωμεν τοῖς μὴ βλεπομένοις, πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ἐπαγγειλαμένου τὴν διάνοιαν τείναντες· ὃ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος πεποίηκε, πολλὴν καὶ γνησίαν πίστιν ἐπιδειξάμενος περὶ τὰ ἐπαγγελθέντα· δι᾽ ὃ καὶ ἀνακηρύττεται ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς· ἐπήγαγε γὰρ εὐθέως, «Καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν ἐπαγγελθέντων, ἐπ᾽ αὐτῷ τῷ πιστεῦσαι ἀρκοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν ἐδέξατο; Εἰς γὰρ δικαιοσύνην αὐτῷ ἐλογίσθη τὸ πιστεῦσαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ καὶ μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις περιεργάσασθαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ εἰρημένα.

Παιδευώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς παρὰ τοῦ πατριάρχου πιστεύειν τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένοις καὶ

14. Ἑβρ. 11, 1.
15. Ρωμ. 8, 24.

ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν ὑπάρχοντα φόβον, καὶ τονώνει τὴν σκέψιν του μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ μὲ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς καὶ μὲ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ πλήθους τῶν ἀστέρων καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ εἶναι ἴσος μὲ αὐτοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπογόνων του, τὸν ὡδήγησεν εἰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἤκουσε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔδιωξε κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν χωρὶς νὰ βλέπῃ οὔτε τὸν ἑαυτόν του, οὔτε τὴν Σάραν, ἡ ὁποία εἶχε περισσότερα κωλύματα, ἀλλ' ἀφοῦ ὑπερέβη ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας δυσκολίας καί, γνωρίζων ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δυνατὸς νὰ χαρίσῃ καὶ τὰ ὑπερφυσικά, ἔλαβε θάρρος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν καὶ δὲν εἶχε καμμίαν ἀμφιβολίαν οὔτε ἐδίστασε νὰ πιστεύσῃ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς πίστεως, νὰ παίρνωμεν δηλαδὴ θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὑποσχέσεως, ἂν καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα. Καὶ ὅπως λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος «Ἡ πίστις καθιστᾷ πραγματικὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζομεν καὶ βέβαια ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπομεν»[14]. Καὶ πάλιν· «Διατί νὰ ἐλπίζῃ κανεὶς εἰς αὐτὸ ποὺ βλέπει;»[15].

Ἐκεῖνο λοιπὸν εἶναι πίστις, ὅταν πιστεύωμεν δηλαδὴ εἰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπομεν, σκεπτόμενοι τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκανε καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος, ἀφοῦ ἐπέδειξε πολλὴν καὶ γνησίαν πίστιν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνακηρύσσεται ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, διότι προσέθεσεν ἀμέσως, «Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ». Εἶδες ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑποσχέσεων, ἐδέχθη ἀρκετὴν ἀμοιβὴν καὶ μόνον ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς του; Διότι ἐλογίσθη δίκαιος μὲ τὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐξετάσῃ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν αὐτὰ ποὺ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός.

Ἂς διδασκώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Θεὸς καὶ

ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ θαρρεῖν, καὶ μὴ τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς κατακολουθεῖν καὶ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ δικαίους ἀποφῆναι δυνήσεται καὶ ταχέως παρασκευάσει τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἐπηγγελμένων ἐπιτυχεῖν. Ἀλλὰ τῷ μὲν Ἀβραὰμ ἐπηγγείλατο ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ὁλόκληρον πλῆθος γενήσεσθαι καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἦν, δι' ὃ καὶ ἡ πίστις ἡ περὶ αὐτὸν τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ ἐκόμισεν· ἡμῖν δέ, ἐὰν νήφωμεν, πολλῷ μείζονα ὑπέσχετο, καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ὑπερακοντίσαι δυνάμεθα· μόνον ἐὰν πιστεύσωμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει, ἵνα καὶ τὴν ἐκ πίστεως δικαιοσύνην κομισώμεθα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν. Τὰ γὰρ ἡμῖν μάλιστα ἐπαγγελθέντα, πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον νικᾷ καὶ πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαίνει· τοσοῦτο τῶν ὑποσχέσεών ἐστι τὸ μέγεθος. Οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τῷ παρόντι μόνον ὑπέσχετο καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὁρωμένων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον καὶ τὴν τῶν σωμάτων φθοράν, ἐπειδὰν εἰς τέφραν καὶ κόνιν διαλυθῇ ἡμῶν τὰ σώματα, τότε ἀναστήσειν αὐτὰ ἐπηγγείλατο, καὶ ἐν μείζονι δόξῃ καταστήσειν. «Δεῖ γάρ», φησὶν ὁ Μακάριος Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν». Καὶ μετὰ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν τῆς βασιλείας ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν δωρεῖσθαι ὑπέσχετο καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαγωγὴν καὶ τὴν ἐν διηνεκεῖ αἰῶνι ἀπόλαυσιν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθά, «Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Εἶδες πόση τῶν ὑποσχέσεων ἡ ὑπερβολή; εἶδες δωρεῶν μέγεθος;

6. Ταῦτα ἐννοοῦντες καὶ εἰδότες τὸ ἀψευδὲς τοῦ ἐπαγγειλαμένου μετὰ προθυμίας πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας ἀποδυώμεθα, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι

---

16. Α' Κορ. 15, 53.
17. Α' Κορ. 2, 9.

νὰ ἐνθαρρυνώμεθα μὲ τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῶμεν τὰς ἰδικάς μας σκέψεις, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτὸν πολλὴν εὐγνωμοσύνην. Διότι τοῦτο θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς καταστήσῃ δικαίους καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐπιτύχωμεν ταχέως τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ. Ἀλλὰ εἰς μὲν τὸν Ἄβραμ ὑπεσχέθη, ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του θὰ γεννηθῇ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἡ ὑπόσχεσις αὐτὴ ἦτο ὑπερφυσικὴ καὶ ὑπεράνω ἀνθρωπίνων δεδομένων, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις του τοῦ ἐχάρισε τὸ ὄνομα δίκαιος. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ὑπεσχέθη πολὺ μεγαλύτερα, ἐφ' ὅσον θὰ ἀγρυπνοῦμεν, καὶ ἠμποροῦμεν νὰ ὑπερβῶμεν κατὰ πολὺ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμούς. ἀρκεῖ μόνον νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, ὥστε καὶ νὰ ἀποκομίσωμεν τὴν ἐκ τῆς πίστεως δικαιοσύνην καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθά. Διότι αἱ δοθεῖσαι εἰς ἡμᾶς ὑποσχέσεις ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ κάθε ἀνθρωπίνην διάνοιαν· τόσον μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων. Διότι δὲν ὑπεσχέθη μόνον τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν ποὺ βλέπομεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος, ὅταν θὰ διαλυθοῦν τὰ σώματά μας εἰς τέφραν καὶ σκόνην, τότε ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ τὰ ἀναστήσῃ καὶ ὅτι θὰ τὰ καταστήσῃ περισσότερον ἔνδοξα. «Διότι πρέπει», λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῇ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῇ ἀθανασίαν»[16]. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαβίωσιν καὶ τὴν εἰς τὸν διαρκῆ αἰῶνα ἀπόλαυσιν καὶ τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθά, «Τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ ἀκοὴ δὲν ἤκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν ἐσκέφθη»[17]. Εἶδες πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων; εἶδες μέγεθος τῶν δωρεῶν;

6. Αὐτὰ σκεπτόμενοι καὶ γνωρίζοντες τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, ἂς ἐπιδιδώμεθα μὲ προθυμίαν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀπο-

δυνηθῶμεν, καὶ μὴ προτιμῶμεν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ τῶν τοσούτων ἀγαθῶν τῆς ἀπολαύσεως τὰ πρόσκαιρα, μηδὲ τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς λογιζώμεθα, ἀλλὰ τὰς ἀντιδόσεις ἐννοῶμεν· μηδὲ τῶν χρημάτων τὴν δαπάνην ὁρᾶν βουλώμεθα, ἐπειδὰν δέῃ ταῦτα τοῖς πένησι δοῦναι, ἀλλὰ τὴν ἐντεῦθεν γινομένην πρόσοδον. Διὰ γὰρ τοῦτο τῷ σπόρῳ τὴν ἐλεημοσύνην παρείκασεν ἡ θεία Γραφή, ἵνα μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς προθυμίας αὐτὴν ἐργαζώμεθα. Εἰ γὰρ οἱ τῇ γῇ τὰ σπέρματα προκαταιιθέμενοι καὶ τὰ συνηγμένα καὶ ἔνδον ἀποκείμενα σκορπίζοντες μετὰ χαρᾶς τοῦτο διαπράττονται καὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενοι ἤδη τὰ δράγματα καὶ τὴν ἅλω πεπληρωμένην τοῖς λογισμοῖς ὑπογράφουσι, πολλῷ δὴ μᾶλλον τοὺς τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικὸν σπείρειν καταξιουμένους χαίρειν καὶ γεγηθέναι προσήκει, ὅτι ἐπὶ γῆς σπείροντες, ἐν οὐρανῷ θερίζειν μέλλουσι, καὶ ἀργύρια καταβάλλοντες, ἁμαρτημάτων συγχώρησιν δέχονται καὶ παρρησίας ἀφορμὴν εὑρίσκουσι, προξενοῦντες ἑαυτοῖς διὰ τῶν ἐνταῦθα διδομένων τὴν διηνεκῆ ἀνάπαυσιν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαγωγήν.

Κἂν σωφροσύνῃ ἡδώμεθα, μὴ τοῦτο σκοπῶμεν, ὅτι πόνον ἔχει ἡ ἀρετή· μηδὲ ὅτι ἡ παρθενία πολὺν ἔχει τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ τὴν διαδεξομένην ἡμᾶς λῆξιν ἐννοῶμεν καὶ ταύτην ἀεὶ λογιζόμενοι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς χαλινώσωμεν τὴν λύτταν, περιγινώμεθα τῶν τῆς σαρκὸς σκιρτημάτων καὶ τῇ τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσει τὴν δυσχέρειαν τῶν πόνων ὑποτεμνώμεθα. Ἱκανὴ γὰρ ἡ τῶν χρηστῶν ἐλπὶς καὶ κινδύνων παρασκευάσαι καταιολμᾶν, μήτι γε δὴ τῆς ἀρετῆς τοὺς πόνους γενναίως ἐνεγκεῖν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι πρὸς βραχὺν ἀγωνισάμενος χρόνον καὶ τῆς παρθενίας τὴν λαμπάδα φαιδρὰν διατηρήσας, ἐκείνης ἀξιωθήσῃ τῆς μακαρίας διαγωγῆς

λαύσωμεν καὶ τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν τόσων ἀγαθῶν, οὔτε νὰ σκεπτώμεθα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν. Οὔτε νὰ θέλωμεν νὰ προσέχωμεν τὴν δαπάνην τῶν χρημάτων, ὅταν χρειάζεται νὰ τὰ δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ νὰ βλέπωμεν πρὸς τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πρᾶξιν μας αὐτήν. Διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ἁγία Γραφὴ παρωμοίασε τὴν ἐλεημοσύνην μὲ τὸν σπόρον, διὰ νὰ κάνωμεν δηλαδὴ αὐτὴν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ πολλὴν προθυμίαν. Διότι, ἐὰν αὐτοὶ ποὺ ἐμπιστεύονται εἰς τὴν γῆν τὸν σπόρον καὶ σκορπίζουν, ὅσα ἔχουν ἀποθηκευμένα καὶ φυλαγμένα, ἐὰν τὸ κάνουν μὲ χαρὰν καὶ τρέφωνται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας καὶ βλέπουν μὲ τὴν φαντασίαν των, ὅτι τὸ ἁλώνι εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἐσοδείαν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ χαίρωνται καὶ νὰ εὐφραίνωνται αὐτοὶ ποὺ κατέστησαν ἄξιοι νὰ σπείρουν τοῦτον τὰν πνευματικὸν σπόρον, διότι, ἐνῷ σπείρουν εἰς τὴν γῆν, πρόκειται νὰ θερίσουν εἰς τὸν οὐρανόν, καί, ἐνῷ καταβάλλουν ἀργύρια, λαμβάνουν συγχώρησιν ἁμαρτιῶν καὶ εὑρίσκουν ἀφορμὴν παρρησίας, ἀφοῦ μὲ τὰς ἐδῶ προσφορὰς προκαλοῦν διὰ τοὺς ἑαυτούς των τὴν διαρκῆ ἀνάπαυσιν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων συναναστροφήν.

Καὶ ἐὰν εὐχαριστούμεθα μὲ τὴν σωφροσύνην, νὰ μὴ ἐξετάζωμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀρετὴ ἀπαιτεῖ κόπον, οὔτε ὅτι ἡ παρθενία χρειάζεται πολὺν ἀγῶνα, ἀλλὰ νὰ σκεπτώμεθα μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀναλογιζόμενοι αὐτὸ πάντοτε νὰ χαλιναγωγοῦμεν τὴν λύσσαν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, νὰ καταβάλλωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς καὶ νὰ λησμονοῦμεν τὴν δυσχέρειαν τῶν κόπων μὲ τὰς ἀμοιβὰς ποὺ θὰ λάβωμεν ὡς ἀνταπόδοσιν. Διότι ἡ ἐλπὶς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἱκανὴ καὶ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ριπτώμεθα εἰς τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναιότητα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ὅταν συνειδητοποιήσῃς, ὅτι, ἐπειδὴ ἠγωνίσθης δι' ὀλίγον χρόνον καὶ διετήρησες ἀνημμένην τὴν λαμπάδα, θὰ

καὶ τῷ νυμφίῳ συνεισελθεῖν δυνήσῃ, εἰ τὰς λαμπάδας ἔχοις ἀνημμένας καὶ ἀρκοῦν ἐχούσας ἔλαιον, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν, πῶς οὐχὶ μετὰ πάσης εὐκολίας ἅπαντα τὰ δυσχερῆ διαδραμεῖν δυνήσῃ, ἐννοῶν ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημένον· «Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον»; Εἶδες πῶς τῇ ἁγιωσύνῃ τὴν εἰρήνην συνέζευξεν; Ἵνα γὰρ μάθωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἁγνείαν σώματος ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰρήνην, εὐκαίρως ἐμνημόνευσεν, ἑκατέρωθεν ἀσφαλίζεσθαι βουλόμενος ἕκαστον καὶ ἐν καταστάσει εἶναι τῶν λογισμῶν, ὥστε μηδεμίαν εἶναι ταραχὴν ἢ θόρυβον ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ διάγειν καὶ μετὰ πάντων εἰρηνικῶς διακεῖσθαι καὶ ἡμέρους εἶναι καὶ πράους καὶ ἐπιεικεῖς, ὥστε πάντα τῆς ἀρετῆς τὰ χρώματα ἐπανθεῖν ἡμῶν τῷ προσώπῳ.

Οὕτω γὰρ λοιπὸν καὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου ὑπερορᾶν δυνησόμεθα τὴν ἀληθῆ δόξαν προτιμῶντες καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελᾶν, ἵνα τῆς ἀληθοῦς καὶ βεβαίας εὐημερίας ἀπολαύσωμεν καὶ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν καταξιωθῶμεν. «Μακάριοι γάρ», φησίν, «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Καθορίσωμεν τοίνυν ἡμῶν τὸ συνειδὸς καὶ μετὰ ἀκριβείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, ἵνα τὴν παροῦσαν ζωὴν μετὰ πάσης ἀρετῆς ὁδεύσαντες, τῶν ἐνταῦθα πόνων τὰς ἀμοιβὰς λαβεῖν καταξιωθῶμεν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

18. Ἑβρ. 12, 14.
19. Ματθ. 5, 8.

ἀξιωθῇς νὰ ζήσῃς ἐκείνην τὴν μακαρίαν ζωὴν καὶ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ εἰσέλθῃς μετὰ τοῦ νυμφίου, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃς ἀνημμένας τὰς λαμπάδας καὶ πλήρεις ἀπὸ ἔλαιον, δηλαδὴ νὰ εἶσαι πλήρης ἀπὸ καλὰς πράξεις, πῶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ὑπερπηδήσῃς ὅλας τὰς δυσκόλους καταστάσεις μὲ πολλὴν εὐκολίαν, ἔχων ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος», «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μὲ ὅλους, καὶ τὸν ἁγιασμόν, διότι χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»[18]; Εἶδες πῶς συνέδεσε τὸν ἁγιασμὸν μὲ τὴν εἰρήνην; Διὰ νὰ μάθωμεν δηλαδή, ὅτι δὲν ἐπιζητεῖ μόνον τὴν ἁγνότητα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρήνην, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τὴν ἐμνημόνευσε, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν καθένα μας καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ νὰ ἔχωμεν ἄγρυπνον τὴν σκέψιν μας, ὥστε νὰ μὴ μᾶς διακατέχῃ καμμία ταραχὴ καὶ ἀνησυχία, ἀλλὰ νὰ ζῶμεν μὲ γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ νὰ συμπεριφερώμεθα πρὸς ὅλους μὲ εἰρηνικὴν διάθεσιν καὶ νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ ἥμεροι καὶ ἐπιεικεῖς, ὥστε νὰ ἀνθίζουν εἰς τὸ πρόσωπόν μας ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἀρετῆς.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ τὴν δόξαν τοῦ παρόντος βίου νὰ περιφρονήσωμεν, μὲ τὸ νὰ προτιμῶμεν τὴν πραγματικὴν δόξαν καὶ νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ περιφρονῶμεν τὴν εὐημερίαν τοῦ παρόντος βίου, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν εὐημερίαν καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν. Διότι λέγει· «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὰν τὴν καρδίαν των, διότι αὐτοὶ θὰ ἰδοῦν τὸν Θεόν»[19]. Ἂς καθαρίσωμεν λοιπὸν τὴν συνείδησίν μας καὶ ἂς κανονίζωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ζωήν μας, ὥστε, ἀφοῦ περάσωμεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν μας ἐναρέτως, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἐδῶ κόπων, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ
(Γέν. 15, 7 - 8)

«Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἄβραμ· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομῆσαι αὐτήν. Εἶπε δέ· Δέσποτα Κύριε, κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;».

1. Μεγάλη τῆς θείας Γραφῆς ἡ δύναμις καὶ πολὺς ὁ τοῖς ῥήμασιν ἐγκεκρυμμένος πλοῦτος τῶν νοημάτων. Δι' ὃ προσήκει μετὰ ἀκριβείας ἡμᾶς προσέχοντας πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἔρευναν, ἵνα δαψιλῆ τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγγειλε λέγων, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», ἵνα μὴ ἁπλῶς ψιλῇ προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει, ἀλλὰ τὸ βάθος ἀνιχνεύοντες τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν καταλαβεῖν δυνηθῶμεν. Τοιοῦτον γὰρ τῆς Γραφῆς τὸ ἔθος· ἐν βραχέσι ῥήμασίν ἐστι πολλάκις εὑρεῖν πολὺ πλῆθος νοημάτων. Θεῖα γάρ ἐστι τὰ διδάγματα καὶ οὐκ ἀνθρώπινα καὶ διὰ τοῦτο ἀπεναντίας τῇ σοφίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ πᾶσαν αὐτήν ἐστιν ἰδεῖν συγκειμένην. Καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἐκεῖ μὲν γάρ, ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας λέγω, πᾶσα αὐτοῖς ἡ σπουδὴ περὶ τὴν τῶν λέξεων συνθήκην ἐπινενόηται· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον ἅπαν. Οὐδεὶς τῇ Γραφῇ λόγος περὶ κάλλους ῥημάτων ἢ συνθήκης· ἔχει γὰρ οἴκοθεν τὴν θείαν χάριν ἐπανθοῦσαν καὶ τὸ κάλλος τὰ λεγόμενα. Κἀκεῖ μὲν μετὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φλυαρίαν τότε τῶν νοημάτων ἐστὶ περιδράξασθαι, ἐνταῦθα δέ, ὡς ἴστε, καὶ βρα-

1. Ἰω. 5, 39.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ
(Γέν. 15,7-8)

«Εἶπε δὲ ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν χώραν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσῃς. Εἶπε δὲ ὁ Ἄβραμ· Δέσποτα Κύριε, ἀπὸ ποῦ θὰ καταλάβω, ὅτι θὰ κληρονομήσω αὐτήν;».

1. Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ πολὺς εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν νοημάτων, ποὺ κρύπτεται εἰς τὰ λόγια αὐτῆς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν ἐπισταμένως καὶ προσέχοντες πλήρως διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν μεγάλην ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς παρήγγειλε λέγων, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»[1], διὰ νὰ μὴ προσέχωμεν ἁπλῶς εἰς τὴν ἁπλῆ ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐρευνῶντες τὸ βάθος, νὰ ἠμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν τὸ πραγματικὸν νόημα τῆς Γραφῆς. Διότι ἔτσι συνηθίζει νὰ κάνῃ ἡ Γραφή. Εἶναι δυνατὸν δηλαδὴ εἰς ὀλίγας λέξεις νὰ εὕρωμεν μεγάλον πλοῦτον νοημάτων. Καθ' ὅσον τὰ διδάγματα αὐτῆς εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν, ὅτι εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν. Καὶ διατί συμβαίνει αὐτό, θὰ σοῦ εἰπῶ ἐγώ. Πράγματι ἐκεῖ μέν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν δηλαδή, ὅλη ἡ προσπάθεια ἀποβλέπει εἰς τὴν σύνθεσιν λέξεων, ἐδῶ ὅμως συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Εἰς τὴν Γραφὴν δὲν γίνεται κανεὶς λόγος διὰ ὡραίας φράσεις ἢ διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων, διότι τὰ λεγόμενα ἔχουν ἀπὸ μόνα των τὴν θείαν χάριν, ἡ ὁποία ἀπαστράπτει, καθὼς καὶ τὸ κάλλος. Καὶ ἐκεῖ μέν, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβωμεν

χεῖα λέξις πολλάκις ἤρκεσεν ἡμῖν πᾶσαν ὑφᾶναι τὴν διδασκαλίαν. Διά τοι τοῦτο καὶ χθὲς προθέντες ὑμῖν τὰ ἀνεγνωσμένα καὶ τῶν προοιμίων ἀψάμενοι, ἐπειδὴ πολὺν εὕρομεν τῶν νοημάτων τὸν πλοῦτον, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν· ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, καὶ λυμήνασθαι τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι. Διὸ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ἅψασθαι βούλομαι καὶ συνάψαι τοῖς χθὲς εἰρημένοις καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι, ἵν' οὕτω πᾶσαν τοῦ ἀναγνώσματος ποιησάμενοι τὴν ἐξήγησιν, οὕτως ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἀποπέμψωμεν.

Ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ πόνος ἡμέτερος, ἀλλὰ τὸ κέρδος ὑμέτερον, μᾶλλον δὲ κοινόν. Τί δὲ λέγω ὁ πόνος ἡμέτερος; Οὐχί· ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστιν ἡ δωρεά. Μετὰ προσοχῆς τοίνυν ὑποδεχώμεθα καὶ ἡμεῖς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρούμενα, ἵνα κερδάναντές τι εἰς τὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίαν, οὕτως ἐντεῦθεν ἀπίωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο καθ' ἑκάστην τὴν πνευματικὴν ταύτην παρατίθεμεν ὑμῖν τράπεζαν, ἵνα τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως καὶ τῇ πολλῇ τῶν θείων Γραφῶν μελέτῃ πᾶσαν ἀποτειχίσωμεν τῷ πονηρῷ δαίμονι τὴν ἐπιβουλήν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ πολλὴν ἡμᾶς περὶ τὰ πνευματικὰ τὴν σπουδὴν τιθεμένους, οὐ μόνον οὐκ ἐπιθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ ἀντιβλέψαι τολμήσει, εἰδὼς ὅτι ἀνόνητα ἐπιχειρήσει καὶ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὴν τόλμαν ἐπιδείξεται.

Φέρε οὖν τῶν χθὲς εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν ἀναλαβόντες, τῶν λειπομένων τὴν ἐξήγησιν ποιησώμεθα. Τί δὲ ἦν ἡμῖν χθὲς τὸ λεγόμενον; Τὴν ἐπαγγελίαν τὴν πρὸς τὸν Ἅβραμ περιεγράφομεν, ἔνθα προσέταττεν αὐτῷ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων ἰδεῖν. «Ἀρίθμησον γάρ», φησί, «τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου». Εἶτα δεικνύ-

τὰ νοήματα μετὰ ἀπὸ πολλὴν καὶ ἀπερίγραπτον πολυλογίαν, ἐνῷ ἐδῶ, ὅπως γνωρίζετε, καὶ μία μικρὰ λέξις εἶναι ἀρκετὴ νὰ πλέξῃ ὁλόκληρον τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ χθὲς ἀφοῦ σᾶς παρουσίασα αὐτὰ ποὺ ἀνέγνωσα καὶ ἐξητάσαμεν ὀλίγον τὴν ἀρχήν των, ἐπειδὴ εὕρομεν πολὺν πλοῦτον νοημάτων, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, διὰ νὰ μὴ κουρασθῇ ἡ μνήμη σας ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ ξεχασθοῦν καὶ αὐτά, ποὺ ἤδη ἐλέχθησαν. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσωμεν τὰ ἴδια καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτά, ποὺ εἴπομεν χθὲς μὲ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ εἰποῦμεν, ὥστε νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ ἐξηγήσωμεν ὁλόκληρον τὸ ἀνάγνωσμα.

Ἀλλ' ἀκούετε, παρακαλῶ, μὲ προσοχὴν αὐτὰ ποὺ λέγομεν, διότι, ἐὰν ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου, τὸ κέρδος εἶναι ἰδικόν σας, ἢ μᾶλλον κοινόν. Ἀλλὰ διατί λέγω, ὅτι ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου; Ὄχι, ἀλλ' εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς θείας χάριτος. Ἂς δεχώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς μὲ προσοχὴν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ κερδίσωμεν κάτι διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς παραθέτομεν καθημερινῶς εἰς σᾶς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, διὰ νὰ ἀποκρούσωμεν δηλαδὴ κάθε ἐπιβουλὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος μὲ τὰς συνεχεῖς συμβουλὰς καὶ μὲ τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν. Διότι, ὅταν ἰδῇ, ὅτι φροντίζομεν πολὺ διὰ τὴν πνευματικὴν ζωήν, ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἐπιτίθεται, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ μᾶς πειράζῃ δὲν θὰ τολμήσῃ, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνώφελα πράγματα καὶ ὅτι ἡ τόλμη του θὰ στραφῇ ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς κεφαλῆς του.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς ἐνθυμηθῶμεν αὐτὰ ποὺ εἴπομεν χθὲς καὶ ἂς ἐξηγήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Τί δὲ εἴπομεν χθές; Περιεγράψαμεν τὴν πρὸς τὸν Ἄβραμ ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, ποὺ διέτασσεν αὐτὸν νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ἰδῇ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. «Ἀρίθμησε», λέγει, «τοὺς ἀστέρας, ἐὰν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃς. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός.

ουσα ἡμῖν ἡ θεία Γραφὴ τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον καὶ ὅτι πρὸς τὸν ἐπαγγειλάμενον ὁρῶν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου ἐννοῶν, ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις, φησί· «Καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην». Μέχρι τούτου χθὲς εἰπόντες, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν, δι' ὃ ἀναγκαῖον τὰ ἑξῆς ἐπαγαγεῖν. Τί γάρ φησιν; «Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Ἄβραμ· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ τῆς χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομῆσαι αὐτήν».

Ὅρα Θεοῦ συγκατάβασιν, πῶς αὐτοῦ βούλεται τὴν πίστιν βεβαιῶσαι καὶ πεῖσαι πολλὴν ἔχειν τὴν πληροφορίαν περὶ τῶν ἐπηγγελμένων, μονονουχὶ λέγων· μνήσθητι ὅτι ἐγώ σε οἴκοθεν ἀνέστησα. Ἰδοὺ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθέντα κατὰ τὸν πατριάρχην σύμφωνα δείκνυται τοῖς παρὰ τοῦ μακαρίου Στεφάνου εἰρημένοις, ὅτι καὶ οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Χαλδαίας τοῦ Δεσπότου τὸ πρόσταγμα αὐτὸν ἀναστῆναι παρεσκεύασε. Καὶ τῇ τούτου γνώμῃ ἑπόμενος ὁ πατήρ, καθάπερ καὶ φθάσαντες εἴπομεν, εἰ καὶ ἄπιστος ἦν, ἀλλ' οὖν μεγάλην ὑπόθεσιν δεσμοῦ τὸ φίλτρον ἔχων τὸ περὶ αὐτόν, ἠκολούθει καὶ ἐξῄει. Ὑπομιμνήσκει τοίνυν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅσην ἐκ προοιμίων ἐποιήσατο περὶ αὐτὸν τὴν πρόνοιαν, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ βουλευόμενος καὶ ταύτας θέλων τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ποιήσασθαι καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, τοσαύτην ὁδὸν διανύσαι ἐποίησεν. «Ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομῆσαι αὐτήν». Μὴ γὰρ ἁπλῶς σε ἐκεῖθεν ἀνέστησα; μὴ γὰρ εἰκῇ καὶ μάτην ἐντεῦθέν σε ἤγαγον; Διὰ τοῦτό σε καταλαβεῖν τὴν Παλαιστίνην ἐβουλόμην καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρῴαν οἰκίαν καὶ ἐλ-

2. Γεν. 15, 5.
3. Γεν. 15, 6.
4. Γεν. 15, 7.

Τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου»[2]. Ἔπειτα ἡ ἁγία Γραφὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν φιλόθεον στέψιν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι προσβλέπων πρὸς τὸν δίδοντα τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν δύναμίν του ἐπίστευσεν εἰς ὅσα τοῦ εἶπεν, λέγει· «Καὶ ἐπίστευσεν ὁ Ἄβραμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ»[3]. Μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον φθάσαντες χθὲς δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περισσότερον καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἑπόμενα. Τί λέγει λοιπόν; «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κληρονομήσῃς»[4].

Πρόσεχε τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, πῶς δηλαδὴ θέλει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου καὶ νὰ τὸν πείσῃ, ὥστε νὰ εἶναι πλήρως ἐνημερωμένος διὰ τὰς ὑποσχέσεις, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ δηλαδή· νὰ ἐνθυμῆσαι, ὅτι ἐγὼ σὲ μετεκίνησα ἀπὸ τὴν πατρίδα σου. Ἰδοὺ αὐτά, ποὺ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν πατριάρχην, ἀποδεικνύονται σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ μακάριος Στέφανος, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Χαλδαίαν χώραν ἔκανεν αὐτὸν ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου νὰ μεταναστεύσῃ. Καὶ ἀκολουθῶν τὴν ἀπόφασίν του ὁ πατήρ του, ὅπως καὶ προηγουμένως εἴπομεν, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, ὅμως, ἐπειδὴ τὴν ἠγάπα πολὺ καὶ ὑπῆρχε μεγάλος δεσμὸς μεταξύ των, διὰ τοῦτο ἐξῆλθε καὶ τὸν ἠκολούθησεν. Ὑπενθυμίζει λοιπὸν αὐτὸν πρὸς τὸ παρὸν πόσον ἐφρόντισε δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀποκαλύπτων, ὅτι, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλα σχέδια δι' αὐτὸν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ, δι' αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ διανύσῃ τόσην ὁδόν. «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ σὲ ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω αὐτὴν τὴν γῆν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσῃς». Μήπως λοιπὸν σὲ μετεκίνησα ἀπὸ ἐκεῖ χωρὶς λόγον; Μήπως τυχαίως καὶ ματαίως σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἤθελον νὰ καταλάβῃς τὴν Παλαι-

θεῖν εἰς τὴν γῆν ταύτην, ἵνα κληρονομήσῃς αὐτήν. Λογιζόμενος τοίνυν ὅσης ἀπήλαυσας παρ' ἐμοῦ προνοίας, ἐξ ὅτου τὴν Χαλδαίαν κατέλιπες μέχρι τοῦ παρόντος καὶ ὅπως περιφανὴς γέγονας καθ' ἑκάστην λαμπρότερος δεικνύμενος ἐκ τῆς ἐμῆς συμμαχίας καὶ τῆς περὶ σὲ κηδεμονίας, θάρρησον καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; εἶδες συγκαταβάσεως μέγεθος; πῶς αὐτοῦ στηρίξαι βούλεται τὴν ψυχὴν καὶ βεβαιοτέραν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐργάσασθαι, ἵνα μὴ ἔχῃ λοιπὸν ὁρᾶν πρὸς τὰ τῆς φύσεως κωλύματα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐννοῶν τοῦ ἐπαγγειλαμένου, ὡς ἤδη τῶν ὑποσχέσεων εἰς ἔργον ἐκβεβηκυιῶν, οὕτω θαρρεῖν ἔχῃ;

2. 'Αλλ' ὅρα πάλιν τὸν πατριάρχην, ἐπειδὴ παρρησίαν ἔλαβεν ἐκ τῶν εἰρημένων, πῶς πλείονα πληροφορίαν ἐπιζητεῖ. Φησὶ γάρ, Δέσποτα Κύριε, κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;». Εἰ καὶ προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφὴ ἐμαρτύρησεν αὐτῷ, ὅτι ἐπίστευσε τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθεῖσι, δι' ὃ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Χαλδαίας, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην, κληρονομῆσαι αὐτήν, φησί· τοῖς μὲν παρὰ σοῦ λεγομένοις οὐχ οἷόν τέ με διαπιστῆσαι, ἀλλ' ὅμως ἐβουλόμην καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, πῶς αὐτὴν μέλλω κληρονομεῖν. 'Ορῶ γὰρ καὶ ἐμαυτὸν λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐληλακότα καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ὡς ἀλήτην ἐνταῦθα περιιόντα καὶ οὐ δύναμαι ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καταλαβεῖν τὸ ἐσόμενον, εἰ καὶ ὅτι προλαβών, φησίν, ἐπίστευσα τοῖς εἰρημένοις, ἅτε δὴ ὡς παρὰ σοῦ λεχθεῖσι τοῦ δυναμένου καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν καὶ πάντα ποιοῦντος καὶ μετασκευάζοντος. Οὐ τοίνυν ἀπιστῶν τοῦτο ἐρωτῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν τῆς κληρονομίας ὑπέμνησας, ἤθελον καὶ παχύτερόν τι σημεῖον καὶ ἐναργὲς δέξασθαι, τὸ

στίνην καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν χώραν αὐτήν, διὰ νὰ κληρονομήσῃς αὐτήν. Σκεπτόμενος λοιπὸν πόσον ἐφρόντισα διὰ σὲ ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατέλειψες τὴν Χαλδαίαν μέχρις σήμερον καὶ πόσον ἔνδοξος ἔγινες μὲ τὸ νὰ ἀποδεικνύεσαι καθημερινῶς καὶ περισσότερον περιφανὴς ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου συμπαράστασιν καὶ ἀπὸ τὴν διὰ σὲ φροντίδα μου, λάβε θάρρος καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σοῦ λέγω. Εἶδες μέγεθος φιλανθρωπίας; εἶδες ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν; πῶς θέλει νὰ στηρίξῃ τὴν ψυχήν του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πίστιν του περισσότερον σταθεράν, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀπασχολοῦν τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ἀλλ' ἀφοῦ συνειδητοποιήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, νὰ ἔχῃ θάρρος, ὡσὰν νὰ ἔχουν πραγματοποιηθῆ ἤδη αἱ ὑποσχέσεις;

2. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν τὸν πατριάρχην, ἐπειδὴ ἔλαβε θάρρος ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, πῶς ζητεῖ περισσοτέρας πληροφορίας. Διότι λέγει, «Δέσποτα Κύριε, ἀπὸ ποῦ θὰ γνωρίζω, ὅτι θὰ κληρονομήσω αὐτήν;». Ἂν καὶ ἡ Γραφὴ ἐφανέρωσεν ἐκ τῶν προτέρων δι' αὐτόν, ὅτι ἐπίστευσεν εἰς αὐτά, ποὺ τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἐθεωρήθη εἰς δικαιοσύνην αὐτοῦ, ὅμως ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι, «Διὰ τοῦτο σὲ ἐξήγαγον ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κληρονομήσῃς», λέγει. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ πιστεύσω, εἰς ὅσα μοῦ λέγεις, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ μάθω καὶ τὸν τρόπον, πῶς δηλαδὴ πρόκειται νὰ τὴν κληρονομήσω. Διότι βλέπω, ὅτι ἔχω φθάσει εἰς προχωρημένον γῆρας καὶ ἔφθασα μέχρις ἐδῶ περιφερόμενος ὡς ἀλήτης καὶ δὲν ἠμπορῶ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν νὰ καταλάβω αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ, ἂν καί, λέγει, ἐκ τῶν προτέρων ἐπίστευσα εἰς ὅσα μοῦ εἶπες, ἐπειδὴ ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐσένα, ποὺ ἠμπορεῖς νὰ δημιουργήσῃς ζωὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ δημιουργεῖς καὶ μεταπλάττεις τὰ πάντα. Δὲν ἐρωτῶ λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν πιστεύω, ἀλλὰ ἐπειδὴ μοῦ ὑπενθύμισες πάλιν τὴν κληρονομίαν, ἤθελον νὰ ἔχω κά-

δυνάμενόν μου τῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν ἐπιρρῶσαι. Τί οὖν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης; Συγκαταβαίνων τῷ οἰκίῳ θεράποντι καὶ βουλόμενος αὐτοῦ νευρῶσαι τὴν ψυχήν, ἐπειδὴ εἶδεν ὁμολογοῦντα τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καὶ πιστεύοντα μὲν τῇ ὑποσχέσει, βουλόμενον δὲ πληροφορίαν τινὰ δέξασθαι, φησὶ πρὸς αὐτόν· «Λάβε μοι δάμαλιν τριετίζουσαν καὶ αἶγα τριετίζουσαν καὶ κριὸν καὶ τρυγόνα καὶ περιστεράν».

Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ποιεῖται πρὸς αὐτὸν τὰς συνθήκας. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν τινὶ ὑποσχώμεθα, βουλόμενοι πεῖσαι τὸν τὴν ὑπόσχεσιν δεχόμενον, ὥστε μὴ ἀμφιβάλλειν περὶ τῶν ἐπαγγελθέντων, σημεῖόν τι παρέχομεν καὶ ἐνέχυρον, ἵνα πρὸς ἐκεῖνο ὁρῶν εἰδέναι ἔχῃ, ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκβήσεται τὰ ἐπηγγελμένα, οὕτω καὶ ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, ἐπειδὴ εἶπε, «Κατὰ τί γνώσομαι»; φησί· ἰδοὺ καὶ τοῦτό σοι παρέχω· «Λάβε μοι δάμαλιν τριετίζουσαν, καὶ αἶγα τριετίζουσαν, καὶ κριόν, καὶ τρυγόνα, καὶ περιστεράν». Θέα μοι εἰς πόσην παχύτητα κατελθεῖν καταδέχεται ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης διὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ πατριάρχου. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν οὕτως ἦν αὐτοῖς ἔθος συνθήκας ποιεῖσθαι καὶ διὰ τούτων αὐτὰς βεβαιοῦν, ταύτην καὶ αὐτὸς ἔρχεται τὴν ὁδόν. Καὶ ἔλαβε, φησί, καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα. Παρατηρητέον πῶς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ καὶ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο. Τριετίζοντα γὰρ λαβεῖν προσέταξε, τοῦτ' ἔστι, τέλεια, ἀπηρτισμένα. Καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα καὶ ἔθηκεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις· τὰ δὴ ὄρνεα οὐ διεῖλε. Καὶ καθεζόμενος ἐπετήρει, ὥστε μὴ λυμήνασθαι τοῖς διχοτομήμασι τὰ ἐφιπτάμενα ὄρνεα, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τοῦτο ποιῶν διετέλει.

«Κατέβη δὲ ἕτερα ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα τὰ διχοτομηθέντα καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἄβραμ. Περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς

---

5. Γεν. 15, 9.
6. Γεν. 15, 10.
7. Γεν. 15, 10.

ποιο σημεῖον περισσότερον πειστικὸν καὶ ἀποδεικτικὸν ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικόν μου. Τί εἶπε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς Κύριος; Συμπεριφέρεται συγκαταβατικῶς πρὸς τὸν δοῦλον του καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φρόνημά του, ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι ὁμιλογεῖ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ ὅτι πιστεύει εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θέλει νὰ ἔχῃ κάποιαν πληροφορίαν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν, αἶγα τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν καὶ τρυγόνα καὶ περιστεράν»[5].

Πρόσεχε πῶς συνθηκολογεῖ μὲ αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Ὅπως δηλαδὴ συμβαίνει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ὑποσχώμεθα εἰς κάποιον καὶ θέλωμεν νὰ τὸν πείσωμεν νὰ δεχθῇ τὴν ὑπόσχεσιν, διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλῃ δι' αὐτὰ ποὺ ὑπεσχέθημεν, τοῦ δίδομεν κάποιαν ἀπόδειξιν καὶ ἐνέχυρον, ὥστε ἔχων ἐκεῖνο νὰ ἠμπορῇ νὰ εἶναι σίγουρος ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ἐπειδὴ εἶπε, «Πῶς θὰ τὸ γνωρίζω;», λέγει· ἰδοὺ σοῦ δίδω καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν καὶ αἶγα τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν καὶ τρυγόνα καὶ περιστεράν». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόσον παχυλὰ πράγματα καταδέχεται νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ ἀγαθὸς Κύριος, διὰ νὰ δώσῃ ἀποδείξεις εἰς τὸν πατριάρχην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνήθιζον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀκόμη χρόνους νὰ συνάπτουν ἔτσι τὰς συμφωνίας καὶ μὲ αὐτὰ νὰ τὰς δίδουν ἐπίσημον χαρακτῆρα, χρησιμοποιεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιον τρόπον. «Καὶ ἔλαβεν ὁ Ἄβραμ αὐτά», λέγει, «καὶ τὰ ἔκοψε τὸ κάθε ἕνα εἰς δύο μέρη»[6]. Πρέπει νὰ προσέξωμεν, ὅτι δὲν ἐπεσήμανε τυχαίως οὔτε ματαίως τὴν ἡλικίαν τῶν ζώων. Διότι διέταξε νὰ πάρῃ ζῶα τριῶν ἐτῶν, δηλαδὴ ζῶα τέλεια καὶ ἀνεπτυγμένα. «Καὶ ἔκοψεν αὐτὰ τὸ καθένα εἰς δύο τεμάχια καὶ ἔθεσεν αὐτὰ ἀντιμέτωπα μεταξύ των. Τὰ πτηνὰ δὲν τὰ ἔκοψεν εἰς δύο»[7]. Καὶ ἐκάθισε καὶ τὰ ἐφύλασσε, διὰ νὰ μὴ τὰ κατασπαράξουν τὰ πετῶντα ὄρνεα τὰ τεμάχια, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ἔκαμνεν.

«Εἰς τὰ τεμάχια τῶν ζώων αὐτῶν ἐπετέθησαν ἁρπακτι-

ἔκστασις ἐπέπεσε τῷ Ἄβραμ καὶ ἰδοὺ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ». Τίνος ἕνεκεν περὶ ἡλίου δυσμάς, ὅτε λοιπὸν πρὸς ἑσπέραν ἡ ἡμέρα; Διὰ πάντων προσεκτικώτερον αὐτὸν βούλεται ἐργάσασθαι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔκστασις καὶ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ, ἵνα διὰ τῶν γινομένων εἰς αἴσθησιν ἔλθῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀπτασίας· οὕτω γὰρ ἑκάστοτε τῷ Θεῷ ποιεῖν ἔθος. Καὶ γὰρ ἡνίκα μετὰ ταῦτα τῷ Μωϋσῇ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει ἔμελλε διδόναι τὸν νόμον κα τὰς ἐντολάς, «Σκότος», φησί, «καὶ θύελλα ἦν, καὶ τὸ ὄρος καπνίζον». Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφή φησιν, «Ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται». Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀσωμάτων τι ἰδεῖν οὐχ οἷόν τε διὰ τῶν αἰσθητῶν τούτων ὀφθαλμῶν, τὴν οἰκείαν ἡμῖν ἐνέργειαν σημᾶναι βούλεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν κατεπλάγη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καὶ κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ φόβος καὶ ἡ γεγενημένη ἔκστασις, ἐρρέθη, φησί, πρὸς αὐτόν· εἶπες, φησί, κατὰ τί γνώσομαι; καὶ σημεῖον ἐβουλήθης λαβεῖν, πῶς μέλλεις κληρονομεῖν τὴν γῆν. Ἰδοὺ δίδωμί σοι σημεῖον· πολλῆς γὰρ δεῖ σε τῆς πίστεως, ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων δύναμαι τὰ πράγματα εἰς χρηστὰς ἐλπίδας ἀγαγεῖν. «Καὶ ἐρρέθη πρὸς Ἄβραμ· γινώσκων γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς καὶ κακώσουσι καὶ ταπεινώνουσιν ἔτη τετρακόσια. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς». Μεγάλα τὰ εἰρημένα καὶ ψυχῆς νεανικῆς δεόμενα καὶ ὑπεραναβαινούσης καὶ ἀφιείσης κάτω πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Εἰ μὴ γὰρ γενναίαν τινὰ καὶ ἀνδρείαν καὶ φιλόσοφον εἶχε ψυχὴν ὁ πατριάρχης, ταῦτα καὶ θορυ-

---

8. Γεν. 15, 11-12.
9. Ἐξ. 19, 18.
10. Ψαλμ. 103, 32.
11. Γεν. 15, 13-16.

κὰ πτηνά. Ὁ Ἄβραμ ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν, πρὸς φύλαξιν. Κατὰ τὴν δύσιν δὲ τοῦ ἡλίου ὁ Ἄβραμ ἔπεσεν εἰς ἔκστασιν, μέγας δὲ καὶ σκοτεινὸς φόβος τὸν κατέλαβε»[8]. Διατί κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅταν πλέον ἔρχεται ἡ νύκτα; Μὲ τὸ κάθε τι θέλει νὰ τὸν κάνῃ προσεκτικώτερον καὶ δι' αὐτὸ πίπτει εἰς ἔκστασιν καὶ τὸν κυριεύει μέγας καὶ σκοτεινὸς φόβος, ὥστε μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβαινον νὰ καταλάβῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ, διότι κάθε φορὰν ἔτσι συνηθίζει νὰ κάνῃ ὁ Θεός. Καθ' ὅσον καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ εἰς τὸν Μωυσῆν τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολὰς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, «Σκότος», λέγει, «ἐπεκράτει καὶ καταιγίδα καὶ τὸ ὄρος ἐκάπνιζεν»[9]. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφὴ λέγει, «Αὐτὸς ποὺ ἐγγίζει τὰ ὄρη καὶ καπνίζουν»[10]. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ ἄϋλα μὲ τοὺς αἰσθητοὺς αὐτοὺς ὀφθαλμούς, θέλει νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὴν θείαν του δύναμιν μὲ αὐτά.

Ὅταν δηλαδὴ ὁ δίκαιος ἐξεπλάγη καὶ ἐτάραξε τὸν λογισμόν του ὁ φόβος καὶ ἡ ἔκστασις ποὺ συνέβη, τότε, λέγει, ἐλέχθη πρὸς αὐτόν· Εἶπες, λέγει, ἀπὸ ποῦ θὰ τὸ καταλάβω; καὶ ἐζήτησες νὰ λάβῃς ἀπόδειξιν, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ πρόκειται νὰ κληρονομήσῃς αὐτὴν τὴν χώραν. Ἰδοὺ σοῦ δίδω ἀπόδειξιν, διότι σοῦ χρειάζεται μεγάλη πίστις, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἠμπορῶ νὰ ὁδηγήσω τὰ πράγματα εἰς αἴσιον πέρας καὶ ὅταν ἀκόμη εὑρίσκονται εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. «Καὶ ἐλέχθη πρὸς τὸν Ἄβραμ. Πρέπει νὰ μάθῃς καλῶς, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικοῦντες εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δέ, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ, ἀλλὰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ πλούτη»[11]. Πολὺ δυσάρεστα ἦσαν αὐτὰ ποὺ τοῦ εἶπε καὶ ἐχρειάζοντο νεανικὴν ψυχήν, ἡ ὁποία ὑπερίπταται καὶ ἐγκαταλείπει κάτω ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Διότι ἐὰν ὁ πατριάρχης δὲν εἶχε γενναίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ εὐσεβῆ ψυ-

βῆρσαι αὐτὸν ἱκανὰ ἦν. «Γινώσκων γάρ», φησί, «γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ καὶ δουλώσουσι καὶ κακώσουσι καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς ἔτη τετρακόσια. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς».

3. Μὴ θαυμάσῃς, φησί, πρὸς ἑαυτὸν ὁρῶν καὶ τὸ γῆρας τὸ σὸν καὶ τὴν τῆς Σάρας στείρωσιν καὶ τὴν τῆς μήτρας νέκρωσιν καὶ νομίσῃς με μέγα τι εἰρηκέναι, ὅτι εἶπον· «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Οὐ μόνον γὰρ τοῦτό σοι προλέγω, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σπέρμα σου εἰς ἀλλοτρίαν γῆν ἀπενεχθήσεται. Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰς Αἴγυπτον, οὐδὲ ὠνόμασε τῆς γῆς τὴν προσηγορίαν, ἀλλά φησιν, «Ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ» καὶ δουλείαν ὑπομενοῦσι καὶ ταλαιπωρίαν καὶ ὀδυνήσονται οὐ πρὸς βραχὺν χρόνον, οὐδὲ πρὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμόν, ἀλλὰ μέχρι τετρακοσίων ἐτῶν. Τὴν μέντοι ἐκδικίαν αὐτῶν ἐγὼ ποιήσομαι καὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ καταδουλωσόμενον ἐγὼ κρινῶ καὶ οὕτως αὐτοὺς μετὰ πολλῆς ἀποσκευῆς ἐπανελθεῖν ἐνταῦθα ποιήσω· ὁμοῦ καὶ προλέγων αὐτῷ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα μετὰ ἀκριβείας καὶ τὴν δουλείαν δηλῶν καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον καὶ τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν δι' αὐτοὺς μέλλουσι πειρᾶσθαι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὴν μετὰ περιφανείας αὐτῶν ἐπάνοδον. Καὶ δείκνυσιν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἐπ' αὐτῷ μόνον τὰ ὑπὲρ φύσιν ἔσται καὶ μετὰ τοσαῦτα κωλύματα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα εἰς πέρας ἀχθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τοῦτο συμβήσεται.

Ταῦτα δέ, φησίν, ἤδη σοι εἶπον, ἵνα πρὶν ἢ τὸν βίον καταλύσῃς, εἰδέναι ἔχῃς τὰ καὶ τοὺς σοὺς ἐκγόνους διαδεξόμενα. «Σὺ δέ», φησίν, «ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ». Οὐκ εἶπεν, 'ἀποθανῇ', ἀλλ', «Ἀ-

12. Ἐξ. 15, 5.

χήν, θὰ ἦσαν ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ τὸν θορυβήσουν. Διότι, λέγει, «πρέπει νὰ μάθῃς, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικοῦντες εἰς ξένην χώραν καὶ θὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δέ, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγώ. Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ πλούτη».

3. Μὴ ἀπορεῖς, λέγει, βλέπων τὸν ἑαυτόν σου καὶ τὴν γεροντικήν σου ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας καθὼς καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας καὶ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι εἶπα κάτι τὸ μεγάλο, ἐπειδὴ εἶπον, «Θὰ δώσω εἰς τοὺς ἀπογόνους σου αὐτὴν τὴν χώραν». Δὲν σοῦ λέγω ἐκ τῶν προτέρων μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ὁδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς ξένην χώραν. Καὶ δὲν εἶπεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οὔτε ὠνόμασε τὴν χώραν, ἀλλὰ λέγει, «Εἰς χώραν ξένην». Καὶ θὰ ὑπομείνουν τὴν δουλείαν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὸν πόνον ὄχι δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, οὔτε δι' ὀλίγον ἀριθμὸν ἐτῶν, ἀλλὰ διὰ τετρακόσια ἔτη. Τούτους ὅμως θὰ τοὺς ἐκδικηθῶ ἐγὼ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, ποὺ θὰ ὑποδουλώσῃ αὐτούς, θὰ τὸ κρίνω ἐγὼ καὶ ἔτσι θὰ κάνω αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ μὲ πολλὰ πλούτη. Προέλεγε συγχρόνως εἰς αὐτὸν μὲ ἀκρίβειαν ὅσα θὰ συνέβαινον, φανερώνων καὶ τὴν ὑποδούλωσιν καὶ τὴν κάθοδον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ δοκιμάσουν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τὴν λαμπρὰν ἐπάνοδον αὐτῶν. Καὶ ἀποδεικνύει εἰς αὐτόν, ὅτι τὰ ὑπερφυσικὰ αὐτὰ γεγονότα δὲν θὰ συμβοῦν μόνον εἰς αὐτὸν καὶ ὅτι μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα κωλύματα θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ συμβοῦν αὐτὰ εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

Αὐτά, λέγει, σοῦ τὰ εἶπον διὰ νὰ ἠμπορῇς νὰ γνωρίζῃς αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃς. «Σὺ ὅμως», λέγει, «θὰ ἀπέλθῃς καὶ θὰ μεταβῇς πρὸς τοὺς προπάτοράς σου, ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐσεβῆ γεροντικὴν ἡλικίαν»[12]. Δὲν εἶπεν, 'θὰ ἀποθάνῃς', ἀλλὰ «θὰ ἀπέλ-

πελεύσῃ», ὡς ἀποδημεῖν αὐτοῦ μέλλοντος καὶ μεθίστασθαι ἀπὸ πατρίδος εἰς πατρίδα. «Ἀπελεύσῃ», φησί, «πρὸς τοὺς πατέρας σου», οὐ τοὺς κατὰ σάρκα λέγων. Πῶς γάρ, ἐπεὶ ἄπιστος ἦν αὐτοῦ ὁ πατὴρ καὶ οὐχ οἷόν τε ἦν τὸν πιστὸν πατριάρχην εἰς τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ χῶρον ἀπελθεῖν; «Χάσμα γὰρ μέγα ἐστί», φησί, «μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν». Τίνος οὖν ἕνεκεν εἴρηκε, «Πρὸς τοὺς πατέρας σου»; Τοὺς δικαίους αἰνιττόμενος, τοὺς περὶ τὸν Ἄβελ, τοὺς περὶ τὸν Νῶε, τοὺς περὶ τὸν Ἐνώχ.

«Τραφεὶς ἐν γήρει καλῷ». Ἴσως ἂν εἴποι τις· καὶ ποῖον ἂν εἴη τούτου καλὸν γῆρας, τὸ τοσούτων θλίψεων ἅπαντα τὸν βίον παρελθεῖν; Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἴδῃς, ἄνθρωπε· ἀλλὰ ἀναλογίζου καὶ τὴν καθ' ἕκαστον καιρὸν περιφάνειαν καὶ ὅπως ἐπίδοξος γέγονεν ὁ ξένος, ὁ ἄπολις, ὁ ἀνέστιος καὶ ὅσης διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἀπήλαυσε τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Μὴ τοίνυν κατὰ τὴν νῦν ὑπόληψιν κρῖνε τὰ πράγματα, μηδὲ νόμιζε ἐκεῖνο εἶναι γῆρας καλόν, τὸ ἐν τρυφῇ καὶ ἀδηφαγίᾳ διάγειν καὶ πλοῦτον κεκτῆσθαι καὶ οἰκετῶν πλῆθος καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας. Ταῦτα γὰρ οὐκ ἂν ἐνέγκοι τῷ μηδὲ ἐν γήρᾳ σωφρονιζομένῳ, μηδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχάτας ἀναπνοάς τι τῶν δεόντων βουλευομένῳ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γαστριζομένῳ καὶ συμπόσια καὶ μέθας μεταδιώκοντι καὶ μετ' οὐ πολὺ τούτων ἁπάντων εὐθύνας ἀπαιτεῖσθαι μέλλοντι. Ὁ μέντοι μετὰ τοσαύτης ἀρετῆς ὁδεύσας τὸν βίον, οὗτος ἀληθῶς τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ καταλύει τὴν ζωήν, καὶ τῶν ἐνταῦθα πόνων εὑρίσκει λοιπὸν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις. Διὰ τοῦτό φησι· τοὺς μὲν ἐκγόνους ταῦτα διαδέξεται, σὺ δὲ ἀπελεύσῃ τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ.

13. Λουκᾶ 16, 26.

θῃς», ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ μεταναστεύσῃ καὶ νὰ μετακινηθῇ ἀπὸ πατρίδα εἰς πατρίδα. «Θὰ ἀπέλθῃς», λέγει, «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου», χωρὶς νὰ ἐννοῇ βεβαίως τοὺς κατὰ σάρκα. Διότι πῶς ἦτο δυνατὸν ἀφοῦ ὁ πατήρ του ἦτο ἄπιστος καὶ δὲν ἠμποροῦσεν ὁ πιστὸς πατριάρχης νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν ἴδιον τόπον μὲ ἐκεῖνον; Διότι λέγει «Ὑπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ μας»[13]. Διατί λοιπὸν εἶπε, «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου»; Ὑπαινισσόμενος τοὺς δικαίους τὸν Ἄβελ, τὸν Νῶε, τὸν Ἐνὼχ καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους μαζὶ μὲ αὐτούς.

«Ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν». Ἴσως ὅμως νὰ ἔλεγε κάποιος. Καὶ πῶς ἡ γεροντικὴ ἡλικία αὐτοῦ θὰ ἦτο καλή, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὁλόκληρον τὴν ζωὴν μὲ τόσας θλίψεις; Ἀλλ' ὅμως νὰ μὴ βλέπῃς τοῦτο, ἄνθρωπε, ἀλλὰ νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ τὴν κατὰ καιροὺς λαμπρότητά του καὶ πῶς ἔγινεν ἔνδοξος αὐτὸς ὁ ξένος, ὁ ἄνευ πατρίδος, ὁ ἀνέστιος, καὶ πόσην φροντίδα ἐδείκνυε δι' αὐτὸν ὁ Θεὸς καθ' ὅλην τὴν ζωήν του. Νὰ μὴ κρίνῃς λοιπὸν τὰ πράγματα συμφώνως πρὸς τὰ σημερινὰ δεδομένα καὶ οὔτε νὰ θεωρῇς ἐκείνην τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν καλήν, τὸ νὰ ζῇς δηλαδὴ εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυφαγίαν καὶ τὸ νὰ ἀποκτήσῃς πλούτη καὶ πλῆθος ὑπηρετῶν καὶ ἀγέλας ἀπὸ δούλους. Διότι αὐτὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ κάνουν εὐτυχισμένα γεράματα, ἀλλὰ ἀπεναντίας προσάπτουν μεγάλην κατηγορίαν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος δὲν συνετίζεται, ἂν καὶ εἶναι γέρων, οὔτε σκέπτεται κάτι τὸ πρέπον, ἐνῷ εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ καθημερινῶς γίνεται κοιλιόδουλος καὶ ἐπιδιώκει τὰ συμπόσια καὶ τὰς μέθας, ἂν καὶ πρόκειται μετ' ὀλίγον νὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθύναι δι' ὅλα αὐτά. Αὐτὸς ὅμως ποὺ πέρασε τὴν ζωήν του μὲ τόσην ἀρετήν, αὐτός, ἀφοῦ φθάσῃ εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν, ἀποθνήσκει καὶ λαμβάνει ἀμοιβὴν καὶ ἀνταπόδοσιν διὰ τοὺς κόπους, ποὺ ὑπέμεινεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωήν. Δι' αὐτὸ λέγει αὐτὰ θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, ἐνῶ σὺ θὰ ἀποθάνῃς, ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένην γεροντικὴν ἡλικίαν.

Σκόπει πάλιν ἐνταῦθα, εἰ μὴ πολλὴ τοῦ δικαίου ἦν ἡ ἀνδρεία καὶ τῆς φιλοσοφίας ἡ ὑπερβολή, πῶς καὶ αὐτὰ ταῦτα ἱκανὰ ἦν αὐτοῦ διαταράξαι τὸν λογισμόν. Εἶπε γὰρ ἄν, εἰ τῶν πολλῶν τις ἦν· τίνος ἕνεκεν ἐπαγγέλλῃ μοι τοσοῦτον ἐξ ἐμοῦ σπέρμα ποιήσειν ἐκταθῆναι, εἰ μέλλοιεν τοσούτοις περιβάλλεσθαι κακοῖς καὶ ἐπὶ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν δουλείαν ὑπομένειν; τί μοι τὸ ὄφελος; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος ἐλογίσατο, ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμων οἰκέτης τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα ἔστεργε καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν προετίμα. Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν αὐτῷ μηνύει τῆς ἐπανόδου τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας. Εἰπὼν γὰρ τῶν ἐτῶν ἀριθμόν, φησίν, ἔτη τετρακόσια· «Τετάρτῃ δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε». Ἀλλ' ἐνταῦθα ἄν τις διαπορήσειε, πῶς τετρακόσια ἔτη ἔφη δουλεύειν αὐτούς, καίτοι οὐδὲ τὰ ἡμίση τούτων πεποιηκότων αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ποιήσουσιν ἔτη τετρακόσια, ἀλλ', «Ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ», ὥστε δυνηθῆναι τοῖς ἔτεσιν, οἷς κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐποίησαν, συναριθμεῖσαι καὶ τὸν χρόνον τοῦ πατριάρχου, καθ' ὃν ἐκ τῆς Χαρρὰν ἐξελθεῖν προσετάχθη.

Ἐξ ἐκείνου γὰρ ἡμῖν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν αὐτοῦ κατάδηλον ἐποίησεν ἡ Γραφὴ εἰποῦσα, ὅτι ἑβδομηκονταπέντε ἐτῶν ἦν, ἡνίκα ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν. Ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς ἐξ Αἰγύπτου, εἰ βουληθείη τις ἀριθμῆσαι, εὑρήσει σωζόμενον τὸν ἀριθμόν. Καὶ ἕτερον δέ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι φιλάνθρωπος ὢν ὁ Δεσπότης καὶ συμμετρῶν ἀεὶ τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τὰς τιμωρίας, ἐπειδὴ εἶδεν αὐτοὺς πεπονηκότας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν ὠμότητα ἐπιδεικνυμένους, πρὸ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ τὴν ἐκδικίαν ἐποιήσατο καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοὺς ἐπανήγαγεν. Ἔθος γὰρ αὐτῷ τοιοῦτον, ἐπειδὴ διὰ πάντων

14. Γεν. 15, 16.

Πρόσεχε πάλιν ἐδῶ πῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια θὰ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ ταράξουν τὸν λογισμόν του, ἐὰν δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη ἡ ἀνδρεία τοῦ δικαίου καὶ ὑπερβολικὴ ἡ εὐσέβειά του. Διότι, ἐὰν ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς, θὰ ἔλεγε· Διατί μοῦ ὑπεσχέθης, ὅτι θὰ πολλοπλασιάσῃς τοὺς ἀπογόνους μου τόσον πολύ, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ὑποστοῦν τόσους κινδύνους καὶ νὰ ὑπομείνουν μακροχρόνιον δουλείαν; Ποῖον εἶναι τὸ ὄφελός μου; Ἀλλὰ τίποτε τέτοιο δὲν ἐσκέφθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὡς εὐγνώμων ὑπηρέτης ὑπέμενεν ὅσα τοῦ ἔδιδεν ὁ Θεὸς καὶ προετίμα ὅσα ἐφαίνοντο καλὰ εἰς αὐτὸν καὶ ὄχι τὰς ἰδικάς του σκέψεις. Ἔπειτα τοῦ ἀναγγέλλει καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι ὅταν ἀνέφερε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, λέγει, τετρακόσια χρόνια «Θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν»[14]. Ἀλλὰ ἴσως νὰ ἀπορήσῃ κανεὶς ἐδῶ καὶ νὰ εἰπῇ· Διατί εἶπεν, ὅτι θὰ εἶναι αἰχμάλωτοι ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν ἔμειναν εἰς τὴν Αἴγυπτον οὔτε τὰ μισά. Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ περάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον τετρακόσια ἔτη, ἀλλὰ «εἰς ξένην χώραν», διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ προσθέσουν εἰς τὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔμειναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Χαρράν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ Γραφὴ μᾶς ἐφανέρωσε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦτο ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χαρράν. Ἐὰν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ ἀπαριθμήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν ἀπὸ τότε μέχρι τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, θὰ εὕρῃ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν εἶναι σωστός. Καὶ κάτι ἄλλο ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύριος μὲ τὸ νὰ εἶναι φιλάνθρωπος καὶ συσχετίζων τὰς τιμωρίας μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχον καταπονηθῇ πολὺ καὶ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ἐπιδείξει πολλὴν ὠμότητα, ἐξεδικήθη αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν καθωρισμένον χρόνον καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους. Διότι ἔτσι συνηθίζει, ἐπειδὴ μὲ τὸ κάθε τι ἐπιδιώκει τὴν

τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύεται, κἂν ἀπειλήσῃ τιμωρεῖσθαι, βουληθῶμεν δὲ ἡμεῖς πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν ἐπιστροφήν, ἀνακαλεῖσθαι αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις. Καὶ τοὐναντίον πάλιν κἂν ὑπόσχηταί τι χρηστὸν ἡμῖν παρέξειν, ἡμεῖς δὲ μὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, οὐδὲ αὐτὸς εἰς πέρας ἄγει τὰ ἐπαγγελθέντα, ὥστε μὴ χείρους ἡμᾶς καὶ ταύτῃ γενέσθαι. Καὶ ταῦτα ἅπαντα, ὅσοι φιλότεχνοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἐστε, εὑρεῖν δυνήσεσθε.

«Τετάρτη δέ», φησί, «γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε· οὔπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν». Τότε, φησί, καιρὸς ἔσται τοῦ καὶ ἐκείνους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐπαναχθῆναι καὶ τούτους δίκην δοῦναι ὑπὲρ τοῦ πλήθους τῶν ἡμαρτημένων καὶ τῆς γῆς ἐξεωσθῆναι. Ἀμφότερα τοίνυν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν γενήσεται, κἀκείνων ἡ ἀποκατάστασις καὶ τούτων ἡ ἐκβολή. «Οὔπω γὰρ αὐτῶν», φησίν, «ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρίαι»· ὡς ἂν εἴποι τις· οὐδέπω τοσοῦτον εἰργάσαντο πλῆθος πλημμελημάτων, ὡς τοιαύτην ὑποσχεῖν δίκην. Φιλάνθρωπος γὰρ ὢν οὐ μόνον τῶν ἐπταισμένων μείζους οὐκ ἐπάγει τὰς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐλάττους. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τούτους πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν μακροθυμίαν, ἵνα καθ' ἑαυτῶν ἐπισπασάμενοι τὴν τιμωρίαν, μηδεμίαν ἔχωσι λοιπὸν ἀπολογίαν.

4. Εἴδετε πῶς ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἐγνώρισε τῷ πατριάρχῃ, ἵνα πανταχόθεν αὐτοῦ νευρώσῃ τὴν πίστιν καὶ ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰρημένων ἔχῃ θαρρεῖν, ὅτι καὶ τὰ εἰς τοὺς ἐκγόνους πάντως ἐκβήσεται· καὶ ἐκ τῶν προειρημένων πάλιν βεβαίαν κτήσηται τὴν πίστιν, ὥστε καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἤδη εἰς ἔργον ἐλθεῖν ἀνάγκη. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὴν πρόρρησιν καὶ ἐδέξατο σημεῖον ἱκανὸν τῶν πρὸς αὐτὸν γεγενημένων, «Ἐπειδὴ ἐγένετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμάς», φησί, «φλὸξ ἐγένετο καὶ ἰδοὺ κλίβανος καπνιζόμενος καὶ λαμπάδες

15. Γεν. 15, 16.

σωτηρίαν μας, καὶ ἂν μᾶς ἀπειλήσῃ, ὅτι θὰ μᾶς τιμωρήσῃ, ἐὰν ἡμεῖς μετανοήσωμεν, ἀνακαλεῖ τὰς ἀποφάσεις του. Καὶ τὸ ἀντίθετον πάλιν, ἐὰν δηλαδὴ ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ μᾶς χαρίσῃ κάτι καλὸν καὶ ἡμεῖς δὲν προσπαθήσωμεν νὰ κάνωμεν ὅ,τι ἠμποροῦμεν, οὔτε καὶ αὐτὸς θὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του, ὥστε νὰ μὴ γίνωμεν ἔτσι χειρότεροι. Καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμπορέσετε νὰ τὰ εὕρητε, ὅσοι ἀγαπᾶτε τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν.

«Κατὰ τὴν τετάρτην γενεάν», λέγει, «θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ, διότι δὲν συνεπληρώθησαν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων»[15]. Τότε, λέγει, θὰ εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀπελευθερωθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν των. Καὶ τὰ δύο λοιπὸν θὰ γίνουν τότε ποὺ πρέπει, καὶ ἡ ἀποκατάστασις δηλαδὴ ἐκείνων, καὶ ἡ ἔξωσις αὐτῶν. Διότι λέγει· «Δὲν συνεπληρώθησαν ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι των». Ὡσὰν νὰ ἔλεγε κάποιος, δὲν ἔχουν κάνει ἀκόμη τόσας ἁμαρτίας, ὥστε νὰ ὑποστοῦν τόσον μεγάλην τιμωρίαν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶναι φιλάνθρωπος ὁ Κύριος, ὄχι μόνον δὲν ἐπιφέρει μεγαλυτέρας τιμωρίας ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ πολὺ μικροτέρας ἀπὸ αὐτάς. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν δεικνύει πολλὴν μακροθυμίαν, οὕτως ὥστε μόνοι των νὰ προκαλέσουν τὴν τιμωρίαν, χωρὶς νὰ ἔχουν πλέον καμμίαν ἀπολογίαν.

4. Εἴδατε πῶς ἐγνώρισε τὰ πάντα εἰς τὸν πατριάρχην μὲ κάθε λεπτομέρειαν, διὰ νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν του μὲ κάθε τρόπον καὶ διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ πάρῃ θάρρος, ἀπ' ὅσα τοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ὁπωσδήποτε. Νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίσης τὴν σταθερὰν πίστιν ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν, ὥστε κατ' ἀνάγκην νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν. Ἔπειτα, ὅταν ὡλοκλήρωσε τὴν πρόρρησιν καὶ ὁ πατριάρχης ἔλαβεν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν δι' αὐτά, ποὺ εἶχον γίνει δι' αὐτόν, «Ὅταν ἔδυεν ὁ ἥλιος», λέγει, «ἥναψε μία φλόγα καὶ ἰδοὺ κάμινος, ποὺ ἐκάπνιζε καὶ φλόγες πυρός,

πυρός, αἳ διῆλθον ἀνὰ μέσον τῶν διχοτομημάτων». Καὶ ἡ φλὸξ καὶ ὁ κλίβανος καὶ αἱ λαμπάδες ἐγίνοντο πρὸς τὸ γνωρίσαι τῷ δικαίῳ τῶν συνθηκῶν τὸ βέβαιον καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας τὴν παρουσίαν. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐπληρώθη ἅπαντα καὶ ἀπηρτίσθη, τοῦ πυρὸς ἀναλώσαντος τὰ προκείμενα, «Διέθετο», φησί, «Κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῷ Ἄβραμ διαθήκην λέγων· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου Εὐφράτου, τοὺς Κιναίους καὶ τοὺς Κενεζαίους, καὶ τοὺς Κεδμωναίους καὶ τοὺς Χετταίους καὶ τοὺς Φερεζαίους καὶ τοὺς Ραφαεὶμ καὶ τοὺς Ἀμορραίους καὶ τοὺς Χαναναίους καὶ τοὺς Εὐαίους καὶ τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβουσαίους.

Ὅρα πῶς πάλιν τῇ συνεχείᾳ βεβαιοῖ τὴν εἰς αὐτὸν ἐπαγγελίαν. «Διέθετο γάρ», φησί, «διαθήκην λέγων· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην». Εἶτα ἵνα ἐκ τοῦ πλάτους τῆς γῆς καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ὁρίων εἰδέναι ἔχῃ ὁ δίκαιος, ὅσον ἐκταθήσεται αὐτοῦ τὸ σπέρμα, φησίν· «Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου» τοσοῦτον ἔσται, φησί, τὸ σπέρμα σου. Σκόπει πῶς διὰ πάντων τοῦ πλήθους αὐτῷ τὴν ὑπερβολὴν ἐμφᾶναι βούλεται. Ἀνωτέρω γὰρ εἰπών, κατὰ τὸ τῶν ἄστρων πλῆθος οὕτως ἀναρίθμητον αὐτὸ ποιήσειν, ἐνταῦθα καὶ τὸ μῆκος τῶν ὁρίων δῆλον ἐποίησεν, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μάθῃ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι πλήθους τὴν ἔκτασιν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος τῶν ἐθνῶν μνημονεύει, ὧν ἔμελλε τὴν κατάσχεσιν παρέξειν αὐτοῦ τῷ σπέρματι, ἵνα πολλὴν διὰ πάντων πληροφορίαν παράσχῃ τῷ δικαίῳ. Καὶ τοσούτων ἐπαγγελιῶν γεγενημένων, ἔτι ἔμενεν ἄγονος ἡ Σάρα καὶ τὸ γῆρας αὐτοῖς ἐπετείνετο, ἵνα τῆς πίστεως αὐτῶν μέγιστον τεκμήριον ἐξενέγκαντες, τότε καὶ

---

16. Γεν. 15, 17.
17. Γεν. 15, 18-20. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Θεὸς καθορίζει εἰς τὸν Ἀβραὰμ τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν ἀπογόνων του καὶ ἀπαριθμεῖ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς ποὺ θὰ ὑπεδουλώνοντο εἰς αὐτούς.

αἱ ὁποῖαι ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν τεμαχισθέντων ζώων»[16]. Ἐφάνησαν καὶ ἡ φλόγα καὶ ἡ κάμινος καὶ αἱ λαμπάδες, διὰ νὰ μάθῃ ὁ δίκαιος, ὅτι αἱ συνθῆκαι ἦσαν ἀληθιναὶ καὶ ὅτι ἦτο παροῦσα ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα ἀφοῦ ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ὡλοκληρώθησαν, ἀφοῦ τὸ πῦρ κατέκαυσε τὰ τεμαχισθέντα ζῶα, «Ἔδωσεν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ ἐκείνην τὴν ἡμέραν λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τὸν μεγάλον ποταμὸν Εὐφράτην, θὰ δώσω τοὺς Κιναίους, τοὺς Κενεζαίους, τοὺς Κεδμωναίους, τοὺς Χετταίους, τοὺς Φερεζαίους, τοὺς Ραφαείμ, τοὺς Ἀμμορραίους, τοὺς Χαναναίους, τοὺς Εὐαίους, τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβουσαίους»[17].

Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον ἐν συνεχείᾳ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπόσχεσιν, ποὺ τοῦ ἔδωσεν. «Ἔδωσε», λέγει, «ὁ Κύριος ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Ἄβραμ λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Ἔπειτα διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ὁ δίκαιος νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τὸ πλάτος τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τὸ μῆκος τῶν συνόρων του πόσον θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί του, λέγει· «Ἀπὸ τὸν ποταμὸν τῆς Αἰγύπτου μέχρι τὸν ποταμὸν Εὐφράτην», τόσην ἔκτασιν, λέγει, θὰ καταλάβουν οἱ ἀπόγονοί σου. Πρόσεχε πῶς θέλει νὰ δώσῃ ἔμφασιν μὲ τὸ κάθε τι εἰς τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Διότι προηγουμένως εἶπε θὰ τοὺς κάνῃ ἀναριθμήτους, ὅπως τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ἐδῶ δὲ φανερώνει καὶ τὸ μῆκος τῶν συνόρων, διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ ἀπὸ ἐδῶ πόσον θὰ ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ἀπόγονοί του. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθνη ἀναφέρει, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ καταστήσῃ ὑπόδουλα εἰς αὐτούς, διὰ νὰ πληροφορήσῃ τὸν δίκαιον καλῶς μὲ τὸ κάθε τι. Καὶ μολονότι εἶχον δοθῆ τόσον πολλαὶ ὑποσχέσεις, ἡ Σάρα ὅμως παρέμενεν ἀκόμη στεῖρα καὶ τὸ γῆρας της ἐπροχώρει, οὕτως ὥστε, ἀφοῦ ἀποδείξουν τὴν μεγάλην των πίστιν, τότε νὰ ἴδουν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀν-

τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδωσι τὴν ἀσθένειαν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος.

Ἀλλ' ἵνα μὴ πάλιν εἰς πολὺ μῆκος τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνωμεν, μέχρι τούτου τὰ τῆς ὑποθέσεως στήσαντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον, παρακαλέσαντες ὑμᾶς ζηλωτὰς γενέσθαι τοῦ πατριάρχου. Ἐννόησον γάρ, ἀγαπητέ, διὰ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, ἃ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων ἐποιήσατο, μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετήν, ἣν διὰ πάσης ἐπεδείκνυτο τῆς ζωῆς, πόσης ἠξιώθη τῆς ἀμοιβῆς καὶ πόσην περὶ αὐτὸν τὴν συγκατάβασιν ὁ Δεσπότης ἐπεδείξατο, δεικνὺς διὰ τῶν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένων ἅπασιν ἡμῖν τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι, κἂν βραχύ τι προλαβόντες ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲ τὸ τυχὸν ὑπερθέμενος, μεγάλαις ἡμᾶς ἀμείβεται ταῖς δωρεαῖς, μόνον ἐὰν εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἐπιδειξώμεθα, καθάπερ ὁ δίκαιος οὗτος καὶ μηδέποτε σαλευώμεθα τὸν λογισμόν, ἀλλ' ἐρηρεισμένην ἔχωμεν τὴν γνώμην. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ οὗτος εὐδοκίμησεν. Ἄκουε γὰρ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀνακηρύττοντος αὐτοῦ τὴν πίστιν, ἣν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπεδείξατο· φησὶ γάρ, «Πίστει καλούμενος Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔμελλε λαμβάνειν καὶ ἐξῆλθε μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται», ἐκεῖνο ἡμῖν αἰνιττόμενος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον· «Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω».

Εἶδες πίστιν βεβαίαν; εἶδες γνώμην εἰλικρινῆ; Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα καὶ ἐξέλθωμεν τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προθυμίᾳ ἐκ τῶν τοῦ παρόντος βίου πραγμάτων καὶ ὁδεύσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν. Δυνατὸν γάρ, ἐὰν ἐθέλωμεν καὶ ἐνταῦθα διάγοντες τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ ἔχεσθαι, ὅταν ἄξια τῶν οὐρανῶν διαπραττώμεθα, ὅταν μὴ περὶ τὰ τοῦ κόσμου ὦμεν ἐπτοημένοι, ὅταν μὴ τὴν δόξαν τὴν κενὴν τοῦ βίου τούτου ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ ταύτης ὑπερορῶντες, ἐκείνης ἐφίεσθαι σπουδάζω-

---

18. Ἑβρ. 11, 8.

θρωπίνης φύσεως καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν καὶ πάλιν πάρα πολὺ τὴν διδασκαλίαν μας, ἀφοῦ ἐφθάσαμεν ἐδῶ, θὰ σταματήσωμεν τὴν ὁμιλίαν μας, ἀφοῦ σᾶς παρακαλέσω νὰ μιμηθῆτε τὸν πατριάρχην. Σκέψου, ἀγαπητέ, μὲ ἐκείνους τοὺς λόγους ποὺ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀρετήν του, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του, πόσης ἀμοιβῆς ἠξιώθη καὶ πόσην συγκατάβασιν ἐπέδειξεν ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς ὅλους μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὸν πατριάρχην τὴν ὑπερβολικήν του φιλοτιμίαν, καὶ ὅτι, ἐὰν ἡμεῖς προφθάσωμεν καὶ δείξωμεν ἔστω καὶ κάτι τὸ ἀσήμαντον, χωρὶς νὰ παραβλέπῃ οὔτε τὸ ἐλάχιστον, μᾶς ἀμείβει μὲ μεγάλας δωρεάς, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιδείξωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ δίκαιος αὐτός, καὶ νὰ μὴ ταράσσεται ποτὲ ἡ σκέψις μας, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν πίστιν. Διότι καὶ ὁ πατριάρχης ἔτσι ἐδικαιώθη. Ἄκουσε καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος διανηρύσσει τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Λέγει δηλαδή, «ὁ Ἄβραμ ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς του ὑπήκουσεν, ὅταν ἐκλήθη νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσῃ. Καὶ ἐξῆλθε χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ πηγαίνει»[18], ὑπαινισσόμενος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Θεός· «Φύγε ἀπὸ τὴν χώραν σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ δείξω».

Εἶδες σταθερὰν πίστιν; εἶδες εἰλικρινῆ ψυχήν; Ἂς μιμηθοῦμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸν καὶ ἂς ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου μὲ διάθεσιν καὶ προθυμίαν καὶ ἂς βαδίσωμεν πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι ἐὰν θέλωμεν, ἐνῷ ζῶμεν ἐδῶ, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁδόν, ὅταν πράττωμεν ἔργα ἄξια διὰ τοὺς οὐρανούς, ὅταν δὲν εἴμεθα προσκεκολλημένοι εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ὅταν δὲν ἐπιζητοῦμεν τὴν κενοδοξίαν τοῦ παρόντος βίου, ἀλλ', ἀφοῦ περιφρονήσωμεν αὐτήν, νὰ φροντίζωμεν νὰ πλησιάσωμεν ἐ-

μεν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης, ὅταν μὴ περὶ τὴν τῆς ἐσθῆτος πολυτέλειαν ἀπασχολώμεθα, μηδὲ τὸ σῶμα καλλωπίζειν σπουδάζωμεν, ἀλλὰ πάντα τοῦτον τὸν ἔξωθεν κόσμον μετάγωμεν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν καὶ μὴ ἀνεχώμεθα γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον ταύτης τῆς ἀρετῆς τῶν ἐνδυμάτων περιορᾶν, Ὅταν καταγελῶμεν τρυφῆς, ὅταν γαστριμαργίαν φεύγωμεν, ὅταν μὴ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα μεταδιώκωμεν, ἀλλὰ τῆς εὐταρκείας ἐχώμεθα, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν τὴν λέγουσαν· «Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεσθησόμεθα». Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τῶν περιττῶν καὶ τοῦ τὴν γαστέρα διαρρήγνυσθαι ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀδηφαγίας, ἢ τοῦ λογισμοῦ τὸ κριτήριον ἡμῖν διαφθείρεσθαι ἀπὸ τῆς ἀμέτρου οἰνοποσίας; ἢ οὐχὶ ἐντεῦθεν καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ πάντα τίκτεται τὰ κακά; Πόθεν γὰρ αἱ νόσοι αἱ παντοδαπαὶ καὶ τῶν μελῶν αἱ διατροφαί; Οὐχὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ τὴν χρείαν ὑμᾶς ὑπερβαίνοντας βαρὺ φορτίον ἐπιτιθέναι τῇ γαστρί; Πόθεν δὲ αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, αἱ ἁρπαγαί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ λῃστεῖαι καὶ πᾶσα τῆς ψυχῆς ἡ διαφθορά; Οὐ διὰ τὸ τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι τῆς συμμετρίας; Ὥσπερ γὰρ ῥίζαν τῶν κακῶν ἁπάντων τὴν φιλαργυρίαν ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν, οὕτως οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι πηγὴν τῶν κακῶν ἁπάντων προσκαλῶν τὴν ἀμετρίαν, καὶ τὸ τὴν χρείαν ἐφ᾽ ἑκάστου βούλεσθαι ἡμᾶς ὑπερβαίνειν. Εἰ γὰρ ἐβουλόμεθα καὶ ἐν τῇ τροφῇ καὶ ἐν τοῖς ἐνδύμασι καὶ ἐν τοῖς οἰκήμασι καὶ ἐν ταῖς χρείαις ταῖς ἄλλαις ταῖς σωματικαῖς μὴ αὐτῶν ἐφίεσθαι, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα μόνον ἐπιζητεῖν, πολλῆς ἂν λύμης ἀπήλλακτο τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

5. Ἀλλ᾽ οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἕκαστος ἡμῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὸ τῆς πλεονεξίας νόσημα δεξάμενος, φιλονεικεῖ μηδέποτε εἴσω τῶν τῆς χρείας ὅρων γίνεσθαι, ἀλλ᾽ ἀπεναντίας τῇ ἀποστολικῇ παραινέσει τῇ λεγούσῃ, «Ἔχοντες διατροφὰς

---

19. Α΄ Τιμ. 6, 8.

κείνην τὴν ἀληθῆ καὶ αἰωνίαν, ὅταν δὲν ἀσχολούμεθα μὲ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων μας, οὔτε ἀσχολούμεθα μὲ τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τὸν μεταφέρωμεν εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ εἶναι γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρετῆς, ὅταν περιφρονῶμεν τὴν τρυφήν, ὅταν ἀποφεύγωμεν τὴν γαστριμαργίαν, ὅταν δὲν ἐπιδιώκωμεν τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα, ἀλλὰ κατεχώμεθα ἀπὸ τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν ἀποστολικὴν συμβολήν, ἡ ὁποία λέγει· «Ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτά»[19]. Διότι εἰπέ μου, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῶν περιττῶν, ὅταν διαρρήγνυται ἡ κοιλία μας ἐκ τῆς πολυφαγίας ἢ καταστρέφεται τὸ κριτήριον τῆς σκέψεώς μας ἀπὸ τὴν ἄμετρον οἰνοποσίαν; ἢ δὲν γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ ὅλα τὰ κακὰ καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς; Διότι ἀπὸ ποῦ γεννῶνται αἱ παντοειδεῖς ἀσθένειαι καὶ αἱ διαστροφαὶ τῶν μελῶν μας; Δὲν γεννῶνται ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ φορτώνομεν εἰς τὴν κοιλίαν μας φορτίον περισσότερον τοῦ δέοντος; Ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, οἱ βιασμοί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ ληστεῖαι καὶ ἡ κάθε εἴδους διαφθορὰ τῆς ψυχῆς; Δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅ,τι δὲν χρησιμοποιοῦμεν τὸ μέτρον; Διότι, ὅπως ὁ Παῦλος ἀπεκάλεσε τὴν φιλαργυρίαν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν θὰ ἔσφαλλε κάποιος, ἐὰν ἀπεκάλει πηγὴν ὅλων τῶν κακῶν τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μᾶς χρειάζονται. Διότι ἐὰν ἠθέλομεν καὶ εἰς τὴν τροφὴν καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὰς οἰκοδομὰς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τὰς σωματικὰς ἀνάγκας νὰ μὴ παρασυρώμεθα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητοῦμεν μόνον τὰ ἀναγκαῖα, τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ μεγάλον πλῆγμα.

5. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, διατί ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἐπιδιώκει αὐτὰ ποὺ πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν, προσβληθεὶς ἀπὸ τὴν νόσον τῆς πλεονεξίας, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποστολικὴν συμβολήν, ἡ ὁποία λέγει «ὅταν ἔχωμεν τροφὰς

καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα», οὕτως ἡμεῖς ἅπαντα πράττομεν, οὐκ εἰδότες ὡς πάντων τῶν ὑπὲρ τὴν χρείαν τὴν ἀναγκαίαν εὐθύνας καὶ λόγον ὑφέξομεν, ὡς οὐ δεόντως κεχρημένοι τοῖς παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῖν παρασχεθεῖσιν. Οὐ γάρ, ἵνα εἰς ἀπόλαυσιν ἡμετέραν μόνον ἀποχρησώμεθα, ταῦτα ἡμῖν παρέσχετο, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν παραμυθησώμεθα. Ποίας ἂν οὖν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ καὶ ἐν ἐσθήμασι πολλὴν τὴν βλακείαν ἐπιδεικνύμενοι καὶ τὰ τῶν σκωλήκων νήματα περιβάλλεσθαι σπουδάζοντες, τὸ δὲ χαλεπώτατον καὶ ἐπὶ τούτοις μέγα φρονοῦντες, δέον ἐγκαλύπτεσθαι καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν, ὅτι αὐτὸς μὲν εἰς οὐδὲν δέον οὐδὲ χρείας ἕνεκεν, ἀλλὰ βλακείας καὶ κενοδοξίας χάριν, καὶ ὥστε ὑπὸ τῶν ἀγοραίων θαυμασθῆναι, τοιαῦτα περίκεισαι, ὁ δὲ τῆς αὐτῆς σοι φύσεως τυγχάνων γυμνὸς περίεισιν, οὐδὲ ἁδρὸν ἱμάτιον περιβαλέσθαι ἔχων· καὶ οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ εἰς συμπάθειάν σε ἕλκει, οὐδὲ τὸ συνειδὸς διεγείρει πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὁμογενοῦς, οὔτε ἡ ἔννοια τῆς φοβερᾶς ἡμέρας ἐκείνης, οὔτε τῆς γεέννης ὁ φόβος, οὔτε τῶν ἐπαγγελιῶν τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ αὐτὸν τὸν κοινὸν ἡμῶν Δεσπότην ἁπάντων οἰκειοῦσθαι τὰ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς γινόμενα, ἀλλὰ καθάπερ λιθίνην καρδίαν ἔχοντες, καὶ ἔξω τῆς φύσεως ὄντες, οὕτω νομίζουσι λοιπὸν διὰ τὴν τῶν ἱματίων περιβολὴν καὶ ἀνώτεροι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι, οὐκ ἐννοοῦντες ὅσων ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθιστᾶσι, κακῶς οἰκονομοῦντες τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου αὐτοῖς ἐμπιστευθέντα καὶ οὐ βουλόμενοι τοῖς συνδούλοις διδόναι τι μέρος, ἀλλ' ἡδέως ἀφέντες ὑπὸ τῶν σητῶν αὐτὰ καταναλίσκεσθαι, δαψιλέστερον αὐτοῖς τὸ τῆς γεέννης πῦρ ἤδη προευτρεπίζουσιν; Εἰ γὰρ καὶ πάντα τὰ ἔνδον ἀποκείμενα διένειμον τοῖς δεομένοις οἱ πλουτοῦντες καὶ οὕτως οὐκ ἂν τὴν κόλασιν διέφυγον ὑπὲρ ὧν τρυφῶντες καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι καὶ ἐν ταῖς ἑστιάσεσι διετέλουν.

καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτά». Ἡμεῖς ὅμως κάνομεν τὸ κάθε τι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡσὰν νὰ μὴ γνωρίζωμεν, ὅτι ἔχομεν εὐθύνας καὶ θὰ λογοδοτήσωμεν δι' ὅλην τὴν μὴ ἀναγκαίαν περιουσίαν, διότι δὲν διεχειρίσθημεν καλῶς αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος. Διότι δὲν μᾶς τὰ ἐχάρισε, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν μόνον διὰ τὴν ἀπόλαυσίν μας, ἀλλὰ διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς συνανθρώπους μας εἰς τὰς ἀνάγκας των. Ποίαν συγγνώμην λοιπὸν θὰ ἤξιζον αὐτοί, οἱ ὁποῖοι καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των δεικνύουν πολλὴν ἀνοησίαν καὶ φροντίζουν νὰ ἐνδύωνται μὲ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ τὸ χειρότερον, ὑπερηφανεύονται δι' αὐτά, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ κρύπτωνται καὶ νὰ φοβῶνται καὶ νὰ τρέμουν, διότι δὲν τὰ ἔχουν διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει, ἀλλὰ χάριν βλακείας καὶ ματαιοδοξίας, διὰ νὰ θαυμάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς. Ὁ συνάνθρωπός σου ὅμως περιφέρεται γυμνὸς χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ φορέσῃ οὔτε ἕνα πτωχικὸν ἔνδυμα. Καὶ δὲν σὲ συγκινεῖ οὔτε ἡ ἰδία μὲ αὐτὸν φύσις, οὔτε καὶ ἡ συνείδησίς σου σὲ παρωθεῖ διὰ νὰ βοηθήσῃς τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ἡ σκέψις τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, οὔτε ὁ φόβος τῆς κολάσεως, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ ὅτι ὁ Κύριός μας ἐκλαμβάνει ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα κάνομεν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας, ὡς ἰδικάς του εὐεργεσίας. Ἡμεῖς ὅμως ὡσὰν νὰ ἔχωμεν λιθίνην καρδίαν καὶ ὡσὰν νὰ εἴμεθα ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν μας, νομίζομεν, ὅτι μὲ τὰ ἐνδύματά μας γινόμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν φύσιν μας, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν πόσην εὐθύνην ἐπιρρίπτομεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας, μὲ τὸ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦμεν, ὅπως πρέπει, αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ παραχωρήσωμεν μερικὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ εἰς τοὺς συνανθρώπους μας, ἀλλὰ τὰ ἀφήνομεν μὲ εὐχαρίστησιν νὰ κατατρώγωνται ἀπὸ τοὺς σκώληκας καὶ ἔτσι ἀνάπτομεν ἀκόμη περισσότερον τὸ πῦρ τῆς κολάσεως; Διότι· καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδον οἱ πλούσιοι ὅλα, ὅσα φυλάσσουν εἰς τὰς ἀποθήκας των, εἰς τοὺς πτωχούς, οὔτε ἔτσι θὰ διέφευγον τὴν τιμωρίαν, διότι ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των εἰς τὰς πλουσίας ἐνδυμασίας καὶ τὰς πολυεξόδους συνεστιάσεις.

Πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι οἱ πάντα τρόπον σπουδάζοντες τὰ μὲν σηρικὰ περιβεβλῆσθαι πολλάκις ἱμάτια καὶ σοβεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τὰ μὲν χρυσίῳ καθυφασμένα περικεῖσθαι, τὰ δὲ καὶ ἄλλως πως πεποικίλθαι, τὸν δὲ Χριστὸν περιορᾶν γυμνὸν καὶ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορεῖν τροφῆς; Μάλιστα γάρ μοι πρὸς τὰς γυναῖκας οὗτος ἂν ὁ λόγος ἁρμόσειε. Πλείονα γὰρ παρ' αὐταῖς ἐστιν εὑρεῖν τὴν φιλοκοσμίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὸ μετὰ τῶν διαχρύσων ἱματίων καὶ τὰ χρυσία αὐτὰ περικεῖσθαι ἐπί τε τῆς κεφαλῆς, ἐπί τε τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτοις. Πόσων, εἰπέ μοι, πενήτων γαστέρας ἠδύνατο παραμυθήσασθαι καὶ πόσα σώματα γυμνητευόντων σκεπάσαι τὰ ἐπὶ τῶν ὤτων μόνον ἐκκρεμάμενα μάτην καὶ εἰκῇ καὶ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει, ἀλλ' ἢ μόνον ἐπὶ βλάβῃ καὶ λύμῃ ψυχῆς; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος εἰπών, «Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα», μετήγαγε πάλιν ἐπὶ τὰς γυναῖκας τὸν λόγον, καί φησι, «Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ κοσμεῖν ἑαυτάς».

Ὅρα πῶς οὐ βούλεται τούτοις κοσμεῖσθαι, οὐδὲ χρυσία περικεῖσθαι, οὐδὲ μαργαρίτας καὶ ἱμάτια πολυτελῆ, ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐπὶ τὴν ψυχὴν μετάγειν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς φαιδρύνειν καὶ μὴ περὶ ταῦτα ἐπτοημένην περιορᾶν ἐκείνην ῥυπῶσαν, ῥάκια περιβεβλημένην, λιμῷ τηκομένην, ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ πηγνυμένην. Ἡ γὰρ σπουδὴ αὕτη καὶ ὁ περὶ τὸ σῶμα καλλωπισμός, ἐκείνης δείκνυσι τὴν ἀμορφίαν καὶ ἡ τούτου τρυφὴ ἐκείνης τὸν λιμὸν φανερὸν καθίστησι καὶ ἡ περὶ τὴν ἐσθῆτα πολυτέλεια ἐκείνης τὴν γυμνότητα ἐκφαίνει. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τέ τινα ψυχῆς ἐπιμελούμενον καὶ τὴν εὐμορφίαν ἐκείνης καὶ τὸ κάλλος περὶ πολλοῦ ποιούμενον, πρὸς τὸν

---

20. Α' Τιμ. 2, 9.

Πράγματι πόσης τιμωρίας δὲν θὰ ἦσαν ἄξιοι αὐτοὶ ποὺ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐνδύωνται μὲ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα καὶ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ περιβάλλωνται τὰ χρυσοΰφαντα καὶ στολισμένα μὲ κάθε τρόπον ὑφάσματα καὶ νὰ ἀφήνουν τὸν Χριστὸν γυμνὸν καὶ χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν; Βέβαια αὐτὰ τὰ λόγια θὰ ἥρμοζον περισσότερον εἰς τὰς γυναῖκας. Διότι εἰς αὐτὰς εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ κανεὶς εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν ἀγάπην διὰ τὰ στολίσματα καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὸ νὰ περιβάλλωνται μὲ τὰ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα καὶ τὰ χρυσᾶ αὐτὰ στολίδια εἰς τὴν κεφαλήν, εἰς τὸν λαιμὸν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται δι' αὐτά. Εἰπέ μου, πόσων πτωχῶν τὰς κοιλίας θὰ ἠμποροῦσαν νὰ χορτάσουν καὶ πόσα σώματα γυμνὰ νὰ ἐνδύσουν αὐτὰ μόνον τὰ κοσμήματα ποὺ κρέμονται ἀπὸ τὰ αὐτιὰ μάταια καὶ ἄσκοπα καὶ χωρὶς κανένα κέρδος, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ βλάπτουν καὶ νὰ ζημιώνουν τὴν ψυχήν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ Παῦλος, ἀφοῦ εἶπεν «Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα», μετέφερε πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰς γυναῖκας καὶ προσέθεσεν· «Αἱ γυναῖκες νὰ μὴ στολίζωνται μὲ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης ἢ μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα»[20].

Πρόσεχε πῶς δὲν θέλει νὰ στολίζωνται μὲ αὐτά, οὔτε νὰ φοροῦν χρυσᾶ, οὔτε μαργαρίτας, οὔτε πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀλλὰ νὰ βάζουν τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν καλλωπίζουν μὲ τὰς καλὰς πράξεις, χωρὶς νὰ ἀνέχωνται νὰ τὴν βλέπουν νὰ στερῆται αὐτά, ρυπαράν, διψῶσαν, περιβεβλημένην ράκη νὰ λυώνῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ νὰ παγώνῃ ἀπὸ τὸ ψῦχος. Διότι αὐτὴ ἡ φροντὶς καὶ ὁ καλλωπισμὸς τοῦ σώματος ἀποδεικνύει τὴν ἀσχημίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἡ τρυφὴ αὐτοῦ φανερώνει τὴν πεῖναν ἐκείνης καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων ἀποδεικνύει τὴν γυμνότητα ἐκείνης. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φροντίζῃ κάποιος διὰ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ κάνῃ τὸ πᾶν διὰ τὸν στολισμὸν καὶ

ἔξω κόσμον ἐπτοῆσθαι· ὥσπερ πάλιν ἀδύνατόν τινα πρὸς τὴν φαντασίαν τὴν ἔξωθεν ἐσχολακότα καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὸν ἀπὸ τῶν χρυσίων κόσμον, ἐκείνης ἡντιναοῦν ποιεῖσθαι φροντίδα. Πότε γὰρ ἀνέξεται ἡ τοιαύτη ψυχὴ τῶν δεόντων τι συνιδεῖν, ἢ εἰς ἔννοιαν πνευματικῶν πραγμάτων εἰσελθεῖν, ἅπαξ περὶ τὰ γήϊνα ἑαυτὴν ἐκδεδωκυῖα καὶ χαμαί, ὡς εἰπεῖν, συρομένη καὶ οὐδέποτε ἀναπνεῦσαι δυναμένη, ἀλλὰ συγκεκυφυῖα καὶ μυρίοις φορτίοις ἁμαρτημάτων ἑαυτὴν βαρύνουσα;

Ὅσαι γὰρ ἐντεῦθεν αἱ ἀηδίαι τίκτονται, οὐ δυνατὸν νῦν παραστῆσαι τῷ λόγῳ, ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ συνειδότι καταλιπεῖν τῶν περὶ ταῦτα ἐσχολακότων, ὅσας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐντεῦθεν δέχονται τὰς ἀθυμίας. Ἢ γὰρ διέπεσέ τι τῶν χρυσίων καὶ πολὺς ὁ χειμὼν καὶ ὁ θόρυβος κατέλαβεν ἅπασαν τὴν οἰκείαν, ἢ οἰκέτης ὑφείλετο καὶ πᾶσι μάστιγες καὶ πληγαὶ καὶ δεσμωτήρια, ἢ βάσκανοί τινες ἐπεβούλευσαν καὶ ἐξαίφνης ἐγύμνωσαν τῶν ὄντων καὶ πολλὴ καὶ ἀφόρητος ἡ ἀθυμία, ἢ πραγμάτων περίστασις ἐμπεσοῦσα εἰς ἐσχάτην πενίαν κατήνεγκε καὶ βαρυτέραν θανάτου τὴν ζωὴν αὐτοῖς κατέστησεν, ἢ ἕτερόν τι πάλιν παρεμπεσὸν πολλὴν τὴν ἀηδίαν προεξένησε. Καὶ ἁπλῶς οὐκ ἔστι ποτὲ ταραχῆς ἐκτὸς εὑρεῖν τὴν ἐν τούτοις ἐσχολακυῖαν ψυχήν, ἀλλ' ὥσπερ τὰ τῆς θαλάττης κύματα οὐχ οἷόν τε ἐπιλιπεῖν, οὐδὲ ἀριθμῷ ὑποβληθῆναι διὰ τὴν πολλὴν συνέχειαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τὰς ἐντεῦθεν τικτομένας ταραχὰς οὐχ οἷόν τε πάσας ἐξαριθμήσασθαι.

Διό, παρακαλῶ, φεύγωμεν ἐν ἅπασι τοῖς πράγμασι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ τὴν χρείαν ὑπερβαίνειν. Ὁ γὰρ ἀληθὴς πλοῦτος, ἡ ἀνάλωτος περιουσία αὕτη τυγχάνει, τὸ τῆς χρείας

---

21. Λουκᾶ 12, 43.

τὴν ὀμορφιὰν ἐκείνης καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται συγχρόνως διὰ τὰ ἐξωτερικὰ στολίσματα. Ὅπως καὶ πάλιν εἶναι ἀδύνατον αὐτὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξωτερικὴν παρουσίαν καὶ μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὸν στολισμὸν μὲ τὰ χρυσᾶ, νὰ καταβάλλῃ καὶ δι' ἐκείνην ὁποιανδήποτε φροντίδα. Διότι πότε θὰ ἠμπορέσῃ αὐτὴ ἡ ψυχὴ νὰ γνωρίσῃ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει ἢ νὰ κατανοήσῃ τὰ πνευματικὰ πράγματα, ἅπαξ καὶ παρεδόθη εἰς τὰ γήϊνα καὶ σύρεται, τρόπος τοῦ λέγειν, εἰς τὸ χῶμα καὶ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ σηκωθῇ, ἀλλὰ παραμένει συνεχῶς σκυφτή, βαρύνουσα τὸν ἑαυτόν της μὲ ἄπειρα φορτία ἁμαρτημάτων;

Ὅλα λοιπὸν τὰ δυσάρεστα ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ ἐδῶ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ παρουσιάσω τώρα μὲ λόγια, ἀλλ' ἀρκεῖ ν' ἀφήσωμεν τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτά, νὰ σκεφθῇ πόσας θλίψεις δοκιμάζουν καθημερινῶς ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Διότι ἐχάθη κάτι ἀπὸ τὰ χρυσᾶ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν συνέβη ταραχὴ καὶ διαξιφισμοί, ἢ κάποιος δοῦλος ἔκλεψεν αὐτὰ καὶ ὑπεβλήθησαν ὅλοι εἰς μαστίγωσιν καὶ εἰς τιμωρίας καὶ φυλακίσεις, ἢ κάποιοι ζηλόφθονοι τὰ ἥρπασαν καὶ τοὺς ἀπεγύμνωσαν αἰφνιδίως ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἐπροκάλεσαν πολλὴν καὶ ἀφόρητον θλῖψιν, ἢ κάποια ἀνάγκη τοὺς ἔκανε νὰ πέσουν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν καὶ νὰ κάνῃ τὴν ζωήν των βαρυτέραν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἢ κάποιο ἄλλο συμβὰν τοὺς ἐπροκάλεσε μεγάλην θλῖψιν. Γενικῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ συναντήσῃ κανεὶς ἤρεμον τὴν ψυχὴν ἐκείνην ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης οὔτε νὰ ἀπαριθμηθοῦν λόγῳ τῆς μεγάλης συνεχείας των, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ τὰς προερχομένας ἀπὸ ἐδῶ ταραχὰς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ὅλας.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πλεονεξίαν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ τὸ νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα. Διότι ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος καὶ ἡ ἀδα-

ἐφίεσθαι καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν χρείαν δεόντως διατιθέναι. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὔτε πενίαν δεῖσαί ποτε δυνήσεται, οὔτε ἐπήρειαν ὑπομενεῖ, οὔτε ταραχῆς πειραθήσεται, ἀλλὰ καὶ συκοφαντίας ἐκτὸς ἔσται καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ἐλευθερωθήσεται, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐν διηνεκεῖ ἔσται γαλήνῃ, ἡσυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης ἀπολαύων. Καὶ τὸ δὴ μεῖζον ἁπάντων καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν Θεὸν ἵλεων ἕξει καὶ πολλῆς ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, ἅτε δὴ οἰκονόμος πιστὸς τῶν τοῦ Δεσπότου χρημάτων. «Μακάριος γάρ», φησίν, «ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει οὕτω ποιοῦντα, οὕτω διανέμοντα τοῖς συνδούλοις καὶ μὴ θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντα καὶ τοῖς σκώληξι τροφὴν συγχωροῦντα γίνεσθαι, ἀλλὰ τῶν πενήτων τὴν ἔνδειαν παραμυθούμενον καὶ καλὸν καὶ πιστὸν οἰκονόμον γινόμενον τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου χορηγηθέντων, ἵνα καὶ τῆς καλῆς ταύτης διανομῆς μέγαν τὸν μισθὸν κομίσηται καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῇ, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πάνητος περιουσία εἶναι τὸ νὰ ἐπιδιώκωμεν αὐτὰ ποὺ μᾶς χρειάζονται καὶ τὸ νὰ διαθέτωμεν ὅπως πρέπει νὰ περισσεύοντα. Διότι ὁ ἐνεργῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε τὴν πτωχείαν θὰ φοβηθῇ ποτέ, οὔτε θὰ ὑπομείνῃ κάποιαν δοκιμασίαν, οὔτε θὰ δοκιμάσῃ ταραχήν, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε συκοφαντίαν καὶ θὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τοὺς ἐπιβουλεύοντας, καὶ γενικῶς, θὰ διάγῃ ἐν πλήρει γαλήνῃ καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν μακαριότητα. Καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ ἡ κορυφὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἔχῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἐκ τῶν ἄνω βοήθειαν, ἐπειδὴ ἐδαπάνησεν ὅπως ἔπρεπε τὰ χρήματα τοῦ Κυρίου, Διότι λέγει· «Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος, θὰ τὸν εὕρῃ νὰ φέρεται καὶ νὰ ἐνεργῇ φρονίμως καὶ πιστῶς», νὰ μοιράζῃ δηλαδὴ τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς συνανθρώπους καὶ νὰ μὴ τὰ κλείῃ μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ νὰ τὰ ἀφήνῃ νὰ γίνωνται τροφὴ εἰς τοὺς σκώληκας, ἀλλὰ νὰ βοηθῇ τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ἀποδεικνύεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς καλὸς διαχειριστὴς αὐτῶν ποὺ ἐχορήγησεν ὁ Κύριος, ὥστε μὲ τὴν καλὴν αὐτὴν διανομὴν καὶ νὰ λάβῃ μεγάλην ἀμοιβὴν καὶ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ
(Γέν. 16, 1 - 16)

Σάρα δέ, ἡ γυνὴ Ἄβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ· ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ».

1. Πάλιν τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν τὴν κατὰ τὸν πατριάρχην τὴν ἡμετέραν καλεῖ γλῶτταν· Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ ἐπὶ τοσαύταις ἡμέραις τὴν κατ' αὐτὸν ἱστορίαν εἰς μέσον παραγαγόντες, οὐδέπω καὶ τήμερον αὐτὴν ἀπαρτίσαι δεδυνήμεθα. Πολλὴ γὰρ ἡ περιουσία τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς καὶ τῶν τούτου κατορθωμάτων τὸ μέγεθος ἅπασαν ἀνθρωπίνην νικᾷ γλῶτταν. Ὃν γὰρ ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐστεφάνωσε καὶ ἀνεκήρυξε, τίς ἀνθρώπων κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι δυνήσεται; Ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ τῆς ἀξίας πολλῷ τῷ μέτρῳ ἀπολειπόμεθα, ἀλλ' οὖν γε εἰς δύναμιν ἡμετέραν τὰ κατ' αὐτὸν εἰς μέσον προθέντες εἰς ζῆλον ὑμᾶς καὶ μίμησιν τῆς τούτου ἀρετῆς ἐναγαγεῖν βουλόμεθα. Ἱκανὴ γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ἡ φιλοσοφία πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων παιδεῦσαι τὴν φύσιν καὶ τοὺς προσέχειν βουλομένους πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐφελκύσασθαι. Ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τοῖς λεγομένοις, ἵνα καὶ ἐκ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων καταμάθωμεν τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. Ἱκανὸν γὰρ τοῦτο τὸ χωρίον παιδεῦσαι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε πολλὴν περὶ ἀλλήλους ἐπιδείκνυσθαι τὴν ὁμόνοιαν καὶ τῆς συζυγίας τὸν σύνδεσμον ἀρραγῆ διαφυλάττειν καὶ μήτε τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς κατεξανίστασθαι, ἀλλ' ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει πολλὴν ἀπονέμειν τὴν συγγνώμην, μήτε τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ
(Γέν. 16, 1 - 16)

«Ἡ δὲ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον· εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν Αἰγυπτίαν δούλην, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ».

1. Καὶ πάλιν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσαμεν σήμερον παρακινοῦν τὴν γλῶσσαν μου διὰ νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ γεγονότα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πατριάρχην. Καὶ μὴ παραξενευθῆτε, ἐὰν ἀσχολούμεθα ἐπὶ τόσας ἡμέρας μὲ τὴν ἱστορίαν τὴν σχετικὴν μὲ αὐτόν, χωρὶς νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν τελειώσωμεν ἀκόμη οὔτε καὶ σήμερα. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ μεγάλο τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἔργων του καμμία ἀνθρωπίνη γλῶσσα δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ τὸ παρουσιάσῃ. Διότι αὐτὸν ποὺ ὁ Θεὸς τὸν ἐστεφάνωσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἐδικαίωσε, ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἐπαινέσῃ ἐπαξίως; Ἀλλ' ἂν καὶ ὑστεροῦμεν κατὰ πολὺ τῆς ἀξίας του, ὅμως κατὰ δύναμιν ἐξιστοροῦντες τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν ἐπιθυμοῦμεν νὰ σᾶς ὁδηγήσωμεν εἰς τὸ νὰ θαυμάσετε καὶ νὰ μιμηθῆτε τὴν ἀρετήν του. Διότι ἡ εὐσέβεια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἱκανὴ νὰ σωφρονίσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Παρακαλῶ ὅμως νὰ προσέχετε εἰς αὐτὰ ποὺ λέγονται, ὥστε καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν προσφάτως νὰ μάθωμεν τὴν εὐσέβειαν τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ τὸ χωρίον εἶναι ἱκανὸν νὰ διδάξῃ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε νὰ ἔχουν μεταξύ των ὁμόνοιαν καὶ νὰ διαφυλάσσουν ἀδιάσπαστον τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης καὶ οὔτε νὰ ἐξανίσταται ὁ ἄνδρας κατὰ τῆς γυναικός του, ἀλλὰ νὰ τὴν συγχωρῇ ὡσὰν ἀσθενεστέρα ποὺ εἶναι, οὔτε πάλιν ἡ γυναίκα νὰ συνερίζεται τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ ὑπάρ-

ἄνδρα διχοστατεῖν, ἀλλ' ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν ἑκατέροις διαμιλλᾶσθαι καὶ τὴν οἰκείαν εἰρήνην πάντων ἡγεῖσθαι προτιμοτέραν. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ῥημάτων, ἵνα σαφεστέρα ὑμῖν γένηται ἡ διδασκαλία.

«Σάρα δέ», φησίν, «ἡ γυνὴ Ἄβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ· ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ». Σκόπει μοι ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν περὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐπεδείκνυτο τὰς εἰς αὐτὸν γεγενημένας. Τοσαυτάκις γὰρ ὑποσχομένου τοῦ Θεοῦ, ὅτι τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσει τὴν γῆν καὶ ὅτι εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἐκταθήσεται, ὡς τῷ τῶν ἄστρων πλήθει περισωθῆναι, ὁρῶν οὐδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλ' ἔτι μέχρι λόγων τὰ τῶν ὑποσχέσεων τυγχάνοντα, οὐκ ἐταράττετο τὸν λογισμόν, οὐκ ἐσαλεύετο τὴν γνώμην, ἀλλ' ἔμενεν ἀκλινής, πιστεύων τῇ δυνάμει τοῦ ἐπαγγειλαμένου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ νῦν ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφὴ λέγουσα· «Σάρα δέ, ἡ γυνὴ Ἄβραμ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ»· μονονουχὶ τοῦτο ἡμῖν ἐμφαίνουσα, ὅτι μετὰ ταῦτα ἅπαντα, μετὰ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς αὐτὸν γεγενημένας, μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι ἀναρίθμητον ἐξ αὐτοῦ γενήσεσθαι πλῆθος, οὐκ ἤσχαλλεν, οὐκ ἐνεδοίαζεν, ὁρῶν οὐδὲν τῶν εἰρημένων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐναντία. Διὰ τοῦτό φησι μετ' ἐκεῖνα ἅπαντα, «Σάρα δέ, ἡ γυνὴ αὐτοῦ, οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ», ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ πλέον γέγονε μετὰ τὰς τοσαύτας ὑποσχέσεις, καίτοι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ τῆς μήτρας ἡ νέκρωσις πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἐμποιῆσαι ἦν ἱκανὴ τῷ δικαίῳ.

Ἀλλ' ὁ πατριάρχης οὐ πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως κωλύματα ἑώρα λοιπόν, ἀλλ' εἰδὼς τὸ εὐμήχανον τοῦ Δεσπότου, καὶ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως καὶ ἐξ ἀπόρων πόρους

1. Γεν. 16, 1.

χῃ μεταξύ των ἅμιλλα, διὰ νὰ σηκώνουν τὰ βάρη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου καὶ νὰ θεωροῦν προτιμοτέραν ἀπὸ ὅλα τὴν μεταξύ των ὁμόνοιαν. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἀκούσωμεν τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς Γραφῆς, διὰ νὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία μας περισσότερον σαφής.

«Ἡ Σάρα», λέγει, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον. Εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν δούλην Αἰγυπτίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ»[1]. Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἄρρητον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν καὶ εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυεν εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις. Διότι τόσας φορὰς ὁ Θεὸς τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους του τὴν χώραν καὶ ὅτι θὰ πολλαπλασιασθοῦν αὐτοί, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων, καὶ ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἐπραγματοποιεῖτο καμμία ὑπόσχεσις, ἀλλὰ παρέμενον μόνον λόγοι, δὲν ἀπεγοητεύετο οὔτε ἐκλονίζετο ἡ σκέψις του, ἀλλὰ παρέμενε σταθερός, ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν αὐτοῦ ποὺ ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ τώρα ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς ἐπεσήμανε λέγουσα· «Ἡ Σάρα δὲ, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν» μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, μετὰ ἀπὸ τὰς συμφωνίας, μετὰ ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις, ὅτι θὰ κάνῃ ἀναρίθμητον τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων του, δὲν ἐδυσφόρει καὶ δὲν ἐφοβεῖτο, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι τὰ πάντα ἔμενον ἀπραγματοποίητα καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λέγει, «Ἡ δὲ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον», ὥστε νὰ μάθῃς ὅτι δὲν εἶχε γίνει τίποτε πλέον δι' αὐτὸν μετὰ ἀπὸ τόσας ὑποσχέσεις, μολονότι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μήτρας ἦσαν ἀρκετὰ νὰ δημιουργήσουν εἰς τὸν δίκαιον μεγάλην ἀπορίαν.

Ὁ πατριάρχης ὅμως δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰ φυσικὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ γνωρίζων τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι μὲ τὸ νὰ εἶναι δημιουργὸς τῆς φύσεως, δύναται νὰ

εὑρεῖν δύναται, καθάπερ εὐγνώμων οἰκέτης, οὐ περιειργάζετο τὸν τρόπον τῶν γινομένων, ἀλλὰ παραχωρεῖ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ προνοίᾳ καὶ ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις. Διὰ τοῦτό φησι, «Σάρα δέ», μετὰ τὰς τοσαύτας ὑποσχέσεις, «οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ. Ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ». Οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν οὐδὲ ἐνταῦθα τῆς παιδίσκης τὴν μνήμην ἐποιήσατο ἡ θεία Γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν πόθεν αὐτὴν ἔσχε. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν, ὅτι Αἰγυπτία, ἵνα ἐπὶ τὴν ἱστορίαν ἀναδράμωμεν ἐκείνην καὶ ὅτι ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Φαραὼ παρασχεθέντων αὕτη ἦν, ἡνίκα τοσαύτης ἀπήλαυσεν ἐκδικίας παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, καὶ ταύτην λαβοῦσα ἐπανῆλθεν, ἐπίτηδες ἡμῖν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔθνος ἐγνώρισεν ἡ θεία Γραφή.

Ἀλλ' ὅρα λοιπὸν ἐνταῦθα τῆς Σάρας τὴν φιλόσοφον γνώμην καὶ τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβολὴν καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἄφατον πειθὼ καὶ τὴν ὑπακοήν. «Εἶπε δὲ Σάρα», φησί, «πρὸς Ἄβραμ ἐν γῇ Χαναάν· ἰδοὺ συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν· εἴσελθε οὖν πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς». Σκόπει τὴν εὐγνωμοσύνην γυναικός. Οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οἷον μετὰ ταῦτα ἡ Ραχὴλ φησι πρὸς τὸν Ἰακώβ· «Δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, ἀποθνήσκω ἐγώ». Ἀλλὰ τί φησιν; «Ἰδοὺ συνέκλεισέ με Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν». Ἐπειδή, φησίν, ἄγονόν με κατέστησεν ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς καὶ ἀπεστέρησε τῆς τῶν παίδων γονῆς, ἵνα μὴ οὖν διὰ τὴν ἐμὴν στείρωσιν αὐτὸς εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσας λοιπὸν ἄπαις διαμείνῃς, «Εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς». Πολλὴ καὶ ἄφατος ἡ φιλοσοφία τῆς γυναικός. Τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο πώποτε γυνὴ τοῦτο ποιῆσαι, ἢ συμβουλεῦσαι τῷ ἀνδρὶ τοῦτο, ἢ τῇ παιδίσκῃ τῆς εὐνῆς παραχωρῆσαι;

2. Εἶδες πῶς παντὸς πάθους ἐκτὸς ἦσαν; Καὶ εἰς ἣν

---

2. Γεν. 16, 2.
3. Γεν. 30, 1.

εὕρῃ διέξοδον κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμάς, ὡς εὐγνώμων δοῦλος δὲν ἐπρόσεχε, πῶς θὰ γίνουν αὐτά, ἀλλὰ τὰ ἄφησεν εἰς τὴν ἀκατάλληπτον αὐτοῦ φροντίδα καὶ ἐπίστευσεν εἰς ὅσα εἶχον λεχθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας ὑποσχέσεις «Ἡ Σάρα δὲν ἐγέννα δι' αὐτὸν τέκνον. Εἶχε δὲ αὐτὴ μίαν Αἰγυπτίαν δούλην, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ». Δὲν μᾶς ἀναφέρει ἡ Γραφὴ ἐδῶ χωρὶς λόγον τὴν δούλην, ἀλλὰ τὴν ἀναφέρει, διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ τὴν εἶχεν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προσέθεσεν, ὅτι ἦτο Αἰγυπτία, ὥστε νὰ ἐνθυμηθῶμεν ἐκείνην τὴν διήγησιν καὶ ὅτι ἦτο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶχε παραχωρήσει ὁ Φαραὼ εἰς αὐτόν, ὅταν τὸν ἐτιμώρησε τόσον πολὺ ὁ Θεὸς τῶν πάντων, τὴν ὁποίαν ἐπῆρε καὶ ἔφυγεν· σκοπίμως ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς ἐγνωστοποίησε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐθνικότητα.

Πρόσεχε ὅμως ἐδῶ καὶ τὴν φιλοσοφημένην σκέψιν τῆς Σάρας καὶ τὴν ὑπερβολικήν της σύνεσιν καὶ τὴν ἄρρητον πίστιν καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῦ πατριάρχου. «Εἶπε δὲ ἡ Σάρρα», λέγει, «πρὸς τὸν Ἄβραμ, ὅταν ἦσαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἰδοὺ ὁ Κύριος μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν τεκνογονίαν. Εἴσελθε λοιπὸν εἰς τὴν δούλην μου, διὰ νὰ τεκνοποιήσῃς ἀπὸ αὐτήν»[2]. Πρόσεχε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς γυναικός. Δὲν εἶπε τίποτε τὸ ἴδιον μὲ τὴν Ραχήλ, ἡ ὁποία εἶπε πρὸς τὸν Ἰακώβ· «Δός μου τέκνα, εἰ δ' ἄλλως ἐγὼ θὰ αὐτοκτονήσω»[3]. Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἰδοὺ ὁ Κύριος μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν τεκνογονίαν». Ἐπειδή, λέγει μὲ ἔκανε στεῖραν ὁ δημιουργὸς τῆς κτίσεως καὶ μὲ ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν γέννησιν τέκνων, διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ μείνῃς χωρὶς τέκνα καὶ σὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου στειρότητος, ἀφοῦ ἤδη ἐγήρασες, «Εἴσελθε λοιπὸν εἰς τὴν δούλην μου, διὰ νὰ τεκνοποιήσῃς ἀπὸ αὐτήν». Πολλὴ καὶ ἀπεριόριστος ἡ εὐσέβεια τῆς γυναικός. Διότι ποία γυναίκα μέχρι τώρα ἐπροτίμησε νὰ κάνῃ τοῦτο, ἢ νὰ συμβουλεύσῃ τοῦτο εἰς τὸν ἄνδρα της, ἢ νὰ παραχωρήσῃ τὸν κοιτῶνα της εἰς τὴν δούλην της;

2. Εἶδες πῶς ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε πάθος; Καὶ

αὐτοῖς μόνον σκοπός, τοῦ μὴ ἄπαιδας τελευτῆσαι, ἀλλ᾽ ἐσκόπουν ὅπως καὶ τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν κτήσωνται καὶ τῆς εἰρήνης τὸν σύνδεσμον ἀρραγῆ διατηρήσωσιν. Ἐννόει γάρ μοι τοῦ πατριάρχου ἐνταῦθα τὴν πολλὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιείκειαν. Οὔτε γάρ, καθάπερ τινὲς τῶν ἀνοήτων, ἐδυσχέρανε πρὸς τὴν γαμετὴν διὰ τὴν ἀπαιδίαν, οὔτε τὸν περὶ αὐτὴν πόθον ἠλάττωσεν. Ἴστε γάρ, ἴστε πῶς τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων τοῦτο μάλιστα αἴτιον γίνεται τῆς κατὰ τῶν γυναικῶν ὑπεροψίας· ὥσπερ αὖ πάλιν καὶ φίλτρου πλείονος ὑπόθεσιν τὸ ἐναντίον ποιοῦνται, σφόδρα κούφως καὶ ἀνοήτως ταῖς γυναιξὶ λογιζόμενοι καὶ τὴν ἀπαιδίαν καὶ τὴν εὐπαιδίαν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοῦ τῆς φύσεώς ἐστι δημιουργοῦ τὸ πᾶν, καὶ οὔτε ἡ συνουσία, οὔτε ἕτερόν τί ἐστι τὸ δυνάμενον συντελέσαι πρὸς τὴν τῶν παίδων διαδοχήν, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης καὶ τὴν φύσιν διεγειρούσης πρὸς τὸν τόκον. Ἅπερ ἀκριβῶς ὁ δίκαιος οὗτος ἐπιστάμενος, οὔτε τῇ γυναικὶ ἐλογίζετο τὴν ἀπαιδίαν, καὶ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ τιμὴν διὰ πάντων ἀπένειμε. Διά τοι τοῦτο καὶ αὐτὴ φιλοτιμουμένη καὶ βουλομένη δεῖξαι ὅσην ποιεῖται περὶ τὸν δίκαιον φιλοστοργίαν, οὐ τὸ ἑαυτῆς σκοποῦσα, ἀλλ᾽ ὅπως ἂν ἐκείνῳ παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀπαιδίας ἐπινοήσειε, μονονουχὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ λαβοῦσα τὴν παιδίσκην τὴν Αἰγυπτίαν ἐπὶ τὴν ἰδίαν εὐνὴν ἀνήγαγεν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ῥημάτων δεικνύουσα τὸν σκοπόν, δι᾽ ὃν τοῦτο ποιῆσαι κατεδέξατο, φησίν· ἐπειδὴ ἐγὼ ἄχρηστος ὤφθην καὶ ἀνεπιτήδειος πρὸς γονήν· «Συνέκλεισε γάρ με ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν».

Ὅρα ψυχῆς εὐγνωμοσύνην, πῶς οὐδὲν δυσχερὲς φθέγγεται, οὐδὲ ἀποδύρεται διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ μόνον τοῦτο ἡμῖν ἐμφῆναι βούλεται, ὅτι τῷ δημιουργῷ τῆς φύσεως τοῦτο λογιζομένη πράως καὶ γενναίως ἔφερε, προτιμῶσα τὸ τῷ

εἶχον μόνον ἕνα σκοπόν, τὸ νὰ μὴ ἀποθάνουν δηλαδὴ ἄτεκνοι, ἀλλ' ἐφρόντιζον καὶ νὰ παρηγορηθοῦν μὲ τὴν τεκνογονίαν, καὶ νὰ διατηρήσουν ἀδιάρρηκτον τὸν μεταξύ των δεσμόν. Ἀναλογίσου ἐδῶ, σὲ παρακαλῶ, τὴν πολλὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. Διότι οὔτε ἐχθρεύετο τὴν σύζυγόν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας της, ὅπως κάνουν μερικοὶ ἀνόητοι, οὔτε ἐμείωσε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του. Καθ' ὅσον γνωρίζετε, ὅτι αὐτὸ γίνεται κατ' ἐξοχὴν αἰτία εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ περιφρονοῦν τὰς γυναῖκας των, ὅπως καὶ πάλιν μὲ τὸ ἀντίθετον, μὲ τὴν ἀπόκτησιν δηλαδὴ τέκνων, ὑπεραγαποῦν αὐτάς, ἐπειδὴ ὅλως ἀνοήτως καὶ ἀπερισκέπτως καταλογίζουν εἰς αὐτὰς καὶ τὴν ἀτεκνίαν καὶ τὴν γονιμότητα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, ὅτι τὸ κάθε τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς κτίσεως, καὶ οὔτε ἡ συνουσία, οὔτε τίποτε ἄλλο ἠμπορεῖ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, ἐὰν δὲν ἐνεργήσῃ ἡ ἐκ τῶν ἄνω δύναμις καὶ δὲν ρυθμίσῃ τὴν φύσιν διὰ τὴν γέννησιν. Αὐτὰ ἀκριβῶς γνωρίζων αὐτὸς ὁ δίκαιος δὲν κατελόγιζε τὴν ἀτεκνίαν εἰς τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' ἐξετίμα αὐτήν, ὅπως ἔπρεπε. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὴ μὲ φιλοτιμίαν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην της πρὸς τὸν δίκαιον, χωρὶς νὰ σκέπτεται διὰ τὸν ἑαυτόν της, ἀλλὰ μόνον πῶς νὰ τὸν παρηγορήσῃ διὰ τὴν ἀτεκνίαν της, σχεδὸν μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια της ἔλαβε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην καὶ τὴν ὡδήγησεν εἰς τὴν ἰδικήν της κλίνην, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λόγους της ἔδειξε, διατί κατεδέχθη νὰ τὸ κάνῃ αὐτό, καὶ λέγει· Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπεδείχθην ἄχρηστος καὶ ἀνίκανος, διὰ νὰ γεννήσω· «Ἀφοῦ ὁ Θεὸς μὲ ἐστέρησε τὴν τεκνογονίαν».

Πρόσεχε εὐγνώμονα ψυχήν, πῶς δὲν λέγει τίποτε τὸ κακόν, οὔτε θρηνεῖ διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ θέλει μόνον νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὑπέφερεν αὐτὰ μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα, ἐπειδὴ τὰ ἐθεωροῦσεν ὡς ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροτίμησεν αὐτὰ ποὺ ἔκρινεν ὁ Θεὸς

Θεῷ δοκοῦν τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας, καὶ ἐσκόπει, ὅπως τὸν ἄνδρα παραμυθήσηται. Ἐπειδὴ οὖν, φησίν, «Ἐμὲ συνέκλεισεν ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν». Πόση καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥήματος ἡ ἔμφασις; Πῶς δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἄφατον δύναμιν; Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς, φησίν, ἐπὶ τῆς οἰκίας κλείομεν καὶ ἀνοίγομεν, οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης ἐπὶ τῆς φύσεως ἐργάζεται, καὶ τῷ οἰκείῳ προστάγματι καὶ τὰς κλεῖς ἐπάγει, καὶ πάλιν ἡνίκα ἂν βουληθῇ ἀνοίγει καὶ κελεύει τὴν φύσιν τὸ ἑαυτῆς ἐργάζεσθαι. «Ἐπεὶ οὖν συνέκλεισέ με», φησίν, «ὁ Κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς». Οἶδα, ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ αἰτία τῆς ἀπαιδίας. Διὰ τοῦτο οὐ βούλομαί σε ἀποστερῆσαι τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας. Ἴσως δὲ καὶ ὑπώπτευεν ἡ Σάρα μὴ παρ' αὐτὴν μόνην εἶναι τὰ τῆς ἀπαιδίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν πατριάρχην. Διὰ τοῦτο βουλομένη δι' αὐτῶν τῶν ἔργων πληροφορηθῆναι, παραχωρεῖ τῇ παιδίσκῃ καὶ εἰς τὴν εὐνὴν αὐτὴν ἄγει, ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὡς ἑαυτῇ τὸ πᾶν ὀφείλει λογίζεσθαι.

«Ὑπήκουσε δέ», φησίν, «Ἄβραμ τῆς φωνῆς Σάρας». Πολλὴ τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι οὔτε πρότερον τοῦτο ἐβουλεύσατο, καίτοι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ λοιπὸν ὢν καὶ νῦν τὴν προτροπὴν παρὰ τῆς Σάρας δεξάμενος ἑτοίμως ὑπήκουσε, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐπιθυμίας ἕνεκεν ἁπλῶς, οὐδὲ πάθει κατακολουθῶν τῆς συνουσίας ἠνέσχετο, ἀλλ' ὥστε σπέρματος διαδοχὴν καταλιπεῖν. Καὶ λαβοῦσα Σάρα ἡ γυνὴ Ἄβραμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἄβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν τῇ Χαναναίᾳ, ἔδωκεν Ἄβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς αὐτὴν γυναῖκα». Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. Ἵνα γὰρ μάθωμεν ὅτι οὐδὲ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ἅπερ ἡ Σάρα πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο, ἐπεπήδησε τῷ πράγμα-

4. Γεν. 16, 2.
5. Γεν. 16, 3.

καὶ ὄχι τὴν ἰδικήν της ἐπιθυμίαν, καὶ ἐφρόντιζε συγχρόνως πῶς νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἄνδρα της. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, «ὁ Θεὸς μὲ ἐστέρησε τὴν τεκνογονίαν». Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἔμφασις καὶ αὐτῶν τῶν λόγων; πόσον ἀποδεικνύει τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἀπεριόριστον δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς, λέγει, ἀνοίγομεν καὶ κλείομεν τὴν οἰκίαν μας, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος κάνει εἰς τὴν φύσιν, καὶ μὲ τὴν ἐντολήν του τὴν ἀκινητοποιεῖ καὶ ὅταν πάλιν θελήσῃ, τὴν ἀφήνει καὶ τὴν διατάσσει νὰ κάνῃ τὸ ἔργον της. «Ἀφοῦ λοιπόν», λέγει, «μὲ ἐστέρησεν ὁ Θεὸς τὴν τεκνογονίαν, νὰ εἰρέλθῃς εἰς τὴν δούλην μου καὶ νὰ τεκνοποιήσῃς ἀπ' αὐτήν». Γνωρίζω, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σοῦ στερήσω ἐγὼ τὴν χαρὰν τῆς τεκνογονίας. Ἴσως ἡ Σάρα νὰ ὑπωπτεύετο, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ μόνον ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ πατριάρχης. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ καταστῇ σίγουρη μὲ αὐτὰ τὰ γεγονότα, παραχωρεῖ τὴν δούλην καὶ τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὴν κλίνην, διὰ νὰ μάθῃ μὲ τὰ πράγματα αὐτά, ἐὰν πρέπει νὰ καταλογίζῃ τὸ κάθε τι εἰς τὸν ἑαυτόν της.

«Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὑπήκουσεν εἰς αὐτὰ ποὺ εἶπεν ἡ Σάρα»[4]. Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶπον προηγουμένως, τοῦτο θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ οὔτε προηγουμένως ἐσκέφθη τοῦτο ὁ πατριάρχης, ἂν καὶ εὑρίσκετο εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, καὶ τώρα, δεχθεὶς τὴν προτροπὴν τῆς Σάρρας, ὑπήκουσε μὲ προθυμίαν, ἀποδεικνύων, ὅτι δὲν ἐδέχθη νὰ ἔλθῃ εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην ἐξ αἰτίας κάποιας ἁπλῆς ἐπιθυμίας, οὔτε ὑποκύπτων εἰς κάποιο πάθος του, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ διαδόχους. «Καὶ ἡ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, ἔλαβε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην της Ἄγαρ, δέκα ἔτη μετὰ ἀπὸ τὴν ἄφιξίν των εἰς τὴν Χαναάν, καὶ τὴν ἔδωσεν ὡς σύζυγον εἰς τὸν Ἄβραμ»[5]. Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Διὰ νὰ μάθωμεν δηλαδή, ὅτι οὔτε ὕστερα ἀπὸ τοὺς λόγους, ποὺ εἶπεν ἡ Σάρα πρὸς αὐτόν, ἔσπευσε νὰ πραγματοποιήσῃ

τι, διὰ τοῦτό φησι· «Καὶ ἔλαβε Σάρα ἡ γυνὴ Ἅβραμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην»· μονονουχὶ δεικνύουσα ἡμῖν ἡ θεία Γραφή, ὅτι τὴν γαμετὴν παραμυθούμενος καὶ ὑπακοῦσαι ταύτῃ βουλόμενος τὸ πρᾶγμα κατεδέξατο. Ἵνα γὰρ μάθῃς μετὰ ἀκριβείας τοῦ πατριάρχου τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτειαν, φησί· «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἅβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῇ Χαναάν». Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ἐν πόσοις ἔτεσιν ὁ δίκαιος ἐκαρτέρησε καὶ γενναίως τὴν ἀπαιδίαν ἤνεγκε καὶ ἀνώτερος παντὸς πάθους τυγχάνων, πολλὴν τὴν σωφροσύνην ἐπεδείξατο· Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἕτερόν τι ἐκ τούτου μάθωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκε· «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἅβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῇ Χαναάν· οὐ γὰρ πάντα τὸν χρόνον τοῦ συνοικεσίου νῦν ἡμῖν ἐγνώρισεν, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ Χαναὰν χρόνον αὐτοῖς ἀναλωθέντα.

Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ γὰρ εὐθέως ἐπιστάντι τῇ Χαναναίᾳ ἐπηγγείλατο ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης λέγων· «Τῷ σπέρματί σου τὴν γῆν ταύτην δώσω»· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο, ἵνα γνῷς, ἀγαπητέ, ἐν πόσοις ἔτεσι διαναβαλλομένου τοῦ Δεσπότου καὶ μηδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἄγοντος, ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ ἐταράττετο τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν προετίμα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθέντα. Διὰ τοῦτό φησι, «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοὺς ἐν γῇ Χαναάν».

Εἶδες ψυχῆς ἀνδρείαν, εἶδες γυμνάσιον φιλοσοφίας, πῶς περιφανέστερον αὐτὸν ποιῆσαι βουλόμενος ὁ Δεσπότης μέλλει καὶ ἀναβάλλεται; Ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, οὐχ ἁπλῶς εἰς αὐτοὺς τὰς εὐεργεσίας βούλεται κατατίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ περιφανεῖς αὐτοὺς δεικνύναι καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἅπασι κατάδηλον ποιεῖν γίνεσθαι. Εἰ

αὐτούς, λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ ἔλαβεν ἡ Σάρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἄβραμ, τὴν Αἰγυπτίαν δούλην της Ἄγαρ». Ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς ἀποδεικνύει σχεδόν, ὅτι ὁ πατριάρχης ἐδέχθη νὰ κάνῃ αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρηγορήσῃ τὴν σύζυγόν του καὶ νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτήν. Διὰ νὰ μάθῃς δηλαδὴ μὲ ἀκρίβειαν τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατριάρχου, λέγει· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθη μὲ τὸν ἄνδρα της τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Δὲν ἐπεσήμανε χωρὶς λόγον τὸν χρόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, πόσα ἔτη ἔκανεν ὑπομονὴν ὁ δίκαιος καὶ ὑπέφερε μὲ γενναιότητα τὴν ἀτεκνίαν καὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε πάθος, ἐπέδειξε πολλὴν σύνεσιν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ αὐτὸ καὶ κάτι ἄλλο. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθη μὲ τὸν ἄνδρα της τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν γῆν Χαναάν». Δὲν μᾶς ἐγνώρισεν ὅλον τὸν χρόνον τῆς συζυγικῆς των ζωῆς, ἀλλὰ μόνον τὸν χρόνον ποὺ ἔζησαν εἰς τὴν Χαναάν.

Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Ἐπειδὴ ἀμέσως, μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Χαναάν, ὁ φιλάνθρωπος Κύριος τοῦ ὑπεσχέθη τὰ ἑξῆς· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ πάλιν καὶ μία καὶ δύο φορὰς τοῦ ἔδωσεν ὑποσχέσεις, διὰ νὰ μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι, ἂν καὶ ἀνέβαλλε τόσα ἔτη ὁ Κύριος καὶ δὲν ἐπραγματοποίει τὰς ὑποσχέσεις, ὁ δίκαιος αὐτὸς ὅμως δὲν ἐκλονίζετο, ἀλλ' ἐπρόσεχε περισσότερον αὐτὰ ποὺ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Κύριος, παρὰ τὰς ἰδικάς του σκέψεις. Διὰ τοῦτο λέγει· «Μετὰ ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν».

Εἶδες ἀνδρείαν ψυχῆς, εἶδες ἄσκησιν εὐσεβείας, μὲ ποῖον τρόπον δηλαδὴ ὁ Κύριος ἀργοπορεῖ καὶ ἀναβάλλει, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ αὐτὸν περισσότερον περιφανῆ; Ἐπειδὴ δηλαδὴ φροντίζει διὰ τοὺς δούλους του, δὲν θέλει νὰ τοὺς δίδῃ μόνον τὰς εὐεργεσίας του, ἀλλὰ θέλει νὰ τοὺς δοξάζῃ καὶ νὰ φανερώνῃ εἰς ὅλους τὴν πίστιν των. Διότι,

γὰρ εὐθέως ἐπαγγειλάμενος τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσειν τὴν γῆν, διήνοιξε τῆς Σάρας τὴν μήτραν καὶ τὴν τῶν παίδων διαδοχὴν αὐτῷ ἐχαρίσατο, οὔτε τὸ θαῦμα οὕτως ἐδείκνυτο μέγα, οὔτε ἡ τοῦ δικαίου πίστις πᾶσι περιφανὴς καθίστατο. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ τότε δήλη ἂν ἦν· νεκρωθὲν γὰρ τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως καὶ ἄχρηστον γεγονὸς πρὸς παιδοποιίαν πάντως αὐτὸς τῷ οἰκείῳ προστάγματι πάλιν ἐζωογόνει· ἀλλ' οὐκ ἂν οὕτω τὸν στέφανον ἀνεδήσατο ὁ πατριάρχης, ὥσπερ νῦν ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ βασανιζομένης καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπροτέρας γινομένης.

3. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ μόνον εὐεργετεῖν βούλεται καὶ τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεὰς παρέχειν, ἀλλ' ἔθος αὐτῷ τοῦτο καὶ τοὺς ταύτας δεχομένους περιφανεστέρους ἐθέλειν ποιεῖν, ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας τοῦτο διαπραξάμενον καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντα καὶ ὑπερτιθέμενον, ἵνα μὴ μόνον τὴν αἴτησιν ἐκείνῃ παράσχῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κατάδηλον ἐργάζηται. Ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθεν ἱκετεύουσα καὶ λέγουσα· «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται», οὔτε ἀποκρίσεως αὐτὴν ἀξιοῖ ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος καὶ ἀεὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν προφθάνων. Καὶ οἱ μὲν μαθηταὶ οὐκ εἰδότες τὸ μέλλον ἔσεσθαι καὶ ὅτι κηδόμενος τῆς γυναικὸς καὶ οὐ βουλόμενος αὐτῆς τὸν θησαυρὸν κεκρύφθαι, διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκρίνεται, ὡς δῆθεν συμπαθέστεροι, προσελθόντες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, «Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν», μονονουχὶ δεικνύντες, ὅτι οὐκ ἔτι φέρουσιν αὐτῆς τὴν ἐπάχθειαν. «Ἀπόλυσον γὰρ αὐτήν», φασίν, οὐκ ἐπειδὴ κακώδυνός ἐστιν,

---

6. Ματθ. 15, 22.
7. Ματθ. 15, 23.

ἐὰν εὐθὺς μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους του τὴν χώραν ὡς κληρονομίαν, ἤνοιγε καὶ τὴν μήτραν τῆς Σάρας καὶ τοῦ ἐχάριζε διαδόχους, οὔτε τὸ θαῦμα θὰ ἐφαίνετο τόσον μεγάλο, οὔτε ἡ πίστις τοῦ δικαίου θὰ ἐγίνετο εἰς ὅλους ὁλοφάνερη. Καθ' ὅσον ἡ μὲν δύναμις τοῦ Θεοῦ θὰ ἐφανερώνετο καὶ τότε, διότι ἂν καὶ εἶχε νεκρωθῆ τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως καὶ εἶχε καταστῆ ἄχρηστον πρὸς τεκνοποίησιν, ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν προσταγήν του θὰ τῆς ἔδιδε καὶ πάλιν ζωήν. Τότε ὅμως ὁ πατριάρχης δὲν θὰ ἔπαιρνε τόσον ἔνδοξον στέφανον, ὅπως ἀκριβῶς τώρα, ποὺ ἡ ἀρετή του ἐδοκιμάζετο ἐπὶ τόσον χρόνον καὶ ἀπεδεικνύετο καθημερινῶς καὶ περισσότερον λαμπρά.

3. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν θέλει μόνον νὰ εὐεργετῇ καὶ νὰ παρέχῃ τὰς δωρεάς του, ἀλλὰ καὶ συνηθίζει νὰ θέλῃ νὰ καθιστᾷ περισσότερον περιφανεῖς αὐτοὺς ποὺ ἀμοίβονται μὲ τὰς δωρεάς του, βλέπε, ὅτι ἔκανε τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐβράδυνε καὶ ἀνέβαλλε, διὰ νὰ μὴ ἐκπληρώσῃ δηλαδὴ μόνον τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ γνωστὴν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὅταν δηλαδὴ τὸν ἐπλησίασε ἡ γυναίκα τὸν Κύριον, ἱκετεύουσα αὐτὸν καὶ λέγουσα, «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἡ θυγατέρα μου κατέχεται ἀπὸ κακὸν δαιμόνιον»[6], δὲν καταδέχεται οὔτε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ ὁ εὔσπλαχνος καὶ φιλάνθρωπος Κύριος, ποὺ πάντοτε προλαμβάνει καὶ ἐκπληρώνει τὰς παρακλήσεις μας. Καὶ οἱ μὲν μαθηταί, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον, τί ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γυναῖκα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ἀποκρυφθῇ ὁ θησαυρός της, διὰ τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ εἰς αὐτήν, ὡσὰν νὰ ἦσαν αὐτοὶ δῆθεν περισσότερον εὔσπλαχνοι, ἀφοῦ ἐπλησίασαν τὸν παρεκάλουν καὶ τοῦ ἔλεγον· «Κάνε, ὅ,τι θέλει καὶ ἄφησέ την νὰ φύγῃ, διότι μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ φωνάζει»[7], λέγοντες σχεδόν, ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὴν ὑποφέρουν μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐνοχλῇ. «Κάνε ὅ,τι θέλει», λέγουν, ὄχι ἐπειδὴ ἔχει βαρεῖαν ἀσθένειαν,

οὐδὲ ἐπειδὴ ἡ αἴτησις αὐτῆς εὔλογος, ἀλλ' «Ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν».

Τί οὖν ὁ Δεσπότης; Βουλόμενος κἀκείνης τὸν θησαυρὸν κατὰ μικρὸν ἐκκαλύψαι καὶ τούτους διδάξαι, ὅσον λείπονται τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἀπόκρισιν ποιεῖται ἱκανὴν οὖσαν κἀκείνης πηρῶσαι τὸν λογισμόν, εἰ μὴ συντεταμένην εἶχε τὴν διάνοιαν καὶ ζέοντα τὸν πόθον καὶ τὴν προθυμίαν ἀκμάζουσαν, κἀκείνους ἀποστῆσαι τῆς ὑπὲρ αὐτῆς ἱκετηρίας. «Οὐκ ἀπεστάλην γάρ», φησίν, «εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Τοῦτο ἐκείνους μὲν ἀπέστησε τοῦ παρακαλεῖν ὑπὲρ τῆς γυναικός, ἐκείνην δὲ ὀκνηροτέραν οὐκ εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπικεῖσθαι παρεσκεύασε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ὀδυνωμένη ψυχὴ καὶ μετὰ θερμῆς τῆς διαθέσεως προσιοῦσα· πρὸς οὐδὲν ἐπιστρέφεται τῶν λεγομένων, ἀλλ' ἓν μόνον σκοπεῖ, ὅπως ἐπιτύχῃ τῶν σπουδαζομένων, ὅπερ καὶ αὕτη πεποίηκεν. Ἀκούσασα γὰρ ταῦτα, πάλιν φησί, «Προσεκύνησεν αὐτὸν λέγουσα· ἐλέησόν με, Κύριε». Ἤδει τοῦ Δεσπότου τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ διὰ τοῦτο πολλῇ κέχρηται τῇ προσεδρίᾳ. Ἀλλ' ὅρα πάλιν τὸν σοφὸν καὶ εὐμήχανον· οὐδὲ οὕτως ἐπινεύει, ἀλλὰ καὶ σφοδροτέραν καὶ τραχυτέραν ποιεῖται ἀπόκρισιν. Ἤδει γὰρ τὴν ἀνδρείαν τῆς γυναικός, καὶ ἐβούλετο μὴ λανθάνουσαν αὐτὴν δέξασθαι τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκ τῆς ἐκβάσεως μαθεῖν τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας παιδευθῆναι, ὅση τῆς προσεδρίας ἡ ἰσχύς, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ ἀρετή. Φησὶ γάρ· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις».

Ἐνταῦθά μοι σκόπει τῆς γυναικὸς τὸν τόνον, πῶς τῷ θερμῷ τῆς προθυμίας πεπυρωμένη, καὶ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἐπτερωμένη, καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτά, ὡς εἰπεῖν,

8. Ματθ. 15, 24.
9. Ματθ. 15, 25.
10. Ματθ. 15, 26.

ούτε έπειδή ή αίτησίς της είναι δικαία, άλλά «Διότι μάς ακολουθεί καί φωνάζει».

Τί κάνει λοιπόν ό Κύριος; Έπειδή ήθελε νά άποκαλύψη δι' ολίγον τόν θησαυρόν της καί νά διδάξη είς τούτους, πόσον άπέχουν από τήν ιδικήν του φιλανθρωπίαν, δίδει απάντησιν, ή οποία ήτο αρκετή καί τόν νοῦν αὐτῆς νά θολώση, έάν δέν είχε ψυχήν δυνατήν καί μεγάλον πόθον καί ισχυράν προθυμίαν, καί νά άποτρέψη εκείνους άπό τήν παράκλησίν των δι' αὐτήν. Διότι λέγει, «Δέν άπεστάλην άπό τόν Πατέρα μου παρά διά τά άπολωλότα πρόβατα τοῦ γένους τοῦ Ἰσραήλ»[8]. Ὁ λόγος αὐτός τούς μέν μαθητάς έκανε νά παύσουν τάς παρακλήσεις διά τήν γυναίκα, αὐτήν όμως δέν τήν έκανε περισσότερον διστακτικήν, άλλά καί νά έπιμένη περισσότερον είς τήν παράκλησίν της. Διότι τέτοια είναι ή πλήρους όδύνης ψυχή, ή οποία προσεύχεται μέ θέρμην. Δέν δίδει σημασίαν είς αὐτά, πού λέγουν, άλλά ένα μόνον σκοπόν έχει, πῶς νά έπιτύχη δηλαδή αὐτά πού έπιδιώκει. Τοῦτο έκανε καί αὐτή. Διότι, όταν ήκουσεν αὐτά, λέγει πάλιν, «Προσεκύνησεν αὐτόν καί έλεγεν· έλέησόν με Κύριε»[9]. Ἐγνώριζε τήν εύσπλαχνίαν τοῦ Κυρίου καί διά τοῦτο πολύ έπέμενε καί παρεκάλει. Πρόσεχε όμως πάλιν τήν σοφίαν καί τό εὐμήχανον τοῦ Κυρίου. Δέν τήν βοηθᾶ ούτε καί τότε, άλλά τῆς δίδει άπάντησιν μέ θυμόν καί τραχύτητα. Καθ' όσον έγνώριζε τήν άγαθότητα τῆς γυναικός καί δέν ήθελε νά τήν εὐεργετήση κρυφίως, άλλ' έπεθύμει καί οἱ μαθηταί νά μάθουν άπό τό άποτέλεσμα τήν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας του καί όλοι οἱ άλλοι άνθρωποι νά γνωρίσουν, πόση είναι ή δύναμις τῆς έπιμόνου προσευχῆς καί ή άρετή τῆς γυναικός. Διότι λέγει· «Δέν είναι καλόν νά πάρωμεν τόν άρτον άπό τά παιδία καί νά τόν δώσωμεν είς τά κυνάρια»[10].

Είς τό σημεῖον αὐτό πρόσεχε, σέ παρακαλῶ, τήν έπιμονήν τῆς γυναικός, πῶς δηλαδή καιομένη άπό τήν θέρμην τῆς προθυμίας καί ώσάν νά είχε πτερά έξ αἰτίας τῆς πρός τόν Θεόν πίστεως καί νά είχον σχισθῆ, τρόπος τοῦ λέγειν,

διακοπτομένη, καὶ πολλὴν περὶ τὴν θυγατέρα τὴν συμπάθειαν ἔχουσα, οὐδὲ ἀποστρέφεται τοῦ ῥήματος τὴν ὕβριν, ἀλλὰ κυνάριον ἀκούσασα καταδέχεται, ὁμολογεῖ κυνάριον εἶναι, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς τῶν κυνῶν ἀλογίας καὶ εἰς τὴν τῶν υἱῶν τάξιν ἀθρόον ἐναρίθμιος γένηται. Ἄκουσον λοιπὸν τὰ παρὰ τῆς γυναικός, ἵνα μάθῃς ὅσον τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας τὸ κέρδος γέγονεν. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀπέστησε τὸ γύναιον ἡ τῶν εἰρημένων πρὸς αὐτὴν σφοδρότης, ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείονα προθυμίαν διήγειρεν· ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε ταυτὶ τὰ ῥήματα, φησί· «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν». Εἶδες τίνος ἕνεκεν μέχρι τοῦ παρόντος τὴν μακροθυμίαν ἐπεδείξατο; Ἵνα διὰ τῶν ῥημάτων τῆς γυναικὸς μάθωμεν αὐτῆς τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν. Ὅρα γὰρ πῶς εὐθέως αὐτὴν ἀνεκήρυξεν ὁ Δεσπότης καὶ ἐστεφάνωσε, λέγων· «Ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις». Μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐγκωμίων ἀπέπεμψε τὴν οὐδὲ ἀποκρίσεως παρ᾿ αὐτοῦ ἐν προοιμίοις ἀξιωθεῖσαν. «Μεγάλη σου», φησίν, «ἡ πίστις». Καὶ γὰρ ἦν ὄντως μεγάλη, διὰ τὸ καὶ ἅπαξ κα δεύτερον καὶ πολλάκις ὁρῶσαν ἀνανεύοντα πρὸς τὴν αἴτησιν, μὴ ναρκῆσαι μηδὲ ἀποπηδῆσαι, ἀλλὰ τῷ τόνῳ τῆς προσεδρίας ἐκκαλέσασθαι καὶ παρασκευάσαι εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ αἰτηθέντα. «Γενηθήτω γάρ σοι», φησίν, «ὡς θέλεις».

Εἶδες, ὁ πρότερον μηδὲ ἀποκρίσεως αὐτὴν ἀξιῶν, πῶς νῦν φιλοτιμεῖται ταῖς δωρεαῖς; Οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς αὐτῇ παρέσχε τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ ἀνεκήρυξε καὶ ἐστεφάνωσε. Καὶ τῷ εἰπεῖν, «Ὦ γύναι», ἔδειξεν ὅπως αὐτῆς τὴν πίστιν ἐξεπλάγη· καὶ τῷ εἰπεῖν, «Μεγάλη σου ἡ πίστις», κατάδηλον ἡμῖν ἐποίησε τῆς γυναικὸς τὸν πλοῦτον. Εἶτά φησι, «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Ὅσον βούλει, ὅσον θέλεις, τοσοῦτον παρέχω.

11. Ματθ. 15, 27.
12. Ματθ. 15, 28.
13. Ματθ. 15, 28.

τὰ σπλάχνα της, διότι ἔτρεφε πολὺν ἀγάπην πρὸς τὴν θυγατέρα της, δὲν ἀποκρούει τοὺς ὑβριστικοὺς λόγους, ἀλλὰ ὅταν ἤκουσε τὴν λέξιν κυνάριον, τὴν δέχεται καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι εἶναι κυνάριον, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν παραλογίαν τῶν κυνῶν καὶ νὰ συγκαταλεχθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Ἄκουσε λοιπὸν αὐτὰ ποὺ εἶπεν ἡ γυναίκα, διὰ νὰ μάθῃς πόσον κέρδος ἔλαβεν ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἠμπόδισε τὴν γυναῖκα ἡ σκληρότης τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν παρακαλῇ, ἀλλὰ καὶ τὴν διήγειρε περισσότερον. Ὅταν δηλαδὴ ἤκουσε τοὺς λόγους αὐτούς, λέγει· «Ναί, Κύριε· διότι καὶ τὰ κυνάρια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποὺ πίπτουν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων των»[11]. Εἶδες διατί ἔδειξε μακροθυμίαν μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου; Διὰ νὰ μάθωμεν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς τὴν ὑπερβολικήν της πίστιν. Διότι βλέπε μὲ ποῖον τρόπον ὁ Κύριος ἀμέσως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε λέγων· «Γυναῖκα, ἡ πίστις σου εἶναι μεγάλη»[12]. Μὲ θαυμασμὸν καὶ μὲ ἐπαίνους ἀπέστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν της αὐτήν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἠξιώθη οὔτε ἀπάντησιν νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτόν. «Μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», λέγει. Καθ' ὅσον ἦτο πράγματι μεγάλη, διότι, ἂν καὶ ἔβλεπεν, ὅτι ἔμενεν ἀδιάφορος ὁ Κύριος εἰς τὴν παράκλησίν της καὶ μία καὶ δύο φοράς, δὲν ἀπεγοητεύθη, οὔτε ἔπαυσε νὰ παρακαλῇ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίμονον καρτερίαν της ἐπέτυχε νὰ τὸν κάνῃ νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ κάνῃ νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ παρακλήσεις της. Διότι ὁ Ἰησοῦς τῆς λέγει· «Ἂς γίνῃ, ὅπως σὺ θέλεις»[13].

Εἶδες πῶς δίδει τώρα πλουσίως τὰς δωρεάς του αὐτός, ὁ ὁποῖος προηγουμένως δὲν κατεδέχθη οὔτε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ; Διότι δὲν ἐπραγματοποίησεν ἁπλῶς τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «γυναῖκα», ἔδειξε πόσον ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτῆς, καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Μεγάλη εἶναι ἡ πίστις σου», ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν αὐτῆς.

Ἡ γὰρ τοσαύτη προσεδρία ἀξίαν σε ἀποφαίνει τῆς αἰτήσεως. Εἴδετε τῆς γυναικὸς τὴν εὐτονίαν; Εἴδετε τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας τὴν αἰτίαν καὶ ὅτι περιφανεστέραν αὐτὴν ἐργάσασθαι βουλόμενος διὰ τοῦτο ἀνεβάλλετο;

Ἐπανέλθωμεν δέ, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν προκειμένην ἱστορίαν, ἵνα μάθωμεν, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον ἐν τοσούτοις ἔτεσι τὰς ἐπαγγελίας τὰς κατὰ τὸν πατριάρχην γεγενημένας εἰς ἔργον οὐκ ἤγαγεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ταύτας αὐτῷ παράσχῃ καὶ πᾶσι τοῦ δικαίου τὴν πίστιν κατάδηλον ἐργάζηται. Διὰ τοῦτό φησι, «Μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοὺς ἐν γῇ Χαναάν», ἵνα μάθῃς ὅσος παρῆλθε χρόνος ἐξ οὗ τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐδέξατο. Εὐθὺς γὰρ ἐπιστὰς τῇ Χαναναίᾳ, ἤκουσεν, ὅτι «Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην» καὶ ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου καὶ αὐτὸς ἄπαις διέμεινε καὶ τῆς Σάρας ἡ στείρωσις ἐπετείνετο. «Καὶ ἔδωκε τὴν Ἄγαρ», φησίν, «Ἀβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς εἰς γυναῖκα».

4. Ὅρα πόση τὸ παλαιὸν ἐπολιτεύετο παρ' αὐτοῖς ἡ φιλοσοφία, πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ τῆς σωφροσύνης πολὺν ποιούμενοι λόγον καὶ αἱ γυναῖκες ζηλοτυπίας ἐκτὸς ἐτύγχανον. Ἐπίτηδες γὰρ ἡ Γραφὴ συνεχῶς λέγει, «Καὶ λαβοῦσα Σάρα Ἄγαρ τὴν παιδίσκην» καὶ πάλιν, «Ἔδωκεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα», ἵνα μάθῃς ὅπως ἀπαθῶς τὸ πρᾶγμα μετεχείριζε καὶ πόση παρ' αὐτοῖς ἦν ἡ φιλοσοφία. «Καὶ εἰσῆλθε», φησί, «πρὸς Ἄγαρ καὶ συνέλαβεν». Ὅρα πῶς μανθάνει ἡ Σάρα, ὅτι οὐ παρὰ τὸν δίκαιον ἐν ἀπαιδίᾳ ἐτύγχανεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν στείρωσιν τὴν ἑαυτῆς· εὐθέως γὰρ ἡ συνουσία τὴν σύλληψιν εἰργάσατο. Ἀλλ' ὅρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τῆς γυναικείας φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἵνα μάθῃς καὶ ἐντεῦθεν τοῦ πατριάρχου τὴν πολ-

---

14. Γεν. 16, 4.

Ἔπειτα λέγει· «Ἂς γίνῃ ὅπως σὺ θέλεις». Ὅσα ἐπιθυμεῖς, ὅσα θέλεις, σοῦ τὰ παραχωρῶ. Καθ' ὅσον ἡ τόσον μεγάλη ἐπιμονή σου σὲ καθιστᾷ ἀξίαν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ αἰτήματός σου. Εἴδατε τὴν ἀποφασιστικότητα τῆς γυναικός; εἴδατε τὴν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι καθυστερεῖ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν καταστήσῃ περισσότερον ἔνδοξον;

Ἐὰν κρίνετε καλόν, ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν ἐπραγματοποίει ἐπὶ τόσα ἔτη τὰς ὑποσχέσεις πρὸς τὸν πατριάρχην, εἰμὴ διὰ νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ ἐνδόξως καὶ νὰ φανερώσῃ εἰς ὅλους τὴν πίστιν τοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο λέγει· «Δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὴν γῆν Χαναάν», διὰ νὰ καταλάβῃς δηλαδὴ πόσος χρόνος ἐπέρασεν ἀπὸ τότε ποὺ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν. Διότι ἀμέσως μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν γῆν Χαναὰν ἤκουσεν, ὅτι «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλ' εἰς τὸ τόσον χρονικὸν διάστημα καὶ αὐτὸς ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἄτεκνος καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρας νὰ συνεχίζεται. «Καὶ ἔδωσε», λέγει «ἡ Σάρα τὴν Ἄγαρ ὡς γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα της τὸν Ἄβραμ».

4. Βλέπε πόση εὐσέβεια ὑπῆρχεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ ἔκαμνον τὸ πᾶν, διὰ νὰ εἶναι σώφρονες καὶ πῶς αἱ γυναῖκες δὲν κατείχοντο ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν. Διότι ἡ Γραφὴ ἐπίτηδες λέγει συνεχῶς, «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν ἡ Σάρα τὴν δούλην της Ἄγαρ» καὶ πάλιν λέγει, «Ἔδωσεν αὐτὴν ὡς γυναῖκα του», διὰ νὰ μάθῃς δηλαδή, πῶς ἔκαμνε τοῦτο χωρὶς πάθος καὶ πόσην εὐσέβειαν εἶχον αὐτοί. «Καὶ εἰσῆλθεν», λέγει, «ὁ Ἄβραμ εἰς τὴν Ἄγαρ καὶ αὐτὴ συνέλαβεν»[14]. Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον πληροφορεῖται ἡ Σάρα, ὅτι δὲν ἦτο δίκαιος ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, ἀλλὰ ἡ ἰδική της στείρωσις. Διότι ἀμέσως μὲ τὴν συνουσίαν ἔγινε καὶ ἡ σύλληψις. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν καὶ τὴν ἀχαριστίαν τῆς δούλης καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως, διὰ νὰ μάθῃς καὶ

λὴν ἐπιείκειαν. «Καὶ εἶδε», φησίν, ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, καὶ ἠτιμάσθη ἡ κυρία ἐναντίον αὐτῆς». Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκετῶν τὸ ἦθος· ἂν μικρᾶς εὐπραγίας ἐπιλάβωνται, οὐκ ἀνέχονται μένειν εἴσω τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλ᾽ εὐθέως ἐπιλανθάνονται τῆς οἰκείας τάξεως καὶ πρὸς ἀγνωμοσύνην ἐπείγονται, ὅπερ καὶ αὐτὴ ἡ παιδίσκη πέπονθεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τῆς γαστρὸς τὸν ὄγκον, οὐκ ἐννοοῦσα οὐ τῆς δεσποίνης τὴν ἄφατον φιλοσοφίαν, οὐ τῆς οἰκείας ἀξίας τὴν εὐτέλειαν, ἀλλ᾽ ἐπαρθεῖσα καὶ μέγα φρονήσασα ὑπερορᾷ τῆς δεσποίνης τῆς τοσαύτην περὶ αὐτὴν ἐπιδειξαμένης τὴν κηδεμονίαν, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν εὐνὴν αὐτὴν ἀγαγεῖν τοῦ ἀνδρός.

Τί οὖν ἡ Σάρα; «Εἶπε», φησί, «πρὸς Ἄβραμ· ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ. Ἰδοὺ δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον σου· ἰδοῦσα δὲ ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθην ἐναντίον αὐτῆς. Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐνταῦθά μοι σκόπει τοῦ δικαίου τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, καὶ τὴν αἰδῶ ἣν περὶ τὴν Σάραν ἐπιδείκνυται, συγγνώμην αὐτὴν αἰτῶν τῆς ἀλόγου ταύτης αἰτίας. Ἡ γὰρ ταῖς χερσὶ παραδοῦσα τὴν παιδίσκην τῷ ἀνδρί, ἡ εἰποῦσα, «Εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου», ἡ οἴκοθεν καὶ ἀφ᾽ ἑαυτῆς πρὸς τὴν συνουσίαν αὐτὸν προτρεψαμένη, αὕτη νῦν μεταβαλλομένη φησίν, «Ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ». Μὴ γὰρ αὐτὸς ἐπέδραμεν, ὦ γύναι, τῇ τῆς παιδίσκης συνουσίᾳ; Μὴ γὰρ ἐξ ἀσελγείας ὁρμηθεὶς τῷ πράγματι ἐπεπήδησε; Σοὶ πειθόμενος καὶ τῷ σῷ ἐπιτάγματι τοῦτο πεποίηκε. Τί οὖν ἠδίκησαι παρὰ τοῦ ἀνδρός; «Ἰδοὺ δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον σου». Εἰ τοίνυν ὁμολογεῖς, ὅτι αὐτὴ δέδωκας καὶ οὐκ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ταύτην ἔλαβε, τίνος ἕνεκεν ἀδικίαν ἐγκαλεῖς; Ναί, φησίν· εἰ γὰρ καὶ ἐγὼ δέδωκα, ἀλλ᾽ ὁρῶν αὐτῆς τὴν προπέτειαν ὤφειλες ἐπισχεῖν αὐτῆς τὴν ἀκόλαστον γνώμην. Ἰδοῦσα γὰρ ὅτι ἐν

15. Γεν. 16, 4.
16. Γεν. 16, 5.

ἀπὸ ἐδῶ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. «Καὶ εἶδε», λέγει, «ὅτι ἦτο ἔγκυος καὶ προσέβαλε τὴν κυρίαν της»[15]. Ἔτσι πράγματι συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ δοῦλοι. Ὅταν αἰσθανθοῦν, ὅτι ἔχουν κάποιαν δύναμιν, δὲν ἀνέχονται νὰ παραμένουν εἰς τὴν θέσιν των, ἀλλὰ λησμονοῦν ἀμέσως τὴν τάξιν των καὶ γίνονται ἀγνώμονες, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπαθε καὶ ἡ δούλη. Διότι ὅταν εἶδε τὸν ὄγκον τῆς κοιλίας της, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν της οὔτε τὴν ἀπερίγραπτον εὐσέβειαν τῆς κυρίας της, οὔτε τὴν εὐτελῆ ἀξίαν της, ὑπερηφανεύθη καὶ ἐμεγαλοφρόνησε καὶ περιφρόνησε τὴν φροντίδα, ποὺ ἐπέδειξε πρὸς αὐτὴν ἡ κυρία της, ἀφοῦ τὴν ὡδήγησε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κλίνην τοῦ ἀνδρός της.

Τί ἔκανεν ὅμως ἡ Σάρα; «Εἶπε», λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ. Μὲ ἀδικεῖς. Ἰδοὺ ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὸν κόλπον σου καὶ αὐτή, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχε καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν της, μὲ περιεφρόνησεν. Ἂς μᾶς κρίνῃ ὁ Θεὸς καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα»[16]. Ἐδῶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀπερίγραπτον μακροθυμίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸν σεβασμόν, ποὺ δεικνύει πρὸς τὴν Σάραν μὲ τὸ νὰ ζητῇ ἀπὸ αὐτὴν συγγνώμην διὰ τὴν ἀδικαιολόγητον κατηγορίαν. Διότι αὐτή, ἡ ὁποία παρέδωσε μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια τὴν δούλην της εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ ἡ ὁποία εἶπε, «Ἔλα εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην μου», αὐτὴ ποὺ ἐξ ἀρχῆς μόνη της τὸν προέτρεψε πρὸς αὐτὴν τὴν ἕνωσιν, αὐτὴ ἡ ἰδία τώρα μετανοιώνει καὶ λέγει· «Μὲ ἀδικεῖς». Μήπως αὐτὸς μόνος του, γυναῖκα, ἔσπευσε διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην; μήπως τὸ ἔκανεν αὐτὸ παρακινούμενος ἀπὸ ἀσέλγειαν; Τὸ ἔκανε αὐτὸ ὑπακούων εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν ἰδικήν σου παράκλησιν. Εἰς τί λοιπὸν ἠδικήθης ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου; «Ἰδοὺ ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὸν κόλπον σου». Ἀφοῦ λοιπὸν ὁμολογεῖς, ὅτι σὺ ἡ ἰδία τὴν παρέδωσες καὶ δὲν τὴν ἐπῆρε μόνος του, διατί τὸν κατηγορεῖς δι' ἀδικίαν; Ναί, λέγει, διότι ἂν καὶ σοῦ τὴν παρέδωσα ἐγώ, ὅμως σὺ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐμποδίσῃς ἀπὸ τὴν προκλητικήν της συμπεριφοράν.

γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθην ἐναντίον αὐτῆς. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Γυναικὸς ἀληθῶς ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τῆς ἀσθενείας ταύτης τῆς φύσεως. Μονονουχὶ γὰρ ταῦτά φησι πρὸς αὐτόν. Ἐγὼ μὲν τὴν ἀπαιδίαν βουλομένη παραμυθήσασθαι τὴν σήν, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν κηδεμονίαν, ὡς καὶ τὴν ἐμὴν παιδίσκην καὶ ταῖς ἐμαυτῆς σοι χερσὶ παραδοῦναι καὶ πρὸς τὴν συνουσίαν προτρέψασθαι. Ὁρῶν δὲ αὐτὸς ἐντεῦθεν αὐτὴν γενομένην προπετεστέραν διὰ τὸν τῆς γαστρὸς ὄγκον καὶ φρονήματος ἐμπεπλησμένην, δέον ἀναστεῖλαι καὶ ἐκδικῆσαί σε τὰς ὕβρεις τὰς εἰς ἐμὲ γινομένας, οὐκ ἐποίησας, ἀλλ' ὡσανεὶ πάντων τῶν προτέρων ἐπιλαθόμενος περιορᾶσθαι ἐμὲ καταδέχῃ, τὴν ἐν τοσούτοις ἔτεσι συνοικήσασαν, ὑπὸ τῆς Αἰγυπτίας τῆς παιδίσκης τῆς ἐμῆς ἀτιμαζομένην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Ὀδυνωμένης ψυχῆς τὸ ῥῆμα. Καὶ εἰ μὴ φιλόσοφός τις ἦν ὁ πατριάρχης καὶ πολλὴν τὴν αἰδῶ περὶ τὴν Σάραν ἐπεδείκνυτο καὶ ἐδυσχέρανεν ἂν πρὸς τὰ ῥήματα καὶ ἤλγησεν ἐπὶ τῇ βαρύτητι τῶν λεχθέντων. Ἀλλ' ὁ θαυμάσιος οὗτος πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ἀφορῶν, πᾶσαν ἔδωκεν αὐτῇ συγγνώμην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐννόησον, φησί, πόσον πρᾶγμα κατεδεξάμην διὰ τὴν σὴν παραμυθίαν, βουλομένη σε κἂν γοῦν ἐν γήρᾳ πατέρα κληθῆναι, καὶ τὴν παιδίσκην τὴν ἐμὴν εἰς τὴν ἀξίαν τὴν ἐμαυτῆς ἀνήγαγον· σὺ δὲ ὁρῶν ἀγνωμόνως αὐτὴν ἐντεῦθεν διατεθεῖσαν, οὐκ ἤμυνας, οὐκ ἠμείψω με τῆς γνώμης, ἣν περὶ σὲ ἐπεδειξάμην. «Κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐκεῖνος, φησίν, ὁ τὰ ἀπόρρητα ἑκάστου ἐπιστάμενος τῆς διανοίας, αὐτὸς ἔσται κριτὴς μεταξὺ ἡμῶν καὶ πῶς ἐγὼ μὲν παντὸς πάθους ἀνωτέρα γενομένη προετίμησα ἐμαυτῆς τὴν παραμυθίαν τὴν σὴν καὶ εἰς τὴν εὐνὴν τὴν ἐμὴν τὴν παιδίσκην

Διότι, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἶχε καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν της μὲ περιεφρόνησεν. «Ὁ Θεὸς ἂς κρίνῃ καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα».

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι αὐτοὶ εἶναι λόγοι γυναικὸς καὶ ἴδιον τῆς ἀδυνάτου γυναικείας φύσεως· εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ ἐφρόντισα τόσον πολύ, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ παρηγορήσω τὴν ἀτεκνίαν σου, ὥστε σοῦ παρέδωσα μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια τὴν δούλην μου καὶ σοῦ προέτρεψα νὰ ἔλθῃς εἰς ἕνωσιν μὲ αὐτήν. Σὺ ὅμως ἂν καὶ ἔβλεπες, ὅτι ἐγίνετο πολὺ αὐθάδης ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἦτο ἔγκυος καὶ ὅτι ἦτο πλήρης ὑπερηφανείας καὶ ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐμποδίσῃς καὶ νὰ τὴν ἐκδικηθῇς διὰ τὰς πρὸς ἐμὲ προσβολάς της, ὅμως δὲν τὸ ἔκανες, ἀλλ᾽ ὡσὰν νὰ λησμονῇς ὁλόκληρον τὴν προηγουμένην ζωήν μας, καταδέχεσαι νὰ περιφρονοῦμαι καὶ νὰ ἀτιμάζωμαι ἀπὸ αὐτὴν τὴν δούλην τὴν Αἰγυπτίαν ἐγὼ ποὺ ἔζησα μαζί σου ἐπὶ τόσα ἔτη. «Ἂς μᾶς κρίνῃ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα».

Αὐτὸς εἶναι λόγος πονεμένης ψυχῆς. Καὶ ἂν ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο τόσον εὐσεβὴς καὶ δὲν ἐδείκνυε πολὺν σεβασμὸν πρὸς τὴν Σάραν, καὶ θὰ ἐστενοχωρεῖτο δι᾽ αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ θὰ ἐλυπεῖτο πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς πίκρας αὐτῶν ποὺ ἐλέχθησαν. Ὁ θαυμαστὸς ὅμως τοῦτος δίκαιος προσβλέπων πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως τῆς ἔδωσε συγγνώμην δι᾽ ὅλα αὐτά. «Ἂς μᾶς κρίνῃ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα». Σκέψου, λέγει, πόσα πράγματα κατεδέχθην νὰ ὑποστῶ διὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, ἐπειδὴ ἤθελα, ἂν καὶ ἤσουν εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, νὰ ὀνομασθῇς πατέρας, καὶ ἔκανα ἰσαξίαν μὲ ἐμὲ τὴν δούλην μου. Σὺ ὅμως, ὅταν εἶδες, ὅτι αὐτὴ ἐφέρετο χωρὶς εὐγνωμοσύνην, δὲν μὲ ἐβοήθησες, δὲν μὲ ἤμειψες, διὰ τὴν καλὴν διάθεσιν ποὺ ἔδειξα πρὸς ἐσένα· «Ἂς κρίνῃ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς δύο καὶ ἐμένα καὶ ἐσένα». Ἐκεῖνος, λέγει, ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς κάθε σκέψεως, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κριτής μας καὶ θὰ φανερώσῃ, πῶς ἐγώ, ἀφοῦ ἀπέβαλα κάθε πάθος, ἐπροτίμησα νὰ παρηγορήσω ἐσένα, παρὰ τὸν ἑαυτόν μου, καὶ

ἀνήγαγον· αὐτὸς δὲ οὐδὲν τῶν παρ' ἐμοῦ γενομένων ἐν διανοίᾳ λαβὼν συγχωρεῖς ἐκείνην κατεξανίστασθαι τῆς ἐμῆς ἐπιεικείας καὶ οὐκ ἀναστέλλεις τὴν τόλμαν, οὐδὲ σωφρονίζεις τὴν ἀγνώμονα.

Τί οὖν ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, ὁ πανταχόθεν ἑαυτῷ πλέκων τοὺς στεφάνους; Δεικνὺς καὶ διὰ τοῦτο τὴν οἰκείαν ἀρετήν, ὅρα τί φησι πρὸς αὐτήν· «Ἰδοὺ ἡ παιδίσκη σου ἐν ταῖς χερσί σου· χρῶ αὐτῇ, ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ». Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία, πολλὴ τῆς μακροθυμίας ἡ ὑπερβολή. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐδυσχέρανε πρὸς τὰ παρὰ τῆς Σάρας εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν καί φησιν· ὑποπτεύεις με αἴτιον γεγενῆσθααι τῶν εἰς σὲ ὕβρεων καὶ νομίζεις με ἥδεσθαι τοῖς παρὰ τῆς παιδίσκης γινομένοις, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐκοινώνησά μοι τῆς εὐνῆς· μάνθανε ὅτι καὶ πρότερον, εἰ μὴ σοι ὑπακοῦσαι βουλόμενος τοῦτο κατεδεξάμην, οὐκ ἄν ποτε ἠνεσχόμην τὴν παιδίσκην εἰς τὴν εὐνὴν ἀγαγεῖν τὴν σήν· καὶ νῦν ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων πληροφορηθῇς, ἰδοὺ ὑπὸ τὰς χεῖράς σού ἐστι· «Χρῶ αὐτῇ, ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ». Μὴ γὰρ ὑπετέμετό σού τις τὴν ἐξουσίαν; Μὴ γὰρ ἀφηρέθης αὐτῆς τὴν δεσποτείαν; Εἰ γὰρ καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν συνουσίαν κατεδεξάμην, ἀλλ' ἔχεις αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν καὶ ὑπὸ τὰς χεῖρὰς σού ἐστι· κόλαζε, σωφρόνιζε, ἐπιτίμα· ὃ βούλει καὶ ὡς ἀρέσκει σοι, οὕτω διαπράττου τὰ εἰς αὐτήν· μόνον μὴ δυσχέραινε, μόνον μὴ ἐμοὶ ἐπίγραφε τὰ παρ' αὐτῆς προπετῶς γεγενημένα. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ πάθους οἰκείου κινούμενος τῆς πρὸς αὐτὴν ἠνεσχόμην συνουσίας, ἵνα καὶ προσπαθῶς ἐντεῦθεν κινούμενος ἄλογον αὐτῇ προστασίαν δῶ. Οἶδα τὴν ὀφειλομένην σοι τιμήν· οὐκ ἀγνοῶ τῶν οἰκετῶν τὴν ἀγνωμοσύνην. Οὐδείς μοι ταύτης λόγος, οὐδεμία φροντίς· ἕν ἐστί μοι μό-

ἔβαλον τὴν δούλην μου εἰς τὴν ἰδικήν μου κλίνην. Ἐσὺ ὅμως χωρὶς νὰ ἀντιληφθῇς τίποτε ἀπὸ ὅσα σοῦ ἔκανα, ἐπιτρέπεις ἐκείνην νὰ προσβάλλῃ τὴν συγκατάβασίν μου καὶ δὲν συγκρατεῖς τὸ θράσος της, οὔτε σωφρονίζεις αὐτὴν τὴν ἀγνώμονα δούλην.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ποὺ εἰς τὴν κάθε περίπτωσιν πλέκει στεφάνους διὰ τὸν ἑαυτόν του; Δεικνύων καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἀρετήν του, πρόσεχε, τί λέγει πρὸς τὴν Σάραν· «Ἰδοὺ ἡ δούλη σου εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σου. Κάνε εἰς αὐτὴν ὅ,τι θέλεις»[17]. Μεγάλη εἶναι ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου καὶ πολὺ ὑπερβολικὴ ἡ μακροθυμία του. Διότι ὄχι μόνον δὲν δυσαρεστήθη ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπεν ἡ Σάρα, ἀλλὰ καὶ ἀπαντᾷ μὲ πολὺν ὑποχωρητικότητα καὶ λέγει. Ὑποπτεύεσαι, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ αἴτιος τῆς προσβολῆς σου καὶ νομίζεις, ὅτι χαίρομαι μὲ αὐτὰ ποὺ κάνει ἡ δούλη, ἐπειδὴ μίαν φορὰν ἐκοιμήθη εἰς τὴν κλίνην μου. Μάθε λοιπόν, ὅτι καὶ προηγουμένως, ἐὰν δὲν κατεδεχόμουν αὐτό, ὑπακούων εἰς ἐσένα, οὐδέποτε θὰ ἀνεχόμουν νὰ ὁδηγήσω τὴν δούλην εἰς τὴν ἰδικήν σου κλίνην. Καὶ τώρα διὰ νὰ σοῦ δείξω τοῦτο ἐμπράκτως, ἰδοὺ σοῦ τὴν παραδίδω· «Κάνε εἰς αὐτὴν ὅ,τι θέλεις». Μήπως σοῦ ἀφήρεσε κανεὶς τὴν ἐξουσίαν; μήπως σοῦ ἀφῄρεσε κανεὶς τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κατεδέχθην τὴν μετ' αὐτῆς ἕνωσιν, ὅμως ἔχεις τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν διάθεσίν σου. Τιμώρησέ την, σωφρόνησέ την, ἐπιτίμησέ την· ὅ,τι θέλεις καὶ ὅπως σοῦ ἀρέσει, ἔτσι μεταχειρίσου αὐτήν· μόνον μὴ δυσανασχετῇς, μόνον μὴ καταλογίζῃς εἰς ἐμὲ τὴν ἰδικήν της αὐθάδειαν. Διότι δὲν ἠνέχθην τὴν μετ' ἐκείνης ἕνωσιν, ὁδηγούμενος ἀπὸ ἰδικόν μου πάθος, ὥστε, παρακινούμενος ἀπὸ αὐτό, νὰ τῆς παράσχω κάποιαν ἀδικαιολόγητον προστασίαν. Γνωρίζω τὴν τιμὴν ποὺ σοῦ ὀφείλω· δὲν ἀγνοῶ τὴν ἀχαριστίαν τῶν δούλων. Δὲν ἐνδιαφέρομαι δι' αὐτήν, δὲν φροντίζω καθόλου δι' αὐτήν· ἕνα μόνον εἶναι αὐτὸ ποὺ προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω, τὸ νὰ μὴ

νον τὸ σπουδαζόμενον, τό σε ἄλυπον, ἀτάραχον, ἐν τιμῇ πάσῃ καθεστάναι παντὸς ἀπηλλαγμένην λυπηροῦ.

5. Τοῦτο ἀληθὲς συνοικέσιον, τοῦτο ἀνήρ, ὅταν μὴ ἀκριβολογῆται πρὸς τὰ τῆς γυναικὸς ῥήματα, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πολλὴν νέμων τὴν συγγνώμην μίαν ποιεῖται σπουδήν, ὥστε τὴν λύπην ἐκποδὼν ποιῆσαι καὶ τὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας συσφίγγειν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες καὶ μιμείσθωσαν τοῦ δικαίου τὴν ἐπιείκειαν καὶ τοσαύτην αἰδῶ καὶ τιμὴν ταῖς γυναξὶν ἀπονεμέτωσαν καὶ ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει φειδέσθωσαν, ἵνα ὁ τῆς ὁμονοίας σύνδεσμος ἐπιτείνηται. Τοῦτο γὰρ ὁ ἀληθὴς πλοῦτος, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, ὅταν ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς μὴ διχονοῇ, ἀλλὰ καθάπερ σῶμα ἓν οὕτως ὦσι συνημμένοι· «Ἔσονται γάρ», φησίν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Οἱ τοιοῦτοι κἂν ἐν πενίᾳ ὦσι, κἂν ἐν εὐτελείᾳ, πάντων ἂν εἶεν μακαριστότεροι, ἀληθῆ ἡδονὴν καρπούμενοι καὶ ἐν διηνεκεῖ γαλήνῃ καθεστῶτες· ὡς οἵ γε ταύτης μὴ ἀπολαύοντες, ἀλλὰ ζηλοτύπως διακείμενοι καὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν διαφθείροντες, κἂν πολλῷ περιρρέωνται πλούτῳ κἂν πολυτελεῖς ἔχωσι τὰς τραπέζας, κἂν ἐν περιφανείᾳ τύχωσιν ὄντες, πάντων ἐλεεινότερον ζῶσι βίον, κύματα καὶ ταραχὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντες καὶ ἀλλήλους ὑποπτεύοντες καὶ οὐδεμίαν ἡδονὴν ἔχειν δυνάμενοι, τοῦ ἔνδοθεν πολέμου πάντα συγχέοντος καὶ πολλὴν ἐν αὐτοῖς τὴν ἀηδίαν ἐργαζομένου. Ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικείας ὁ πατριάρχης τόν τε θυμὸν κατεμάλαξε τῆς δεσποίνης καὶ δοὺς αὐτῇ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν τὴν κατὰ τῆς παιδίσκης, εἰρήνης πολλῆς ἐνέπλησεν ἑαυτοῦ τὴν οἰκίαν.

17. Γεν. 16, 6.
18. Γεν. 2, 24.

σὲ στενοχωρήσω, τὸ νὰ παραμένῃς ἥσυχη, τὸ νὰ ἔχῃς ὅλας τὰς τιμὰς καὶ νὰ εἶσαι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε λύπην.

5. Αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ οἰκογενειακὴ ζωή, αὐτὸς εἶναι πραγματικὸς ἄνδρας, ὅταν δὲν παίρνῃ τοῖς μετρητοῖς τοὺς λόγους τῆς γυναικός του, ἀλλ', ὑποχωρῶν πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς γυναικείας φύσεως, ἕνα μόνον προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ, τὸ νὰ διώξῃ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του τὴν ταραχὴν καὶ νὰ σφίγγῃ τὸν δεσμὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας. Ἂς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ ἄνδρες καὶ ἂς μιμηθοῦν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἂς ἀποδώσουν εἰς τὰς γυναῖκας των πολὺν σεβασμὸν καὶ τιμὴν καὶ ἂς τὰς μεταχειρίζωνται ὡς ἀσθενέστερα σκεύη, διὰ νὰ ἐνισχύεται περισσότερον ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης των. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς πλοῦτος, αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα περιουσία, ὅταν ὁ ἄνδρας δὲν εὑρίσκεται εἰς διχόνοιαν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' εἶναι προσκεκολλημένοι ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, ὡσὰν νὰ εἶναι ἕνα σῶμα, διότι λέγει· «Οἱ δύο θὰ γίνουν μία σάρκα»[18]. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἴτε εἶναι πτωχοί, εἴτε εὐτελεῖς, εἶναι οἱ περισσότερον μακάριοι, διότι ἀπολαμβάνουν τὴν πραγματικὴν χαρὰν καὶ περνοῦν ζωὴν μὲ διαρκῆ γαλήνην. Διότι αὐτοί, ποὺ δὲν ἀπολαμβάνουν αὐτὴν τὴν χαράν, ἀλλὰ ζοῦν μὲ τὴν ζηλοτυπίαν καὶ καταστρέφουν τὰ καλὰ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς, εἴτε πλέουν εἰς τὸν ἄφθονον πλοῦτον, εἴτε χρησιμοποιοῦν πολυτελεῖς τραπέζας, εἴτε περιβάλλονται ἀπὸ πολλὴν δόξαν, περνοῦν ὅμως τὴν χειροτέραν ζωὴν ἀπὸ ὅλους, ἀφοῦ καθημερινῶς δημιουργοῦν ταραχὰς διὰ τὰς οἰκογενείας των καὶ ὑποπτεύονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἠμποροῦν καθόλου νὰ χαροῦν, ἀφοῦ ὁ ἐσωτερικὸς πόλεμος πάντοτε τοὺς συγχύζει καὶ τοὺς δημιουργεῖ μεγάλην ἀηδίαν. Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συνέβη. Ὁ πατριάρχης μὲ τὴν καλωσύνην του κατεπράϋνε τὸν θυμὸν τῆς συζύγου του καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης καὶ ἐγέμισε τὴν οἰκίαν του καὶ πάλιν μὲ πολλὴν εἰρήνην.

Καὶ ἐκάκωσεν αὐτήν», φησί, «Σάρα, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου αὐτῆς». Ἐπειδὴ γὰρ ἴσως ἐκόλασεν αὐτῆς τὴν προπέτειαν, εἰς φυγὴν ἐτράπη ἡ παιδίσκη. Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκετῶν τὸ ἔθος· ἐπειδὰν μὴ ἐξῇ αὐτοῖς τῷ οἰκείῳ τρόπῳ κεχρῆσθαι, ἀλλ' ἐγκόπτηται αὐτῶν τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, εὐθέως ἀφηνιῶσι τῶν δεσποτῶν καὶ πρὸς φυγὴν ὁρμῶσιν. Ἀλλὰ ὅρα πάλιν ἐνταῦθα πόσης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς καὶ ἡ παιδίσκη, διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμήν. Ἐπειδὴ γὰρ περιέφερε μεθ' ἑαυτῆς τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα, διὰ τοῦτο καὶ τῆς ὀπτασίας ἀξιοῦται τῆς παρὰ τοῦ ἀγγέλου. «Εὗρε γὰρ αὐτήν», φησίν, «ἄγγελος Κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν τῇ ὁδῷ Σούρ».

Σκόπει φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς οὐδένα περιορᾷ, ἀλλὰ κἂν οἰκέτης ᾖ, κἂν παιδίσκη, αὐτὸς ἐν πᾶσι τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν, οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀξιωμάτων ὁρῶν διαφοράν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς διάθεσιν. Ἐνταῦθα δὲ οὐ διὰ τὴν τῆς παιδίσκης ἀξίαν ὁ ἄγγελος ἐφίσταται, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν δίκαιον τιμήν. Καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, ἐχρῆν αὐτὴν πολλῆς ἀξιωθῆναι προνοίας, διὰ τὸ ἀξίαν γενέσθαι ὑποδέξασθαι τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα. «Καὶ εὑρὼν αὐτήν», φησίν, «ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Ἄγαρ παιδίσκη Σάρας, πόθεν ἔρχῃ καὶ ποῦ πορεύῃ; Ὅρα πῶς καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰς ὑπόμνησιν αὐτὴν ἦγε τῆς οἰκείας ἀξίας. Ἵνα γὰρ προσεκτικωτέραν αὐτὴν ποιήσῃ, εὐθέως τὴν προσηγορίαν αὐτῆς εἰς μέσον ἤγαγε, καί φησιν, «Ἄγαρ». Εἰώθαμεν γάρ πως ἐκείνοις προσέχειν μᾶλλον τοῖς ἐξ ὀνόματος ἡμᾶς καλοῦσιν. Εἶτά φησι, «Παιδίσκη Σάρας»· ὑπομιμνήσκει αὐτὴν τῆς δεσποίνης, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ, ὅτι κἂν μυριάκις τῆς δεσποτικῆς εὐνῆς ἐκοινώνησεν, ἀλλ' ὅμως καὶ δεσπότιν ὀφείλει ἐπιγράφεσθαι τὴν Σάραν.

19. Γεν. 16, 6.
20. Γεν. 16, 7.
21. Γεν. 16, 8.

«Καὶ ἡ Σάρα», λέγει, «κακομετεχειρίσθη τὴν δούλην της καὶ αὐτὴ ἔφυγε ταχέως ἀπὸ αὐτούς»[19]. Ἐπειδὴ ἐνδεχομένως ἡ Σάρα ἐτιμώρησε τὴν προσβλητικήν της συμπεριφοράν, διὰ τοῦτο ἡ δούλη ἐτράπη εἰς φυγήν. Αὐτὰ τὰ πράγματα συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ ὑπηρέται. Ὅταν δηλαδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ συμπεριφερθοῦν ὅπως αὐτοὶ θέλουν, ἀλλὰ ἐμποδίζονται νὰ κάνουν αὐτὸ ποὺ θέλουν, ἀμέσως ὀργίζονται κατὰ τῶν κυρίων των καὶ τρέπονται εἰς φυγήν. Ἀλλὰ πρόσεχε πάλιν ἐδῶ πόσην βοήθειαν λαμβάνει ἡ δούλη ἐκ τῶν ἄνω ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε μαζί της τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο ἀξιώνεται νὰ ἰδῇ τὸν ἄγγελον τοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Ἄγγελος Κυρίου εὗρεν αὐτὴν εἰς τὴν ἔρημον πλησίον κάποιας πηγῆς ὕδατος, εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Σούρ»[20].

Πρόσεχε φιλανθρωπίαν Κυρίου, πῶς δὲν περιφρονεῖ κανένα, εἴτε δοῦλος εἶναι αὐτός, εἴτε δούλη, καὶ φροντίζει δι' ὅλους τὸ ἴδιο, χωρὶς νὰ βλέπῃ τὴν διαφορὰν τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλὰ μόνον τὴν ψυχικὴν διάθεσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἄγγελος δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν δούλην ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας τῆς δούλης, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς. Διότι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἔπρεπεν αὐτὴ νὰ τύχῃ πολλῆς φροντίδος, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ νὰ δεχθῇ τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου. «Καὶ ἀφοῦ εὗρεν αὐτὴν ὁ ἄγγελος», λέγει, «εἶπε πρὸς αὐτήν· Ἄγαρ δούλη τῆς Σάρας, ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι καὶ ποῦ πηγαίνεις;»[21]. Πρόσεχε πῶς καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἀγγέλου τῆς ὑπενθύμισαν τὴν ἀξίαν της. Διότι διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ περισσότερον προσεκτική, μετεχειρίσθη ἀμέσως τὸ ὄνομά της καὶ λέγει, «Ἄγαρ». Καθ' ὅσον συνηθίζομεν νὰ προσέχωμεν περισσότερον εἰς αὐτοὺς ποὺ μᾶς φωνάζουν μὲ τὸ ὄνομά μας. Ἔπειτα λέγει, «Δούλη τῆς Σάρας». Ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυρίαν της, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἶχεν εἰσέλθει ἀπείρους φορὰς εἰς τὴν κλίνην τοῦ κυρίου της, ὅμως ὤφειλε νὰ θεωρῇ τὴν Σάραν ὡς κυρίαν της.

Ὅρα τοίνυν τὸν ἄγγελον πυνθανόμενον, ἵνα εἰς ἀνάγκην αὐτὴν ἀγάγῃ τῆς ἀποκρίσεως. Πόθεν, φησί, νῦν εἰς τὴν ἔρημον ταύτην παραγέγονας καὶ ποῦ τὴν ὁρμὴν ἔχεις; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον αὐτῇ γενομένῃ φαίνεται ὁ ἄγγελος, ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς τινα τῶν παριόντων εἶναι τὸν πυθόμενον· ἐρημία γὰρ ἦν, καὶ οὐδεὶς ἕτερος παρῆν· ἵνα οὖν εἰδέναι ἔχῃ, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἐστιν ὁ τυχών, ὁ πρὸς αὐτὴν διαλεγόμενος, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ φανεὶς πυνθάνεται αὐτῆς· Καί φησιν ἐκείνη· «Ἀπὸ προσώπου Σάρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». Ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀρνεῖται τὴν δεσποτείαν, ἀλλ' ὁμολογεῖ μετὰ ἀληθείας ἅπαντα; Οὐκ ἔστι, φησίν, ἄνθρωπος ὁ πυνθανόμενος, ἵνα δυνηθῶ παρακρούσασθαι. Προλαβὼν καὶ τὴν προσηγορίαν εἶπε τὴν ἐμὴν καὶ τῆς δεσποίνης ἐμνήσθη· προσήκει τοίνυν κἀμὲ μετὰ ἀληθείας ἅπαντα εἰπεῖν. «Ἀπὸ προσώπου», φησί, «Σάρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω». Ὅρα πῶς ἀνεπαχθῶς τὴν μνήμην ἐποιήσατο. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι δεινά με διέθηκεν, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐκάκωσέ με καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν πολλὴν ἐπάχθειαν εἰς φυγὴν ἐτράπην· οὐδὲν δυσχερὲς ἐφθέγξατο, ἀλλὰ μόνον ἑαυτῆς κατηγόρησεν ὡς ἀποδρασάσης.

Εἶδες αὐτῆς τὴν εὐγνωμοσύνην; Ὅρα πάλιν τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα πρὸς αὐτήν. «Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς». Πρὸς μὲν τὸ εἰπεῖν, «Ἀπὸ προσώπου τῆς κυρίας μου ἀποδιδράσκω», φησίν, «Ἀποστράφηθι», ἐπάνελθε, μὴ ἀγνωμόνως διάκεισο περὶ τὴν τοσαῦτα σε εὐεργετήσασαν. Εἶτα, ἐπειδὴ ἐξ ἀλαζονείας καὶ φρονήματος ὑψηλοῦ πρὸς ὀργὴν διήγειρε τὴν ἑαυτῆς δέσποιναν, φησί· «Καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς», ὑποτάττου αὐτῇ·

22. Γεν. 16, 8.
23. Γεν. 16, 9.

Πρόσεχε λοιπὸν τὸν ἄγγελον ποὺ ζητεῖ πληροφορίας, διὰ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ ἀπαντήσῃ. Ἀπὸ ποῦ ἦλθες, λέγει, εἰς τὴν ἔρημον αὐτὴν καὶ ποῦ πηγαίνεις; Διὰ τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν ὁ ἄγγελος, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν ἔρημον, ὥστε νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ἦτο κάποιος τυχαῖος περαστικὸς αὐτὸς ποὺ ἐζήτει πληροφορίας ἀπὸ αὐτήν, καθ' ὅσον ὑπῆρχεν ἐρημία καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν παρευρίσκετο ἐκεῖ. Ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ζητεῖ πληροφορίας, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ λοιπὸν νὰ τὸ συνειδητοποιήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο ὁ τυχὼν αὐτὸς ποὺ ἦτο πλησίον της, διὰ τοῦτο, παρουσιασθεὶς εἰς τὴν ἔρημον, ζητεῖ πληροφορίας ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ἐκείνη λέγει· «Ἔφυγα ἀπὸ τὴν Σάραν τὴν κυρίαν μου»[22]. Βλέπεις ὅτι δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐξουσίαν ἐκείνης πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ὁμολογεῖ τὰ πάντα, ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν. Δὲν εἶναι, λέγει, ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ ἐρωτᾷ, διὰ νὰ ἠμπορέσω νὰ τοῦ εἰπῶ ψέματα. Πρῶτος μὲ ἀπεκάλεσε μὲ τὸ ὄνομά μου καὶ ἔκανε λόγον διὰ τὴν κυρίαν μου. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἐγὼ μὲ τὴν σειράν μου νὰ τὰ εἰπῶ ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς συνέβησαν. «Ἔφυγα ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὴν κυρίαν μου τὴν Σάραν», λέγει. Πρόσεχε πῶς ἀναφέρει τὴν κυρίαν της χωρὶς κακίαν. Καθ' ὅσον δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐβασάνισε, δὲν εἶπεν, ὅτι μὲ ἐκακοποίησε καὶ ἔφυγα, διότι δὲν ἠμποροῦσα νὰ ὑποφέρω τὴν κακὴν συμπεριφοράν της, δὲν εἶπε τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλὰ κατηγόρησε μόνον τὸν ἑαυτόν της διὰ τὴν ἀπόδρασίν της.

Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην της; Πρόσεχε τώρα τί εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Εἶπε λοιπὸν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου· νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν κυρίαν σου καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της»[23]. Μόλις εἶπεν, «Ἔφυγα ἀπὸ τὴν κυρίαν μου», ὁ ἄγγελος λέγει, «Νὰ ἐπιστρέψῃς», νὰ γυρίσῃς πίσω, μὴ συμπεριφέρεσαι μὲ ἀγνωμοσύνην πρὸς αὐτήν, ἡ ὁποία τόσον πολὺ σὲ εὐεργέτησεν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἔκανε τὴν κυρίαν της νὰ ὀργισθῇ πολὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονικῆς της συμπεριφορᾶς, τῆς λέγει· «Καὶ νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της», διότι τοῦτο

τοῦτο γάρ σοι λυσιτελεῖ. Ἐπιγίνωσκε τὴν δουλείαν, μὴ ἀγνόει τὴν δεσποτείαν, μηδὲν ὑψηλὸν φρόνει, μὴ τὰ ὑπὲρ σαυτὴν φαντάζου. «Ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς», πολλὴν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγήν. Ἱκανῶς αὐτῆς τὴν ψυχὴν κατεμάλαξε τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα, κατέστειλεν αὐτῆς τὸ φρόνημα, ἐχαλίνωσεν αὐτῆς τὸν θυμόν, πολλὴν εἰργάσατο γαλήνην ἐν τοῖς λογισμοῖς.

6. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τοσαύτης ἠξιῶσθαι προνοίας, ἀλλὰ μάθῃ, ὅτι διὰ τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα τοσαύτης ἀπολαύει τῆς κηδεμονίας, ὅρα πῶς αὐτὴν παραμυθεῖται καὶ ἀνίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχὴν καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῇ χαρίζεται τὴν παράκλησιν διὰ τῶν ἐπαγομένων. «Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου· πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου καὶ οὐκ ἀριθμήσεται ἀπὸ τοῦ πλήθους». Καὶ τοῦτό σοι, φησί, προλέγω, ὅτι τοσοῦτον ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς μηδὲ ἀριθμῷ ὑποβάλλεσθαι. Μὴ τοίνυν ἀθύμει, μηδὲ κατάπιπτε, μηδὲ ταράττου τοῖς λογισμοῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγήν. «Ἰδοὺ γὰρ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσραήλ». Διὰ γὰρ τοῦτό σοι, φησί, καὶ τὸν τόκον προλέγω καὶ τὸ ὄνομα ἤδη ἐπιτίθημι τῷ παιδὶ τῷ τικτομένῳ, ἵνα πλείονα τὴν πληροφορίαν δεξαμένη, οὕτω ποιήσῃς τὴν ἐπάνοδον καὶ τὰ ἤδη ἐπταισμένα διορθώσῃς. «Ὅτι ἐπήκουσε», φησί, «Κύριος τῇ ταπεινώσει σου». Ἐντεῦθεν μανθάνωμεν ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος, ὅση τῆς συμφορᾶς ἡ ὠφέλεια. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνεχώρησε καὶ τὰ τῆς ὀδύνης ηὐξήθη καὶ πολλὴν ὑπέστη τῶν θλίψεων τὴν περίστασιν, ἐν μονώσει, ἐν ἐρημίᾳ, ἐν στενοχωρίᾳ διάγουσα, μετὰ τὴν τοσαύτην εὐημερίαν καὶ τὸ εἰς τὸ αὐτῇ τῇ δεσποίνῃ πρέπον ἀξίωμα ἀνενεχθῆναι, διὰ τοῦτο ταχείας ἀπήλαυσε τῆς ἀντιλήψεως. Ταῦτα γάρ σοι ἔσται, φησίν, ἅπερ ὑπεσχό-

24. Γεν. 16, 10.
25. Γεν. 16, 11.
26. Γεν. 16, 11.

θὰ εἶναι πρὸς ὄφελός σου. Ἀναγνώρισε, ὅτι εἶσαι δούλη, μὴ ἀγνοῇς τὴν ἐξουσίαν της, μὴ ὑπερηφανεύεσαι καὶ μὴ θεωρῇς τὸν ἑαυτόν σου ἀνώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. «Νὰ ταπεινωθῇς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της», δεῖξε μεγάλην ὑποταγὴν εἰς αὐτήν. Τὰ λόγια τοῦ ἀγγέλου κατεπράυναν εἰς μεγάλο βαθμὸν τὴν ψυχήν της, κατέστειλαν τὴν ὑπερηφάνειάν της, ἐχαλίνωσαν τὸν θυμόν της καὶ ἔφεραν μεγάλην γαλήνην εἰς τὴν σκέψιν της.

6. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι ἔτυχε τόσης φροντίδος ἁπλῶς χωρὶς σκοπόν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι ἀπολαμβάνει τόσην φροντίδα ἐξ αἰτίας τοῦ σπέρματος τοῦ δικαίου, βλέπε μὲ ποῖον τρόπον τὴν παρηγορεῖ καὶ δίδει εἰς αὐτὴν θάρρος καὶ τῆς δίδει ἀρκετὴν παρηγορίαν μὲ αὐτά, ποὺ προσθέτει. «Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ· θὰ πληθύνω πολὺ τὸ σπέρμα σου, ὥστε δὲν θὰ ἀπαριθμῆται ἀπὸ τὸ πλῆθος»[24]. Καὶ αὐτὸ σοῦ προλέγω, λέγει, ὅτι τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου, ὥστε δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν. Μὴ στενοχωρῆσαι λοιπόν, μὴ ἀπογοητεύεσαι, ἂς μὴ ταράσσεται ἡ σκέψις σου, ἀλλὰ δεῖξε πλήρη ὑποταγήν. «Ἰδοὺ ἔχεις καρπὸν εἰς τὴν κοιλίαν σου καὶ θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσμαήλ»[25]. Διότι διὰ τοῦτο, λέγει, σοῦ προλέγω καὶ τὴν γέννησιν καὶ δίδω ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, ὥστε, ἀφοῦ πληροφορηθῇς καλῶς, νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ νὰ διορθώσῃς τὰ σφάλματα ποὺ ἔκανες. «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «ἐδέχθη μὲ εὐμένειαν τὴν ταπείνωσίν σου»[26]. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνομεν, πόσον εἶναι τὸ κέρδος ποὺ προσφέρουν εἰς ἡμᾶς αἱ θλίψεις καὶ πόσην ὠφέλειαν δίδουν αἱ συμφοραί. Διότι ἐπειδὴ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν κυρίαν της καὶ ἡ θλῖψις της ἐμαγάλωσε καὶ ὑπέστη πολλὰς στενοχωρίας μὲ τὸ νὰ ζῇ μόνη της εἰς τὴν ἔρημον καὶ μὲ πολλὴν λύπην, ἔπειτα ἀπὸ τόσην εὐημερίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄνοδόν της εἰς τὸ ἴδιο ἀξίωμα μὲ τὴν κυρίαν της, διὰ τοῦτο ἔλαβε ταχέως τὴν βοήθειαν. Ὅσα σοῦ ὑπεσχέθην, λέγει, θὰ συμβοῦν εἰς ἐσένα καὶ θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ οἱ

μην καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμοῦ κρεῖττον ἔσται, «Ὅτι ἐπήκουσε Κύριος τῇ ταπεινώσει σου».

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἀσχάλλωμεν, ἐπειδὰν ἀπό τινος περιστάσεως τῶν πραγμάτων ταπεινωθῶμεν. Οὐδὲν γὰρ ἡμῶν τῇ φύσει οὕτω συμβάλλεται, ὡς τὸ συστέλλεσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι ἡμῶν τὸ φρόνημα καὶ τὸ φύσημα τῆς ψυχῆς καταστέλλεσθαι. Τότε γὰρ ἡμῶν μᾶλλον ὁ Δεσπότης ἐπακούει, ὅταν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ συντετριμμένης τῆς καρδίας αὐτὸν καλῶμεν, πολλὴν τὴν προσεδρίαν περὶ τὰς ἱκετείας ποιούμενοι· «Ὅτι ἐπήκουσε», φησί, «Κύριος τῇ ταπεινώσει σου». Εἶτα προλέγει τοῦ μέλλοντος τίκτεσθαι παιδὸς τὸ ἐπιτήδευμα. «Οὗτος ἔσται», φησίν, «ἄγροικος ἄνθρωπος· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν· καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει». Προμηνύει αὐτῇ, ὅτι ἀνδρεῖος ἔσται, ὅτι πολέμιος, ὅτι πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐπιμέλειαν πολὺν τὸν πόνον ἐπιδείξεται.

Εἶδες διὰ τῶν εἰς τὴν παιδίσκην γεγενημένων τὴν εἰς τὸν πατριάρχην τιμήν; Ἡ γὰρ περὶ ταύτην πρόνοια δείκνυσι τὴν εὔνοιαν τοῦ Δεσπότου, ἣν πρὸς τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Ταῦτα συμβουλεύσας ὁ ἄγγελος καὶ εὐαγγελισάμενος τῇ Ἄγαρ, ἀνεχώρησεν. Ἀλλ' ὅρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν εὐγνωμοσύνην. «Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ λαλοῦντος πρὸς αὐτήν· σὺ ὁ Θεός, ὁ ἐπιδών με· ὅτι εἶπε· καὶ γὰρ ἐνώπιον εἶδον ὀφθέντα μοι. Ἕνεκεν τούτου ἐκάλεσε τὸ φρέαρ, φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον, ἀνὰ μέσον Κάδης καὶ ἀνὰ μέσον Βαράχ». Σκόπει πῶς καὶ αὐτὴ βούλεται διηνεκῆ τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῷ τόπῳ διὰ τῆς προσηγορίας. «Ἐκάλεσε γάρ», φησί, «τὸν τόπον, Φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον». Εἶδες τὴν παιδίσκην κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὴν θλίψεως φιλοσοφωτέραν γινομένην καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύ-

---

27. Γεν. 16, 12.
28. Γεν. 16, 13-14.

απόγονοί σου δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν, «Διότι ὁ Κύριες ἐδέχθη εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου».

Ἂς μὴ ἀγανακτοῦμεν λοιπὸν οὔτε καὶ ἡμεῖς ὅταν συμβῇ νὰ ταπεινωθῶμεν ἐξ αἰτίας κάποιας περιστάσεως τῶν πραγμάτων. Διότι τίποτε δὲν βοηθεῖ τὴν φύσιν μας ὅσον ἡ συστολὴ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ καταστολὴ τῆς ὑπερηφανείας. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος τότε μᾶς ἀκούει καλύτερον, ὅταν παρακαλῶμεν αὐτὸν μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ὀδύνην καὶ μὲ συντετριμμένην καρδίαν καὶ δίχνωμεν μεγάλην ἐπιμονὴν εἰς τὰς παρακλήσεις μας. «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «ἤκουσεν εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου». Ἔπειτα προλέγει τὴν ἀσχολίαν τοῦ παιδιοῦ ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθῇ. «Αὐτός», λέγει, «θὰ εἶναι ἄνθρωπος τῶν ἀγρῶν. Θὰ εἶναι ἀντιμέτωπος ὅλων καὶ ὅλοι θὰ εἶναι ἀντιμέτωποι πρὸς αὐτόν. Καὶ θὰ ἐγκατασταθῇ πλησίον τῶν ἀδελφῶν του»[27]. Προλέγει εἰς αὐτήν, ὅτι θὰ εἶναι γενναῖος, ὅτι θὰ εἶναι πολεμιστής, ὅτι θὰ καταβάλῃ μεγάλον κόπον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Εἶδες πόση τιμὴ δίδεται εἰς τὸν πατριάρχην μὲ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν εἰς τὴν δούλην; Καθ' ὅσον ἡ πρὸς αὐτὴν φροντὶς δεικνύει τὴν εὔνοιαν, ποὺ δεικνύει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν δίκαιον. Ἀφοῦ συνεβούλευσεν αὐτὰ ὁ ἄγγελος καὶ ἀφοῦ ἀνήγγειλεν αὐτὰ εἰς τὴν Ἄγαρ, ἀνεχώρησεν. Πρόσεχε ὅμως πάλιν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς δούλης. «Καὶ ἐπεκαλέσθη ἡ Ἄγαρ», λέγει, «τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ὡμίλει πρὸς αὐτήν, καὶ εἶπε· Σὺ εἶσαι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μὲ εὐσπλαχνίσθης· διότι εἶπε· καθ' ὅσον σὲ εἶδον ποὺ παρουσιάσθεις ἐνώπιόν μου. Διὰ τοῦτο ὠνόμασεν ἐκείνην τὴν πηγήν, πηγὴ πλησίον τῆς ὁποίας εἶδον ἐκεῖνον, μεταξὺ τῆς Κάδης καὶ τῆς Βαράχ»[28]. Πρόσεχε πῶς καὶ ἡ ἰδία θέλει νὰ ἐνθυμῆται τὸν τόπον μὲ τὸ ὄνομα ποὺ ἔδωσεν εἰς αὐτόν. Διότι λέγει· «ὠνόμασε τὸν τόπον, πηγὴ πλησίον τῆς ὁποίας εἶδον τὸν Κύριον». Εἶδες, ὅτι ἡ δούλη γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον περισσότερον εὐσεβὴς ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως ποὺ τὴν

νην περὶ τὴν γεγενημένην εἰς αὐτὴν εὐεργεσίαν ἐπιδεικνυμένην καὶ οἷς ἐνόμισεν ἀμειβομένην τὴν τοσαύτης αὐτὴν ἀξιώσασαν κηδεμονίας; «Καὶ ἔτεκε», φησίν, «Ἄγαρ τῷ Ἀβραμ υἱὸν καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Ἄγαρ, Ἰσμαήλ».

7. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἐπιείκεια, ὅσον ἐστὶ κέρδος καὶ ἀπὸ τῶν θλίψεων καρπώσασθαι. Καὶ τὴν μὲν ἐπιείκειαν, ἐξ ὧν ὁ πατριάρχης ἐπεδείξατο καταπραΰνας τῆς Σάρας τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς παιδίσκης αὐτῇ δεδωκὼς καὶ διὰ τούτου εἰρήνης ἐμπλήσας τὴν οἰκίαν, τὸ δὲ κέρδος τῶν θλίψεων ἐκ τῶν κατὰ τὴν παιδίσκην ἐστὶν ἰδεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ κακωθεῖσα ὑπὸ τῆς δεσποίνης ἀπέδρα καὶ πολλὴν ὑπέμεινε τὴν ταλαιπωρίαν καὶ μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς ἐκάλεσε τὸν Δεσπότην, εὐθέως τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ἠξιώθη. Ἵνα γὰρ μάθῃ, ὅτι διὰ τὸ ταπεινωθῆναι καὶ συσταλῆναι τῆς τοσαύτης ἀξιοῦται κηδεμονίας, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν· «Ἐν γαστρὶ ἔχεις καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι ἐπήκουσε Κύριος τῇ ταπεινώσει σου».

Εἰδότες τοίνυν, ἀγαπητοί, ὅτι, ἐὰν νήφωμεν, αἱ θλίψεις μᾶλλον ἡμᾶς οἰκειοῦσι τῷ Δεσπότῃ καὶ τότε δυνησόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι, ὅταν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ θερμῶν δακρύων αὐτῷ προσίωμεν, μὴ ἀλγῶμεν ἐπὶ ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος λογιζόμενοι πάντα πρᾴως φέρωμεν τὰ συμπίπτοντα καὶ παιδευώμεθα ἐπιεικεῖς εἶναι καὶ ἥμεροι πρὸς πάντας μέν, μάλιστα δὲ περὶ τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι σπουδήν, ὥστε, κἂν

29. Γεν. 16, 15.

κατέχει καὶ δεικνύει εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εὐεργεσίαν ποὺ ἔγινεν εἰς αὐτὴν καὶ ἔκρινεν ὅτι ἀμείβεται ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὴν κατέστησεν ἀξίαν τόσης φροντίδος; «Καὶ ἐγέννησεν», λέγει, «ἡ Ἄγαρ υἱὸν εἰς τὸν Ἄβραμ καὶ ὠνόμασεν Ἰσμαὴλ αὐτὸν ποὺ τοῦ ἐχάρισεν ἡ Ἄγαρ»[29].

7. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ διδασκόμεθα πόσον καλὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐπιείκεια καὶ πόσον κέρδος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκομίσωμεν καὶ ἀπὸ τὰς θλίψεις ἀκόμη. Καὶ τὴν μὲν ἐπιείκειαν τὴν μαθαίνομεν ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ πατριάρχης κατεπράϋνε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Σάρας καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔδωσεν εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης καὶ ἀπεκατέστησεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν γαλήνην εἰς τὴν οἰκίαν του, τὸ δὲ κέρδος ἀπὸ τὰς θλίψεις εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν δούλην. Διότι ὅταν ἔφυγε κακοποιηθεῖσα ἀπὸ τὴν κυρίαν της καὶ ἐταλαιπωρήθη πολὺ καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ λύπην, ἀμέσως ἠξιώθη τῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπισκέψεως. Διὰ νὰ μάθῃ λοιπόν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς συστολῆς της ἀξιοῦται τόσης πολλῆς φροντίδος, λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Εἰς τὴν κοιλίαν σου ἔχεις καρπὸν καὶ θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ θὰ ὀνομάσῃς αὐτὸν Ἰσμαήλ, διότι ὁ Κύριος εἶδεν εὐμενῶς τὴν ταπείνωσίν σου».

Γνωρίζοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, ὅτι, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, αἱ θλίψεις μᾶς φέρουν πιὸ κοντὰ πρὸς τὸν Κύριον, καὶ τότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ λάβωμεν τὴν βοήθειάν του, ὅταν προσερχώμεθα πρὸς αὐτὸν μὲ ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ὀδύνην καὶ μὲ θερμὰ δάκρυα, ἂς μὴ στενοχωρούμεθα διὰ τὰς θλίψεις ποὺ μᾶς ἔρχονται, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀναλογιζόμενοι τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως ὅλα τὰ δυσάρεστα γεγονότα καὶ νὰ μαθαίνωμεν νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς καὶ διαλλακτικοὶ μὲν πρὸς ὅλους, κατ' ἐξοχὴν ὅμως πρὸς τὰς ἰδικάς μας γυναῖκας, καὶ νὰ φροντίζωμεν πολύ, ὥστε νὰ μὴ παίρνωμεν τοῖς μετρητοῖς, ὅταν μᾶς κατηγο-

δικαίως, κἂν ἀδίκως μέμψωνται, μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, ἀλλ' ἑνὸς μόνου γίνεσθαι, τοῦ τὰ τῆς λύπης αἴτια ἐκποδὼν ποιεῖν καὶ βαθεῖαν εἰρήνην κατασκευάζειν τῇ οἰκίᾳ, ἵνα καὶ ἐκείνη ἔχῃ πρὸς τὸν ἄνδρα τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ὁ ἀνὴρ ὡς εἰς λιμένα εἰς αὐτὴν ἔχῃ καταφεύγειν ἐκ τῶν ἔξωθεν ταραχῶν καὶ τῶν θορύβων καὶ πᾶσαν ἐκεῖθεν εὑρίσκειν τὴν παραμυθίαν.

Πρὸς βοήθειαν γὰρ ἡ γυνὴ ἐδόθη, ἵνα ἀρκούμενος τῇ ταύτης παρακλήσει ἀντέχειν ὁ ἀνὴρ δύνηται πρὸς τὰ ἐπιόντα αὐτῷ. Ἐὰν γὰρ ᾖ κοσμία καὶ ἐπιεικής, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς κοινωνίας παραμυθίαν παρέξει τῷ ἀνδρί, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι πολλὴν τὴν ἑαυτῆς χρείαν ἐπιδείξεται, πάντα αὐτῷ κοῦφα καὶ ῥάδια κατασκευάζουσα, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα πεῖραν λαβεῖν οὔτε τῶν ἔξωθεν, οὔτε μὴν τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν τικτομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν δυσχερῶν, ἀλλά, καθάπερ κυβερνήτης ἄριστος, οὕτως αὐτῷ τὸν χειμῶνα τῆς ψυχῆς διὰ τῆς οἰκείας σοφίας εἰς γαλήνην καταστήσει, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῆς συνέσει πολλὴν αὐτῷ παρέξει τὴν παραμυθίαν. Τοὺς γὰρ οὕτω συνδεδεμένους οὐδὲν λοιπὸν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ λυπῆσαι δυνήσεται, οὐδὲ τὴν ἡδονὴν αὐτῶν λυμήνασθαι. Ὅταν γὰρ ὁμόνοια ᾖ καὶ εἰρήνη καὶ σύνδεσμος ἀγάπης μετὰ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἐκεῖ πάντα συρρεῖ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀνάλωτοι πάσης ἐπιβουλῆς γενήσονται, μεγάλῳ καὶ ἀχειρώτῳ τείχει τινὶ πεφραγμένοι, τοῦτ' ἔστι, τῇ κατὰ Θεὸν ὁμονοίᾳ. Τοῦτο ἀδάμαντος αὐτοὺς ἰσχυροτέρους ἀπεργάσεται, τοῦτο σιδήρου στερροτέρους καταστήσει, τοῦτο παντὸς πλούτου καὶ περιουσίας αὐτοῖς συμβαλεῖται πλέον, τοῦτο εἰς τὴν ἀνωτάτω περιφάνειαν αὐτοὺς ἀνάξει, τοῦτο καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν αὐτοῖς προξενήσει μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας.

ροῦν εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ἀλλὰ δι' ἕνα μόνον πρᾶγμα νὰ φροντίζωμεν, τὸ νὰ ἐξαλείφωμεν τὰ αἴτια τῆς στενοχωρίας καὶ νὰ δημιουργοῦμεν πλήρη γαλήνην εἰς τὴν οἰκίαν μας, ὥστε καὶ ἡ γυναίκα νὰ ἠμπορῇ νὰ προσκολλᾶται εἰς τὸν ἄνδρα της, καὶ ὁ ἄνδρας νὰ ἠμπορῇ νὰ καταφεύγῃ εἰς αὐτήν, ὡσὰν εἰς λιμάνι, ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους, καὶ νὰ εὑρίσκῃ εἰς αὐτὴν τὴν κάθε παρηγορίαν.

Πράγματι ἡ γυναίκα ἐδόθη εἰς τὸν ἄνδρα διὰ νὰ τὸν βοηθῇ, ὥστε ἀρκούμενος εἰς τὴν συμπαράστασιν αὐτῆς νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀντιμετωπίζῃ αὐτὰ ποὺ θὰ τοῦ συμβαίνουν. Διότι ἐὰν εἶναι ἐνάρετη καὶ σώφρων, δὲν θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνδρα της μόνον τὴν ἐκ τῆς συγκατοικήσεως παρηγορίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θὰ ἀποδείξῃ τὴν πολλὴν χρησιμότητά της μὲ τὸ νὰ κάνῃ τὰ πάντα ἐλαφρὰ καὶ εὔκολα, καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήνῃ νὰ δοκιμάσῃ οὔτε τὰς ἐξωτερικὰς δυσκολίας, οὔτε αὐτὰς ποὺ δημιουργοῦνται καθημερινῶς ἐντὸς τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ὡς ἄριστος κυβερνήτης μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ γαληνέψῃ μὲ τὴν σοφίαν της τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του καὶ μὲ τὴν σύνεσίν της θὰ τοῦ προσφέρῃ μεγάλην παρηγορίαν. Διότι αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἔτσι συνδεδεμένοι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ ἑξῆς τίποτε νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, οὔτε νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐτυχίαν των. Καθ' ὅσον ὅταν ὑπάρχῃ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη καὶ ἑνότης ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τότε συσσωρεύονται εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ παραμένουν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, ἔχοντες ὡς ὀχυρὸν ἕνα μεγάλο καὶ ἀπόρθητον τεῖχος, δηλαδὴ τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιαν. Αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ περισσότερον δυνατοὺς καὶ ἀπὸ ἀδάμαντα, αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ πιὸ σταθεροὺς καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον, αὐτὴ θὰ τοὺς βοηθήσῃ περισσότερον ἀπὸ κάθε πλοῦτον καὶ περιουσίαν, αὐτὴ θὰ τοὺς ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν πιὸ μεγάλην δόξαν, αὐτὴ θὰ τοὺς παραχωρήσῃ μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Μὴ τοίνυν, παρακαλῶ, τούτου προτιμότερόν τι ἡγώμεθα, ἀλλὰ πάντα ποιῶμεν καὶ πραγματευώμεθα, ὥστε γαλήνην καὶ εἰρήνην εἶναι μεταξὺ τῆς συνοικήσεως. Τότε γὰρ οἱ τικτόμενοι παῖδες τῇ τῶν γεγεννηκότων ἀρετῇ κατακολουθήσουσι καὶ οἱ οἰκέται τούτοις ἕψονται καὶ πανταχόθεν τὰ τῆς οἰκίας πρὸς ἀρετὴν ἐπιδώσει καὶ πολλὴ τῶν πραγμάτων ἔσται ἡ εὐημερία. Ὅταν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ προτιμῶμεν, τὰ ἄλλα πάντα κατὰ ῥοῦν ἥξει ἡμῖν καὶ οὐδενὸς αἴσθησιν ληψόμεθα λυπηροῦ, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος μετὰ δαψιλείας ἡμῖν ἅπαντα χορηγούσης.

Ἵνα οὖν καὶ αὐτοὶ ἀλύπως κατὰ τὸν παρόντα βίον διάγωμεν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Δεσπότου εὔνοιαν ἐπὶ πλέον ἐπισπασώμεθα, ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγειν σπουδάζωμεν τὴν ἑαυτῶν, τῆς τῶν τέκνων εὐκοσμίας ἐπιμελώμεθα, φροντίζωμεν τοῦ τρόπου τῶν οἰκετῶν, ἵνα, ὑπὲρ ἁπάντων δαψιλεῖς τὰς ἀμοιβὰς κομισάμενοι, καταξιωθῶμεν καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Παρακαλῶ, λοιπόν, νὰ μὴ θεωροῦμεν τίποτε πολυτιμότερον ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ νὰ κάνωμεν τὰ πάντα καὶ νὰ φροντίζωμεν, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ γαλήνη καὶ εἰρήνη εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διότι τότε τὰ τέκνα ποὺ θὰ γεννηθοῦν θὰ γίνουν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς τῶν γονέων των καὶ οἱ ὑπηρέται θὰ ἀκολουθήσουν αὐτοὺς καὶ ἡ οἰκογένεια θὰ προοδεύσῃ πρὸς κάθε κατεύθυνσιν καὶ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ εὐημερία αὐτῆς. Διότι ὅταν προτιμῶμεν τὰ ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ὅλα τὰ ἄλλα θὰ μᾶς ἔλθουν μὲ τὴν σειράν των καὶ δὲν θὰ δοκιμάσωμεν καθόλου λύπην, ἀφοῦ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ μᾶς χορηγεῖ τὰ πάντα μὲ ἀφθονίαν.

Διὰ νὰ ζῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν χωρὶς λύπην καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἂς ἐπιδιδώμεθα εἰς τὴν ἀρετήν, ἂς φροντίζωμεν νὰ εἰσάγωμεν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἂς ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὴν καλὴν συμπεριφορὰν τῶν τέκνων μας, ἂς φροντίζωμεν διὰ τοὺς καλοὺς τρόπους τῶν ὑπηρετῶν, ὥστε, ἀφοῦ ἀποκομίσωμεν πλουσίας ἀμοιβὰς δι' ὅλα αὐτά, νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τῶν ὑποσχεθέντων ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ
(Γέν. 17, 1 - 14)

«Ἡνίκα δὲ ἐγένετο ὁ Ἄβραμ ἐννενήκοντα ἐννέα ἐτῶν, ὤφθη αὐτῷ ὁ Θεός».

1. Εἴδετε, ἀγαπητοί, πῶς οὐδὲν ἀργὸν τῶν παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένων; εἴδετε χθὲς πῶς τὰ κατὰ τὴν Ἄγαρ εἰς μέσον παραγαγόντες καὶ τὴν ταύτης ἀναχώρησιν, πολλὴν ὠφέλειαν ἐκεῖθεν ἐκαρπωσάμεθα; Ἐμάθομεν γὰρ τοῦ πατριάρχου τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν, τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβολήν, τὴν αἰδῶ, ἣν ἀπένειμε τῇ Σάρᾳ, τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμόνοιαν πάντων ἡγούμενος προτιμοτέραν. Εἴδομεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμὴν οὐ μόνον ἐπανήγαγε τὴν Ἄγαρ κατὰ τὴν ἔρημον πλανωμένην καὶ διὰ τὸν τῆς δεσποίνης φόβον ἀποδράσασαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ τὸν τόκον ἐχαρίσατο, πολλὴν ἐντεῦθεν τῷ δικαίῳ τὴν παραμυθίαν ἐπινοῶν καὶ τῆς τοσαύτης ὑπομονῆς ἀποδιδοὺς αὐτῷ τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ἐπειδὴ ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, βουλομένη διδάξαι ἡμᾶς ἡ θεία Γραφὴ τὸν χρόνον τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν ἐπεσημήνατο εἰποῦσα, ὅτι «Ἡνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐτῶν ὀγδοηκονταὲξ ἦν Ἄβραμ».

Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, ἵνα καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς μάθωμεν πάλιν καὶ τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ὑπομονὴν καὶ τοῦ Δεσπότου τὴν ἄφατον καὶ ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν. Εἰσόμεθα δὲ μετὰ ἀκριβείας, ἐὰν πάλιν τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου καταμαθεῖν δυνηθῶμεν καὶ ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὰ κατ' αὐτὸν ᾠκονόμει, καθ' ἕκαστον καιρὸν δοκιμὴν τοῦ ἰδίου θεράποντος λαμβάνων καὶ τὸ θεοφιλὲς αὐ-

---

1. Γεν. 16, 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ
(Γέν. 17, 1 - 14)

«Όταν ὁ Ἄβραμ ἔγινεν ἐννενήκοντα ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος».

1. Εἴδατε, ἀγαπητοί, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ περιττὸν ἀπ' αὐτὰ ποὺ γράφει ἡ ἁγία Γραφή; εἴδατε χθὲς πῶς, ἀναφέραντες τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ἄγαρ καὶ τὴν ἀπόδρασίν της ἀπὸ τοὺς κυρίους της, ἀποκομίσαμεν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα μεγάλην ὠφέλειαν; Διότι ἐγνωρίσαμεν τὴν μεγάλην εὐσέβειαν τοῦ πατριάρχου, τὴν ὑπερβολικήν του σύνεσιν, τὸν σεβασμόν, μὲ τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη τὴν Σάραν, θεωρήσας τὴν ὁμόνοιαν μὲ αὐτὸν προτιμότερον ἀπὸ ὅλα. Εἴδαμεν τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν δίκαιον τιμῆς ὄχι μόνον ἐπανέφερε τὴν Ἄγαρ ποὺ περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον καὶ εἶχεν ἀποδράσει ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου πρὸς τὴν Σάραν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐχάρισε τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσμαήλ, προσφέρων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀμείβων αὐτὸν διὰ τὴν τόσον μεγάλην ὑπομονήν του. Καὶ ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ ἤθελεν ἡ Γραφὴ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου, μᾶς ἐπεσήμανε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι «Ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ὁ Ἄβραμ ἦτο ὀγδόντα ἓξ ἐτῶν»[1].

Ἂς ἴδωμεν τὰ εἰς τὴν συνέχειαν συμβάντα, διὰ νὰ μάθωμεν πάλιν καὶ ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν μεγάλην ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀπερίγραπτον καὶ ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Θὰ γνωρίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ἐὰν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν τὰ ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐρρύθμιζε τὰ συμβαίνοντα εἰς αὐτὸν μὲ τὸ νὰ δοκιμάζῃ κάθε φορὰν τὸν δοῦλον του καὶ

τοῦ τῆς γνώμης ἐκκαλύπτων. Αὐτὸς μὲν γὰρ προῄδει τοῦ ἰδίου οἰκέτου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ κάλλος ἠπίστατο καὶ τὸν μαργαρίτην ἀκριβῶς ἐγίνωσκεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβούλετο καὶ πᾶσι τοῖς τότε παροῦσι κατάδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεὰς ἡ τοῦ δικαίου ἀρετὴ πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν ἐφέλκηται τοὺς βουλομένους, διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν ἐκκαλύπτει τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ δικαίου γνώμης, ἵνα παιδευώμεθα καὶ ἡμεῖς μηδέποτε διαπιστεῖν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις, μηδὲ δυσχεραίνειν πρὸς τὴν ἀναβολήν, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ὁρωμένων καὶ τῶν ἐν χερσὶ τοῖς μὴ βλεπομένοις θαρρεῖν, ἐπειδὰν ὁ πάντων Δεσπότης ὑπόσχηται· καὶ εἰδέναι ὡς οὐχ οἷόν τέ ποτε διαπεσεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ κἂν χρόνου πολλοῦ παραδραμόντος ἐναντία τοῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι γένηται, μηδὲ οὕτω σαλεύεσθαι τὸν λογισμόν, ἀλλ' εἰδέναι τοῦ ἐπαγγειλαμένου τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν ἄμαχον δύναμιν, καὶ ὅτι ἐπειδὰν βουληθῇ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δεδογμένα, πάντα εἴκει καὶ παραχωρεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ Κύριός ἐστι τῆς φύσεως καὶ δημιουργός, δυνατὸν αὐτῷ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν δωρήσασθαι.

Μὴ τοίνυν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἀφορῶντες πολυπραγμονῶμεν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα, μηδὲ πρὸς τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀποβλέποντες τὸν λογισμόν, ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμονες οἰκέται, εἰδότες τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, πιστεύωμεν αὐτοῦ ταῖς ὑποσχέσεσιν καὶ ἀνώτεροι γινώμεθα τῆς φυσικῆς ἀσθενείας, ἵνα καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων ἐπιτευξώμεθα καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀπολαύσωμεν εὐνοίας καὶ κατὰ δύναμιν ἡμετέραν τιμήσωμεν τὸν Θεόν. Μεγίστη γὰρ αὕτη τιμὴ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτόν, τὸ θαρρεῖν αὐτοῦ τῇ δυνάμει, κἂν ἐναντία ᾖ τὰ τοῖς ὀφθαλ-

μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ τὴν θεοσέβειάν του. Διότι ὁ Θεὸς ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων καλῶς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου του, εἶχε πλήρη γνῶσιν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς του καὶ ἐγνώριζε μὲ ἀκρίβειαν τὸν μαργαρίτην, ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ κάνῃ γνωστὸν αὐτὸν καὶ εἰς ὅλους τοὺς τότε ζῶντας, ὥστε ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα μιμήσεως εἰς αὐτούς, ποὺ ἤθελον ἐκ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου, ὥστε νὰ διδασκώμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ δυσπιστοῦμεν ποτὲ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν ὅταν αὐτὸς ἀναβάλλῃ, ἀλλὰ νὰ λαμβάνωμεν θάρρος περισσότερον ἀπ' αὐτὰ ποὺ δὲν βλέπομεν, παρὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ εὑρίσκονται ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ τὰ ἐγγίζομεν μὲ τὰ χέρια μας, ἀφοῦ μᾶς τὰ ὑπόσχεται ὁ Κύριος τῶν πάντων. Νὰ γνωρίζωμεν ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθοῦν ψευδεῖς αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη περάσῃ πολὺς καιρὸς καὶ συμβοῦν πράγματα ἀντίθετα μὲ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἔτσι νὰ ἀπογοητευώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸ εὐμήχανον τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμίν του καὶ ὅτι, ἐὰν θελήσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὰ ποὺ σκέπτεται, ὅλα ὑποχωροῦν καὶ ὑποτάσσονται. Διότι ἐπειδὴ εἶναι Κύριος τῆς φύσεως καὶ δημιουργὸς αὐτῆς, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν.

Ἂς μὴ ἀσχολούμεθα λοιπὸν πολὺ μὲ αὐτὰ ποὺ κάνει ὁ Θεὸς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, οὔτε νὰ δυσπιστῶμεν σκεπτόμενοι τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὡσὰν εὐγνώμονες δοῦλοι, γνωρίζοντες τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὰ ποὺ μᾶς ὑπόσχεται καὶ νὰ γινώμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν φυσικήν μας ἀδυναμίαν, ὥστε καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὅσα μᾶς ὑπεσχέθη καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν εὔνοιάν του καὶ νὰ τιμήσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον ἡ μεγίστη τιμή μας πρὸς αὐτὸν εἶναι τὸ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστο-

μοῖς τῆς σαρκὸς ὁρώμενα. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ Θεοῦ μεγίστη ἐστὶ τιμὴ τὸ μὴ ἀμφιβάλλειν; Καὶ ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν, ἐπειδὰν ἡμῖν ὑπόσχωνταί τι τῶν ἐπικήρων τούτων καὶ φθαρτῶν πραγμάτων, ἂν μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ θαρρήσωμεν τῷ ὑποσχομένῳ, πᾶς τις αὐτῶν μεγίστην ταύτην ἡγεῖται τετιμῆσθαι τιμήν, τὸ μὴ ἐνδοιάσαι δηλονότι ἡμᾶς, ἀλλὰ θαρρῆσαι αὐτοῦ ταῖς ὑποσχέσεσιν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτό ἐστι τῶν καὶ μεταβαλλομένων πολλάκις, ἢ δι' ἀσθένειαν μὴ δυναμένων εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δόξαντα, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν αὐτοῦ θαρρεῖν τῇ ἐπαγγελίᾳ, κἂν ἐν τῷ μέσῳ πολὺς γένηται χρόνος.

Ταῦτα δέ μοι νῦν οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ὅταν ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἡμῖν προτεθέντων, ὅπως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς βουλόμενος ἅπασιν ἐπίσημον ποιῆσαι τὸν πατριάρχην, ἐπὶ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται μακροθυμίαν καὶ ὁ δίκαιος οὐ δυσχεραίνει, οὐ ναρκᾷ πρὸς τὸ μῆκος, οὐκ ἀπαγορεύει, ἀλλὰ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην διὰ πάντων ἐπιδείκνυται. Εἰσόμεθα δὲ ἀκριβῶς ἅπασαν τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετήν, ἐὰν μάθωμεν πόσος μεταξὺ διαγέγονε χρόνος. Πάντα γὰρ ἡμᾶς ταῦτα σαφῶς διδάξει ὁ μακάριος Μωϋσῆς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐνηχούμενος. Τί οὖν οὗτός φησιν; Ἡνίκα ὑπήκουσε τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς Χαρρὰν ἐπὶ τὴν Χαναναίαν ὥρμησαν, ἐτῶν ἦν ἑβδομηκονταπέντε. Καὶ εὐθὺς καταλαβόντι τὴν Χαναναίαν ὑπέσχετο αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσειν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ εἰς τοσοῦτον πλῆθος ποιῆσαι ἐπιδώσειν, ὡς ἀναρίθμητον εἶναι, καθάπερ

σύνην εἰς τὴν δύναμίν του καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀντίθετα αὐτὰ ποὺ βλέπομεν μὲ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐὰν εἶναι μεγίστη τιμὴ διὰ τὸν Θεὸν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν πρὸς αὐτόν; Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν συνανθρώπων μας, ὅταν μᾶς ὑπόσχωνται κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ πράγματα, ἐὰν δὲν ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ δίξωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν ποὺ δίδει τὴν ὑπόσχεσιν, ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς θεωρεῖ ὡς μεγίστην δι' αὐτὸν τιμὴν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐὰν λοιπὸν συμβαίνῃ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πολλὰς φορὰς καὶ ἀλλάσσουν ἀπόφασιν, ἢ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας των δὲν ἠμποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ὑποσχέσεις των, πολὺ περισσότερον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν νὰ δείχνωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ ἂν ἀκόμη παρεμβάλλεται πολὺς χρόνος μέχρι ποὺ νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐταί.

Αὐτὰ δὲ δὲν ἐλέχθησαν τώρα ἄσκοπα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ μάθωμεν, ὅταν ἐξετάσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπιθυμῶν νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς ὅλους τὸν πατριάρχην, ἐπὶ τόσα πολλὰ ἔτη τοῦ ἐπιδεικνύει τὴν μακροθυμίαν του, καὶ ὁ δίκαιος δὲν δυσανασχετεῖ, δὲν ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὸν πολὺν χρόνον, δὲν κουράζεται, ἀλλὰ τρεφόμενος μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας ἐπιδεικνύει μὲ τὸ κάθε τι τὴν θεοσεβῆ του διάθεσιν. Θὰ γνωρίσωμεν δὲ μὲ ἀκρίβειαν ὁλόκληρον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, ἐὰν μάθωμεν πόσος χρόνος ἐμεσολάβημεν μέχρι νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις. Διότι ὅλα αὐτὰ θὰ μᾶς τὰ διδάξῃ ὁ μακάριος Μωϋσῆς μὲ κάθε λεπτομέρειαν ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τί λοιπὸν λέγει αὐτός; Ὅταν ὁ Ἄβραμ ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χαρράν, καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὴν γῆν Χαναάν, ἦτο ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν. Καὶ μόλις ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Χαναάν, ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ δώσῃ

τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀστέρας. Καὶ μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην πολλὰ ἐν τῷ μέσῳ συνέβη τῷ δικαίῳ, ἡ κάθοδος ἡ ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τὸν λιμόν, ἡ ἁρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ εὐθὺς ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρόνοια. Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον ἡ παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων περὶ τὴν Σάραν ἐπήρεια καὶ παραχρῆμα ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψις. Καὶ ταῦτα ἅπαντα ὁρῶν ὁ δίκαιος μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην αὐτῷ συμβαίνοντα, οὐκ ἐσαλεύετο τὸν λογισμόν, οὐδὲ περιειργάζετο, τίνος ἕνεκεν ὁ τοιαύτην ἐπαγγελίαν δεξάμενος τοσούτοις καὶ τοιούτοις πειρασμοῖς καθ' ἑκάστην περιπίπτει καὶ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἐν ἀπαιδίᾳ διαμένει, ἀλλὰ φιλόθεος ὢν καὶ οὐκ ἀνεχόμενος τῇ ἀσθενείᾳ τῶν οἰκείων λογισμῶν ὑποβαλεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καὶ ἔστεργε, καὶ μεθ' ἡδονῆς ἐδέχετο τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα.

2. Καὶ μετὰ δέκατον ἐνιαυτὸν λαμβάνει τὸν Ἰσμαήλ, τὸν ἀπὸ τῆς παιδίσκης, καὶ εἰς τοῦτον ἐνόμιζεν αὐτῷ λοιπὸν τὰ τῆς ἐπαγγελίας πεπληρῶσθαι. «Ἦν γὰρ ὁ πατριάρχης», φησίν, «ἡνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἕξ». Ἀλλὰ πάλιν ἑτέρων δεκατριῶν ἐτῶν ἀριθμὸν γυμνάσας ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, τότε τὴν οἰκείαν ὑπόσχεσιν εἰς ἔργον ἄγει. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καλῶς, καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ διὰ τοῦ μήκους τοῦ χρόνου τὸ χρυσίον ἐκκαθαρθὲν καὶ λαμπροτέραν καὶ φαιδροτέραν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν ἀναφανεῖσαν· «Ἡνίκα», φησίν, «ἐγένετο Ἄβραμ ἐτῶν ἐννενηκονταεννέα, ὤφθη αὐτῷ πάλιν ὁ Θεός». Καὶ τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον χρόνον ἐμακροθύμησεν; Οὐχ ἵνα τοῦ δικαίου μόνον τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν πολλὴν ἀρετὴν καταμάθωμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν ἴδωμεν. Ἡνίκα γὰρ ἀπηγόρευσεν ἡ φύσις καὶ πρὸς τὴν παιδοποιίαν λοιπὸν ἄχρηστος ἦν, καταμαρανθέντων αὐτοῦ τῶν μελῶν καὶ κατεψυγμένων ὑπὸ τοῦ γήρως, τότε καὶ τοῦ δι-

2. Γεν. 17, 1.

εἰς τοὺς ἀπογόνους του ὁλόκληρον αὐτὴν τὴν χώραν καὶ θὰ αὐξήσῃ αὐτοὺς τόσον πολύ, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμηθοῦν, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄμμος καὶ οἱ ἀστέρες. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν ἐνδιαμέσως συνέβησαν πολλὰ εἰς τὸν δίκαιον, ἡ κάθοδος δηλαδὴ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξ αἰτίας τοῦ λιμοῦ, ἡ ἁρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ ἡ ἄμεσος πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἡ πρὸς τὴν Σάραν προσβολὴ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων καὶ ἀμέσως ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα βοήθεια. Καὶ μολονότι ἔβλεπεν ὁ δίκαιος, νὰ συμβαίνουν ὅλα αὐτὰ εἰς αὐτὸν μετὰ ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὑποσχέσεις, δὲν ἐταράσσετο, οὔτε ἐξήταζε, διατί πίπτει εἰς τόσους πειρασμοὺς καὶ παραμένει χωρὶς τέκνα ἐπὶ τόσον χρόνον αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τέτοιου εἴδους ὑπόσχεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο θεοσεβὴς καὶ δὲν ἠνείχετο νὰ ἐλέγχῃ αὐτά, ποὺ ἔκαμνεν ὁ Θεός, μὲ τὴν ἰδικήν του ἀσθενῆ κρίσιν, καὶ ἐδείκνυεν ὑπομονὴν καὶ ἐδέχετο μὲ εὐχαρίστησιν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ.

2. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀποκτᾷ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν υἱὸν τῆς δούλης του, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι μὲ αὐτὸν ἐξεπληρώνετο πλέον ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. Διότι λέγει· «Ὁ πατριάρχης ἦτο ὀγδόντα ἓξ ἐτῶν, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ». Καὶ πάλιν ὅμως, ἀφοῦ ἐδοκίμασεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπὶ δέκα τρία ἔτη τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, τότε πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του. Διότι ὅταν εἶδεν ὅτι ὁ χρυσοῦς εἶχε καθαρισθῆ ὡσὰν εἰς χωνευτήριον μὲ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ εἶχεν ἀποδειχθῆ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου περισσότερον λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος, «παρουσιάσθη» λέγει, «εἰς τὸν Ἄβραμ ὁ Θεὸς ὅταν ἔγινεν ἐνεννήντα ἐννέα ἐτῶν»[2]. Καὶ διατί ἐμακροθύμησεν ἐπὶ τόσον χρόνον; Ὄχι μόνον διὰ νὰ μάθωμεν καλῶς τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν αὐτοῦ. Διότι ὅταν ἡ φύσις τὸν κατέστησεν ἀνίκανον καὶ ἦτο πλέον ἄχρηστος διὰ νὰ τεκνοποιήσῃ, ἀφοῦ τὰ μέλη τοῦ σώματός του εἶχον ἀδυνατήσει καὶ εἶχον νεκρωθῆ ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος,

καίου τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύπτων καὶ τὴν οἰκείαν δεικνὺς δύναμιν, τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς ἔργον ἄγει.

Ἀλλ' ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι καὶ αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ῥηθέντων. «Γενομένῳ», φησίν, «αὐτῷ ἐτῶν ἐνενηκονταεννέα ὤφθη αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ». Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, «Ὤφθη», μηδὲν ταπεινὸν ὑπόπτευε, μηδὲ νομίσῃς ὀφθαλμοῖς σαρκὸς ὁρᾶσθαι τὴν θείαν καὶ ἄφθαρτον δύναμιν, ἀλλ' εὐσεβῶς ἅπαντα νόει. Ὤφθη οὖν αὐτῷ ὁ Θεός, ἀντὶ τοῦ, τῆς παρ' αὐτοῦ δηλονότι ἐπισκέψεως αὐτὸν ἠξίωσε, καὶ ἄξιον αὐτὸν ἡγησάμενος τῆς παρ' ἑαυτοῦ προνοίας, πολλῇ κεχρημένος τῇ συγκαταβάσει καὶ διαλέγεται καί φησιν· «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου· εὐαρέστει ἐναντίον μου καὶ γίνου ἄμεμπτος καὶ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σου καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα. Καὶ ἔπεσεν Ἅβραμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ».

Πολλὴ τοῦ δικαίου ἡ εὐγνωμοσύνη, ὑπερβάλλουσα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡ περὶ αὐτὸν φιλανθρωπία. «Ἐγὼ γάρ εἰμι», φησίν, «ὁ Θεός σου»· μονονουχὶ λέγων, ὁ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ κατὰ σὲ διαφόρως οἰκονομήσας ἐγώ εἰμι, ὁ ἀναστήσας σε οἴκοθεν καὶ ἐνταῦθα ἀγαγὼν ἐγώ εἰμι, ὁ καθ' ἕκαστον καιρὸν ὑπέρμαχός σοι γινόμενος καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων σε ἀνώτερον πεποιηκὼς ἐγώ εἰμι· καὶ οὐκ εἶπεν, 'ἐγώ εἰμι ὁ Θεός', ἀλλ', «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου».

Ὅρα τὴν πολλὴν ἀγαθότητα, πῶς καὶ διὰ τῆς προσθήκης τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. Ὁ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης Θεός, ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητής φησιν, «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου». Μέγας ὁ ὄγκος τῆς τιμῆς τῆς εἰς τὸν δίκαιον. Οὕτω καὶ τοῖς προφήταις ἔθος λαλεῖν. Ὥσπερ γὰρ αὐτὸς νῦν κοινὸς ὢν ἁπάντων Δεσπότης ἀπὸ τοῦ δούλου καλεῖσθαι καταδέχεται, καὶ

3. Γεν. 17, 1-3.

τότε, καὶ ἀποκαλύπτων τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἀποδεικνύων τὴν ἰδικήν του δύναμιν, πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἀκούσωμεν καὶ αὐτὰ ποὺ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. «Ὅταν», λέγει, «ἔγινεν ὁ Ἄβραμ ἐννενήντα ἐννέα ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ εἶπεν»· Ὅταν δὲ ἀκούσης, «Ὤφθη», μὴ σκεφθῇς κάτι τὸ ταπεινόν, οὔτε νὰ νομίσῃς ὅτι ἡ θεία καὶ ἄφθαρτος ἐκείνη δύναμις γίνεται ὁρατὴ μὲ σωματικοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ ἐννόει ὅλα ἐκεῖνα μὲ εὐσέβειαν. Παρουσιάσθη λοιπὸν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, λέγει, ἀντὶ νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸν κατέστησεν ἄξιον τῆς ἐπισκέψεώς του, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔκρινεν ἄξιον νὰ τύχῃ τῆς ἐκ μέρους του προνοίας, χρησιμοποιεῖ πολλὴν συγκατάβασιν καὶ συνομιλεῖ μαζί του καὶ τοῦ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου· δεῖχνε εὐαρέσκειαν πρὸς ἐμένα καὶ γίνε ἄμεμπτος καὶ θὰ συνάψω συμφωνίαν μαζὶ μὲ ἐσένα, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω ὑπερβολικά. Καὶ ὁ Ἄβραμ ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν»[3].

Μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ὑπερβολικὴ ἡ πρὸς αὐτὸν φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι Θεός σου» ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ δηλαδή· ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ἐρρύθμιζα μέχρι τώρα κατὰ διαφορετικὸν τρόπον τὰς ὑποθέσεις σου, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ σὲ ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ σὲ ὡδήγησεν ἐδῶ, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ κάθε φορὰν ἦτο ὑπερασπιστής σου καὶ σὲ ἔκαμνεν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου· καὶ δὲν εἶπεν, 'ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός', ἀλλ' «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου».

Πρόσεχε τὴν μεγάλην ἀγαθότητά του, πῶς δηλαδὴ καὶ μὲ τὴν προσθήκην αὐτὴν δεικνύει τὴν πρὸς τὸν δίκαιον μεγάλην ἀγάπην του. Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ὁλοκλήρου τῆς Οἰκουμένης, ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς αὐτὸς λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου». Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ τιμὴ ποὺ ἐδόθη εἰς τὸν δίκαιον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον συνηθίζει νὰ ὁμιλῇ καὶ πρὸς τοὺς προφήτας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς τώρα, ὁ κοινὸς Κύριος ὅλων, καταδέ-

εὑρήσομεν αὐτὸν μετὰ ταῦτα λέγοντα, «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ», οὕτω καὶ οἱ προφῆται εἰώθασι λέγειν, «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου», οὐ περικλείοντες αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸν πόθον ἀκάθεκτον ἐνδεικνύμενοι. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀνθρώπους τοῦτο ποιεῖν οὐδὲν θαυμαστόν, ὅταν δὲ αὐτὸς ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο ποιῇ, τοῦτό ἐστι τὸ καινὸν καὶ παράδοξον. Ἀλλὰ μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλ' ἀκούωμεν τοῦ προφήτου λέγοντος, «Κρεῖσσον εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι», καὶ πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, «Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος». Οὕτως ὁ μὲν προφήτης μυρίων παρανόμων τὸν ἕνα τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα Κυρίου κρείττονα ἀπέφηνεν, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, μνημονεύσας τῶν δικαίων ἁπάντων τῶν ἐν θλίψεσι, τῶν ἐν στενοχωρίᾳ διαγόντων, φησίν, «Ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος».

Πάντα τὸν κόσμον εἰπών, τούτους τοὺς ἐλαυνομένους, τοὺς θλιβομένους ἀντέστησεν, ἵνα μάθῃς, ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός φησι πρὸς τὸν πατριάρχην· «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου, εὐαρεστήσει ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος». Οὐδὲ γὰρ περιόψομαι τῆς τοσαύτης σου ἀρετῆς τοὺς ἱδρῶτας, ἀλλὰ «Θήσομαι τὴν διαθήκην σου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα». Οὐχ ἁπλῶς εἰς πλῆθος ἐπιδιδόναι παρασκευάσω, ἀλλὰ καὶ «Σφόδρα», τὴν πολλὴν ἐπίτασιν δηλῶν. Καὶ ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν εἰπών, ὡς τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀστέρας, τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τοῦ «Σφόδρα» ἐδήλωσεν. Ἀλλ' ὁ εὐγνώμων καὶ φιλόθεος οἰκέτης ὁρῶν τοῦ Θεοῦ τὴν το-

---

4. Ἐξ. 3, 6.
5. Σ φ. Σειρ. 16, 3.
6. Ἑβρ. 11, 37-38.

χεται νὰ προσφωνῆται ἀπὸ τὸν δοῦλον του, καὶ θὰ εὕρωμεν αὐτὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»[4], ἔτσι καὶ οἱ προφῆται συνηθίζουν νὰ λέγουν, «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου», χωρὶς νὰ θεωροῦν ἰδικήν των τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου, ἀλλ' ἀποδεικνύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν πολὺ μεγάλον πόθον των πρὸς αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι παράξενον, ὅταν ὅμως αὐτὸ τὸ κάνῃ αὐτὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ εἶναι τὸ πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. Ἀλλ' ἂς μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ ν' ἀκούωμεν τὸν προφήτην ποὺ λέγει, «Εἶναι ἀνώτερος ἕνας ποὺ κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ παρὰ ἀμέτρητοι ἁμαρτωλοί»[5], καθὼς καὶ τὸν μακάριον Παῦλον ποὺ λέγει· «Περιεπλανῶντο ἔχοντες ὡς ἐνδύματα δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, στερούμενοι, θλιβόμενοι καὶ κακουχούμενοι, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο ἄξιος νὰ συγκριθῇ ὁλόκληρος ὁ κόσμος»[6]. Ἔτσι ὁ μὲν προφήτης ἐχαρακτήρισεν, ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μυρίους παρανόμους ὁ ἕνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν ὅλους τοὺς δικαίους, οἱ ὁποῖοι ἔζων μὲ θλίψεις καὶ στενοχωρίας, λέγει, «Πρὸς αὐτοὺς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκριθῇ ὁλόκληρος ὁ κόσμος».

Ἀφοῦ ἀνέφερεν ὁλόκληρον τὸν κόσμον ὁ Παῦλος, ἀντιπαρέθεσε πρὸς αὐτοὺς αὐτοὺς τοὺς διωκομένους, τοὺς θλιβομένους, διὰ νὰ μάθῃς, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων λέγει πρὸς τὸν πατριάρχην· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου, δεῖξε εὐαρέσκειαν πρὸς ἐμένα καὶ γίνε ἄμεμπτος». Διότι δὲν θὰ περιφρονήσω τοὺς τόσους κόπους τῆς ἀρετῆς σου, ἀλλὰ «Θὰ κάνω συμφωνίαν, μαζί σου, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω ὑπερβολικά». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς, θὰ σὲ κάνω νὰ ἀποκτήσῃς πολλοὺς ἀπογόνους, ἀλλὰ καὶ προσέθεσεν «σφόδρα», δηλώνων τὸ τεράστιον πλῆθος. Καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε προηγουμένως, «Ὅπως ἡ ἄμμος καὶ οἱ ἀστέρες», αὐτὸ ἐφανέρωσε καὶ ἐδῶ μὲ τὸ «σφόδρα». Ἀλλ'

σαύτην συγκατάβασιν καὶ τὴν περὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα κηδεμονίαν, καταπλαγεὶς καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τῆς τε οἰκείας φύσεως, τῆς τε τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀπείρου δυνάμεως, «Ἔπεσε», φησίν, «ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ», δεικνὺς διὰ τοῦ σχήματος τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀπενοήθη, οὐδὲ μέγα ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ τῇ εἰς αὐτὸν γεγενημένῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον συνεστάλη· «Καὶ ἔπεσε», φησίν, ἐπὶ πρόσωπον.

Τοιοῦτον γὰρ ἡ εὐγνώμων ψυχή· ἐπειδὰν πλείονος ἀπολαύσῃ τῆς παρρησίας, τότε μᾶλλον πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν περὶ τὸν Θεὸν εὐλάβειαν· «Ἔπεσε γάρ», φησίν, «ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ». Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοσαύτην παρρησίαν εἰς ἑαυτὸν ὁρῶν ὁ δίκαιος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, οὐδὲ ἀνανεῦσαι ἐτόλμα, ἀλλὰ κάτω κύπτων πολλὴν ἐπιδείκνυτο τὴν εὐλάβειαν, ὅρα πάλιν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλοτιμίαν. «Ἐλάλησε γὰρ αὐτῷ», φησίν, «ὁ Θεὸς λέγων· ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ, καὶ ἔσῃ πατὴρ πλήθους ἐθνῶν, καὶ οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλὰ ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἀβραάμ, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε καὶ αὐξανῶ σε καὶ θήσω σε εἰς ἔθνος καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται».

3. Σκόπησον, ἀγαπητέ, πῶς προλέγει τῷ δικαίῳ καὶ νῦν ἅπαντα σαφῶς, καὶ ἵνα πλείονα αὐτῷ τὴν πληροφορίαν ποιήσῃ καὶ τοῦ στοιχείου τὴν προσθήκην τῇ προσηγορίᾳ αὐτοῦ ἐναποτίθεται καί φησιν· «Ἔσῃ πατὴρ πλήθους ἐθνῶν. Οὐ κληθήσεται γὰρ τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλὰ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε». Ὥσπερ γὰρ τὸ πρότερον ὄνομα τὴν ἀπὸ τοῦ πέραν ἐνταῦθα ἐπάνοδον ἐσήμανεν (Ἄβραμ γὰρ περάτης ἑρμηνεύεται κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶτ-

7. Γεν. 17, 3-6.

ὁ εὐγνώμων καὶ εὐσεβὴς δοῦλος τοῦ Θεοῦ, βλέπων τὴν τόσον μεγάλην συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρὸς τὸν δοῦλον του φροντίδα, ἐκπλαγεὶς καὶ ἀναλογισθεὶς καὶ τὴν ἰδικήν του φύσιν καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἄπειρον δύναμιν αὐτοῦ, «Ἔπεσεν», λέγει, «κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν», δεικνύων μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὴν εὐγνωμοσύνην του. Καθ' ὅσον ὄχι μόνον δὲν περιῆλθεν εἰς ἀπόγνωσιν, οὔτε κατελήφθη ἀπὸ ὑπερηφανείαν διὰ τὴν εὔνοιαν ποὺ ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον ἐταπεινώθη· διότι λέγει· «ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν».

Διότι τέτοια εἶναι ἡ εὐγνώμων ψυχή· ὅταν ἀπολαύσῃ μεγαλυτέρας παρρησίας, τότε κατ' ἐξοχὴν ἐπιδεικνύει μεγάλη εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι λέγει «ἔπεσε κάτω καὶ προσεκύνησεν αὐτόν». Καὶ ὅταν μετὰ τὴν τόσην παρρησίαν ὁ δίκαιος, σκεπτόμενος τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἐτόλμα οὔτε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι του ἐπάνω, ἀλλὰ κύπτων κάτω ἐδείκνυε τὴν μεγάλην εὐλάβειάν του, πρόσεχε πάλιν τὴν ἀπερίγραπτον φιλοτιμίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Ὡμίλησεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ εἶπεν. Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ἡ συμφωνία ποὺ ἔχω μὲ ἐσένα· θὰ γίνῃς γενάρχης πλήθους λαῶν καὶ δὲν θὰ ἀποκαλῆσαι πλέον Ἄβραμ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά σου θὰ εἶναι Ἀβραάμ, διότι σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν λαῶν καὶ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ κάνω ἔθνος μεγάλο καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ σὲ πολλοὶ βασιλεῖς»[7].

3. Πρόσεξε, ἀγαπητέ, πῶς καὶ τώρα προλέγει εἰς τὸν δίκαιον ὅλα μὲ σαφήνειαν, καὶ διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ καλύτερον προσθέτει καὶ τὸ νέον στοιχεῖον εἰς τὸ ὄνομά του καὶ λέγει· «Θὰ γίνῃς γεννάρχης πλήθους λαῶν. Διότι δὲν θὰ ὀνομάζεσαι πλέον Ἄβραμ, ἀλλὰ Ἀβραάμ, διότι σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν λαῶν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ προηγούμενον ὄνομα ἐσήμαινε τὴν ἐδῶ ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν πέραν χώραν (καθ' ὅσον τὸ ὄνομα Ἄβραμ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν

ταν· καὶ τοῦτο ἴσασιν, ὅσοι τῆς γλώττης ἐκείνης εἰσὶν ἔμπειροι), ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀπὸ τοῦ πέραν εἰς τὴν Χαναναίαν ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτῷ τὸ ὄνομα ἐπιτιθέασιν. Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ εἰ ἄπιστοι ἐτύγχανον οἱ τοῦτον γεγεννηκότες, πόθεν αὐτοῖς ἡ πρόγνωσις αὕτη, ὥστε τῇ προσηγορίᾳ ἐναποθέσθαι τὸ μέλλον μετὰ πολὺν ἔσεσθαι χρόνον; Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ εὐμηχάνου σοφίας, τὸ καὶ διὰ τῶν ἀπίστων πολλάκις τοιαῦτα οἰκονομεῖν· καὶ πολλὰ τοιαῦτα εὑρήσομεν καὶ ἐφ' ἑτέρων γεγενημένα. Εὐθέως γὰρ ἐπεισέρχεται ἡμῖν καὶ ἡ τοῦ Νῶε προσηγορία. Οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν καὶ τούτῳ τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκαν οἱ γονεῖς, ἀλλὰ προμηνύοντες τὸν μετὰ πεντακόσια ἔτη μέλλοντα γενήσεσθαι κατακλυσμόν. Ὅτι γὰρ καὶ ὁ τούτου πατὴρ οὐ διὰ τὸ ἐνάρετος εἶναι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκε τῷ παιδί, ἄκουε τῆς Γραφῆς σαφῶς λεγούσης, ὅτι «Νῶε μόνος εὑρέθη δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Οὐκ ἂν παρεσιώπησεν ἡ Γραφή, οὐδὲ εἶπε, «Νῶε δίκαιος μόνος ἦν», εἰ καὶ Λάμεχ ὁ τούτου πατὴρ ζηλωτὴς ἦν τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς. Μέλλων τοίνυν τὴν προσηγορίαν ἐπιτιθέναι τῷ παιδί, φησί· «Καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε· οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο Κύριος ὁ Θεός».

Πόθεν, εἰπέ μοι, ἐκείνῳ ἡ γνῶσις τῶν μελλόντων γίνεσθαι μετὰ τοσαύτας γενεάς; «Κληθήσεται γάρ», φησί, «Νῶε· οὗτος γὰρ διαναπαύσει ἡμᾶς». Τὸ Νῶε τῇ Ἑβραίων διαλέκτῳ ἀνάπαυσις λέγεται. Ἐπεὶ οὖν οὗτος ἔμελλε τοῦ ναυαγίου ἐκείνου καταλαμβάνοντος τὴν οἰκουμένην μόνος διασώζεσθαι καὶ τῇ μετὰ ταῦτα γενεᾷ ἀρχήν τινα παρασχεῖν τῆς συστάσεως, διὰ τοῦτό φησιν, «Οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς», ἀνάπαυσιν

---

8. Γεν. 5, 29.

γλῶσσαν σημαίνει περάτης, καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅσοι εἶναι γνῶσται τῆς γλώσσης ἐκείνης), ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν Χαναὰν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς του ἔδωσαν εἰς αὐτὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἀλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ· Καὶ ἂν ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, ἀπὸ ποὺ ἔλαβον αὐτὴν τὴν πρόγνωσιν, ὥστε εἰς τὸ ὄνομά του νὰ προσδώσουν αὐτὸ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον; Καὶ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς ἐφευρετικῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ οἰκονομῇ δηλαδὴ πολλὰς φορὰς τέτοια πράγματα, ἀκόμη καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπίστων. Καὶ θὰ εὕρωμεν παρόμοια νὰ ἔχουν συμβῆ καὶ ἐπὶ ἄλλων προσώπων. Διότι ἀμέσως μοῦ ἔρχεται εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε. Καθ' ὅσον δὲν ἔδωσαν οἱ γονεῖς του ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς αὐτὸν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ προαναγγέλλοντες τὸν κατακλυσμὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη. Τὸ ὅτι λοιπὸν καὶ ὁ πατέρας αὐτοῦ ἔδωσεν εἰς τὸν υἱόν του αὐτὸ τὸ ὄνομα, ὄχι ἐπειδὴ ἦτο ἐνάρετος, ἄκουε τὴν Γραφὴν ποὺ λέγει μὲ σαφήνειαν, ὅτι «ὁ Νῶε εὑρέθη ὅτι ἦτο ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος εἰς τὴν γενεάν του». Ἡ Γραφὴ δὲν θὰ ἀπεσιώπα οὔτε θὰ ἔλεγεν, «ὅτι ὁ Νῶε ἦτο ὁ μόνος δίκαιος», ἐὰν καὶ ὁ Λάμεχ ὁ πατέρας του ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα εἰς τὸν υἱόν του, λέγει· «Καὶ αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ Νῶε· αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ ἀπὸ τὰ κακά μας ἔργα καὶ ἀπὸ τὴν γῆν τὴν ὁποίαν κατηράσθη ὁ Κύριος ὁ Θεός»[8].

Εἰπέ μου ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν αὐτὸς τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς; Διότι λέγει· «Θὰ ὀνομασθῇ Νῶε· διότι αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ». Ἡ λέξις Νῶε εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἀνάπαυσις. Ἀφοῦ λοιπὸν μόνον αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔπληξεν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καὶ νὰ εἶναι αὐτός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ προήρχετο ἡ μετὰ ἀπ' αὐτὸν γενεά, διὰ τοῦτο λέγει, «Αὐτὸς θὰ μᾶς

τὸν κατακλυσμὸν καλῶν. Καθάπερ γὰρ κεκμηκυῖαν τὴν γῆν πᾶσαν ἐκ τῆς τῶν ἐνοικούντων πονηρίας καὶ πολλὴν τὴν λύμην δεχομένην ἐλθὼν ὁ κατακλυσμὸς διὰ τῆς τῶν ὑδάτων φορᾶς, καὶ στήσας τῶν μοχθηρῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὴν πονηρίαν, τήν τε ἐξεκάθηρεν ἀκάθαρτον γεγενημένην διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων μοχθηρίαν κἀκείνους διὰ τῆς τιμωρίας ἀνέπαυσε. «Θάνατος γάρ», φησίν, «ἀνδρὶ ἀνάπαυσις».

Εἶδες ὅπως καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις τὰ μέλλοντα προμηνύεσθαι παρασκευάζει; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῷ πατριάρχῃ τὸ ὄνομα οἱ γονεῖς ἐτίθεσαν, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων δηλοῦντες, ὅτι μετανάστης ἔσται καὶ περάσας τὸν ποταμὸν ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἥξει. Ἐπεὶ τοίνυν, φησί, τὸ μὲν παρὰ τῶν γονέων ἐπιτεθὲν ὄνομα ἐκεῖνό σοι προεμήνυε τὸ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἐνταῦθα διαπεράσαι, δέχου καὶ τὴν τοῦ στοιχείου προσθήκην, ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό σοι μηνύει, «ὅτι πολλῶν ἐθνῶν ἔσῃ πατήρ». Καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τῶν ῥημάτων. Οὐκ εἶπε, πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ «Πολλῶν ἐθνῶν». Ἐπειδὴ γὰρ ἦν ἔθνη καὶ ἕτερα, ἅπερ ἔμελλεν ἐκεῖθεν ἐξεῶσθαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα δέξηται τὴν κληρονομίαν, διὰ τοῦτό φησι. «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε»· εἰδώς σου τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος πολλῶν ἐθνῶν διδάσκαλόν σε ἀπεργάσομαι, «Καὶ αὐξανῶ σε καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα, σφόδρα καὶ θήσω σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται».

Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα. Ἂν γὰρ ἐννοήσωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἡλικίαν καὶ ὅτι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ταῦτα ἤκουσεν, ἐκπλαγησόμεθα τήν τε τοῦ δικαίου πίστιν καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύ-

---

9. Ἰὼβ 3, 23.

ἀναπαύσῃ», ὀνομάζουσα τὸν κατακλυσμὸν ἀνάπαυσιν. Διότι ὡσὰν νὰ εἶχεν ἀποκάμει ὁλόκληρος ἡ γῆ ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐδέχετο πολλὴν καταστροφὴν ἐπελθὼν ὁ κατακλυσμὸς μὲ τὰ ὁρμητικὰ ὕδατά του καὶ θέσας τέρμα εἰς τὴν πονηρίαν τῶν μοχθηρῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ τὴν γῆν ἐκαθάρισε ποὺ εἶχε γίνει ἀκάθαρτος ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐκείνους ἀνέπαυσε μὲ τὴν τιμωρίαν του. Διότι λέγει· «Ὁ θάνατος εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀνάπαυσις»*.

Εἶδες πῶς καὶ διὰ μέσου τῶν ἀπίστων πολλὰς φορὰς κάνει νὰ προλέγωνται αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν ἔδωσαν καὶ εἰς τὸν πατριάρχην οἱ γονεῖς του τὸ ὄνομα, ἐπιθυμοῦντες νὰ δηλώσουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι θὰ μεταναστεύσῃ καὶ ἀφοῦ διαβῇ τὸν ποταμόν, θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ξένην χώραν. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, τὸ ὄνομα ποὺ ἔδωσαν εἰς ἐσένα οἱ γονεῖς σου προεμήνυε τὸν ἐρχομόν σου ἀπὸ ἐκεῖ ἐδῶ, δέξου καὶ τὴν προσθήκην ἑνὸς ἀκόμη γράμματος εἰς τὸ ὄνομά σου, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι φανερώνει δι' ἐσένα αὐτό, ὅτι δηλαδὴ «Θὰ γίνῃς γεννάρχης πολλῶν ἐθνῶν». Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων. Δὲν εἶπεν, 'ὅλων τῶν ἐθνῶν', ἀλλὰ «πολλῶν ἐθνῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ νὰ δεχθῇ ὁ τόπος τοὺς ἀπογόνους τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο ἡ Γραφὴ λέγει, «Σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν». Θὰ σὲ κάνω δηλαδὴ διδάσκαλον πολλῶν ἐθνῶν, ἐπειδὴ γνωρίζω τὸ μεγάλο μέγεθος τῆς ἀρετῆς σου. «Καὶ θὰ σὲ αὐξήσω καὶ θὰ σὲ πολλαπλασιάσω ὑπερβολικά, καὶ θὰ εἶσαι ἡγέτης ἐθνῶν καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα πολλοὶ βασιλεῖς».

Ἂς μὴ παρατρέξωμεν ἀγαπητοί, ἔτσι ἁπλῶς αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν. Διότι ἐὰν συνειδητοποιήσωμεν τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι ἤκουσεν αὐτὰ κατὰ τὴν πλέον γεροντικὴν ἡλικίαν, θὰ ἐκπλαγῶμεν καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ,

ναμιν, ὅτι ἐξ ἀνθρώπου λοιπὸν νεκρωθέντος, ὡς εἰπεῖν, καὶ τὰ μέλη διαλελυμένου καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν τελευτὴν φανταζομένου, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνεσθαι τὸ σπέρμα ἐσήμανεν, ὡς καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ γενήσεσθαι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Καὶ βασιλεῖς», φησίν, «ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται». Εἶδες ἐπίτασιν ἐπαγγελίας; «Αὐξανῶ σε», φησί, «σφόδρα», Οὐχ ἁπλῶς τὸν διπλασιασμὸν ἐπέθηκεν, ἀλλ' ἵνα σημάνῃ τῷ δικαίῳ τοῦ πλήθους τὴν ὑπερβολήν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς τοῦ στοιχείου προσθήκης, καθάπερ ἐν στήλῃ τινί, ἀνεξάλειπτον αὐτῷ τῆς ὑποσχέσεως τὴν ἐπαγγελίαν ἐπέγραψε, πάλιν φησί· «Καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν, εἰς διαθήκην αἰώνιον, εἶναί σου Θεός». Οὐ μόνον περὶ σέ, φησί, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπέρμα τὸ σόν, καὶ μετὰ τὴν σὴν ἔξοδον.

Ὅρα πῶς ἀνακτᾶται τοῦ δικαίου τὴν ψυχὴν ὑπισχνούμενος αὐτῷ, ὅτι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ πολλὴν παρέξει τὴν πρόνοιαν. Καὶ τίς ἡ δύναμις τῆς διαθήκης; «Ὥστε εἶναί σου Θεός», φησί, «καὶ τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ». Τοῦτο γάρ σοι ἔσται τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν σοί τε καὶ τῷ σπέρματί σου. «Καὶ δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σὲ τὴν γῆν, ἣν παροικεῖς, πᾶσαν τὴν γῆν Χαναάν, εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον· καὶ Θεὸς ἔσομαι αὐτῶν». Διὰ τὴν σὴν ἀρετὴν καὶ οἱ ἔκγονοι οἱ σοὶ ἀπολαύσουσι τῆς ἐμῆς προνοίας καὶ δώσω αὐτοῖς εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον τὴν γῆν Χαναάν, «Καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός». Τί ἐστι, «Καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός»; Ἀντὶ τοῦ, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν, πολλὴν τὴν πρόνοιαν, ἐν ἅπασιν αὐτοῖς τὴν παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν παρέξομαι μόνον «Σὺ τὴν διαθήκην μου διατήρησον, σὺ καὶ τὸ σπέρμα

10. Γεν. 17, 7.
11. Γεν. 17, 8.

διότι ἀπὸ ἄνθρωπον ποὺ εἶχε πλέον, τρόπος τοῦ λέγειν, νεκρωθῆ καὶ εἶχον ἐξασθενήσει τὰ μέλη του καὶ καθημερινῶς ἐσκέπτετο τὸν θάνατον, προεῖπεν ὅτι τόσον πολὺ θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί του, ὥστε καὶ νὰ γίνουν πολλὰ ἔθνη· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ λέγει ὅτι «Ἀπὸ ἐσένα θὰ προέλθουν πολλοὶ βασιλεῖς». Εἶδες μέγεθος ὑποσχέσεως; «Θὰ σὲ αὐξήσω», λέγει, «ὑπερβολικά». Δὲν προσέθεσε τυχαῖα τὸν διπλασιασμόν, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς τὸν δίκαιον τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ γράμματος ὡσὰν νὰ ἔγραψε τὴν διαθήκην του κατὰ τρόπον ἀνεξάλειπτον, ἐπάνω εἰς κάποιαν στήλην, λέγει πάλιν· «Καὶ θὰ πραγματοποιήσω τὴν διαθήκην μου καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου καὶ ἔπειτα ἀπὸ σὲ εἰς ὅλας τὰς γενεὰς αὐτῶν. Σοῦ δίδω παντοτινὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ εἶμαι ὁ Θεός σου»[10]. Δὲν θὰ δείξω μεγάλην φροντίδα, λέγει, μόνον διὰ σέ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατόν σου.

Πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον τονώνει τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου μὲ τὸ νὰ ὑπόσχεται εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ ἐνδιαφερθῇ πολὺ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του. Καὶ ποία εἶναι ἡ ἰσχὺς τῆς συμφωνίας; «Ὥστε νὰ εἶμαι Θεός σου», λέγει, «καὶ Θεὸς τῶν ἀπογόνων σου ἔπειτα ἀπὸ σέ». Καθ' ὅσον αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν καὶ δι' ἐσένα καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου. «Καὶ θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου μετὰ ἀπὸ ἐσένα τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν κατοικεῖς, καὶ ὁλόκληρον τὴν γῆν Χαναάν, διὰ νὰ τὴν κατέχουν αἰωνίως. Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτῶν»[11]. Ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σου ἀρετῆς θὰ ἀπολαύσουν τῆς προνοίας μου καὶ οἱ ἀπόγονοί σου καὶ θὰ δώσω εἰς αὐτούς, διὰ νὰ κατέχουν αἰωνίως τὴν γῆν Χαναάν· «Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς αὐτῶν». Τί σημαίνει «Καὶ θὰ εἶμαι ὁ Θεός των»; Λέγει αὐτὸ ἀντὶ νὰ εἰπῇ θὰ ἐνδιαφερθῶ πολὺ δι' αὐτούς, θὰ τοὺς βοηθήσω εἰς κάθε περίπτωσιν. Μόνον, «Ἐσὺ νὰ διατηρήσῃς τὴν διαθήκην μου, ἐσὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου μετὰ ἀπὸ σὲ

σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν». Οὐδὲν ἕτερον παρ' ὑμῶν ἐπιζητῶ, ἢ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, κἀγὼ πάντα ἅπερ ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω.

4. Εἶτα λοιπὸν βουλόμενος ἰδιοποιήσασθαι τοὺς ἐξ αὐτοῦ τικτομένους καὶ οἰκεῖον ἑαυτοῦ τὸν λαὸν ἀπεργάσασθαι καὶ ἵνα λοιπὸν τὸ πλῆθος ἐκτεινόμενον μὴ συναναμιγνύηται τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, ὧν τὴν γῆν ἔμελλον κληρονομεῖν, ἄλλως δὲ καὶ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἔμελλον κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόρρησιν ὑπομένειν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ δουλείαν, ἵνα μὴ καὶ ἐν αὐτῇ γενόμενοι συναναφυρῶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, σημείου χάριν τὴν περιτομὴν τῷ δικαίῳ διατάττεται καί φησιν· «Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διατηρήσεις ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν. Περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν». Εἶτα ἵνα διδάξῃ κἀκείνους καὶ πάντας ἡμᾶς, τίνος ἕνεκεν τοῦτο ἐπέταξε καὶ ὅτι οὐδενὸς ἑτέρου χάριν τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἢ ὥστε ἐπίσημον εἶναι τὸν λαὸν τὸν αὐτῷ ἀνακείμενον, φησί, «Καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν». Καὶ λοιπὸν καὶ τὸν καιρὸν διατάττεται, καθ' ὃν προσήκει τοῦτο γίνεσθαι. «Παιδίον» γάρ, φησίν, «ὀκτὼ ἡμερῶν περιτμηθήσεται ὑμῖν καὶ ὁ οἰκογενὴς καὶ ὁ ἀργυρώνητος καὶ πάντες ἁπαξαπλῶς, ὡς εἰπεῖν, οἱ συνόντες ὑμῖν τὸ σημεῖον τοῦτο δέξονται. Καὶ ὅστις οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ διατεταγμένῃ, ἐξολοθρευθήσεται, ὅτι τὴν διαθήκην μου διασκέδασεν· ὅτι παρέβη, φησί, τὸ προσταχθέν.

Ὅρα σοφίαν Δεσπότου, πῶς εἰδὼς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὸ ἀτελὲς τῆς γνώμης, καθάπερ χαλινόν τινα ἐπιτιθείς, οὕτω τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς ἔδωκε, τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τὴν ἀκάθεκτον ἐκκόπτων, ὥστε μὴ τοῖς ἔθνεσι συναναμίγνυσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει αὐτῶν τὸ λάγνον καὶ ὅτι οὐκ

12. Γεν. 17, 9.
13. Γεν. 17, 10-11.
14. εν. 17, 10-11.
14α. Γεν. 17, 12-14.

εἰς ὅλας τὰς γενεάς»[12]. Δὲν ζητῶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ σᾶς, παρὰ μόνον τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ ἐγὼ θὰ πραγματοποιήσω, ὅσα σᾶς ὑπεσχέθην.

4. Ἔπειτα λοιπόν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κάνῃ ἰδικούς του αὐτοὺς ποὺ θὰ ἐγεννῶντο ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἰδικὸν τὸν λαὸν καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθῇ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ μὲ ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, τῶν ὁποίων τὴν χώραν ἐπρόκειτο νὰ κατοικήσουν, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑπομείνουν τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον αἰχμαλωσίαν, συμφώνως πρὸς τὴν προφητείαν, διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη τῆς Αἰγύπτου, ὅταν θὰ παρευρίσκοντο ἐκεῖ, διατάσσει εἰς τὸν δίκαιον τὴν περιτομήν, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ λέγει· «Αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη μου, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διαφυλάξῃς καὶ σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου. Κάθε ἄρρεν τέκνον σας νὰ περιτέμνεται. Νὰ περιτέμνετε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας σας»[13]. Ἔπειτα διὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἐκείνους καὶ ὅλους ἡμᾶς, διατί διέταξε αὐτὸ καὶ ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν θέλει νὰ γίνῃ τοῦτο παρὰ διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαός του, λέγει· «Καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας»[14]. Ἐν συνεχείᾳ ὁρίζει καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ γίνεται αὐτό. Διότι λέγει, «τὸ παιδίον πρέπει νὰ περιτέμνεται, ὅταν θὰ γίνεται ὀκτὼ ἡμερῶν. Τὸ ἴδιον θὰ γίνεται καὶ διὰ τὸν δοῦλον, ποὺ ἐγεννήθη εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ εἰς αὐτὸν ποὺ ἠγόρασες. Καὶ ὅλοι ἐν γένει αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν μαζί σου νὰ δεχθοῦν τὴν περιτομήν. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ περιτμηθῇ θὰ καταστραφῇ κατὰ τὴν ὡρισμένην ἐκείνην ἡμέραν, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου»[14α], διότι, λέγει, παρέβει τὴν ἐντολήν μου.

Πρόσεχε σοφίαν Κυρίου, πῶς, γνωρίζων τὴν ἀτέλειαν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀπογόνων του, ὡσὰν νὰ ἔθετε κάποιο χαλινόν, ἔτσι ὥρισεν αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, συγκρατῶν τὴν ἀκάθεκτον ὁρμήν των, ὥστε νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐγνώριζε τὴν πρὸς τὴν ἡδονὴν

ἀνέξονται, κἂν ὦσι μυριάκις ἐνηχούμενοι, ἀποσχέσθαι τῆς ἀλόγου ὁρμῆς, διὰ τοῦτο διηνεκῆ ὑπόμνησιν αὐτοῖς διδούς, καθάπερ δεσμῷ τινι περιέβαλε τῷ σημείῳ τῆς περιτομῆς, ὅρους αὐτοῖς καὶ κανόνας διδοὺς μὴ περαιτέρω προβαίνειν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ οἰκείου ἔθνους ἵστασθαι καὶ μηδεμίαν ἐπιμιξίαν ποιεῖσθαι πρὸς τούτους, ἀλλὰ τοῦ πατριάρχου τὸ σπέρμα διασώζειν ἀμιγές, ἵν' οὕτω καὶ τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς αὐτοὺς ἐκβῆναι δυνηθῇ. Καὶ καθάπερ τις ἀνὴρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς παιδίσκην ἔχων ἀκόλαστον, ὅρους αὐτῇ καὶ κανόνας τίθησι, μηδέποτε ἔξω φαίνεσθαι τῶν προθύρων τῆς οἰκίας, μηδὲ τοῖς παριοῦσι φαίνεσθαι, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοῖς ποσὶ δεσμὰ περιτίθησιν, ἵν' οὕτω περιγενέσθαι δυνηθῇ τῆς πολλῆς ἀκολασίας, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, καθάπερ δεσμὰ ποσίν, οὕτω τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς τῇ σαρκὶ ἐναπέθετο, ἵνα οἴκοθεν ἔχοντες ὑπόμνησιν, μηκέτι μηδὲ τῆς παρ' ἑτέρων δέωνται διδασκαλίας.

Ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι καὶ παρὰ καιρὸν νῦν τὴν περιτομὴν φυλάσσειν βούλονται καὶ παιδικὴν ἐπιδείκνυνται γνώμην. Τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, νῦν περιτέμνεσθαι βούλονται; Τότε μὲν γάρ, ἵνα μὴ τοῖς παρανόμοις ἐκείνοις ἔθνεσι συναναφυρῶσι, τοῦτο ἐπετάγησαν, νυνὶ δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πάντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ φωτὸς χειραγωγηθέντων, ποῖον τῆς περιτομῆς ὄφελος; Μὴ γὰρ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐλευθερίαν τι συμβάλλεται ἡ τῆς σαρκὸς ὑπόθεσις; Οὐκ ἤκουσαν σαφῶς τοῦ Θεοῦ λέγοντος, «Καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης», μονονουχὶ δεικνύντος, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην τοῦ σημείου ἐδεήθησαν; Οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πολλάκις γίνεται πρα-

ροπήν των καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὴν ἄλογον ὁρμήν των, καὶ ἂν ἀκόμη διαρκῶς τοὺς ὑπενθυμίζεται, διὰ τοῦτο τοὺς ἔδωσε διαρκῆ ὑπενθύμισιν καὶ ὡσὰν νὰ τοὺς ἔδεσε μὲ κάποιον δεσμὸν μὲ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, τοὺς ἔθεσεν ὅρια καὶ νόμους, διὰ νὰ μὴ προχωροῦν περισσότερον, ἀλλὰ νὰ περιορίζωνται ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ἰδικοῦ των ἔθνους· καὶ νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν μὲ αὐτούς, ἀλλὰ νὰ κρατοῦν ἀνώθευτον τὸ σπέρμα τοῦ πατριάρχου, ὥστε ἔτσι νὰ ἠμπορέσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ὑπόσχεσις. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος συνετὸς καὶ συγκρατημένος ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει κάποιαν κόρη ἀκόλαστον καὶ θέτει περιορισμοὺς εἰς αὐτὴν νὴ μὴ βγαίνῃ ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν τῆς οἰκίας, οὔτε νὰ παρουσιάζεται εἰς τοὺς ἐπισκέπτας, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ δεσμὰ τῆς θέτει εἰς τοὺς πόδας της, ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ ἔτσι νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀκολασίαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ὡσὰν νὰ ἔθεσε δεσμὰ εἰς τὰ πόδια των, ἔτσι ὥρισε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς εἰς τὸ σῶμα, ὥστε ἔχοντες ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν των αὐτὴν τὴν ὑπόμνησιν, νὰ μὴ ἔχουν πλέον ἀνάγκην οὔτε τῆς διδασκαλίας ἄλλων.

Οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι ὅμως Ἰουδαῖοι καὶ τώρα ἀκόμη θέλουν νὰ διατηροῦν τὴν περιτομήν, ἂν καὶ δὲν χρειάζεται, καὶ ἐπιδεικνύουν παιδικὴν νοοτροπίαν. Εἰπέ μου, λοιπόν, διατί θέλουν νὰ περιτέμνωνται καὶ τώρα; Διότι τότε διετάχθησαν νὰ κάνουν αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀναμειχθοῦν μὲ ἐκεῖνα τὰ παρανομοῦντα ἔθνη, τώρα ὅμως, ποὺ ὡδηγήθησαν ὅλοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀληθινὸν φῶς, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος τῆς περιτομῆς; Μήπως δηλαδὴ ἡ ἀποκοπὴ τῆς σάρκας συμβάλλει κατά τι εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς; Δὲν ἤκουσαν τὸν Θεὸν ποὺ λέγει σαφῶς, «Αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας», δεικνύων κατὰ κάποιον τρόπον μὲ αὐτό, ὅτι εἶχον ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ σημείου ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς των ἀγνωμοσύνης; Καθ' ὅσον τὸ ἴδιον συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ εἰς τὰς ὑποθέ-

γμάτων. Ἐπειδὰν μὴ θαρρῶμέν τισι, σημεῖον ἐνεχύρου χάριν λαμβάνειν παρ' αὐτῶν σπουδάζομεν· οὕτω καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς εἰδὼς αὐτῶν τῆς γνώμης τὴν εὐκολίαν τὸ σημεῖον τοῦτο παρ' αὐτῶν ἀπαιτῆσαι κατεδέξατο, οὐχ ἵνα διηνεκῶς μένῃ τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλ' ἵνα τῶν τότε τέλος λαμβανόντων καὶ ἡ τοῦ σημείου χρεία περιαιρεθῇ. Ὥσπερ γὰρ ὅταν σημεῖόν τινες ἀπαιτῶσι καὶ ἐνέχυρον βούλωνται λαμβάνειν, ἐπειδὰν τοῦ πράγματος ἡ ὑπόθεσις τέλος λάβῃ καὶ τὸ σημεῖον λοιπὸν αἴρεται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ διὰ τὸ καταφανῆ γίνεσθαι τὸν λαὸν τοῦ πατριάρχου τὸ σημεῖον τοῦτο παρ' ὑμῶν εἰσηνέχθη, ἐχρῆν, τῶν ἐθνῶν ἐκείνων δι' οὓς τὸ σημεῖον ἐδέξασθε, τῶν μὲν ἄρδην ἀφανισθέντων, τῶν δὲ μετ' ἐκείνους τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδραμόντων, μηκέτι τὸν ἔλεγχον τῆς οἰκείας ἀγνωμοσύνης περιφέρειν, ἀλλ' ἀπαλλάττεσθαι, καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐγένειαν ἀνατρέχειν.

Ἐννησον γάρ μοι, ὅτι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὁ πατριάρχης λέγω, πρὶν ἢ τῆς περιτομῆς δέξασθαι τὴν ἐντολὴν (ἐνενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐτῶν ἦν, ἡνίκα τοῦτο ἐπετάττετο), καὶ εὐάρεστος τῷ Θεῷ γέγονε καὶ μυριάκις ἀνεκηρύχθη παρὰ τοῦ Δεσπότου. Καὶ ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς ἔργον ἔμελλεν ἐκβαίνειν τὰ τῆς ἐπαγγελίας καὶ τίκτεσθαι ἔμελλεν ὁ Ἰσαὰκ καὶ αὐξάνεσθαι τὸ γένος καὶ ὁ πατριάρχης δὲ μεθίστασθαι τῆς ζωῆς, τότε δέχεται τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ περιτέμνεται, ἵνα τοῖς ἑξῆς ἅπασι νόμος τις καὶ κανὼν γίνηται τὰ παρὰ τοῦ πατριάρχου γεγενημένα.

5. Καὶ ἵνα μάθητε ἀκριβῶς, ἀγαπητοί, ὅτι οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν λυσιτελεῖ, ἐξ αὐτῶν τῶν γινομένων συνιδεῖν δυνατόν. Τί γάρ φησιν, «Ὀκτὼ ἡμερῶν παιδίον περιτμηθήσεται»; Τὸν δὲ χρόνον οἶμαι τοῦτον ὡρίσθαι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δύο τούτων ἕνεκεν· ἑνὸς μέν, ἵνα ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ κουφότερον ἐνεγκεῖν τὸν πόνον δυ-

σεις τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δηλαδὴ δὲν ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κάποιους, φροντίζομεν νὰ πάρωμεν ἀπὸ αὐτοὺς κάτι ὡς ἐνέχυρον· Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τοῦ παντός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν εὐμετάβλητον σκέψιν των, κατεδέχθη νὰ πάρῃ ἀπὸ αὐτοὺς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ὄχι διὰ νὰ παραμένῃ αἰωνίως τοῦτο τὸ σημεῖον, ἀλλ' ὅταν θὰ ἐλάμβανον τέλος αὐτὰ ποὺ συνέβαινον τότε, νὰ καταργηθῇ καὶ τὸ σημεῖον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν μερικοὶ ζητοῦν κάποιο ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον καὶ θέλουν νὰ πάρουν κάποιο ἐνέχυρον, ὅταν λήξῃ ἡ αἰτία ποὺ τὸ ἐπέβαλε, καταργοῦνται καὶ τὰ ἐνέχυρα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐπεβλήθη τὸ σημεῖον διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς τοῦ πατριάρχου, ἔπρεπεν, ὅταν ἄλλα μὲν ἔθνη ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐπεβλήθη τὸ σημεῖον ἐξηφανίσθησαν ἀμέσως καὶ ἄλλα προσῆλθον εἰς τὸ ἀληθινὸν φῶς, νὰ μὴ περιφέρεται ὁ ἔλεγχος τῆς ἀγνωμοσύνης των, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν προηγουμένην εὐγένειαν.

Διότι σκέψου, ὅτι ἐκεῖνος ὁ θαυμαστός, δηλαδὴ ὁ πατριάρχης, προτοῦ δεχθῇ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς (διότι ἦτο ἐννενήντα ἐννέα ἐτῶν, ὅταν διετάσσετο νὰ κάνῃ τοῦτο), καὶ εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν ἦτο καὶ πολλὰς φορὰς ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅταν πλέον ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις καὶ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἰσαὰκ καὶ νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοι καὶ ὁ πατριάρχης νὰ ἀποθάνῃ, τότε λαμβάνει τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς καὶ περιτέμνεται εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, διὰ νὰ γίνουν νόμος καὶ κανὼν εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους αὐτά, ποὺ ἔκανεν ὁ πατριάρχης.

5. Καὶ διὰ νὰ μάθετε μὲ ἀκρίβειαν, ἀγαπητοί, ὅτι τοῦτο δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διατί λέγει λοιπόν, «Παιδίον ὀκτὼ ἡμερῶν νὰ περιτέμνεται»; Νομίζω, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καθώρισεν αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα διὰ δύο λόγους. Πρῶτον διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑποστῇ χωρὶς μεγάλον πόνον τὴν περιτομὴν τῆς σαρκός,

νηθῇ τῆς περιτομῆς τῆς σαρκός· δευτέρου δέ, ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων παιδευθῶσιν, ὡς οὐκ εἰς ψυχήν τι συντελεῖ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ σημείου χάριν τοῦτο γίνεται. Τὸ γὰρ ἄωρον παιδίον, τὸ μὴ γινῶσκον τὰ γινόμενα, μηδὲ αἴσθησίν τινα ἔχον, ποίαν ὠφέλειαν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκ τούτου δέξασθαι δυνήσεται; Ἐκεῖνα γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς ἰδικῶς κατορθώματα, τὰ ἐκ προαιρέσεως γινόμενα. Ψυχῆς γάρ ἐστι κατόρθωμα τὸ ἀρετὴν ἑλέσθαι καὶ κακίαν φυγεῖν· ψυχῆς κατόρθωμα, τὸ μὴ τῶν πλειόνων μόνον μὴ ἐφίεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα προέσθαι τοῖς δεομένοις· ψυχῆς κατόρθωμα, τὸ μὴ τοῖς παροῦσι προσεστηκέναι, ἀλλὰ τούτων μὲν ὑπερορᾶν, τὰ μέλλοντα δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν φαντάζεσθαι. Τὸ δὲ σημεῖον ἐπὶ τῆς σαρκὸς δέξασθαι, ποῖον ἂν εἴη κατόρθωμα;

Ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες, ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθήμενοι καὶ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λάμψαντος καὶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς πανταχοῦ ἀφιέντος, ἔτι τῷ λυχνιαίῳ φωτὶ προσηλωμένοι καὶ μετὰ τὸν καιρὸν τῆς στερεᾶς τροφῆς ἔτι τῷ γάλακτι τρεφόμενοι, οὐδὲ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀκούειν ἀνέχονται βοῶντος καὶ λέγοντος περὶ τοῦ πατριάρχου· «Καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομήν, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ». Ὅρα πῶς ἀμφότερα ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐδίδαξε καὶ ὅτι σημείου χάριν τὴν περιτομὴν ἐδέξατο καὶ ὅτι ἡνίκα ἀκρόβυστος ἦν, τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τῆς πίστεως ἐπεδείξατο. Ἵνα γὰρ μὴ ἀναισχυντῇ ὁ Ἰουδαῖος καὶ λέγῃ, ὅτι οὐχὶ ἡ περιτομὴ τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ προεξένησε; διὰ τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος ὁ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ μαθητευθείς, ὁ κατὰ ἀκρίβειαν τὸν νόμον παιδευθείς φησι· μὴ νομίσητε, ὦ ἀναίσχυντοι Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡ περιτομή τι εἰς δικαιοσύνην

15. Ρωμ. 4, 11.

ὅταν θὰ εἶναι ἀκόμη πολὺ μικρός, καὶ δεύτερον διὰ νὰ μάθουν μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα, ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ψυχήν, ἀλλὰ γίνεται διὰ νὰ εἶναι ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν. Διότι ποίαν ψυχικὴν ὠφέλειαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὴν περιτομὴν τὸ βρέφος αὐτό, ποὺ δὲν καταλαβαίνει τί γίνεται καὶ δὲν αἰσθάνεται τίποτε; Καθ' ὅσον κατορθώματα τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτὰ ποὺ γίνονται μὲ τὴν θέλησίν μας. Κατόρθωμα τῆς ψυχῆς δηλαδὴ εἶναι ἡ προτίμησις τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς κακίας· κατόρθωμα τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ κανεὶς τὰ περισσότερα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ παραχωρῇ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην· κατόρθωμα τῆς ψυχῆς εἶναι ὄχι μόνον τὸ νὰ μὴ προσκολλᾶται κανεὶς εἰς τὰ παρόντα, ἀλλ' αὐτὰ μὲν νὰ τὰ περιφρονῇ, νὰ ἔχῃ δὲ συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν σου τὰ μέλλοντα ἀγαθά. Τὸ νὰ δεχθῇ δὲ κανεὶς τὸ σημεῖον ἐπὶ τῆς σαρκός, τί κατόρθωμα θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι;

Αὐτοὶ ὅμως οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, ἐνῷ ἐφάνη ἡ ἀλήθεια, κάθονται ἀκόμη εἰς τὴν σκιάν, καὶ ἐνῷ ἔλαμψεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἥπλωσε παντοῦ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός του, παραμένουν προσηλωμένοι εἰς τὸ φῶς τῆς λυχνίας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς στερεᾶς τροφῆς ἐξακολουθοῦν νὰ τρέφωνται μὲ γάλα καὶ οὔτε τὸν μακάριον Παῦλον ἀνέχονται νὰ ἀκούσουν, ὁ ὁποῖος βοᾷ καὶ λέγει διὰ τὸν πατριάρχην. «Καὶ ἔλαβε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, ὡς σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης, τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν ἀκροβυστίαν»[15]. Πρόσεχε πῶς μᾶς ἐδίδαξεν ἐδῶ καὶ τὰ δύο, καὶ ὅτι δηλαδὴ ἐδέχθη τὴν περιτομὴν ὡς ἰδιαίτερον γνώρισμα καὶ ὅτι ἐπέδειξε τὴν ἐκ τῆς πίστεως δικαιοσύνην, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἀπερίτμητος. Διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀναίσχυντος δηλαδὴ ὁ Ἰουδαῖος καὶ διὰ νὰ μὴ λέγῃ, μήπως δὲν τὸν ἐδικαίωσεν ἡ περιτομή; διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ μακάριος, ὁ ὁποῖος ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Γαμαλιὴλ καὶ ἐσπούδασε μὲ ἀκρίβειαν τὸν νόμον, λέγει· Μὴ νομίσετε, ἀναίσχυντοι Ἰουδαῖοι, ὅτι συνετέλεσε ἡ περιτομὴ διὰ νὰ

αὐτῷ συνετέλεσε· καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀκροβυστίας τὴν πίστιν ἐπιδειξάμενος, ἤκουσεν· «Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην».

Γενόμενος οὖν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν, τότε δέχεται σημείου χάριν τὴν περιτομήν· καὶ πρῶτον καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὸ στοιχεῖον ἐπιτίθησι καὶ μετὰ ταῦτα τὴν περιτομὴν ἐπιτάττει, ἵνα δείξῃ, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν ἀρετὴν λοιπὸν τὸν δίκαιον ᾠκειώσατο καὶ δι' ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐσομένους. Καὶ καθάπερ τις οἰκέτην κτησάμενος, πολλάκις καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετατίθησι καὶ τὸ σχῆμα καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε κατάδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα διὰ πάντων κηρύττῃ τὴν δεσποτείαν, οὕτω δὴ καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὥσπερ αὐτὸν χωρίσαι λοιπὸν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων βουλόμενος, διὰ μὲν τῆς προσθήκης τοῦ στοιχείου ὅτι πολλῶν ἐθνῶν πατὴρ ἔσται ἐμήνυσε, διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι ἐξαίρετος ἔσται αὐτοῦ λαὸς καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρισμένον ἐξ αὐτοῦ μέλλον τίκτεσθαι σπέρμα. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι διὰ τὴν οἰκείαν πώρωσιν ἔτι τὴν περιτομὴν τῆς σαρκὸς φυλάττειν βούλονται, οὐκ ἀκούοντες Παύλου λέγοντος· «Ἐὰν γὰρ περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει» («διὰ γὰρ τοῦτο παρεγένετο ὁ Δεσπότης, ἵνα ταῦτα πάντα ἀνέλῃ καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὸν νόμον ἐπλήρωσεν, ἵνα στήσῃ λοιπὸν τοῦ νόμου τὴν παρατήρησιν· διὰ τοῦτο ἐβόα ὁ μακάριος Παῦλος, «Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε»), ἀλλ' ἡμεῖς πειθώμεθα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ καὶ τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν καταδεχώμεθα. «Ἐν ᾧ γάρ», φησί, «περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ». Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ἀκριβέστερον τί ἐστιν ἡ τοιαύτη περιτομή, ἐπήγαγε· «Συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι». Καθάπερ

---

16. Ρωμ. 4, 3.
17. Γαλ. 5, 2.
18. Γαλ. 5, 4.
19. Κολ. 2, 11.

δικαιωθῇ ὁ πατριάρχης. Καθ' ὅσον, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἀπερίτμητος, ἐπειδὴ ἐπίστευσεν, ἤκουσεν. «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοῦτο τὸν ἐδικαίωσεν»[16].

Ὅταν λοιπὸν ἐδικαιώθη ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως τότε δέχεται τὴν περιτομὴν ὡς ἰδιαίτερον γνώρισμα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσθέτει εἰς τὸ ὄνομά του ἕνα ἀκόμη γράμμα καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ διατάσσει καὶ τὴν περιτομήν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐθεώρησε τὸν δίκαιον οἰκεῖον ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀρετῆς του καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν κάποιος ἀποκτήσῃ κάποιον δοῦλον τοῦ ἀλλάσσει πολλὰς φορὰς τὸ ὄνομά του καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ κάνει τὸ πᾶν, ὥστε νὰ τοῦ καταστήσῃ φανερὰν τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχίαν του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς τῶν πάντων, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ὑπόδειγμα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διὰ μὲν τῆς προσθήκης ἑνὸς ἀκόμη γράμματος εἰς τὸ ὄνομά του εἰδοποίησεν, ὅτι θὰ εἶναι γεννάρχης πολλῶν ἐθνῶν, διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι θὰ εἶναι ὁ περιούσιος λαός του καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη. Ὅμως ἂν καὶ αὐτοὶ θέλουν νὰ διατηροῦν τὴν περιτομὴν τῆς σαρκὸς ἐξ αἰτίας τῆς πωρώσεώς των, χωρὶς νὰ ἀκούουν τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσῃ καθόλου, ἐὰν περιτέμνεσθε»[17], (διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἦλθεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ καταργήσῃ ὅλα αὐτά, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεπλήρωσε τὸν νόμον, διὰ νὰ σταματήσῃ πλέον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἐφώναξε καὶ ἔλεγε, «Ὅσοι ζητεῖτε νὰ δικαιώνεσθε μὲ τὸν νόμον, ἐχάσατε τὴν χάριν»)[18], ἡμεῖς ὅμως ἂς ὑπακούωμεν εἰς τὸν μακάριον Παῦλον καὶ ἂς ἀποδεχώμεθα τὴν ἀχειροποίητον περιτομήν. Διότι λέγει, «Μὲ τὴν κοινωνία σας μὲ αὐτὸν ἐπεριτμήθητε μὲ πνευματικὴν περιτομήν, ἀφοῦ ἀπεβάλατε τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ»[19]. Ἔπειτα διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ καλύτερον, τί εἶδους εἶναι αὐτὴ ἡ περιτομὴ προσέθεσεν· «Ὅταν

γὰρ ἐκείνους τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον ἐχώριζε τῶν λοιπῶν ἐθνῶν καὶ ἐδείκνυ τὴν οἰκείωσιν αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομὴ τὸν χωρισμὸν ἀκριβέστερον καθίστησι καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν πιστῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων. «Ἐν ᾧ γάρ», φησί, «περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός». Ὅπερ γὰρ ἐκεῖ ἐργάζεται ἡ περιτομὴ εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ἀπόθεσιν, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ βάπτισμα εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν.

Ἀπεκδυσάμενοι γὰρ ἅπαξ τὰς τῆς σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ καθαρὸν τὸ ἔνδυμα δεξάμενοι μένωμεν, ἀγαπητοί, ἐπὶ τῆς καθαρότητος καὶ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἀνώτεροι γενόμενοι τῆς ἀρετῆς ἐπιλαβώμεθα. Καὶ οἱ ἐν τῇ χάριτι τὸν ἐν τῷ νόμῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ νόμου, ζηλώσωμεν, ἵνα κατ' ἴχνος ἐκείνου τὴν ἑαυτῶν ζωὴν οἰκονομήσαντες, καταξιωθῶμεν εἰς τοὺς ἐκείνου κόλπους καταντῆσαι καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

20. Κολ. 2, 12.

ἐτάφητε μαζί του εἰς τὸ βάπτισμα»[20]. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς διέκρινεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη καὶ ἐδείκνυε τὴν ἐξοικείωσιν αὐτῶν μὲ τὸν Θεόν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ περιτομὴ διὰ τοῦ βαπτίσματος καθιστᾷ πιὸ ἀκριβῆ τὴν διάκρισιν καὶ τὸν χωρισμόν, τῶν πιστῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. «Μὲ τὴν κοινωνίαν σας μὲ αὐτόν», λέγει, «ἐπεριτμήθητε μὲ πνευματικὴν περιτομήν, ἀφοῦ ἀπεβάλατε τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ». Διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖο κάνει ἡ περιτομὴ ἐκεῖ μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῆς σαρκός, τὸ ἴδιον κάνει τὸ βάπτισμα εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπεβάλαμεν μίαν φορὰν τὰς ἁμαρτίας τῆς σαρκὸς καὶ ἐνεδύθημεν τὸ καθαρὸν ἔνδυμα, ἂς μένωμεν, ἀγαπητοί, εἰς τὴν καθαρότητα, καὶ ἀφοῦ ἐγίναμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σαρκός, ἂς ἀσκοῦμεν τὴν ἀρετήν. Καὶ ἡμεῖς ποὺ ἐλάβομεν τὴν χάριν ἂς μιμηθῶμεν αὐτὸν ποὺ ἔζησεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον πρὸ τοῦ νόμου, ὥστε, ἀφοῦ ρυθμίσωμεν τὴν ζωήν μας σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, ν' ἀξιωθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ
(Γέν. 17, 15 - 27)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάῤῥα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς».

1. Φέρε τὰ λείψανα τῆς χθεσινῆς τραπέζης ὑμῖν παραθῶμεν καὶ τέλος ἐπιθῶμεν σήμερον τῷ λόγῳ, μᾶλλον δὲ τῇ εὐλογίᾳ καὶ τῇ ὑποσχέσει, ἣν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἐποιήσατο πρὸς τὸν πατριάρχην. Ἀλλὰ λείψανα τραπέζης ἀκούων, μηδὲν αἰσθητὸν ὑποπτεύσῃς· οὔτε γὰρ οἷα τὰ τῶν ἐδεσμάτων λείψανα, τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ πνευματικά. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἕωλα γινόμενα οὐ τὴν αὐτὴν παρέχει ἡδονὴν τοῖς ἑστιωμένοις, εἰ δὲ καὶ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν καταλειφθείη, ἄχρηστα λοιπὸν πάντῃ γίνεται· ταῦτα δὲ τὰ λείψανα οὐ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν, ἀλλὰ κἂν διηνεκεῖ τῷ αἰῶνι καταλείπηται, τὴν ἴσην ὠφέλειαν παρέχεται καὶ τὴν ἡδονὴν οὐκ ἀπόλλυσι· θεῖα γάρ ἐστι καὶ πνευματικὰ καὶ οὐδεμίαν ὑπὸ τοῦ χρόνου βλάβην ὑφίσταται, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεαρὰν δείκνυσι τὴν χάριν καὶ πολλῆς ἐμπίπλησι τῆς εὐφροσύνης τοὺς ἀπολαύειν τούτων βουλομένους. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τούτων τῶν λειψάνων ἡ δύναμις, φέρε, μετὰ προθυμίας καὶ ὑμεῖς τῆς ἀπὸ τούτων ἀπολαύσεως ἐμφορήθητε, καὶ ἡμεῖς θαῤῥοῦντες αὐτῶν τῇ δυνάμει παραθῶμεν αὐτὰ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Ἀλλ' ἵνα δόξῃ σαφέστερος ὑμῖν γίνεσθαι ὁ λόγος, ἀναγκαῖον τοῦ τέλους τῶν χθὲς εἰρημένων ὑπομνησθῆναι, ἵν' οὕτω τῆς ἀκολουθίας ἐπιλαβόμενοι, τῆς διδασκαλίας ἁψώμεθα.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ
(Γέν. 17, 15 - 27)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ· ἡ Σάρα ἡ γυναίκα σου δὲν θὰ ὀνομάζεται Σάρα, ἀλλὰ τὸ ὄνομά της θὰ εἶναι Σάρρα».

1. Ἐμπρὸς ἂς σᾶς προσφέρω τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ τὴν χθεσινὴν πνευματικὴν τράπεζαν καὶ ἂς τελειώσωμεν σήμερον τὸν λόγον αὐτὸν ἢ μᾶλλον τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Θεὸς τῶν πάντων εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀκούων ὅμως ὑπόλοιπα τραπέζης μὴ ὑποπτεύεσαι τίποτε τὸ αἰσθητόν, διότι δὲν ὁμοιάζουν τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα μὲ τὰ ὑπόλοιπα τῶν φαγητῶν. Διότι ἐκεῖνα μέν, ὅταν περάσῃ μία νύκτα δὲν εὐχαριστοῦν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον αὐτούς, ποὺ τὰ τρώγουν, ἐὰν δὲ περάσῃ καὶ μία καὶ δύο ἡμέραι, γίνονται πλέον τελείως ἄχρηστα. Αὐτὰ ὅμως, τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα, δὲν διαρκοῦν μίαν καὶ δύο ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παραμείνουν αἰωνίως, παρέχουν τὴν ἰδίαν ὠφέλειαν καὶ δὲν χάνουν τὴν εὐχαρίστησιν ποὺ δίδουν. Διότι αὐτὰ εἶναι θεῖα καὶ πνευματικὰ καὶ δὲν βλάπτονται καθόλου ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καθημερινῶς ἀποδεικνύουν νεαρὰν τὴν χάριν των καὶ γεμίζουν ἀπὸ μεγάλην χαρὰν αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἀπολαμβάνουν αὐτά. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις αὐτῶν τῶν ὑπολοίπων ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ σεῖς νὰ χορτάσετε μὲ προθυμίαν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν καὶ ἐγὼ λαμβάνων θάρρος ἀπὸ τὴν δύναμιν αὐτῶν νὰ παραθέσω αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἡ ὁμιλία μας περισσότερον σαφὴς πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὸ τέλος τῆς χθεσινῆς ὁμιλίας ὥστε ἔτσι, ἀφοῦ συνδέσωμεν αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα, νὰ ἀρχίσωμεν τὴν διδασκαλίαν μας.

Τὴν περὶ τῆς περιτομῆς ἐντολὴν εἰς μέσον παραγαγόντες καὶ ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ πατριάρχῃ, «Περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικὸν καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν· καὶ παιδίον ὀκτὼ ἡμερῶν περιτμηθήσεται· καὶ ὃς οὐ περιτμηθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν»· ἐνταῦθα εἰς τὸν τῆς περιτομῆς λόγον τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν· καὶ ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἠνεσχόμεθα. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, τὸ πολλὰ εἰπεῖν καὶ ἀναχωρῆσαι, ἀλλὰ συμμετρεῖν βουλόμεθα τῇ δυνάμει τῇ ὑμετέρᾳ τοῦ λόγου τὴν διδασκαλίαν, ἵνα καρπωσάμενοί τι ἐκ τῆς τῶν λεγομένων ὠφελείας, οὕτως οἴκαδε πάντες ἀναχωρήσητε. Φέρε οὖν τὰ λειπόμενα προσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις καὶ ἴδωμεν μετὰ τὴν τῆς περιτομῆς ἐντολήν, τί προσθεὶς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς διαλέγεται τῷ πατριάρχῃ.

«Καὶ εἶπε», φησίν, «ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς». Ὥσπερ σοι, φησί, τὸ στοιχεῖον προσθεὶς ἐμήνυσα, ὅτι πατὴρ ἔσῃ πολλῶν ἐθνῶν, οὕτω καὶ τῇ Σάρᾳ ὁμοίως προστίθημι τὸ στοιχεῖον, ἵνα μάθῃς ὅτι νῦν ὁ καιρὸς ἥκει τοῦ εἰς ἔργον ἐλθεῖν τὰ πάλαι παρ' ἐμοῦ ἐπαγγελθέντα. «Ἔσται γάρ», φησί, «τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρρα. Εὐλογήσω δὲ αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω αὐτὸς καὶ ἔσται εἰς ἔθνος, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται». Διὰ τοῦτο προλαβὼν τοῦ στοιχείου τὴν προσθήκην ἐποιησάμην, ἵνα μάθῃς, ὅτι πάντως ἔσται τὰ παρ' ἐμοῦ λεγόμενα. Μηδὲ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως ἀφορῶν

1. Γεν. 17, 10-12, 14.
2. Γεν. 17, 15.
3. Γεν. 17, 15-16.

Ὡμιλήσαμεν χθὲς διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου σχετικῶς μὲ τὴν περιτομὴν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν πατριάρχην· «Θὰ περιτμηθῇ κάθε ἀρσενικὸν τέκνον καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας. Καὶ τὸ παιδίον θὰ περιτέμνεται τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησίν του καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ περιτμηθῇ θὰ καταστραφῇ, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου»[1]. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς συζητήσεως περὶ τῆς περιτομῆς ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν καὶ δὲν ἠθελήσαμεν νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὴν σκέψιν σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων. Καθ' ὅσον δὲν φροντίζομεν μόνον δι' αὐτό, τὸ νὰ σᾶς εἰποῦμεν πολλὰ καὶ νὰ φύγετε, ἀλλὰ θέλομεν νὰ σᾶς προσφέρωμεν διδασκαλίαν ἀνάλογον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ σας, ὥστε ν' ἀναχωρήσετε ὅλοι διὰ τὰς οἰκίας σας, ὠφεληθέντες κατά τι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς προσθέσωμεν τὰ ὑπολειπόμενα εἰς αὐτά ποὺ εἴπομεν καὶ ἂς ἴδωμεν μετὰ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς τί προσέθεσεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς κατὰ τὴν συνομιλίαν του μὲ τὸν πατριάρχην.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός», λέγει, «εἰς τὸν Ἀβραάμ· ἡ Σάρα ἡ γυναίκα σου δὲν θὰ ὀνομάζεται Σάρα, ἀλλὰ τὸ ὄνομά της θὰ εἶναι Σάρρα»[2]. Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, εἰς ἐσένα, προσθέσας ἀκόμη ἕνα γράμμα εἰς τὸ ὄνομά σου, σοῦ προεῖπα, ὅτι θὰ γίνῃς πατριάρχης πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προσθέτω καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Σάρας ἀκόμη ἕνα γράμμα, διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι τώρα ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὅσα σοῦ ὑπεσχέθην πρὸ πολλοῦ. Διότι λέγει, «Τὸ ὄνομα αὐτῆς θὰ εἶναι Σάρρα. Θὰ εὐλογήσω αὐτὴν καὶ θὰ σοῦ δώσω ἀπὸ αὐτὴν τέκνον, τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογήσω καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἔθνους καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν»[3]. Διὰ τοῦτο προσέθεσα προηγουμένως τὸ γράμμα, διὰ νὰ μάθῃς δηλαδή, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ὁπωσδήποτε αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐγὼ λέγω. Οὔτε νὰ ἀπελπίζεσαι ἀναλογιζόμενος τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀποβλέ-

καταπέσῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τῆς ἐμῆς ἀποβλέπων, θάρσησον τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. «Εὐλογήσω γὰρ αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται ἔθνη καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται».

Ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην τὰ ἐπαγγελθέντα, καὶ ὅμοιον ἦν ὡς ἂν εἰ ὑπέσχετο ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους ποιῆσαι. Οὐδὲν γὰρ λίθων ἦσαν διενηνοχότες, ὅσον πρὸς τὸ τεκεῖν καὶ ὁ πατριάρχης ὑπὸ τοῦ γήρως λοιπὸν ἀνενέργητος ὢν καὶ πρὸς παιδοποιίαν ἄχρηστος, καὶ ἡ Σάρρα μετὰ τῆς στειρώσεως ἔχουσα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ γήρως προσθήκην. Ἀλλ' ὁ δίκαιος ταῦτα ἀκούων καὶ νομίζων τὴν πάλαι γεγενημένην παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐκβεβηκέναι εἰς τὸν Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην», οὐ διέκρινε δὲ ὅτι περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς Σάρρας τικτομένου φησί, ἐλογίζετο καθ' ἑαυτόν, ὅτι τὰ τῆς ὑποσχέσεως ἐκβέβηκε· νυνὶ δὲ ἀκούων Κυρίου τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτι «Εὐλογήσω τὴν Σάρραν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον καὶ εὐλογήσω αὐτὸν καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ πάλιν, «Ἐξ ἐκείνου βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξελεύσονται», οὐκ ἔχων ὅ τι εἴπῃ (οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν ἠδύνατο τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένοις, φιλόθεος ὤν), καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὁρῶν τὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν τὴν μέχρις ἐκείνης ἡλικίας γεγενημένην, ἐν ἀμηχανίᾳ γεγονὼς καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, «Ἔπεσε», φησίν, «ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγέλασεν».

2. Εἶδε τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑποσχέσεως, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐπαγγειλαμένου τὸ μέγεθος ἐννοήσας, «Ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγέλασεν», ἀντὶ τοῦ, περιχαρὴς ἐγένετο, καὶ κατὰ τοὺς τῆς διανοίας λογισμοὺς ἐνενόει, πῶς ἂν κατὰ

---

4. Γεν. 17, 17,

πων πρὸς τὴν ὑπερβολικήν μου δύναμιν νὰ ἐνθαρρύνεσαι μὲ αὐτὰ ποὺ σοῦ λέγω. «Διότι θὰ εὐλογήσω αὐτὴν καὶ θὰ σοῦ δώσω τέκνον ἀπὸ αὐτήν, τὸ ὁποῖον θὰ εὐλογήσω καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἔθνους καὶ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν».

Ὅσα ὑπέσχετο ὁ Κύριος, ἦσαν ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἦτο ὡσὰν νὰ ὑπέσχετο, ὅτι θὰ κάνῃ ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς λίθους. Διότι δὲν διέφερον καθόλου ἀπὸ τοὺς λίθους, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν δυνατότητα τεκνοποιΐας, ἀφοῦ καὶ ὁ πατριάρχης ἦτο ἀνίκανος ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος καὶ ἀκατάλληλος διὰ νὰ τεκνοποιήσῃ, καὶ ἡ Σάρρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στείρωσιν, εἶχε καταληφθῆ καὶ ἀπὸ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν. Ὁ δίκαιος ὅμως, ἀκούων αὐτὰ καὶ νομίζων, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις, ποὺ εἶχε δώσει ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν παλαιότερον, ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸν Ἰσμαήλ, καθ' ὅσον εἶπεν ὁ Θεός, «Εἰς ἐσένα καὶ τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Θεὸς λέγει δι' αὐτὸν ποὺ θὰ γεννηθῇ ἀπὸ τὴν Σάρραν, ἐσυλλογίζετο μόνος του, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ἐπραγματοποιήθη. Τώρα ὅμως ἀκούων Κύριον τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ, «Θὰ εὐλογήσω τὴν Σάρραν καὶ θὰ σοῦ δώσω τέκνον ἐξ αὐτῆς, καὶ θὰ εὐλογήσω αὐτὸν καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης ἐθνῶν», καὶ ἀκόμη, «Θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν βασιλεῖς ἐθνῶν», μὴ γνωρίζων, τί νὰ εἰπῇ, οὔτε βέβαια ἠμποροῦσε νὰ μὴ πιστεύσῃ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, διότι ἦτο θεοσεβής), καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἡλικίαν του καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρρας, ἡ ὁποία συνεχίζετο μέχρις αὐτῆς τῆς ἡλικίας, περιελθὼν εἰς ἀμηχανίαν καὶ καταπλαγεὶς ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, «Ἔπεσεν», λέγει, «κατὰ γῆς καὶ ἐγέλασεν»[4].

2. Ἀντελήφθη τὴν ὑπερβολικὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀναλογισθεὶς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ δίδοντος τὴν ὑπόσχεσιν, «ἔπεσε κατὰ γῆς καὶ ἐγέλασεν», ἀντὶ νὰ εἰπῇ, ἐχάρη ὑπερβολικά, καὶ ἀνελογίζετο ὅσον τοῦ τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦ του, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, κατὰ τὰ ἀνθρώπινα

ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν τοῦτο γένοιτό ποτε, καὶ εἰ τῷ ἑκατονταέτει παιδίον γενήσεται, καὶ εἰ ἡ στεῖρα καὶ μέχρις ἐννενήκοντα ἐτῶν ἄγονος διαμείνασα, ἐξαίφνης δυνήσεται πρὸς τεκνογονίαν διεγερθῆναι. Καὶ ταῦτα κατὰ τὴν διάνοιαν λογισάμενος, οὐκ ἐτόλμησέ τι τοιοῦτον διὰ τῆς γλώττης προενεγκεῖν, ἀλλὰ δεικνὺς ἑαυτοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην, παράκλησιν προσάγει περὶ τοῦ Ἰσμαήλ, μονονουχὶ λέγων· 'Δέσποτα, ἀρκούντως με παρεμυθήσω, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδίας ἀθυμίαν τῇ δόσει τοῦ Ἰσμαὴλ εἰς εὐφροσύνην μετέβαλες. Οὐδὲ γάρ, τούτου τεχθέντος, λοιπὸν κἂν ἐν διανοίᾳ ἔλαβον ἢ ἐνενόησά ποτε, ὅτι ἐκ τῆς Σάρρας ἔσται μοι παῖς, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴ τοῦτο προσεδόκησε· διὸ καὶ τὴν Ἄγαρ μοι παρέδωκεν ἀπαγορεύσασα τὰ καθ' ἑαυτήν. Ἱκανὴν τοίνυν ἀμφότεροι τὴν παραμυθίαν ἐσχήκαμεν τεχθέντος τοῦ Ἰσμαήλ. Οὗτος οὖν ὁ παρὰ σοῦ δοθεὶς ἡμῖν ζήτω ἐναντίον σου, καὶ ἀρκοῦσαν ἕξομεν τὴν παράκλησιν καὶ τὸ γῆρας τὸ ἡμέτερον ἡ τούτου ζωὴ παραμυθήσεται'.

Τί οὖν ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης; Ἐπειδὴ ἱκανῶς καὶ τοῦ δικαίου τῆς γνώμης τὸ φιλόθεον διὰ τῆς τοῦ χρόνου παρατάσεως ἐβασάνισε καὶ τῆς Σάρρας τὴν πίστιν καὶ εἶδεν ἀμφοτέρους ἀπαγορεύσαντας, καὶ τὸν μὲν διὰ τὸ γῆρας, τὴν δὲ μετὰ τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὴν στείρωσιν, φησί· νῦν ἐπειδὴ πάντη ὑμῖν ἀδύνατον τοῦτο εἶναι φαίνεται· διὰ γὰρ τοῦτο κἀγὼ τὴν τοσαύτην μακροθυμίαν ἐπεδειξάμην, ἵνα δείξω, ὅτι ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐστὶν ἡ δωρεὰ ἡ παρ' ἐμοῦ παρεχομένη, καὶ ἵνα καὶ ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι πάντες δι' αὐτῶν μάθωσι τῶν πραγμάτων, ὅτι καὶ τῆς φύσεώς εἰμι Δεσπότης καὶ πρὸς ὃ βούλομαι αὐτὴ ὑπακούει καὶ εἴκει τοῖς ἐμοῖς ἐπιτάγμασιν. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν παρήγαγον, πολλῷ μᾶλλον αὐτὴν γενομένην τὴν φύσιν καὶ χωλεύουσαν διορθῶσαι δυνήσομαι. Ἵνα τοίνυν θαρρεῖν ἔχῃς, ἄκουε καὶ διεγέρθητι, καὶ τοὺς ἐν τῇ διανοίᾳ λογισμούς σου κινηθέντας παρωσάμενος, δέχου ἱκανὴν πληροφορίαν ἐκ τῶν παρ' ἐμοῦ

δεδομένα, νὰ συμβῇ κάποτε αὐτό, καὶ πῶς θὰ γεννήσῃ υἱὸν εἰς τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ἐξαφνικὰ νὰ γεννήσῃ αὐτὴ ποὺ ἔμεινε στεῖρα μέχρι τὰ ἐνενήντα της ἔτη. Καὶ σκεπτόμενος αὐτά, δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ μὲ τὸ στόμα του τίποτε τὸ σχετικόν, ἀλλά, δεικνύων τὴν εὐγνωμοσύνην του, προσεύχεται διὰ τὸν Ἰσμαὴλ καὶ λέγει σχεδὸν τὰ ἑξῆς· Κύριε, μοῦ ἔδωσες ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ μὲ τὴν προσφορὰν τοῦ Ἰσμαὴλ μετέτρεψες εἰς χαρὰν τὴν λύπην μου ἀπὸ τὴν ἀτεκνίαν. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ἐγεννήθη αὐτός, ποτὲ δὲν ἔβαλα εἰς τὴν σκέψιν μου, οὔτε ἐσκέφθην, ὅτι θὰ γεννήσω υἱὸν ἀπὸ τὴν Σάραν, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴ ἐπερίμενεν αὐτό· διὰ τοῦτο μοῦ ἔδωσε καὶ τὴν Ἄγαρ, ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλπίδα νὰ τεκνοποιήσῃ. Ἀρκετὴν παρηγορίαν λοιπὸν ἐλάβομεν καὶ οἱ δύο, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ. Αὐτὸς λοιπόν, τὸν ὁποῖον ἐσὺ μᾶς ἐχάρισες, ἂς ζῇ ἐνώπιόν σου, καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι μεγάλη παρηγορία δι' ἡμᾶς καὶ τὰ γεράματά μας θὰ τὰ παρηγορήσῃ ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Κύριος; Ἐπειδὴ ἐδοκίμασε ἀρκούντως καὶ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου μὲ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου καὶ τὴν πίστιν τῆς Σάρρας καὶ εἶδεν, ὅτι ἀπεγοητεύθησαν καὶ οἱ δύο, καὶ ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος, ἡ δὲ Σάρα ἐξ αἰτίας τῆς στειρότητος, λέγει. Τώρα θὰ γίνῃ αὐτό, ἐπειδὴ σᾶς φαίνεται ἐντελῶς ἀδύνατον. Διότι διὰ τοῦτο ἔδειξα τόσην μακροθυμίαν, διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ δωρεὰ ποὺ σᾶς προσφέρω εἶναι ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ διὰ νὰ μάθετε μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ σεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅτι εἶμαι ὁ Κύριος τῆς φύσεως καὶ αὐτὴ ὑπακούει εἰς αὐτὸ ποὺ ἐγὼ θέλω καὶ ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς μου. Διότι, ἐὰν ἐδημιούργησα αὐτὴν ἐκ τοῦ μηδενός, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσω νὰ διορθώσω αὐτὸ τὸ δημιούργημα, ἐὰν ὑστερῇ εἰς κάτι. Διὰ νὰ ἠμπορῇς λοιπὸν νὰ λαμβάνῃς θάρρος, ἄκουε καὶ σύνελθε, καὶ ἀφοῦ ἐκδιώξῃς τὰς σκέψεις ποὺ γυρίζουν εἰς τὸν νοῦν σου, δέξου μίαν μεγάλην εἴδησιν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σοῦ

λεγομένων. Ἰδοὺ γὰρ Σάρρα ἡ γυνή σου, ἣν νομίζεις διά τε τὴν στείρωσιν, διά τε τὸ γῆρας, ἀδύνατον λοιπὸν τεκεῖν, αὕτη τέξεταί σοι υἱόν. Καὶ ἵνα μηδὲ ἀμφιβάλλειν ἔχῃς, ἰδού σοι καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ τικτομένου προμηνύω. Τὸν γὰρ τικτόμενον καλέσεις Ἰσαάκ. «Πρὸς γὰρ ἐκεῖνον στήσω τὴν διαθήκην μου εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν». Οὗτος γάρ ἐστιν, ὃν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων σοι ὑπεσχόμην καὶ εἰς τοῦτον τὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἐμῆς πληρωθήσεται. Διὸ καὶ πάντα σοι προλέγω, οὐχ ὅτι τέξεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπως αὐτὸν καλέσεις, καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸν τὴν διαθήκην μου θήσομαι, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν».

Εἶτα ὁ φιλότιμος ἀεὶ ταῖς δωρεαῖς καὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαλλόμενος, ἐπειδὴ διανέστησε τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, δι' ὧν ὑπέσχετο νέον ἐκ γέροντος τὸν πρεσβύτην εἰργάσατο, καὶ τὸν νεκρόν, ὡς εἰπεῖν, ὄντα διὰ τῶν ρημάτων ἐζωογόνησεν, ἐπιδαψιλευόμενος ταῖς εὐεργεσίαις φησί· καὶ ταῦτα ἅπερ ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω, καὶ μετὰ τούτου καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰσμαὴλ παράκλησιν δεξάμενος. «Ἐπήκουσα γάρ σου τῆς δεήσεως καὶ εὐλόγηκα αὐτόν. Αὐξήσω αὐτὸν καὶ πληθυνῶ αὐτὸν σφόδρα, σφόδρα. Δώδεκα ἔθνη γεννήσει, καὶ δώσω αὐτὸν εἰς ἔθνος μέγα». Ἐπειδὴ γάρ, φησί, σὸν σπέρμα ἐστίν, οὕτως αὐτὸν αὐξήσω καὶ πληθυνῶ σφόδρα, ὡς δώδεκα ἔθνη ἐξ αὐτοῦ διαδοθῆναι. Τὰ μέντοι τῆς διαθήκης τῆς ἐμῆς στήσω πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεταί σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ δευτέρῳ.

Ὅρα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, ὅπως ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ ὁ δίκαιος παντὸς τοῦ χρόνου τὰς ἀμοιβὰς ἐκομίσατο καὶ ἐπληροῦτο ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρη-

5. Γεν. 17, 19.
6. Γεν. 17, 20.
7. Γεν. 17, 21.

λέγω. Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ γυναίκα σου ἡ Σάρρα, τὴν ὁποίαν θεωρεῖς πλέον ἀνίκανον νὰ γεννήσῃ ἐξ αἰτίας τῆς στειρώσεως καὶ τοῦ γήρατος, αὐτὴ θὰ σοῦ γεννήσῃ υἱόν. Καὶ διὰ νὰ ἠμπορῇς οὔτε κἂν ν' ἀμφιβάλλῃς, ἰδοὺ σοῦ προαναγγέλλω καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποὺ θὰ γεννηθῇ. Διότι αὐτὸν ποὺ θὰ γεννηθῇ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσαάκ. «Διότι μὲ αὐτὸν θὰ συνάψω συμφωνίαν, ποὺ θὰ εἶναι συμφωνία αἰώνιος, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ»[5]. Διότι αὐτὸς εἶναι ποὺ σοῦ ὑπεσχέθην ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς αὐτὸν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσίς μου. Διὰ τοῦτο σοῦ προλέγω τὰ πάντα, ὄχι μόνον ὅτι θὰ γεννήσῃς υἱόν, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τὸν ὀνομάσῃς, καὶ ὅτι θὰ συνάψω μὲ αὐτὸν συμφωνίαν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ «Καὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους του μετὰ ἀπὸ αὐτόν».

Ἀκολούθως ὁ γενναιόδωρος καὶ ἐκπληρώνων τὰς παρακλήσεις μας μὲ τὴν πλουσίαν χάριν του, ἀφοῦ ἔδωσε θάρρος εἰς τὸν δίκαιον καὶ σχεδόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπῶμεν, μὲ ὅσα τοῦ ὑπεσχέθη, τὸν ἔκανε νὰ αἰσθάνεται νέος, ἂν καὶ ἦτο γέρων, καὶ τὸν σχεδὸν νεκρόν, τὸν ἀνέστησε μὲ τοὺς λόγους του, παραχωρῶν πλουσίως τὰς εὐεργεσίας του, τοῦ λέγει. Καὶ θὰ πραγματοποιήσω, ὅσα σοῦ ὑπεσχέθην, καὶ μαζὶ μὲ αὐτό, ἐπειδὴ ἐδέχθη τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὸν Ἰσμαήλ, λέγει· «Διότι ἤκουσα τὴν παράκλησίν του διὰ τὸν Ἰσμαὴλ καὶ τὸν ηὐλόγησα. Θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πολλαπλασιάσω ὑπερβολικά. Θὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὸν δώδεκα ἔθνη καὶ θὰ γίνῃ γενάρχης μεγάλου λαοῦ»[6]. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, εἶναι ἰδικός σου ἀπόγονος, θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πληθύνω τόσον, ὥστε θὰ προέλθουν ἀπὸ αὐτὸν δώδεκα ἔθνη. «Καὶ τὴν συμφωνίαν μου ὅμως διὰ τὸν Ἰσαὰκ θὰ τὴν πραγματοποιήσω καὶ θὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἡ Σάρρα τώρα εἰς τὸ ἑπόμενον ἔτος»[7].

Πρόσεχε ἐδῶ, ἀγαπητέ, πῶς ἀμέσως ὁ δίκαιος ἔλαβε τὰς ἀμοιβὰς ὁλοκλήρου τοῦ χρόνου καὶ ἐξεπληρώνετο ἔτσι ἐκεῖνο ποὺ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι δηλαδὴ «αὐτὸς ποὺ θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πατέρα του ἢ τὴν

μένον, ὅτι «Ὅστις ἂν καταλίπῃ πατέρα ἢ μητέρα, ἢ οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐνταῦθα ἑκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει». Ἐννόησον γάρ μοι τὸν δίκαιον τοῦτον, ἐπειδὴ ἑτοίμως ὑπήκουσε τῷ προστάγματι τοῦ Δεσπότου καὶ καταλιπὼν τὴν οἰκείαν πατρίδα προετίμησε τὴν ἀλλοτρίαν τῆς ἐνεγκούσης, ὅπως κατὰ μικρὸν πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδειξάμενος καὶ εἰς ἄκραν ἀρετῆς κορυφὴν ἀνελθών, οὕτω περίβλεπτος γέγονε καὶ περιφανής, ὡς τῷ πλήθει τῶν ἄστρων τοὺς ἐξ αὐτοῦ τεχθέντας παρισωθῆναι. Τάχα εἴ τις εὐγνωμόνως βουληθείη συνιδεῖν, οὐ μόνον εἰσὶν ἑκατονταπλασίονα, ἃ ὁ δίκαιος οὗτος ἐκομίσατο ἐνταῦθα, ἀλλὰ μυριοπλασίονα. Εἰ δὲ ἐνταῦθα τοσούτων ἠξιώθη, τίς ἂν λόγος παραστῆσαι δυνήσεται τῆς ἐκεῖ ἀπολαύσεως τὴν λῆξιν; Μᾶλλον δέ, ὡς οἷόν τε, καὶ τοῦτο ὁ λόγος δεῖξαι δυνήσεται. Ὅταν γὰρ ἀκούσῃς, ὅτι πάντες οἱ δίκαιοι ἐξ ἐκείνου μέχρι νῦν, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐτῆς, εὐχῆς ἔργον ποιοῦνται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου καταντῆσαι, ποίαν ἑτέραν μείζονα ταύτης τιμὴν παραστῆσαι δυνήσῃ;

Εἶδες οἷόν ἐστιν ὑπομονή, ὅσον ἐστὶν ἀρετή, ὅσον ἐστὶ τὸ εἶναι φιλόθεον καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὰς τοῦ Δεσπότου εὐεργεσίας; Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ καιρὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσέφερεν, εὐχαρίστως πάντα δεχόμενος, καὶ τὰ χρηστὰ καὶ τὰ ἐναντία, διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τελευταῖον ἁπάντων τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὅπερ μάλιστα ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, τοῦτο αὐτῷ ἐχαρίσατο. Σκόπει γὰρ πῶς ἐν εἰκοσιτέσσαρσιν ἔτεσιν ἐβασάνιζε τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Ἡνίκα γὰρ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Χαρρὰν ὑπακούσας τῷ τοῦ Δεσπότου προστάγματι, ἑβδομήκοντα πέντε ἦν ἐτῶν, φησί· νυνὶ δέ, ὅτε ταῦτα ἤκουσεν, ἑκατοστοῦ λοιπὸν ἦν ἔτους ἐπιβάς.

μητέρα του ἢ τὴν οἰκίαν του καὶ τοὺς ἀδελφούς του δι' ἐμέ, θὰ λάβῃ ἐδῶ ἑκατονταπλάσια καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωήν». Διότι σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὸν δίκαιον αὐτόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσε χωρὶς δισταγμοὺς εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του καὶ προετίμησε τὴν ξένην χώραν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, πῶς ἐπιδείξας ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἀνελθὼν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, τόσον πασίγνωστος κατέστη καὶ περιφανής, ὥστε οἱ ἀπόγονοί του νὰ παρομοιάζωνται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. Ἴσως, ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἰδεῖ μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς δωρεὰς ποὺ ἔλαβεν ὁ δίκαιος, θὰ εὕρῃ, ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἑκατονταπλάσιαι, ἀλλὰ ἀκόμη πολὺ περισσότεραι. Καὶ ἐὰν ἐδῶ ἠξιώθη τόσων δωρεῶν, ποῖος ἀνθρώπινος λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ, ὅσα θὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὴν ἐκεῖ ζωήν; Μᾶλλον δὲ ὅσον εἶναι δυνατόν, θὰ ἠμπορέσῃ καὶ αὐτὸ νὰ τὸ δείξῃ ὁ λόγος. Διότι ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι ὅλοι οἱ δίκαιοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνου μέχρι σήμερον καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτῆς κάνουν εὐχὴν νὰ καταλήξουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου, ποίαν ἄλλη μεγαλυτέραν τιμὴν ἀπὸ αὐτὴν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παρουσιάσῃ;

Εἶδες τί πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπομονή, πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή, πόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς εὐσεβὴς καὶ τὸ νὰ δεικνύῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς εὐεργεσίας ποὺ χαρίζει ὁ Κύριος; Διότι ἐπειδὴ προσέφερεν εἰς ὅλην του τὴν ζωήν, ὅ,τι ἠδύνατο, δεχόμενος τὰ πάντα μὲ εὐχαρίστησιν, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Κύριος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τελευταῖον τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, τὸ ὁποῖο ὁ δίκαιος κατ' ἐξοχὴν ἐπεθύμει. Πρόσεχε δηλαδή, πῶς ἐδοκίμαζε τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη. Διότι, ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν Χαρράν, ὑπακούων εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, λέγει, ὅτι ἦτο ἑβδομήντα πέντε ἐτῶν, τώρα δέ, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, διήνυε πλέον τὸ ἑκατοστὸν ἔτος.

3. Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαπητοί, παιδευώμεθα πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μηδέποτε ἀλύειν, μηδὲ ναρκᾶν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτας, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι φιλότιμος ὢν καὶ μεγαλόδωρος ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος ἀντὶ μικρῶν πόνων μεγάλας ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβάς, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ ταμιευόμενος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον παραμυθούμενος ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, πολλὰς φιλοτιμεῖται τὰς δωρεάς. Ἐπεὶ καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος οὐκ ὀλίγα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὑπέμεινε τὰ λυπηρά, εἰ καὶ ὅτι ἑκάστοτε ἀνεμίγνυτο τοῖς λυπηροῖς καὶ τὰ χρηστά. Κηδόμενος γὰρ ἡμῶν τῆς ἀσθενείας ὁ τῶν ὅλων Θεός, οὔτε ἀεὶ τοῖς λυπηροῖς ἀφίησιν ἡμᾶς ἐναπομένειν, ἵνα μὴ ἐλέγχηται ἡμῶν ἡ ἀσθένεια, ἀλλὰ ταχεῖαν καὶ αὐτὸς παρέχει τὴν ἀντίληψιν, ῥωννὺς ἡμῶν τὴν προθυμίαν καὶ τὸν λογισμὸν διεγείρων, οὔτε ἀεὶ ἐν ἀνέσει εἶναι καταλιμπάνει, ἵνα μὴ ῥαθυμότεροι γενόμενοι πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολήσωμεν. Ἡ γὰρ φύσις ἡ ἀνθρωπεία, ἐπειδὰν πολλῆς ἀνέσεως ἐπιλάβηται ἐπιλανθάνεται τῆς εὐγενείας καὶ οὐχ ἵσταται ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων· δι' ὃ καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος, ποτὲ μὲν ἡμᾶς ἀνίησι, ποτὲ δὲ σωφρονίζει, ἵν' οὕτως ἡμῶν μεθοδεύσῃ τῆς ψυχῆς τὴν ὑγίειαν. Ἐπεὶ καὶ ἰατρός, ἐπειδὰν ἄρρωστον θεραπεύῃ, οὔτε ἀεὶ κατατείνει τῇ ἀσιτίᾳ, οὔτε ἀεὶ ἀδεῶς ἀπολαύειν ἐπιτρέπει τῆς τραπέζης, ἵνα μὴ ἡ ἀδηφαγία πυρετὸν τεκοῦσα ἐκτείνῃ τὴν ἀρρωστίαν, μηδὲ τῇ ἀσιτίᾳ ἀεὶ κατατείνων ἀσθενέστερον ἐργάσηται· ἀλλὰ καταστοχαζόμενος τῆς δυνάμεως καὶ ἐπιμελῶς τῇ τέχνῃ κεχρημένος, οὕτω παρ' ἑαυτοῦ παρατάττεται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεός, εἰδὼς τὸ ἑκάστῳ ἡμῶν συμφέρον, ποτὲ μὲν ἀνέσεως ἡμᾶς ἀπολαύειν συγχωρεῖ, ποτὲ δὲ καὶ γυμνασίας ἕνεκεν πειρα-

3. Ἀκούοντες αὐτά, ἀγαπητοί, ἂς διδασκώμεθα νὰ δεικνύωμεν μεγάλην ὑπομονήν, καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν, οὔτε νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἐπειδὴ εἶναι φιλότιμος καὶ γενναιόδωρος ὁ Κύριός μας, μᾶς ἀμείβει διὰ τοὺς μικρούς μας κόπους μὲ μεγάλας δωρεάς, καὶ δὲν κρατᾷ αὐτὰ τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ μόνον διὰ τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν μᾶς παραχωρεῖ μεγάλας δωρεάς, παρηγορῶν τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας. Καθ' ὅσον καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς δὲν ὑπέμεινεν ὀλίγα λυπηρὰ γεγονότα κατὰ τὸν ἐνδιάμεσον χρόνον, ἂν καὶ κάθε φορὰ τὰ καλὰ τοῦ συνέβαινον ἀναμιγμένα μὲ τὰ κακά. Διότι μεριμνῶν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ ζῶμεν συνεχῶς μὲ τὰς θλίψεις, διὰ νὰ μὴ ἀποδεικνύεται ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεώς μας, ἀλλὰ μᾶς βοηθᾷ ἀμέσως, ἐνισχύων τὴν προθυμίαν μας καὶ ἐνθαρρύνων τὴν σκέψιν μας, οὔτε μᾶς ἀφήνει νὰ ζοῦμεν διαρκῶς μὲ ἀνέσεις, διὰ νὰ μὴ παρασυρθῶμεν πρὸς τὴν κακίαν, γενόμενοι ραθυμότεροι. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὅταν ζῇ μὲ πολλὰς ἀνέσεις, λησμονεῖ τὴν εὐγενικήν της καταγωγὴν καὶ δὲν παραμένει εἰς τὰ πλαίσια ποὺ τῆς ἁρμόζουν. Δι' αὐτὸ ὁ Κύριος, ὡσὰν φιλόστοργος πατήρ, ἄλλοτε μὲν μᾶς χαρίζει ἄνεσιν, ἄλλοτε δὲ μᾶς σωφρονίζει, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ ρυθμίσῃ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς μας. Ἀφοῦ καὶ ὁ ἰατρός, ὅταν θεραπεύῃ κάποιον ἄρρωστον, οὔτε τοῦ ἐπιβάλλει διαρκῆ νηστείαν, οὔτε τὸν ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνῃ χωρὶς ὅριον ὅλα τὰ φαγητά, ὥστε νὰ μὴ προκαλέσῃ πυρετὸν ἡ πολυφαγία καὶ παρατείνῃ τὴν ἀσθένειαν, οὔτε νὰ τὸν ἀδυνατήσῃ περισσότερον μὲ τὴν διαρκῆ νηστείαν, ἀλλὰ κάνει τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγήν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ χρησιμοποιῶν καλῶς τὴν ἐπιστημονικήν του κατάρτισιν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἐπειδὴ γνωρίζει τὸ συμφέρον τοῦ καθενός, ἄλλοτε μὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ζῶμεν μὲ ἄνεσιν καὶ ἄλλοτε, διὰ νὰ μᾶς δοκιμάσῃ, μᾶς περιβάλλει

σμοῖς περιβάλλει. Εἴτε γὰρ ἐνάρετοί τινες εἶεν, διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς λαμπρότεροι δεικνύμενοι, πλείονα τὴν ἄνωθεν εὐμένειαν ἐπισπάσονται, εἴτε καθ' ἡμᾶς ἁμαρτωλοὶ τυγχάνοιεν, εὐχαρίστως δεχόμενοι τῶν πειρασμῶν τὴν ἐπαγωγήν, τὸ βαρὺ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποθήσονται φορτίον καὶ πολλῆς καὶ αὐτοὶ συγγνώμης ἀπολαύσουσι.

Δι' ὅ, παρακαλῶ, εἰδότες τὸ εὐμήχανον καὶ σοφὸν τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων, μηδέποτε περιεργαζώμεθα αὐτοῦ τὰς οἰκονομίας. Κἂν γὰρ ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα ταῦτα καταλαμβάνειν μὴ δύνηται, ταύτῃ μᾶλλον ἐκπληττώμεθα τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκονομίας, καὶ δοξάζωμεν αὐτὸν ὑπὲρ ἁπάντων, ὅτι τοιοῦτον ἔχομεν Δεσπότην, οὗ μηδὲ χωρῆσαι δύναται ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα καὶ ὁ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λογισμὸς τὰς οἰκονομίας. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν τὸ συμφέρον ἡμῖν, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται· οὐχ οὕτως ἡμεῖς κηδόμεθα ἑαυτῶν, ὡς αὐτὸς κήδεται ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε πρὸς τὴν ἀρετὴν ἡμᾶς χειραγωγῆσαι καὶ ἐξαρπάσαι τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν. Καὶ ὅταν ἴδῃ μὴ δυναμένους κερδᾶναι ἀπὸ τῆς εὐημερίας, καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, ἐπειδὰν θεάσηται ἀπὸ πολλῆς λαιμαργίας εἰς πολυσαρκίαν ἐξιόντας, διὰ τῆς ἐγκρατείας πρὸς ὑγίειαν ἐπανάγει, οὕτω δὴ καὶ ὁ θαυμάσιος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἰατρὸς ἀφίησι μικρὸν διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς εἰς αἴσθησιν ἐλθεῖν τῆς βλάβης, ἣν ἐκ τῆς εὐημερίας ὑπεμείναμεν, καὶ ὅταν ἴδῃ καλῶς τὰ τῆς ὑγιείας κατορθωθέντα, τότε λοιπὸν διὰ τῆς οἰκείας ἀντιλήψεως καὶ τῶν πειρασμῶν χαρίζεται τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιδείκνυται μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας.

Εἴτε οὖν ἐν ἀρετῇ ὄντες τινὲς πειρασμοῖς περιπέσοιεν, μὴ θορυβείσθωσαν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι

μὲ πειρασμούς. Εἴτε λοιπὸν ὡρισμένοι εἶναι ἐνάρετοι, ἀναδεικνυόμενοι μὲ τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν λαμπρότεροι, διὰ νὰ κερδίσουν περισσοτέραν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἴτε, κατὰ τὴν ἰδικήν μας γνώμην, εἶναι ἁμαρτωλοί, δεχόμενοι μὲ εὐχαρίστησιν τὴν δοκιμασίαν τῶν πειρασμῶν, νὰ ἐκδιώξουν τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ τύχουν καὶ αὐτοὶ μεγάλης συγχωρήσεως.

Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, γνωρίζοντες τὴν ἐπινοητικότητα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν μας, νὰ μὴ περιεργαζώμεθα ποτὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμπορῇ νὰ τὰ καταλάβῃ αὐτὰ ὁ νοῦς μας, νὰ μένωμεν ἡμεῖς περισσότερον κατάπληκτοι διὰ τὰ σχέδια αὐτὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δοξάζωμεν αὐτὸν δι' ὅλα, διότι ἔχομεν τέτοιον Κύριον, τὰ σχέδια τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ χωρέσῃ ὁ ἰδικός μας νοῦς καὶ ἡ σκέψις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τὸ συμφέρον μας τόσον καλά, ὅσον τὸ γνωρίζει αὐτός· ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα τόσον διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ὅσον ἐνδιαφέρεται αὐτὸς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ὅλα τὰ κάνει καὶ τὰ πραγματεύεται, ὥστε νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς ἁρπάσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου. Καὶ ὅταν ἰδῇ, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κερδίσωμεν τίποτε ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος ἰατρός, ὅταν ἰδῇ νὰ παρασυρώμεθα πρὸς τὴν παχυσαρκίαν λόγῳ τῆς πολυφαγίας, μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν ὑγείαν μὲ τὴν ἐγκράτειαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὁ θαυμαστὸς ἰατρὸς τῶν ψυχῶν μας μᾶς ἀφήνει δι' ὀλίγον νὰ αἰσθανθῶμεν μὲ τὴν ἔλευσιν τῶν πειρασμῶν τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστημεν ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, καὶ ὅταν ἰδῇ, ὅτι ἡ ὑγεία μας καὶ πάλιν ἔχει καλῶς, τότε πλέον μὲ τὴν ἰδικήν του βοήθειαν καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς καὶ δεικνύει μὲ πολλὴν γενναιοδωρίαν τὴν πρόνοιάν του πρὸς ἡμᾶς.

Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν ὡρισμένοι, ζῶντες ἐνάρετον ζωὴν καταληφθοῦν ἀπὸ πειρασμούς, νὰ μὴ ἀπελπίζωνται, ἀλλὰ

τρεφέσθωσαν, ὅτι ἡ τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγὴ στεφάνων ὑπόθεσις αὐτοῖς γίνεται καὶ βραβείων· εἴτε ἐν ἁμαρτήματι γεγονότες τοῖς λυπηροῖς ἐναφίενται, μηδὲ οὕτω δυσανασχετείσωσαν, εἰδότες ὅτι καθάρσιον τῶν ἁμαρτηθέντων ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ γενήσεται ἡ τούτων ἐπαγωγή, ἐπειδὰν μετ' εὐχαριστίας πάντα τὰ ἐπιόντα δεχώμεθα. Τοῦτο γὰρ εὐγνώμονος οἰκέτου, τὸ μὴ μόνον, ἡνίκα ἀδείας ἀπολαύῃ, εὐχαριστεῖν τῷ δεσπότῃ ἐπιδείκνυσθαι. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος εὐδοκίμησε καὶ τοσαύτης παρὰ τῷ Θεῷ τυχὼν παρρησίας καὶ δωρεὰς ἐδέχετο νικῶσας τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην.

4. Ἀναγκαῖον δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανελθεῖν τοῦ λόγου καὶ ἰδεῖν τοῦ δικαίου τὴν ὑπακοὴν καὶ ὅπως εἰς ἔργον ἤγαγε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταττόμενα, οὐ ζητῶν τὸν λόγον, οὐδὲ εὐθύνας ἀπαιτῶν, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων ποιοῦσι περιεργαζόμενοι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα καὶ λέγοντες· Εἰς τί τοῦτο; Εἰς τί ἐκεῖνο; Καὶ τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τοῦ τόδε γενέσθαι, ἢ τόδε; Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ καθάπερ οἰκέτης φιλοδέσποτος, οὕτως ἅπερ ἂν ἐπετάγη, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἔσπευδε, μὴ περιεργαζόμενος. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τῶν ἑξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ὑπόσχεσιν ἐποιήσατο πρὸς αὐτὸν ὁ Δεσπότης καὶ ἐτέλεσε τὴν πρὸς αὐτὸν διάλεξιν, εὐθέως ὁ δίκαιος τὰ κελευσθέντα ἐπλήρου καὶ τὸ σημεῖον τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευσθὲν ἐπετίθει τῷ Ἰσμαήλ, τὴν περιτομὴν λέγω, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκογενέσι καὶ τοῖς ἀργυρωνήτοις, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Θεός. Περιετέμετο δὲ καὶ αὐτός. «Ἐννενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐτῶν ἦν»,

τότε κατ' ἐξοχὴν νὰ τρέφωνται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας, διότι ἡ ἔλευσις τῶν πειρασμῶν γίνεται δι' αὐτοὺς αἰτία στεφάνων καὶ βραβείων. Εἴτε πάλιν, ζῶντες εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐγκαταλείπονται εἰς τὰς δοκιμασίας, οὔτε ἔτσι νὰ δυσανασχετοῦν, γνωρίζοντες, ὅτι ἡ ἔλευσις αὐτῶν τῶν πειρασμῶν θὰ γίνῃ καθαρτήριον τῶν ἁμαρτιῶν ὅλης τῆς ζωῆς των, ἐφ' ὅσον δέχονται μετ' εὐχαριστίας ὅλα τὰ ἐπερχόμενα κακά. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τοῦ εὐγνώμονος δούλου, τὸ νὰ μὴ εὐχαριστῇ τὸν Κύριον, μόνον ὅταν ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ἰδίαν εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τὰς ἐναντίας περιπτώσεις. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν προώδευσεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς καὶ τυχὼν τόσης παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐδέχετο καὶ δωρεάς, αἱ ὁποῖαι ὑπερέβαινον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

4. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας μας καὶ νὰ ἴδωμεν τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐπραγματοποίει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ζητῇ τὸν λόγον, οὔτε νὰ ἀπαιτῇ εὐθύνας, ὅπως κάνουν πολλοὶ ἀνόητοι περιεργαζόμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνεργούμενα καὶ λέγοντες· Διατί συνέβη αὐτό; διατί συνέβη ἐκεῖνο; καὶ ποῖο τὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ ὅτι συνέβη αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο; Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν συμπεριεφέρετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὡς δοῦλος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Κύριόν του, ἔτσι ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ τὰς περιεργάζεται. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς αὐτό, ἄκουε τὰ ἀκόλουθα. Ὅταν λοιπὸν ὁ Κύριος ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ συνωμίλησε μὲ αὐτόν, ἀμέσως ὁ δίκαιος ἐπραγματοποίει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔκανεν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ αὐτὸ ποὺ διέταξεν ὁ Κύριος, ἐννοῶ τὴν περιτομήν, καὶ εἰς ὅλαυς τοὺς δούλους του, ποὺ ἐγεννήθησαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐξαγορασθέντας δούλους, ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν ὁ Θεός. Περιετμήθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος. Διότι λέγει· «Ὁ Ἀβραὰμ ἦτο ἐννενήντα ἐννέα ἐτῶν,

φησίν, «ἡνίκα περιετέμετο τὴν σάρκα ἀκροβυστίας αὐτοῦ· Ἰσμαὴλ δὲ ἦν ἐτῶν δεκατριῶν».

Μὴ νομίσῃς ἁπλῶς ἡμῖν τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν τὴν Γραφὴν ἐπισημήνασθαι· ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ὑπακοήν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ πράως ἤνεγκε τὴν ὀδύνην διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐπίταγμα, διὰ τοῦτο ποιεῖται τὴν αὐτῶν ἀπαρίθμησιν, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καὶ πάντες οἱ οἰκογενεῖς. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐστιν, ἀγαπητέ, ὑγιαίνουσαν σάρκα ἀποτεμεῖν καὶ κακῶς ἔχουσαν. Εἰ γὰρ καὶ ἰατρῶν παῖδες μέλος ἀρρωστῆσαν ἀποτέμνουσιν, ἀλλ' οὐκ ἴση γίνεται τότε ἡ ὀδύνη. Νεκρωθὲν γάρ, ὡς εἰπεῖν, λοιπὸν καὶ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἀποστερηθὲν ἐκτέμνουσιν. Ἐνταῦθα δὲ γέρων καὶ πρεσβύτης (ἑκατὸν γὰρ ἐτῶν ἐτύγχανε) πράως ἤνεγκε τὴν ὀδύνην, ὁμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπίταγμα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπεύδων, καὶ τὸν υἱὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἅπαντας προθυμοτέρους ἐργαζόμενος, ὥστε μὴ ἐνδοιάσαι, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν ἐπιτελέσαι.

Εἶδες ὅσον ἐστὶν ἀνὴρ ἐνάρετος, ὅπως καὶ τοὺς ὑπηρετουμένους ἅπαντας ἐπαίδευσε κατ' ἴχνος αὐτοῦ βαίνειν; Ὅπερ γὰρ χθὲς ἔλεγον, τοῦτο πάλιν καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐξ ἐκείνου πρόσταγμα γέγονε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τοῦτο ὑπομένειν τοὺς παῖδας, ἵνα ἐν ἀναισθησίᾳ τὴν ἐκτομὴν τῆς σαρκὸς ὑπομένοντες μηδεμίαν τῆς ὀδύνης πεῖραν λάβωσιν. Ἀλλὰ σκόπει μοι, ἀγαπητέ, τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄφατον περὶ ἡμᾶς εὐεργεσίαν. Ἐκεῖ καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἐκ τοῦ γινομένου καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῆς περιτομῆς ὄφελος ἦν, ἢ τοῦτο μόνον, τὸ διὰ τοῦ σημείου τούτου γνωρίμους αὐτοὺς εἶναι καὶ

8. Γεν. 17, 24-25.

ὅταν περιέτεμνε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας του. Ὁ δὲ Ἰσμαὴλ ἦτο δεκατριῶν ἐτῶν»[8].

Μὴ νομίσῃς, ὅτι ἡ Γραφὴ μᾶς ἐπεσήμανε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν χωρὶς λόγον, ἀλλ' διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τοῦ δικαίου, διότι ἂν καὶ εὑρίσκετο εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, ὑπέφερεν ἀγογγύστως τὸν πόνον, χάριν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἀπαριθμεῖ αὐτούς, καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καὶ ὅλοι οἱ δοῦλοι τῆς οἰκογενείας περιετμήθησαν. Διότι, ἀγαπητέ, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἀποκόψῃ κανεὶς ὑγιῆ σάρκα καὶ ἄλλην ποὺ εἶναι ἀσθενής. Βέβαια ἂν καὶ οἱ βοηθοὶ τῶν ἰατρῶν ἀποκόπτουν κάποιο ἄρρωστον μέλος, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἴδιος πόνος, διότι ἀποκόπτουν ἕνα μέλος πού, τρόπος τοῦ λέγειν, ἔχει νεκρωθῆ πλέον καὶ ἔχει χάσει τὴν ζωτικήν του δύναμιν. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὅμως ὁ γέρων, (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ὑπέφερε μὲ ἠρεμίαν τὸν πόνον καὶ ἔσπευδε συγχρόνως καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν υἱόν του καὶ ὅλους τοὺς δούλους τῆς οἰκογενείας του προθυμοτέρους, ὥστε νὰ μὴ φοβηθοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀμέσως τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

Εἶδες πόσον ἀξίζει ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος, μὲ ποῖον τρόπον ἔκανεν ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του; Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ ἔλεγον καὶ χθές, αὐτὸ θὰ εἰπῶ καὶ τώρα, ὅτι δηλαδὴ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πόνου ἐδόθη ἡ ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε τὰ παιδιὰ νὰ ὑπομένουν τὴν περιτομὴν κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, διὰ νὰ μὴ καταλάβουν κανένα πόνον, ἀφοῦ θὰ ὑπομένουν αὐτήν, ὅταν δὲν θὰ αἰσθάνωνται τὴν κοπὴν τῆς σαρκός. Πρόσεχε ὅμως, ἀγαπητέ, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπερίγραπτον εὐεργεσίαν του πρὸς ἡμᾶς. Εἰς ἐκείνην τὴν περιτομὴν ὑπῆρχε καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἀπὸ αὐτό, ποὺ ἐγίνετο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανὲν ἄλλον ὄφελος, παρὰ αὐτὸ μόνον, τὸ ὅτι δηλαδὴ μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐγνωρίζοντο μεταξύ των καὶ

τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρίσθαι. Ἡ δὲ ἡμετέρα περιτομή, ἡ τοῦ βαπτίσματος λέγω χάρις, ἀνώδυνον ἔχει τὴν ἰατρείαν καὶ μυρίων ἀγαθῶν πρόξενος γίνεται ἡμῖν, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς ἐμπίπλησι χάριτος, καὶ οὐδὲ ὡρισμένον ἔχει καιρόν, καθάπερ ἐκεῖ, ἀλλ' ἔξεστι καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ καὶ ἐν μέσῃ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ γενόμενόν τινα ταύτην δέξασθαι τὴν ἀχειροποίητον περιτομήν, ἐν ᾗ οὐκ ἔστι πόνον ὑπομεῖναι, ἀλλ' ἁμαρτημάτων φορτία ἀποθέσθαι, καὶ τῶν ἐν παντὶ χρόνῳ πλημμελημάτων τὴν συγχώρησιν εὑρέσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τῆς ἀσθενείας ἡμῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι ἀνίατα νοσοῦντες μεγάλης δεόμεθα τῆς ἰατρείας καὶ ἀφάτου τῆς φιλανθρωπίας, οἰκονομῶν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐχαρίσατο ἡμῖν τὴν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαίνισιν, ἵνα ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τουτ' ἔστι τὰς πράξεις τὰς πονηράς, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν βαδίζωμεν.

Ἀλλά, παρακαλῶ, μὴ τῶν ἀγνωμόνων, τῶν ἀναισθήτων χείρους γενώμεθα Ἰουδαίων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ δεχόμενοι τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς, εἶχον ἱκανὴν ἀσφάλειαν πρὸς τὸ μηκέτι συναναμίγνυσθαι τοῖς ἔθνεσι καὶ τὸν τῆς κοινωνίας λόγον· κατὰ γὰρ τὴν ἀσέβειαν πολλάκις αὐτοὺς καὶ ὑπερηκόντισαν ἀγνώμονες γεγονότες. Ἀλλ' ἡμεῖς ἅπαξ δεχόμενοι τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομήν, μετὰ ἀσφαλείας τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομήσωμεν. Οὐ λέγω ἵνα μὴ συναναμιγνυώμεθα τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἵνα ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μένοντες, καὶ ἐκείνοις συναναμιγνύμενοι ἕλκωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πολιτείας διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γινώμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κοινὸς ἁπάντων Δεσπότης συνεχώρησεν ἀναμεμίχθαι καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθούς, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, ἵνα οἱ πονηροὶ κερδαίνωσιν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, καὶ οἱ ἐν ἀσεβείᾳ ἔτι κατεχόμενοι χειραγω-

διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς. Ἡ ἰδική μας ὅμως περιτομή, ἐννοῶ ἡ χάρις τοῦ βαπτίσματος, προσφέρει ἀνώδυνον θεραπείαν καὶ γίνεται εἰς ἡμᾶς πρόξενος μυρίων ἀγαθῶν, καὶ μᾶς γεμίζει μὲ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἔχει κάποιον καθωρισμένον χρόνον, ὅπως ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν καὶ εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν καὶ εἰς τὴν ὥριμον καὶ εἰς τὴν γεροντικὴν ἀκόμη, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποφέρωμεν πόνον, ἀλλὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ φορτία τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ νὰ εὕρωμεν τὴν συγχώρεσιν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ὁλοκλήρου τῆς ζωῆς μας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶδεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὴν ὑπερβολικὴν ἀσθένειάν μας καὶ ὅτι πάσχομεν ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν καὶ ἔχομεν ἀνάγκην μακροχρονίου θεραπείας καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας, εἰκονομῶν τὴν σωτηρίαν μας, μᾶς ἐχάρισε τὴν ἀνακαίνισιν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, ὥστε ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὰς πονηρὰς πράξεις, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, νὰ βαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Ἀλλά, παρακαλῶ, ἂς μὴ γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονας καὶ ἀναισθήτους Ἰουδαίους. Διότι ἐκεῖνοι μέν, ὅταν ἐδέχοντο αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς, εἶχον ἀρκετὴν ἀσφάλειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀναμειγνύωνται μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη ἐξ αἰτίας τῆς ἐπικοινωνίας μὲ αὐτά, ἂν καὶ βέβαια πολλὰς φορὰς ὑπερέβαλον αὐτοὶ τὰ ἔθνη ὡς πρὸς τὴν ἀσέβειαν, ἀποδειχθέντες ἀγνώμονες. Ἡμεῖς ὅμως, ἀφοῦ ἐδέχθημεν μίαν φορὰν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομήν, ἂς ρυθμίσωμεν μὲ ἀσφάλειαν ὅσα μᾶς ἀφοροῦν. Δὲν λέγω νὰ μὴ ἐρχώμεθα εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ ἔθνη, ἀλλά, μένοντες σταθεροὶ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ συναναστρεφόμενοι μὲ αὐτούς, νὰ τοὺς προσελκύωμεν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ τοὺς διδάσκωμεν μὲ τὰ καλά μας ἔργα. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Κύριος ὅλων ἐπέτρεψε νὰ ζοῦν μαζὶ οἱ κακοὶ καὶ οἱ καλοί, καὶ οἱ εὐσεβεῖς καὶ οἱ ἀσεβεῖς, ὥστε νὰ ὠφελοῦνται οἱ κακοὶ ἀπὸ τοὺς καλούς, καὶ ὅσοι κατέχονται ἀκόμη ἀπὸ τὴν

γῶνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περισπούδαστον, ὡς σωτηρία ψυχῆς.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, μήτε ἑαυτῶν, μήτε τῶν πλησίον· ἑαυτῶν μέν, διὰ τοῦ τὰ καθ' ἑαυτοὺς οὕτως οἰκονομεῖν, ὡς δοκεῖ τῷ Θεῷ· τῶν δὲ πλησίον, ἵν' οὕτω λάμπωμεν ἐν ἀρετῇ, ὥστε καὶ σιγώντων ἡμῶν ἱκανὴν ἔχειν διδασκαλίαν τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας. Ὥσπερ οὖν ἐνάρετοι ὄντες τὰ μέγιστα καὶ αὐτοὶ κερδανοῦμεν καὶ τοὺς ἀπίστους ὠφελήσομεν, οὕτως, εἰ ῥαθυμήσαιμεν, καὶ αὐτοὶ πολλὴν ὑποστησόμεθα τὴν κόλασιν καὶ ἑτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις γενησόμεθα. Καθάπερ γὰρ τὴν ἀρετὴν μετιόντες διπλῇ τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καρπούμεθα, καὶ ὑπὲρ ὧν ἂν ταύτην μετίωμεν, καὶ ὑπὲρ ὧν τοὺς πλησίον ἐφελκώμεθα εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς κοινωνίαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς κακίας, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἡμαρτήκαμεν κολαζόμεθα μόνον, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν καὶ ἑτέρους ὑποσκελίζομεν.

Ἀλλὰ μὴ γένοιτο τῶν ἐνταῦθά τινα συνιόντων τοιοῦτον γενέσθαι, ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ὁρώντων τὸν ἑαυτῶν βίον ἰθύνειν, ἵνα δυνηθῶμεν μετὰ παρρησίας στῆναι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀσέβειαν νὰ ὁδηγοῦνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Διότι διὰ τίποτε δὲν φροντίζει τόσον ὁ Θεός, ὅσον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας.

Ἂς μὴ ἀμελῶμεν λοιπόν, παρακαλῶ, οὔτε διὰ τοὺς ἑαυτούς μας οὔτε διὰ τοὺς πλησίον. Καὶ διὰ τοὺς μὲν ἑαυτούς μας μὲ τὸ νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωήν μας, ὅπως εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, διὰ δὲ τοὺς πλησίον μὲ τὸ νὰ λάμπωμεν τόσον ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ διδάσκωνται, ὅσοι μᾶς βλέπουν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὁμιλῶμεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν θὰ κερδίσωμεν πολὺ καὶ ἡμεῖς καὶ θὰ ὠφελήσωμεν καὶ τοὺς ἀπίστους, ἐὰν εἴμεθα ἐνάρετοι, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν, καὶ οἱ ἴδιοι θὰ τιμωρηθῶμεν αὐστηρῶς καὶ θὰ γίνωμεν αἰτία νὰ σκανδαλισθοῦν ἄλλοι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ὅταν εἴμεθα ἐνάρετοι, λαμβάνομεν διπλοῦν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὸ ὅτι ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ διὰ τὸ ὅτι προσελκύομεν τοὺς πλησίον μας εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κακίας, δὲν τιμωρούμεθα μόνον διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀλλὰ καὶ διότι παρασύρομεν καὶ ἄλλους εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Εἴθε ὅμως νὰ μὴ συμβῇ τίποτε παρόμοιον εἰς κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ, ἀλλὰ ὅλοι μας νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωήν μας ἔτσι ποὺ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν συνανθρώπων μας, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ σταθοῦμεν μὲ παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀξιωθοῦμεν ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ
(Γέν. 18, 1 - 15)

«Ὤφθη δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας».

1. Ὀκνῶ καὶ ἀναδύομαι σήμερον πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἐξήγησιν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμῶν ἐνηχούντων, παραινούντων, παρατιθέντων ὑμῖν τὴν πνευματικὴν ταύτην ἑστίασιν, πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παραγενομένων καὶ μετεχόντων τῆς πνευματικῆς ταύτης διδασκαλίας καὶ τῆς φρικτῆς καὶ φοβερᾶς τραπέζης, ἐπὶ τὰς ἱπποδρομίας διημερεύουσι καὶ οὐδὲν αὐτοῖς πλέον ἀπὸ τῆς ἡμετέρας γεγένηται σπουδῆς, ἀλλὰ καθάπερ συνηθείᾳ τινὶ δουλεύοντες, ἐπειδὰν νεύσῃ μόνον ὁ διάβολος, αὐτόματοι σπεύδουσιν ἐπὶ τὰ παράνομα ἐκεῖνα θέατρα καὶ ἑαυτοὺς ἑκόντες τοῖς δικτύοις ὑποβάλλουσι τοῦ πονηροῦ δαίμονος, καὶ οὔτε ἡμετέρα νουθεσία, οὔτε ἡ πεῖρα αὐτὴ καὶ τὸ ἀνόνητον τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γέγονε· ποίᾳ λοιπὸν προθυμίᾳ τὰ τῆς διδασκαλίας ποιήσαιμι πρὸς ἄνδρας οὐδὲν κερδαίνειν βουλομένους ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων; Καὶ μὴ θαυμάσῃς. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὰν ἴδῃ μετὰ πόνους πολλοὺς καὶ ταλαιπωρίας ἄγονον γινομένην τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν παρεχομένην, ὀκνηρότερος γίνεται περὶ τὴν τῶν σπερμάτων καταβολήν, καὶ οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τῆς γεωργίας καθάπτεται. Καὶ ἰατρὸς ἐπειδὰν ἴδῃ τὸν ἄρρωστον μὴ πειθόμενον αὐτοῦ τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλὰ τὴν νόσον αὔξειν καθ' ἑκάστην ἐπιτηδεύοντα, πολλάκις ἀφίησιν ἐναπομεῖναι τῇ νόσῳ, ἵνα αὐτὴ ἡ πεῖρα διδάσκαλος αὐτῷ γένηται τῶν συμφερόντων. Καὶ οἱ τὰ μαθήματα δὲ τοὺς παῖδας ἐκπαιδεύον-

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ
(Γέν. 18, 1 - 15)

«Παρουσιάσθη δὲ ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραὰμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῷ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».

1. Διστάζω σήμερον καὶ ἀποφεύγω νὰ ἀρχίσω τὴν ἑρμηνείαν τῆς Γραφῆς. Διότι, ὅταν ἀναλογισθῶ, ὅτι ἐνῷ σᾶς ὁμιλῶ καθημερινῶς καὶ σᾶς συμβουλεύω καὶ σᾶς παραθέτω αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ἔρχονται ἐδῶ καὶ μετέχουν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας καὶ τῆς φρικτῆς καὶ φοβερᾶς τραπέζης, περνοῦν τὰς ἡμέρας των εἰς τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς νὰ ὠφελοῦνται καθόλου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου φροντίδα, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εἶναι δοῦλοι κάποιας συνηθείας, ὅταν τοὺς κάνῃ μόνον ἕνα νεῦμα ὁ διάβολος, τρέχουν αὐτομάτως πρὸς τὰ παράνομα ἐκεῖνα θεάματα καὶ ρίπτουν τοὺς ἑαυτούς των μὲ τὴν θέλησίν των εἰς τὰ δίκτυα τοῦ πονηροῦ δαίμονος καὶ δὲν τοὺς διδάσκει οὔτε ἡ ἰδική μου συμβουλή, οὔτε ἡ πεῖρα καὶ τὸ ἀνώφελον τῆς ἐκεῖ παραμονῆς, μὲ ποίαν πλέον προθυμίαν νὰ διδάξω ἀνθρώπους, ποὺ δὲν θέλουν νὰ κερδίσουν τίποτε ἀπὸ τοὺς λόγους μου; Καὶ μὴ ἀπορῇς δι᾽ αὐτό. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἰδῇ, ὅτι ἡ γῆ παραμένει ἄγονος καὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ δὲν προσφέρει παραγωγὴν ἰσαξίαν μὲ τοὺς κόπους, γίνεται περισσότερον διστακτικός, διὰ νὰ σπείρῃ καὶ δὲν ἀσχολεῖται πλέον μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον μὲ τὴν γεωργίαν. Καὶ ὁ ἰατρὸς πάλιν, ὅταν ἰδῇ, ὅτι ὁ ἄρρωστος δὲν ὑπακούει εἰς τὰς ὁδηγίας του, ἀλλὰ προσπαθεῖ καθημερινῶς νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν ἀσθένειάν του, ἐγκαταλείπει αὐτὸν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν ἀσθένειάν του, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ ἡ ἰδία ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων, ποῖον εἶναι τὸ συμφέρον του. Καὶ αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιά, ὅταν ἰδοῦν, ὅτι λησμο-

τες, ἐπειδὰν ἴδωσι τὰ πρότερα ἀποπτύοντας καὶ τὴν μνήμην τῶν ἤδη δοθέντων ἀποβάλλοντας, πολλάκις ἀποστρέφονται τὴν ῥαθυμίαν διορθούμενοι καὶ πρὸς σπουδὴν πλείονα ἐπανάγοντες.

Ἀλλ' ὁ μὲν γηπόνος εἰκότως ὀκνηρότερος γίνεται πολλάκις, ἐπειδὴ οἶδεν, ὅτι τὰ τῆς ζημίας αὐτῷ ἐπιτείνεται, ὅταν τὸν μὲν πόνον καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένῃ, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστερῆται. Καὶ ὁ ἰατρὸς δὲ οὐκ ἀπεικότως καταλείπει πολλάκις τὸν ἄρρωστον· σῶμα γάρ ἐστι τὸ θεραπευόμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀφίησιν, ἵνα ἡ τῆς ὀδύνης ἐπίτασις παρασκευάσῃ εἰς αἴσθησιν τῆς νόσου ἐλθεῖν καὶ οὕτω τὴν ἰατρείαν καταδέξασθαι. Καὶ ὁ τῶν παίδων διδάσκαλος διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας συμφερόντως πολλάκις τὰς πληγὰς ἐπανατείνεται τοῖς παισίν. Ἀλλ' ἡμεῖς σήμερον τούτους ἅπαντας ὑπερβαλλόμενοι, παρασκευαζόμεθα πατρικὴν φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ἐπταικότας ἐπιδείξασθαι, καὶ διδάξαι αὐτοὺς ὅτι, εἰ ἐπιμένοιεν ἐν τῇ αὐτῇ ῥαθυμίᾳ, τοῦτο αὐτὸ μείζονος αὐτοῖς κατακρίσεως ὑπόθεσις ἔσται. Ὁ μὲν γὰρ γηπόνος οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καταβάλλει τὰ σπέρματα, τὴν δαπάνην ἐννοῶν εἰκῇ καὶ μάτην ἤδη γεγενημένην, ἡμεῖς δὲ ταύτης ἀπηλλάγμεθα τῆς ἀγωνίας. Κἂν γὰρ καταβαλόντες τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, διὰ τὴν ῥαθυμίαν τῶν ἀκουόντων τὸν καρπὸν μὴ δεχώμεθα, ἡμῖν ἀπηρτισμένος ὁ μισθὸς ἔσται· τὸ γὰρ ἐμπιστευθὲν ἀργύριον κατεβάλομεν καὶ τὸ ἐπιταχθὲν παρὰ τοῦ Δεσπότου εἰς ἔργον ἠγάγομεν· λοιπὸν τοῖς ἀκηκοόσιν ὁ λόγος πρὸς ἐκεῖνόν ἐστι τὸν μέλλοντα μετὰ τόκων ἀπαιτεῖν τὰ καταβληθέντα.

Ἀλλ' οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, ὅτι ἡμεῖς ἐκτός ἐσμεν τῆς ζημίας καὶ τὸ ἑαυτῶν πεπληρώκαμεν, ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ ὑμᾶς πολλὴν τῶν καταβληθέντων τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι, ἵνα μὴ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνῃ ὑπεύθυνοι γένησθε, ἣν ὑπέμεινεν ἐκεῖνος ὁ τὸ τάλαντον καταχώσας, καὶ τὸ δεσποτικὸν

νοῦν τὰ προηγούμενα καὶ διαγράφουν ἀπὸ τὴν μνήμην των αὐτὰ ποὺ τοὺς ἐδιδάχθησαν, πολλὰς φορὰς τὰ ἀποστρέφονται, διὰ νὰ διορθώσουν τὴν ὀκνηρίαν των καὶ διὰ νὰ τὰ κάνουν νὰ ἐνδιαφέρωνται περισσότερον.

Ἀλλ' ὁ μὲν γεωργὸς πολλὰς φορὰς γίνεται δικαίως περισσότερον ὀκνηρός, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι ἔχει μεγαλυτέραν ζημίαν, ὅταν ὑφίσταται μὲν κόπους καὶ ἔξοδα, ἀλλὰ δὲν λαμβάνῃ καρπούς. Καὶ ὁ ἰατρὸς πολλὰς φορὰς δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἀσθενῆ ἀδικαιολόγητα, διότι αὐτὸ ποὺ ὑποβάλλεται εἰς θεραπείαν εἶναι ὑλικὸν σῶμα καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀφήνει, ὥστε ἡ αὔξησις τοῦ πόνου νὰ τὸν κάνῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἔτσι νὰ δεχθῇ τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγήν. Καὶ αὐτὸς ποὺ διδάσκει τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιὰ λόγῳ τῆς μικρᾶς των ἡλικίας πολλὰς φορὰς αὐξάνει πρὸς τὸ συμφέρον των τὰς τιμωρίας. Ἀλλ' ἡμεῖς σήμερον, παραβλέποντες ὅλους αὐτούς, ἑτοιμαζόμεθα νὰ ἐπιδείξωμεν πατρικὴν φιλοστοργίαν πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἔπταισαν καὶ νὰ τοὺς διδάξωμεν, ὅτι, ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν των, τότε αὐτὸ θὰ γίνῃ δι' αὐτοὺς αἰτία μεγαλυτέρας καταδίκης. Καθ' ὅσον ὁ μὲν γεωργὸς δὲν σπείρει μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ὅταν ἀντιληφθῇ, ὅτι ὑπεβλήθη εἰς μάταια καὶ ἄσκοπα ἔξοδα, ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τέτοιου εἴδους ἀγωνίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη, ρίψαντες τὸν σπόρον αὐτὸν τὸν πνευματικόν, δὲν λαμβάνωμεν ἀμοιβὴν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀκροατῶν, ὅμως θὰ εἶναι πλήρης ὁ μισθός μας, διότι τὸ ἀργύριον, ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη, τὸ κατεβάλομεν καὶ ἐπραγματοποιήσαμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Οἱ ἀκροαταὶ λοιπὸν θὰ δώσουν λόγον εἰς αὐτὸν ποὺ πρόκειται νὰ ζητήσῃ μὲ τόκους τὰ ὅσα προσέφερεν.

Δὲν ἐξετάζω ὅμως αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ ὅτι ἔκανα τὸ ἰδικόν μου χρέος, ἀλλ' ἐπιθυμῶ καὶ σεῖς ν' αὐξήσετε αὐτὰ ποὺ σᾶς κατεβλήθησαν, διὰ νὰ μὴ εἶσθε ὑπεύθυνοι ἐκείνης τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκεῖνος ποὺ ἔκρυψε τὸ τάλαντον,

ἀργύριον οὐ μόνον οὐ πολυπλασιάσας, ἀλλὰ καὶ κατορύξας. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ τόν λόγον τῆς διδασκαλίας δεχόμενοι (τάλαντον γὰρ καὶ ἀργύριον τοῦτο καλεῖ), καὶ οὐ σπουδάζοντες καρποφορῆσαι, καὶ πολλὴν τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι. Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἂν τὴν παραβολὴν ταύτην τὴν τῶν ταλάντων περὶ τῶν διδασκάλων εἰρῆσθαι. Κἀγὼ τοῦτό φημι. Ἀλλ' ἐὰν ἐπέλθωμεν αὐτὴν ἀκριβῶς, εἴσεσθε, ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι τῆς καταβολῆς μόνον ὑπεύθυνοι τυγχάνουσιν, ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων, ἀλλὰ καὶ τῆς πραγματείας. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀγαγεῖν.

Οἰκοδεσπότης τις, φησίν, ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ ἔδωκεν ᾧ μὲν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν. Μετὰ δὲ χρόνον παραγενομένου αὐτοῦ ἦλθον οἱ δοῦλοι· καὶ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσῆλθε λέγων· κύριε, πέντε τάλαντά μοι ἔδωκας, ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. Πολλὴ τοῦ οἰκέτου ἡ εὐγνωμοσύνη, δαψιλὴς ἡ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπία. Τί γάρ φησιν; «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἔτη ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου». Ἐπειδή, φησί, πολλὴν ἔδειξας ἐν τοῖς ἤδη πιστευθεῖσι τὴν εὐγνωμοσύνην, ἄξιος εἶ καὶ πλείονα ἐγχειρισθῆναι. «Προσῆλθε δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἰληφώς, λέγων· οὐχὶ δύο τάλαντά μοι παρέδωκας; Ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς». Πολλὴ καὶ τούτου ἡ περὶ τὰ δεσποτικὰ χρήματα εὔνοια, διὸ καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦται τῷ προτέρῳ. Καὶ τίνος ἕνεκεν δύο προσενεγκὼν τάλαντα τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ τῷ τὰ πέντε προσαγαγόντι ἀξιοῦται τιμῆς; Εἰκότως· τὸν μὲν γὰρ πλεονασμὸν

1. Ματθ. 25, 21.
2. Ματθ. 25, 22.

καὶ ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον δὲν ἐπολλαπλασίασε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔκρυψε μέσα εἰς τὴν γῆν. Τέτοιοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, (διότι αὐτὸν τὸν λόγον ὀνομάζει τάλαντον καὶ ἀργύριον), καὶ δὲν φροντίζουν νὰ παράγῃ αὐτὸς καρπὸν καὶ νὰ αὐξήσουν πάρα πολὺ τὴν ἐσοδείαν. Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν τῶν ταλάντων ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς διδασκάλους. Καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον πρᾶγμα λέγω. Ἀλλ᾽ ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν παραβολὴν καλῶς, θὰ γνωρίσετε, ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι εἶναι ὑπεύθυνοι μόνον διὰ τὴν διδασκαλίαν, ἐνῷ σεῖς εὐθύνεσθε ὄχι μόνον διὰ τὴν διαφύλαξιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διάδοσίν της. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῇς αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν αὐτήν.

Κάποιος κύριος, λέγει, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ εἰς ξένην χώραν, ἐκάλεσε τοὺς ὑπηρέτας του καὶ ἔδωσεν εἰς ἄλλον μὲν πέντε τάλαντα, εἰς ἄλλον δύο καὶ εἰς ἄλλον ἕνα. Ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὸν χρόνον, ὅταν ἐπέστρεψεν, ἦλθον οἱ δοῦλοι καὶ τὸν πλησίασεν αὐτὸς ποὺ εἶχε πάρει τὰ πέντε τάλαντα καὶ εἶπεν· Κύριε, μοῦ ἔδωσες πέντε τάλαντα καὶ ἐγὼ ἐκέρδισα ἀκόμη πέντε τάλαντα ἀπὸ αὐτά. Μεγάλη εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ὑπηρέτου καὶ πλουσία ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου. Τί λέγει λοιπόν; «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· εἰς ὀλίγα ἤσουν πιστὸς καὶ ἐγὼ θὰ σὲ καταστήσω διαχειριστὴν εἰς πολλά· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου»[1]. Ἐπειδή, λέγει, ἔδειξες τὴν εὐγνωμοσύνην σου εἰς τὰ ὀλίγα ποὺ σοῦ ἐνεπιστεύθην, εἶσαι ἄξιος νὰ διαχειρισθῇς καὶ περισσότερα χρήματα. «Ἐπλησίασε δὲ καὶ αὐτὸς ποὺ εἶχε πάρει τὰ δύο τάλαντα καὶ εἶπε· δὲν μοῦ ἔδωσες δύο τάλαντα; Ἰδοὺ ἐκέρδισα ἀκόμη δύο ἐπὶ πλέον»[2]. Μεγάλη ἦτο καὶ αὐτοῦ ἡ φροντὶς διὰ τὰ χρήματα τοῦ κυρίου του, δι᾽ αὐτὸ καὶ λαμβάνει τὴν ἰδίαν ἀμοιβὴν μὲ τὸν προηγούμενον. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐνῷ προσέφερεν δύο τάλαντα, ἀξιοῦται τῆς ἰδίας τιμῆς μὲ ἐκεῖνον ποὺ προσέδωσε τὰ πέντε; Τοῦτο ἔγινε κατὰ φυσικὸν

καὶ τὴν ἐλάττωσιν οὐχ ἡ τούτου σπουδή, οὐδὲ ἡ ἐκείνου ῥαθυμία πεποίηκεν, ἀλλ' ἡ τῶν ἐμπιστευθέντων ποσότης. Τὰ μέντοι τῆς σπουδῆς ἴσα καὶ παρὰ τούτου καὶ παρ' ἐκείνου εἰσενήνεκται· διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς αὐτῆς ἀπήλαυσαν.

2. Ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐδὲν τοιοῦτον διεπράξατο· ἀλλὰ τί; Προσῆλθε λέγων· «Ἔγνων σε, ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας· καὶ φοβηθείς, ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντον ἐν τῇ γῇ. Ἰδοὺ ἔχεις τὸ σόν». Ὢ κακία οἰκέτου· ὢ ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή, οὐ μόνον ὅτι οὐδὲν εἰργάσατο ἐπὶ τῷ δοθέντι αὐτῷ ταλάντῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀντὶ ταλάντου κατηγορίαν προσήνεγκε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· σκοτοῖ τὸν λογισμὸν καὶ κατὰ κρημνῶν ποιεῖ φέρεσθαι τὸν ἅπαξ τῆς εὐθείας ἐκτραπέντα ὁδοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν διδασκάλων εἴρηται, ὥστε μὴ ἀποκρύπτεσθαι τὰ ἐμπιστευθέντα, ἀλλὰ μετὰ πάσης σπουδῆς παρατιθέναι τοῖς μαθητευομένοις. Ἀλλ' ἄκουε λοιπόν, ἀγαπητέ, ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀγανακτήσεως, ὅπως καὶ οἱ μαθητευόμενοι ὑπεύθυνοι γίνονται, καὶ οὐκ ἐκεῖνα μόνον ἀπαιτοῦνται τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ τόκου τὴν μέθοδον ὑπομένουσι.

Τί οὖν φησι πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης; «Πονηρὲ δοῦλε». Φοβερὰ ἡ ἀγανάκτησις, ἱκανὴ καταπλῆξαι ἡ ἀπειλή. «Εἰ ᾔδεις», φησίν, «ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅπου οὐ διεσκόρπισα, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας καὶ ἐγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἀπῄτησα ἂν αὐτό»· ἀργύριον λέγων τὰ λόγια τὰ τίμια, τραπεζίτας δὲ ὑμᾶς καλῶν τοὺς ὑποδεχομένους. Σὸν μὲν ἦν, φησί, καταβαλεῖν μόνον, ἐμὸν δὲ ἦν τὸ παρ' ἐκείνων ἀπαιτῆσαι, μὴ μόνον τὰ

---

3. Ματθ. 25, 24-25.
4. Ματθ. 24, 26-27.

λόγον, διότι τὰ περισσότερα ἢ τὰ ὀλιγώτερα δὲν τὰ ἔκανεν οὔτε ἡ φροντὶς ἐκείνου, οὔτε ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ἡ ποσότης ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ κύριός των. Τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον ὅμως ἐπέδειξε καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος· διὰ τοῦτο καὶ ἔλαβον τὴν ἰδίαν ἀμοιβήν.

2. Ὁ ἄλλος ὅμως ὁ δοῦλος δὲν ἔκανε τίποτε παρόμοιον μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ τί ἔκαμεν; Ἐπλησίασε καὶ εἶπεν· «Ἔμαθον, ὅτι εἶσαι σκληρὸς ἄνθρωπος καὶ ποὺ θερίζεις ὅπου δὲν ἔσπειρες, καὶ ἀποθηκεύεις ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου δὲν ἁλώνισες, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθην ὅταν ἔφυγα ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆγα καὶ ἔκρυψα τὸ τάλαντον μέσα εἰς τὴν γῆν. Ἰδοὺ πάρε τὸ ἰδικόν σου»[3]. Ὢ κακία δούλου, ὢ μέγεθος ἀγνωμοσύνης, ὄχι μόνον διότι δὲν εἰργάσθη καθόλου, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ τάλαντον ποὺ τοῦ ἐδόθη, ἀλλὰ καὶ διότι ἀντὶ νὰ προσφέρῃ τὸ τάλαντόν του κατηγόρησε τὸν κύριόν του. Τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ πονηρία· σκοτίζει τὸν λογισμὸν καὶ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν κρημνὸν αὐτόν, ποὺ παρεκτράπη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ μὴ ἀποκρύπτουν τὸν θησαυρὸν ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν αὐτὸν μὲ κάθε προθυμίαν εἰς τοὺς μαθητάς των. Ἄκουε ὅμως, ἀγαπητέ, ἀπὸ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγανάκτησιν, πῶς καὶ οἱ μαθηταὶ γίνονται ὑπεύθυνοι καὶ δὲν ἀπαιτοῦνται ἀπ' αὐτοὺς μόνον ὅσα τοὺς ἐδόθησαν, ἀλλ' ἐξοφλοῦν αὐτὰ καὶ μὲ τόκον.

Τί λοιπὸν λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος; «Πονηρὲ δοῦλε». Φοβερὴ εἶναι ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἀρκετὴ ἡ ἀπειλὴ νὰ προκαλέσῃ κατάπληξιν. «Ἐὰν ἐγνώριζες», λέγει, «ὅτι θερίζω ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔσπειρα, καὶ ἀποθηκεύω ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου δὲν ἁλώνισα, ἔπρεπε σὺ νὰ καταθέσῃς τὸ χρῆμα μου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἠρχόμουν ἐγώ, θὰ ἔπαιρνα μὲ τόκον ὅ,τι μοῦ ἀνήκει»[4], ὀνομάζων ὁ Χριστὸς «ἀργύριον» μὲν τοὺς καλοὺς λόγους, «τραπεζίτας» δὲ ἀποκαλῶν σᾶς ποὺ ἀκούετε τοὺς λόγους. Ἰδικόν σου χρέος, λέγει, ἦτο νὰ προσφέρῃς, ἐνῷ εἰδικόν μου τὸ νὰ ἀπαιτήσω ἀπὸ ἐκείνους, ὄχι μόνον ὅσα

καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον.

Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, πῶς πολὺς ὁ φόβος τῶν εἰρημένων. Τί ἂν οὖν εἴποιεν οἱ καὶ τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων ἀμελοῦντες, ὅταν καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον μεθοδεύωνται; Καὶ ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου. Ἐπὶ μὲν τῶν χρημάτων τῶν αἰσθητῶν ἀπηγόρευσε τὸν τόκον λαμβάνειν. Τίνος ἕνεκεν, καὶ διὰ τί; Ὅτι ἑκάτερος αὐτῶν πολλὴν ἐντεῦθεν ὑπομένει τὴν βλάβην. Τοῦ μὲν γὰρ ἡ πενία ἐπιτρίβεται, ὁ δὲ μετὰ τοῦ πλεονασμοῦ τῶν χρημάτων καὶ ἁμαρτημάτων πλῆθος ἑαυτῷ ἐπισωρεύει. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων Ἰουδαίοις τοῖς παχύτερον διακειμένοις ταύτην τὴν ἐντολὴν ἐνομοθέτησε λέγων· «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου». Ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι οἱ καὶ τῶν Ἰουδαίων ὠμότεροι γινόμενοι καὶ μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν τοσαύτην παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίαν τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἐλάττους εὑρισκόμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ χείρους; Ἐπὶ μέντοι τῶν πνευματικῶν αὐτὸς ἀπαιτεῖν ὑπισχνεῖται τοὺς τόκους. Διὰ τί; Ἐπειδὴ ἀπ' ἐναντίας τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασιν οὗτός ἐστιν ὁ τόκος ὁ πνευματικός. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ μεθοδευθεὶς εἰς ἐσχάτην πενίαν ἀθρόον καταφέρεται, ἐνταῦθα δὲ ὁ μεθοδευμένος, ὅταν πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται, ὅσῳ ἂν πλείονα τόκον εἰσενέγκῃ, τοσούτῳ δαψιλεστέρας ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς.

Ἕκαστος τοίνυν ὑμῶν, ἀγαπητοί, ἐπειδὰν καταβάλλωμεν ἡμεῖς τὰ ἐμπιστευθέντα, διπλοῦν ὀφείλει τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυσθαι, τὸν μὲν τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων, ὥστε πάγια ταῦτα μένειν, τὸν δὲ τῆς ἐργασίας,

---

5. Δευτ. 23, 20.

ἔδωσα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόκον, ὁ ὁποῖος θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτά.

Προσέχετε, ἀγαπητοί, πόσον μεγάλον φόβον περικλείουν τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Τί θὰ ἠμποροῦσαν λοιπὸν νὰ εἰποῦν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀμελοῦν διὰ τὴν φύλαξιν τῶν καταβληθέντων, ἐνῷ πρέπει νὰ ἀποδώσουν καὶ τὸν τόκον ἀπὸ αὐτά; Καὶ πρόσεχε φιλανθρωπίαν Κυρίου. Διὰ μὲν τὰ ὑλικὰ χρήματα ἀπηγόρευσε νὰ παίρνωμεν τὸν τόκον. Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Διότι ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο, καὶ ὁ δανείζων καὶ ὁ δανειζόμενος, ὑφίστανται μεγάλην ζημίαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Διότι τοῦ μὲν δανειζομένου ἡ πενία μεγαλώνει περισσότερον, ὁ δὲ δανείζων μαζὶ μὲ τὴν αὔξησιν τῶν χρημάτων συσσωρεύει διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ πλῆθος ἁμαρτιῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη ἐνομοθέτησεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητος αὐτῶν καὶ εἶπε· «Δὲν θὰ λάβῃς τόκον ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ θὰ δώσῃς εἰς τὸν ἀδελφόν σου καὶ εἰς τὸν πλησίον σου»[5]. Πόσης λοιπὸν ἀπολογίας θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄξιοι αὐτοὶ ποὺ γίνονται περισσότερον σκληροὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὴν τόσην φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, μᾶλλον δὲ καὶ χειρότεροι; Εἰς τὰ πνευματικὰ ὅμως πράγματα ὑπόσχεται ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἀπαιτήσῃ τοὺς τόκους. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑλικὰ χρήματα αὐτὸς εἶναι ὁ τόκος ὁ πνευματικός. Εἰς τὴν πρώτην δηλαδὴ περίπτωσιν ὁ δανεισθεὶς ὁδηγεῖται ἀμέσως εἰς ἐσχάτην πενίαν, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὅταν αὐτὸς ἐπιδείξῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ὅσον περισσότερον τόκον θὰ προσφέρῃ, τόσον πλουσιωτέραν ἀμοιβὴν θὰ ἀπολαύσῃ ἐκ τῶν ἄνω.

Ὁ καθένας λοιπὸν ἀπὸ σᾶς, ἀγαπητοί, ὅταν θὰ σᾶς προσφέρωμεν ἡμεῖς αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, ὀφείλει νὰ ἐπιδεικνύῃ διπλοῦν κόπον καὶ ἀγρυπνίαν, τὸν μὲν πρῶτον διὰ νὰ διαφυλάξῃ αὐτὰ ποὺ τοῦ ἐδόθησαν, ὥστε νὰ μένουν αὐτὰ ἄθικτα, τὸν δὲ δεύτερον διὰ νὰ ἐργασθῇ,

ὥστε καὶ ἑτέροις μεταδιδόναι καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν χειραγωγεῖν, ἵνα διπλῇ πάλιν ὑμῖν τὸ κέρδος αὔξηται, ὑπέρ τε τῆς οἰκείας σωτηρίας, ὑπέρ τε τῆς τῶν ἄλλων ὠφελείας. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, καὶ ἡμᾶς μακαρίους ἀπεργάσεσθε, «Μακάριος» γάρ, φησίν, «ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων», καὶ παρασκευάσετε δαψιλεστέραν ὑμῖν παρατιθέναι τὴν πνευματικὴν ταύτην τράπεζαν.

Μὴ τοίνυν ἀμελεῖτε τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑμετέρων, μηδὲ τὰ καθ' ἑαυτοὺς μόνον σκοπεῖτε, ἀλλ' ἕκαστος σπουδαζέτω τὸν πλησίον ἐξαρπάζειν τῆς τοῦ διαβόλου φάρυγγος καὶ τῶν παρανόμων ἐκείνων θεαμάτων, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπαναγαγεῖν, δεικνύντες αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς πρᾳότητος, καὶ τῆς λύμης τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀγαθῶν τὸ μέγεθος· καὶ μὴ μόνον ἅπαξ καὶ δεύτερον τοῦτο ποιεῖτε, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς. Κἂν γὰρ σήμερον μὴ πείθηται τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις, τῇ ἑξῆς πεισθήσεται· κἂν μὴ τῇ ἑξῆς, πάλιν ὁρῶν σε ἐπικείμενον, ἴσως ἐντραπήσεται, καί, αἰδεσθείς σου τὴν κηδεμονίαν, ἀποστήσεται τῶν βλαπτόντων. Καὶ μηδέποτε λέγε, ὅτι καὶ ἅπαξ, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ πολλάκις εἶπον, καὶ οὐδὲν ἤνυσα. Μὴ παύσῃ λέγων· ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιμένῃς, τοσούτῳ σου καὶ ὁ μισθὸς αὔξεται. Οὐχ ὁρᾶτε πόσης ἀπολαύομεν μακροθυμίας παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρακούομεν αὐτοῦ τῶν προσταγμάτων καὶ οὐκ ἀφίσταται τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα χορηγεῖ, τὸν ἥλιον ἀνατέλλων, τοὺς ὑετοὺς διδούς, τὰ ἄλλα πάντα; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς περὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους πολλὴν ποιώμεθα τὴν σπουδὴν καὶ ἀντιταττώμεθα τῷ πονηρῷ δαίμονι ἐκείνῳ, ἵνα ἄκυρα αὐτοῦ ποιῶμεν τὰ μηχανήματα. Ἐὰν γὰρ ἕκαστος τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ἕνα κερδᾶναι δυνηθῇ, ἐννόησον ὅπως ἡμῖν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῷ πλήθει

---

6. Σοφ. Σειρ. 25, 9.

ὥστε καὶ νὰ τὰ μεταδώσῃ εἰς ἄλλους καὶ διὰ νὰ ὁδηγήσῃ πολλοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἔχετε πάλιν διπλάσιον κέρδος, καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἄλλων. Διότι, ἐὰν κάνετε αὐτό, θὰ κάνετε καὶ ἡμᾶς περισσότερον εὐτυχεῖς, διότι λέγει «Εἶναι εὐτυχὴς αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ πρὸς ἀνθρώπους ποὺ τὸν ἀκούουν»˙, καὶ θὰ μὲ κάνετε, ὥστε νὰ σᾶς παραθέσω πλουσιωτέραν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τράπεζαν.

Μὴ ἀδιαφορῆτε λοιπὸν διὰ τοὺς ἀδελφούς σας, οὔτε νὰ κοιτάζετε μόνον τὸν ἑαυτόν σας, ἀλλ' ὁ καθένας νὰ φροντίζῃ νὰ γλυτώνῃ τὸν πλησίον του ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὰ ἀνήθικα θεάματα καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτὸν μὲ μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ πραότητα καὶ τὴν ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐδῶ ἀγαθῶν. Καὶ νὰ μὴ τὸ κάνετε αὐτὸ μόνον μίαν καὶ δύο φοράς, ἀλλὰ διαρκῶς. Διότι καὶ ἐὰν δὲν πεισθῇ σήμερον εἰς ὅσα τοῦ λέγεις, θὰ πεισθῇ τὴν ἑπομένην. Καὶ ἂν δὲν πεισθῇ καὶ τὴν ἑπομένην, βλέπων ὅτι ἐπιμένεις, ἴσως νὰ ἐντραπῇ, καί, σεβόμενος τὴν φροντίδα σου δι' αὐτόν, νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ βλάπτουν. Καὶ μὴ λέγῃς ποτέ, ὅτι ὡμίλησα εἰς αὐτὸν καὶ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορὰς καὶ δὲν ἐπέτυχα τίποτε. Μὴ σταματήσῃς νὰ τὸν συμβουλεύῃς, διότι ὅσον περισσότερον ἐπιμένεις, τόσον περισσότερον αὐξάνει καὶ ἡ ἀμοιβή σου. Δὲν βλέπετε πόσην μακροθυμίαν δεικνύει πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τοῦ παντὸς καὶ πῶς καθημερινῶς παρακούομεν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ δὲν παύει τὸ πρὸς ἡμᾶς ἐνδιαφέρον του, ἀλλὰ καὶ μᾶς χορηγεῖ ὅλα τὰ ἀγαθά του μὲ τὸ νὰ ἀνατέλλῃ τὸν ἥλιον, μὲ τὸ νὰ πορσφέρῃ τὰς βροχὰς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας καὶ νὰ ἀντιστρατευώμεθα πρὸς τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα, ὥστε ν' ἀχρηστεύωμεν τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ ἠμπορέσῃ νὰ κερδίσῃ ἕνα, σκέψου, πόσην

τῶν οἰκείων τέκνων πολλὴν δέξεται τὴν εὐφροσύνην καὶ ὁ διάβολος καταισχυνθήσεται ὁρῶν εἰκῇ καὶ μάτην αὐτοῦ τὰ δίκτυα τεταμένα. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, ἀκούσεσθε καὶ ὑμεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπ' ὀλίγα ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω».

3. Ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦτο ποιήσετε, σφόδρα πέπεισμαι· ὁρῶ γὰρ ὑμῶν καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ στοχάζομαι ὅπως μεθ' ἡδονῆς ἐδέξασθε τὴν παρ' ἡμῶν νουθεσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλπίζω καὶ τὰ παρ' ὑμῶν εἰσενεχθήσεσθαι. Διὸ τὴν μὲν περὶ τούτου παραίνεσιν ἐνταῦθα στήσωμεν, παραθήσομεν δὲ ὑμῖν τὴν πτωχὴν ἡμῶν καὶ εὐτελῆ τράπεζαν, ἵνα τῆς συνήθους ἀπολαύσαντες διδασκαλίας οὕτως οἴκαδε ἀπανέλθητε. Ἀναγκαῖον γὰρ καὶ σήμερον τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα μάθητε οἵας ἐδέξατο τῆς φιλοξενίας παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς ἀμοιβάς. «Ὤφθη δὲ αὐτῷ», φησίν, «ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας». Ἕκαστον τῶν ῥημάτων μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσωμεν καὶ ἀναπτύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ ἅπαντα τὸν ἐναποκείμενον πλοῦτον καταμάθωμεν.

«Ὤφθη δὲ αὐτῷ», φησίν, «ὁ Θεός». Τίνος ἕνεκεν οὕτως ἤρξατο, «Ὤφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεός»; Ὅρα Δεσπότου φιλανθρωπίαν καὶ σκόπει μοι οἰκέτου εὐγνωμοσύνην. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὀφθεὶς αὐτῷ, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων καὶ τὴν περὶ τῆς περιτομῆς αὐτῷ ἐντολὴν διετάξατο, ὁ δὲ θαυμαστὸς οὗτος ἀεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευόμενα εἰς ἔργον σπεύδων ἄγειν, εὐθέως οὐδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλόμενος αὐτός τε περιετέμνετο, τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν πληρῶν, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε, καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἅπαντας καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὑπακοήν, πάλιν αὐτῷ ἐπιφαίνεται. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπει-

7. Γεν. 18, 1.

μεγάλην χαρὰν θὰ δοκιμάσῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ ηὐξήθησαν τὰ τέκνα της, καὶ πόσον ὁ διάβολος θὰ καταισχυνθῇ, ὅταν θὰ ἰδῇ τὰ δίκτυά του ἁπλωμένα χωρὶς κανένα κέρδος. Καὶ ἂν θὰ κάνετε αὐτὸ θὰ ἀκούσετε καὶ σεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τό· «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἤσουν πιστὸς καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω εἰς πολλά».

3. Ἀλλ' εἶμαι πολὺ πεπεισμένος, ὅτι σεῖς θὰ τὸ κάνετε αὐτό· διότι βλέπω καὶ τὰ πρόσωπά σας καὶ σκέπτομαι, ὅτι ἐδέχθητε εὐχαρίστως τὴν συμβουλήν μου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλπίζω, ὅτι καὶ σεῖς θὰ κάνετε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς. Διὰ τοῦτο τὴν μὲν συμβουλήν μου σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ τὴν σταματήσωμεν ἐδῶ, θὰ παραθέσω δὲ τώρα εἰς ἐσᾶς τὴν πτωχὴν καὶ εὐτελῆ τράπεζαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσετε τὴν συνήθη διδασκαλίαν, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν οἰκίαν σας. Διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ συζητήσωμεν καὶ σήμερον διὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, διὰ νὰ μάθετε ποίας ἀμοιβὰς ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοξενίας του. «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραὰμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῷ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν»[7]. Ἂς ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν κάθε μίαν λέξιν καὶ ἂς ἀναπτύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ ἂς ἀποκαλύψωμεν ὁλόκληρον τὸν πλοῦτον ποὺ ὑπάρχει ἐδῶ.

«Παρουσιάσθη», λέγει, «εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». Διατί ἤρχισεν ἔτσι, «Παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός»; Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου καὶ σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν προηγουμένως καὶ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν περιτομήν, ὁ δὲ ἀξιοθαύμαστος αὐτὸς ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἀναβάλλῃ ἀμέσως περιετμήθη καὶ ὁ ἴδιος, ἐκπληρώνων τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε καὶ ὅλους τοὺς δούλους τῆς οἰκογενείας, καὶ ἀπέδειξε πάλιν τὴν μεγάλην του ὑπακοήν, διὰ τοῦτο παρουσιάζεται καὶ πάλιν εἰς αὐτόν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικός μας Κύριος.

δὰν τοῖς ἤδη φθάσασιν εὐγνώμονας γενομένους ἴδῃ, ἐπιδαψιλεύεται καὶ οὐδέποτε ἵσταται τῆς εὐεργεσίας, ἀμειβόμενος τὴν τῶν ὑπακουόντων εὐγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο οὖν, ἐπειδὴ ὑπήκουσε, φησί, πάλιν ὤφθη αὐτῷ. Ταύτης τοίνυν ἕνεκα τῆς αἰτίας οὕτως ἤρξατο ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων. «Ὤφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καθημένου».

Σκόπει μοι ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. «Καθημένου», φησίν, «ἐπὶ τῆς σκηνῆς». Οὕτως ἔργων ἐποιεῖτο τὴν φιλοξενίαν, ὡς μηδὲ ἀνασχέσθαι ἑτέρῳ τινὶ τῶν προσηκόντων ἐπιτρέψαι τὴν τούτων θήραν· ἀλλὰ τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων, ἄνθρωπος πρεσβύτης καὶ εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσας (ἑκατονταέτης γὰρ ἐτύγχανε), παρὰ τὴν θύραν ἐκαθέζετο. Καὶ οὗτος μὲν τοῦτο ἔργον ἐποιεῖτο, καὶ οὐδὲ τὸ γῆρας αὐτῷ κώλυμα ἐγένετο, οὐδὲ τῆς οἰκείας ἀναπαύσεως ἦν, οὐδὲ ἔσω ἐπὶ τῆς κλίνης ἦν ἀνακείμενος, ἀλλὰ παρὰ τὴν θύραν ἐκαθέζετο, ἕτεροι δὲ πολλάκις οὐ μόνον ταύτην οὐ ποιοῦνται τὴν σπουδήν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον, καὶ ἐκκλίνειν ἐπιχειροῦσι τῶν ἐπιδημούντων τὰς συντυχίας, ὡς ἂν μὴ καὶ ἄκοντες ἀναγκασθεῖεν ὑποδέξασθαι. Ἀλλ᾽ οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ «παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς ἐκαθέζετο μεσημβρίας». Τοῦτο γὰρ ἡ πολλὴ τῆς φιλοξενίας ἐπίτασις, καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου ἡ ὑπερβολή, ὅτι καὶ ἐν μεσημβρίᾳ τοῦτο διεπράττετο. Εἰκότως· ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει τοὺς ὁδοιπορεῖν ἀναγκαζομένους κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μάλιστα δεομένους πολλῆς τῆς θεραπείας, διὰ τοῦτο ὡς ἐπιτήδειον καιρὸν τοῦτον ἐξελέγετο, καὶ καθήμενος ἐθήρα τοὺς παριόντας, οἰκείαν ἀνάπαυσιν κρίνων τὴν τῶν ὁδιτῶν θεραπείαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ καύσωνος φλεγομένους ὑπὸ τὴν σκέπην εἰσάγειν ἐσπούδαζεν, οὐ περιεργαζόμενος τοὺς

Ὅταν ἰδῇ νὰ γίνωνται εὐγνώμονες αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κατορθώσει κάτι, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν καὶ δὲν σταματᾷ ποτὲ νὰ εὐεργετῇ, ἀμείβων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ποὺ ὑπακούουν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσεν ὁ Ἀβραάμ, διὰ τοῦτο, λέγει, «ἐφανερώθη πάλιν εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». Δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν λοιπὸν ἤρχισεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς νὰ λέγῃ· «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραὰμ πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ, ἐνῷ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».

Πρόσεχε ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Ὅταν ἐκάθητο», λέγει, «εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του». Τόσην μεγάλην σημασίαν ἔδιδεν εἰς τὴν φιλοξενίαν, ὥστε δὲν ἠνείχετο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς κανένα ἄλλον τὴν πρόσκλησιν τῶν φιλοξενουμένων. Ἀλλὰ ἂν καὶ εἶχε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ δούλους τῆς οἰκογενείας, καὶ ἐνῷ ἦτο ἄνθρωπος γέρων, καὶ εἶχε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔκανε τοῦτο χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζῃ ἡ γεροντικὴ ἡλικία του, χωρὶς νὰ ἀναπαύεται, χωρὶς νὰ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἀλλ' ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν, ἄλλοι ὅμως πολλὰς φορὰς ὄχι μόνον δὲν δεικνύουν αὐτὸν τὸν ζῆλον διὰ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ κάνουν καὶ τὸ ἀντίθετον, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποφεύγουν τὰς συναντήσεις μὲ τοὺς ξένους μήπως καὶ ἀναγκασθοῦν νὰ τοὺς φιλοξενήσουν παρὰ τὴν θέλησίν των. Ὁ δίκαιος ὅμως δὲν ἐνήργει ἔτσι, ἀλλ' «ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς κατὰ τὴν μεσημβρίαν». Τόσον πολὺ φιλόξενος ἦτο ὁ δίκαιος καὶ τόσον ὑπερβολικὰ ἐνάρετος, ὥστε ἔκαμνεν αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικὸν αὐτό· διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὁδοιποροῦν, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην κατ' ἐξοχὴν εἶχον ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθοῦν, διὰ τοῦτο καὶ ἐδιάλεγεν ὡς κατάλληλον ὥραν αὐτήν, καὶ καθήμενος ἐκάλει τοὺς διερχομένους, θεωρῶν ὡς ἰδικήν του τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁδοιπορούντων, καὶ ἐφρόντιζε νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν του αὐ-

παριόντας, οὐδὲ ἐξετάζων εἰ γνώριμοι ἢ ἄγνωστοι εἶεν. Οὐ φιλοξενίας γὰρ τὸ τὰ τοιαῦτα περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ πᾶσι τοῖς παριοῦσι τῆς οἰκείας μεταδιδόναι φιλοφροσύνης. Καὶ ἐπειδὴ ἥπλωσε τῆς φιλοξενίας τὴν σαγήνην, κατηξιώθη καὶ τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην ὑποδέξασθαι μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους», τὸν πατριάρχην πάντως αἰνιττόμενος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὃς ἂν δέξηται ἕνα τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται».

Ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, καὶ ξενίζειν μέλλοντες μηδέποτε περιεργαζώμεθα, τίς, καὶ πόθεν. Εἰ γὰρ τοῦτο περιειργάσατο ὁ πατριάρχης, ἴσως ἂν διήμαρτεν. Ἀλλ' ἔγνω, φησί, τῶν παραγενομένων τὴν ἀξίαν. Πόθεν δῆλον; Πῶς δὲ ἂν τοῦτο ποιῶν ἐθαυμάσθη; Οὐ γὰρ οὕτω θαυμαστὸν ἦν τὸ τῆς φιλοξενίας αὐτοῦ περιεργασαμένου, ὡς νῦν, ὅτε ἀγνοῶν τίνες οἱ παραγενόμενοι, μετὰ τοσαύτης προθυμίας καὶ τιμῆς πρόσεισι, καθάπερ οἰκέτης δεσπόταις, μονονουχὶ δεσμὰ διὰ τῶν λόγων αὐτοῖς περιβάλλων καὶ ἱκεσίαν πρὸς αὐτοὺς ποιούμενος, ὥστε μὴ ἀνανεῦσαι, μηδὲ ζημίᾳ τῇ μεγίστῃ περιβαλεῖν. Ἤδει γὰρ ὅπερ ἔπραττε· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πολλῆς θερμότητος τὴν ἐντεῦθεν ἐκαρποῦτο περιουσίαν.

Ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως τῶν ῥημάτων, ἵν' εἰδῇς ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ νεάζουσαν προθυμίαν, καὶ τὸν γέροντα νεάζοντα καὶ μονονουχὶ περιχαρῆ γινόμενον, καὶ νομίζοντα θησαυρὸν εὑρηκέναι τῶν παραγενομένων τὴν παρουσίαν. «Ἀναβλέψας δέ», φησί, «τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἱστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προσ-

8. Ἑβρ. 13, 2.
9. Ματθ. 18, 5.

τοὺς ποὺ ὑπέφερον ἀπὸ τὴν ζέστην χωρὶς νὰ ἐξετάζῃ, ἐὰν ἦσαν γνωστοὶ ἢ ἄγνωστοι. Διότι δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς φιλοξενίας τὸ νὰ ἐξετάζῃ αὐτά, ἀλλὰ νὰ δεικνύῃ καλὴν διάθεσιν εἰς ὅλους τοὺς ἐπισκέπτας. Καὶ ἐπειδὴ ἥπλωσε τὴν σαγήνην τῆς φιλοξενίας, ἠξιώθη νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Κύριον τοῦ παντὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὴ λησμονῆτε τὴν φιλοξενίαν, διότι μὲ αὐτὴν μερικοὶ τυχαῖα ἐφιλοξένησαν ἀγγέλους»[8], ἐννοῶν ὁπωσδήποτε τὸν πατριάρχην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὅποιος θὰ δεχθῇ ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους πρὸς τιμήν μου, ἐμὲ δέχεται»[9].

Ἂς τὰ ἀκούωμεν αὐτά, ἀγαπητοί, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν κάποιον νὰ μὴ ἐξετάζωμεν ποτέ, ποῖος εἶναι, καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Διότι ἐὰν ἐξήταζεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὁ δίκαιος, ἴσως νὰ ἡμάρτανεν. Ἀλλ' ἀντελήφθη, λέγει, τὴν ἀξίαν αὐτῶν ποὺ ἤρχοντο. Ἀπὸ ποῦ τὸ ἀντελήφθη; Πῶς δὲ θὰ ἐθαυμάζετο ἐὰν τὸ ἔκανε αὐτὸ ἐπειδὴ τοὺς ἀντελήφθη; Διότι ἡ φιλοξενία του αὐτὴ δὲν θὰ εἶχεν ἀξίαν ἐὰν εἶχεν ἀντιληφθῇ ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται, ὅσον τώρα, ποὺ ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ ποὺ εἶχον ἔλθει, τοὺς πλησιάζει μὲ τόσην προθυμίαν καὶ ἐκτίμησιν, ὅπως ἀκριβῶς πλησιάζει ὁ δοῦλος τοὺς κυρίους του, δεσμεύων σχεδὸν αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους του καὶ παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ μὴ ἀρνηθοῦν τὴν φιλοξενίαν του καὶ τοῦ προκαλέσουν μεγάλην στενοχωρίαν. Διότι ἐγνώριζε τί ἔκανε καὶ διὰ τοῦτο μετὰ μεγάλης θερμότητος ἐκαρποῦτο τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν ἐνέργειάν του αὐτήν.

Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως, διὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν νεανικὴν προθυμίαν ποὺ εἶχεν, ἂν καὶ ἦτο εἰς βαθύτατον γῆρας, καὶ τὸν γέροντα ποὺ συμπεριφέρεται ὡς νέος, καὶ νὰ γίνεται τρόπον τινά, περιχαρὴς καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι εἶχεν εὕρει ὡς θησαυρὸν τὴν παρουσίαν τῶν διερχομένων. «Ἐσήκωσεν ὁ Ἀβραάμ», λέγει, «τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες ἵσταντο πλησίον

ἔδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ». Τρέχει καὶ ἵπταται ὁ γέρων· εἶδε γὰρ τὴν θήραν καί, οὐδένα τῆς ἀσθενείας λόγον ποιησάμενος, ἐπὶ τὴν ἄγραν ἔδραμε, καὶ οὐκ ἐκάλεσεν οἰκέτας, οὐκ ἐπέταξε παιδί, οὐδὲν βάναυσον οὐδὲ ῥάθυμον ἐπεδείξατο, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἔδραμε, μονονουχὶ λέγων· μέγας θησαυρός, μεγάλη πραγματεία· δι' ἑαυτοῦ ταύτην ὀφείλω ἐμπορεύσασθαι, μὴ παραδράμῃ με τὸ τοσοῦτο κέρδος. Καὶ ταῦτα ἐποίει ὁ δίκαιος ἀνθρώπους ἀγνῶτας ὁδίτας νομίζων ὑποδέχεσθαι.

4. Μάθωμεν καὶ ζηλώσωμεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. Ἐὰν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, εἰκὸς καὶ ἡμᾶς ποτε ἐπιτυχεῖν τοιαύτης θήρας· μᾶλλον δὲ καὶ ἀεὶ ἐπιτυγχάνομεν, εἰ βουλοίμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, ἵνα μὴ ὀκνῶμεν πρὸς τὴν τοιαύτην φιλοφροσύνην, μηδὲ περιεργαζώμεθα τοὺς παριόντας, φησίν· «Ὃς ἂν δέξηται ἕνα τῶν ἐλαχίστων τούτων ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐμὲ δέχεται». Μὴ τοίνυν πρὸς τὴν εὐτέλειαν τοῦ παριόντος ὅρα, μηδὲ ἐξευτελίσῃς αὐτὸν ἐκ τῶν ὁρωμένων, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι τὸν Δεσπότην ὑποδέχῃ τὸν σὸν διὰ τούτου. Ὅταν γὰρ διὰ τὸ αὐτοῦ ὄνομα τὴν εἰς ἐκεῖνον θεραπείαν ἐπιδείξῃ, ὡσανεὶ ἐκεῖνον ὑποδεξάμενος, οὕτω λήψῃ τὸν μισθόν. Κἂν ῥάθυμος τοίνυν ᾖ καὶ ἠμελημένος ὁ τῆς παρὰ σοῦ φιλοφροσύνης ἀπολαύων, μηδείς σοι λόγος τούτου ἔστω· ἀπηρτισμένος γάρ σοι ὁ μισθὸς δοθήσεται διὰ τὴν εἰς τὸν Δεσπότην τιμὴν τοῦτο ποιοῦντι καὶ ζηλοῦντι τοῦ πατριάρχου τούτου τὴν ἀρετήν. «Καὶ ἰδών», φησί, «προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς».

Καλῶς καὶ τὸ «Προσέδραμε» πρόσκειται, ἵνα μάθῃς ὅτι ὡς ἀγνῶτες παρῄεσαν, καὶ οὐκ ἂν αὐτόματοι ἦλθον ἐπὶ

---

10. Γεν. 18, 2.

του, καὶ μόλις τοὺς εἶδεν ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του, διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῇ»[10]. Τρέχει καὶ πετᾷ ὁ γέρων, διότι εἶδε τὸ θήραμα καί, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ἀδυναμίας, ἔτρεξε διὰ νὰ θηρεύσῃ, καὶ δὲν ἐκάλεσεν οὔτε ὑπηρέτας, οὔτε διέταξε κάποιον δοῦλον διὰ νὰ τοὺς καλέσῃ, οὔτε σκληρότητα ἔδειξεν, οὔτε ὀκνηρίαν, ἀλλὰ ἔτρεξεν ὁ ἴδιος ὡσὰν νὰ ἔλεγε· Μοῦ ἔτυχε μεγάλος θησαυρός, πολὺ ἐμπόρευμα· πρέπει νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῶ μόνος μου αὐτὸ τὸ ἐμπόρευμα, μὴ τυχὸν καὶ μοῦ χαθῇ τὸ τόσον μεγάλο κέρδος. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνεν ὁ δίκαιος μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ὑποδέχετο ἀνθρώπους ἀγνώστους καὶ ὁδοιπόρους.

4. Ἂς μάθωμεν καὶ ἂς γίνωμεν μιμηταὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. Διότι, ἐὰν ἐνεργοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἡμεῖς κάποτε τέτοιο θήραμα· μᾶλλον ὅμως, ἐὰν τὸ θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἐπιτυγχάνωμεν συνεχῶς αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, διὰ νὰ μὴ διστάζωμεν διὰ μίαν τέτοιου εἴδους φιλοφροσύνην, οὔτε νὰ ἐξετάζωμεν τοὺς διερχομένους, λέγει· «ὅποιος θὰ ὑποδεχθῇ ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους πρὸς χάριν μου, εἶναι ὡσὰν νὰ δέχεται ἐμένα». Βλέπεις, λοιπόν, τὴν εὐτέλειαν τοῦ διερχομένου, οὔτε νὰ τὸν περιφρονήσῃς λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς του ἐμφανίσεως, ἀλλὰ νὰ σκεφθῇς, ὅτι δι' αὐτοῦ ὑποδέχεσαι τὸν Κύριόν σου. Διότι ὅταν θὰ προσφέρῃς τὴν φιλοξενίαν σου ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου εἰς ἐκεῖνον, θὰ ἀμειφθῇς, ὡσὰν νὰ ἐφιλοξένησες τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀδιάφορος καὶ ἐπιπόλαιος αὐτὸς ποὺ δέχεται τὴν φιλοξενίαν σου, νὰ μὴ δίνῃς εἰς τοῦτο σημασίαν, διότι ἡ ἀμοιβὴ θὰ σοῦ δοθῇ ὁλόκληρη, ἐφ' ὅσον μὲ αὐτὸ ποὺ κάνεις τιμᾷς τὸν Κύριον καὶ μιμεῖσαι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου. «Καὶ ὅταν τοὺς εἶδεν», λέγει, «ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του, διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθῇ».

Ὀρθῶς χρησιμοποιεῖ τὸ «Προσέδραμε», διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς αὐτὸν αὐτοὶ ποὺ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν,

τὴν σκηνήν. Διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ διαφύγῃ αὐτὸν τὸ πνευματικὸν τοῦτο κέρδος, ὁ γεγηρακώς, ὁ πεπολιωμένος, ὁ ἑκατονταέτης προστρέχει καὶ διὰ τοῦ δρόμου τὴν προθυμίαν ἐπιδείκνυται. «Καὶ θεασάμενος προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπε· κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. Ληφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ λήψομαι ἄρτον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὗ εἵνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

Πολλὴ τῶν τοῦ δικαίου ῥημάτων ἡ ὑπερβολή. Οὐ γάρ, ὅτι ὑπεδέξατο, θαῦμα τοσοῦτον τῆς προθυμίας, ἀλλ' ὅτι μετὰ τοσαύτης σπουδῆς, καὶ οὔτε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν ἀπιδών, οὔτε πρὸς τοὺς παριόντας (ἴσως γὰρ νέοι τινὲς αὐτῷ κατεφαίνοντο), οὐδὲ νομίσας ἀρκεῖν τὴν διὰ τῶν λόγων μόνον προτροπήν, «Προσεκύνησε», φησίν, «ἐπὶ τὴν γῆν», μονονουχὶ καθικετεύων, καὶ σφοδρὰν τὴν παράκλησιν προσάγων, ἵνα μὴ νομισθῇ ἁπλῶς ἀφοσιώσει προτρέπεσθαι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφὴ δεικνύουσα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν καὶ ἄφατον ἀρετήν, φησί· «Προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν», καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων πολλὴν τὴν θερμότητα ἐπιδεικνύμενος, πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην, μεγίστην τὴν φιλοξενίαν, ἄφατον τὴν κηδεμονίαν. Καὶ προσκυνήσας, φησίν, εἶπε· «κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου». Τί ἄν τις κατ' ἀξίαν εἴποι τοῦ δικαίου τούτου; ἢ πῶς ἄν τις αὐτὸν μυρίοις στόμασιν ἐγκωμιάσειε; Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, «Κύριε», τῶν ἐγχωρούντων ἐστὶ τὸ δὲ λέγειν, «Εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον

11. Γεν. 18, 2-5.

καὶ ὅτι δὲν ἦλθον μόνοι των εἰς τὴν σκηνήν. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ χάσῃ αὐτὸ τὸ πνευματικὸν κέρδος ὁ γέρων, ὁ ἔχων λευκὴν τὴν κεφαλήν, ὁ ἑκατονταετής, σπεύδει καὶ μὲ τὴν σπουδὴν φανερώνει τὴν προθυμίαν του. Καὶ ὅταν εἶδεν αὐτοὺς «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς προσεκύνησε καὶ εἶπεν· Κύριε, ἐὰν εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδῃς τὸν δοῦλον σου. Ἂς φέρω λοιπὸν νερὸ καὶ πλύνατε τὰ πόδια σας καὶ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ θὰ σᾶς φέρω ἄρτον διὰ νὰ φάγετε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν δοῦλον σας»[11].

Ὑπερβολικὸν θαυμασμὸν προκαλοῦν οἱ λόγοι τοῦ δικαίου. Ὄχι διότι τοὺς ὑπεδέχθη μόνον, πρᾶγμα ἀξιέπαινον ἐξ αἰτίας τῆς προθυμίας του, ἀλλὰ καὶ διότι ἔκανε τοῦτο μὲ πολὺν αὐθορμητισμὸν καὶ δὲν ἔδωσε σημασίαν οὔτε εἰς τὴν μεγάλην του ἡλικίαν, οὔτε εἰς τὸ ὅτι οἱ ἐπισκέπται ἦσαν μικρότεροι ἀπὸ αὐτὸν (διότι ἴσως μερικοὶ νὰ τοῦ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν νέοι), οὔτε ἐθεώρησεν, ὅτι ἦτο ἀρκετὴ μόνον ἡ προφορικὴ πρόσκλησις, ἀλλ' «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσεκύνησεν αὐτούς», λέγει, καὶ τοὺς παρεκάλει θερμῶς, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τοὺς ἔκανε μίαν ἁπλῆν καὶ τυπικὴν πρότασιν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ ἁγία Γραφὴ δεικνύουσα τὴν πολλὴν καὶ ἀπερίγραπτον ἀρετὴν τοῦ δικαίου λέγει· «Ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσεκύνησεν αὐτούς», δεικνύων καὶ μὲ αὐτήν του τὴν πρᾶξιν καὶ μὲ τοὺς πολὺ θερμούς του λόγους τὴν μεγάλην ταπεινοφροσύνην, τὴν θερμὴν φιλοξενίαν καὶ τὸ ἀπεριόριστον ἐνδιαφέρον του δι' αὐτούς. «Καὶ ἀφοῦ προσεκύνησε», λέγει, «εἶπε· Κύριε, ἐὰν εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδῃς τὸν δοῦλον σου». Ποίους λόγους ἰσαξίους μὲ τοῦ δικαίου θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανείς; ἢ μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν ἐγκωμιάσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ μύρια στόματα; Διότι τὸ νὰ εἰπῇ, «Κύριε», εἶναι κάτι τὸ φυσικόν, ἀλλὰ τὸ νὰ εἰπῇ «Ἐὰν εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου», αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξον. Ὅταν

σου», τοῦτό ἐστι τὸ παράδοξον. Χάριν, φησί, δίδως, οὐ λαμβάνεις. Τοιοῦτον γὰρ ἀληθῶς ἡ φιλοξενία· μᾶλλον λαμβάνει, ἢ δίδωσιν ὁ μετὰ προθυμίας αὐτὴν ἐπιδεικνύμενος.

Ἀλλὰ μηδεὶς τῶν ταῦτα ἀκουόντων ὑποτεμνέσθω τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν καὶ νομιζέτω, ὅτι εἰδὼς τίνες οἱ παραγεγονότες, ταῦτα ἐφθέγγετο. Οὐδὲ γὰρ ἄν, καθὼς καὶ πολλάκις εἴρηται, μέγα τι τοῦτο ἦν, εἰ εἰδὼς ταῦτα ἔλεγεν· ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦτό ἐστιν, ὅτε ὡς ἀνθρώποις προσφερόμενος, τοιαῦτα ἐφθέγγετο ῥήματα. Μὴ θαυμάσῃς δὲ εἰ τριῶν ὄντων τῶν ὑποδεχομένων ὡς πρὸς ἕνα προτεινόμενος ὁ δίκαιος λέγει, «Κύριε». Ἴσως γὰρ ἐπιδοξότερός τις τῶν ἐλθόντων ἐφάνη, πρὸς ὃν ποιεῖται καὶ τὴν παράκλησιν. Εἶτα προϊὼν κοινοποιεῖ τὸν λόγον καί φησι· «Ληφθήτω δὴ ὕδωρ καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν». Καὶ πάλιν, «Καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ φάγεσθε ἄρτον, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὗ εἵνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

Ὁρᾷς πῶς οὐκ εἰδὼς τίνες εἰσί, καθάπερ ἀνθρώποις διαλεγόμενος παριοῦσιν, οὕτω κοινὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται τὴν προτροπὴν καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον παῖδα ἑαυτὸν καλῶν; Καὶ ὅρα πῶς προλέγει τῆς τραπέζης αὐτοῦ τὴν εὐτέλειαν, μᾶλλον δὲ τὴν πολυτέλειαν. «Ληφθήτω δὴ ὕδωρ», φησί, «καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον». Ἐπειδὴ γάρ, φησί, κεκμήκατε καὶ πολὺν τὸν καύσωνα ὑπεμείνατε, διὰ τοῦτο ἀξιῶ μὴ παρελθεῖν τὸν παῖδα ὑμῶν. Μὴ γὰρ μέγα τί ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ γινόμενον; Ὕδωρ ἔχω παρασχεῖν μόνον, ὑπὲρ τοῦ νιψαμένους ὑπὸ τὸ δένδρον τὸν πολὺν ὑμᾶς κάματον ἀποθέσθαι. Εἶτα καὶ τῆς τραπέζης λέγει τὴν ἰδέαν. Μὴ νομίσητε πολυτελές τι παραθήσειν

φιλοξενῆσαι χρεωστᾶς εὐγνωμοσύνην, δὲν σοῦ χρεωστοῦν. Τέτοια πράγματι εἶναι ἡ φιλοξενία· ὁ φιλοξενῶν μὲ προθυμίαν μᾶλλον λαμβάνει, παρὰ προσφέρει.

Κανεὶς ὅμως ἀπὸ ὅσους ἀκούουν αὐτὰ νὰ μὴ μειώσῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζε, ποῖοι ἦσαν οἱ ἐπισκέπται. Διότι, ὅπως ἐλέχθη πολλὰς φοράς, δὲν θὰ εἶχε μεγάλην ἀξίαν, ἐὰν ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεσκέφθησαν, ἀλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον εἶναι αὐτό, τὸ ὅ,τι ἔλεγε τὰ λόγια αὐτὰ δι' ἀνθρώπους ποὺ ἤθελε νὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ. Μὴ ἀπορήσῃς ὅμως, ἐὰν ὁ δίκαιος, ἐνῷ ἦσαν τρεῖς οἱ φιλοξενούμενοι, ἀπευθύνεται ὡσὰν πρὸς ἕνα καὶ λέγει, «Κύριε». Διότι ἴσως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεσκέφθησαν νὰ ἐφάνη εἰς αὐτὸν περισσότερον μεγαλοπρεπής, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ ἀπευθύνει τὴν παράκλησιν. Ἔπειτα συνεχίζων ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους καὶ λέγει· «Ἂς φέρουν λοιπὸν νερὸ καὶ ἂς πλύνουν τὰ πόδια σας». Καὶ πάλιν· «Καὶ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ φάγετε ἄρτον καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ συνεχίσατε τὸν δρόμον σας, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν δοῦλον σας».

Βλέπεις πῶς, μὴ γνωρίζων ποῖοι εἶναι καὶ ὁμιλῶν ὡσὰν πρὸς ἀνθρώπους περαστικούς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προτρέπει αὐτοὺς καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του δοῦλον καὶ μίαν καὶ δύο φοράς; Καὶ πρόσεχε πῶς προλέγει τὴν εὐτέλειαν τῆς τραπέζης του, μᾶλλον δὲ τὴν πολυτέλειαν. «Ἂς φέρουν νερό», λέγει, «καὶ ἂς νίψουν τὰ πόδια σας καὶ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον». Ἐπειδή, λέγει ἔχετε κουρασθῆ καὶ ἔχετε ὑποφέρει πολὺν ζέστην, διὰ τοῦτο ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ περιφρονήσετε τὸν δοῦλον σας. Μήπως δηλαδὴ εἶναι πολὺ σπουδαῖον αὐτὸ ποὺ κάνω; Νερὸ ἔχω νὰ σᾶς προσφέρω μόνον, ὥστε, ἀφοῦ πλυθῆτε, νὰ ἀναπαυθῆτε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον. Ἔπειτα τοὺς ἀναφέρει καὶ τὸ τί θὰ φάγουν. Μὴ νομίσετε, ὅτι θὰ σᾶς προσφέρω κάποιο πλούσιον φαγητὸν ἢ ποικιλίαν καρυκευμάτων ἢ διάφορα

ὑμῖν ἢ καρυκευμάτων ποικιλίαν ἢ ὄψων διαφοράν· ἄρτον φάγεσθε, καὶ οὕτω «Παρελεύσεσθε, οὗ εἵνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν».

5. Εἶδες πῶς διαφόροις κέχρηται τρόποις, βουλόμενος δυσωπῆσαι τοὺς παριόντας, καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων, καὶ διὰ πάντων ἐπισπάσασθαι αὐτοὺς θέλων. Πρῶτον μὲν γάρ, προσεκύνησεν, εἶτα κυρίους καλεῖ καὶ ἑαυτὸν παῖδα· εἶτα λέγει τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ γενέσθαι εἰς αὐτούς, ἐξευτελίζων καὶ δεικνὺς οὐδὲν μέγα ὄν. Ὕδωρ γάρ, φησί, τὸ πᾶσιν ἀνειμένον ἔχω παρασχεῖν εἰς τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ἄρτον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς δρυὸς σκέπην. Μὴ δὴ ἐξευτελίσητέ μου τὴν σκηνήν, μὴ ὑπερίδητέ μου τὸ γῆρας, μὴ ἀνανεύσητε πρὸς τὴν ἐμὴν παράκλησιν. Οἶδα ὅσην ὑπεμείνατε ταλαιπωρίαν, στοχάζομαι τοῦ καύσωνος τὴν φλόγα διὰ τοῦτο ἀνεθῆναι μικρὸν ὑμᾶς βούλομαι.

Ποῖος πατὴρ φιλόστοργος πρὸς παῖδα τοσαύτην ἂν ἐπεδείξατο φιλοφροσύνην, ὅσην οὗτος πρὸς τοὺς ἀγνῶτας καὶ ξένους καὶ οὐδαμόθεν αὐτῷ τέως γνωρίμους; Ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ σπουδῆς προσῆλθε καὶ πολλοῦ τοῦ τόνου, ἐπέτυχε τῆς ἄγρας καὶ τὴν θήραν εἴσω τῶν δικτύων λαβεῖν ἠδυνήθη. «Καὶ εἶπαν», φησίν· «οὕτω ποιήσομεν, καθὰ εἴρηκας». Ἀνεζωπύρησεν ὁ πρεσβύτης. Ἐν χερσί, φησίν, ἔχω τὸν θησαυρόν, τοῦ πλούτου ἐπελαβόμην, ἐπελαθόμην λοιπὸν τοῦ γήρως. Καὶ ὅρα αὐτὸν πάνυ γαννύμενον τῷ πράγματι, καὶ μονονουχὶ σκιρτῶντα, καὶ καθάπερ τὰ μυρία ἀγαθὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἐπιφερόμενον, οὕτως ἡδόμενον.

Καὶ ἔσπευσεν Ἀβραάμ», φησίν, «ἐπὶ τὴν σκηνήν». Ὥσπερ, ἡνίκα ἐπὶ τὴν θήραν αὐτῶν ἐπείγετο, ἐμήνυσεν αὐτοῦ τὸν τόνον καὶ τὴν προθυμίαν ἡ θεία Γραφή, εἰποῦσα, «Προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς», οὕτω καὶ νῦν ἐπειδὴ εἶδε

---

12. Γεν. 18, 5.
13. Γεν. 18, 6.

πολυτελῆ φαγητά. Ἄρτον μόνον θὰ φάγετε καὶ ἔτσι «Θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν δοῦλόν σας».

5. Εἶδες πῶς χρησιμοποιεῖ διαφόρους τρόπους, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἱκετεύσῃ τοὺς ἐπισκέπτας, καὶ μὲ τὰς κινήσεις καὶ μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὸ κάθε τι νὰ τοὺς πείσῃ. Διότι κατ' ἀρχήν, λέγει, τοὺς προσεκύνησεν, ἔπειτα ἀποκαλεῖ αὐτοὺς κυρίους καὶ τὸν ἑαυτόν του δοῦλον. Ἔπειτα λέγει αὐτὰ ποὺ θὰ κάνῃ δι' αὐτούς, θεωρῶν αὐτὸ εὐτελὲς καὶ δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖον. Διότι, λέγει, ἔχω νὰ προσφέρω διὰ τὰ πόδια σας νερὸ ποὺ ἔχει δοθῆ εἰς ὅλους καὶ ἄρτον καὶ τὴν σκιὰν κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν. Μὴ ὑποτιμήσετε λοιπὸν τὴν σκηνήν μου, μὴ περιφρονήσετε τὴν γεροντικήν μου ἡλικίαν, μὴ ἀρνηθῆτε τὴν παράκλησίν μου. Γνωρίζω πόσον ἐταλαιπωρήθητε, φαντάζομαι τὴν φοβερὰν ζέστην καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν θέλω νὰ σᾶς προσφέρω κάποιαν μικρὰν ἀνακούφισιν.

Ποῖος φιλόστοργος πατέρας θὰ ἔδειχνε πρὸς τὸν υἱόν του τόσην φιλοφροσύνην, ὅσην ἔδειξεν ὁ πατριάρχης πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγνώστους καὶ ξένους, τοὺς ὁποίους δὲν ἐγνώριζε καθόλου ἐκ τῶν προτέρων; Ἐπειδὴ ὅμως προσῆλθε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν ἐπέτυχε τὸ θήραμα καὶ συνέλαβεν αὐτὸ μέσα εἰς τὰ δίκτυά του. «Καὶ αὐτοί», λέγει, «εἶπον· θὰ κάνωμεν ἔτσι ὅπως εἶπες»[12]. Ὁ γέρων ἐνεψυχώθη. Ἔχω, λέγει, εἰς τὰ χέρια μου τὸν θησαυρόν, κρατῶ τὸν πλοῦτον καὶ ἐλησμόνησα πλέον τὸ γῆρας μου. Καὶ πρόσεχε πόσον ἀστράπτει ἀπὸ χαρὰν διὰ τὸ γεγονὸς αὐτό, καὶ σκιρτῶν, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ χαρὰν καὶ ὡσὰν νὰ κρατᾷ εἰς τὰ χέρια του ἀνυπολόγιστα ἀγαθά, νοιώθει τόσην χαράν.

«Καὶ ἔτρεξεν», λέγει, «ὁ Ἀβραὰμ πρὸς τὴν σκηνήν»[13]. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἔσπευδε διὰ νὰ τοὺς προσκαλέσῃ, μᾶς ἐφανέρωσεν ἡ Γραφὴ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν προθυμίαν μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ἔτρεξε διὰ νὰ τοὺς συναντήσῃ», κατὰ τὸν ἴδιον

τοὺς ἄνδρας καὶ κατώρθωσεν, ὅπερ ἐπεθύμει, οὐδὲ οὕτως ἵστησι τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ θερμότερον πάλιν ἐπιδείκνυσι τὸν ἔρωτα, οὐδὲ ἐπειδὴ ἐν ἀσφαλείᾳ γέγονε, λοιπὸν ῥαθυμότερος κατέστη. Ὅπερ πολλάκις ἡμεῖς ὑπομένομεν καὶ παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐνίοτε πολλὴν ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδήν, ἐπειδὰν δὲ τοῦ πράγματος ἐντὸς γενώμεθα, οὐ τὸν ἴσον πόνον εἰσφέρομεν. Ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ τί; Πάλιν σπεύδει καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γεγηρακὼς ἐπὶ τὴν σκηνὴν πρὸς Σάρραν, «Καὶ εἶπεν αὐτῇ· σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως.

Σκόπει πῶς καὶ τὴν Σάρραν κοινωνὸν λαμβάνει τῆς θήρας καὶ πῶς αὐτὴν ἐξεπαίδευσε ζηλοῦν αὐτοῦ τὴν ἀρετήν. Καὶ γὰρ κἀκείνην παρορμᾷ μὴ ῥαθύμως τῇ χρείᾳ προσελθεῖν, ἀλλά, «Σπεῦσον», φησί. Τῆς μεγάλης ἐπιτύχωμεν πραγματείας, μὴ ἀπολέσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «Σπεῦσον, καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως». Ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, ἐβούλετο κοινωνὸν τῶν μισθῶν λαμβάνειν καὶ τῶν ἀντιδόσεων καὶ τὴν τοῦ βίου γενομένην αὐτῷ κοινωνόν. Διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, οὐδενὶ τῶν παιδισκῶν τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ τῇ προβεβηκυίᾳ; ἐννενήκοντα γὰρ ἐτῶν ἐτύγχανεν οὖσα. Καὶ οὐκ ἀνανεύει ἡ Σάρρα πρὸς τὸ ἐπίταγμα, ἀλλὰ τὴν ἴσην καὶ αὐτὴ προθυμίαν εἰσφέρει.

Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες· ἄνδρες μὲν οὖν, ἵνα οὕτω τὰς ἑαυτῶν συνοίκους ἐκπαιδεύωσιν, ἐπειδὰν πνευματικόν τι κέρδος παρεμπέσῃ, μὴ διὰ τῶν οἰκετῶν τοῦτο πληροῦν, ἀλλὰ δι' ἑαυτῶν ἅπαντα διαπράττεσθαι· γυναῖκες δέ, ἵνα σπεύδωσι κοινωνεῖν τοῖς ἀνδράσι τῶν τοιούτων κατορθωμάτων, καὶ μὴ ἐπαισχύνωνται τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὴν εἰς τούτους θεραπείαν, ἀλλὰ μιμείσθωσαν τὴν Σάρραν τὴν πρεσβῦτιν, τὴν ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ πονεῖν καταδεχομένην,

14. Γεν. 18, 6. Ἓν ἑβραϊκὸν μέτρον ἰσοῦται μὲ 13,62 κιλά.

τρόπον καὶ τώρα, ὅταν εἶδε τοὺς ἄνδρας καὶ ἐπέτυχεν αὐτὸ ποὺ ἐπεθύμει, οὔτε ἔτσι δὲν ἐξαντλεῖ τὴν προθυμίαν του, ἀλλὰ φανερώνει πάλιν μὲ μεγαλυτέραν θέρμην τὸν πόθον του, οὔτε ἀδιαφορεῖ πλέον ἐπειδὴ ἐπέτυχεν αὐτὸ ποὺ ἤθελεν. Αὐτὸ ἀκριβῶς παθαίνομεν πολλὰς φορὰς καὶ ἡμεῖς καὶ ἐνίοτε μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπιδεικνύομεν πολὺ ἐνδιαφέρον, ὅταν ὅμως ἐπιτύχωμεν αὐτὸ ποὺ θέλομεν, δὲν καταβάλλομεν τὸν ἴδιον κόπον ἐν συνεχείᾳ. Ἀλλ' ὁ δίκαιος δὲν ἐνήργησε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον· ἀλλὰ τί κάνει; Βιάζεται πάλιν καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γέρων πρὸς τὴν σκηνήν, ὅπου ἦτο ἡ Σάρρα· «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν· βιάσου καὶ ζύμωσε τρία μέτρα σιμιγδάλι»[14].

Πρόσεχε πῶς καὶ τὴν Σάρραν κάνει μέτοχον τῆς ἀρετῆς καὶ πῶς τὴν ἐξεπαίδευσε νὰ τὸν μιμῆται εἰς τὴν ἀρετήν. Καθ' ὅσον παρακινεῖ καὶ ἐκείνην νὰ μὴ πλησιάσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος πλήρης ἀδιαφορίας, ἀλλὰ τῆς λέγει «Σπεῦσε». Εὕρομεν μίαν μεγάλην εὐκαιρίαν, ἂς μὴ χάσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «βιάσου καὶ ζύμωσε τρία μέτρα σιμιγδάλι». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀντελήφθη τὸ μέγεθος τῆς ἐπιτυχίας, ἤθελε νὰ ἔχῃ μέτοχον τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν μισθῶν καὶ αὐτήν, ποὺ εἶχε σύντροφον εἰς τὴν ζωήν του. Εἰπέ μου, διατί δὲν διέταξε νὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ κάποια ἀπὸ τὰς δούλας, ἀλλὰ εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἦτο γηρασμένη; διότι αὐτὴ ἦτο τότε ἐνενήντα ἐτῶν. Καὶ ἡ Σάρρα δὲν ἀρνεῖται τὴν παραγγελίαν, ἀλλὰ δείχνει τὴν ἰδίαν προθυμίαν μὲ αὐτόν.

Ἂς τὸ ἀκούουν οἱ ἄνδρες, ἂς τὸ ἀκούουν αἱ γυναῖκες. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες διὰ νὰ ἐκπαιδεύουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰς συζύγους των ὥστε, ὅταν προκύψῃ κάποιο πνευματικὸν κέρδος, νὰ μὴ τὸ κάνουν μέσῳ τῶν δούλων, ἀλλὰ νὰ τὰ κάνουν ὅλα μόναι των. Αἱ δὲ γυναῖκες, διὰ νὰ σπεύδουν μὲ προθυμίαν νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄνδρας εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ νὰ μὴ ἀποφεύγουν τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν ποὺ τοὺς ἐπισκέπτονται, ἀλλὰ νὰ μιμοῦνται τὴν γερόντισσαν Σάρραν, ἡ ὁποία εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν δὲν

καὶ τὰ τῶν παιδισκῶν ἔργα ἐπιτελεῖν. Ἀλλ' οἶδα ὅτι οὐδεὶς ἀνέξεται τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων. Νῦν γὰρ ἡμῖν ἀπ' ἐναντίας ἐκείνῃ πάντες βαδίζειν ἐπείγονται, καὶ πολλὴ ἡ βλακεία ταῖς γυναιξί, καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἱματίων, περὶ τὰ χρυσία καὶ τὰ περιδέρραια καὶ τὸν ἔξωθεν καλλωπισμόν, καὶ τῆς ψυχῆς οὐδεμία πρόνοια. Καὶ οὐδὲ Παῦλος αὐτῶν καθικνεῖται βοῶν καὶ λέγων· «Μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ». Ὅρα τὴν οὐρανομήκη ταύτην ψυχήν, πῶς οὐκ ἐνόμισεν αἰσχρὸν αὐτῷ εἶναι μέχρι τούτου τὸν λόγον ποιήσασθαι καὶ ἐπὶ ἐμπλεγμάτων περαινέσαι. Εἰκότως· πᾶσα γὰρ αὐτῷ ἡ σπουδὴ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἦν. Ἐπεὶ οὖν εἶδεν ὅτι ταῦτα μάλιστα τῆς ψυχῆς τὸν ὄλεθρον ἐργάζεται, διὰ τοῦτο οὐδὲν παρῃτήσατο τῶν προσηκόντων εἰς διδασκαλίαν ταῖς ταῦτα νοσούσαις· ἀλλά φησιν, εἰ βούλει κοσμεῖσθαι, τὸν ἀληθῆ κοσμοῦ κόσμον, ὃν πρέπει γυναιξὶν εὐσεβέσι· τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις κοσμοῦ. Οὗτος τῆς ψυχῆς ὁ κόσμος, οὗτος οὐδεμίαν παρὰ τῶν ἔξωθεν κατάγνωσιν δέχεται, τοῦτον οὐδεὶς ἀποσυλῆσαι δυνήσεται, οὗτος ἀνάλωτος μένει διηνεκῶς. Ἀπὸ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ἔξωθεν μυρία τίκτεται κακά· καὶ οὔπω λέγω τὴν τῆς ψυχῆς λύμην, τὴν ἐντεῦθεν φυομένην ἀλαζονείαν, τὴν ὑπεροψίαν τὴν κατὰ τῶν πλησίον, τοῦ φρονήματος τὴν ἀπόνοιαν, τῆς ψυχῆς τὴν διαφθοράν, τῶν ἡδονῶν τῶν ἀτόπων τὸν ἑσμόν· ἀλλ' ὅτι καὶ ἁλωτὸς ὁ κόσμος οὗτος καὶ οἰκετῶν κακουργίαις, καὶ λῃστῶν ἐφόδῳ, καὶ συκοφαντῶν ἐπιβουλαῖς, καὶ μυρία ἂν

15. Α' Τιμ. 2, 9.

ἀπέφευγε τοὺς κόπους καὶ ἐξετέλει τὰς ἐργασίας τῶν δούλων. Γνωρίζω ὅμως, ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθῇ κανεὶς τὰ ὅσα σᾶς λέγω. Διότι τώρα ὅλοι φροντίζουν νὰ συμπεριφέρωνται κατὰ διαφορετικὸν τρόπον ἀπ' ὅ,τι αὐτή, καὶ πολλὴ ἀνοησία κατέχει τὰς γυναῖκας καὶ μεγάλη φροντὶς προκαταβάλλεται διὰ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, διὰ τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ περιδέραια καὶ τὸν ἐξωτερικὸν καλλωπισμόν, ἐνῷ δὲν φροντίζουν καθόλου διὰ τὴν ψυχήν. Καὶ δὲν τὰς συγκινεῖ οὔτε ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ λέγει· «Μὴ ἀσχολεῖσθε μὲ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης ἢ μὲ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, μὲ τοὺς μαργαρίτας ἢ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα»[15]. Πρόσεχε τὴν οὐρανομήκη αὐτὴν ψυχὴν πῶς δὲν ἐθεώρησε μικροπρέπειαν τὸ νὰ συζητῇ μέχρι καὶ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ δίδῃ συμβουλὰς καὶ διὰ τὸ πλέξιμον τῆς κόμης. Καὶ κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον· διότι ὅλη ἡ προσπάθειά του ἀπέβλεπεν εἰς τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ προκαλοῦν κατ' ἐξοχὴν τὴν καταστροφὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ διδαχθοῦν αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἔχουν αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ λέγει· ἐὰν θέλῃς νὰ στολίζεσαι, νὰ στολίζεσαι μὲ τὰ πραγματικὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα τεργιάζουν εἰς εὐσεβεῖς γυναῖκας. Νὰ στολίζεσαι δηλαδὴ μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Αὐτὰ εἶναι τὸ πραγματικὸν κόσμημα τῆς ψυχῆς, αὐτὰ δὲν ἐπιδέχονται καμμίαν κατηγορίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, αὐτὸν τὸν πλοῦτον κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν κλέψῃ, αὐτὰ μένουν διαρκῶς ἀδαπάνητα. Διότι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ κοσμήματα γεννοῦνται ἀμέτρητα κακά. Καὶ δὲν ὁμιλῶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀλαζονείαν, ἡ ὁποία γεννᾶται ἀπὸ αὐτά, διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον περιφρόνησιν, διὰ τὴν ἀνόητον συμπεριφοράν, διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρανόμων ἡδονῶν, ἀλλ' ὅτι τὰ κοσμήματα αὐτὰ εἶναι εὐάλωτα καὶ ἀπὸ τὰς πανουργίας τῶν δούλων καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν λῃστῶν, καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν συκοφαντῶν, καὶ ἄλλα ἀμέτρητα κακὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ

τις εὕροι ἐντεῦθεν φυλόμενα κακὰ καὶ ἀηδίας διηνεκεῖς.

Ἀλλ' οὐχ ἡ Σάρρα τοιαύτη· ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐκέκτητο· δι' ὃ καὶ ἀξία τοῦ πατριάρχου ἦν, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἔσπευσε καὶ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἔδραμεν, οὕτω καὶ ἐκείνη μετὰ σπουδῆς τὸ ἐπιταχθὲν ἐπλήρου καὶ ἐφύρα τρία μέτρα σεμιδάλεως. Ἐπειδὴ γὰρ τρεῖς ἦσαν οἱ παραγεγονότες, τρία μέτρα ἐκέλευσε φυραθῆναι, ὥστε θᾶττον φθάσαι τοὺς ἄρτους. Καὶ τοῦτο διαταξάμενος εἰς τὰς βοῦς πάλιν αὐτὸς ἔδραμεν. Ὢ γέροντος νεότης, ὢ ψυχῆς τόνος· τρέχει ἐπὶ τὰς βοῦς καὶ οὐκ ἀφίησί τινα τῶν οἰκετῶν ἀπελθεῖν, διὰ πάντων δεικνὺς τοῖς παραγεγονόσιν, ὅσης ἡδονῆς ἐπληρώθη, καὶ ὅπως μέγα τι ἡγεῖται τὴν αὐτῶν παρουσίαν, καὶ ὅτι θησαυρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζει. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «μοσχάριον ἁπαλὸν καὶ καλόν». Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν ἐκλογὴν ἐποιήσατο, καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ὄντων λαβὼν δίδωσι τῷ παιδί, κἀκεῖνον κατεπείγων μὴ μελλῆσαι, ἀλλὰ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι.

6. Σκόπει πῶς πάντα μετὰ τάχους, μετὰ προθυμίας ζεούσης, μετὰ ἱλαρότητος, μετὰ χαρᾶς, μετὰ πολλῆς τῆς θυμηδίας γίνεται. «Καὶ ἐτάχυνεν ὁ παῖς τοῦτο ποιῆσαι», φησί. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἠρέμει ὁ γέρων, ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ὑπηρέτου ἵσταται. «Καὶ λαβὼν βούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον ὃ ἐποίησε, παρέθηκεν αὐτοῖς». Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖ καὶ παρατίθησι. Καὶ οὐδὲ ἄξιον ἑαυτὸν ἐνόμισε τοῦ συγκαθεσθῆναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκείνων ἐσθιόντων παρειστήκει αὐτὸς ὑπὸ τὸ δένδρον. Ὢ φιλοξενίας μέγεθος, ὢ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολή, ὢ φιλοθέου γνώμης ἐπίτασις· παρειστήκει ὁ ἑκατονταέτης οὗτος ἄνθρωπος ἐσθιόντων αὐτῶν. Ἐμοὶ δοκεῖ ὑπὸ τοῦ πόθου πολλοῦ καὶ τῆς προθυμίας καὶ τῆς ἀσθενείας ἀνώτερον αὐτὸν τότε γεγενῆσθαι καὶ ἰσχύν τινα προσλαβεῖν.

---

16. Γεν. 18, 7.
17. Γεν. 18, 7.
18. Γεν. 18, 8.

κανεὶς καὶ διαρκεῖς στενοχωρίας.

Ἀλλ' ἡ Σάρρα δὲν ἦτο τέτοια, ἀλλὰ ἐκοσμεῖτο μὲ τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα. Διὰ τοῦτο ἦτο καὶ ἀνταξία τοῦ πατριάρχου καὶ ὅπως ἔσπευσεν ἐκεῖνος καὶ ἔτρεξε πρὸς τὴν σκηνήν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐκείνη ἐξετέλει μὲ προθυμίαν τὴν ἐντολήν του καὶ ἐζύμωνε τρία μέτρα σιμιγδάλεως. Διότι ἐπειδὴ ἦσαν τρεῖς οἱ ἐπισκέπται, διὰ τοῦτο παρήγγειλε εἰς αὐτὴν νὰ ζυμώσῃ τρία μέτρα, ὥστε ὁ ἄρτος νὰ εἶναι ἀμέσως ἕτοιμος. Καὶ ἀφοῦ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν παραγγελίαν, ὁ ἴδιος ἔτρεξε πρὸς τὰ βόδια του. Ὢ νεότης τοῦ γέροντος, ὢ ἀκμαιότης ψυχῆς. Ὁ ἴδιος τρέχει πρὸς τὰ βόδια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πάῃ κάποιος δοῦλος του, ἀποδεικνύων εἰς τοὺς ἐπισκέπτας μὲ τὸ κάθε τι, πόσον ἐχάρη καὶ πόσον σπουδαῖον γεγονὸς θεωρεῖ τὴν παρουσίαν αὐτῶν καὶ ὅτι θεωρεῖ αὐτὸ τὸ συμβὰν ὡς θησαυρόν. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «μόσχον μικρὸν καὶ τρυφερόν»[16]. Αὐτὸς μόνος του ἔκανε τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅσα εἶχε τὸ ἔδωσεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, διὰ νὰ τὸ ἑτοιμάσῃ, καὶ λέγει καὶ εἰς ἐκεῖνον νὰ μὴ ἀργοπορήσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλο ἐνδιαφέρον.

6. Πρόσεχε πῶς ὅλα γίνονται μὲ ταχύτητα, μὲ θερμὴν προθυμίαν, μὲ εὐχαρίστησιν, μὲ χαράν, μὲ πολλὴν εὐθυμίαν. «Καὶ ὁ ὑπηρέτης», λέγει, «ἔτρεξε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν του»[17]. Καὶ οὔτε ἔτσι ἡσύχαζεν ὁ γέρων, ἀλλὰ κατέχει καὶ πάλιν τὴν θέσιν τοῦ ὑπηρέτου. «Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε βούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον ποὺ εἶχεν ἑτοιμάσει, τὰ προσέφερεν εἰς αὐτούς»[18]. Αὐτὸς μόνος του τὰ ἑτοιμάζει ὅλα καὶ μόνος του τὰ προσφέρει. Καὶ δὲν ἐθεώρησεν ἄξιον τὸν ἑαυτόν του νὰ καθήσῃ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλ' ἐνῷ αὐτοὶ ἔτρωγον, αὐτὸς ἵστατο ὄρθιος κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν. Ὢ μέγεθος φιλοξενίας, ὢ ὑπερβολικὴ ταπεινοφροσύνη, ὢ ἔντασις εὐσεβοῦς ψυχῆς. Ὁ ἑκατονταετὴς αὐτὸς ἄνθρωπος ἵστατο ὄρθιος, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἔτρωγον. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀπὸ τὸν πολὺν πόθον καὶ τὴν μεγάλην προθυμίαν ἔγινε περισσότερον ἀκμαῖος καὶ ἀπέκτησε μεγα-

Εἴωθε γὰρ πολλάκις ἡ τῆς ψυχῆς προθυμία, ἐπειδὰν ἐρρωμένη ᾖ, νικᾶν τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν. Εἱστήκει τοίνυν ὁ πατριάρχης, καθάπερ οἰκέτης, μεγίστην τιμὴν ταύτην ἡγούμενος τοῦ καταξιωθῆναι ὑπηρετήσασθαι τοῖς παροῦσι καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας κάματον αὐτῶν παραμυθήσασθαι.

Εἶδες ὅση τοῦ δικαίου ἡ φιλοξενία; Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο σκόπει, ὅτι ἄρτους παρέθηκε καὶ τὸ μοσχάριον, ἀλλ᾽ ἐκεῖνο λογίζου, μεθ᾽ ὅσης τιμῆς, μεθ᾽ ὅσης ταπεινοφροσύνης τὰ τῆς φιλοξενίας ἐπεδείκνυτο· οὐ καθάπερ οἱ πολλοί, κἂν ποιήσωσί ποτέ τι τοιοῦτον, μέγα φρονοῦσι κατὰ τῶν ὑποδεχθέντων καὶ πολλάκις καὶ ὑπερορῶσιν αὐτῶν διὰ τὴν φθάσασαν εἰς αὐτοὺς θεραπείαν. Τοῦτο δὲ ὅμοιόν ἐστι τῷ τινα πλοῦτον συναγαγόντα καὶ περιφέροντα, ἐκ τῶν χειρῶν ἅπαντα ῥῖψαι τὰ συλλεγέντα. Ὁ γὰρ μετὰ ἀπονοίας τι ἐργαζόμενος καὶ οὕτω ποιῶν ὡς παρέχων μᾶλλον ἢ λαμβάνων, οὐκ οἶδεν ὃ διαπράττεται· διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι καὶ τὸν ἐκ τούτου μισθόν. Ἀλλ᾽ ὁ δὲ δίκαιος οὗτος εἰδὼς ὅπερ εἰργάζετο, διὰ τῶν γινομένων ἁπάντων ἐδείκνυ τῆς ψυχῆς τὴν μακροθυμίαν. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ δαψιλείας καὶ πολλῆς τῆς ἱλαρότητος ἔσπειρε τὴν φιλοξενίαν, παραχρῆμα δαψιλεῖ τῇ χειρὶ τὰ δράγματα ἐδέχετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε καὶ οὐδὲν ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ τέλος ἔλαβε τὰ τῆς φιλοξενίας καὶ ἐδείχθη τοῦ δικαίου ἡ ἀρετή, τότε λοιπόν, ἵνα μάθῃ ὁ δίκαιος οἵων ἐπέτυχε καὶ ὅσων αὐτῷ τῶν ἀγαθῶν αἰτία γεγένηται ἡ τῆς φιλοξενίας ὑπόθεσις, ἐκκαλύπτει ἑαυτὸν ὁ παραγεγονὼς καὶ κατὰ μικρὸν ὑποδείκνυσι τῷ δικαίῳ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὸ μέγεθος. Ἰδὼν γὰρ αὐτὸν παρεστῶτα παρὰ τὴν δρῦν καὶ διὰ τῆς στάσεως τὴν πολλὴν τιμὴν καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνύμενον, φησὶ πρὸς αὐτόν·

λυτέραν δύναμιν. Διότι συνηθίζεται πολλὰς φορὰς ἡ προθυμία τῆς ψυχῆς, ὅταν εἶναι πολὺ δυνατή, νὰ ὑπερνικᾷ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος. Ἵστατο λοιπὸν ὁ πατριάρχης ὡσὰν ὑπηρέτης, θεωρῶν μεγάλην τιμὴν τὸ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς φιλοξενουμένους καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας.

Εἶδες πόσον μεγάλη ἦτο ἡ φιλοξενία τοῦ δικαίου; Μὴ σκέπτεσαι βέβαια αὐτό, τὸ ὅτι τοὺς προσέφερε μόνον ἄρτον καὶ μόσχον, ἀλλὰ ἀναλογίσου ἐκεῖνο, μὲ πόσην τιμὴν δηλαδὴ καὶ μὲ πόσην ταπεινοφροσύνην ἐπεδείκνυε τὴν φιλοξενίαν του. Δὲν συμπεριεφέρθη ὅπως οἱ περισσότεροι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν κάνουν κάτι παρόμοιον, ὑπερηφανεύονται πρὸς τοὺς φιλοξενουμένους καὶ πολλὰς φορὰς καὶ περιφρονοῦν αὐτοὺς διὰ τὴν φιλοξενίαν ποὺ τοὺς παρέσχον. Ἡ συμπεριφορὰ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ συγκεντρώνει πλοῦτον καὶ ἐνῷ τὸν μεταφέρει, πετᾷ ἀπὸ τὰ χέρια του αὐτὰ ποὺ εἶχε συγκεντρώσει. Διότι αὐτὸς ποὺ κάνει κάτι χωρὶς καλὴν διάθεσιν καὶ φιλοξενεῖ κάποιον μὲ τὴν γνώμην, ὅτι προσφέρει μᾶλλον παρὰ ὅτι λαμβάνει, δὲν γνωρίζει αὐτὸ ποὺ κάνει καὶ δι' αὐτὸ χάνει τὸν μισθόν του ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν. Ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε, τί ἔκανε, μὲ ὅλα ὅσα ἔκανε ἐφανέρωνε τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἐπειδὴ ἔκανε τὴν φιλοξενίαν μὲ πολλὴν ἀφθονίαν καὶ μὲ εὐχάριστον διάθεσιν, διὰ τοῦτο ἐδέχθη ἀμέσως μὲ ἀφθονίαν εἰς τὰ χέρια του τὴν καρποφορίαν. Διότι ὅταν ἔκαμεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν ἐλησμόνησε τίποτε καὶ ἡ φιλοξενία ἔλαβε τέλος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ἔγινε φανερά, τότε ἀκριβῶς διὰ νὰ μάθῃ ὁ δίκαιος, ποίους ἀνθρώπους εἶχεν ἐπιτύχει καὶ πόσων ἀγαθῶν αἰτία ἔγινε δι' αὐτὸν αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς φιλοξενίας, ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτόν του ὁ ἐπισκέπτης καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον φανερώνει εἰς τὸν δίκαιον τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. Ὅταν λοιπὸν εἶδε τὸν δίκαιον νὰ ἵσταται κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ μὲ τὴν στάσιν του τὴν μεγάλην

«Ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου;». Εὐθέως διὰ τῆς ἐρωτήσεως παρῄνιξεν αὐτῷ, δεικνὺς ὡς οὐχ ὁ τυχὼν ἐστιν ὁ παραγεγονώς, εἴ γε καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν ἠπίστατο. Ὁ δέ φησιν· «Ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ». Καὶ ἐπεὶ ἔμελλε λοιπόν, ὡς Θεός, ὑπισχνεῖσθαι αὐτῷ τὰ ὑπὲρ φυσιν, διὰ τοῦτο καὶ τῷ εἰπεῖν τὴν προσηγορίαν τῆς Σάρρας ἐσήμανεν, ὅτι ὑπὲρ ἄνθρωπόν ἐστιν ὁ εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ καταχθείς. «Ἐπαναστρέφων γάρ», φησίν, «ἥξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας καὶ ἕξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου».

Ἰδοὺ τῆς φιλοξενίας οἱ καρποί, ἰδοὺ τῆς προθυμίας τῆς ἐπιτεταμένης ὁ μισθός, ἰδοὺ τῶν καμάτων τῆς Σάρρας αἱ ἀμοιβαί. «Ἐκείνη δέ», φησίν, «ἤκουσε παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς ἑστῶσα ὄπισθεν. Καὶ τοῦτο ἀκούσασα, ἐγέλασε καθ' ἑαυτήν, λέγουσα· οὔπω μέν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ κύριός μου πρεσβύτερος». Καὶ ἵνα ἀπολογήσηται ἡ θεία Γραφὴ ὑπὲρ τῆς Σάρρας, προλαβοῦσα ἐπεσημήνατο, ὅτι «Ἀβραὰμ δὲ καὶ Σάρρα προβεβηκότες ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν». Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλά φησιν· «Ἐξέλιπε δὲ Σάρρα γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα». Ἐξηραμμένη ἦν, φησίν, ἡ πηγή, τετύφλωτο ὁ ὀφθαλμός, αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον ἦν πεπηρωμένον. Δι' ὃ ἀφορῶσα πρὸς ταῦτα ἡ Σάρρα, καθ' ἑαυτὴν ἐλογίζετο τήν τε ἑαυτῆς ἡλικίαν, τό τε γῆρας τοῦ πατριάρχου.

Ἀλλ' ἐκείνης κατὰ τὴν σκηνὴν ταῦτα λογιζομένης, ὁ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος, δεῖξαι βουλόμενος καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν ἀπορρήτων, φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «Τί ὅτι ἐγέλασε Σάρρα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα· ἆρά γε ἀληθῶς τέξομαι; ἐγὼ δὲ γεγήρακα». Ταῦτα γὰρ ἐκείνη ἐν ἑαυτῇ

---

19. Γεν. 18, 10.
20. Γεν. 18, 10· 12.
21. Γεν. 18, 11.
22. Γεν. 18, 11.
23. Γεν. 18, 13.
24. Γεν. 18, 14.

του τιμὴν καὶ τὴν φροντίδα δι' αὐτούς, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ποῦ εἶναι ἡ γυναίκα σου ἡ Σάρρα;». Ἀμέσως μὲ τὴν ἐρώτησιν ἄφησε κάποιον ὑπαινιγμὸν διὰ τὸ ποῖος ἦτο, δεικνύων ὅτι δὲν ἦτο ὁ τυχὼν αὐτὸς ποὺ ἦτο κοντά του, ἐφ' ὅσον ἐγνώριζε καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικός του. Αὐτὸς δὲ εἶπεν· «Νὰ εἶναι μέσα εἰς τὴν σκηνήν». Καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν, νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ ὑπερφυσικὰ πράγματα, διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ τὸ ὄνομα τῆς Σάρρας ἐφανέρωσεν, ὅτι ἦτο ὑπεράνθρωπος αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν σκηνήν του. «Ὅταν θὰ ἐπιστρέψω», λέγει, «καὶ θὰ ἔλθω πρὸς σὲ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἡ γυναίκα σου ἡ Σάρρα θὰ ἔχῃ υἱόν»[19].

Ἰδοὺ οἱ καρποὶ τῆς φιλοξενίας, ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῆς μεγάλης προθυμίας, ἰδοὺ αἱ ἀμοιβαὶ τῶν κόπων τῆς Σάρρας. «Ἐκείνη», λέγει, «ἤκουσεν αὐτὰ ἱσταμένη παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς καὶ ὄπισθεν αὐτῆς. Καὶ ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ ἐγέλασε μόνη της λέγουσα· Δὲν ἠμπόρεσα νὰ γεννήσω μέχρι τώρα. Ὁ δὲ σύζυγός μου εἶναι γέρων»[20]. Καὶ διὰ νὰ δικαιολογήσῃ ἡ Γραφὴ τὴν Σάρραν ἐπρόφθασε καὶ ἐσημείωσεν, ὅτι «ὁ Ἀβραὰμ καὶ ἡ Σάρρα ἦσαν γέροντες»[21]. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Ἡ Σάρρα εἶχε παύσει νὰ ἔχῃ τὰ γυναικεῖα ἔμμηνα»[22]. Ἡ πηγή, λέγει, ἔχει ξηραθῇ, ὁ ὀφθαλμὸς ἐτυφλώθη, τὸ ἴδιον τὸ ἐργαστήριον ἔχει καταστραφῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Σάρρα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν της αὐτὰ ἐσκέπτετο καὶ τὴν ἰδικήν της ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας τοῦ πατριάρχου.

Ἀλλ' ἐνῷ αὐτὴ ἐσκέπτετο αὐτὰ εἰς τὴν σκηνήν, αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόκρυφα τῆς σκέψεώς μας, ἐπιθυμῶν νὰ φανερώσῃ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως καὶ ὅτι δὲν τὸν διαφεύγει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα, λέγει πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «Διατί ἐγέλασεν ἡ Σάρρα μόνη της καὶ λέγει· ἆρά γε θὰ γεννήσω εἰς τὴν πραγματικότητα; ἐγὼ πλέον ἔχω γηράσει»[23]. Αὐτὰ δηλαδὴ ἐσκέπτετο ἐκείνη μόνη της. «Μήπως», λέγει, «εἶναι τίποτε ἀδύνατον διὰ τὸν Θεόν;»[24].

ἐλογίζετο. «Μὴ ἀδυνατεῖ», φησί, «παρὰ τῷ Θεῷ ῥῆμα;». Ἰδοὺ φανερῶς ἑαυτὸν ἐξεκάλυψεν. Οὐκ ἴστε, φησίν, ὅτι τῆς φύσεως ὢν Δεσπότης πάντα δύναμαι, ἅπερ ἂν βουληθῶ, καὶ τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν ζωογονῆσαι, καὶ ἐπιτηδείαν κατασκευάσαι; Μὴ ἀδυνατεῖ, φησίν, ἀδύνατόν τι τῷ Θεῷ; Οὐχὶ πάντα ποιῶ καὶ μετασκευάζω; οὐχὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχω; μὴ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα; Οὐ φθάσας ὑπεσχόμην δὴ τοῦτο; Μὴ ἐγχωρεῖ τὸ παρ' ἐμοῦ ῥηθὲν μὴ εἰς ἔργον ἐλθεῖν; Ἄκουε τοίνυν, ὅτι «Εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναστρέψω πρὸς σὲ εἰς ὥρας καὶ ἔσται τῇ Σάρρα υἱός». Ἐπειδάν, φησίν, ἀναστρέψω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, τότε γνώσεται διὰ τῶν πραγμάτων ἡ Σάρρα, ὅτι οὔτε τὸ γῆρας αὐτῆς κώλυμα γενήσεται, οὔτε ἡ στείρωσις· ἀλλὰ τὸ ῥῆμα τὸ ἐμὸν ἀπαράβατον ἔσται καὶ ὁ τόκος αὐτὴν διδάξει τῶν παρ' ἐμοῦ ῥηθέντων τὴν δύναμιν.

Εἶτα ἐκείνη ἀκούσασα, ὅτι οὔτε τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς κινηθέντα ἔλαθε τὸν παρόντα, «Ἠρνήσατο, λέγουσα· οὐκ ἐγέλασα». Ὁ γὰρ φόβος κατέσεισεν αὐτῆς τὴν διάνοιαν. Διὰ τοῦτο τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῆς ἡ Γραφὴ τὸ πᾶν λογιζομένη φησίν, «Ἐφοβήθη γάρ». Ἀλλ' ὁ πατριάρχης φησὶ πρὸς αὐτήν, «Οὐχί, ἀλλὰ ἐγέλασας». Μὴ νομίσῃς, φησίν, εἰ καὶ ἐν διανοίᾳ ταῦτα ἐβουλεύσω, καὶ κατὰ τὸ λεληθὸς γέλωτα ἐποιήσω, ὅτι τοῦ παραγενομένου τὴν δύναμιν λαθεῖν εἶχες. Μὴ τοίνυν ἀρνοῦ τὸ γεγονός, μηδὲ προσθήκην ἐργάζου τῷ ἁμαρτήματι. Μεγάλα γὰρ ἡμᾶς σήμερον διαδέξεται ἀγαθά, τῆς φιλοξενίας ἡμῖν τούτων πάντων αἰτίας γινομένης.

7. Τοῦτον ἅπαντες μιμησώμεθα καὶ πολλὴν περὶ τὴν φιλοξενίαν τὴν σπουδὴν ποιώμεθα, οὐχ ἵνα τῶν ἐπικήρων τούτων καὶ φθειρομένων λάβωμεν τὴν ἀντίδοσιν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ἑαυτοῖς ἀποθώμεθα. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῶμεν, ὑποδεξόμεθα καὶ ἡμεῖς

25. Γεν. 18, 14.
26. Γεν. 18, 15.
27. Γεν. 18, 15.
28. Γεν. 18, 15.

Νὰ ἐφανέρωσε πλήρως τὸν ἑαυτόν του. Δὲν γνωρίζετε, λέγει, ὅτι ἀφοῦ εἶμαι ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἠμπορῶ νὰ κάνω τὸ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ θελήσω, καὶ νὰ δώσω ζωὴν εἰς τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν καὶ νὰ τὴν ἐνεργοποιήσω; Μήπως ὑπάρχει, λέγει, τίποτε τὸ ἀδύνατον εἰς τὸν Θεόν; Δὲν κάνω τὰ πάντα καὶ δὲν τὰ μεταβάλλω; δὲν εἶμαι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου; Ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Θεὸς καὶ δὲν πραγματοποιεῖται; Δὲν σοῦ ὑπεσχέθην τοῦτο ἀπὸ παλαιότερον; Μήπως εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ ὅ,τι εἶπα; Ἄκουσε λοιπόν, ὅτι «Θὰ ἐπιστρέψω πρὸς ἐσένα κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ ἡ Σάρρα θὰ ἔχῃ υἱόν»[25]. Ὅταν θὰ ἐπιστρέψω, λέγει, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τότε θὰ μάθῃ ἡ Σάρρα, ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐμποδίσῃ οὔτε ἡ γεροντικὴ ἡλικία, οὔτε ἡ στείρωσις. Ἀλλὰ ἡ ἰδική μου ὑπόσχεσις θὰ μείνῃ ἀπαράβατος καὶ ἡ γέννησις θὰ τῆς διδάξῃ τὴν δύναμιν τῶν λόγων μου.

Ἔπειτα, ὅταν ἀντελήφθη ἐκείνη, ὅτι ἀκόμη καὶ αἱ σκέψεις της δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, «Ἠρνήθη, λέγουσα· δὲν ἐγέλασα»[26]. Διότι ὁ φόβος τὴν ἔκανε νὰ ταραχθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γραφὴ καταλογίζουσα τὸ κάθε τι εἰς τὴν ἀδυναμίαν της λέγει. «Διότι ἐφοβήθη»[27]. Ἀλλὰ ὁ πατριάρχης λέγει πρὸς αὐτήν· «Ὄχι, ἀλλὰ ἐγέλασες»[28]. Μὴ νομίσῃς, λέγει, ὅτι εἶχες τὴν δύναμιν νὰ διαφύγῃς τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, ἂν καὶ ἐσκέφθης μόνη αὐτὰ καὶ ἐγέλασες κρυφά. Μὴ λοιπὸν ἀρνῆσαι τὸ γεγονὸς καὶ μὴ προσθέτῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἄλλην. Διότι σήμερα θὰ μᾶς δοθοῦν μεγάλα ἀγαθά, καὶ ἀφορμὴ ὅλων αὐτῶν ἔγινεν ἡ φιλοξενία μας αὐτή.

7. Αὐτὸν ἂς μιμηθῶμεν ὅλοι καὶ ἂς φροντίζωμεν νὰ εἴμεθα πολὺ φιλόξενοι, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἀμειφθῶμεν μὲ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ αὐτὰ ἀγαθά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποταμιεύσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας τὰ ἀθάνατα ἀγαθά. Διότι ἐὰν καὶ ἡμεῖς κάμνωμεν αὐτὸ θὰ ὑποδεχθῶμεν καὶ ἡμεῖς

ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν καὶ ὑποδέξεται ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς μοναῖς ἐκείναις ταῖς ἡτοιμασμένες τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ ἀκουσόμεθα παρ' αὐτοῦ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; «Ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με, ἐν φυλακῇ, καὶ ἐπισκέψασθέ με». Τί τούτων ἀνεπαχθέστερον; Μὴ γὰρ ἐπέταξεν ἡμῖν περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν τοὺς παρ' ἡμῶν θέλοντας θεραπεύεσθαι; Σὺ τὸ σαυτοῦ, φησίν, ἐπίδειξαι, κἂν εὐτελὴς ᾖ, κἂν ἀπερριμμένος κατὰ τὸ φαινόμενον· τὰ γὰρ εἰς τούτους γινόμενα ἐγὼ οἰκειοῦμαι. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».

Μὴ τοίνυν τοῦ ἀπὸ τῆς φιλοξενίας τοσούτου κέρδους ἐπιγενομένου καταφρονήσωμεν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐμπορεύεσθαι τὴν καλὴν ταύτην ἐμπορίαν σπουδάζωμεν, εἰδότες ὅτι ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος προθυμίας δαψίλειαν, οὐ βρωμάτων ὄγκον ἀπαιτεῖ, οὐ τράπεζαν πολυτελῆ, ἀλλὰ γνώμην ἱλαράν, οὐ θεραπείαν ἁπλῶς τὴν διὰ τῶν ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς διανοίας ἀγάπην. Διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς ἔλεγε· «Κρεῖσσον λόγος, ἢ δόσις». Πολλάκις γὰρ λόγου θεραπεία πλέον τῆς δόσεως ἀνεκτήσατο τὸν δεόμενον.

Ταῦτα οὖν εἰδότες μηδέποτε δυσχεραίνωμεν πρὸς τοὺς προσιόντας, ἀλλ' ἂν μὲν δυνηθῶμεν παραμυθεῖσθαι αὐτῶν τὴν πενίαν, τοῦτο ποιῶμεν μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης, οὐχ ὡς παρέχοντες, ἀλλ' ὡς τὰ μέγιστα κερδαίνοντες· εἰ δὲ μὴ δυνάμεθα, μὴ τραχυνώμεθα πρὸς αὐτούς,

29. Ματθ. 25, 34.
30. Ματθ. 25, 35-36.
31. Ἰω. 25, 40.
32. Σοφ. Σειρ. 18, 16.

τὸν Χριστὸν ἐδῶ, καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς ὑποδεχθῇ εἰς ἐκείνας τὰς μονάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἑτοιμασθῇ δι' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν αὐτὸν καὶ θὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸ «Ἐλᾶτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου διὰ νὰ κληρονομήσετε τὴν βασιλείαν, ἡ ὁποία ἔχει ἑτοιμασθῇ διὰ σᾶς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»[29]. Ἐξ αἰτίας τίνος καὶ διατί; «Διότι ἐπείνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω, ἐδίψασα καὶ μὲ ἐποτίσατε, ἤμουν ξένος καὶ μὲ ἐφιλοξενήσατε, εἰς τὴν φυλακὴν ἤμουν καὶ μὲ ἐπεσκέφθητε»[30]. Τί εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτά; Μήπως δηλαδὴ μᾶς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ περιεργαζώμεθα καὶ νὰ ἐξετάζωμεν αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν; Σύ, λέγει, νὰ κάνῃς αὐτὸ ποὺ πρέπει ἔστω καὶ ἂν ὁ ἐπισκέπτης εἶναι εὐτελὴς ἢ ἀσήμαντος ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, διότι, ὅσα κάνεις εἰς αὐτούς, τὰ θεωρῶ, ὅτι ἀπευθύνονται εἰς ἐμένα. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν· «Ἐφ' ὅσον ἐκάνατε αὐτὰ εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς πλέον πτωχοὺς ἀδελφούς μου, εἰς ἐμὲ τὰ ἐκάνατε»[31].

Ἂς μὴ περιφρονήσωμεν λοιπὸν τὸ τόσον μεγάλο κέρδος, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ καθημερινῶς νὰ φροντίζωμεν νὰ διαπράττωμεν τὸ καλὸν τοῦτο ἐμπόριον, γνωρίζοντες, ὅτι ὁ Κύριός μας ἀπαιτεῖ μεγάλην προθυμίαν καὶ ὄχι ποικιλίαν φαγητῶν, ὄχι πολυτελῆ τράπεζαν, ἀλλὰ καλὴν διάθεσιν, ὄχι φιλοξενίαν ἁπλῶς μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ ἀγάπην ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὴν εἰλικρινῆ ψυχήν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Περισσότερον ἀξίζει ὁ εἰλικρινὴς λόγος παρὰ ἡ προσφορά»[32]. Διότι πολλάκις παρηγορητικὸς λόγος προσέφερε περισσότερα εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην, ἀπὸ ὅ,τι ἡ προσφορά.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, νὰ μὴ δυσανασχετοῦμεν πρὸς τοὺς ἐπισκέπτας μας, ἀλλά, ἐὰν ἠμποροῦμεν νὰ ἀνακουφίσωμεν τὴν πενίαν των, νὰ κάνωμεν αὐτὸ μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν, ὄχι ὡσὰν νὰ προσφέρωμεν, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ λαμβάνωμεν κάποιο πολὺ μεγάλο κέρδος. Ἐὰν ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τοὺς βοηθήσωμεν, ἂς μὴ τοὺς συμπερι-

ἀλλὰ κἂν τὴν διὰ τοῦ λόγου θεραπείαν παρέχωμεν καὶ μετὰ ἐπιεικείας αὐτοῖς ἀποκρινώμεθα. Τίνος γὰρ ἕνεκεν τραχέως αὐτῷ προσφέρῃ; Μὴ γὰρ ἀναγκάζει; μὴ γὰρ βιάζεται; Ἀξιοῖ, ἱκετεύει, παρακαλεῖ· ὁ δὲ ταῦτα ποιῶν, οὐχ ὕβρεως ἄξιος. Τί λέγω, ἀξιοῖ καὶ παρακαλεῖ; Μυρία ἐπεύχεται καὶ πάντα ταῦτα ποιεῖ ὑπὲρ ἑνὸς ὀβολοῦ καὶ οὐδὲ τοῦτον προϊέμεθα. Καὶ ποίας ἂν τύχοιμεν συγγνώμης; ποίαν δὲ σχοίημεν ἀπολογίαν, αὐτοὶ μὲν οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν δαψιλῆ τράπεζαν παρατιθέμενοι καὶ πολλάκις τὴν χρείαν ὑπερβαίνοντες, ἐκείνοις δὲ μηδὲ τοῦ τυχόντος μεταδιδόντες, καὶ ταῦτα μυρία ἀγαθὰ διὰ τούτου κομιζόμενοι;

Ἀλλ' ὢ τῆς πολλῆς ῥᾳθυμίας. Οἷα γὰρ ἀπ' αὐτῆς ζημιούμεθα; καὶ ὅσον κέρδος ἐκ τῶν ἡμετέρων χειρῶν προϊέμεθα; Καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθεῖσαν ἀποπεμπόμεθα, οὔτε ἐννοοῦμεν, οὔτε μὴν λογιζόμεθα οὔτε τῶν διδομένων τὸ εὐτελές, οὔτε τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀμοιβῶν ὑπερβολήν, ἀλλὰ πάντα τοῖς κιβωτίοις ἐναποκλείομεν καὶ τὸ μὲν χρυσίον ὑπὸ τοῦ ἰοῦ δαπανᾶσθαι συγχωροῦμεν, μᾶλλον δὲ ταῖς τῶν κλεπτῶν χερσὶ προτίθεμεν, τὰ δὲ ἱμάτια τὰ ποικίλα ὑπὸ τοῦ σητὸς ἀναλίσκεσθαι ἀφίεμεν καὶ οὐκ ἀνεχόμεθα τὰ ἁπλῶς κείμενα δεόντως οἰκονομεῖσθαι, ἵνα πάλιν ἡμῖν διαφυλάττηται, καὶ διὰ τούτων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι δυνηθῶμεν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φερώμεθα μὲ σκληρότητα, ἀλλὰ νὰ τοὺς περιποιούμεθα μὲ τοὺς καλοὺς λόγους καὶ νὰ τοὺς ὁμιλοῦμεν μὲ καλὴν διάθεσιν. Διατὴ λοιπὸν συμπεριφέρεσαι πρὸς αὐτὸν μὲ σκληρότητα; Μήπως δηλαδὴ σὲ ἀναγκάζει; μήπως σὲ βιάζει; Ζητεῖ ἀπὸ ἐσένα, σὲ ἱκετεύει, σὲ παρακαλεῖ. Καὶ ὅποιος κάνει αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξιος περιφρονήσεως. Καὶ διατί λέγω ἀπαιτεῖ καὶ παρακαλεῖ; Κάνει μυρίας εὐχὰς καὶ κάνει ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ λάβῃ ἕναν ὀβολόν, ἀλλὰ ἡμεῖς οὔτε αὐτὸν δίδομεν. Καὶ ποίαν συγχώρεσιν θὰ λάβωμεν; ποίαν ἀπολογίαν θὰ δώσωμεν, ὅταν καθημερινῶς ἑτοιμάζωμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας πλουσίας τραπέζας καὶ πολλὰς φορὰς περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μᾶς χρειάζονται, ἐνῷ εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, δὲν δίδομεν οὔτε τὸ πλέον ἀσήμαντον, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ λαμβάνωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν ἀμέτρητα ἀγαθά;

Ἀλλὰ ὢ τῆς μεγάλης ἀδιαφορίας μας. Πόσα κακὰ ὑφιστάμεθα ἀπὸ αὐτήν; καὶ πόσον κέρδος χάνομεν μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια; Ἀκόμη ἐκδιώκομεν τὴν εὐκαιρίαν τῆς σωτηρίας μας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ ἐννοοῦμεν, οὔτε νὰ ἀναλογιζώμεθα, οὔτε τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν ποὺ δίδομεν, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν ποὺ θὰ λάβωμεν ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ κλείομεν εἰς τὰ κιβώτια ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀφήνομεν τὰ χρήματα νὰ τὰ κατατρώγῃ ἡ σκωρία, ἢ μᾶλλον τὰ ἀφήνομεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κλεπτῶν. Τὰ δὲ ποικίλα ἐνδύματα τὰ ἀφήνομεν νὰ τὰ κατατρώγῃ ὁ σκόρος καὶ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ὅπως πρέπει, ὅσα περισσεύουν, διὰ νὰ φυλάσσωνται πάλιν δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, καὶ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ αὐτὰ νὰ ἀξιωθῶμεν ἐκείνων τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὔχομαι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰν διὰ μὲν τὰ χωρία εἰς τὰ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα ποὺ εὑρίσκεται τὸ χωρίον, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα τοῦ κειμένου παραπέμπουν ἁπλῶς εἰς σελίδας.

1. Εὑρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς.

Γένεσις

2. Εὑρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Α

Δ

Ε

Ι

Λ

Μ

Ν

Ο

Π

Ρ

Σ

Τ

Υ

Φ

Χ

Ψ

Ω

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Στοιχειοθεσία, Ἐκτύπωσις:

TYPO EXPRESS

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:
Ἀφοὶ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ

Κεντρικὴ πώλησις:
Βιβλιοπωλεῖον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Ἀρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965